A

IN PROVERBIA SALOMONIS

Commentarij Trium Rabbinorum,

SALOMONIS ISACIDIS.
ABRAHAM ABEN EZRÆ.
LEVI BEN GHERSOM.

Quos

ANTONIVS GIGGEIVS
E COLLEGII AMBROSIANI DOCTORIBVS
interpretatus eſt, caſtigauit, illuſtrauit.

His acceſſerunt verſiones Chaldææ paraphraſis, ac Syræ lectionis ex vetuſtiſſimo codice Bibliothecæ Ambroſianæ, vt ab editione vulgata differunt.

AD SERENISSIMAM CHRISTIANAM
à Lotharingia Medicæam Magnam Etruriæ Ducem.

MEDIOLANI,
Ex Collegij Ambroſiani Typographia. M. DC. XX.

Imprimatur.

Fr. Aloyſius Bariola Auguſtinianus Conſultor Sancti Officij pro Reuerendiſſimo Inquiſitore.

Io. Paulus de Clericis Archipresbyter, & Canonicus Sancti Nazarij pro Illuſtriſsimo D. D. Card. Archiep.

Vidit Saccus pro Excellentiſs. Senatu.

Tibi Antonio Giggeio Collegij Ambroſiani Doctori commentarios trium Rabbinorum à te nunc primum latinitate donatos, ac omnium Doctorum Collegij Ambroſiani ſuffragijs, conſenſuque receptos imprimendi facultatem concedimus.

Antonius Olgiatus Collegij Ambroſiani
Præſes ſuo, & Collegarum nomine.

SERENISSIMÆ CHRISTIANÆ A LOTHARINGIA MEDICEÆ MAGNÆ ETRVRIÆ DVCI.

ANTONIVS GIGGEIVS

E Collegij Ambroſiani Doctoribus Felicitatem.

COmmentarij trium Rabbinorum in Prouerbia Salomonis à me donati latinitate, & illuſtrati, vt Sereniſsimo nomine tuo inſcripti prodirent in lucē, Illuſtriſsimus Cardinalis Borromæus, à cuius nutu tota mea viuendi,& ſtudendi ratio pendet, potiſsimum effecit. Cum enim ſubdubitarem, ne leuia nimis offerrentur Celſitud. Tuæ, meæ erga eam obſeruantiæ argumenta, is hæſitantem confirmauit au-

cto-

ctoritate ſua, animumque meum ad hanc inſcriptionem traduxit. Nimirum Sapientiſsimus Antiſtes, non tam mei rationem habere voluit, quam quid dignitas, decorumque libri exigeret, ante oculos propoſitum habuit. Eſt ſiquidem auctor Prouerbiorum Salomon, vir ſapientiſsimus, ac regia dignitate ſublimis: ſunt illa plena politicis præceptis, & domeſticæ diſciplinæ inſtitutis referta, nec non ad publicam, priuatamque rem moderandam accomodatiſsima. Cui ergo in Prouerbia Salomonis Commentarij opportunius dicari debuerunt, quã tibi, quæ in dignitate plane regia ſingularẽ prodis prudentiam, atque in tantę molis gubernatione omnibus præſto es negotijs, tuumque conſilium cum magna admiratione etiam ij, qui ſapientes in curia ſunt, libentiſſime ſequuntur. Illa etiam accedit huius inſcriptionis cauſa, ſub finem huius libri abſolutiſsimæ mulieris exemplar proponi, ad quod quidem vel Celſitudo tua, vel nulla alia mulier propius accedit. Non patitur ſingularis tua modeſtia, vt ſigillatim recenſeam animi ornamenta, quibus omnes in tui

admi-

admirationem trahis: ſatis nunc mihi ſit eam obtuliſſe imaginem, in qua teipſam ad viuũ valeas contemplari. Quæ cum ita ſint, has lucubrationes iure merito tibi debitas hilari fronte admittas, meq. arcana hebraicæ linguæ diuulgantem ea humanitate excipias, qua olim ſub diſciplina doctiſsimi, ac nobiliſsimi Thurcæ Etruſcarum nauium captiui in Arabum, & Perſarum litteris laborantem iſthic dignata es complecti. Vale.

Mediolani v. Kal. Decembris M. DC. XIX.

BENEVOLO LECTORI.

TRIA te monitum volo. Quædam in hiſce auctoribus, Leui Gherſomite præſertim, a me prætermiſſa, quæ nihil ad rem facere viderentur: Deinde vero in ſacrarum litterarum auctoritatibus afferendis, ſecutum me aliquando Rabbinorum interpretationem, ac diuiſionem. Ad extremũ condonandum aliquid ineptas Rabbinorum nugas quandoque euulganti, nec ſtudioſe confutanti, cum has aliorum partes eſſe cenſuerim.

LIBRI

PROVERBIORVM SALOMONIS.

Caput Primum.

Verſ. I. II. III. IV.

1 Parabolæ Salomonis, filij Dauid, regis Iſrael.
2 Ad ſciendam ſapientiam, et [a] diſciplinam:
3 Ad intelligenda verba [b] prudentiæ: & ſuſcipiendam eruditionem doctrinæ, iuſtitiam, & iudicium, & [c] æquitatem:
4 Vt detur [d] paruulis aſtutia, adoleſcenti ſcientia, & [e] intellectus.

VARIÆ LECTIONES.

a Syrus. correptionem. Chaldæus eruditionem. b Syr. intelligentiæ, ad ſuſcipiendam eruditionem, & timorem. c Syr. rectitudinem. Chald. directionem. d Syr. & Chald. inſipientibus. e Syr. conſilium.

SALOMON ISACIDES.

Iſacidē appello, quem alij Iarchi, vel Iarhi, ſequor autem omniū fere Hebræorum ſententiam.

VNIVERSA Auctoris verba ſimilitudines, & comparationes quædam ſunt, legem enim per mulierem ingenuam, idololatriæ verò ſpeciem per ſcortum propoſuit; pleraque pariter eiuſdem verba tropis ſcatent, & figuris.

2 *Ad ſciendam* Parabolæ iſtæ ideo pronunciatæ fuerunt, vt intelligerent mortales laborandum eſſe in ſacra lege, quæ eſt ſapientia, eruditio, iuſtitia, & æquitas.

Iuſtitiam, & eleemoſinā eadem vox Hebrea ſignificat.

3 *Iuſtitiam* צדק tſedek idem ac צדקה tſedakah, ideſt eleemoſina cum quis facultates ſuas in indigentes erogat.

Iudicium vt ad veritatis normam iudicet.

Æquitatem משרים meſciarim; quo inter ſe diſſidentes ex bono, & æquo componat, itaut ea via lenis, & recta ineatur, quæ hinc, & inde par, æquaue ſit.

4 *Vt detur paruulis* Parabolas haſce pronunciauit Eccleſiaſtes, vt per eas improuidi, & ſimplices calliditate imbuerentur.

Adoleſcens vocatur נער nahar quaſi מנוער menuhar, ideſt rerum cognitione ſpoliatus.

Adoleſcenti ſcientia adoleſcenti etiam, hoc eſt, ei qui rerum omniũ cognitione careat, quiq; nihil adhuc didicerit, ſcientia præſtabitur.

intellectus מזמה mezimmah ideſt cogitatio conſilij.

ABRAHAM ABEN EZRA.

1 *Parabolæ* Pars iſta parænetica eſt, in qua ſupremæ ſapientiæ dignitas declaratur; cum per eam quæ exiſtunt abſque vlla alia re procreata ſint: monemur item amplectendam illam eſſe, & recedendum à muliere deteſtabili: arguimur etiam, vt à nobiſmet radicitus euellamus vanam quandam credendi facilitatem, atque cupiditates quæ terrenum ortum habet in nobis interimamus, vt animus vſquequaque perfectus vitam obtineat.

Filij Dauid vt auctoris excellentia demonſtretur, cum ſapientis, rerumque cognitione apprime informati filius eſſet.

Regis vterque enim propter ſuam ſapientiam Iſraeliticum regnũ eſt adeptus: vel etiam quod Salomon gentis inclytæ fama prudentiæ rex cõſtitutus eſſet. Vox autem מלך melech eſt ſubſtantiuũ, vt ſeruus, veſtis.

Hic. v. 5.

2 *Ad ſciendam* לדעת ladahath. Tau huius vocis paragogicum eſt, vt etiam in לקחת lakachath ad ſuſcipiendã; eademq; ratio eſt de Lamed. Is autem ſenſus eſt: adhibita luce parabolarum aſſequetur mortalis *ſapientiam*, quæ eſt origo ſummæ rerum omnium, timoris nempe domini, iuxta illud, initium ſapientiæ eſt timor Domini.

Hic. v. 7.

Imperiti apud Hebręos terrę populi, gensque vocã tur.

Diſciplinam vt diuinis præceptis obtemperemus; vel certe vt alijs placet, מוסר muſar diſciplina nihil aliud erit, quam doctrina, qua imperita plebs eruditur.

3 *Verba prudentiæ* vt diſcrimina inter res ſtatuantur, ne obſcura pro claris, luxque pro tenebris ſupponatur.

Eruditio dicitur לקיחה lekicha, quod ab alijs deſumatur.

Eruditionem doctrinæ, Quod ab erudientis ore percipitur doctrina eſt, & eruditio. Vox vero השכל haschel eſt nomen agentis, & caret littera Vau.

Iuſtitiam quæ comprehendit tum cultum diuinum, tum vniuerſam actionem ritè conformatam.

Iudicium vt vnicuique ius ritè dicatur.

Æquitatem in iudicando enim quod rectum æquumque eſt, pronunciabit. Quidam autem affirmant, eruditionem doctrinæ eam eſſe, qua iuſte quis gerere ſciat.

4 *Vt detur paruulis* לתת latheth, eſt eiuſdem formæ ac ללת laleth, dicendumque fuiſſet לתנת latheneth, & ללכת lalecheth. Ea porrò horum vis erit. Conſtabit plane, per huiuſmodi prouerbiales ſententias ſimplicibus præſtari ſolertiam, qua á ſeipſis ſtolidam quandam facilitatem remoueant, ob quā ſibi facile imponi patiebantur: quando vero ſapientię, & prudentiæ compotes fieri nequibunt, vitæ ſuæ rationes in hoc ſæculo agnoſcent, & quomodo rectè vitam inſtituāt ſuam, vulgatum enim eſt, ſapientia callidi eſt intelligere vias ſuas. Hic c.14. n.8

Adoleſcenti ſcientia Per iſta prouerbialia ſcita, etiam pueris ſcientia ſuppeditabitur. in voce autem פתאים petaim aleph ſuſtinet vices iod vocis פתי pethi, vt in rephaim רפאים.

LEVI BEN GHERSOM.

Verborum expoſitio.

1 *Parabola* משלי misle. Parabola eſt res quædam per ſimilitudinē pronunciata, quandoque vt exhibeatur forma rei, de qua ſermonem habere volumus; quandoque vt excitemur ad intelligendum quod in animo reſideat, vt remotum à noſtro conſpectu, vel cupitum, vel denique alteri ſimile ſit. Id autem contingit quod res longe remota alteri comparetur ob ſimilitudinem quam cum altera habeat, per quam explicetur, & pateſiat. Eadem quoque eſt ratio eorum, quæ animo deſignamus, tum cæterorū, quæ cū alijs ſimilitudinē habent.

Parabola quid ſit.

2 *Ad ſciendam ſapientiam* Hæc eſt rei cognitio per proprias, intrinſecasque cauſas.

Et diſciplinam מוסר muſar. Vox hæc pertinet tum ad mores, tum ad ſciendi inſtitutionem. Morum autem diſciplina eſt, reiecta praua viuendi conſuetudine, honeſtis moribus aſſueſcere: Sciendi vero diſciplina eſt, cum eam quis amplectitur rationem, qua res iuxta ſuū ordinem, gradumque intelligatur, methodusque ſeruatur aptè, vt ad eandem cognoſcendam ritè deducamur; tum etiam ne in ijs operam collocemus, quæ percipi non ſoleant; e contra vero, ne illud indagare prætermittamus, quod a mortali poſſit inueſtigari.

Diſciplinæ vox tum ad mores, tum ad ſcientiam pertinet.

3 *Verba prudentiæ* אמרי בינה imrè vinah. Binah eſt rerum cognitio, quæ acquiritur per cauſas non proprias, & intrinſecas, velut cum dicimus ſolem calefacere, lunam vero refrigerare, cum hæc tum calore, tum frigore careant. Hæc eadem cognitio præterea תבונה tenunah appellatur.

Quid Binah ſignificet.

Eruditionem doctrinæ Hæc eſt inſtitutio, quæ ad rerum contemplationem, ſtudiumque pertinet.

Iuſtitiam, iudicium, & æquitatem tria hæc de re quappiam vnica, vel quæ prope vnica ſit, vſurpantur, caduntque generatim in aptam rei confirmationem, rectitudinemque, ſiue ad mores, ſiue ad ſcientiam referatur.

4 *Aſtutia* ea eſt exercitatio, ſeu ingenij acrimonia in rebus politicis.

Scientia hæ ſunt primæ quædam notiones, vel quæ prope ad eas accedant, per quas veritas proditur, & elucefcit.

Intellectus מזמה mezimmah. Hæc eſt cogitatio, principium quoddam intelligendi, per quam ad ſcientiam inſtituimur: quod quidem contingit, cum quis veritati rerum indagandæ ſtudet, varias animo ſat cogitationes, veraque admittit, & á veritate aliena repudiat.

SERIES RERVM EXPLANATA.

1 *Parabolæ* Hæ ſunt parabolæ; quas Salomon filius Dauidis, regis Iſrael pronunciauit, ex quibus fructus is percipitur, vt comparetur ſcientia demonſtratiuá, in qua exiſtentis rei cauſa declaratur plana, & euidenti probatione, ac argumẽtis. Eędem etiam ſummopere cō ferunt, ad morum conformationem, quoad communem cum cæteris ſocietatem, & res ciuiles, vt improbitate abiecta, honeſtos, laudabilesq; mores ſectemur. Inſtitutioni autem ſcientiæ mentionem præmiſit, nam licet tempore hanc ſcientiæ præmitti conſentaneum ſit, ab inſtitutione tamen præcipue ſpectatur rerum cognitio.

Ad intelligenda verba prudentiæ Ea ſunt ſcita. & pronunciata quædam apud omnes euulgata, atque recepta, per quæ prouehimur ad rerum diuinarum ſcientiam obtinendam, tum etiam intelligimus, quomodo ſe quemque gerere oporteat, cum hæc ſcita haud ad intrinſecam rei naturam, ſubſtantiamq; pertingant; atque equidem ex ijs non exiguum commodum, fructuſque dimanat.

eruditionem doctrinæ Erudiemur per haſce prouerbiales ſententias in ſtudijs, & contemplatione rite obeunda, vt nimirum accomodatam rationem, compendiariamque viam ineamus, nec ijs vacemus, in quibus operam collocari non ſit opportunum. Atque inde. fructus is conſtat, vt recto tramiti tum morum, tum ſciendi aſſueſcamus, iuſtitiæ nempe, iudicij, æquitatis, ex quibus etiam ſingulare commodum haurimus.

Vt detur paruulis aſtutia Concedetur etiam actis cogitatio parſque ſolertis acrimoniæ, per quam improuidam deuitent ſimplicitatem: qui vero in tenera adhuc ætate conſtitutus eſt, primordia contemplationis adipiſcetur, cogitationem ſcilicet primorum intelligibilium, vel eorum, quæ proxime accedant. Et certe ſcientiæ mentionem præpoſuit, cum ea præſtantior ſit cogitatione.

Verſ.

Verſ V. VI.

5 Audiens ſapiens, a ſapientior erit: & intelligens,
b gubernacula poſsidebit.
6 Animaduertet parabolam, & c interpretationem,
verba ſapientum, & ænigmata eorum.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. Super addet ſapientiam. Chal. addet ſcientiam.
b Syr. Regimen, vel gubernationem.
c Syr. Simile, allegoria. Chal. explicationem.

SALOMON ISACIDES.

5 *Audiens ſapiens* ישמע ijſmah audiat. Qui ſapientia eſt excultus, hiſce parabolis audiendis vacet, vt maiori adhuc ſapientia cumuletur.

Sapientior erit יוסף לקח ioſeph leKach .i. doctrinam augebit ſuam, is ergo erit ſapiens, qui hiſce prouerbijs aures præbebit:

intelligens נבון nauon, is eſt, qui ampliori rerũ cognitione præditus ſit, quam doctus, & ſcientia ornatus, qui nimirum rebus inter ſe collatis, aliud ex alio percipere commode noſcit. Intelligens idem eſt ac prudens.

6 *Animaduertet parabolam* prudens autem hic auribus accomodandis illud præterea aſſequetur, vt intelligat parabolam, hoc eſt, adipiſcetur facultatem, vt in ſacris litteris duas rationes animaduertat, tum ſimilitudinem, tum quod ſimilitudini ſubeſt ob orationis venuſtatem, ea enim penetrabit, quæ interpretationi ſimilia ſunt, neque etiam a figurata dicendi ratione animum auocabit, quod neceſſarium eſt ad ſacra volumina intelligenda, vt exempli gratia, cũ inquit, vt eruaris a muliere aliena & ab extranea, pertinent hæc ad flagitioſum idolorum cultum, atque tum ſimilitudinem, tum myſticam ſignificationem continent; illam quidem ſub mulieris comparatione; hanc autem vt intelligas cauẽdũ tibi eſſe ab alienigena, exteraq. meretrice. Hic.c.2.v.16.

Verba ſapientum ſunt illorum curioſæ obſeruationes, qui in ſacris monumentis minutiſſimas quaſque ſcribendi rationes perpendunt, vt cum vox aliqua tum plena, omnibuſque characteribus conſtans tum mutila, aliquaue littera carens deſcribitur, quæ quidem ænigmati ſimilia videntur. Exactiſſimi ſunt Hebræi in perpendẽda ſcriptione quarumdam vocum.

A. ABEN

A. ABEN EZRA.

5 *Audiens* Quod ſi ſapiens ſolerter attendat, doctrina cumulabitur.

& intelligens gubernacula poſſidebit prudens adminicula parabit quibus parabolæ, interpretationis, ænigmatumque cognitionẽ adipiſcatur.

6 *Parabolam* parabola autem eſt id, ex cuius agnitione aliud
Abac. 2. v. 6. dimanat *ænigmata* ænigma eſt res quędam inuoluta, quæ intelligi
Vox doctrinæ idem ac delectatio. nequeat niſi explicetur, iuxta illud, numquid non omnes iſti ſuper eum parabolum ſument &c. Doctrina vero לקח leKach denominatur, quaſi delicię, & voluptas, quod ob ſcientiam mortales delectatione perfundantur, iuxta illud, quid te delectat cor tuum *guber-*
Iob. c. 15. v. 12. *nacula* תחבלות tachbuloth. conſilium ſignificat, & cogitationem, vt
Hic. c. 12. v. 5. teſtatur illud cogitationes iuſtorum judicia. Sẽſus ergo horum erit. Conſilium ſolerſque acumen acquiret, propterea quod parabolas, interpretationem, aliaque ſapientum verba intelligat.

LEVI GHERSOMITES

Quoad verba.

5 *Sapientior erit* יוסף לקח ioſeph leKach. i. cumulabitur ſcientia, vel certe ſcientię habitum obtinebit.

6 *Gubernacula* תחבלות tachbuloth ea ſunt quæ cogitationis acumine percipiuntur.

Ænigmata חידות chidoth. Sermo quidam abſtruſus, qui ſimilitudinis opera quidem pronunciatur, ſed ſecretiores aliquos, & prorſus inter ſe diuerſos ſenſus inuoluit.

Quoad rerum ſeriem.

Neque vero putes hoſce tantum, quorum facta eſt mentio, qui quidem nullam virtutis abſolutionem ſint adepti, ex his parabolis vtilitatem capere; nam etiam peritos, prudenteſque inde fructum reportare conſtat, cum enim rerum peritia excultus has parabolas auſcultarit, magnam doctrinæ ſuæ acceſſionem faciet: prudens etiã aures attentas præbens acumine expolietur, quo pronunciata, ſcitaque apud omnes inueterata comperta habeat, quibus iuuabitur, ad enodandas quæſtiones vniuerſas, & tricas, quæ in philoſophicis contemplationibus immiſcentur, cum per huiuſmodi prouerbiales ſententias mortalis eruditus, inſtructuſque euadat.

6 *Animaduertet parabolam, & interpretationem* intelliget præterea quæ a ſapientibus, ac prophætis dicuntur, vt per ea vſitatas aſſequatur rationes, quibus res ſimilitudine adumbrari, atque efformari ſolent: inſtruetur etiam, vt ſapientum ſcita penetrare poſſit, licet illa ſatis abſtruſa, reconditaque ſint: intelliget denique eorum arcana, & inuoluta myſteria, poſtquam agnitione præditus fuerit eorum, quæ hiſce parabolis adumbrari ſolent.

Verſ. VII. VIII. IX.

7 Timor Domini principium ſapientiæ. Sapientiā,
atque [a] doctrinam [b] ſtulti deſpiciunt.
8 Audi, fili mi, [c] diſciplinam patris tui, & ne [d] dimittas legem matris tuæ:
9 Vt [e] addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. correptionem. Chald. diſciplinam.
b Syr. iniqui.
c Syr. legem. Chald. eruditionem.
d Syr. ne obliuiſcaris. Chald. ne erres.
e Syr. decori enim ſunt. Chald. quoniam decor gratiæ.

SALOMON ISACIDES.

Hucuſque explicauit Salomon huius libri conficiendi opportunitatem, modo autem librum exorditur.

7 *Timor Domini principium ſapientiæ.* Hæc eſt præcipua pars primordiorum ſciendi, quæ quidem prius tibi addiſcenda: Dei autē timorem à quo es effectus, ſapientiæ, eiuſque ſtudio anteuerte, a quo illud animo tuo inſtillabitur, vt ſapientiæ, ac ſcientiæ ſedulò vaces; ſtulti enim, qui haud Deum verentur ſapientiam, & diſciplinam adſpernantur.

8 *Diſciplinam patris tui* quod nimirum Deus præſcripſit Moyſi tum ore tenus, tum litterarum monumentis conſignatum.

Matris tuæ Eccleſiæ, iuxta illud, quid mater tua leæna! Ezech. 19. v. 2
Hæc præterea ſunt commenta Scribarum, qui in ſacrorum volumi-

num

Proculdubio à Maſoretis multa innouata, vt præcipua noſtræ fidei myſteria abolerentur.

hum ſcriptione multa innouantes, & addentes ſæpi quadam ſacrã legem muniuerunt.

9 *Vt addatur gratia* לוית חן Liuiath chen. quoniam hæc erunt capiti tuo copulatio gratiæ,quod perinde eſt,ac ſi dicamus,legem, & inſtitutionem capiti tuo coniunctionem, acceſſionemque gratiæ comparaturas,futuraſq; tanquam torquis aurei ornamenta ſũmo collo tuo.

collo tuo גרגרתך gargherothecha. gutturi tuo,ſeu humeris tuis. Quoniam autem guttur varijs annulis conſtat, idcirco pluralis vox adhibetur.

A. ABEN EZRA.

7 *Timor Domini* Oſtendit auctor, ſapientiæ, & rectæ inſtitutionis exordium eſſe,vt Deum vereamur, licet enim ſapientiæ timorem,& diſciplinam ſtulti deſpiciant, haud tamen fas eſt iſta repudiari. Quare mox ſubdit, *audi fili mi &c.*

8 *Legem Matris tuæ* mulier enim ſapientia egregia filijs ſuis rectum iter monſtrat, vt Berſabea, quæ filium ſuum Lemuelem erudiebat. *& ne* אל al. hæc dictio deprecantis eſt,& perſuadentis, de-
Hic. 30.v.31. ſumpta ex Iob,cuiuſdem rationis ſunt illa, ne ſurgat.

9 *Vt addatur gratia* לוית חן Liuiath Chen Deſideratur Caph particula quę comparationibus demonſtrandis,adhibetur. לוית Liuiath
Gen.29.v.34. autem vim eandem habet,quam illa ילוה אישי,.i. copulabitur mihi maritus meus. Quare hæc ita explicabis. ita lex, & diſciplina apta erunt capitis tui ornamenta,ac ſi aliquid gratiam concilians copulatum eidem eſſet. *collo tuo* גרגרתך gargherotheca. quæ guttur proxime ambiunt appellantur gargheroth, quemadmodum etiã quæ
Gen.45.v.14. proxima ſunt collo dicuntur על צואריו hal tsiuare, iuxta illud cum cecidiſſet in collum Beniamin. quę paritercapiti proxima ſunt, illudq; circumdant dicuntur מראשותיו Meraſotau.

LEVI GHERSOMITES.

7 *Timor Domini* Hæc eſt inſtitutio quoad mores, hinc .n. exordiendũ eſt in inſtitutione ad ſcientiam aſſequendam; neque enim conſentaneum eſt, vt quis rebus intelligendis vacet, ſi improbitate ſit irretitus: ſtulti autem qui inſtitutionem contemnunt & reſpuũt, ſapientiam etiam,& diſciplinam flocci faciunt, nihilq; ab ea commoueatur, cum enim diſciplinam auerſentur, à ſeipſis etiam longe ſapientiam arcent;conſtat enim á ſtulto diſciplinam,ab hac ſtultum repudiari.

8 *Audi fili mi* Prima ergo inſtitutio eſt, vt parentum caſtigatio ad-

admittatur,ab his enim adhuc in tenera ętate conſtituti,erudimur. Deinde verò inſtruimur, vt ſacræ legis verbis conformemur, ideo .n. ab eodem atrox pœna in rebellē,& contumacē conſtituitur, cū quis parentū ſuorū vocibus nō obtēperarit. Quod cauens hoc loco ſapiens,inquit,audi fili mi diſciplinā patris tui,nec eā conſuetudinē negligas, & prætermittas, cui à matre tua ſis aſſuetus; ea .n. inſtitutio,qua primo à parentibus tuis imbutus fueris, eſt veluti quoddam ornamentum, quo à te morum fœditatem, & improbitatem longè arceas. Vel etiam diſciplina patris, lexq; materna diuinam legem inſinuabunt. Deo autem patris nomen impenditur iuxta illud, numquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te: mater autem eſt intellectus agens,cuius opera vaticinium in nos deriuatur: hic autem mulieri comparatur, ſiquidem cum Deo conferatur,à quo vim omnem accipit,cum Deo vniuerſarum rerum abſolutio accepta referenda ſit,iuxta illud. in diademate,quo coronauit illum mater ſua; quamobrem à Rabbinis appellatur מטטרון mitatron,quod Romana lingua matrem ſignificat. Deut.c.32.v. 6. Cantic.c.3.v. 11.

9 *Vt addatur gratia capiti tuo* Has ergo inſtitutiones laudibus euehens ſubdit,eas eſſe tanquam additamenta quædam capitis, hoc eſt, pulcherrimum ornamentum,quod cum humano capiti coniunctum fuerit miram apud ſpectatores gratiam conciliabit: addit prętereà eſſe tanquam torquem,qui ſummo collo adhibeatur, quo etiam humeros exornari ſolenne ſit, iuxta illud, vno torque colli tui. Eo autem capitis,& gutturis mentio ſpectat, vt intelligamus huiuſmodi inſtitutionem nobis in primis conferre, ad id quod præclariſſimum ſit in capite,in quo facultates præclariſſimæ continentur,quæ maxime conducant, & inſtruant ad ea percipienda,quę intelligi oporteat,tum etiam vſui eſſe,vt quę pulchra ſint in gutture cōſequamur; quod quidē nihil aliud eſt, quam id quo ſermonē habere poſſumus, cum inde prodeāt ſermones,quibus ſapientiam tum addiſcimus, tū alios docemus. Cant.4.v.9. Quare capitis, & gutturis fiat mētio.

Verſ. X. XI. XII. XIII. XIV.

10 Fili mi, ſi te ᵃ lactauerint peccatores,ne ᵇ acquieſcas eis.

11 Si dixerint, veni nobiſcum, inſidiemur ſanguini, ᶜ abſcondamus tēdiculas contra inſontem fruſtra:

12 Deglutiamus eum ſicut infernus viuentem, & ᵈ integrum quaſi deſcendentem in ᵉ lacum.

13 Omnem[f] precioſam ſubſtantiam reperiemus, implebimus domos noſtras ſpolijs.

14 Sortem mitte[g] nobiſcum, marſupium vnum ſit omnium noſtrum.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. adulando deceperint. Chal. ſeduxerint. vel blanditi fuerint.

b Syr. Obedias.

c Chal. abſcondamur contra innocentem fruſtra. Syr. abſcondamus iuſto contritionem, & perniciem.

d Syr. Chald. immaculatum.

e Syr. foueam.

f Syr. & Chald. omnes diuitias, & gloriam.

g Syr. inter nos.

SALOMON ISACIDES.

10 *Peccatores* חטאים chattaim, idē ac חטאים choteim .i. peccātes. *ne acquieſcas* ne illis aſſentiaris, quęq; illis placent, amplectaris.

11 *Inſidiemur ſanguini* .i. ad ſanguinem effundendum. *abſcondamus tendiculas* נצפנה nitſpennah, quod inſidiari ſignificat. Sacer ergo textus inquit, fruſtra, nullaue de cauſa eos inſonti inſidias ſtruere.

12 *Deglutiamus* Deglutiamus innoxios cum adhuc vitam degunt, quemadmodum ſepulchrum corpus totum, integrumq; deglutit. *integrum* תמימים temimim. Non ſignificat vox hęc iuſtos, ſed robuſtos, & bona valetudine vtentes: Deglutiamus igitur illos dum adhuc ſunt integris viribus, quemadmodum quiſpiam incolumis in lacum, foueamque deſcendit: q. d. interimamus illos, cum adhuc ſunt integris opibus vt eorum facultates hæreditario iure obtineamus.

Hoc loco eſt vox שאול ſeol de qua vide eruditiſſimū Collegam Antonium Ruſcam, in tract. de ſubterraneis receptaculis.

14 *Sortem mitte nobiſcum* ſi voles nobiſcum ſpolia partieris: ſi etiā magis placebit ſociali, communiq; marſupio nobiſcum vteris. *marſupium ſit vnum* .i. vna ſimul.

A. ABEN EZRA.

11 *Inſidiemur ſanguini* ad ſanguinem profundendum.

Fru-

Fruſtra חנם chinnam .gratis,abſque cauſa,quę dictio deducta eſt a חנן chanan,quod liberaliter elargiri ſignificat,iuxta illud חנן אלהים chanan,elohim,.i. liberaliter conceſsit Deus. Mem verò in voce chinã eſt paragogicum,vt in ריקם riKam.

12 *Et integrum* abſorbebimus integros,tanquam qui in ſepulchrũ deſcendunt. Aliter etiam hęc poteris exponere, ſecundum omnes partes in inferiora deſcendent, verum Seol idem ſignificat,ac infra vel in infimas partes. vox autẽ Seol modo maſculeo genere effertur, vt עדם שאול harun ſeol, modo fęminea, vt שאול רגזה ſeol raghezah.

13 *Precioſam ſubſtantiam* .i. auri,argentiq; copias.

ſpolijs veſtium nempe ſpolijs.

LEVI GHERSOMITES.

Quoniam autem humani cordis machinatio à primis vnguiculis praua eſt,vt ideo propenſus ſit mortalis ad criminoſum iter ingrediendum, in quod à flagitioſis pellicitur, ideo monet ſapiens,& inquit,fili mi &c.

10 *Si te lactauerint* ſi te ſermonum lenocinijs pellexerint,vt ijs ſocius adiungaris,illorumque viuendi conſuetudinem amplectaris,ne aſſentiaris, ac auſcultes.

11 *Inſidiemur ſanguini* Inſidias collocemus,vt aliquẽ interimamus, eiuſque facultates nobis acquiramus.

abſcondamus in latebris abdamus,ac occultemus,quod virum quàn tumuis inſontem è medio tollat, licet in nos, vel alios noxam aliquã nulla ratione contraxerit.

12 *Deglutiamus* abſorbeamus igitur illos adhuc viuentes, quemadmodum cadauer cum humatur a ſepulchro deglutiri ſolet. voremus etiam illos licet optima valetudine vtentes, perinde ac ſi in ſepulchrum truderentur, conuenimus enim ad hoſce interficiendos, vt eorum ſpolia diripiamus,cum vniuerſa ſuppellectili precioſa prediti ſint;ita autem domos noſtras replebimus eorum ſpolijs, quę ſimul partiemur.

14 *Sortem mitte nobiſcum* Tu etiam partem nobis ęqualẽ ſortieris.

marſupium vnum Omnibus nobis vna communis erit crumena,itaut altero nihil alter magis habeat. Parricidij autem mentionem facit Salomon, vt is magis deterreatur,ne horum conſilijs obſequatur,cum id ſit tamquam meta,ad quam à ſcelerata viuendi conſuetudine deducuntur;nam cum ebrietati,ciborumq; voluptati ſępiſſimè vacent,nec facultates ſuppetant,quibus hęc comparentur, furentur neceſſe eſt,iugulabuntq; opulentum dominum, ſi forte obuius fuerit:idem etiam euenit,cum voluptatum illecebras,cęteraque ſcelera conſectentur,ad quę facillime prolabuntur.

Verſ. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX.

15 Fili mi, ne ambules cum eis, prohibe pedem tuum à ſemitis eorum.

16 Pedes enim illorum ad malum currunt, & feſtinant, vt effundant [a] ſanguinem.

17 [b] Fruſtra autem iacitur rete ante oculos [c] pennatorum;

18 Ipſi quoque contra ſanguinem ſuum inſidiantur, & [d] moliuntur fraudes contra animas ſuas.

19 Sic ſemitæ omnis [e] auari, animas poſſidentium rapiunt.

VAR. LECT.

a Syr. ſanguinem innocentis.

b Syr. ad oppreſsionem.

c Syr. ante aues. Chal. volucrem pennatam.

d Chald. abſcondent contra animas ſuas. Syr. abſcondunt ſe ipſos.

e Syr. Chal. ſic ſunt viæ operantium iniquitatem, & animas dominorum ſuorum capiunt.

SALOMON ISACIDES.

16 *ad malum currunt* decurrunt illi, vt ſui exitij ſint artifices, adeoque in rerum ignoratione verſantur, vt id non animaduertant.

17 *fruſtra autem iacitur* Cum volucres triticum, vel minuta legumina in retia proiecta adſpiciunt, nihil illos protenſa retia morantur, cùm enim non aduertant, in quid illa ſint expanſa in eadem ſe ſe demittunt, atq; inde alimenta petunt.

18 *ipſi quoque contra ſanguinem ſuum inſidiantur* aucipes autem horum ſanguini, volucrum nimirum, inſidiantur.

19 *ſic ſemitæ omnis auari* Cum quis aliorum facultates ſurripit, pulchræ quidem, iucundæque furi illæ videntur, verum fruſtra: nam illud tandem continget, vt ab ijs rapiatur animus domini illarum, hoc eſt illius, qui nuper eorum, quæ alteri ſuſtulerat, dominus euaſerat.

A. ABEN EZRA.

17 *fruſtra autem iacitur* Cum aues retia non animaduertant, nihil illa formidant, itaut in ijs pedes defigant, eſcam ſolum, non tendiculas contemplantes: ita impij quod abripiant intuentur, cum inquiunt, omnem ſubſtantiam precioſam reperiemus, verum retia, qui bus inambulant, nō peruidēt, iuxta illud, immiſit in rete pedes ſuos. Iob. 18. v. 8.
19 *animas poſsidentium rapiunt* Quę rapina ſublata ſunt, raptorem rapiunt.

LEVI GHERSOMITES.

15 *ne ambules cum eis* Ne vel vna vice tātum cum illis iter habeas, ne illorum ſcelerata exempla in animum demittas.

prohibe pedem tuum ab vniuerſis abſtine, ad quę te pellexerint.

16 *ad malum currunt* Licet quis in rei exordio haud ſibi perſuadeat, hos ad parricidium iter inſtituere, attamen hi pręcipites aguntur ad ſanguinem fundendum, cum ita criminoſę inſiſtant conſuetudini, à qua ad cędem patrandam adigantur, vt paulo ante commemoraui, à qua etiam haud ſe cohibent, licet nullius crimine, vel offenſa petiti fuerint.

17 *fruſtra autem iacitur rete* iacitur autem rete abſque vlla cauſa, vt volucres irretiantur, nam licet nullam in aucupes noxam contraxerint, attamen Fruſtra idem ac nulla de cauſa.

contra ſanguinem ſuum inſidiantur ij auium ſanguini inſidiantur, tendiculaſq; latentes conſtruunt ad eorum animas .i. ad volucres capiendas.

19 *Sic ſemita* Ita quicunque alterius opes per ſcelus aufert, animam domini accipiet, .i. eum qui huiuſmodi diuitijs potiebatur neci dabit, ne perniciosum hoc ſcelus pateſiat, ſeu furem deprehenderit, ſeu violenter obſtiterit, vt furem cohiberet, ne quę optabat, exportaret. Arbitror autem id, retibus expandendis per ſynecdochen comparatum eſſe, nam retibus explicandis pręcipuè id expetitur, vt volucres capiantur; deinde vero vt volucres inde alicuius generis eſcam petant: idemque de fure dicendum, is enim in primis opulenti necem, poſtmodum autem diuitiarum emolumentum in votis habet. Hęc igitur omnia à Salomone pronunciata ſunt, vt intelligamus horum machinationes vniuerſas ad parricidium perpetrandū ſpectare, perinde ac ſi cędē in primis ij optarent, nefarij .n. huiuſmodi viri prima animi molitione quemcunque repererint prohibentem ne pręſtent, quę optabant, iugulaturos ſe decernunt.

Libet hoc loco prætermittere commoda quæ auctor hic ex ſuperioribus percipi declarat cum ea peculiari libro contineantur, quem latine, Deo fauente, quandoque edere meditamur.

Verſ. XX. XXI.

20 Sapientia [a] foris prædicat, [b] in plateis dat vocem ſuam:

21 In capite [c] turbarum clamitat. in [d] foribus portarũ vrbis profert verba ſua, dicens.

VARIÆ LECTIONES.

a *Syr. in plateis laudatur. Chal. vicatim cantat.*

b *Chal. de plateis. Syr. in plateis exaltat vocem ſuam.*

c *Syr. in vicorum principijs concionatur. Chal. in capite arcium præconizat.*

d *Syr. in aditu portarum arcium. Chald. in introitu portarum per vrbes.*

SALOMON ISACIDES.

20 *ſapientia* חכמות chocmoth ſapiẽtię. Sapiẽtię igitur ſacrę legis foris prędicant, vt hortentur vos ad illam amplectendam. Quid autem inſinuat vox foris, niſi ſcholas?

platęæ nomẽ non diſſimileẽ habet ſignificationem a רחב quod dilatare ſignificat.

in plateis ברחובות barechouoth, in locis nimirum, vbi eam explicant, & amplificant, vt interpretatur Tanchumah.

21 *in capite turbarum* In ijs locis ſapientia clamitat, vnde exaudiatur, & prędicetur, quęque mox ſubdentur, effatur, vſquequo paruuli &c.

in foribus portarum vbi Senatus reſidere ſolebat.

A. ABEN EZRA.

20 *ſapientia* Ea eſt horum ſententia: quemadmodum ego te inſtitui, ita ſapientia improuidos ad ſolertiam ſollicitat, quę quidem eſt figurata dicendi ratio.

foris vbi populorum frequentia, & tumultus.

prędicat תרנה taronnah, .i. clamat, vocatq; hęc .n. vox vocandi,

3.reg.c.22.v.36. & clamãdi vim habet, iuxta illud, הרנה harinnah & pręco inſonuit.

in

in plateis vnde multi prætereunt, vbi etiam multi conſident.
21 *in foribus* propter eos qui egrediuntur, quiue accedunt.
profert verba ſua בעיר אמריה תאמר bahir amareha tomer. Deſideratur vox inſtitutionis, ſeu eruditionis. Atque is conſtabit ſenſus. ſapientia in vrbe, etiam quando portæ concluſæ erunt, inſtitutionis verba profatur.

LEVI GHERSOMITES
Quoad verborum explicationem.

20 *prædicat* תרנה taronnah .i. vocem ſuam extollit.
21 *in capite turbarum* בראש המיות beros homi ioth, .i. elata, ſublimique voce clamat.

Quoad rerum ſeriem.

Vniuerſa igitur genera ſcientiæ omnium quæ exiſtunt, vocem extollũt ſuam, vt a mortalibus exaudiantur verba in plateis ciuitatis.
dat vocem ſuam vnaquæq; ſcientia.
in capite turbarum ſapientia elata voce ſermones ferens, mortales aduocat.

In tentu hebræo nomini plurali verbũ ſingulare adiungitur.

21 *in foribus* In ſingulis foribus ædium, quæ in vrbe ſitæ ſint, verba repetit ſua: hæc autem eo ſpectant, vt diuina ſapientia in rebus pateſiat admirabili quadam euidentia, cum animaduertetur incredibilis ſapientiæ ratio, qua in rebus condendis eſt vſus. Hæc ergo plane diuina ſapientia mortales ſublimi voce vocat, quando in illorum animos incurret, ob naturæ impetum, & propenſionem, qua ſinguli in hanc feruntur, vt in Canticis Canticorum a me declaratum fuit, ad illa verba, In odorem vnguentorum tuorum curremus. Inquit autem, ſapientiam foris prędicare, eidem multitudinis vocem tribuẽs, quod multo plura ſint, quibus tanquam extrinſecis ad varia ſapientię genera excitemur, quam quæ in plateis vrbis, foribusq; portarum cõſpiciuntur. ideoque ſubdit, dat vocem ſuam.

Verſ. XXII. XXIII.

22 Vſquequo [a]paruuli diligitis infantiam, & [b]ſtulti ea, quæ ſibi ſunt noxia cupient, & [c]imprudentes odibunt ſcientiam?
23 [d]Conuertimini ad correptionem meam: en proferam vobis ſpiritum meum, & oſtendam vobis verba mea.

YA-

VARIÆ LECTIONES.

a *Syr. & Chald. inſipientes diligitis inſipientiam.*
b *Syr. & Chald. deriſores deriſionem appetunt ſibi.*
c *Chald. ſtulti.*
d *Syr. ſi conuertamini ad correptionem meam.*

SALOMON ISACIDES.

22 *paruuli*, פתאים petaim, qui ſeducuntur ab impoſtoribus, & hæreticis.

quid infantia *diligitis infantiam* vos ſeduci animo placido fertis, vox autem פתי pethi illud proprie ſignificat, cum quis ſibi facile imponi patitur, habetque eandem normã, quam קרי Keri, & huiuſmodi.

A. ABEN EZRA.

22 *vſquequo diligitis infantiam* Quouſque hominum generi perſuadebitis, vt ſtolidam quandam credulitatem ament, amplectanturque.

23 *conuertimini* Vſquequo tandem conuertemini ad meas reprehenſiones audiendas!

proferam אביעה abihah, quod eſt eiuſdem ſignificationis, ac il-
hec.c.18.v.4. lud, torrens נובע nouehah, redundans, ſeu profluens: q. d. redundare faciam, ſeu affluenter effundam.

LEVI GHERSOM.
Quoad verba.

22 *paruuli* qui facile ſententia mouentur, nulloque negotio traducuntur ad quodcunque venerit in mentem, nihil prorſus cogitantes, conſentaneum ne illud ſit, an ſecus.

ſtulti לצים letſim, qui alios ſannis, deriſioniſq; ſermone excipiunt.

imprudentes כסילים cheſilim, qui ita ſe dementiæ aſſueuerunt, vt habitum ſtultitiæ hauſiſſe videantur, cũ opinionibus à veritate alienis ſint imbuti, eo quod non multum meditationis, ſtudijque in rem impenderint, vel etiam metam rerum quæ credendæ erant tranſilierint; vel denique inſipientia laborent, verſenturq; in ea rerum ignoratione, quæ prorſus à poſſeſſione ſapientiæ longiſſime arcet.

23 *pro-*

23 *proferam vobis* אביעה abihah, deducitur à נביעה neuiha & ſcaturire, affluenterque emanare ſignificat. Illa ergo huius vocis mēs erit, quid optem, velimue vobis exponam, perinde ac ſi ex ore meo, vel corde ſcaturiret id, cuius ſermone meo vos conſcios faciā. Vel etiam, en vobis impendam influxus mei ſcaturiginem.

Quoad ſeriem rerum.

Per proſopopæiam ergo inquit, ſapientiam hæc effari. Vſquequo vos ſimplices, & incauti ſtolidam veſtram credulitatem amabitis, voſmet diuidentes ad huius ſæculi res inanes, nihil prorſus inueſtigantes diuinam ſapientiam in ijs, quæ nobis luce pomeridiana clarius patent! vſquequo tandem ſubſannatores rerum omnium ludibrium amplectemini, atq; in hisce caducis operam veſtram collocabitis, e quibus tantum abeſt, vt fructus aliquis hauriatur, vt etiā grauiſſima damna in rebus politicis inferant: vſquequo dementes ſcientiam adeo inſectabuntur, nullum prorſus ſtudium in indaganda veritate impendentes?

23 *conuertimini* à veſtra viuendi conſuetudine vos reuocate, meaſq; caſtigationes audite; præſtabo namque, vt ſpiritus meus in res affluenter deriuetur, vt vobis perennes influxus inde dimanēt, ad eum modum, quo à fonte aquæ ſcaturiunt; quæ namque ſub ſenſum cadunt, perſpicue teſtantur ſapientiam, qua à præpotenti Deo ſunt procreata; hæc autem ſapientia id à ſe iugiter emittit, quo ſolers inueſtigatio mirum in modum iuuetur. Eadem ergo ratione ipſa ſermones meos vobiſcum communicabo.

Verſ. XXIV. XXV. XXVI. XXVII.

24 Quia vocaui, & renuiſtis:, extendi manum meā
& non fuit qui adſpiceret.
25 Deſpexiſtis omne conſilium meum, & increpationes meas neglexiſtis.
26 Ego quoque in interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo, cum vobis id, quod timebatis, aduenerit.
27 Cum irruerit repentina calamitas, & interitus quaſi tempeſtas ingruerit: quando venerit ſuper vos tribulatio, & anguſtia.

VARIÆ LECTIONES.

a *Syr. Chald. non credidiſtis.*

b *Chal. eleuaui manum meam, & non audiſtis. Syr. vocem extuli.*

c *Chald. mutaſtis conſilium meum.*

d *Syr. exultabo cum venerit ſuper vos vaſtitas, & perditio repentina.*

e *Fractio veſtra velut turbo.*

SALOMON ISACIDES.

24 *extendi manum meam* vt innuerem illis, accedendum eſſe ad me, velut cũ quis exporrecta manu alteri innuit, vt prope aduentet.

25 *deſpexiſtis* תפרעו tiphrehu, irritum feciſtis, ſeu aboleuiſtis. *omne conſilium meum* quod cæperam, de vobis in hoc ſæculo ad dignitates prouehendis.

27 *repentina calamitas* כשואה cheſoah .i. ſicut nubes, quæ repentino motu cietur.

A. ABEN EZRA.

26 *in interitu veſtro* באידכם beedechem. Non abſre affirmabis hãc
Gen. c. 2. v. 6. vocem non diſſimilem eſſe illi, איד יעלה ed iahaleh, vapor aſcendebat de terra, coinciduntque cum illis, dies caliginis, & tenebrarum. *Mens huius interpretis eſt hic indicari diem tenebricoſum atque calamitoſum.*

LEVI GHERSOMITES.

Quoad verba.

25 *deſpexiſtis* aboleuiſtis, cum meis conſilijs aures præbere nolueritis.

26 *repentina calamitas* כשואה cheſoah .i. ingenti ſtrepitu, ac fragore.

Quoad rerum ſeriem.

24 *vocaui, & renuiſtis* Vos autem me deſeruiſtis, tum vt friuolis

rebus

rebus vacaretis, tum vt deſidia, ſomnoque ſepulti iaceretis, ne in ob-
tinenda ſapientia aliquid laboris impenderetis.

25 *deſpexiſtis* Omnia conſilia mea irrita, caſſaque reddidiſtis,
nec meam reprehenſionem pondus, vimq; apud vos habere paſſi
eſtis, vt ad ſapientiæ ſolertem inueſtigationem ſollicitaremini.
Quamobrem id vobis rependetur, vt illa vobis auxilia denegentur,
quæ vobis calamitatis, ærumnarumque tempore ſuppeditabantur,
vt mei, ſapientiæ nimirum, compotes fieretis, ob ſapientiam enim
mortalis peculiari diuinæ prouidentiæ munere gaudet, vt dixi lib.
4. Bellorum Dei. Hæc autem mala ſunt, tum vehemens timor, tū
grauius aliquid, quam verebatur, contingens.

27 *cum venerit*, Cum calamitate, ærumniſque prægrauabimini,
harum in voſmet fabri eritis.

Verſ. XXVIII. XXIX. XXX. XXXI. XXXII. XXXIII.

28 Tunc inuocabunt me, & non [a] exaudiam: [b] ma-
ne conſurgent, & non inuenient me:

29 Eo quod exoſam habuerint diſciplinam, & timo-
rem Domini non [c] ſuſceperint,

30 [d] Nec acquieuerint conſilio meo, & [e] detraxerint
vniuerſæ correptioni meæ.

31 Comedent igitur fructus viæ ſuæ, ſuiſque conſi-
liis ſaturabuntur.

32 Auerſio paruulorum interficiet eos, & [h] proſpe-
ritas ſtultorum perdet eos.

33 Qui autem me audierit, abſque terrore requieſcet,
& [i] abundantia perfruetur, timore malorum
ſublato.

VARIÆ LECTIONES.

a *Syr. non reſpondebo.*
b *Chal. clamabunt. Syr. accedent ad me.*
c *Syr Chald. elegerit.*

2 Vt [b] audiat ſapientiam auris tua: [c] inclina cor tuum ad cognoſcendam prudentiam.
3 Si enim [d] ſapientiam inuocaueris, & [e] inclinaueris cor tuum prudentiæ:
4 Si quęſieris eam quaſi [f] pecuniam, & ſicut theſauros [g] effoderis illam:
5 Tunc intelliges timorem Domini, & ſcientiam [h] Dei inuenies.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. in corde tuo.
b Chald. & inclinaueris aurem tuam.
c Syr. & conuerteris.
d Chald. atque matrem intelligentiam vocaueris.
e Syr. & ad intelligentiam vocem tuam extuleris Chald. ad prudentiam.
f Syr. theſaurum. Chald. argentum.
g Syr. inueſtigaris
h Chald. à facie Domini, vel à Domino.

SALOMON ISACIDES.

1 *fili mi* filius meus eris, ſi ſermonibus meis auſcultaueris.
2 *vt audiat ſapientia auris tua* vt in ſacra lege laborem, ſtudiũue impendas.

A. ABEN EZRA.

Complectũtur hęc octo verſiculorũ explanationem.

1 *Fili mi* Si verba mea audieris, fili, tunc intelliges iuſtitiam, & ea vniuerſa quæ in libri exordio commemorata ſunt, quaue ratione ad hunc gradum euecharis.

LEVI GHERSOMITES

1 *Fili mi* Hoc etiam loco ſapientia per hypotypoſim inquit, fi-

lii mi, ſi ſermones meos admiſeris, quos paulò ante habui, ſerueſq; penes te mandata mea, auribus ſapientiæ accomodandis, vt eandem tibi à peritis compares, ab ijs ita inſtitueris, vt illius indagandæ ſtudio exardeſcas, cùm à ſapientia ad res proprijs cauſis intelligendas promouearis, vt ſupra memoratum eſt; poſtquam autem ſcientiæ compos fueris, prudentiæ aſſequendæ animum adiunges.

3 *Si enim ſapientiam inuocaueris* Neque vero putes prohiberi te ne his, hoc eſt ſcientia, ac prudentia cumuleris, cum harum proprijs cauſis careas, quibus perceptis eædem obtinerentur, votorum enim proculdubio compos eris, ſi prudentiam inflammato ſtudio adipiſci optaueris, ita ut exclames, vocemque extollas ad illam accerſendam, velut cum quis amicum, cuius deſiderio angatur, aduocare ſolet.

4 *Si quæſieris* Si etiam illam ita ſedulò perquiſieris, vt argentum inquiritur, eandemque ita indagaris, vt abſtruſi, reconditique theſauri inueſtigantur, atque effodiuntur, cum hinc, & inde terra cuniculis penetretur, vt ij tandem emergant, non diſpari ratione proculdubio prudentia imbueris; nam ſimul colliges euulgata, perſpicuaque pronunciata, quæ pertinent ad explicandam rem, quam inueſtiges, falſaque à veris diſtingues, eamque ita erues, velut argẽtum, theſaurosque abditiſſimos. Illud vero ſeruari ſolet, vt locus aliquis effodiatur, quo pateat, an argentũ ibidem reperiatur; quod ſi ad argentum habendum parum id prodeſſe conſtet, tam ſæpe idem factitatur, vt tandem emergat ſedes, in qua argenti copia lateat. Idem ergo præſtandum à prudentiæ ſtudioſis, quando illius intrinſecæ cauſæ non ſuppetunt, neque fidendum ijs, quæ à negotij exordio proficiſcuntur in medium, ex quibus veritas eluceſcat, vniuerſa enim accurate inueſtiganda, prorſusque ſunt introſpicienda, vt memoraui. Hæc igitur ſi præſtiteris, tunc intelliges timorem Domini &c.

5 *Tunc intelliges* Dei cognitionem adipiſceris, timore enim duce ad res diuinas agnoſcendas promoueberis, cumque ad ſublimem aliquem euectus fueris gradum agnitionis Dei exiſtentis, tunc timore percel eris ob eiuſdem ſingularem ſublimitatem, ac dignitatem, quæ nulli alteri ſit communis; atque equidem diuina ope iuuaberis in hac contemplatione, quando illi teipſum ſpontè, alacriterque adiunxeris, vt memoraui.

Verſ. VI. VII. VIII. IX.

6 Quia Dominus dat ſapientiam; & ex ore eius prudentia, & ſcientia.

7 Cuſtodiet rectorum ſalutem, & proteget gradientes ſimpliciter,

7 Ser-

Verſ. XX. XXI.

20 Sapientia [a] foris prædicat, [b] in plateis dat vocem ſuam:
21 In capite [c] turbarum clamitat. in [d] foribus portarũ vrbis profert verba ſua, dicens.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. in plateis laudatur. Chal. vicatim cantat.
b Chal. de plateis. Syr. in plateis exaltat vocem ſuam.
c Syr. in vicorum principijs concionatur. Chal. in capite arcium præconizat.
d Syr. in aditu portarum arcium. Chald. in introitu portarum per vrbes.

SALOMON ISACIDES.

20 *ſapientia* חכמות chocmoth ſapiẽtię. Sapiẽtię igitur ſacrę legis foris prędicant, vt hortentur vos ad illam amplectendam. Quid autem inſinuat vox foris, niſi ſcholas?

plateæ nomẽ non diſſimilẽ habet ſignificationem a רנן quod dicitur latare ſignificat.

in plateis ברחובות barechouoth, in locis nimirum, vbi eam explicant, & amplificant, vt interpretatur Tanchumah.

21 *in capite turbarum* In iJs locis ſapientia clamitat, vnde exaudiatur, & prędicetur, quęque mox ſubdentur, effatur, vſquequo paruuli &c.

in foribus portarum vbi Senatus reſidere ſolebat.

A. ABEN EZRA.

20 *ſapientia* Ea eſt horum ſententia: quemadmodum ego te inſtitui, ita ſapientia improuidos ad ſolertiam ſollicitat, quę quidem eſt figurata dicendi ratio.

foris vbi populorum frequentia, & tumultus.

3. reg. c. 22. v. 36.

prędicat תרנה taronnah, .i. clamat, vocatq; hęc .n. vox vocandi, & clamãdi vim habet, iuxta illud, הרנה harinnah & pręco inſonuit.

in

in plateis vnde multi prætereunt, vbi etiam multi conſident.

21 *in foribus* propter eos qui egrediuntur,quiue accedunt.

profert verba ſua בעיר אמריה תאמר bahir amareha tomer. Deſideratur vox inſtitutionis,ſeu eruditionis. Atque is conſtabit ſenſus. ſapientia in vrbe,etiam quando portæ concluſæ erunt, inſtitutionis verba profatur.

LEVI GHERSOMITES
Quoad verborum explicationem.

20 *prædicat* תרנה taronnah .i. vocem ſuam extollit.

21 *in capite turbarum* בראש המיות beros homi ioth, .i. elata, ſublimique voce clamat.

Quoad rerum ſeriem.

Vniuerſa igitur genera ſcientiæ omnium quæ exiſtunt,vocem extollũt ſuam,vt a mortalibus exaudiantur verba in plateis ciuitatis. in tentu hebræo nomini plurali verbũ ſingulare adiungitur.

dat vocem ſuam vnaquæq; ſcientia.

in capite turbarum ſapientia elata voce ſermones ferens,mortales aduocat.

21 *in foribus* in ſingulis foribus ædium,quæ in vrbe ſitæ ſint,verba repetit ſua: hæc autem eo ſpectant,vt diuina ſapientia in rebus pateſiat admirabili quadam euidentia,cum animaduertetur incredibilis ſapientiæ ratio,qua in rebus condendis eſt vſus. Hæc ergo plane diuina ſapientia mortales ſublimi voce vocat, quando in illorum animos incurret,ob naturæ impetum,& propenſionem,qua ſinguli in hanc feruntur, vt in Canticis Canticorum a me declaratum fuit,ad illa verba,in odorem vnguentorum tuorum curremus.Inquit autem,ſapientiam foris prędicare,eidem multitudinis vocem tribuẽs, quod multo plura ſint,quibus tanquam extrinſecis ad varia ſapientię genera excitemur,quam quæ in plateis vrbis,foribusq; portarum cõſpiciuntur. ideoque ſubdit,dat vocem ſuam.

Verſ. XXII. XXIII.

22 Vſquequo [a]paruuli diligitis infantiam,& [b]ſtulti ea,
quæ ſibi ſunt noxia cupient,& [c]imprudentes odi
bunt ſcientiam?

23 [d]Conuertimini ad correptionem meam: en profe
ram vobis ſpiritum meum, & oſtendam vobis
verba mea.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. & Chald. inſipientes diligitis inſipientiam.
b Syr. & Chald. deriſores deriſionem appetunt ſibi.
c Chald. ſtulti.
d Syr. ſi conuertamini ad correptionem meam.

SALOMON ISACIDES.

22 *paruuli* פתאים petaim, qui ſeducuntur ab impoſtoribus, & hæreticis.

quid infantia *diligitis infantiam* vos ſeduci animo placido fertis, vox autem פתי pethi illud proprie ſignificat, cum quis ſibi facile imponi patitur, habetque eandem normã, quam קרי Keri, & huiuſmodi.

A. ABEN EZRA.

22 *vſquequo diligitis infantiam* Quouſque hominum generi perſuadebitis, vt ſtolidam quandam credulitatem ament, amplectanturque.

23 *conuertimini* Vſquequo tandem conuertemini ad meas reprehenſiones audiendas!

proferam אביעה abihah, quod eſt eiuſdem ſignificationis, ac illud, torrens נובע nouehah, redundans, ſeu profluens: q. d. redundare faciam, ſeu affluenter effundam. Prou.c.18.v.4.

LEVI GHERSOM.

Quoad verba.

22 *paruuli* qui facile ſententia mouentur, nulloque negotio traducuntur ad quodcunque venerit in mentem, nihil prorſus cogitantes, conſentaneum ne illud ſit, an ſecus.

ſtulti לצים letſim, qui alios ſannis, deriſioniſq; ſermone excipiunt.

imprudentes כסילים cheſilim, qui ita ſe dementiæ aſſueuerunt, vt habitum ſtultitiæ hauſiſſe videantur, cũ opinionibus à veritate alienis ſint imbuti, eo quod non multum meditationis, ſtudijque in rem impenderint, vel etiam metam rerum quæ credendæ erant tranſilierint; vel denique inſipientia laborent, verſenturq; in ea rerum ignoratione, quæ prorſus à poſſeſſione ſapientiæ longiſſime arcet.

23 *pro-*

23 *proferam vobis* אביעה abihah, deducitur à נביעה neuiha: & ſcaturire, affluenterque emanare ſignificat. Illa ergo huius vocis mẽs erit, quid optem, velimue vobis exponam, perinde ac ſi ex ore meo, vel corde ſcaturiret id, cuius ſermone meo vos conſcios faciã. Vel etiam, ea vobis impendam influxus mei ſcaturiginem.

Quoad ſeriem rerum.

Per proſopopæiam ergo inquit, ſapientiam hæc effari. Vſquequo vos ſimplices, & incauti ſtolidam veſtram credulitatem amabitis, voſmet diuidentes ad huius ſæculi res inanes, nihil prorſus inueſtigantes diuinam ſapientiam in ijs, quæ nobis luce pomeridiana clarius patent! vſquequo tandem ſubſannatores rerum omnium ludibrium ampleċtemini, atq; in hiſce caducis operam veſtram collocabitis, e quibus tantum abeſt, vt fruċtus aliquis hauriatur, vt etiã grauiſſima damna in rebus politicis inferant: vſquequo dementes ſcientiam adeo inſeċtabuntur, nullum prorſus ſtudium in indaganda veritate impendentes?

23 *conuertimini* à veſtra viuendi conſuetudine vos reuocate, meaſq; caſtigationes audite; præſtabo namque, vt ſpiritus meus in res affluenter deriuetur, vt vobis perennes influxus inde dimanẽt, ad eum modum, quo à fonte aquæ ſcaturiunt; quæ namque ſub ſenſum cadunt, perſpicue teſtantur ſapientiam, qua à præpotenti Deo ſunt procreata; hæc autem ſapientia id à ſe iugiter emittit, quo ſolers inueſtigatio mirum in modum iuuetur. Eadem ergo ratione ipſa ſermones meos vobiſcum communicabo.

Verſ. XXIV. XXV. XXVI. XXVII.

24 Quia vocaui, & renuiſtis: extendi manum meã
& non fuit qui adſpiceret.
25 Deſpexiſtis omne conſilium meum, & increpationes meas neglexiſtis.
26 Ego quoque in interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo, cum vobis id, quod timebatis, aduenerit.
27 Cum irruerit repentina calamitas, & interitus quaſi tempeſtas ingruerit: quando venerit ſuper vos tribulatio, & anguſtia.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. Chald. non credidiſtis.
b Chal. eleuaui manum meam, & non audiſtis. Syr. vocem extuli.
c Chald. mutaſtis conſilium meum.
d Syr. exultabo cum venerit ſuper vos vaſtitas, & perditio repentina.
e Fractio veſtra velut turbo.

SALOMON ISACIDES.

24 *extendi manum meam* vt innuerem illis, accedendum eſſe ad me, velut cũ quis exporrecta manu alteri innuit, vt prope aduentet.
25 *deſpexiſtis* תפרעו tiphrehu, irritum feciſtis, ſeu aboleuiſtis.
omne conſilium meum quod cæperam, de vobis in hoc ſæculo ad dignitates prouehendis.
27 *repentina calamitas* כשואה cheſoah .i. ſicut nubes, quæ repentino motu cietur.

A. ABEN EZRA.

26 *in interitu veſtro* באידכם beedechem. Non abſre affirmabis hãc
Gen. c. 2. v. 6. vocem non diſſimilem eſſe illi, איד יעלה ed iahaleh, vapor aſcendebat de terra, coinciduntque cum illis, dies caliginis, & tenebrarum.
Mens huius interpretis eſt hic indicari diem tenebricoſum atque calamitoſum.

LEVI GHERSOMITES.

Quoad verba.

25 *deſpexiſtis* aboleuiſtis, cum meis conſilijs aures præbere nolueritis.
26 *repentina calamitas* כשואה cheſoah .i. ingenti ſtrepitu, ac fragore.

Quoad rerum ſeriem.

24 *vocaui, & renuiſtis* Vos autem me deſeruiſtis, tum vt friuolis
rebus

rebus vacaretis, tum vt deſidia, ſomnoque ſepulti iaceretis, ne in ob-
tinenda ſapientia aliquid laboris impenderetis.

25 *deſpexiſtis* Omnia conſilia mea irrita, caſſaque reddidiſtis, nec meam reprehenſionem pondus, vimq; apud vos habere paſſi eſtis, vt ad ſapientiæ ſolertem inueſtigationem ſollicitaremini. Quamobrem id vobis rependetur, vt illa vobis auxilia denegentur, quæ vobis calamitatis, ærumnarumque tempore ſuppeditabantur, vt mei, ſapientiæ nimirum, compotes fieretis, ob ſapientiam enim mortalis peculiari diuinæ prouidentiæ munere gaudet, vt dixi lib. 4. Bellorum Dei. Hæc autem mala ſunt, tum vehemens timor, tũ grauius aliquid, quam verebatur, contingens.

27 *cum venerit*, Cum calamitate, ærumnisque prægrauabimini, harum in voſmet fabri eritis.

Verſ. XXVIII. XXIX. XXX. XXXI. XXXII. XXXIII.

28 Tunc inuocabunt me, & non [a] exaudiam: [b] mane conſurgent, & non inuenient me:

29 Eo quod exoſam habuerint diſciplinam, & timorem Domini non [c] ſuſceperint,

30 [d] Nec acquieuerint conſilio meo, & [e] detraxerint vniuerſæ correptioni meæ.

31 Comedent igitur fructus viæ ſuæ, ſuiſque conſiliis ſaturabuntur.

32 Auerſio paruulorum interficiet eos, & [h] proſperitas ſtultorum perdet eos.

33 Qui autem me audierit, abſque terrore requieſcet, & [i] abundantia perfruetur, timore malorum ſublato.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. non reſpondebo.

b Chal. clamabunt. Syr. accedent ad me.

c Syr Chald. elegerit.

d Chald. noluerunt.
e Syr. ſpreuerunt.
f Syr. comederunt.
g Syr. ideo conuerſio inſipientium.
h Syr. error.
i Syr. ſecurus erit à multitudine iniquitatum. Chal. ſecurus erit à timore mali.

SALOMON ISACIDES.

28 *mane conſurgent* ישחרנני ieſacharuneni, .i. quærent me.

31 *comedent igitur fructus* Fructibus ergo illi ſcelerum ſuorum veſcentur, adhuc vitam degentes, quando in calamitatibus verſabuntur: verum in gehenna ijſdem extremum reſeruatur ſuppliciũ.

32 *auerſio paruulorum* משובת meſuuath .i. quod in illorum animo verſatur.

proſperitas ſtultorum perdet eos Cum ij felici euentu iniquis res ſuccedere animaduertant, eorumdem impietatem amplectuntur, neq; vnquam ad rectum tramitem reuocantur.

33 *requieſcet* in hoc ſæculo:

abundantia perfruetur in futuro.

timore malorum ſublato iudicio inferni ſubductus, proſpero animo, tranquillitateque gaudebit.

abundantia perfruetur שאנן ſaanan, rem futuram vox hæc demonſtrat, cum ideo vocali patach inſigniatur.

A. ABEN EZRA.

Eſai. 30. v. 15. 32 *Auerſio* משובת meſuuath. deducitur ex illis, in quiete, & requie, coinciditque cum ijs quæ ſubduntur, proſperitas ſtultorum perdet illos. Quare hæc ita expones. Quiete ſua perduntur, interimunturque improuidi; cum enim quiete alta perfruuntur, ſceleribus ſe ſe obſtringunt, & quando ab ærumnis mortalium ſecuri ſunt, proſperitate ſua obruuntur, exterminanturue. Aliter etiam hæc lubet explanare, שלוה ſaluath, vim eandem habere quam illa,
Ier. c. 12. v. 1. bene eſt omnibus, qui præuaricantur, & inique agunt, quæ coinci-
Eccleſiaſt. 8. dunt cum illis, peccator facit malum centies, & per patientiam ſu-
v. 12. itẽ. v. 11 ſtentatur &c. ideoque abſque timore vllo filij hominum perpetrant mala. Quæ quidem expoſitio in primis mihi placet.

33 *Qui autem me audierit* Hæc vniuerſa ſunt ſapientiæ verba, iuxta illud, quod paulo ante dictum eſt, ſapientia foris prædicat.

Le-

LEVI GHERSOMITES.
Quoad verba.

32 *auerſio*. Fatuus hic illam inſtituit viuendi rationem, eamq; terit ſemitam, quam male ſuada mens præoptarit, nihilprorſus immoratus in rei contemplatione, cui ſtudioſe, ſeduloq; vacandum fuiſſet. Hæc ergo conſuetudo a ſapiente appellatur משובה meſuuath quaſi receſſus, eo quod haud diutius propoſiti ſit tenax, modo in hoc modo in oppoſitum ſe conuertens, prout a mentis æſtu abripitur.

Quoad rerum ſeriem.

Per hypothipoſim etiam ſapientiam hoſce viros alloquitur. Tūc inuocabunt me, vt opem feram, ſed reſponſum nullum dabo: matutino tempore ad me euigilabunt, neque verò mei compotes eſſe poterunt, ideo enim illos fructuum meorū vbertate ſpoliabo, quod rerum cognitionem odio ſint inſecuti, neque diuinum timorem ſint amplexati, quo iter ſternitur, inſtituiturque ad ſcientiam comparandam. Neque vero conſilijs meis acquieuerunt, vt ęſtuarent deſiderio inueſtigandæ ſapientiæ, in ſingulis animantibus, quoad ea quæ in ipſis quodammodo latentia produntur, ac pateſiunt, vt ideo à me reprehendi ſe non ſint paſſi. Comedent igitur fructus viæ ſuæ hoc eſt, id denique reportabunt, vt morum ſuorum fructibus veſcantur, ſaturenturq; iniqua viuendi conſuetudine, cum eorum conſilia eo tantum ſpectarint, vt hac toti imbuerentur.

32 *Auerſio paruulorum* Hæc igitur erunt in cauſa, vt libera eligendi facultate ſponte ſe ſe abdicent, ſcelerum deſiderio æſtuantes: proſperitate etiam, ac quiete, quam ſtulti præoptarant, ne in ſapientiæ ſtudio laborarent, ad exitium protrudentur, cum eorum conatus omnes à ſapientia, prudentięq. norma ſint alieni.

33 *Qui autem me audierit* Quod ſi quis mihi aures prębuerit, vt diuinæ ſapientię contemplandę vacet, quę in rebus abſtruſa eſt, is interritus quieſcet, nam ob ſapientiam, qua excultus eſt diuinę prouidentię peculiari quadam ratione cordi erit.

CAPVT SECVNDVM

Verſ. I. II. III. IV. V.

1 Fili mi, ſi ſuſceperis ſermones meos, & mādata mea abſconderis penes te,

2 Vt

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

2 Vt [b] audiat ſapientiam auris tua:[a] inclina cor tuum ad cognoſcendam prudentiam.

3 Si enim [d] ſapientiam inuocaueris, &[e] inclinaueris cor tuum prudentiæ:

4 Si quęſieris eam quaſi [f] pecuniam, & ſicut theſauros [g] effoderis illam:

5 Tunc intelliges timorem Domini, & ſcientiam [h] Dei inuenies.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. in corde tuo.

b Chald. & inclinaueris aurem tuam.

c Syr. & conuerteris.

d Chald. atque matrem intelligentiam vocaueris.

e Syr. & ad intelligentiam vocem tuam extuleris Chald. ad prudentiam.

f Syr. theſaurum. Chald. argentum.

g Syr. inueſtigaris

h Chald. à facie Domini, vel à Domino.

SALOMON ISACIDES.

1 *fili mi* filius meus eris, ſi ſermonibus meis auſcultaueris.

2 *vt audiat ſapientia auris tua* vt in ſacra lege laborem, ſtudiũue impendat.

A. ABEN EZRA.

Complectitur hęc octo verſiculorũ explanationem.

1 *Fili mi* Si verba mea audieris, fili, tunc intelliges iuſtitiam, & ea vniuerſa quæ in libri exordio commemorata ſunt, quaue ratione ad hunc gradum euehàris.

LEVI GHERSOMITES

1 *Fili mi* Hoc etiam loco ſapientia per hypotypoſim inquit, fi-

li

lij mi, ſi ſermones meos admiſeris, quos paulò ante habui, ſerueſq́;
penes te mandata mea, auribus ſapientiæ accomodandis, vt eandem tibi à peritis compares, ab ijs ita inſtitueris, vt illius indagandæ ſtudio exardeſcas, cùm à ſapientia ad res propriis cauſis intelligendas promouearis, vt ſupra memoratum eſt: poſtquam autem ſcientiæ compos fueris, prudentiæ aſſequendæ animum adiunges.

3 *Si enim ſapientiam inuocaueris* Neque vero putes prohiberi te ne his, hoc eſt ſcientia, ac prudentia cumuleris, cùm harum proprijs cauſis careas, quibus perceptis eædem obtinerentur, votorum enim proculdubio compos eris, ſi prudentiam inflammato ſtudio adipiſci optaueris, ita ut exclames, vocemque extollas ad illam acerſendam, velut cum quis amicum, cuius deſiderio angatur, aduocare ſolet.

4 *Si quæſieris* Si etiam illam ita ſedulò perquiſieris, vt argentum inquiritur, eandemque ita indagaris, vt abſtruſi, reconditique theſauri inueſtigantur, atque effodiuntur, cum hinc, & inde terra cuniculis penetretur, vt ij tandem emergant, non diſpari ratione proculdubio prudentia imbueris; nam ſimul colliges euulgata, perſpicuaque pronunciata, quæ pertinent ad explicandam rem, quam inueſtiges, falſaque à veris diſtingues, eamque ita erues, velut argẽtum, theſauroſque abditiſſimos. Illud vero ſeruari ſolet, vt locus aliquis effodiatur, quo pateat, an argentũ ibidem reperiatur; quod ſi ad argentum habendum parum id prodeſſe conſtet, tam ſæpe idem factitatur, vt tandem emergat ſedes, in qua argenti copia lateat. Idem ergo præſtandum à prudentiæ ſtudioſis, quando illius intrinſecæ cauſæ non ſuppetunt, neque fidendum ijs, quæ à negotij exordio proficiſcuntur in medium, ex quibus veritas eluceſcat, vniuerſa enim accurate inueſtiganda, prorſuſque ſunt introſpicienda, vt memoraui. Hæc igitur ſi præſtiteris, tunc intelliges timorem Domini &c.

5 *Tunc intelliges* Dei cognitionem adipiſceris, timore enim duce ad res diuinas agnoſcendas promoueberis, cumque ad ſublimem aliquem euectus fueris gradum agnitionis Dei exiſtentis, tunc timore percel eris ob eiuſdem ſingularem ſublimitatem, ac dignitatem, quæ nulli alteri ſit communis; atque equidem diuina ope iuuaberis in hac contemplatione, quando illi teipſum ſpontè, alacriterque adiunxeris, vt memoraui.

Verſ. VI. VII. VIII. IX.

6 Quia Dominus dat ſapientiam; & ex ore eius prudentia, & ſcientia.

7 Cuſtodiet rectorum ſalutem, & proteget gradientes ſimpliciter,

7 Ser-

8 [d] Seruans ſemitas iuſtitiæ, [e] & vias ſanctorum cuſtodiens.

9 Tunc intelliges iuſtitiam, & iudicium, & æquitatem, [f] & omnem ſemitam bonam.

VAR. LECT.

a Chal. Syr. ſcientia, & intelligentia.

b Chald. abſcondet rectis incolumitatem. Syr. ſeruat rectis ſpem.

c Syr. adiuuabit ambulantes abſque macula.

d Chal. ad cuſtodiendas.

e Chal. iuſtorum. Syr. piorum ſuorum cuſtodiet.

f Chal. omnium ſemitarum bonarum.

SALOMON ISACIDES.

6 *Quia Dominus* Hinc ergo intelliges excellentiam, dignitatēq; ſacræ legis, cum ab ore diuino prolata ſit: quamobrem, in illa ſtudioſe verſeris, neceſſe eſt.

7 *Cuſtodiet rectorum ſalutem* תושיה tuſciiah. vox hæc legem ſignificat. Apud ſeipſum legem reſeruarat Deus per viginti ſex hominum ætates, quam tandem ijs, qui per deſerta, vaſtasque ſolitudines oberrabant, præbuit.

Ne mireris Hebræū ita mordicus omnia ad ſuam legem trahere,

& protegit מגן maghen ideſt clypeus, q. d. clypei loco tibi erit.

8 *Seruans ſemitas* eius enim auſpicijs iudicij norma ſeruatur, quç eſt ſanctorum ſemita, qui ſeruabuntur, ne offendant, labāturue.

9 *tunc intelliges* Inſiſtit ijs, quæ ante dicta ſunt, ſi prudentiam inuocaueris &c.

A. ABEN EZRA.

7 *cuſtodiet rectorum ſalutem* תושיה tuſciiah. Vox hæc ob Tau paragogicum deducitur a יש ies, eſſentiāq; ſeu exiſtentiam ſignificat. Sapientia ergo eſſentiæ appellationem ſortitur, quod ſit, atque ad [illegible] æternitatem duret. Hæc porro a Deo iuſtis reſeruatur, vt [illegible] tramitem, hoc eſt, præcepta diuina.

8 *Vias ſanctorum cuſtodiens* Eorum quos charos habet ſemitas [illegible] cuſtodit

cuſtodit Deus,quemadmodum ab ijſdem iuſtitiæ via ſedulo initur, & ſeruatur.

9 tunc intelliges Hæc vox cum duobus copulanda; intelliges nimirum,tum iuſtitiam,tum vniuerſos rectos calles.

LEVI GHERSOMITES.

Quoad verborum explanationem.

8 *ſalutem* תושיה tuſciiah. Inſinuat vox hęc legem intelligibilē, quæ rebus ineſt, quæ quidem magis vera eſt in ijs quæ haud exiſtunt quam in ijs,quæ materię. formæq; concretione conſtant,nam aliqu id eſſe colligitur ex materia,& forma,vt ſuis locis exponetur. Idem etiam alio loco appellatur יש ies,cum inquit,vt hæreditare faciam יש ies ijs,qui diligunt me. Prou. 8. v. 21.

Quoad rerum ſeriem.

6 *Quia Dominus* Deus enim mortalibus ſapientiam peculiari quadam liberalitate, influxuq; concedit, cum is huius ſit fons, & origo,vt in libris de anima recēſetur,atq; exacte a me in libro Bellorum Dei expoſitum fuit. Ab ore ergo diuino perennes quidam iufluxus,ac rerum intelligentia in hominum genus ratione commemorata deriuatur.

7 *cuſtodiet rectorum ſalutem* En ipſe recondit תושיה tuſciiah .i. legem intelligibilem exiſtentium,eandemq; iuſtis reſeruat concedendam,congruum enim eſt,vt ij ſoli ad hunc contemplationis gradum promoueantur,cum probis moribus ſint,veritatiſque,ac recte ſentiendi inſtitutionem,normamque impenſe efflagitent. Idem etiam Dominus clypeus erit quidam ijs, qui perfectam, & omnibus ſuis numeris conſtantem contemplationis rationem in hiſce reconditis,diuiniſq; rebus amplexi ſint, quo ab erroribus tuti ſeruentur,lapſus enim vel leuiſſimus in grauiſſimis rebus mortalem lō giſſime ab abſolutione ſui arcet. Hoc ergo beneficium peculiari prouidentiæ,qua ſingula curat,acceptum erit referendum.

Nimius eſt hic in rebus philoſophicis. Quare sō nia arbitrare quæ non pertinent ad diuinam ſapiētiam;niſi forte ſentiat, beneficium hoc peculiare eſſe diuinæ beneficentiæ,vt rerum cognitione exornemur.

8 *ſeruans ſemitas iuſtitiæ* Idem Deus hunc inſtituet ad illum tramitem ineundum,quo ad iuſte agendum,& ad veritatem deducatur,quo quidem in negotio tanquam clypei munimentum à Deo exhibebitur.

& vias ſanctorum cuſtodiens Cuſtodiet Deus tramitem illorum, quos beneuolentia complectitur, ſeruabitque,ne in hiſce contemplationibus,ſtudijſque erroribus implicentur,labi .n. facile contingit,ſeu cum quæ rei accidunt extrinſeca, ſubſtantiæ loco, vel eius quod ſimile ſit,accipiuntur,ſeu cum ob id quod in mentem venit, uel ob ſimilitudinem,ac denique quodlibet aliud erroribus inuoluimur.

9 *tunc intelliges* Cum igitur ita te geſſeris, ac res diuinas meditatione intenta adeptus fueris, vt diximus, inde inſtrueris, vt in ciuili philoſophia progreſſus facias; cuius ope in ijs quæ pertinēt ad iuſtitiā, æquitatem, ac iudicium apprime inſtructus euades, ac prætererea honeſta morum conformatione imbueris. Cuius origo ea eſt; cum nimirum diuinæ charitatis, pietatis, iuſtitiæq; rationes tibi cōſtiterint in ijs, quæ à diuina prouidentia in orbem ſuperiorem, medium, ac infimum deriuantur, inde futurum, vt diuino tramiti obeundo prono affectu aſſueſcas, Deo opem ferente, vt via, ordoque ineatur, quo ad abſolutionem aliquam in hac philoſophia proueha-mur.

Verſ. X. XI. XII. XIII. XIV. XV.

10 *Si* [a] intrauerit ſapientia cor tuum, & ſcientia animæ tuę [b] placuerit:

11 Conſilium [c] cuſtodiet te, & [d] prudentia ſeruabit te,

12 Vt eruaris à via mala, & ab homine, qui peruerſa loquitur:

13 Qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebroſas:

14 Qui lætantur [e] cum male fecerint, & exultant [f] in rebus peſſimis.

15 Quorum vię peruerſę ſunt, & [g] infames greſſus eorum.

VARIÆ LECTIONES.

a *Syr. ſi introduxeris.*
b *Chal. iucunda, delectabilis fuerit.*
c *Syr. cogitatio bona.*
d *Syr. prudentia iuſtorum liberabit te.*
e *Syr. male agendo.*
f *Syr. in peruerſione mali.*
g *Syr. Chal. peruerſæ ſemitæ eorum.*

SA-

SALOMON ISACIDES.

11 *conſilium* hoc eſt lex diuina.

12 *qui peruerſa loquitur* ij quibus necdum diuina lux affulſerat veritatis, vel hęretici Iſraelitas ad impium idolorum cultum adigentes, ſacramq; legem ad prauos ſenſus detorquentes.

15 *infames greſſus* נלוזים nelozim. נלוז naloz vbique in ſacris litteris obliquum, ſeu peruerſum ſignificat, ſemperque coniungitur cum voce עקש HiKes, atqui עקוש Hikus curuum, tortuoſumq; ſignificat, vt teſtantur illa, ponam praua, atq; obliqua in recta. Illorum ergo ſunt vię peruerſę, qui obliquū, tortuoſumq; iter ingrediuntur. Eſai.42.v.6.

A. ABEN EZRA.

10 *ſi intrauerit* ita ad te ſapientia diuertet, quemadmodum quis ad proprias ędes ſe reuocat.

ſi כי chi, ideſt quando.

placuerit ינעם ynham maſculea voce, ad normā illorū, ודעת לבבך נכל dahat lenauon naKal, vbi nomen fęmineum cum maſculea voce coniungitur.

11 *prudentia ſeruabit te* vt à muliere aliena, atq; à praua ſceleſti via ſubducaris.

12 *qui peruerſa loquitur* ſermonis prauitas, ſeu peruerſitas eſt, quando is apta conformatione caret.

13 *relinquunt iter rectum* qui nefariam vitam, vitiorum obliquo calle incedentes, ducunt.

14 *in rebus peſſimis* בתהפכות רע bethaphucot rah .i. in rebus peruerſis, (adde viri) ſcelerati.

15 *infames* .i. obliqui, ſinuoſiq; greſſus per varios anfractus.

LEVI GHERSOM.

Quoad verborum explanationem.

14 *in rebus peſſimis* בתהפכות רע bethahpucoth rah', in peruerſis rebus (ſupple viri) nefarij.

15 *infames* נלוזים nelozim idem ac עקשים hiKeſim .i. flexuoſi, varijque ſunt eorum greſſus.

Rerum ſeries.

10 *ſi intrauerit* quando ſapientia in animum tuum immigrarit, ex quo illi addiſcendę multum ſtudij impenderis, vt paulò ante di-

dictum eſt, ei nimirum auribus attentiſſimis prębendis, tum ſcientia iucunda tibi, ſummopere delectabilis erit.

11 *Conſilium cuſtodiet te* ſapientia quæ excogitaris, quæq; animo verſabis ita moderabitur, ne ab ijs captus in ijs quæ vel ad ſapientiam, vel res diuinas, vel ciuiles pertinent, imprudenter labaris.

prudentia ſeruabit te ne in ea erres, vel cogitationibus deceptus, vt diximus, vel ob aliquid aliud, vt mox ſubdetur. Illud pręterea inſinuant iſta.

prudentia ſeruabit te a prudentia quam adeptus fuerit ſis, poſt ſapientiam, te ſeruatum iri, ne in rebus hiſce grauiſſimis erroribus implicceris, vel quoad diuinam prouidentiam, vel quoad huiuſmodi, in quibus nullo negotio fallamur, ex quo fit, vt mortalis à ſui abſolutione maxime arceatur.

12 *Vt eruaris à via mala.* prudentię vero id incumbet, vt te ſeruet à minus idoneo ordine ineundo in diſciplinis philoſophicis ad diſcendis, in deuia namq; nos abduci contingit vel ob ſimilitudinem, vel ab excogitandi, atq; imaginandi facultate. Eiuſdem etiam erunt partes, vt te ſubducat à peruerſa loquente, qui nempe diuinũ nomen obtendens, mentitur; atq; etiam ab iis qui relinquunt iter rectum, tenebricoſam viam ineuntes quoad opiniones, ac animi ſenſa; quod quidem euenit, cum pronunciatis quibuſdam inſiſtant, quibus adigantur ad inficianda quę ſub ſenſum cadunt; quemadmodum accideret ei, qui res inficiaretur exiſtere, ob aliquod axioma, quod animo imbuiſſet, is grauiſſime erraret, nullumq; eſſe rerũ auctorem, ſed quę efficiuntur, fortuito, caſuue fieri affirmare cogeretur. Illi igitur tenebris obſito calle incedunt, qui res maxime claras, veritatem nimirum, & rectitudinem e medio tollunt.

14 *latantur cum malefecerint* Mortales igitur, qui ſceleribus ſe ſe contaminandis, belluiniſq; cupiditatibus conſectandis gaudio perfunduntur, nefariorum ſceleribus vehementiſsime delectantur, plauduntq; cum de diuinis rebus, philoſophicas quaſdam cauſas in medium proferunt: Atq; ſi quis exempli gratia Deum non eſſe ſtatueret, pęnam etiam, præmiaque tolleret, ſceleſtiſq; iter ſterneret, vt totos ſeſe in crimina effunderent, nulli ſe pęnę obnoxios eſſe iudicantes, atque adeò criminibus ſceleſti, ac mendacijs eius à quo in errorem pertrahantur, mirum in modum gaudent.

15 *quorum via peruerſa ſunt* tibi etiam opem feret, ne eorum itineri flexuoſo te committas, qui opiniones à veritate alienas amplectuntur, ac tuentur.

Verſ. XVI. XVII. XVIII. XIX.

16 Vt eruaris à muliere aliena, & ab extranea, quæ mollit

mollit ſermones ſuos,
17 Et relinquit [c] ducem pubertatis ſuæ,
18 Et [d] pacti Dei ſui oblita eſt; [e] inclinata eſt enim ad
mortem domus eius,& ad inferos ſemitæ ipſius.
19 Omnes qui ingrediuntur ad eam non [f] reuertentur,nec [g] apprehendent ſemitas vitæ.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. liberabit te ſapientia. b Syr. peruerſos habet ſermones. c Chald. ducatum adoleſcentiæ ſuæ. Syr. nutricium. d Syr. teſtamenti,ſeu promiſſionis. e Chal. Quoniam in fouea mortis eſt domus eius,& ad gigantes itinera ſemitarum ipſius. Syr. oblita eſt liminis domus ſuæ,& itinerum ſemitarum ipſius. f Chal. non reuertentur in pace. g Syr. nec recordantur.

SALOMON ISACIDES.

16 *a muliere aliena* ab ijs cœtibus, in quibus dęmonibus libatur, tum etiā ab hęreſis contagione;quibus quidem pręcepti vis ineſt: Neque vero inquias,ſapientem nonniſi de muliere ſemet impudice proſtituente ſermonem habuiſſe,quid enim ad diuinæ legis laudem accederet,cum dicitur,vt eruaris á muliere aliena, nulla cuiuſpiam alterius criminis facta mentione? Nimirum indicant hęc ſuperſtitioſum cultum,atque hæreſim,quibus vniuerſorum pręceptorum iugum effringitur,atque conuellitur.

18 *inclinata eſt* referuntur hęc ad ſuperiora,vt eruaris à muliere; cum ergo ad illius domum accedes,ſe tibi fœde ſubijciet,verborumq; lenocinio blandam ſe tibi, facilemq; pręſtabit,tanquam decliuis,ac pręceps aliquis locus,quo ad necem trudaris; ſed enim diuina lex ſeruabit te, ne ita decidas, quod quidem tibi pernicioſiſſimum eſſet.

ad inferos ſemitę eius אל רפאים el raphaim .ſ. ad debilitatos,& imbecilles,ad eos nimirum qui à recto tramite aberrantes,firmoq; fulcro deſtituti ſunt,qui tandem in gehennam miſere decident. Inferni vox quomodo debilitatos ſignificet.

19 *non reuertentur* Se .n. ab illa diuellere, atq; ad ſeipſos redire, graue,ac difficile arbitrantur.

A. ABEN EZRA.

16 *Vt eruaris* Hæc ita ſunt explicanda. Quemadmodum prudentia te à nefario viro ſeruat incolumem, ita à ſcelerata muliere te ſubducet.

aliena, & extranea Cum recte viuendi, agendiq; rationem illa non didicerit, externæ, alienæue ſtirpis videtur.

18 *& pacti Dei ſui, oblita eſt* mulier enim cum viro diuino fœdere ſe obſtringit, ne vir in vxorem ſuam ſit iniquus, verum hęc, cum extranea ſit fœdus violauit. Alia etiam explanatio adhiberi merito poterit. Sacroſanctum ſuum nomen inter virum, vxoremque Deus interpoſuit: Illud ſi demas nihil aliud relinquetur, quam ignis & incendium.

איש isc אישה iſciah viri, mulieriſq; nomina conſtãt יה quòd eſt ex diuinis nominibus; illud ergo ſi remoueatur, legetur אש es .i. ignis.

inclinata eſt mulier ſeipſam inclinauit ad mortem, ad ædes nimirum ſuas: verbum autem שחה ſacha, non eſt actiuum, vt multi arbitrantur, ſed neutrum, hoc eſt in nullum alium tranſiens.

ad inferos אל רפאים el raphaim, Mortuos vox hæc ſignificat, quaſi נרפים nirphim, ideſt, debilitatos, quod eorum vires à mulieribus eneruatæ ſint, iuxta illud, homo nudabitur, & debilitabitur.

19 *non reuertentur* qui cum huiuſmodi muliere miſcentur, ab impio tramite non reuocabuntur, nec eam ſemitam ingredi poterũt, qua animi vitam, conſequantur.

LEVI GHERSOMITES.

Quoad verba.

17 *ducem pubertatis ſuæ* illum qui in adoleſcentia ducem illi ſe prębuit, metaphoricos, illum nimirum cui ab adoleſcentia nupta eſt, nefarium enim eſt, vt mulier maritum ſuum cui à primis annis iuncta fuit relinquat.

18 *inclinata eſt* שחה ſacha hoc eſt, ſeipſam abiecit, ac proſtituit.

Quoad rerum ſeriem.

16 *Vt eruaris* Eadem prudentia præterea tibi præſto erit, vt aduenam mulierem effugias, quæ quidē eſt appetendi facultas, nam illa homini quodammodo extranea, atque aliena eſt, cum ea præditus non ſit, vt homo eſt. Illa porro ſermone blanditur, vt mortales pelliciantur ad defectionem, Deumque deſerendum, ob voluptatē, ac delectationem, quam vis imaginatrix turpi illi actioni ineſſe demonſtrat. Hęc ergo mulier aliena, & transfuga ab eo, qui à prima vſque ętate eius dominus ſit nihil aliud eſt, quam facultas ratiocinatrix, quę in homine conſtituta eſt, vt cęteras vires ſeruorum vicem ſu-

ſuſtinentes,imperium exerceret.Diuini verò fœderis obliuiſcitur, cum illo non delectetur, vt immortalem ſibi vitam demereri ſtudeat,cum natura ſua,graduq; depreſſior ſit,& abiectior,vt ad hunc dignitatis,excellentiaque gradum pertingere poſsit.

18 *inclinata eſt enim* eius domus,atq; habitatio ad mortem,exitiumq; pertrahit,omneſq; eius ſemitæ ad mortuos deducunt.

19 *omnes qui ingrediuntur ad eam non reuertentur* Nullum emolumentum ex ea relinquitur ijs,qui cum illa congreſſi fuerint,quique illius lenocinijs ſe deliniri patiuntur, viuendi conſuetudinem non mutabunt,nec criminibus modum ſtatuent,cum huius viribus,imperioq; ſubacti, iugiter ſeducantur, vt in ſceleribus totos ſe volutent,neque vitę rramitem ingrediantur; quiſquis .n. à cupiditatibus ſe abripi gaudet arcetur ab ijs intelligendis acri ſtudio, quibus ad vitã obtinẽdã dirigitur.Quãobrẽ cupiditates immoderatæ,ſunt origo errãdi quoad prudentiã,mortaleſq; pelliciunt ad eas opiniones tuendas,quibus reſipiſcentiæ fores præcludantur,nam vt exemplis agamus:qui cupiditatibus morem gerit, illud prudens, ac volens ex animi ſui ſentẽtia ſtatuit,a Deo res nõ cognoſci,neq; humilia hæc,& humana curari;nullum item præmium,vel pænam eſſe conſtitutam;id .n. ſibi perſuadet,ne deterreatur, quin cupiditatibus ſuis obſequatur.Sapientia igitur, & prudentia, vt memorauimus ab hac muliere de qua ſermonem habuimus nos tutos reddet.

Verſ. XX. XXI. XXII.

20 Vt [a] ambules in via bona: & calles iuſtorum cuſtodias.

21 Qui enim recti ſunt,habitabunt in terra,& [b] ſimplices permanebunt in ea.

22 Impij vero de terra perdentur:& qui inique agũt, [c] auferentur ex ea.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr.ambula ergo in via bonorum. b Syr.abſq;macula. c Syr.relinquentur. d Syr.radicitus euellentur.

SALOMON ISACIDES.

20 *vt ambules* Inſiſtit ſuperioribus,vt eruaris à via mala,quo ſcilicet

licet in bonorum ſemitam traducaris.

21 *habitabunt in ea* terræ hæreditatem adipiſcentur futuro ſæculo.

ſimplices permanebunt in ea quando impij in gehennam detrudentur.

Caſtigatio.

Cæco errorem condonemus. An enim iuſtos cælorum beatiſſimis ſedibus relictis, empireiq; cæleſtibus delicijs, ad terræ abiectas ſordes colendas, remigraturos arbitreris?

LEVI GHERSOMITES.

21 *calles iuſtorum cuſtodias* inſontium vias inibis, qui ſtudioſe caueant, ne alienam mulierem ſectentur, ex quo is tibi fructus conſtabit, vt corporis incolumitatem diuturno tempore, dum vitam trahis, conſerues; qui enim integritate prçſtant, terram diuturno tempore colent, hoc eſt, vitã ad longinquum ſpatium producent, nec .n. ab impijs ex ea migrare, cogentur, quique morum probitate exculti erunt, in ea diutius perſeuerabunt.

22 *impij vero* impij autem tollentur è medio, rebelleſq; ac contumaces radicitus euellentur, hæc vero ita contingunt, quod peculiari prouidentia Deus iuſtorum curæ incumbat, vt ſeruentur ab impietate, & calamitibus, ſceleratos autem deſerat, ac negligat.

Caſtigatio.

Errat grauiſſime, qui à diuina prouidentia ſceleratos negligi, de ſeriue affirmat; an non enim Deus eſt, qui ſolem oriri facit ſuper iuſtos, & iniuſtos?

CAPVT TERTIVM.

Verſ. I. II. III. IV.

1 Fili mi, ne obliuiſcaris legis meæ, & præcepta mea cor tuum cuſtodiat.

2 Longitudinem enim dierum, & annos vitæ, & pacem [a] apponent tibi.

3 Miſericordia, & veritas te non deſerant, [b] circunda eas gutturi tuo, & deſcribe in tabulis cordis tui:

4 Et

4 Et [c] inuenies gratiam, & diſciplinam bonam corã Deo, & hominibus.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. longitudo enim dierum, & annorum vitæ addetur tibi, & pax, & benignitas, & veritas non relinquent te. b Syr. ſed liga eas in collo tuo. c Syr. & inuenies miſericordiam, & benignitatem, & intellectum.

SALOMON ISACIDES.

2 *longitudinem enim dierum, & pacem apponent tibi* lex nimirum, & præcepta mea.

A. ABEN EZRA.

2 *apponent tibi* lex nempe, & præcepta diuturnum vitæ ſpacium tranquillumque tibi concedent.

3 *circumda eas* Referuntur hæc ad diuinam legem, ac præcepta, miſericordia enim, & veritas á Deo emittetur, á quibus ſerueris, itaut numquam á te diuellantur, quamobrem liga eas &c. hoc eſt, ne vnquam hæc obliuioni tradas. Aliam etiam patiuntur hæc expoſitionem. Tu effice, ne á pietate diuina, ac veritate deſeraris, ideoq; cirumliga eas gutturi tuo.

4 *& inuenies* ומצא vmtsà idem ac תמצא timtſa .i. reperies.

LEVI GHERSOM.

Quoad verba.

3 *miſericordia, & veritas* Verba hęc nihil aliud inſinuant, quam veritatis, pietatisque parentem, ac dominum, hoc eſt Deum.

Quoad rerum ſeriem.

1 *fili mi* Sic effatur ſapientia; ne obliuiſcaris legis meæ, nempe illius, quę Moſi tradita fuit; hanc autem ſuam appellat, quod á diuina ſapientia excogitata, ac conſtituta fuerit.

& præcepta mea cor tuum cuſtodiat vt nimirum ea addiſcas, neque

Rabbinorũ more hæc ita interpretatur, quæ nos extincta ſynagoga ad Chriſti præcepta referemus.

à ſuo ſenſu detorqueri patiaris, imbuariſq; ſapientia, quæ in rebus latet.

2 *Longitudinem dierum* Hæc tibi vitæ diuturnitatem, innumeroſq; annos pręſtabunt, itaut eam tranſilias metam, quam tibi ſyderum ordo, viſq; conſtituerat; atque ita maiori tranquillitate, boniſq; cumulaberis, quam tibi ab aſtris conſtitutum eſſet, ob vim illis à præpotenti Deo inditam à prima eorumdem molitione: diuina namque prouidentia peculiariter eos fouet, qui diuinę legis ſapientiam ſtudioſe ſectantur: eadem etiam de cauſa calamitates, quibus ex ſyderum vi obnoxius quis fuiſſet effugiet, maioribuſq; bonis gaudebit, quam quæ aſtrorum ordo conceſſiſſet.

3 *miſericordia, & veritas* Miſericordiæ, veritatiſque dominus nunquam te deſeret, cuius oculi aſſidue in te defixi erunt, vt tui curam gerant. Quamobrem tibi auctor ſum, iubeoq; vt gutturi tuo circumliges pręcepta, itaut de eis aſſiduos ſermones feras, eorũq; vim, ac mentem penetres, atque adeo in animo tuo iugiter efformentur.

4 *& inuenies gratiam* Quod ſi actiones tuas ad diuinæ legis normam accommodes, id reportabis, vt tum Deo, tum mortalium generi charus, acceptuſque ſis, cum enim illa optimam morum abſolutionem contineat, eius etiam opera fit, vt a viris gratia ineatur. Quod ſi etiam præ viribus ſapientię rationibus inſiſtas, quę huiuſmodi pręceptis inuoluuntur, optimam rationem inibis, cum Deo, viriſque, in ijs vniuerſis, quę in votis habueris.

Caſtigatio.

Nimium tribuit hic ſyderum viribus, cuius ordo diuinæ prouidentię legibus ſit adſtrictus. Quare caute lege, dupliciſq; generis hæc bona, diuinæ prouidentiæ accepta referas.

Verſ. V. VI.

5 [a] Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, & ne innitaris [b] prudentiæ tuæ.

6 In omnibus vijs tuis [c] cogita illum, & ipſe diriget greſſus tuos.

VAR. LECT.

a Syr. Chal. ſpera. b Syr. ſapientiæ animi tui. c Syr. Chald. cognoſce.

SA-

SALOMON ISACIDES.

5 *Habe fiduciam* fide Deo, nummoſque liberaliter impende ad perquirendum pręceptorem, à quo erudiaris.

A. ABEN EZRA.

5 *Habe fiduciam in Domino* אל el, idem ac על hal, ſuper: hoc eſt Deo totus innitere. quod quidem ita intelligendum eſt: ſi prudentia imbutus fueris, ne illi fidas, tibique perſuadeas, futurum, vt ab illa ſerueris, ſed ſpem, fiduciamq; tuam in Deo collocato.

6 *in omnibus vijs tuis* in vniuerſis tuis rebus, ac negotijs, tum etiã in ſapientia tua Deum agnoſcito.

LEVI GHERSOMITES.

5 *Habe fiduciam* In rebus tuis ſolus tibi Deus ob oculos verſetur, neque prudentiæ tuæ nitaris, in mentemq; cadat, ſapientia tua duce, quæ optaueris te pręſtiturum, ac ſuperbe iactes, ad prudentię trutinam iam me exegi, ſapienterq; me geſſi, itaut dubio procul quę volebam, ſim inuenturus; tunc .n. diuina ope, quę in pręſenti negotio adfuiſſet, ſpoliaberis, propterea quod in tua prudentia rationes tuas defixeris; ſummo namque numini in primis placet, vt mortales, qui peculiari prouidentię cordi ſunt, intelligant, eiuſdẽ prouidentię bona omnia accepta eſſe habenda: at enim, qui prudentię ſuę nititur, diuino beneficio ſe non indigere arbitratur.

6 *in omnibus vijs tuis* Illud cura in vniuerſis tuis actionibus, vt prępotentem Deum agnoſcas. Quod quidem exemplis declarabo. Si quando re quappiam veſcaris in illa Deum pręſentem contemplare, eius quippe ſapientia ſingularis tibi obuerſabitur, tum in huius cibi effectione. tum etiam cum eam animanti vim indiderit, vt quo alitur in ſuam naturam transferat, ac vertat. Quodſi etiã proli ſuſcipiendę vacabis, vim incredibilem percipies, quę à Deo ſemini conceſſa ſit a quo admirabili quadam ratione ſibi ſimile gignatur. Ita ergo Deo ſemper adhęrebis, vel etiam cum corporis actionibus vacabis, ex quo fiet, vt idem tuas viuendi rationes, anxia pęne cura de te ſollicitus, moderetur.

Verſ. VII. VIII.

7 Ne ſis ſapiens apud temet ipſum: time Deum, & recede à malo:

8 Sanitas quippe erit [a] vmbilico tuo, & [b] irrigatio oſſium tuorum.

VAR. LECT.

a Syr. carni tuæ. b Syr. pinguedo.

SALOMON ISACIDES.

7 *ne ſis ſapiens* vt verba illorum à quibus reprehenſus fueris negligas.

8 *ſanitas quippe erit* ſapientia nimirum.

vmbilico שרך ſarecha, idem ac טרך ſarerecha, qui eſt vmbilicus vteri pars eminentior.

Iob. 21. v. 24. *irrigatio* שקוי ſiKKui, idem ac medulla, iuxta illud, & medulla oſſium eius irrigabitur.

A. ABEN EZRA.

7 *ne ſis ſapiens* Ne ita tibi ſapias, vt iactabundus inquias, ſapientia mea duce rectum iter capiam.

recede à malo à male agendo recede, tunc .n. Deus vniuerſis tuis ægritudinibus medelam faciet.

8 *vmbilico tuo* Vmbilici fit mentio, cum ſit neruorum præcipua ſedes, atq; origo, ac per eundem ſanguis ad fętum deriuetur dum maternis viſceribus continetur. Vmbilicus porro שר ſar appellatur quod robur, vimq; ſignificat, idem ac שריר וקים ſarir veKaiem .i. robuſtus, ac ſtabilis.

LEVI GHERSOMITES.

Quoad verba.

vmbilico Synonimum huius eſt טבור bitur.

Quoad ſeriem rerum.

7 *ne ſis ſapiens* Ne tibimet ſapiens ipſe videare, itaut ideo inertiæ te dedas, negligasq; prętерea ſapientię obtinendæ ſtudiũ, id .n. multiplicis abſolutionis, qua facile prędi tus fuiſſes, te reddet expertem. Verum illud tibi iugiter perſuade, non multum in ſapientia te profeciſſe, in ſigniq; illius parte te adhuc carere, nam hac de cauſa in illius inueſtigatione totus ſemper defixus eris, teque illius abſo-

ſolutione inſtrues, ac cumulabis.

time Deum nę illius præcepta temnas, ac labefactes.

recede à malo tum quoad morum inſtitutionem, tum quoad contemplationem, ſi namque Deum verearis, cauebis, ne in adipiſcenda ſapientia erroribus inuoluaris: Etenim ſi apud te illud præcipuū, conſtantiſſimumq; ſit, Deum reperiri, vt à ſacra lege doceris, eundemq; ſingula, ac peculiaria mortalium negotia curare, illorumq; actiones percenſere, vt eadem lex declarat, tunc grauiſſimorum errorum varias rationes, quoad ſapientiam diuinam à tę remouebis.

8 *ſanitas quippe erit vmbilico tuo* à lege ipſa morbis tuis medicina parabitur, tum quoad mores, tum quoad animi ſenſa, quo tempore perfectum iter arripueris, alimentaq; contemplationis admittere cæperis; qua quidem in re comparari quis poterit infanti, dum matris viſceribus coercetur, alimenta per vmbilici meatus, arripienti.

& irrigatio oſſium שקוי ſiKkuí .i. medulla. Cum etiam ſapientia abſolutus fueris eadem oſſium tuorum medulla erit, vt nempe pingui medulla refarciantur. Hæc autem eo ſpectant, ne tibi in mentem veniat, poſtquā aliquos in ſapientia progreſſus habueris, haud præterea ſacra te lege indigere, cum .n. huius præcipuus ſit fructus, vt omnibus ſuis numeris vir abſoluatur, quoad illorum inueſtigationem, quæ contemplationi ſubſunt, procul dubio ſemper neceſſe erit, vt in eius meditatione exercearis, eiuſdemq; præceptis obtemperes, cum ab illa in dies ad coronidem, cumulumq; virtutum promouearis, illaq; prætermittenda, virtutum abſolutione ſpoliari contingat, quemadmodum oſſa vt alantur inſita medulla indigent, licet .n. cōſolidata, integraq; illa ſint, ſi medulla careant, haud alimenta attrahent, atq; ideo labefactabuntur. & ſoluentur, Illa etiam afferri poteſt ratio, cur à Salomone dictum ſit, ne ſis ſapiens in oculis tuis, Deum time, & recede à malo: Ne videlicet, illud tibi perſuaderes, iam ſapientia ſum cumulatus, vt nihil præterea ſacra lege opus ſit, qua ad illam inſtituar; conſtantiſſimum .n. eſt, illa te ſemper indigere, Deumq; timendum, vt illius iuſſa obeantur, ita enim ſemper recte ſenties, prauaſque opiniones ab animo tuo reijcies.

Verſ. IX.X.

9 **Honora Dominum de tua ᵃ ſubſtantia, & de primitijs omnium ᵇ frugum tuarum ᶜ da ei:**

10 **Et implebuntur horrea tua ſaturitate, & vino torcularia tua ᵈ redundabunt.**

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. poſſeſſione. Chal. de mammona tua. b Syr. Chal. fructuum. c deſideratur in hebr. & Syr. & Chald. d Syr. vinum ſcaturient.

SALOMON ISACIDES.

9 *de tua ſubſtantia* ex vniuerſis, quæ tibi à Deo conceſſa ſunt: quin etiam illum voce ſuaui, ac delectabili, honore proſequere. *de primitijs* hæ ſunt oblationes, & decimæ.

A. ABEN EZRA.

10 *redundabunt* יפרצו yphrotſu: tanta erit vini copia, vt torcularia ipſa diſrumpantur.

LEVI GHERSOM.

9 *Honora Deum* ita Deo honorem impende, vt à diuina lege præceptum eſt, conſentanea nempe dona tribuens liberaliter ſacerdotibus, ac leuitis ex omnibus primitijs prouentuum tuorum, ſiue fruges, ſiue fructus ij ſint, miram enim inde vtilitatẽ hauries, vt inſtituaris, vt intelligas bona vniuerſa Deo auctori, ac fonti accepta eſſe referenda.

10 *& implebuntur* Hæc igitur ſi præſtiteris, præmij loco à Deo reportabis, vt fructibus tuis benedictio diuina impendatur, frumentoq; horrea tua repleantur, inſuper vero in torcularibus tanta erit vini copia, quanta deſcripta eſt in paralipomenis, vt indicant illa, ex quo cæperunt offerri primitiæ in domo Domini, comedimus, & ſaturati ſumus, & remanſerunt plurima, eo quod benedixerit Dominus populo ſuo &c. Illud præterea hæc indicant, quod ex prioribus intentum conſequitur, pertinetque ad ſententiæ huius abſolutionem; eſſe nimirum id rationem quandam, ac ſemitam, cuius ope ſapientiæ inſiſtamus, quæ rebus à prima ſua conditione inſita ſit: quod patet. ſi .n. Deum eſſe rerum auctorem, ac agere inficiemus, ut Epicurei eorumque ſectatores affirmarunt, ſapientiam etiã e rebus tollemus, neque vlla ratio relinquetur, cur inueſtigemus, ex. gr. quare oculus hac ratione ſit efformatus, & quare humorum quibuſdam [illegible] & ſic de ſingulis, neque .n. operæ precium eſt vt alicuius rei naturam inueſtigemus, quã caſu effectam eſſe, ſtatuamus: ſed .n. ſi affirmemus Deum agere nobis iter ſternetur

2. paral. c. 31. v. 10.

ad ſapientiam indagandam, quæ in rebus effectis lateat, pro cuius ratione, quam adepti erimus, Deo etiam coniungemur apud quem rerum omnium ideę reſeruentur, qui etiam ex iiſdem omnia efficiat. Cum igitur ſingularem quandam contemplationem harum pfectiorum cauſarum obieris, ſi per eas Deo honorem impendere volueris, inſignioreſq; cauſas ideo excogitare ſtudueris, quibus Deo honorem tribuere poſſis, id efficietur, vt horrea mentis tuæ veræ ſapientiæ poſſeſſione repleantur, ita .n. inſtitueris ad adipiſcenda diuinę ſapientiæ myſteria, &c. Caute lege.

pauca quædam philoſophica prætermiſſa.

Verſ. XI. XII.

11 Diſciplinam Domini, fili mi, ne [a] abijcias: nec deficias cum ab eo corriperis:

12 Quem enim diligit Dominus, corripit: & quaſi pater in filio complacet ſibi.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. execreris. b Syr. Chal. ne tædio afficiaris. c Syr. ſicut pater qui filium ſuum erudit.

SALOMON ISACIDES.

11 *diſciplinam* מוסר muſar .i. caſtigationem. Si Deus ærumnis, quibus corrigaris, angi te velit, eas in primis gratas habeto.

nec deficias אל תקץ al taKots, quod eandem vim habet, quam illud קצתי katſethi .i. anguſtijs affecta ſum in vita mea. Gen. 27. v. 26.

12 *quaſi pater* quemadmodum parens, qui filio ſuo benefacere ſtudet, quem vehementer amet, poſtquam illum flabello verberarit mox eundem blanditijs delinit, ita iucundiora tibi bona videbuntur, poſtquam vapularis.

A. ABEN EZRA.

11 *Diſciplinam* Iungenda ſunt hæc cum conſequentibus, beatus homo, qui inuenit ſapientiam, per eam enim quis crimina cauet, atq; ideo caſtigationem, calamitateſq; effugiet.

LEVI GHERSOMITES.

11 *Diſciplinam Domini* quando calamitate à Deo inflicta, qua corpus tangatur, vexaberis, ne correptionem abijcias, ægreque feras

ita,

ita .n. fructu careres, cuius gratia ſis caſtigatus. Ne inquam diuinam caſtigationem reſpuas, quem enim diligit Dominus, corripit.

12 *Quem enim diligit Dominus corripit* Cum Deus amore aliquem complectitur, cum illo parentis mores vult induere, qui filium beneficij loco reprehendit, ac caſtigat. Id ergo ſi præſtes inde id tibi emolumentum conſtabit, vt actiones tuas, animiq; ſenſa exacte trutines, ac ſcruteris, itaut inde perſpectum habeas, correptum te
Iob. 36. v. 10. fuiſſe, ne piaculis te obſtringeres, vt teſtantur illa, reuelabit quoque aurem eorum propter correptionem: & loquetur, vt reuertantur ab iniquitate.

Verſ. XIII. XIV. XV. XVI. XVII. XVIII.

13 Beatus homo, qui inuenit ſapientiam, & qui [a] af-
fluit prudentia:
14 Melior eſt [b] acquiſitio eius negotiatione argenti,
& [c] auri primi, & puriſſimi fructus eius.
15 Precioſior eſt [d] cunctis opibus: & [e] omnia, quæ de
ſiderantur, huic non valent comparari.
16 Longitudo dierum in dextera eius, & in ſiniſtra il-
lius diuitiæ, & gloria.
17 Viæ eius, viæ [f] pulchræ, & omnes ſemitæ illius pa
cificæ.
18 Lignum vitæ eſt his, qui apprehenderint eam: &
qui [g] tenuerit eam beatus.

VAR. LECT.

a Syr. inuenit prudentiam. *b Syr. Chal. negotiatio.* *c Chal. auro conflato. Syr. auro purgato, vel auro probatiſſimo precioſiores fructus eius.* *d Syr. lapidibus precioſis.* *e Syr. nihil eſt quod comparetur ei.* *f Syr. Chal. ſuauitatis.* *g Chal. qui occupantur in ea.*

SALOMON ISACIDES.

13 *& qui affluit* יפיק iaphiK. i. educit, qui nempe alios ſapientia imbuit illã ore ſuo in mediũ adducit, tãquã ſi cõcluſa, latenſq; eſſet.

14 melior

14 *melior eſt acquiſitio* in permutationibus vniuerſis cum negotia, mercimoniaq; mortales exercent, accipit alter, quod ab altero prębetur, quo idem careat; verum cum quis ſocio inquit, quod ſtudio aſſecutus es recita, & ipſe mea pariter referam, vterque ſuis rebus non caret

auri primi חרוץ charuts, auri genus eſt.

15 *omnia quæ deſiderantur* כל חפציך col chaphatſecha, hoc eſt, quæcumque in votis habueris.

non valent comparari לא ישוו lo ijſuu .i. non erunt paria: haud ſiue æqualitatem, ſiue precium pecuniæ attendas, paria erunt.

16 *in dextera eius* Hæc illis obtingent qui dextre in ea verſantur laboribuſq; rite funguntur, vt illam ſuis tantum illecebris quærant, hi enim vitæ diuturnitatem, multoq; magis diuitias, ac dignitates obtinebunt: Qui vero ſiniſtro calle gradiuntur, cum labores obeant haud tamen ad eiuſdem nomen, ac dignitatem, ab eadem nihilominus diuitias, gloriamq; reportabunt.

18 *Qui apprehenderint eam* מחזיקים machaziKim, hoc eſt, qui eã obtinuerint, non diſſimili ratione ab illis, extendit manum ſuam, & tenuit eam. Exod. 4. v. 4.

Qui tenuerit eam תמכיה tomecheha .i. qui ad illam prope acceſſerint, is .n. ſemper eſt vſus vocis huiuſmodi quæ in hoc libro vſurpatur, vt apprehendere, ac obtinere, atq; prope accedere ſignificet.

A. ABEN EZRA.

13 *Qui affluit prudentia* יפיק iaphiK. Qui poſtquam prudentia imbutus fuerit, eam in vulgus prodit.

15 *quæ deſiderantur* .i. quodcunque expetieris.

non valent comparari לא ישוו lo yſuu. Quod eiuſdem eſt normæ, ac illud haud regi vtilis eſt, nec vlla in exiſtimatione habendus populus hic, cum diſſipatus, profligatus, abiectusq; ſit. Eſt. 3. v. 8.

16 *diuitiæ & gloria* Indicant hæc à ſapientia ad duos hoſce gradus mortalem promoueri.

17 *pulchræ* נעם noham .i. delectabiles, à quibus is voluptate perfundatur, quæque iucundæ accidant.

18 *lignum vitæ* tanquam lignum vitale, cuius fructibus qui veſcitur ad multos annos vitam producet.

Qui tenuerit eam beatus beatus ille qui hanc non deſeruerit, vulgatum enim eſt illud, à ſapientia viro, qui eſt paruus quidam mundus vitam afferri.

LEVI GHERSOMITES.

Quoad verborum explanationem.

14 *acquiſitio* סחרה ſachraha, negotiatio eius melior eſt argenti

mercatura;mercator enim per varias terras diſcurrit, vt merces quas cupit inueniat,ideoq; inquit,ſatius eſſe varias terrarum plagas obire,hinc atq; inde ſe transferre ad prudentiam capeſcendam,quā ad argentum exquirendum.

Quoad rerum ſeriem.

13 *Beatus* Quam felix eſt q diuinā ſapientiam in rebus rimatur, prout virili imbecillitati licet? beatus etiam qui prudentiam ex cordis arcanis exerit, rationibus paulo ante memoratis.

14 *melior eſt acquiſitio* סחרה ſach raha;negotiatio eius.Cura,& diligentia ad ſapientiam inueſtigandam longe præſtat ſolertię,qua argentum conquirimus, quod ad corporis vitam ſuſtentandam conducat:eiuſdem etiam fructus auro ſunt pręſtantiores.

15 *precioſior eſt cunctis opibus* מפנים mippenijm .i. vnionibus. Eadem vero cunctis gemmis eſt precioſior,& vt paucis perſtringam, quæcumque ab hominum genere appeti ſolent,haud cum illa ſunt conferenda.

quæ deſiderantur חפציך chaphatſecha. Inſinuat vox hęc res alias, quæ à mortalibus anxie optantur, quæ omnia ſi cum illa comparentur nullius pæne ſunt momenti. Referri etiam hæc poſſunt ad ſacram legem,quod quidem veriſimilius eſt:quare ea erit mens. Beatum illum in primis eſſe,qui ſapientiam à lege inſinuatam adipiſcetur;ter etiam beatum illum,qui prudentiam ab eadem commoſtratam in medium afferet, à ſacra namque lege vniuerſa quaſi quibuſdam nutibus adumbrantur,vt in pentatheuco expoſuimus.

16 *longitudo dierum in dextera eius* In legis dextera eſt dierum lōgitudo,hoc eſt vita nullo vnquam fine circumſcripta,quæ illi accepta eſt habenda,vt ideo eiuſdem dexteræ adſcribatur.Id autem eueniet,cum per eam prudentiæ,ac ſapientię compotes euadamus, deinde vero poſteriori quaſi cura,& fine,diuitias,& gloriam eiuſdē opera conſequamur; à diuina namque prouidentia, quę peculiari quadam ratione in mortalem verſatur ob legem ipſam, corporis ēt bona,fortunęque cōceduntur,vt in ſacris voluminibus aperte cōſtat.

17 *viæ eius,viæ pulchræ* diuinæ legis ſemitæ,& inſtituta hominibus ſummopere iucundę,ſuaueſq; accidunt,neque .n. onus aliquod imponitur,quod graue,moleſtumq; ſit,ſed quæcumque præcipiuntur,monenturq; natura ſua grata,optandaq; ſunt,non vt gentium, barbarorumq; decreta, quibus grauiſſima iubentur, cum etiam proprios liberos idolis exurere cogerentur.

& omnes ſemitæ illius pacificæ; quod legis diuinæ inſtituta animo, corporiq; pacem,ac tranquillitatem afferant,cum per ea, vt explicatum eſt ad animi,corporiſq; incolumitatem inſtituamur.

18 *lignum vitę* lex ergo eſt arbor vitalis ijs à quibus apprehendetur,

detur,qui ſcilicet ſedulam nauabunt operam, vt illam integre ſeruent,iuſſaque exequantur,varia ſcrutentur eiuſdem ſenſa, exploratas denique habeant rationes ſapientiæ,quibus ad eandem promoueantur.

Qui tenuerit eam beatus beatus erit qui legem ſacroſanctam tuebitur,vt in illius cauſis indagandis ſtudioſe verſetur,hunc enim fructum reportabit,vt illius menti aſſequendæ aſſueſcat, nihilq; quod ad eandem pertineat,leuis momenti arbitretur,nec in ijs ita perfunctorie excurrat,quemadmodum in rerum euentis percenſendis ſolemus,velutq; cum alteri hiſtoriam narramus:at enim,diligenti cura is omnes eiuſdem rationes verſabit,vt eius fiat compos,mentemque pænitus perſpectam habeat;quod eodem recidit, ac ſi diceres, anxia cura ab illo ſingula,quæ ad eandem ſpectant perpendi oportere,quare nimirum hæc dicendi formula ſit vſurpata,quare hęc verborum ſeries alteri ſit adiungenda;cum enim hæc ille pręſtiterit,eā obtinebit,atq; ex eadem ſibi prudentiam expiſcabitur.

Verſ.XIX.XX.

19 Dominus ſapientia [a] fundauit terram, [b] ſtabiliuit cælos prudentia.

20 [c] Sapientia illius eruperunt abyſſi, & [d] nubes rore concreſcunt.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr.poſuit fundamenta. b Chal. præparauit. Syr. ordinauit vel ſtabiliuit. c Syr. ſcientia eius diſrupti ſunt abyſſi. d Syr.nubes rorem diſtillauerunt.

SALOMON ISACIDES.

20, *concreſcunt* ירעפו yrhaphu,idem ac יטיפו iatiphu .i. ſtillabunt

Caſtigatio.

Nimius eſt in legis commendatione de more Rabbinorum, hæc vniuerſa ad legem referens,itaut per eam vniuerſa condita ſint,eadem ſit ſapientia,& deniq; diuinæ prudētiæ partes ſuſtineat,quod vt aperte repugnat theologorum ſcitis,ita prorſus eſt fabuloſum.

A. ABEN EZRA.

19 *Dominus ſapientia* diuinæ ſapientię laudes, dignitatemque

 perſe-

perſequitur, per quam orbis ſuperior ſit procreatus.
20 *eruperunt abyſſi* vt inde feris, volucribuſq; potus præberetur.

LEVI GHERSOM.

19 *Dominus ſapientia* Cum laudibus ſapientiam, prudentiam, ſcientiamq; ſit proſecutus, in præſentia declarat quid ex vnaquaque conſequatur, quaue de cauſa hæc ſint laudibus efferenda, ac inquit, Dominus ſapientia fundauit terram &c.

fundauit terram Huiuſmodi autem fundamentum haud aliud eſt quam quod indidit naturæ rerum naturalium, quas in rerum vniuerſitate effici voluit. Sapientiæ igitur auſpicijs benigno influxu naturam rerum, quo die conditæ ſunt, quæque ad eaſdem ſpectant ſuis limitibus, ac facultatibus inſtruxit: quod autem ſolerti contemplatione quoad eaſdem percipitur à mortali, ſapientiæ appellationem habet, cum in illis id animaduertatur per proprias, intrinſecaſq; cauſas, vt ſi inquias, calorem calefacere, hominem ab homine generari.

ſtabiliuit cælos prudentia ſpectat id ad illa, quę cæli moli tribuuntur, cum à nobis remota ſit, quoad ſyderum magnitudinem, quę mo tu cientur, quoad varias orbium inclinationes, atq; adſpectus, qui cum aſtris circumferuntur, quoad motuum varietatem, modo in longitudinem, modo in latitudinem, ex quibus variæ rerum ſucceſſiones exiſtunt, iuxta aſtri motum, quod nobis ſpectandum ſe præbet, ex quibus varij etiam ſunt euentus in ſublunari hac mole, vt declarauimus lib. 5. de bel'is Dei. Hęc autem vniuerſa prudentiæ, ac intelligentię appellationem ſortiuntur, cum quæ ex ijs contingunt, illis diſſimilia ſint, quę ex intrinſecis, proprijſque cauſis efficiuntur, calefaciunt enim, cum caloris vi careant, frigoriſq; expertia frigore afficiunt, idemque dicendum de vniuerſis quę ab ijſdem ortum ducunt.

20 *ſapientia illius eruperunt abyſſi* Ideo autē Deus erumpere abyſſum, atq; ab æthere rorem defluere ſtatuit, quod hęc maxime condu cant ad huiuſce ſublunaris partis conſtitutionem, ſi enim abeſſent, germina, atq; animantia conſeruari nequirent &c.

Caſtigatio.

Tres voces, quibus vtitur ſapiens, ſapientiæ quoad terram, prudentiæ ſeu intelligentiæ quoad cęlum, ſcientię quoad abyſſi eruptionem Rabbinus hic refert ad hominis agnitionem, cuius origo rebus ipſis inſit intelligendis: ad rerum ergo cognitionem vult nos promoueri in terra quidem ex proprijs, in cæli machina ex extrinſecis, in cęteris vero ex quadam cauſarum inſpectione: ſed enim ineptum penè ſe philoſophum præſefert in diuinorum voluminum me-

meditatione,treſque illæ voces ad ipſum rerum au&orem Deum pertinent,qui harum ſit fons vberrimus.

Verſ.XXI.XXII.

21 Fili mi, ne effluant hæc ab oculis tuis: Cuſtodi [a] legem,atque conſilium;
22 Et erit vita animæ tuæ,& gratia [b] faucibus tuis.

VAR. LECT.

a Chal. cuſtodi ſcientiam,& conſilium. Syr. ad cuſtodiendum doctrinam meam, & conſilium meum. b Chal. collo tuo. Syr.collo tuo charitas,ſeu pietas.

SALOM. ISAC.

21 *ne effluant* ילזו ialuzu, ne vnquam ab oculis tuis tranſuerſa eſſe velis,itaut à conſpectu tuo abeſſe patiaris.

22 *erit vita animæ tuæ* diuina namque lex eſt arbor vitalis.

& gratia faucibus quod inter laudes eius recenſetur, vt paulo ante,& erunt torques collo tuo.

A. ABEN EZRA.

21 *ne effluant.* ילזו ialuzu iuxta grammaticæ canones dicendum fuiſſent תלוזנה talozena voce verbi fæminea, cum ſermo habeatur, de lege,& cogitatione: idemq; eſto iudicium de illis ויחמו הצאן viachamu hatſon greges incaluerunt. Gen.30.v.38.

LEVI GHERSOM.

21 *ne effluant* ne abſcedant à tuo conſpectu,ſapientia nimirum, & cogitatio,ſed has ſemper ſolerter cuſtodi. Conſerua animo legem idealem,atq; intelligibilem, quæ inde tibi prouenit; cogitationem etiam,quâ ad hãc obtinendam proueharis,ſerua,vt veritati ſubinde quoad illius rationes inſiſtas.

22 *& erit vita animæ tuæ* Sapientia, & cogitatio animo tuo vitam afferent,cum hęc nihil aliud ſint,quam quæ vir intelligit, atq; intelligendi habitus, qui poſtquam corporis ergaſtulis animus fuerit ſolutus,haud aboletur,ſed cum ipſa mente conſeruatur: per eaſdem præterea gratiam ab hominum genere inibis.

Verſ.

Verſ. XXIII. XXIV. XXV. XXVI.

23 Tunc ambulabis ᵃ fiducialiter in via tua, & pes tuus non impinget.

24 Si dormieris non timebis: quieſces, & ſuauis erit ſomnus tuus.

25 ᵇ Ne paueas repentino terrore, & irruentes tibi potentias impiorum.

26 Dominus enim erit in ᶜ latere tuo, & cuſtodiet pedem tuum ne ᵈ capiaris.

VAR. LECT.

a Chald. in ſpe in vijs tuis. Syr. cum ſpe. *b Chal. non timebis à pauore, & repentino caſu, & à calamitate impiorum cum venerit. Syr. & non pauebis à timore repentino, & ab impetu peccatorum.* *c Chald. in adiutoriū tuum. Syr. tecum.* *d Syr. ne venatione capiatur.*

SALOMON ISACIDES.

23 *impinget* תגוף tiggoph offendendi, impingendiq; vim vox hæc habet, vt illa, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum, item
Ier. 13. v. 16. antequam offendant pedes veſtri ad montes caliginoſos.

24 *quieſces* cum ſomno vacaueris, tranquillitate frueris, nihil .n. à repentino terrore pauendum erit.

25 *& irruentes* משאת miſſoath, haud calamitatem formidabis, quam flagitioſi ſubibunt.

26 *in latere tuo* בכסלך bechislecha, erit tibi præſidij loco, quo ſecurus degas. Aliam etiam lubet afferre explicationem בכסלך bechiſlecha, hoc eſt, in quibus deſipere videberis, præſto tibi Dominus aderit. Quod quidē ex Thalmud Ieroſolymitano à me petitum eſt.

A. ABEN EZRA.

23 *non impinges* תגוף tiggoph .i. non impingere facies, eſt enim verbum actiuum, cuius actio ad aliud progrediatur, is vero ſenſus erit. Quando legem addiſces, non erit cur ad petram pedem offendere facias.

Le-

LEVI GHERSOMITES.

Quoad verba.

26 *in latere tuo* בכסלך bechislecha .i. in ijs quæ ſperaueris, adſpirabit tibi Deus.

Quoad ſeriem rerum.

23 *tunc ambulabis* Ob hæc igitur, ſapientiam nempe, & prudentiam ſingulari prouidentia diuina foueberis, itaut quando viç te commiſeris, haud offendas.

24 *ſi dormieris* Cum etiam iter habueris haud obuias feras, vel latrones formidabis, quin quieti te tradens, iucundo ſopore frueris.

25 *Ne paueas* Ne formidine obruaris, veritus futurum, vt grauiſſimis calamitatibus, quibus ad exitium detrudaris, repente occuperis nihil etiam ex irruptione impiorum, cum forte ſe ſe effuderint, tibi verendum erit.

26 *in latere tuo* Aderit tibi Deus, tuebiturq; in ijs, quibus eidem fretus fueris, quæq; ab eodem ſperaueris, ac cauebit ne hiſce calamitatibus impliceris.

Verſ. XXVII. XXVIII.

27 Noli[a] prohibere benefacere eum, qui poteſt: ſi vales, & ipſe benefac:

28 Ne[b] dicas amico tuo: Vade, & reuertere: cras dabo tibi: cum ſtatim poſsis dare.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. ne deſinas facere bonum, dum valet manus tua ad faciendum. Syr. ne te cohibeas à benefaciendo, dum id manus tua præſtare poteſt. *b Syr. quando habes, ne dicas.*

SALOMON ISACIDES.

27 *noli prohibere* ſi amicum indigentibus beneficio proſequendis intentum videris, ne illum prohibeto.

ſi vales, & ipſe benefac בהיות לאל ידך לעשות bihioth leel ladecha lahaſoth .i. cum fuerit facultas manui tuæ ad faciendum, .i. quando in tua poteſtate erit, vt illum remoreris. Aliam etiam adhibe explicationem.

No-

Noli prohibere Ne ab inope eleemoſinam cohibeas, cum facultas tibi ſuppetet illius exhibendę, quo liberalitate in pauperes vti poſſis; nam forte tempus erit, cum id præſtare manus tuę non valebunt.

> amic° & pauper idē ſūt.

27 *ne dicas amico* hoc eſt, pauperi.
cum ſtatim dare poſſis יש אתך ies ittach, eſt apud te, quod præbere poſſis. Rabbini vero illa, vade, & reuertere, de mercenarij mercede non retardanda interpretantur.

A. ABEN EZRA.

> Mens auctoris eſt, ne pauperi, qui beneficiū iure ſuo exigat, illud deneges: vel ne beneficiū cohibeas, qui benefaciat.

27 *qui poteſt* בעליו baha'au .i. dominus eius, nempe beneficij, qui eſt tum pauper, tum beneficus.
28 *vade, & reuertere* eſt enim id non leue contemptus alterius argumentum.

LEVI GHERSOM.

> duplex indigentiæ genus tum externorum bonorū, tum eorum quibus mens imbuitur.

27 *noli prohibere* Mox hortationem ſapiens aggreditur, inquiēs noli prohibere beneficiū מבעליו mibahalau .i. a domino ſuo, ab eo nimirum qui illo ſit dignus, ſi in tua ſitum ſit facultate, vt id præſtare poſſis. Hæc autem adhortatio tum ad res ciuiles, tum ad contēplationem pertinet; nam quoad illa quę mentis vi comprehenduntur hortatur, ne diſcere cupienti opportuna, doctrinam denegemus; ſi n. quis ob dubitationem aliquam hæreat, moxque te conueniat, vt hoc beneficium à te reportet, ne illi reſpondeas, vade, & reuertere, cras dabo tibi, ſed ſtatim quæſtioni ſatisfacito, cum poſſis, isq; beneficio prorſus non ſit indignus.

Verſ. XXIX. XXX.

29 Ne^a^ moliaris amico tuo malum, cum ille in te habeat fiduciam.
30 Ne^b^ contendas aduerſus hominem fruſtra, cum ipſe tibi nihil mali fecerit.

VAR. LECT.

a Chal. ne cogites contra proximum tuum, cum ipſe habitet tecum in pace. Syr. qui ſedet tecum in quiete. b Syr. ne litiges cum homine abſq; cauſa.

SALOMON ISACIDES.

29 *ne moliaris* תחרש tacharos .i. ne cogites; neque vero hæc eſt pro-

propria acceptio huius vocis, proprie .n. ſignificat, cum quis terrã tempore ſeminis iaciendi præparat, .i. arat. Non diſſimili ergo ratione qui perniciem alteri meditatur, ſecum ipſe locum artium ſuarum reuoluit, qua nempe ratione ſe gerat, quidue præſtet.

30 *ne contendas aduerſus hominem* vt cum inſimules, calumnijſq; appetas.

cum ipſe עם im, ſi ipſe nihil mali tibi reddidit, ſi diuinum præceptum diuina lege cautum, de diligendo proximo tuo ſicut te ipſum, non violauit, eum enim qui ſceleratus ſit odiſſe licet.

Caſtigatio.

Caue credas ſomnianti, ac errorem deteſtare, quem Chriſtus Iudæis obiectabat, qui ſibi fas eſſe perſuadebant, hoſtem odio ſectari; odiſſe namq; vitia licet, non hominem.

LEVI GHERSOMITES.

29 *ne moliaris* Ne cogites, vel ſedulo cures calamitatem ſodali tuo inferre, cum abſq; vlla fraudis ſuſpicione is tecum fidenter diuerſetur, id enim turpiſſimum eſt.

30 *fruſtra* חנם chinnam .i. ſine cauſa, cum nulla te iniuria damnoue affecerit, nam abiecti hominis eſt alteri infenſum eſſe, cũ eoq; contendere, præſertim ſi nulla cauſa ſubſit.

Verſ. XXXI. XXXII.

31 Ne æmuleris hominem [a] iniuſtum, nec [b] imiteris vias eius.

32 Quia [c] abominatio Domini eſt omnis illuſor, & cum [d] ſimplicibus ſermocinatio eius.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. raptorem. Syr. iniquum. b nec placeant tibi omnes viæ eius. Chal. nec velis. c Syr. quia pollutus eſt iniquus coram Deo. Chal. quia amandatur à Deo iniquitas. d Syr. Chal. cum rectis colloquium.

SALOMON ISACIDES.

31 *ne æmuleris hominem iniuſtum*, vt eius exemplo male agendo aſſueſcas, licet ei proſpero ſucceſſu cuncta euenire animaduertas, nã

32 *illuſor* נלוז naloz .i. qui per deuia tranſuerſus agitur, Deo prorſus eſt inuiſus.

& cum את eth idem ac עם him .i. cum.

A. ABEN EZRA.

32 *cum ſimplicibus ſermocinatio eius* סודו ſodò. eius arcanum: probis Dominus arcana ſua, conſiliaq; patefacit, qua nimirum calamitate impium vexari ſtatuerit.

LEVI GHERSOM.

Quoad verba.

illuſor נלוז naloz .i. qui ab opportuno itinere deuiat.

Quoad rerum ſeriem.

31 *ne æmuleris* Ne deſiderio inflammeris illa præſtandi, quæ impius, vt alios inique diuexes: neq; etiam aliquos huius mores amplectaris, inde n. te comparabis vt iiſdem te criminibus obſtringas, quibus ille, nam ex. gr. violentus quiſpiam, & iniquus munus egregium regi, vel principi deferet, vt ab iiſdem honoribus cumuletur: ſi quis alius idem præſtare velit, nec par ſit facultas, vt alios per fraudem circumueniat, ac violenter opprimat, neceſſe erit. idem etiam continget quoad cæteros huius mores; cum ſceleratus ſit, & violentus.

32 *quia abominatio* Abominatur ergo Deus נלוז naloz .i. flexuoſum iter ingredientem, qui nimirum haud rectus, probuſq; eſt, e contra vero cum iuſtis peculiari neceſſitudine coniungitur.

Verſ. XXXIII. XXXIV. XXXV.

33 [a] Egeſtas à Domino in domo impij: habitacula autem iuſtorum benedicentur.

34 Ipſe [b] deludet illuſores, & [c] manſuetis dabit gratiam.

35 Gloriam ſapientes [d] poſſidebunt: [e] ſtultorum exaltatio ignominia.

VAR. LECT.

a Syr. maledictio Dei. b Chal. illuſores propellet, Syr. deturbabit, & perdet. c Chal. humilibus. Syr. in ſapientes miſericors erit. d Syr. hereditabunt. e Chal. ſtulti ſuſcipient tribulationem. Syr. dolorem.

SA-

SALOMON ISACIDES.

34 *ipſe deludet illuſores* mortalis qui horum veſtigia ſectatur, ipſe etiam tandem deluſor efficietur. interpretatę hæc de viris, non de Deo.

manſuetis dabit gratiam Quod ſi cum modeſtis, humilibuſq; conſuetudinem habeat, id deniq; adipiſcetur, vt eius actiones vniuerſis vitæ vſuram habentibus charę ſint, & iucundę.

35 *ſtultorum exaltatio* כסילים מרים chesilim merim ſtulti exaltant ignominiam: ſtultus ignominiam velut pro parte ſua ſibi auferet, & ſegregat.

A ABEN EZRA.

33 *egeſtas* מארת meerat, vox hęc deducitur ab ארר arur .i. maledictus, ſed tamen egeſtatem, eorumq; inopiam ſignificat.

34 *ipſe illuſores* verſiculus hic pendet à ſuperiori, לצים letſim vero deriſores proprie ſignificat.

deludet יליץ ialits, vox deſumpta ex illis, quę per interpretem loquerentur, alloquendiq; vim habet: quare is erit ſenſus, præpotens Deus iuſtorum habitacula benedictione proſequetur, quando deriſorem alloquetur hortabiturq;, vt à deludendi vitio abſtineat. Gen. 42. v. 23

manſuetis ijs autem qui alios reprehendunt, concedet Deus gratiam, hoc eſt, apud vniuerſum hominum genus eis Deus gratiam conciliabit.

manſuetis ענוים hanauim .i. ijs, qui propterea quod ſannis excepti, deriſiq; ſint, abiecti videantur. Aliud etiam interpretationis genus in medium adducam. Si deluſores Dominus alloquatur, debitam pęnam ab ijs rependet, humilibus autem gratiam concedet, non diſſimili dicendi forma ab illis, gratia, & miſericordia cum illis.

35 *gloriam ſapientes poſſidebunt* Hos Deus hæreditate gloriæ, ſplendoriſq; diuitiarum donabit: ſtulti autem ignominiam in ſe ipſos eleuabunt, quia ſibi artifices erunt, vt à cæteris ludibrio habeantur.

exaltatio כסילים מרים קלון chesilim merim Kalon, ſtulti eleuant, extolluntq; ludibrium; hic de vnoquoq; ſtulto ſermo habetur, non diſſimili dicendi ratione ab illis iuſti .i. iuſtus, vt leo confidit, vbi nomini pluralis numeri adiungitur verbum ſingulare. Aliter etiam hęc expones, ſtultus extollit, & honore proſequitur (ſupple virum) ignominioſum, eadem dicendi norma, qua illa בא זדון ba zadon, venit ſuperbia, vbi deſideratur vox viri.

LEVI GHERSOMIT.

Quoad verba.

35 *ſtultorum exaltatio ignominia* כסילים מרים קלון chesilim merim

kalon .i. ignominia,& probrum ſtultos ſuſcipit,& euehit. vel etiã ſermo erit de ſingulis ſtultis q.d. vnuſquiſq; ſtultus pro ſua vecordia exaltat,extollitq; ignominiam.

Quoad rerum ſeriem.

33 *egeſtas* מארת meerath .i. execratio diuina reperietur in domo iniqui, idem vero Deus iuſtorum habitationes benedictione proſequetur,inquit autẽ in domo impij,voce ſingulari, quod haud neceſſe ſit vniuerſos diuinam vltionem experiri, cum ſæpiſſime reperiatur flagitioſus bonis affluens; benedictione vero diuina iuſtorum omnium habitationes cumulabuntur,eorum nimirum qui illa ſint digni,quorum nimirum peculiarem Deus curam gerat.

34 *deludet illuſores* Id efficiet Deus,vt qui cæteros ludibrio habent,ac ſannis excipiunt,à cæteris derideantur, cum in exitium ruent: humilibus autem,qui cæteros honore proſequuntur, & colunt,ſeq; ipſos demittunt,gratiam, beneuolentiamq; apud mortales conciliabit.

35 *gloriam ſapientes poſſidebunt* illos .n. honore viri afficient,ſinguiis ſtultis ignominiam ſibi præſeferentibus. Vel etiam hæc dicentur hyperbolicos: tanta erit ignominia,qua ob ſuam vecordiã notati ſunt,vt ab ea amandẽtur,abiganturq; ab ea ſede,in qua omnibus noti,clariq; erant.

CAPVT QVARTVM.

Verſ.I.II.III.IV.V.VI.

1 Audite filij diſciplinam patris,&[a] attendite vt ſciatis prudentiam.

2 [b]Donum bonum tribuam vobis; legem meam ne derelinquatis.

3 Nam & ego filius ſui patris mei,[c] tenellus,& vnigenitus coram matre mea:

4 Et docebat me,atq;[d] dicebat: ſuſcipiat verba mea cor tuum,cuſtodi præcepta mea,& viues.

5 Poſſide ſapientiam,poſſide prudentiam: ne obliuiſcaris,neque declines à verbis oris mei.

6 Ne dimittas eam, & cuſtodiet te: dilige eam, & ſ conſeruabit te.

VARIÆ LECTIONES.

a auſcultate ſcientiam, & intelligentiam. b Chal. Syr. quoniam doctrinam bonam. c Syr. Chald. delicatus. d Chal. dixit mihi Deus. e Syr. reſideant verba mea in corde tuo. Cuſtodi præcepta mea, & vitam, & legem meam ſicut pupillam oculi. f Syr. vt liberet te. Chal. vt protegat te.

SALOMON ISACIDES.

1 *Audite filij diſciplinam patris* hoc eſt diſciplinam, inſtitutionẽue Dei, vobis enim conceſſus fuit prophæta, qui iubente Deo vaticinaretur, qui quidem diuinum quoddam os videtur.

2 *nam & ego* Quod ſi inquias Salomonem odio inſecutum eſſe mortalium genus, rapinis, fædiſque voluptatibus proponendis ob oculos, quæ ab animo appeti ſoleant, ita reſpondendum erit, ideo dictum eſſe, ego filius fui patris mei &c. Cum me amore ſingulari complecteretur parens, erudiretque, idcirco etiam me reprehendit, & monuit, inquiens, ſuſcipiat verba mea cor tuum. Quemadmodum ergo hiſce in rebus ille me caſtigauit, ita ipſe eadem, quæ caueatis, propono. Alia etiam erit explicandi ratio.

nam & ego verba eſſe prophetæ, ita in oculis diuinis fui, vt ſpiritum ſuum in me conquieſcere conceſſerit; Salomonẽ autem à Deo filij appellatione vocatum reperimus, vt teſtantur illa, ego ero illi in patrem &c. 2.reg.7.v.41.

coram matre mea genti, nationiq; meę charus, acceptuſque fui tanquam tenellus, & vnicus, vt ideo à parente ſim inſtitutus.

A. ABEN EZRA.

1 *Audite filij* Cum Salomon filium ſuum inſtituiſſet, modo ad alienos iuſtruendos conuertitur, vt nimirum parentum inſtitutionem excipiant; ſint licet illi delicati, ac in tenera ætate, nullus tamẽ in ea erit exiſtimatione, qua ipſe.

6 *ne dimittas eam* ſapientiam nimirum, quoniam ab illa ab aduerſis vindicaberis.

LEVI GHERSOM.

1 *Audite filij diſciplinam patris* Excipite Dei inſtitutionem, qui veſter

veſter optimus eſt parens, hęc autem nihil aliud eſt, quam lex Iſraelitis præſcripta. Illam ergo attente auſcultate, vt prudentiæ compotes fiatis, lex enim ad prudentiam inſtituit, vt dictum eſt, cum in ſuis pleriſq; verbis prudentię cognitionem inſinuet, & declaret, vt in libris Moyſis declaraui.

2 *donum bonum* לקח טוב leKach tou .i. poſſeſſionem optimam vobis conceſſi, ne ſcilicet vobis præſcriptam meam legem abijciatis, ac repudietis. Hæc ergo Dei verba ſunt, quæ humano more pronunciauit, velut ſi Deus loquendi vſum haberet. Mox Salomon ſermonem ſerit, inquiens.

3 *nam & ego* En ipſe parentis mei fui ſoboles. In quibus Iſraeliticus populus innuitur, quem Deus filij loco habuit, cum adhuc in prima ætate conſtitutus adoleſceret, quo tempore hæc illi ſunt pronunciata: tunc etiam vnicus eram coram matre mea, cum nulla alia gens præter me diuinam legem admiſiſſet, quod quidem in prima meę adoleſcentię ętate contigit, cum primum ex Aegypto exceſſi; nam breuiſſimo temporis ſpatio me in gentem ſuam tranſtulit, atq; eadem de cauſa, iuxta id, quod ab hac parabola innuitur, inquit vates, recordatus ſum tui miſerans adoleſcentiam tuam, & charita-
Ierem.2.v.2. tem deſponſationis tuę, quando ſecuta es me in deſerto.

vnigenitus coram matre mea ſpectant hæc tum ad ſimilitudinis abſolutionem, tum ad id quod ſimilitudine adumbratur, ad intellectũ nimirum agentem, cuius ope in Iſraelitas lex emanarit, cuius etiã auſpicijs vaticinandi munus conceſſum fuit.

4 *& docebat me* tunc Deus ipſe me docebat, inquiens, ſuſcipiat verba mea cor tuum, & ſolerti meditatione mente inueſtiganda eorum, quæ lege cauentur, ita enim conſtabit tibi quantum perfectionis, admirabiliſq; ſapientiæ in diuinę legis verbis contineatur.

cuſtodi præcepta mea corde tuo meę legis præcepta repone, atque ita veram vitam, nunquam morti obnoxiam, obtinebis.

5 *poſſide ſapientiam* per ea igitur, tibi tum ſapientiam, tum prudentiam comparabis.

ne obliuiſcaris ne verbum aliquod meum è memoria tibi elabi patiaris.

neque declines neque aliquando ab illis ne latum quidem vnguem deflectas: ſi namque ita te geſſeris, ſolerti vigilantia, & contemplatione diuinę legis mens vt plurimum tibi patebit.

6 *ne dimittas eam*, legem nimirum. Quod ſi in hoc cautus fueris, illa ab vniuerſis calamitatibus te conſeruabit, ob ea, quæ à diuina prouidentia illius beneficio conſequeris.

dilige eam diuinam legem amato, quæ te conſeruabit, nam ob illius charitatem congruentes ſingulorum verborum eiuſdem cauſas inquires, atq; ita vt plurimum eius mentem introſpicies.

Verſ.

Verſ. VII. VIII. IX.

7 *a* Principium ſapientię poſſide ſapientiam,& in om
ni poſſeſſione tua acquire prudentiam:
8 *b* Arripe illam,& exaltabit te: *c* glorificaberis ab ea,
cum eam fueris amplexatus.
9 Dabit capiti tuo *d* augmenta gratiarum, & corona
inclyta proteget te.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. initio ſapientiæ. b Chal. dilige illam, vt exaltet te. c Syr. amplexare eam, vt te honore excolat. d Chald. pulchritudinem gratiæ: corona ſplendoris erit ſuper te. Syr. ponet in capite tuo pulchritudinem charitatis, & in corona laudis ſaturabit te.

SALOMON ISACIDES.

7 *principium ſapientiæ* ſapientiæ tuę exordium erit, vt ab alijs addiſcas, atq; à magiſtri ore audias quæ animo reponas.

& in omni poſſeſſione tua poſt hæc prudentiam acquires, teq; ipſo rem ex alia inferre, ac comparare noſces.

8 *arripe illam* סלסלה ſalſelcha perſcrutare eam, diuturnoq; ſtudio in illa immorare, vt minutiſſima quęq; penſites, quemadmodum cũ quis vindemię reliquias inueſtigans hinc, indeq; diſcurrit ad racemes prætermiſſos adſportandos. Apud Thalmudiſtas autem סלסל ſalſel crines diſcernere, atq; examinare ſignificat.

9 *dabit capiti tuo augmenta gratiarum* לוית חן liuiath chen, hoc eſt gratiæ ſocietatem, augmentumq; adiunget capiti tuo, quemadmodum paulo ante dictum eſt, vt addatur gratia capiti tuo. h.c.1.v.9

A. ABEN EZRA.

7 *principium ſapientiæ* partem aliquam diuitiarum impende, vt ſapientia cumuleris: quod ſi ita illius compos fieri nequibis, vniuerſas tuas facultates illius cauſa profunde.

8 *arripe illam* סלסלה ſalſelcha, exalta, atq; extolle illam, quę vox non diſſimilis eſt ab illo סולו ſolu .i. exaltate eum, qui aſcendit ſuper cœlos. h.ps.68.v.5

glorificaberis ab ea ad exceſſum dignitatis gradum ab illa eueheris. *cum eam fueris amplexatus* vt iugi ſtudio illam tibi arripere coneris.

Gen.14.v.20. *proteget te* vox hęc deſumpta ab illo loco, quo protegente hoſtes in manibus tuis ſunt.

LEVI GHERSOMITES.

7 *principium ſapientiæ* In principio ſapientiæ, quam tibi ex diuina lege acquiſiueris ſapientia non carebis, hæc n. ab illa tenui labore emerget: ſed enim in prudentia comparanda eius ope indigebis in vniuerſis, quæ ab illa obtinere optaueris, quæ quidem omnia te inſtruent, vt ſapientia fruaris. Hæc autē ideo dicuntur, quod ſapientię poſſeſſio ex proprijs rebus obtineatur, quæ quidem ſint propria ſapientiæ principia; in prudentia vero haud ita ſe res habet, vt commemorauimus.

8 *arripe illā* סלסלה ſalſelcha .i. preme iter, iugiterq; legis ſemitæ inſiſte, ab illa .n. honores tibi concedentur, quando ab eadem non diuelleris, capitiq; tuo corona imponetur, cuius ope tibi gratia, ac beneuolentia adiungatur, ſplendenſq; gloriæ ſertum tribuetur. Hæc autem ideo dicuntur, quod cum quis legis ſtudio, cognitioniq; vacat, dignitatis inde fructum, gloriamq; reportet, licet id per eam non appetatur, quod .n. per illam optandum primo eſt, vita eſt nullo termino circumſcripta, atq; iam antea huiuſmodi exordia memorata ſunt, cum inquit cuſtodi pręcepta mea, & viues, quod quidem perinde eſt, ac ſi diuino ſermone hęc pronunciata fuiſſent.

hic.v.4.

Verſ. X. XI. XII.

10 Audi fili mi, & ſuſcipe [a] verba mea, vt multiplicentur tibi anni vitæ.

11 Viam ſapientię [b] monſtrabo tibi, ducam te per [c] ſemitas ęquitatis.

12 Quas cum ingreſſus fueris non [d] arctabuntur greſſus tui, & currens non [e] habebis offendiculum.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. ſuſcipe à me.* b *Syr. docebo te.* c *Chal. ſemitis rectis.* d *Syr. non nutabunt.* e *Syr. non offendes.*

SALOMON ISACIDES.

12 *non arctabuntur greſſus tui* qui .n. greſſus ſuos protendere nequit,

quit, parum abeſt, quin cadat.

A. ABEN EZRA.

11 *viam ſapientia* בדרך bederech .i. propter viam ſapientiæ te inſtruam, vt ea imbuaris.

12 *quas cum ingreſſus fueris* quando ſapientiæ iter arripueris.

LEVI GHERSOM.

10 *ſuſcipe verba mea* .i. narrationes hiſtoricas, quæ in diuinis eloquijs recenſentur.

vt multiplicentur anni tui hæ namque ſummopere conducunt ad abſolutam conformationem, tum morum, tum eorum, quæ mente percipiuntur. Vel etiam Salomon hoc loco ſermonem habebit, iubebitq; ſua verba audiri, & quæ in ijs præcepturus erit.

11 *viam ſapientiæ monſtrabo tibi* Te inſtitui ad ſapientiæ, æquitatiſque ſemitam terendam, cum nimirum te hortatus fuerim, ſeduloq; monuerim, vt legis inſtituta amplecteréris, in illiusq; contemplationem, vt æquum erat, incumberes. Quod ſi præſtiteris, diuina ope iuuaberis, vt cogitationes tuas rectæ normæ accommodes; tum etiam, vt votis reſpondeant, quę molitus fueris.

12 *non arctabuntur greſſus tui* Cum igitur ad aliquid peragendũ in viam te dederis, non arctabuntur greſſus tui, quominus gradiaris, iterq; abſoluas. Quodſi celeri etiam curſu feraris in via haud impinges in petram, à qua offendaris.

Verſ. XIII. XIV. XV.

13 [a]Tene diſciplinam, ne dimittas eam: cuſtodi illam, quia ipſa eſt vita tua.

14 Ne [b]delecteris in ſemitis impiorum, nec [c]tibi placeat malorum via.

15 Fuge ab ea, nec [d]tranſeas per illam: declina, & deſere eam.

VAR. LECT.

a *Syr. perſeuera conſtanter in diſciplina.* b *Chal. in via impiorum ne ambules. Syr. in via peccatorum.* c *Syr. nec æmuleris viam.* d *Syr. ne tranſeas per locum, quē illi habitarint. Chal. nec tranſeas cum eis.*

H SA-

SALOMON ISACIDES.

13 *tene diſciplinam* החזק haehazeK. Conſtanter retine legem,cui non diſſimilis eſt illa dicendi formula,tene manu tua eum : item il-
Gen.11.v.18 Exod.4. v.4. la,& extendit manum ſuam,& tenuit eam.
14 *nec tibi placeat malorum via* אל תאשר al teaſer: nec per profligatorum ſemitas incedas,nec illorum veſtigijs inſiſtas , haud diuerſa voce ab illis באשרו beaſurò, .i. greſſum eius apprehendit pes meus
Job 23.v.11, nec item ab illis,aſtutus conſiderat greſſus ſuos.
hic.c.14.v.15 15 *fuge ab ea* פרעהו perahehu .i. auerſare,ac floccifacito eam , *declina* שטה seteh .i. abſcede.

A. ABEN EZRA.

13 *ne dimittas eam* נצרה nitſereha,cuſtodi eam , vbi pro chirich ſubſtitui oportuiſſet pathach: affixum vero ה he,refertur ad ſapien
h.v.11. tiam,de qua paulo ante ſermo fuit, ijs verbis, in via ſapientiæ. Is ergo erit ſenſus:meæ inſtitutionis, qua te inſtruxi ad ſapientiæ viã ineundam tenax eſto.

15 *fuge ab ea* פרעהו perahehu : vox hęc ſimilis eſt alteri. ותפרעו
hic.c.1.v.25. vatiphrehu,& conſilia mea abo'euiſtis,& neg'exiſtis: quæ ſynoni-
Hæc vox apud Thalmudiſtas rē præpoſtere agi ſignificat. ma eſt illius למפרע lemiphra h, quæ in vſu eſt apud Thalmudiſtas.

LEVI GHERSOM.

13 *tene diſciplinam* legis nempe inſtitutionem,nec vnquam ab illa diuellaris.

cuſtodi illam legem porro ipſam in animi tui receſſibus conſerua, cum ea natura ſua immortalis vitæ ſit origo, propter illa,quæ continet,tum quoad ſapientiam,tum quoad prudentiam.

14 *nec tibi placeat* אל תאשר al teaſer : ne impiorum viæ inambules:

15 *fuge ab ea* פרעהו perahehu. Si vires tibi ſufficiant,eorum viã abole,atq; irritam effice,hoc eſt,eorum conſilijs ita obuiam ito,ne ſcelus quod moliti ſunt,expleant.

atq; tranſeas per illam Ne diuertas ad illos,vt ijs aſſentiaris.Quodſi eorum conſilia labefactare nequibis,declina ab ijs, & tranſi;cum enim huiuſmodi perditi ſcelere aliquo contaminabuntur,tu haud reus,conſciuſue criminis eris : ſcelerati enim ita nefarijs patrandis oblectantur,vt cum iter aliquod obiuerint, haud altera vice idem repetant,niſi perniciem cuippiam,extremaq; alteri ſe illaturos confidant huiuſmodi ſemita repetenda.

Verſ.XVI.XVII.XVIII.XIX.

16 Non enim dormiunt, ª niſi malefecerint: ᵇ & rapitur

pitur ſomnus ab eis, ᶜ niſi ſupplantauerint.
17 ᵈ Comedunt panem impietatis, & vinum iniqui-
tatis bibunt.
18 Iuſtorum autem ſemita, quaſi lux ſplendens, ᵉ
procedit, & creſcit vſque ad perfectam diem.
19 Via impiorum tenebroſa: neſciunt ᶠ vbi cor-
ruant.

VAR. LECT.

a Syr. donec. b Chal. nec ſoluitur. Syr. & aufertur ab eis ſomnus. c Chald donec ponant ſcandalum. Syr. donec voluntatem ſuam expleant. d Chal cibus eorum cibus eſt impiorum, & vinum raptorum bibunt. e Syr. procedit lux donec ſtabiliatur dies. f Syr. Chal. in quo offendant.

SALOM. ISAC.

16 *non dormiunt* hoc eſt ſomnum capere nequeunt.

18 *quaſi lux ſplendens* כאור נגה cheor nogah, .i. ſicut lux auroræ, quę quidem vires ſuas exerit, luceque orbē perfundit, donec tempus matutinum expleatur.

vſque ad perfectam diem עד נכון had nechon .i. vſq; ad meridiem, quę eſt diei pars clarior.

19 *neſciunt vbi corruant* repentina illos pernicies occupabit, quā haud euitare dignoſcent.

A. ABEN EZRA.

18 *iuſtorum autem ſemita* deſideratur vox aliqua, conſentaneumque eſt, vt dicamus, & lux ſemitæ iuſtorum.

LEVI GHERSOM.

16 *non enim dormiunt* nec etiam noctu quiete ſomni frui poſſunt, niſi ſcelus aliquod perpetrent, aliquem ſupplantantes.

17 *comedunt panem impietatis* Cibi illorum, & potus criminibus, & rapina conſtant; perditus enim oculis quietem permittit, maxima ob hęc voluptate perfuſus, quę quidem, ita iucunda accidunt, & delicioſa, vt nulla alia re, qua veſcatur, indigeat.

vitam, ſingulareque pręmium, ſi illud obſerues, reportabis. Ita allegorice expoſuit Tanchumà.

24 *remoue à te os prauum* Nę illud pręſtes, cuius gratia mortales de te obloquantur, atq; in te ora obtorqueant.

os prauum עקשות פה hiKKeſuth peh, os obtorqueri, diducique ſignificat, ad mentem illorum תם אני ויעקשני tam ani vaiahKſeni, Iob.9.v.20. ſi innocentem me oſtendero, prauum me comprobabit.

detrahentia labia לזות שפתים lezuth ſephat haim, ne ſcilicet homines in te ludibrij cauſa ora diducant.

A. ABEN EZRA.

23 *omni cuſtodia* מכל משמר miccol miſmar. Hæc ſunt præcepta negatiua, à quib. iurę mortalis abſtineat, oportet. Aliter ēt exponito.

omni cuſtodia pręcipua cura, & præ omni cuſtodia, mentem tuam ſerua, ne ſcelera cogitatione machinetur.

ex ipſo vita procedit eſt enim cor, ſeu mens tanquam rex in mortalium corpore.

LEVI GHERSOMITES.

21 *ne recedant* אל יליזו al iallizu, idem ac יסורו iaſuru .i. ne recedant ab oculis tuis, quin hæc iugiter alta mente recondito.

22 *vita enim ſunt inuenientibus ea* Hæc enim quæ in præſentia à me dicuntur, natura ſua ſunt vitę origo cuicunque ea adeptus fuerit, eorumq; vim, & mentem ſit aſſequutus.

& vniuerſæ carni ſanitas מרפא marpe .i. medicina. Sunt hęc præterea vniuerſæ carni medicina, vt arceātur morbi improbitatis morum; quod quidem ideo dicitur, quod libro hoc ea contineantur, quibus inſtituamur ad perfectam, abſolutamq; rationem eorum, quę mente apprehendimus, & ad optimam morum conformationem.

23 *omni cuſtodiat ſerua cor tuum* intelligentem nimirum facultatem. q. d. tu mentem ſerua, ne vinculis concupiſcentis facultatis implicetur, à quibus prohibebitur, ne ſuis proprijs actionibus vacare poſſit. Eidē cuſtodiā adhibeto, ne cæterarū facultatū laqueis vinciatur, à quibus eo adigetur, vt á propria actione obeunda arceatur.

procedit ab ipſo, intellectu nimirum, vitæ pendet origo; niſi .n. à cæteris facultatibus huius actiones perturbentur, eiuſdem auſpicijs vitæ viam inibis, nec .n. vllis laqueis implicaberis, quibus ab illa obtinenda arcearis.

24 *remoue à te os prauum* Ea caue, à quibus in falſas opiniones detrudaris, quibus quodammodo intelligens vis irretitur. Atq; vt exēplis rem agamus; cum opiniones à veritate alienæ in rebus prorſus inter ſe diuerſis cuiuſpiam animo inſederint, eiuſdem etiam mentē vinculis implicant, quoad illas res diuerſas, itaut conſentanea indagine vti nequeat; error .n. in præcipuis rebus, atque exordio

men-

mentis aciem perſtringit, gradusque coarctat, ne veritatem expiſcari queat.

Verſ. XXV. XXVI. XXVII.

25 Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ ᵃ præcedant greſſus tuos.

26 ᵇ Dirige ſemitam pedibus tuis, & omnes viæ tuæ ſtabilientur.

27 Ne declines ad dexteram, neque ad ſiniſtram: auerte pedem tuũ à malo: vias enim, quæ à dextris ſunt, nouit Dominus: peruerſæ vero ſũt quæ à ſiniſtris ſunt. Ipſe autem rectos faciet curſus tuos, itinera autem tua in pace producet.

Horum nulla veſtigia in textu Hebræo, vel paraphraſi.

VAR. LECT.

a Syr. dirigantur coram te. b Syr. Chal. transfer pedes tuos à ſemita mala:

SALOM. ISAC.

25 *recta videant* לנכח lenochach, hoc eſt, veritatem, & rectitudinem oculi tui inſpicere ſtudeant.

palpebræ præcedant greſſus tuos יישירו iaiſiru, rectitudinem animaduertant, vt tibi rectum iter ſternant, parentue.

26 *dirige* פלס palles .i. pondera diuini præcepti violationem cũ mercede, & præmio perpende: pęnas item ſcelerum, & præmia compara, tunc .n. inſtituta tua vniuerſa, recta erunt, & apta.

27 *ne declines* ne deflectas à recta norma, & regula.

A. ABEN EZRA.

25 *præcedant* יישירו iaiſiru, hoc eſt rectam viam præoptent.

26 *dirige* פלס palles. Trutina cogitationis perpendæ, atq; attente perſpice, quodnam ſit rectum iter: omnes autem vię tuę quando eas perpenderis ſtabiles, aptæq; erunt.

LEVI GHERSOM.

25 *recta videant* Oculi tui diſpiciant quod rectum, verumque ſit,

nec

nec aliqua premeris anguſtia.

præcedant יישרו iaiſiru: dirigent te, vt ad rei ſubſtant iam, naturamque te conuertas, quando contemplationi vacabis.

26 *dirige* פלס palles, rectum iter pedibus tuis adſtrue, vt ſcilicet rectum ordinem, conſentaneamq; rationem ineas, vt ad rem euoluendam pertingas, cuius meditatione, & ſtudio detinebaris. Exinde id reportabis, vt vniuerſæ tuæ rationes, & inſtituta in rerum contemplatione firma, opportunaq; ſint.

27 *ne declines* Ne omnino à veritatis regula in aliquam partem deflectas, teq; cohibe, ne ſcientiam aliquam imbibas erroribus circumfuſam, & vanam, quod quidem contingit ob errores facultatis imaginantis, vel qualibet alia de cauſa.

CAPVT QVINTVM.

Verſ. I. II. III. IV. V. VI.

1 Fili mi, attende ad ſapientiam meam, & [a] prudentię
meæ inclina aurem tuam.
2 Vt [b] cuſtodias cogitationes, & diſciplinam labia tua
conſeruent.
Ne attendas fallaciæ mulieris) *hoc in hebræo deſideratur*.
3 [c] Fauus enim diſtillans labia meretricis, & [d] nitidius
oleo guttur eius.
4 Nouiſſima autem illius [e] amara quaſi abſynthium,
& acuta quaſi gladius [f] biceps.
5 Pedes eius deſcendunt in mortem, & [g] ad inferos
greſſus illius penetrant.
6 Per ſemitam vitæ non ambulant, [h] vagi ſunt greſſus
eius, & inueſtigabiles.

VAR. LECT.

a Chal. ad intelligentiam b Chal. vt admonitus ſis in cōſilio. Syr. vt ſis cautus in cogitatione. c Chal. fauū .n. diſtillant labia extraneæ. Syr. mel. d Syr. molliora

oleo

oleo verba eius.Cha.& lenius oleo guttur eius. *e Syr. amariora abſynthio.* *f Syr.duplicis aciei.* *g Syr.Ch. ad infernum greſſus eius perueniunt.* *h Syr.error ſunt ſemitæ eius,& ignotæ. Chal.inſtabiles ſunt ſemitæ eius, & ignorat.*

SALOM. ISAC.

3 *fauus diſtillans* ſignificant hæc dulcedinem, & ſuauitatem.
labia meretricis .i. eorum qui hęreſi laborent.
guttur eius .i. palatum.

5 *penetrant* יתמכו ijthmochu, quæ vox accedendi vim habet.

6 *per ſemitam vitæ non ambulant* פן חי לכ pen thephalles, ſi forte ad trutinam exigas. Allegorico autem commento Rabbini hæc ita interpretati ſunt. Haud Deus patere voluit ijs, qui ſingula præcepta ſeruant, certa ſingulorum præmia, ne mortales animaduertentes, cui pręcepto maior merces propoſita eſſet, illud amplecterentur, cæteris neglectis. Quamobrem ea erit horum explicatio. Ne libres legis ſemitas, quænam amplectenda, quæue deſerenda, nam vagi ſunt greſſus eius; amouit nempe Deus explicationem ſemitæ legis, nec illius cognitionem conceſſit. Hoc ergo eſt Agadæ commentū. Verum enim vero cum verſiculis ſubſequentibus habeatur, longe fac ab ea viam tuam, haud ſermo ad impudicam pertinens abſolutus videtur. Quamobrem hanc explanationem hiſce accomodabis. Ne libres vitę viam ad normam illius mulieris profligati pudoris, atq; inquias hoc, illudue pręſtandum eſſe, nam huiuſce mulieris ſemitæ ad inferos vergunt,

inueſtigabiles לא תדע lo tedah, haud ſcies, hoc eſt, haud tibi cauere ſcies, niſi quando quatieris, & corrues.

A. ABEN EZRA.

2 *vt cuſtodias cogitationes* ſolertem namq; cogitationem animo tuo commendabis,
conſeruent addiſcendi ſtudio, atq; labore.

5 *pedes eius deſcendunt ad mortem* illius pedes, qui eandem fuerit ſectatus.

6 *non ambulant* פן תפלס pen thephalles. Hec ad eum, qui eruditur [illegible] propter thau vocis תפלס thephalles, & תדע tedah, ad [illegible], ad quem dictum fuit, fili mi attende ad ſapientiā meam.

vagi ſunt greſſus eius deſideratur [illegible] aliqua, ac ita reponendum videtur,

videtur,vagi ſunt pedes eius in ſemitis: vel certē dices, ſemitas eius vagas,ſeu incertas metaphorice appellari,quaſi dicas,iſtius ſemitæ labant,& ſunt mobiles,efficiuntq; vt meretrix vario, incertoque motu feratur. Verum prior explanatio magis ad rem videtur.

per ſemitā vitæ nō ābulant פן תפלס pen thephalles, ſi forte perpēdas viam,in qua vitam tuam collocaueris,eamq; obeundā arbitreris.

vagi ſunt greſſus eius meretricem enim ad inferos repente detrudam,quod non animaduertes,donec illa amandata, depulſaq; ſit; vt fortę hoc exemplo monitus inſtituaris, vitæq; callem ſollicitus perpendas. Aliter etiam hæc declarabis Vbi vitæ viam ad trutinam pendas,ſemitæ eius incertæ, variæq; ſunt, quod tamen illa non aduertit.

LEVI GHERSOM.

2 *vt cuſtodias cogitationes* eas nimirū,quibus inſtituaris,tū ad prudentiam, tum ad ſcientiam adipiſcendam,à qua ad ſapientiam gradum facias.

diſciplinam labia tua conſeruent vt ſemper veritatem amplectaris in hiſce rebus quoad cauſas,& rationes.

3 *fauus enim diſtillans* Hæc igitur ideo tibi præcepi, quod à meretricis labijs fauus diſtillet,quæ quidem eſt vis imaginatrix.

fauus diſtillans נפת תטפנה nophet tittophenah res eſt, quæ dulcis videtur,ſicut mellitus fauus.

guttur eius חכה chicchaha .i. palatum, quo res deguſtantur ſuauitate perfuſum videbitur,molliuſq; ac lenius eſt oleo.

4 *nouiſſima autem illius amara* Extrema autem illius amara experieris tanquam venenum,& acuta,& ſcindentia tanquam bicipitem enſem, qui ſcindit,perniciemq; infert ſuis partibus vniuerſis.

5 *pedes illius* illius pedes in mortem,calamitatemq; ruunt.

ad inferos greſſus eius penetrant יתמכו ythmocu roborant greſſus eius mortem fouent,& firmant, hoc eſt ſummopere conferunt, vt mors admirabili prorſus ratione inferatur, velut ſi mortis manus fulcirent,eiſq; ad vitam auferendam robur ſuppeditarent.

6 *per ſemitam vitæ non ambulant* Quodſi arbitreris ſperandum tibi eſſe,vt vitę viam ad trutinam exigas, atq; ad illam adminicula ſubminiſtrentur,nihil omnino eſt quod ſperęs,vagi ſunt enim illius greſſus,atque à vitę tramite deuiant,itaut nec illos agnoſcere poſſis. Hæc autem ideo dicuntur,quod licet facultas imaginatione res comprehendens aliquod adiumentum menti afferre videatur,errat, tamen grauiſſime in rebus ſuggerendis, & quoad arcana ſapientiæ, & prudentię; error autem, qui propter hanc contingit in grauiſſimis rerum principijs,id efficiet,vt longe quis à coronide arceatur, anſamq; prębebit,vt repudiata ſapientia,cupiditatum oblectamentis deliniatur,quamobrem verba illius mortali in primis arridebūt

vt memoratum eſt: id autem facile patebit librum hunc vel leuiter verſanti, in quo cum illo ſermo habetur, qui philoſophicis diſciplinis ſit inſtructus, & viderit, quę in libris de bellis Dei à nobis afferuntur. Non inepte etiam alienę mulieris ſpecie adumbrabitur facultas appetens, ſerieſq; rei cum ijs iungetur, quæ paulo ante dicta ſunt, vt cuſtodias cogitationes &c. Quapropter hęc erit adhortatio vt ſapientię, & prudentię ſemper hæreamus, itaut ab alienę labijs nequaquam decipiamur, pelliciamurque ad eas cupiditates, à quibus commemorata damna dimanant. Quę quidem ſecunda explanatio mihi magis probatur.

Verſ. VII. VIII. IX. X. XI.

7 Nunc ergo fili mi audi me, & ne recedas à verbis oris mei.

8 Longe fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus eius.

9 Ne des alienis [a] honorem tuum, & annos tuos [b] crudeli.

10 Ne forte [c] impleantur extranei viribus tuis, & labores tui ſint in domo aliena.

11 Et gemas in [d] nouiſſimis, quando conſumpſeris carnes tuas, & corpus tuum, & dicas.

VAR. LECT.

a Chal. virtutem tuam. b Chald. alieno. Syr. ijs qui miſericordes non ſunt. c Syr. Chal. ſaturentur extranei viribus tuis, & introducas. d Chal. in nouiſſimo tuo. Syr. & in ſenectute te pæniteat.

SALOMON ISACIDES.

9 *ne des alienis honorem tuum* ne forte ad Deos alienos conuertaris, vt eis gloriam, laudem, decuſq; tuum impendas.

annos tuos crudeli principi gehennæ, .i. Dęmoni.

10 *ne forte impleantur extranei* ne idolorum ſacrificuli artibus ſuis, & fraudibus pecunias tibi ſubducant.

& labores tui ea ſcilicet, ob quæ laboribus, doloribuſq; functus es.

in domo aliena vbi falſa ſuperſtitione idolis cultus impenditur.

11 *&*

11 *& gemas in nouiſſimis* ad extremum illud te manet, vt gemas, & rugitu cuncta repleas.

LEVI GHERSOM.

8 *longe fac ab ea* longe iter inſtitue ab extranea muliere antea commemorata.

& ne appropinques foribus hoc eſt, ne cupiditatibus obſequaris.

9 *ne des alienis honorem tuum* ne forte alijs præbeas gradum tibi conceſſum, vt ad abſolutionem virtutum proueehereris, nullumque fructum inde percipias, ſed illo vtaris ad varias artes excogitandas, quibus cupiditatibus morem geras.

annos tuos crudeli annos tuos, quibus operæpretium fuiſſet, vt laborares in virtutis perfectione comparanda, in qua vita ſita eſt, huic crudeli facultati impẽdes, à cuius ſæuitia ad extrema adigaris.

10 *ne forte impleantur extranei* facultates porro homini, vt homo eſt alienæ, viribus, laboribuſq; tuis ſaturabuntur.

& labores tui ſint in domo aliena Cum mens tibi ſit conceſſa, vt in te virtutum cumulo exornando laborem ſubires, extraneæ tamen huiuſmodi facultates mentis laboribus, & viribus ſaturabuntur; ea enim vim omnem impendet, laboremq; tolerabit, vt ijs ſubigatur, inſeruiatq; ac illas artes meditetur, quibus harum voluntati mos geratur.

11 *& gemas in nouiſſimis.* Ad extremum autem, artubus tuis abſumptis, ſenectutis videlicet ętate, exclamabis, & miſeris querelis cuncta pulſabis.

Verſ. XII. XIII. XIV.

12 ᵃCur deteſtatus ſum diſciplinam, & increpationibus non acquieuit cor meum.

13 Nec audiui vocem docentium me, & ᵇ magiſtris non inclinaui aurem meam?

14 ᶜPene fui in omni malo, in medio eccleſiæ, & ſynagogæ,

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. quomodo odi diſciplinam, & eruditionẽ execratum eſt cor meum. Syr. & correctionem abominatur cor meũ.

b Chal. magiſtris meis. Syr. audire me feciſti. c Chal.

penitus habui mala in medio eccleſiæ, & congregationis.
Syr. parum abſui a malis omnibus.

SALOMON ISACIDES.

14 *pene fui in omni malo* כמעט chimhath, paſſus tantum inter me, ac gehennam interfuit q. d. ob rem haud ita grauem omnibus calamitatibus expoſitus ſui, quòd ſcilicet vocem me docentium non admiſerim, ſi enim illis auſcultaſſem, haud huiuſmodi mihi obtigiſſent.

A. ABEN EZRA.

14 *ſynagogæ* עדה heda eiuſdem formæ ac סנה ſenah, aliquoſq; ſimul coeuntes, & collectos ſignificat.
pene fui כמעט chimhath, parum abeſt, quin leuis aliqua ærumna ſit ferenda.
Fui pro ero. Aliter etiam hęc libet exponere, כמעט chimhath .i. pauliſper. Si pauliſper moratus fuiſſem, donec peccandi cupiditas euaneſceret, haud me ita geſſiſſem. Quamobrem totum me in criminibus volutaui.

LEVI GHERSOMIT.

12 *cur deteſtatus ſum* Illud ergo vſurpabis. Quare ſacrę legis inſtitutionem inuiſam habui, eiuſdemq; reprehenſiones nullam apud me vim habere ſum paſſus.
nec audiui vocem docentium me vt haſce cupiditates longe ab animo arcerem.
14 *pene fui in omni malo, in medio eccleſiæ* Quòd nil prorſus veritus ſim, erubuerimq; gentium multitudinem, ita vehementer diſciplinam deteſtatus. Alia etiam erit horum mens, Parum abfuit, quin idcirco in omni calamitate, anguſtiaque verſarer, in media multitudine, populorumq; cętibus, cum flagitia mea apud vniuerſos euulgarentur, in illorumq; conſpectum crimen meum prodiret.

Verſ. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX.

15 Bibe aquam de ciſterna tua, & fluenta [a] putei tui:
16 [b] Deriuentur fontes tui foras, & in plateis [c] aquas tuas diuide.
17 Habeto eas ſolus, nec ſint alieni participes tui.
18 Sit [d] vena tua benedicta, & lætare cum [e] muliere ado-

adoleſcentiæ tuæ.
19 [f] Cerua chariſſima, & gratiſſimus hinnulus, vbera eius inebrient te in omni tempore, in amore eius delectare iugiter.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. & fluenta ex fonte tuo. b Cha. redundabunt. Syr. abundent aquæ tuæ in plateis tuis. c Chal. & in plateis riui aquarum. Syr. & in plateis fluant. d Syr. fons tuus. e Chal. cum vxore. f Chal. cerua amoris, & exultatio gratiæ, rationem diſce omni tempore, & in dilectionem eius incumbe iugiter. Syr. vias eius diſce omni tempore, & amorem eius cogita.

SALOMON ISACIDES.

15 *ciſterna tua* ex illa ciſterna bibe, quę tibi à Deo peculiaris partis tuę loco fuit aſſignata, quæ nimirum eſt Moyſis lex. Ciſternæ autem aquæ ſunt ſimul collectæ, & deciduæ.

putei tui aquæ nimirum perennes q. d. principio aquæ ſimul erūt conflatæ & collectæ, ad extremum autem emanabunt, perenniq; curſu ferentur.

16 *deriuentur fontes tui foras* Fiet tandem, vt diſcipulos, ſectatoreſq; habeas, legiſq; cognitione multitudinem imbuens inde nomen, gloriamque reportes, quod inſinuant illa, & in plateis aquas tuas diuide.

17 *habeto eas ſolus* tu ſolus inde honore afficieris, nec aliquis tecum partem ſortietur: cum autem antea dixerit, ne forte impleantur extranei viribus tuis, hoc loco inquit, tu ſolus eas habeto, & ſic erit vena tua benedicta.

18 *lætare cum muliere adoleſcentiæ tua* Hæc eſt lex illa, quam a primis annis didiciſti.

delectare iugiter תשגה tiſgheh. Apud Moyſem Concionatorem vocē hanc ita explicatā reperies, ei operā dabis aſſiduā, itaut ex Arabica lingua petita ſit, idem vero probat ex eo, quod ad quærendum ירשו vertatur ad quærendum עסק negotium. Verum non conſtat vnde hæc mutatio contingat. Verum Rabbini eādē iuxta ſonum ſuum explicant, hoc eſt, ob impotentem eius amorem errabis in cęteris tuis negotijs; illa .n. efficit, vt in te quadrent, quæ de Rabbi Eleazaro vſurpata ſunt, qui cum inferiori in foro concionaretur, amictum

amictum ſuum lineum in ſuperiori reliquit, ad quem cum aliquando quiſpiam acceſſiſſet, ſerpente implicitum reperit.

A. ABEN EZRA.

15 *ciſterna* בור bor .i. aquarum conuentus.

putei tui aquas epotabis, quę e puteo tuo dimanant. Quæ quidem ita intelligenda ſunt; vxori ſuę adhærendum, non autem alienæ.

16 *deriuentur fontes tui foras* aquę putei ita affluenter ſcaturiant, vt fontes tui foras deriuentur, quod quidem metaphorice de filiorum copia vſurpatur.

17 *habeto eas ſolus* ſolus fluenta poſſidebis, prolem nimirum honeſtis moribus imbutam.

18 *vena* prolis nempe fons, & origo.

19 *cerua chariſſima* אילת אהבים aieleth ahauim, cerua amorum, quam ſcilicet is amore complectatur, quæq; amorem excitet ſui.

19 *delectare iugiter* תשגה tiſgheh, errore implicitus exiſtimaberis, ſi iugiter illius amori vaces, multoq; magis alterius. In hunc autem illud quadrat, de vxore; cum nempe qui nimio vxoris amori vac[illegible], aſſidueq; cum illa fabulator det ineatur, quamplurimum errare, cum ab vxoris charitate à diuino cultu, & ſeruitute auocetur.

LEVI GHERSOMITES.

15 *bibe aquam de ciſterna* Te ergo ab huiuſmodi aliena muliere longiſſime cohibe, neque mentis tuæ vim eidem ſubijcias: ſed bibe de ciſterna tua, quæ quidem eſt eadem mens tua, à qua perennes limphę effluunt, potanti nunquam defecturæ, ea nempe, quæ mentis ope intelliguntur.

& fluenta putei tui Hic etiam puteus nihil aliud eſt, quam eadem vis intelligendi in homine conſtituta.

Hoc loco quædam philoſophica commenta, quæ nihil ad rem facere videãtur prætermittere me iure poſſe ſum arbitratus.

16 *deriuentur fontes tui foras* Cum igitur in contemplatione inſignes progreſſus feceris, deriuentur fontes tui foras, vt ex ijs cæteri beneficium percipiant.

in plateis aquas tuas diuide vbi magnus multitudinis conſeſſus, vt eam ſapientia tua imbuas, atq; ad perfectionem inſtituas.

17 *habeto eas ſolus* Cum autem meis conſilijs acquieſcens rem natura ſua conſentaneam pręſtes, vt ſcilicet alterum beneficio afficias, illud tamen preterea exinde tibi emolumenti accedet, vt huiuſcemodi fontes tibi ſoli reſeruentur, neq; ijs alieni gaudeant, cum ſecus prorſus contingat ijs, qui externæ mulieris conſilijs obtemperant, qui quidem alienis labores ſuos impendunt. Verum laboris ſu-

ſcepti ad ſapientiam, virtutumq; metam attingendam tibi tantum fructus conſtabit, cum futurum ſit, vt horum fructibus iucundiſſime veſcaris, vitæ nullis vſquam terminis circumſcriptæ, ac bonis omnibus circumfluentis compos effectus, vt in lib. de bellis Dei fuſe explicaui. Neque vero hęc aduerſantur alteri verſiculo, deriuentur fontes tui foras, cum enim quiſpiam hac ratione labores ſubibit, ſolus idem laborum ſuorum fructibus gaudebit; cæteri autem laborũ partem reportabunt ob eam ſapientiæ, prudentiæq; partem, quam illi acceptam referant.

18 *ſit vena tua benedicta* מְקוֹרְךָ mekorecha; fons à quo hauries benedictionibus cumulabitur, aquæ enim ex illo iugiter effluentes nũquam fallent: hęc autem fluenta ſunt, quæ deriuabis ex puteo tuo, hoc eſt ex agente intellectu.

lætare cum muliere adoleſcentiæ tuæ Lętare cum ē ſenſibus id arripueris, quoad ſingularum rerum declarationem, quo iuueris ad cognitionem primarum propoſitionum, quibus proueharis ad haſce quęſtiones euoluendas.

19 *cerua chariſſima* אַיֶּלֶת אֲהָבִים aieleth ahauim, cerua amorum, ob vehementem amorem, quo te complectetur, vt quæ optas, explere poſſit, excurret tanquam cerui curſu feratur. Vel etiam ea vis erit, mentem ita excurrere, tanquam cerui curſum ineat, vt optata excogitet quoad quęſtiones enodandas, quarum contemplationi ſtudebis: atq; adeo ita ſe geret, ac ſi decurreret, ob facilitatē inueniendi, quę tibi iucunda erunt.

gratiſſimus hinnulus יַעֲלַת חֵן iahalath chen, .i. gratiam inueniens, grata tibi vero eadem, acceptaq; erit propter illa quæ cōtēplari cupies, quoad eius vbera: quæ quidem haud aliud ſunt, quam quę à ſenſibus proficiſcuntur argumenta, formæq; & figuræ ſimilitudinis effectrices, quę in rebus explicandis maxime ſunt neceſſarię, vt ex ijs prima rerum veſtigia intelligantur, vt in libris de anima, & à me in lib. bellorum Dei eſt declaratum.

in amore eius delectare תִּשְׁגֶּה tiſgheh, errabis. Ita eius amori indulgebis, vt pro immoderato eius ſtudio, quoad reliqua labaris imprudenter, cum futurũ ſit, vt ab ea cogitationes tuas diuellere nequeas.

Verſ. XX. XXI. XXII. XXIII.

20 ᵃQuare ſeduceris fili mi ab aliena, & foueris in ſinu alterius?

21 ᵇRespicit Dominus vias hominis, & omnes greſſus eius, conſiderat.

22 ᵈIniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum

catorum ſuorum constringitur.

23 Ipſe morietur, f quia non habuit diſciplinam, & in multitudine ſtultitiæ ſuæ decipietur.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. ne erres fili mi in extranea; et ne etiam complectaris ſinum extraneæ. b Chal. Syr. quoniam in conſpectu oculorum Dei. c Syr. manifeſtæ ſunt ſemitæ. d Syr. in peccatis ſuis comprehenditur iniquus. Chal. peccata ſua comprehendunt impium. e Syr. implicatur, ligatur. f Syr. abſq; diſciplina.

SALOMON ISACIDES.

21 *greſſus eius conſiderat* מפלס mephal'les: examinat, penditq; atq; adamuſſim perſpectum habet, quot quiſq; criminibus ſit obſtrictus, quantumue præmij ſit meritus.

capiunt ילכדנו ylcheduno, eadem vox eſt, ac ילכדהו ylcheduhu.

22 *conſtringitur* יתמך ijttamech .i. ſuſpenditur, ſuſpenſus .n. funibus, laqueiſq; fulcitur, á quibus pendet.

23 *quia non habuit diſciplinam* באין מוסר been muſar, cum deeſſet diſciplina, hoc eſt, quod diſciplinam inſtitutionemue non admiſerit.

A. ABEN EZRA.

23 *quia non habuit diſciplinã* cũ inſtitutionis normã repudiauerit.
decipietur ישגה yſgheh, errabit; hoc eſt à recto tramite deuiabit.

LEVI GHERSOMITES.

Quoad verborum explanationem.

21 *omnes greſſus conſiderat* .i. omnia eius inſtituta perpendit, & examinat ad lancem.

22 *capiunt* ילכדנו ijlcheduno, duplicem affixi formam habet vox hæc, tum hanc, tum illam, quę in voce יתראהו.

Quoad rerum ſeriem.

20 *Quare ſeduceris ab aliena* Quare erroribus inuolueris ob alienę mulieris intemperantem charitatem, quæ quidem eſt anima concupiſcens? cur etiam alienæ in ſinu conquieſces?

21 *reſpicit Dominus vias hominis* כי נוכח chi nochach. En hominũ inſtituta, & mores diuinis oculis prorſus ſunt aperti, cum hos perpendat,

pendat,& ad trutinam exigat, vt ſingulis rependat paria inſtitutioni præmia,itaut actionibus fructus,& commoda reſpondeant.

22 *iniquitates ſua capiunt impium* ילכדנו ijlchedunò .i. illaqueabunt.

conſtringitur יתמך ijttamech , fulcietur, hoc eſt retibus , funibuſq; peccatorum fulcietur,firmabiturq; laqueus , quo perditus conſtringetur , quod plane conſtat de quamplurimis flagitioſis , qui ſibi ipſi ſunt artifices,vt exitium ſubeant.

23 *quia non habuit diſciplinam* . Iniquus interibit, cum necdum recta inſtitutione conformatus eſſet.

decipietur ישגה ijſgheh errabit.In ijs labetur,in quib. ſceleſte ſe gerere machinabatur,itaut ab huiuſmodi errore ad extrema adigatur, vt plane patet.

CAPVT SEXTVM.

Verſ. I. II.

1 Fili mi,ſi ſpopōderis pro amico tuo,ª defixiſti apud extraneum manum tuam,

2 Illaqueatus es verbis oris tui, & captus proprijs ſermonibus.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal.promiſiſti ſoluere extraneo manu tua. Syr.porrexiſti manum tuam extraneo.

SALOM. ISAC.

1 *ſpoponderis*. Hæc eſt ſponſio,ſeu fideiuſſio , quæ proprie ad nūmorum, diuitiarumq; negotium ſpectat.

A. ABEN EZRA.

1 *defixiſti apud extraneum manum tuam* ſtipulatus es,manu ei porrecta externo fæneratori pecunias debitas te perſoluturum;laqueus autem,quo deuinctus es,oris tui ſunt ſermones.

LEVI GHERSOM.

1 *Fili mi* Sub memoratę alienæ mulieris metaphora,addit præterea, eum qui illi obtemperat , ideo obligatum eſſe Deo , itaut is ab illo debitum exigat:hoc eſt,hominis mentem propter concupiſcentem facultatem Deo deuinctā eſſe, atq; eidē calamitati obnoxiam cui illa.

ſi ſpoponderis ſi contigerit, vt ſodali tuo pro aliena ſpoponderis: defixiſti manum tuam, vt pro illa debitum perſoluas.

2 *illaqueatus es verbis oris tui* Captus es ſermone tuo, cum.n. nullam vtilitatem ſentias ex eo, quo adductus es, vt hoc ære alieno obſtringereris, à ſolis tuis verbis in laqueos, compedeſq; coniectus fuiſti. Par item eſt ratio humanę mentis cum concupiſcente vi, nec .n. corporis voluptatibus illa afficitur, ſed tantum deuincitur, vt pro illa Deo debita perſoluat.

Verſ. III. IV. V.

3 Fac ergo quod dico, fili mi, & temetipſum libera: quia [a] incidiſti in manum proximi tui. [b] Diſcurre, feſtina, ſuſcita amicum tuum:

4 Ne dederis ſomnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ.

5 [c] Eruere quaſi damula de manu, & quaſi auis [d] de manu aucupis.

VAR. LECT.

a Syr. quia propter amicum tuum incidiſti in manus inimici tui. b Syr. ſuſcita igitur amicum, cuius cauſa fideiuſiſti. Chal. ſuſcita velociter amicum tuum. c Syr. vt libereris velut dama à retibus. Chal. vt eruaris quaſi damula à pedica. d Chal. Syr. à laqueo.

SALOM. ISAC.

3 *feſtina* התרפס hithrappes, perſolue illi: manum exporrige, vt illi nummos debitos ſoluas.

Suſcita amicum, Quod ſi pecuniarum negotium nullum tecum habeat, ſed ſolum ſermone tuo captus fueris, quod nempe acerba in illum effutieris, in illum multos amicos aduoca, vt ab eodem veniã impetrare poſſis. Aliud etiam libet adferre commentum. Poſtquam fili, Deo ſpopondiſti, qui tuus eſt amicus iuxta id, quod communi ſermone vſurpamus, hunc noſtrum neceſſarium, hunc noſtrum eſſe amicum, legeſque recepiſti in Synaï monte præſcriptas in deſertis Moab, cum iure iurando ſancte te obſtrinxiſti, diuina præcepta te ſeruaturum, defixiſti manum apud extraneum, cum à diuinis inſtitutionibus, tramiteq; recedens, profligatis te adiungis, vt illorũ veſtigia premas, irretitusq; es proprio ore, manum porrigens ad ſo-

cie-

cietatem cum externis iucundam.

Fac ergo quód dico Cum legis diuinę iugum ſubieris, in diuinaq; poteſtate futurum te ſis pollicitus, eiuſq; diuinitatem profitearis, diſcurre, feſtina, coram Deo te ſterne, & prorſus abijce, tanquam limen abiectum, quod omnium pedibus teratur, ſuſcita amicum .i. aduoca, & concilia amicorum copiam, qui ad opem tibi ferendam apud eundem preces fundant. Hæc porro expoſitio ex pſalmorum allegoricis commentis eſt petita.

5 *eruere quaſi damula* feſtina, atq; inde te proripe, tanquam dama viri manus effugiens.

A. ABEN EZRA.

3 *quia incidiſti* כי chi, etiamſi incideris; quibus fere ſimilia ſunt illa, כי chi, etiamſi populus durę ceruicis, & כי chi, etiamſi ferreis curribus vtantur. Exod.33.v.3. Ioſue 17.v.13.

in manum in ſocij tui poteſtatem, forma dicendi ſumpta ex illis, q́ deuenerit in manus eius .i. quod in illius poteſtatem venerit.

feſtina התרפס hithrappes, vox ſynonima illius, pedibus ſuis conculcans. dan.7.v.7. Is ergo erit ſenſus, hunc conueni, teq; ei ita demitte, vt et pedibus te conculcet.

ſuſcita רהב rehab Verbum hoc neutrum eſt, ſignificatq; id effice, vt cum ſodali tuo coniungaris.

4 *ne dederis ſomnum* poſtquã te demiſeris, laboreſq; ſubieris, nec ſomnum admiſeris, niſi alieno ære ſoluto, tunc te ſubducito, tanquam dama humanas manus euadens.

LEVI GHERSOM.

Quoad verborum explanationem.

feſtina התרפס hithrappes .i. erga illum te abijcito.

ſuſcita amicum ורהב רעיך auctoritatem illi in te tribue, auctoritateque tibi ſuperiorem eſſe fatere.

damula de manu ab eo a quo vincta detinetur, ſiue ſit laqueus, ſiue rete, ſeu deniq; quid huiuſmodi.

Quoad rerum ſeriem.

3 *Fac ergo quod dico* Quæ cum ita ſe habeant, quæſo fili, hoc præſta, vt euadas, nam in alterius poteſtatem veniſti, in illiuſq; ſeruitutem es redactus ob huiuſmodi debitum; nec eſt quid ſperes, niſi arrepta via ad Dei pedes te deijcias, eiq; gloriam, & honorem impẽdas, prudentię, ac ſapientiæ operam ſedulam nauans; tunc .n. conſtabit tibi, illum eſſe ſummum decus, & ampliſſimam dignitatem, te vero ſummam abiectionem, & dedecus, ſi cum eius gloria, & dignitate compareris. Atq; ideo huic ſponſioni te ſubtrahes, cũ te à cupiditatibus confectandis diuelles, atque apud Deũ prorſus abijcies.

Illius ergo magnitudinem, & excellentiam ſapienter agnoſcens, ne in hoc deſidem te præſtes, ſed ſingulari diligentia vtere.

4 *ne dederis ſomnum oculis tuis* Ne in pręſenti negotio iners ſopitusue ſis, ſed ſolertię aſſueſce, neque ſomnum oculis, palpebriſque quietem permittas, ſed ſtrenuus rebus contemplandis aſſidue vacato; ita namq; Deo adhærebis, malaq; à te amandabuntur.

5 *Eruere quaſi damula* Eruere celeri curſu, tanquam dama venatoris manibus ſeſe ſubducens ſollicita fuga, & tanquam auis laqueũ euadens celeri volatu; taut antequàm tendiculis irretiatur, inde ſeſe proripiat.

Verſ. VI. VII. VIII.

6 ᵃ Vade ad formicam ò piger, & conſidera vias eius & ᵇ diſce ſapientiam:
7 Quæ cum non habeat ducem, nec ᶜ præceptorem, nec principem,
8 Parat in æſtate cibum ſibi, & ᵈ congregat in meſſe quod comedat.

VAR. LECT.

a *Chal. ſimilis eſto.* b *Syr. diſce hanc non habere meſſem.* c *Cha. eum à quo cogatur.* d *Syr. in horreum colligit. Chal. coacervat.*

SALOM. ISAC.

6 *diſce ſapientiam* חכם chacham .i. ſapientia imbuere.

7 *cum non habeat ducem* cum duce careat, à quo arguatur, atq; ad ſolertiam excitetur, quiq; ab illa id auferat, quod alteri ſurripuerit.

8 *parat in æſtate* hæc ita licet ſint ſibi pręparat per ęſtatem cibos. *quod comedat* congregat eſcam ſibi vnaquæq; formica, nec altera alteri quid furto ſubducit.

A ABEN EZRA.

6 *Vade ad formicam* quę eſt animalculum terræ minutiſſimum, atq; eius ſapientia imbuere.

7 *cum non habeat ducem* à quo cogatur, vt hoc, vel illud pręſtet; attamen pro ſua ſapientia parat ſibi cibum in æſtate.

LEVI GHERSOM.

6 *vade ad formicam o piger* Tu qui intelligibilium deſes compos fieri

ſieri negligis,cum id præſtare facile poſſis, perge ad formicam exiguum animal,ratione carens; illius mores contemplare, atq; inde ſapientiam tibi comparato.

7 *cum non habeat ducem* à quo inſtituatur,quoad ea,quæ præſtanda ſunt:caret .n. exactore,& pręſide,ac principe, qui illius inſtitutionem,diſciplinamue ſollicitus curet.

8 *parat in ęſtate* Videbis ergo illam per ęſtatem cibum ſibi parantem,cum fructus in ſua foramina comportat, quos toto anno habeat in promptu.

& congregat in meſſe quod comedat Atque mira prorſus eſt ratio, qua id præſtat,experieris .n. ſi foramen ſuum in pariete habeat, diſtortis vijs in illum aſcendere, ne grauis ſit aſcenſus cum grauiſſimo onere,quod ore ſuo deportat. Illud etiam addiſces,oculos illam excedere ſeminis,cum inter illa alia natura maſcula ſint, vt in libro germinantium declaratur,itaut pullulare nequeat in terra recõditum, atq; ita à mucedine conſeruetur. Illud etiam intelliges, ſolenne illis eſſe, ſi aquę in formicarum antra penetrent, ſtatim ab illis ſemina produci, vt areſcant,moxq; reponi,ne conſeruata putreſcant.

Verſ IX.X.XI.

9 Vſquequo piger dormies? quando conſurges e ſomno tuo?

10 Paululum dormies paululum dormitabis, paululum ᵃ conſeres manus vt dormias:

11 Et veniet tibi quaſi ᵇ viator, egeſtas, & pauperies quaſi vir armatus.

Si vero impiger fueris, veniet vt fons meſſis tua, & egeſtas longe fugiet a te. } *Hæc in Hebræo deſiderantur.*

VAR. LECT.

a Syr. pones manum ſuper pectus tuum. *b Syr. vir ſcutatus. Chal. vir rectus, ſed forte error eſt interpretis in Bib. Reg. nam ſignificat ſcuto armatum.*

SALOMON ISACIDES.

10 *conſeres manus* qui enim ſomno vacat manus conſerit.

11 *veniet tibi quaſi viator egeſtas* Si ita te geres, egeſtate obrueris

atque id, quo ad egeſtatem redigeris te inopinantem repentino aduentu occupabit, tanquam vir, qui celeriter progrediatur.

quaſi vir armatus qui celerrimus aduenit, vt dominum ſuum tueatur. Hi autem verſiculi ad pigros, ſomniculoſoſq; metaphorice referuntur, vt in ſacra lege ſedulo ſe ſe exerceant.

A. ABEN EZRA.

9 *vſquequo piger* Tu vero piger quando conſurges; quando à ſomno euigilabis?

10 *paululum dormies* De mente Rabbinorum ita interpretaberis, dormias alia vice poſt aliam; parum dormitato; parũp ſomno te tradito; complica etiam manus, ne labores.

hæc Ironicæ pronunciata

11 *veniet quaſi viator egeſtas* ad te diuertet egeſtas tanquam peregrinus, cuius aduentus, donec adſtet ignoratur.

quaſi vir armatus tanquam qui clypeo munitus ad alium expugnandum accedit.

LEVI GHERSOMITES,

9 *vſque quo piger* Tu qui piger iaces, inertięq; deditus tui abſolutionem acquirere negligis, vſquequo tandem à ſomno euigilabis, vt ea geras, quæ virum decent?

10 *paulalum dormias* modicum ſomnum tibi concede; paululum dormitato, itaut recreeris; nec .n. dormire, vel conſurgere ſoles quemadmodum ſolertes, & negotioſos decet; qui quidem, cum à ſõno occupantur, modica quiete vtuntur, quo ſomni moleſtia pellatur, atque exiguo interuallo manus complicant, vt quietem concedant ſenſibus defatigatis ob vigiliæ aſſiduitatem.

11 *& veniet tibi quaſi viator egeſtas* Quod ſi ita aſſueueris, egeſtate quidem premeris, ſed tanq̃ ab iter habente; ſtatim .n. ac vexaberis, recedet, laboreq; defungeris; pauperies vero veniet tanquam vir ſcutatus, qui ſcilicet clypeo, cæteriſq; bellicis armis inſtructus ambulet, qui quidem cum in aliquem locum ſe contulerit, ibidem diutius nõ commoratur, ſed ſtatim ad bellũ ſe confert. Id porro hac ratione fiet; ſi .n. ſolers ſapientiæ inuigiles, Deus etiam procurat tibi, liberaliterq; impendit, quod opus ſit; illud etiam hæc inſinuãt, facillimũ illi videri præ ſollicita vigilantia, id ſolerti labore cõparare, atq; congregare, quod ſatis, ſuperq; ſit: verum prior explicatio magis mihi conſentanea videtur.

Verſ. XII. XIII. XIV. XV.

12 Homo, apoſtata, vir inutilis, graditur ore peruerſo:

Annuit

13 Annuit oculis,terit pede,digito ᵇloquitur.
14 ᶜPrauo corde machinatur malum, & omni tempore ᵈiurgia ſeminat.
15 ᵉHuic extemplo veniet perditio ſua, & ſubito cõteretur, nec habebit vltro medicinam.

VAR. LECT.

a Syr. vir ſtultus, vir iniquus, oblique graditur. Chal. Homo calumniator, vir iniquus. b Syr. annuit digitis. c Chal. & peruerſus eſt in corde ſuo, & cogitat malum. d Syr. inter duos conturbat. Chal. iurgia iacit. e Syr. ideo extemplo.

SALOM. ISAC.

12 *graditur ore peruerſo* graditur labijs diſtortis .i. in alios ora diducit.

13 *annuit oculis* vt fraude quempiã circumueniat artibus vtitur. *terit pede* מולל mollel .i. pedibus calcat pedem.

digito loquitur tria hæc verba tres membrorum nutus ſignificant, itaut aliud oculo, aliud pedibus, aliud digitis peculiariter conueniat. Illum tamen præcipue demonſtrant, qui hereſum errore implicitus alios ad ſuperſtitioſum cultum abducit.

14 *iurgia ſeminat* nimirum inter hominem, hominiſq; effectorẽ.

15 *extemplo ſubito* rem inopinatam, prorſusq; inexpectatam ſignificant; neque .n. is prope imminentem ruinam animaduertit.

A. ABEN EZRA.

12 *Homo apoſtata* hominis impij hæ ſunt proprietates; nam annuit oculis.

terit pede מולל mollel .i. loquitur;

digito loquitur מורה moreh .i. malum patrare docet. Dicitur vero pede, oculo, .i. altero pedum, altero oculorum; cui non diſpar eſt forma dicendi, ſepultus eſt in Ciuitatib. Galahad .i. in vna ex Ciuit. Iud. 12. v. 7.

LEVI GHERSOM.

Cum primo ante hortatus eſſet, ne cupiditatibus quis ſe dederet; cum id à perfectione maxime abſtrahat, monet poſtea inertiã prorſus fugandam, quæ etiam à perfectione arceat, cauſaq; ſit, vt quis in ſumma inopia mortem obeat; ad extremum dehortatur mortales;

les à mendacijs, quib. quis noxam haud ſe incurrere arbitratur, cũ tamen ea ſint origo grauiſſimorum malorũ; ad falſas .n. opiniones amplectendas adducunt illum, qui mendacio ſit addictus. Quare inquit,.

12 *Homo apoſtata* En homo impius, qui ſcilicet mendacijs deditus eſt.

ore peruerſo graditur ore mendacia profert.

13 *annuit oculis* nutibus mentitur, vel mentitur quoad ea, quæ per oculos contingunt, vt cum quis oculis annuere ſolet.

terit pede מולל mollel .i. pedibus etiam loquitur, vt ijs etiam aliquid innuat.

loquitur digitis מורה moreh digitis etiam aliquid indicat.

14 *prauo corde machinatur malum* תהפכות בלבו peruerſitates in corde eius. En in illius corde mendacia reſident aſſidue, & ob mendacia, quæ animo verſat, & excogitat, malum ſemper machinatur, iurgiaq; ſerit inter fratres; diffidia, litesq; inter homines diſſeminat, cum hinc inde mendacia refert, ob quæ in republica maxima damna contingunt, verum Deus repetet pænas ex hiſce malis, quæ is patrare non veretur.

Verſ. XVI. XVII. XVIII. XIX.

16 Sex ſunt, quæ odit Dominus, & ſeptimum [a] deteſtatur anima eius:

17 Oculos [b] ſublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium ſanguinem.

18 Cor machinans cogitationes peſſimas, pedes veloces ad currendum in malum,

19 Proferentem mendacia teſtem fallacem, & eum, qui ſeminat inter fratres diſcordias.

VAR. LECT.

[a] *Syr. execratur.* [b] *Syr. oculos ſuperbos.*

SALOMON ISACIDES.

16 *& ſeptimum* ſeptimum etiam illis ſex adiungendum eſt.

19 *proferentem mendacia* יפיח iaphiach, vox hæc loquendi ſignificationem habet, cum ſermo non niſi oris ſpiritu proferatur.

A. ABEN EZRA.

17 *oculos ſublimes* Auerſatur Deus ſuperbum, qui oculos ſuos ſuperbe extollit. *effun-*

effundentes innoxium ſanguinem, eos ſcilicet, qui ſanguine effuſo quempiam interimunt.

19 *proferentem mendacia* n'a'iaphiach, quod loqui ſignificat. Hũc autem ſacra pagina docet eum eſſe, qui teſtimonio ſuo mentitur.

L E V I G H E R S O M.

16 *ſex ſunt etc & ſeptimum* Septimum etiam cum ijſdem connumeratum maxime deteſtatur Deus. Hęc autem auerſatur Deus:

oculos ſublimes eos qui frõte perfricata oculos ſuperbe extollũt.

linguam mendacem eum qui mendacijs proferendis delectatur, tum manus effundentes ſanguinem inſontium.

18 *cor machinans cogitationes peſſimas* qui nimirum animo verſat cogitationes mendaces, & doloſas, quibus mortalibus damnum, perniciemq; inferat; pedes veloces ad currendũ, vt ſcelus patrent.

& proferentem mendacia teſtem fallacem hæc .n. de vno eodemq; intelliguntur; eum deniq; qui iurgia ſerit, hinc inde mendacia referens Recenſet autem Salomon ſingula membra ex ordine, orditurq; à ſublimiori deſinitq; in infimum &c.

Verſ. XX. XXI. XXII. XXIII. XXIV.

20 Conſerua fili mi præcepta patris tui, & ne [a] dimit-
tas legem matris tuæ.
21 [b] Liga ea in corde tuo iugiter, & [c] circumda gut-
turi tuo.
22 Cum ambulaueris [d] gradiantur tecum: [e] cum dor
mieris, cuſtodiant te, & euigilans loquere cũ eis.
23 Quia mandatum lucerna eſt, & lex lux, & via vitæ
[f] increpatio diſciplinæ:
24 Vt cuſtodiãt te à muliere mala, & a [g] blanda lingua
extraneæ.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. Chal. aberres à lege. b Syr. firmiter fige. c Chal. alliga ea collo tuo. d Chal. deducet te. Syr. tibi adſtare curato, tecumq; ſint. e Syr. cuſtodi ea vt cuſtodiant te, & quando excitatus fueris, hæc tibi ſint meditatio. Chal.

ſi euigilaueris ipſa ſint locutio tua. f Syr. increpatio, & eruditio. g Chal. à lenitate; Syr. a criminatione linguæ.

SALOMON ISACIDES.

Iob 31.v.36. 21 *circumda* ענדם hondem: vox hęc circumligandi vim habet, iuxta illud ligem illum quaſi coronam mihi.

22 *cum ambulaueris* dum vitam deges.

gradiatur tecum תנחה tanche tecum aſſueſcet, teq; deducet.

cum dormieris Cum in ſepulchro reconditus fueris.

Euigilans loquere cum eis והקיצות היא תשיחך vahaKitſota hiteſicheca cum expergefactus fueris te alloquetur, quando nimirum mortui ad vitam reuocabuntur, vt iudicium ſubeant, ſacra lex te alloquetur, i. patrocinium tuum ſuſcipiet.

Caue ſomniā ti credas me ritum .n. nono crimine abolebur.

23 *quia mandatum lucerna* quemadmodum lux ſemper orbem perfundit; ita meritum ſeruatæ legis ſemper perdurat in homine, meritum autem præcepti cuiuſpiam peculiaris ad horam tanquam lux lucernæ. Alia etiam explanatio adhibeatur, Mandatum patris eſt lucerna, quicumq; parentum præceptum obſeruat lucernam manu accenſam præferre videtur, qua tenebricoſa loca luce perfundantur. Quod ſi aliquid amiſſum ſit, ibidem eiuſdem ope adinuenitur. Qui pariter matris legem ſeruat, ea tamquam luce vtitur, quocirca dicitur à ſapiente ne dimittas legem matris tuæ. Illud ēt conſtat in hoc verſiculo ſermonem eſſe de vtriuſq; parentis præcep-

b.c.20.v.20. tis iuxta illud, qui maledixerit patri, aut matri ſuæ extinguatur lucerna eius, in medijs tenebris, cū vero quis pręcepta non ſeruat lucernam extinguit: quodſi eadem ſeruat eam accenſam habet, lucēq; alijs præbet. Ioſeph Caro.

& via vitæ increpatio diſciplinæ Cum increpationibus quibus inſtituimur, ad vitę tramitem adducamur, illas vitę vias eſſe cōſtat.

24 *vt cuſtodiant te* Lex te liberabit à muliere prauæ conſuetudinis. Velis autem, noliſq; Salomon haud de muliere improba ſermonem habuit, ſed de de impura idolorum ſuperſtitione, quæ omnib. criminib: eſt grauior. Quodſi inquias hic proprie intelligi meretricem, an laus mercesue ſacræ legis eſſet, vt te ſolum ab impudica liberaret. Verum inuitus etiam fatebere, hic mentionem fieri ſeruitutis idolorum, quæ omnibus ſceleribus longe ſuperior eſt.

& à blanda lingua extranea linguæ mulieris alienæ.

A. ABEN EZRA.

21 *in corde tuo* ne eā obliuioni tradas.

22 *gradiantur tecum* תנחה tanche deducat te (ſupple mandatum) ne

ne ad lapidem offendas.

cuſtodiant te quo .n. tēpore ſomno vacas haud tibi cauere potes.

Et euigilans loquere cum eis והקיצות היא תשיחך cum expergefactus fueris te lex alloquetur .i. etiam ſi nullus adſtet, qui tecum ſermones ferat, cum tamen euigilaueris lex ſacra blando ſermone te alloquetur, ne quid expaueſcas.

23 *mandatum lucerna eſt* mandatum .n. eſt tanquam lucerna quędam, quæ luce tibi præeat, iuxta illud, præceptum domini purum, illuminans oculos; lex item eſt lux quædam eam percipere ſtudentibus, ſtultus vero in tenebris ambulat.

via vitæ Quodſi quis reprehenſionem admiſerit, tunc illa erit tā quam via, cuius ope vitæ compos fiat.

24 *vt cuſtodiant te* eo ſpectant increpationes, vt iniquam mulierem euadas, omnium .n. eſt hæc noxa grauiſſima, cum malorū omnium ſit fons, & origo.

& à blanda lingua חלקת chelkat, eſt nomen ſubſtantiuum .i. blādities, quod ſcilicet mulier linguæ blanditiem ſuauitatemq; in ſermone adhibeat; extraneę vero vox ad linguam refertur.

LEVI GHERSOMITES.

Quoad verba.

22 *loquere cum eis* תשיחך teſichecha .i. tecum loquetur illa .i. lex.

Quoad rerum ſeriem.

20 *Conſerua fili mi* Parens eſt Deus opt. m. qui tibi pręcipit, vt legem eius obſerues, neue abijcias legem quam ipſemet tradidit per intellectum agentem. Fieri etiam poteſt, vt hoc loco ſingularia præcepta innuantur, per quæ inſtituimur ad eam partem legis, in qua adhortationes, & admonitiones continentur, legis vero voce indicantur legis enarrationes, per quas valde inſtruimur ad perfectionem, vt in pentath. declaraui Has vero narrationes, matris legem appellat, cum hæc per prophętæ manus deriuentur ab intellectu agente, qui hoc tempore exiſtit, vt in lib. Cantic. a me explanatum fuit; itaut pleræq; illę narrationes contineant hiſtoriam eorum, quę patribus acciderunt, qui quidem ſunt veluti matres quædam, ſi cum Deo comparentur: ea autem ſimilitudo intercedit, quod quemadmodum mater materiam, ita pater formam ſuppeditat.

21 *liga ea* Ea loquendi organis alliga, vt de ijſdem iugiter ſermones habeas, ita .n. inſtitueris, vt eorum mentem percipias, ſapiētiamq; admirabilem in illis latētem adipiſcaris.

22 *cum ambulaueris* Quoad ea quæ ad contemplationē pertinent: *gradiatur tecum* תנחה tanche. Deducet te lex, vt quæ optaueris aſſequaris, cum nempe præcipuas rationes, fundamentaque cuſtodias quę in ea iacta ſunt, ne erres in principijs, ex quo dirigeris ad veri-

tatem adipiſcendam in rerum explanatione.

cum dormieris בשכבך beſochbecha. Si quando iacebis in media via quam inibas, vt rei explicationem inuenires, vires enim tuæ debilitabuntur, itaut ſomno indigeas, en ſacra lex tuas vices gerens id conſeruabit, quod præmittere cæperas. vt explicationem expiſcareris; ita ut haud tibi opus futurum ſit, vt altera vice contemplationem ab exordio repetas.

& euigilans Cum expergefactus fueris lex eadem tibi effabitur quæ reperieras antequam ſomno te traderes, vt inſtituaris ad abſoluendam contemplationem &c.

loquere cum eis תשיחך teſichecha Vox eſt tranſitiua ad alium, ſignificatq; lex te eo adducet, vt eas res ſermone in mediũ proferas &c.

23 *quia mandatum lucerna* Mandatum quidem eſt lucerna, qua via, & ea quæ ſub adſpectum cadunt commonſtrentur; lex vero vniuerſa eſt lux, quæ quo ad actionẽ eſt quid validius; quamobrem comparatur quod à legis perfectione deriuatur cum eo, quod à narrationibus hauritur, lumenq; lucernæ tribuitur, vt alibi explicabitur.

via vitæ Lex etiam eſt via vitæ, via ſcilicet qua vitam nunquam interituram aſſequamur; eadem etiam lex eſt.

increpatio diſciplinæ quod ſignificat ab illa deſumi inſtitutionem, quoad morum conformationem; cum nimirum lex in vniuerſum, & præcepta ſeorſim ſingula inſtituant ad vitam immortalem, & ad mores conformandos, licet ex hiſce duobus vim maiorem lex habeat, quæ eſt ipſamet ſemita.

24 *vt cuſtodiant te à muliere mala* Ne blãditijs pertrahare mulieris viro deſponſatæ, vt cum ea ſorteris, propter incredibiles ſingulareſq; pęnas à lege peculiari pręcepto conſtitutas, tum etiam in eiuſdem hiſtorijs recenſitas, vt de Abimelech, & Pharaone propter Saram Abrahami vxorem. Hęc autem mulier appellatur mala, vt intelligamus nullam hac ſceleratiorem reperiri, quę probos ad ſcortandum adducat: dicitur item aliena, quod non propria ſit vxor, ſed alterius viri.

Verſ. XXV. XXVI. XXVII. XXVIII. XXIX.

25 Non concupiſcat pulchritudinem eius cor tuum,
nec [a] capiaris nutibus illius:
26 [b] Precium .n. ſcorti vix eſt vnius panis: [c] mulier
autem viri precioſam animam [d] capit.
27 Numquid poteſt homo abſcondere ignem in ſinu
ſuo, [e] vt veſtimenta illius non ardeant?
28 Aut ambulare ſuper prunas, [f] vt non comburan-

tur

tur, plantæ eius.

29 Sic qui ingreditur ad mulierem proximi ſui, nõ erit mundus cum tetigerit eam.

VAR. LECT.

a Syr. neq; ſis præda venationis oculorum eius, & palpebris ſuis te captiuum faciat, Chal. ne ſeducat te palpebris ſuis. b Chal. quia ſermo meretricis ſimilis eſt placentæ panis. Syr. ſimilis eſt enim meretrix. c Syr. vxor. d Syr. venatur. e Syr. quæ illum ambiunt. f Syr. prunas, & ignem. g Chald. pedes. h Chal. ſic eſt qui ingreditur ad vxorem proximi ſui, vt rem habeat cum ea. Syr. ſic qui ingreditur ad vxorem proximi ſui, & ad illam prope fit.

SALOMON ISACIDES.

25 *nec capiaris nutibus.* Ne illa ſapientia tua te ſpoliet nutibus pupillarum oculorum tibi abblandientium.

26 *precium .n. ſcorti* בעד אישה זונה עד ככר לחם behad iſciah zonah had chiccar lachem, quia propter ſcortum ad monetam panis .i. ad egeſtatem, rerumq; omnium inopiam propter ſcorta adigeris.

27 *numquid poteſt homo abſcondere* היחתה haiachteh idem an prunas quis veſtimentorum ſuorum fimbrijs excitabit, nec illa comburentur? nam prunarum חתית idem eſt ac שאיבה .i. excitatio, & exſufflatio, vt verba ſonant, quando in medio atrij quis vaſa accendit.

29 *ad mulierem proximi ſui.* iuxta verborum ſonum hęc intelligito; licet etiam ad idololatriam referri commode poſſint, quæ eſt propria gentium, quibus lux diuina nondũ oborta eſt, non autẽ tua.

A. ABEN EZRA.

25 *nec capiaris.* ne te à diſciplina, inſtitutioneue tranſuerſũ agat. *nutibus illius* בעפעפיה behaphhapeha, ne decipiaris pulchritudine pupillarum eius .i. oculorum.

26 *precium enim ſcorti* עד ככר לחם had chiccar lachem propter meretricem ad precium panis; .i. propter ſcorta tantum profunditur, itaut cogatur ab alijs ſtipem vnius panis emendicare;

mulier autem viri qui cum eadem ſcortatur,

pre-

precioſam animam ideo dicitur precioſa, quod a diuina luce deſumpta ſit.

capit תצוד tatſud: mulier infamis eſt animę venatrix, iuxta illud capitis animas volantes.
Ezech.c. 13.v.20.

27 *poteſt homo abſcondere* היחתה haiachteh, an deferet, an adducet ignem veſtimentis ſuis, quin ea igne abſumātur, & pedes prunis concrementur.

29 *non erit mundus* an ſcortator mundus, inſonsq; erit? quin pœnas exitio dabit iuxta mentem illorum, ſed caſtigabo te in iudicio, nec quaſi innocenti parcam tibi.
Ier.30.c.v.11

Caſtigatio.

Fallitur ſi animum vult partem eſſe quandam diuinitatis; veriſſimum eſt à Deo procreatam, ad eiuſdem ſimilitudinem, & imaginem, ſed non eſt pars Dei.

LEVI GHERSOM.

25 *non concupiſcat* Ne pulchritudinem mulieris impudicæ corde appetas; nec item capiaris pupillis oculorum eius, quorum formam ſi quis intueatur, ad eandem concupiſcendam pellicietur.

26 *precium enim ſcorti* בעד אישה behad iſciah propter ſcortum .n. mortalis ad minimum precij panem redigitur; nihil .n. ex diuitijs ei ſupererit, præter minimum panis precium, cum diuitias ſuas in illam profuderit; iuxta tritum illud, qui paſcit meretrices facultates ſuas profligat. Quare operęprecium eſt vt caueant mortales, ne illius retibus illaqueentur, cum ea vi polleat, vt etiam animam precioſam venetur, cum facile mortalis rei venereę abreptus ſe dedat.

27 *numquid poteſt homo abſcondere* Innuit haud fieri poſſe, vt quis ignem veſtibus foueat, quin illæ cōburantur; aut pedibus ſuper prunas incedat quin illi abſumantur.

29 *non erit mundus* Haud euadet, quominus grauiſſimis, acerbiſſimisq; pęnis plectatur. Hinc ergo diſce, penituſq; perſpectum habeto, quam graue, turpeq; ſit ſcortandi crimen.

Verſ. XXX. XXXI. XXXII. XXXIII. XXXIV. XXXV.

30 Non [a] grandis eſt culpa, cum quis [b] furatus fuerit; furatur .n. vt eſurientem impleat animam:

31 Deprehenſus quoque reddet ſeptuplum, & omnē ſubſtantiam domus ſuæ tradet.

32 Qui autem adulter eſt, [c] propter cordis inopiam [d] perdet animam ſuam.

Tur-

33 • Turpitudinem, & ignominiam congregat ſibi;
& opprobrium illius non delebitur.
34 Quia *f* zelus, & furor viri non parcet in die vindictæ.
35 Nec acquieſcet *g* cuiuſquam precibus, nec ſuſcipiet pro redemptione dona plurima.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. non mirum eſt. Chald. non vitio furi vertitur, ſed forte eſt error in Bibl. Reg. cum pro למתרמרו *lemitrameru legendum ſit* למתרמרי *b Syr. deprehenditur furator c Chald. indiget intellectu. d Chal. & qui quærit perdere animam ſuam ipſe facit illud. e Syr. ipſe facit, vt ad ipſum accedat calamitas, & ipſum deprehendant, et ignominia non recedat. Chald. plaga, & ignominia accidet ei. f Syr. ira enim viri propterea quod verba ſunt zelotypiæ. g Chal. nec rationem habebit eorum, quæ obtuleris, nec ſedabitur cum illi dona multiplicabis. Cha. nec munus præbentis rationem habebit.*

SALOMON ISACIDES.

30 *non grandis eſt culpa &c.*

31 *deprehenſus quoq; &c.*

32 *qui autem adulter eſt &c.* Hęc tria quoad vnicam rem conueniunt. Cum quis furatur, haud ob furtum eſt ita probro notandus, quemadmodum adulter. Cur autem? eſurie .n. ſuadente id pręſtitit et forte non ſuppetebat quo veſceretur. Quod ſi etiam fur deprehendatur, rependenda re liber erit, & pro ſingulis plura perſoluet, ſeptuplum nimirum, .i. multa dupla, itaut etiam pro vnica re quinquaginta proferat. Quidam autem interpretes ſeptuplum reddi declarant, vt qui bouem cum eiuſdem armamentis ſubtraxerit, ac iugularit, quinque alios rependat, duplicia autem ob eiuſdem ornamenta.

omnem ſubſtantiam domus ſuæ tradet Neceſſe eſt deniq; vt vniuerſa ſua diuendat; at licet hæc ita ſint, priſtinę dignitati reſtituitur condonaturq; crimen, nam fame ab initio ad furandum cōpulſus fuit.

Ve-

Verum enim vero ſcortator excors eſt, nec enim famis impulſu id pręſtat:

32 *perdet animam ſuam* perdit autẽ ſeipſum qui luxuria diffluit.

34 *quia zelus* Prepotentis Dei, qui cunctis viribus præſtat ira, zeluſq; efferueſcit, vt criminoſus is pęnas debitas luat.

35 *non acquieſcet* לא ישא פני lo ijſſa pene, nullam prorſus rationem habebit vniuerſarum diuitiarum, vt ei crimina condonet, à quo inſolenter negatus, repudiatuſq; ſit, quiq; impuręq; ſuperſtitioni ſe ſe dederat, &c.

A. ABEN EZRA.

30. *non grandis eſt culpa* לא יבוזו lo iabuzu; Haud probro vertunt mortales furanti famis impulſu, cum quod comederet non haberet. nam furto ſe addixit ad explendam famem ſuam.

31 *reddet ſeptuplum* שבעתים ſiuhataim; ſeptem ſolum; & ita pro

Exod. 22. v. 1. oue reddet quadruplum, iuxta illud quattuor oues pro vna oue & ita, ſeptuplum vindicabitur Cain, ad hunc ſenſum, iuxta lucem ſeptem dierum. Cum autem compenſationes p'ræque rapinæ diuendi tæ fiant quintuplo; quique proxime accedit vt deprehendatur dupli pænę ſit obnoxius, ideo inquit, reddet ſeptuplum.

Omnem ſubſtantiam domus ſuæ dabit donec ſeptuplum rependat, iàm.n. à Deo pręceptum eſt, vt propter furtum ſuum quis vendatur.

32 *qui autem adulter eſt* Verum, qui cum aliena ſcortatur, is prorſus mente captus eſt:

perdet animam ſuam quin ſi illum quis interimat, iugulationem hanc is ſibi fabricatus eſt, quod indicant illa, ipſe fecit eam.

33 *turpitudinem* נגע negah plagam: huic Deus plagas infligit, iuxta illud, percuſſit Dominus Pharaonem.

ignominiam ab omnibus enim qui illum adſpexerint, ludibrio habebitur.

& opprobrium illius probrum, qui cum vxore aliena concubuerit ex hominum memoria nunquam excidet.

34 *quia zelus, & furor* ex zelotypia n. furor excitatur.

viri mariti nimirum, qui cum furore ſuccenſus eſt, zelotypia torquetur, quod alter cum vxore ſua iacuerit.

LEVI GHERSOMIT.

30 *non grandis eſt culpa* Non valde vituperant homines cũ quis furatur ad pellendam famem &c.

31. *deprehenſus quoq;* Quodſi is ſibi cibum parare potuiſſet abſq; quod furaretur, ea pęna mulctabitur, vt pro re aliqua ſeptem rependet, itaut etiam omnem ſubſtantiam domus ſuæ exhauriat. Vel etiam is erit horum ſenſus, qui quidem magis ad rem facere videbitur. Si fur in illius domo reperiatur, à quo res furto ſublata ſit,

eidem

eidem reconciliatur ſeptem pro ſingulis perſoluens;idem etiam omnem ſubſtantiam domus illius reddet,quo dimittatur,atq; cum ſatisfecerit domino,is proculdubio reconciliabitur. Conſtat autẽ idcirco nullam inde ignominiam reportare, cum quis deprehenſus fuerit in furto fame excruciatus; nec item plagis vapulabit à domino,precibus .n. & donis in gratiam redit. Verum inaximo probro vertendum eſt cum quis adulter eſt impudicus, is .n. ſibi domini ius attribuit,alteriq; ſurripit,non vt ſatisfaciat ſibi, ac ſaturetur, vt de fure contigit,ſed ſibi exitium molitur ſcortatione, cum elementaris materia, humorq; naturalis effuſa libidine perdatur. Qua de cauſa perſpicuum eſt adulterum excordem eſſe, cum ſeipſum perdat.

perdet eam הוא ישחיתנה hu iahaſenah .ſ. hanc actionem is præſtabit turpiſſimam, plagas, ignominiamq; reportabit.

33 *turpitudinem, & ignominiam congregat ſibi* plagas ſibi parat ab adulteræ marito cum ab illo deprehenſus fuerit: ignominia etiam notatur ab omnibus q id reſciuerint, diuerſa prorſus ratione ab eo qui furatus fuerat, vt famem expleret. Hæc autem ignominia perpetua conſtãsq; erit, itaut nunquam obliuione deleatur.

34 *quia zelus, & furor viri* Dicitur autem adulter à viro viribus prædito plagas reportare, cum zelus vires acquiret, itaut is ſe continere nequeat quin illi grauiſſimas, acerbiſſimaſq; plagas inferat, itaut hanc ineat rationem vlciſcendæ iniuriæ ab altero illatæ.

35 *nec acquieſcet* Quodſi inquias futurum, vt diuitijs ſedetur; quemadmodum de fure euenit, en iſte nullam expiationem admittet, nec acquieſcet licet munera plurima afferantur.

CAPVT SEPTIMVM.

Verſ. I. II. III. IV. V.

1 Fili mi, cuſtodi ſermones meos, & præcepta mea reconde tibi.

2 Fili ſerua mandata mea, & viues: & legem meam quaſi pupillam oculi tui.

3 Liga eam [b] in digitis tuis; ſcribe illam in tabulis cordis tui.

4 Dic ſapientiæ, ſoror mea es, & prudentiam voca amicam tuam.

5 Vt cuſtodiat te à muliere extranea, & ab aliena, quæ [d] verba ſua dulcia facit.

VAR. LECT.

[a] *Syr. abſconde in corde tuo.* [b] *Syr. in collo tuo.* [c] *Chal. cognatam. Syr. bene notam.* [d] *Syr. cuius verba blandiendo decipiunt.*

SALOM. ISAC.

2 *quaſi pupillam* אישון iſon eſt pars oculi nigra, quæ tenebroſa videtur ſicut אישון iſſon noctis eſt pars noctis obſcurior, & caliginoſa. hic. v. 9.

4 *amicam tuam* מודע modah .i. vicinam, ſeu propinquam, iuxta illud propinquus noſter eſt, quod perinde eſt ac ſi diceretur, eam tibi propinquam, ac tanquam affinem ſemper habeto. Ruth 3. v. 3.

A. ABEN EZRA.

3 *in tabulis cordis tui* ne illam vnquam obliuioni tradas.

4 *amicam tuam* מודע modah, .i. propinquum bene tibi notum;

5 *vt cuſtodiat te* affines .n. hominis illum ab obliquo itinere reuocant.

LEVI GHERSOM.

1 *cuſtodi ſermones meos* Corde repone ſermones meos .i. narrationes, quæ in ſacris voluminibus continentur, & præcepta legis tecum reconde, vt ea obſerues.

2 *ſerua mandata mea, & viues* pręcepta in lege contenta, vitęque compos fies immortalis: & ita legem ſerua, quemadmodum pupillæ oculorum tuorum curam geris.

3 *liga eam in digitis* Neque vero ſatis eſt, vt præcepta cordis arcano ſerues, quin oportet, vt ea digitis alliges, ad illa exequenda; inquit autem in digitis ad eum ſenſum quo illa, opera digitorum tuorum, quæ nempe effeciſti. pſ. 8. v. 4.

in tabulis cordis tui vt ſemper mentis tuæ molitionibus adſtent.

4 *Dic ſapientiæ, ſoror mea es* ob amorem, quo illam complecteris. *prudentiam voca amicam tuam* מודע modah .i. appellabis prudentiã tanquam bene notum, & propinquum, ad illam rationem qua illud erat autem viro Elimelech conſanguineus, itaut ſemper cum prudentia, ac ſapientia coniunctionem habeas. Ruth. 2. v. 1.

5 *vt cuſtodiat te* Hac autem ratione euades, ne obſequaris mulieri extraneæ .i. animæ concupiſcenti.

& ab aliena Euades etiam alienam, quæ verborum ſuauitate, & blanditijs homines pellicit, cum .n. ſapientia, & prudentia mirabi-

lem

lem ſui amorem, deſideriúmque excitent apud eos, qui has amicas agnoſcant cumque: inflammentur mortales deſiderijs quibuſdam corporis concretione non carentibus, hac de cauſa cauendum tibi eſt ab aliena, cum blandę perſuaſiones maximam vim habeant ad alliciendos imprudentes, & ſtolidos. Hæc autem figurate dicuntur, vt oſtendantur variæ artium blanditię, quibus pertrahuntur vecordes.

Verſ. VI. VII. VIII. IX.

6 De a feneſtra enim domus meæ per b cancellos proſpexi,
7 Et video c paruulos, conſidero d vecordem iuuenē.
8 Qui tranſit per plateam iuxta angulum, & prope viam domus illius graditur
9 In obſcuro; ad veſperaſcente die, in noctis tenebris, & caligine.

VAR. LECT.

a Chal. per feneſtras paruas. b Chal. per cancellos habitaculi. Syr. per meniana, vel tabulata. c Chal. inſipientes. d Chal. admiratus ſum intellectu mancum. e Syr. veſpere ſole occidente.

SALOMON ISACIDES.

7 *conſidero* אבינה auinah, diligenter, & accurate probo, & perſpicio.

iuxta angulum domus meretricię, vel domus ſuperſtitionum.

A. ABEN EZRA.

6 *proſpexi* נשקפתי niſKaphthi, proſpectus ſum. Sunt hæc verba Salomonis, ſenſusq; illorum eſt, me ipſum prodidi, & oculis ſpectantium exhibui, vt cum me adſpicerent, gaudio perfunderentur; quam eandem vim habent illa per feneſtram reſpiciens. Verbum aūt נשקף nisKaph ad eum qui ſe ſpectandū exhibet, refertur; משקיף masKiph autem eum ſignificat, qui alios intuetur. Iud. 5, v. 28.

LEVI GHERSOM.

6 *proſpexi* per feneſtram proſpexi.

7 *video paruulos,* illos intueor, qui à dementia, ſtoliditateq; ſua abduci ſolent.

7 *conſidero iuuenem*, In tenera adhuc ætate conſtitutos contemplor, & ecce iuuenis haud multum prouectæ ætatis, qui illis longe eſt excors; tranſit enim per plateam, iuxta angulum, verſuſq; alienæ mulieris domum ſe confert, idque ſub veſpertinum tempus, ac per nocturnas tenebras, & caliginem; atq; tandem ad hanc impudicam ingreditur.

Verſ X.XI.XII.

10 Et ecce occurrit illi mulier [a] ornatu meretricio,
præparata ad capiendas animas: [b] garrula, &
vaga,
11 Quietis impatiens, nec valens in domo conſiſtere
pedibus ſuis,
12 Nunc foris, nunc in plateis, nunc [c] iuxta angulos
inſidians.

VARIÆ LECTIONES.

a *Syr. ſpeciem habens meretricis, quæ iuuenum corda auolare facit. Chald. quæ aufert cor iuuenum.* b *Chal. præuaricatrix. Syr. rebellis, & commeſſatrix.* c *Chal. contra omnem angulum opportunum.*

SALOMON ISACIDES.

10 *mulier* Iuxta verborum ſenſum id intellige. Vel etiam aliter explicato. Occurrit quiſpiam externæ fidei alios in erroré pelliciés.

ornatu meretricio שית ſith. Hæc vox non diſſimilem vim habet ab illa עד שתותיהם had ſitotehen vſq; ad nates .i. meretricia pudenda.

præparata ad capiendas נצרת לב netſurat ſeu munito corde. Quemadmodum ciuitas obſeſſa circumdatur munitionibus, ita illius cor calliditate & ſtultitia circummunitur.

vaga סוררת ſoraret, quæ à via deuiat.

A. ABEN EZRA.

10 *garrula* המיה homiah .i, ſtrepitum edens, vt nimirum vocem illius audiant hanc per nocturnas tenebras quærentes.

vaga סוררת ſorareth .i. defectionem, & iniquitatem effata.

iuxta

Iuxta angulos donec reperiat excordem.

LEVI GHERSOM.

10 *occurrit illi mulier* Eidem etiam fit obuia mulier meretricijs pudendis, corde obſeſſa, & preſſa, quod impudica quidem illius pateant, ſolum autem cor obſtrictum habeat; nudat .n. ſeipſam vſq; ad cor, quæ quidem eſt hyperbolica quædam huius parabolę ratio, ſolemne .n. eſt meretricibus, vt veſtimentorum ſuorum fimbrias extollant, quo corporis ſui verenda oſtentent, vt ita mortales ad fædum congreſſum excitent, neq; vllam corporis ſui partem obtectã relinquunt, niſi cor, eiuſq; partes ſuperiores. Iuxta autem figuratam dicendi rationem, ideo cor opertum eſt in hac actione, cum mens pro ſuo munere actioni vacare nequeat cupiditatũ illecebras conſectata.

garrula המיה homiah. En illa ita clamat, vt ab omnibus exaudiatur repugnante modeſtæ mulieris conſuetudine: illa item diuertit à mariti ſui domo, nec domo ſe continere poteſt.

12 *nunc foris* Quin modo foras progreditur, modo in plateas ſe transfert, inſidiaſq; tendit iuxta ſingulos platearum angulos, vt forte ibidem ſcortatorem reperiat.

Verſ.XIII.XIV.XV.XVI.XVII.

13 Apprehenſumq; deoſculatur iuuenem, & [a] procaci vultu blanditur, dicens:

14 [b] Victimas pro ſalute noui, hodie reddidi vota mea.

15 Idcirco egreſſa ſum in occurſum tuum, [c] deſiderans te videre, & reperi.

16 [d] Intexui funibus lectulum meum, ſtraui tapetibus pictis ex Ægypto.

17 Aſperſi cubile meum myrrha, & aloe, & cinnamomo.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. fronte perfricata inquit illi. b Syr. ſacrificia pacifica hac ſunt. c Chal. quippe ne vertens ad ſocietatem dixi, te à me repertum iri. d Chald. in ſtratis poſui

ſui lectulum meum, & in tapetibus. Syr. ſtramentis lectum meum ſtraui, & ornamentis lecti Ægiptijs illum ornaui. e Syr. ſparſi ſuper lectum meum.

SALOM. ISAC.

14 *victimas pro ſalute deuoui* quod perinde eſt ac ſi diceret, conuiuium ampliſſimum paraui, cum hodie victimas, votaq; perſoluã.

15 *& reperi* .i. vt te reperirem.

16 *intexui funibus* מרבדים maruadim .i. veſtes precioſas, & pul-
h.c.31.v.32. chras, cui conſentiunt illa, quę habentur hic in fine libri, veſtes confecit illi.

intexui רבדתי rauadthi .i. ornaui.

ſtraui tapetibus חטבות אטון chatuuoth etun Hę ſunt veſtes præclare lini precioſi, quæ ex Aegypto adducuntur, vbi eſt linum opti-
Iſai.19.v.9. mum, iuxta illud Iſaię, confundentur qui operantur linum.

pictis אטון paraphraſtes autem vocem בתרים vertit אטוניים .i. funiculis.

17 *adſperſi* נפתי naphthi, commoui, & excitaui odorem, tanquam qui ciet linteo, vt auram ſuperne commoueat, infraq; deducat. Dones autem explicauit vocem hanc ſuffimigandi vim habere, nullamq; aliam huic ſimilem reperiri affirmauit.

A. ABEN EZRA.

14 *dicens* ותאמר vatomar; cum debeat dici vatomer, ideo eſt mutata ratio, quod לו lo ſit enclytica, ſeu dictio tenuiſſima, quod idem ſeruatur in יצפושהם ijſpotuhem,

Exod.18.v.26 15 *victimas* eum mendacijs circumuenit.

ſtraui tapetibus חטבות .i. inciſi ſicut anguli inciſi ad ſimilitudinem templi.

LEVI GHERSOMITES.

13 *apprehenſumq; deoſculatur* Illum ergo repertum apprehendit, & oſculatur quo eius animum ad adulterandum prouocet.

14 *victimas* Non erubeſcit hæc illi verba impudenter ingerere: en hodie victimæ pacificæ ſunt apud me, cũ in templo votum meũ perſoluerim, ideoq; multa caro quæ ex oblatione ſuperfuit domi reſeruatur.

15 *idcirco egreſſa ſum* vt rogarem te, quo mecum veſcereris, teq; tandem reperi.

16 *intexui funibus* En ſtragula, & ornamenta pulcherrima ſuper lectulum meum expandi: ipſe vero lectulus confectus eſt ex inciſionibus cedrorum, aut aliorum lignorum; funes vero per eum reticulati, & extenſi ſunt ex tanabe Aegyptio .i. confecti ſunt ex ſerico puriſ-

riſſimo Aegyptio, cum ibidem ſit ſericum præſtantiſſimum.

17 *aſperſi cubile meum* poſui in illo mixta ſuffimigia ſuauiſſimi odoris, vt magis cubile delectet.

Verſ. XVIII. XIX. XX.

18 Veni [a] inebriemur vberibus, & [b] fruamur cupitis amplexibus donec illuceſcat dies.

19 Non eſt enim vir in domo ſua, abijt via longiſſima.

20 Sacculum [c] pecuniæ ſecum tulit: [d] in die plenæ lunæ reuerſurus eſt in domum ſuam.

VAR. LECT.

a Syr. fruamur amore. Chal. iucundemur amoribus. b Chal. mutuo adhæreamus in voluptate. c Syr. argenti. d Syr. poſt multos dies. Chal. in die congregationis.

SALOMON ISACIDES.

19 *non eſt .n. vir in domo ſua* Vidi diuinitatis ſuę ſedem Deum ipſum è medio noſtrum ſuſtuliſſe, omniaq; bona impendere ijs, qui idolis cultum præbebant. Fatetur inuitus Hebræos ſuis ampliſſimis priuilegijs à Deo ſpoliatos.

20 *ſacculum pecuniæ* bonos qui in orbe erant è medio ſuſtulit. *in die plenę lunæ* ליום הכסא leiom hacheſe, tempore ſtatuto, & certo vt etiam explicantur illa בכסא baccheſe in inſigni die ſolemnitatis. pſ. 80. v. 3.

A. ABEN EZRA.

18 *cupitis amplexibus* אהבים ohauim .i. amoribus, fruamur, nam tibi vbera mea præbebo.

19 *non eſt vir* Vir, non autem vir meus hæc inquit, is .n. apud illã in nulla eſt exiſtimatione, quando ſcortatur cum alijs.

20 *in die plenæ lunæ* ליום הכסא leiom haccheſe, in die abſconſionis .i. menſis initio, cum tunc luna operiri videatur.

LEVI GHERSOM.

18 *veni inebriemur vberibus* ſimul amoribus noſtris oblectemur, cum nemo nobis ſit impedimento.

19 *non eſt vir* Haud maritus meus domi eſt. Quodſi inquias illũ vicinum eſſe, en ille longinquum ſuſcepit iter: Quodſi etiam ſubdas, forte hac nocte reuerſum iri, id proculdubio ſcias, ſumpſiſſe illum argenti ſacculum, ad magna mercimonia comparanda. Quare

non reuertetur niſi ad diem occultationis .i. ad menſis exordium, quæ dicendi forma petitur ab illis clangite tuba in neomenia : & forte id ita dicitur, quod tunc Deus per metaphoram ſolio inſideat vt orbem in iuſtitia iudicet. (pſ.81. v.3.)

Verſ. XXI. XXII. XXIII.

21 [a] Irretiuit eum multis ſermonibus, & blanditijs labiorum [b] protraxit illum.

22 Statim eam ſequitur quaſi [c] bos ductus ad victimam, & quaſi [d] agnus laſciuiens, & ignorás quod ad vincula ſtultus trahatur,

23 Donec transfigat ſagitta iecur eius : velut ſi auis feſtinet ad laqueum, & [e] neſcit quod de periculo animę illius agitur.

VAR. LECT.

a Syr. ſeduxit eum. b Chal. decepit eum. Syr. abripuit eũ. c Syr. quaſi demens, & quaſi bos. d Chal. Syr. ſicut canis ad vincula, & ſicut ceruus cuius hepar ſagitta tranſfoderit. e Syr. & neſcit ad mortem ſuam ſe pergere.

SALOM. ISAC.

21 *irretuit eum* vecordem illum ad ſe pellexit.
multis ſermonibus ita .n. illa edocta eſt, vt homines inſtituat.
blanditijs labiorum protraxit eum lenocinijs, artibuſq; ſermonis hũc è via detraxit.

22 *quaſi agnus* כעכס che heches, id venenum eſt ſerpentis.
ad vincula ſtultus אל מוסר אויל ad correctionem ſtulti. Quare is erit ſenſus, quemadmodum ſerpens iubente Deo excurrit feſtinus, vt ſtultum ita promeritum, caſtiget, ita iſte poſt eam feſtinat, itaut in eius pedicis illaqueetur, ac iecore ſagitta tranſuerberetur.

23 *velut ſi auis feſtinet* ita ſtultus feſtinat, quemadmodum auis, quę ad laqueum accelerat, cum ignoret ſibi conſtructas tendiculas in ſui ipſius .i. volucris perniciem.

A ABEN EZRA.

21 *protraxit eum* à recto tramite tranſuerſum deiecit.

22 *quaſi agnus laſciuiens* כעכס chehechеs, Vox hæc deſumpta eſt ex

alia

alia תעכסנה tehachaſna .i. videbitis crepitacula pedum ornamen- Iſai.v.18.
ta, quę quidem ſimilia ſunt compedibus. Hęc ergo ita explicabis. Quemadmodum ſtulto durum eſt cippo pedes inſerere, ita eidem graue videtur, vt ad bonam frugem reuocetur, diſciplinæq; inſtitutionem admittat.

23. *donec transfigat ſagitta iecur* Comparat diuinam vltionem ſagittæ, iſq; erit ſenſus, itaut ſagitta iecur eius transuerberet, quod diſciplinam, ſeu correctionem non admittat.

feſtinet ad laqueum ita celeriter eum ſagitta transadiget.

et neſcit Ignorat ſtultus adſpernari ſe diſciplinam in ſuum exitium quippe qui morte punietur.

LEVI GHERSOMITES.

21 *irretiuit eum* Verbis cor ſuſſurantibus, blanditieq; ſermonũ illum ab opportuno tramite detraxit, eiuſque animum pellexit ad ſcortationem.

22 *ſtatim eam ſequitur* Stultus ergo ſtatim poſt eam incedit, ſimiliſq; eſt boui, qui ſponte accelerat ad locum, in quo mactabitur: quẽadmodum etiam mulieres celerrime ſe conferunt ad crepitacula pedum ornamenta putantes illis ſe ornatas iri, haud tamen animaduertentes, ea potius pedicarum loco deſeruire, cum ſcilicet ita ligẽtur illis, vt nec incedere, nec greſſus dilatare poſſint; eadem etiam ornamenta mulieres cohibent ne ſcortatores ſuos queant ſectari ꝙ tamen non aduertunt. Hoc ergo loco עכסים hichaſim erunt ornamẽta, quæ pedibus geſtabantur, iuxta illud, calceamenta habebant cum crepitaculis, quibus inſinuatur id quod modo diximus. Stultus ergo poſt hæc incedit, vt commemoraui, donec transfigat ſagitta &c.

Crepitacula pedum ornameta Hebræis vſitata ex Eſaia.

Iſai.3.v.16.

23 *donec transfigat ſagitta* donec ſagitta iecur eius proſcindat & dilaceret.

Velut ſi auis feſtinet ad laqueum Quemadmodum paſſer feſtinat ad aucupem, quo irretietur ignorans, de ſua pernicie agi. Illud autem ſapienter in hac parabola continetur, ꝙ maxime conueniat cum re circa quam parabola verſatur. Cum .n. inquit, nunc foris, eſſe, nunc in plateas ſe conferre ad ſcortandum, pertinet hæc actio ad animam concupiſcentẽ, ob rem quæ haud hominis propria eſt, vt homo eſt, ſed quæ propria eſt hominis, vt conuenit cum iumentis, Tribuitur autem hæc actio tempori veſpertino, neque .n. seducitur quis, vt cupiditatum illecebras conſectetur cum intelligentis facultatis lumen refulget. Qua de cauſa inquit video paruulos, conſidero &c. hic.v.7.

Verſ. XXIV. XXV. XXVI. XXVII.

24 Nunc ergo, fili mi, audi me, & attende verbis oris mei.

25 Ne [a] abſtrahatur in vijs illius mens tua : neque decipiaris ſemitis eius.

26 Multos enim vulneratos deiecit, & fortiſſimi quique interfecti ſunt ab ea.

27 Viæ inferi domus eius, [c] penetrantes in interiora mortis.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. ne deflectat cor tuum. b Syr. occiſos. c Syr. deſcendentes ad cubicula mortis. Chal. ad cubilia ſepulturæ.

A. ABEN EZRA.

24 *nunc ergo fili* בנים banim filij, populus .n. eſt filiorum loco.

25 *ne abſtrahatur* Ne declines a recto tramite ꝓpter ſemitas meretricis.

27 *viæ inferi* domus eius infernus eſt quidam.

penetrantes יורדות ioredoth, quæ illam deſcendere faciunt, iuxta explicationem eorum vagi ſunt greſſus eius, vel etiam vox ioredoth deſcendentes ſignificat & pertinebit ad greſſus eius.

LEVI GHERSOM.

25 *ne abſtrahatur* ne deflectat mens tua ad tramitem huius exterę mulieris, quę te adducit ad cupiditates amplectendas; neque in illius via erres.

26 *multos enim vulneratos deiecit* iam .n. illa ad exitium multos adegit, eoſque fortiſſimos.

27 *via inferri domus eius* Viæ quibus ad illius domum quis progreditur mortis, ſepulchriq; ſunt ſemitæ; deſcenduntq; in interiora mortis, quod vitæ compos eſſe nequeat qui cum illa congreditur, vt antea dictum eſt, ſed corpori mors, animæq; exitium inferatur. Quæ cum ita ſint, ne illius perſuaſionibus aures adhibeas, ſed ſolum ſapientiam, prudentiamq; ſuadentem auſculta, quibus homo ad illorum contemplationem, quę ſupra cōmemorata ſunt allicitur.

CAPVT OCTAVVM.

Verſ. I. II. III.

1 [a] Numquid non ſapientia [b] clamitat, & prudentia [c] dat

dat vocem ſuam?

2 In *d* ſummis, excelſiſq; verticibus *e* ſupra viam, in medijs ſemitis ſtans,

3 Iuxta portas ciuitatis, *f* in ipſis foribus loquitur, dicens:

VAR. LECT.

a Syr. ideo. b Syr. prædicat. c Chal. eleuat. Syr. reſpondebit tibi. d Chald. in capite collium eſt ſapientia. e Syr. inter vias. f Chal. in foribus iuxta portas in introitu ciuitatis. g Chal. Syr. in aditu portarum laudat. & dicit.

SALOMON ISACIDES.

1 *numquid non ſapientia* annon lex vobis concionabunda ea profatur, quę infra explicabuntur.

3 *iuxta portas ciuitatis* לפי קרת eſt autem קרי contignatio, & contabulatio, quę apponitur portis ciuitatis cui inſident.

loquitur תרנה taronna .i. ſublimi voce exclamat.

A. ABEN EZRA.

Qua ratione ſcelestæ mulieris ignominiam aperuerat, eadem ſapientię ſimplices erudientis præſtantiam dignitatemq; enarrat.

3 *ciuitatis* קרת Karet, idem ac קרית Kiriath ciuitas.

LEVI GHERSOMITES.

1 *ſapientia clamitat* ad viros.

prudentia dat vocem ſuam. vt eos aduocet.

2 *in ſummis* vt autem verba hæc audiant, in ſummis excelſiſque verticibus vtraq; commoratur, tum etiam iuxta vias, vt pertingant tum ad tranſeuntes, tum ad aſſidentes, vt illos conſcios faciant tramitis quem ingrediantur.

in medijs ſemitis Cum autem eo loco multæ ſint ſemitæ, propterea q; facile quis errare poſſet, ideo ibidem illa adſtat, vt indicet quę via ſit capeſcenda.

3 *iuxta portas ciuitatis* vt intelligat quanam porta ingrediatur eum ad rerum explicationem quiſpiam accedit.

in ipſis foribus in ipſo aditu forium, vt oſtendat quæ nam ſubeundæ fores, vt ad rerum explicationem quis pertingat. Hoc au-

tem ideo dicitur, quod in pleriſq; difficilioribus contemplationibus, oporteat longe remotis præmiſſis vti, vt cognitionem adipiſcamur, à quibus quidem prouecti ad propinquiora adducamur, gradatim nimirum ab altera ad alteram, donec res innoteſcat. Prudentia igitur, & ſapientia aſſidue inſtituunt in huiuſmodi contemplatione ad viam ordinemq. capeſcendum, quibus ad eam prouehamur. Quod optime inſinuant illa carminis ſuauitate pronunciata Intelligite paruuli aſtutiam &c.

Verſ IV. V. VI. VII. VIII. IX.

4 O viri, ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum.
5 [a] Intelligite paruuli aſtutiam, & inſipientes [b] animaduertite.
6 Audite, quoniam [c] de rebus magnis locutura ſum: & [d] aperientur labia mea, vt recta prædicent.
7 Veritatem meditabitur [e] guttur meum, & [f] labia mea deteſtabuntur impium.
8 Iuſti ſunt omnes ſermones mei, non eſt enim in eis prauum quid, neque peruerſum.
9 [g] Recti ſunt intelligentibus, & æqui [h] inuenientibus ſcientiam.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. vt inſipientes aſtutiam percipiant. b Syr. ſtulti prudentes ſint in cordibus ſuis. c Syr. principalia. d Syr. aperit os meũ rectitudo. e Syr. os meũ. f Syr. deteſtabilia ſunt mihi labia mendacia. g Syr. manifeſti ſunt viro intelligenti. h Syr. qui hæc ſcire deſiderat.

SALOMON ISACIDES.

4 *O viri* quid autem ſapientia inquit? O viri ad vos clamito.
6 *de rebus magnis locutura ſum* נגידים neghidim, verba principum, & grauiſſima.

A. ABEN EZRA.

4 *o viri* o vos qui diuitijs polletis:

ad filios hominum ad inopes, iuxta illud, quiq; terrigenæ, & filij ho minum, ſimul in vnum diues, & pauper. Iat.pſ.48.v.9

5 *intelligite paruuli aſtutiam* qua ſolertes fiatis, vt à vobis remoueatur fatuitas, facilitasq; credendi.

inſipientes animaduertite הבינו לב hauinu leu, mentem ſcientia imbuite, ve prudentiam, ſolertiamq; corde reponite, itaut hoc ſit verbum actiuum tranſitiuum.

6 *rebus magnis* נגידים neghidim, ac ſi eſſem princeps, & dux. Hæ autem ſunt res præclaræ, & honorificę: nec diſſimile eſt illud, annō deſcripſi tibi triplicia, quod deſumptum eſt ex illo, Exod. 14 v. 7. & tertios i duces exercitus à rege .n. eſt tum ſecundus, tum tertius. hic.c.22.v.20. Tertia ſūt quę à principibus, qui tertij ſunt à principe tractari ſolent.

9 *recti* .i. veritati conſentanei.

LEVI GHERSOM.

5 *intelligite paruuli aſtutiam* Sollicite ſtudete, vt ad ſapientiam inſtituamini: arbitror autem hanc ſolertiam abſolui, cum quis artē logicam apprime callebit, eá .n. mentem noſtram aſſueſcit ſtudijs ſpeculandiq; rationibus.

inſipientes animaduertite vos qui amentia laboratis mente prudentiam admittite quoad res, quę ſub contemplationem cadunt.

6 *de rebus magnis* de rebus honorificis pręſtantibuſque ſermonem habebo, ſermonis autem mei exordium, nonniſi recta æquaq; continet. Ideo autem hæc dicuntur, ne arbitraretur quis hyperbolicos iſta, figurateq; pronunciari, ſicut in poeticis, prouerbijsque contingit.

7 *veritatem meditabitur guttur meum* .i. veritatem loquar, non autem vel iniqua, vel mendacium. Mea autem verba iuſtitię, æquitatiq; conformantur, itaut nihil in illis reperire poſſis, quod à veritate deuiet.

9 *recti ſunt intelligentibus* Vniuerſa verba mea recta ſunt, & opportuna ijs qui intelligunt, perſpectamq; habent ſapientiam quæ hęc ſcatent.

Verſ. X. XI. XII.

10 Accipite diſciplinam meam, & non [a] pecuniam: doctrinam magis, quam [b] aurum eligite.

11 Melior eſt enim ſapientia [c] cunctis precioſiſſimis,

mis, & omne deſiderabile non poteſt ei comparari.

12 Ego ſapientia habito in conſilio, & eruditis interſum cogitationibus.

VAR. LECT.

a Chal. argentum. b Chal. aurum conflatum. Syr. aurum puriſſimum. c Syr. auro puriſſimo, & melior gemmis, & nihil illi eſt æquale. d Syr. creaui aſtutiam, & cognitionem, & conſilium ego acquiro. Chal. inuenio.

SALOMON ISACIDES.

11 *quam aurum* מחרוץ mecharuts, quod eſt genus auri præſtantiſſimum.

precioſiſſimis פנינים peninim gemmæ lapideſq; precioſi.

non poteſt ei comparari non videntur ei paria, vel æqualia.

12 *habito in conſilio* habito iuxta ſolertiam, cum enim legis cognitione quis præditus fuerit, erga res omnes acumine & ſolertia imbuitur.

A. ABEN EZRA.

12 *habito in conſilio* שכנתי ערמה ſachâti horma Deeſt beth, ad illam rationem, qua illud שכן ארץ ſachan erets, vis autem eſt ſapiētię opus eſſe ſolertia, ſine qua ea conſiſtere nequit.

& eruditis Aſſequor cognitionem ſubtilium cogitationum eorum à quibus exquiror, imaq; mentis eorum penetrabo. Ita etiam poſſunt explicari. Ego ſapientia calleo, perſpectamque habeo calliditatem, ac ſi in illius meditullio ſtationem haberem: ipſa etiam deſcēdo ad extremum cognitionis omnis ſolertis cogitationis: cum autē ſcientia comparetur poſt ſapientiam, & prudentiam vtitur verbo inueniam, cum ſapientia non careat qualibet prouida, acutaque cogitatione.

LEVI GHERSOMIT.

10 *accipite* Pręoptare vobis diſciplinę poſſeſſionem magis, quā argentum: doctrina vero, qua vos imbuam eſt auro præſtantior. Ex quo ſapientia vniuerſis gemmis eſt precioſior; vniuerſa deniq; quæ in votis mortales habent quoad cætera, præter rerum contemplationem haud illi ſunt comparanda. Hæc autem à ſapientia pronunciantur,

ciantur, vt intelligamus quęnā ſint neceſſaria ad illam aſſequendā.
12 *habito in conſilio* Ea loca inhabito in quibus reperitur ſolertia, ſtudiorūq; rationes, ordines nimirum qui à logica pręſcribuntur.

Verſ. XIII. XIV. XV.

13 Timor Domini odit malum: arrogantiam, & ſuperbiam, & viam prauam, & os [a] bilingue deteſtor.
14 Meum eſt conſilium, & [b] æquitas, mea eſt prudentia, mea eſt fortitudo.
15 [c] Per me reges regnant, & [d] legum conditores iuſta decernunt:
16 Per me principes imperant, & potentes [e] decernūt iuſtitiam.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. peruerſum. b Syr. doctrina. Chal. cogitatio. c Syr. propter me. d Chal. potentes vngo iuſtitia. e Chal in rectitudine. Syr. iudices iuſti.

SALOM. ISAC.

13 *timor Domini odit malum* Hæc eſt morum conformatio, quam ſapientia per concionem effatur mortalibus.
15 *per me reges regnant* nam eos ipſa iudicium, & iuſtitiæ normam edoceo.

A. ABEN EZRA.

13 *timor Domini odit* שנאת ſenoth odiſſe Eſt vox infinitiui modi.
malū רע rah, quæ vox generatim ſignificat cuiuſuis rei quodlibet vitium, & defectum, cuius partes quædam ſunt arrogantia, ſuperbia, via praua, & os bilingue: eſt autem via praua nihil aliud, quam improba conſuetudo.
os bilingue פי תהפכות pi tahaphucot .i. os conuerſionum quod os modo ad hoc, modo ad illud ſe conuertat.
deteſtor quaſi dicat, Cum timoris Domini ſit odiſſe iſta, eadem Iac. pſ. 138. he
quoque ipſa deteſtor, iuxta illud, nonne qui oderunt te Domine, ode br. 139. v. 21.
ram. Verum is qui accentus ſacris voluminibus adſcripſit, cum appoſuit accentum maphſik in voce פי pi haud iſtam explicatio-

nem

nem animaduertit. Veriſimile etiam videtur illa, os bilingue, verba eſſe ſapientię, q.d. Ego ſapientia calliditatem ſolertiamq; inhabito, & cogitationum cognitionem aſſequor: perſpectum etiam habeo, timorem Domini odio proſequi elationem, faſtum, viam prauam: os autem ſignificat ſermonem, iuxta illud, quoniam iuxta os Domini, .i. iuxta verba Domini, & huiuſmodi. Vel etiam aſſenſus ſententiaque mea eſt veluti os vnum vtile regi odi, nempe ſermonis varietatem, & peruerſitatem; ſapientia enim, & peruerſitas mutuo ſe odio inſectantur, cum ſimul ſtare nequeant, vox autem תהפכות tahphucot complectitur ea, quæ aduerſa, aut cōtraria ſunt bono, & recto.

14 *mea eſt prudentia* אני בינה ani binah ego prudentia: dictū eſt aūt ego prudentia, non mecum eſt prudentia, cum prudentia ſit ſapientiæ fætus, ſapientia autem ſublata prudentia tollatur.

14 *mea eſt fortitudo* Hoc ſimili ratione dictum eſt ac illud, ſapientia confortauit ſapientem ſuper decem principes ciuitatis. eccl.c 7.v.10.

15 *per me reges regnant* illorum .n. regnum durabit: vel mea opera reges regnabunt, quaſi id ad illorum finem ſpectet.

iuſta decernunt principes ſancient iuſtitiam, leges ſcilicet ſancientes quibus iuſtitia, iudiciumq; ſeruetur.

LEVI GHERSOM.

13 *timor Domini odit malum* Eidem etiam ſapienti neceſſe ēſt, vt diuino timore ſit prædictus, hoc eſt recta morum inſtitutione; opus etiam erit, vt virum malum odio inſectetur, quo ab illius conſuetudine recedat, ſuperbiæq; & faſtus conſuetudinem à ſe cohibeat, quibus maxime arcetur mortalis à perfectione; neceſſe ēt erit, vt obliquum callem adſpernetur quoad opiniones, & ea quæ mendaciorū ſemina ſint, & origo; hęc enim prohibent, quominus ſapientia acquratur; qui autē contemplationi vacat deducere ſtudet ſua pronunciata ex principijs ea ratione, qua pro certis accepta fuerunt, à quibus quidem nunquam recedens in errores pertrahitur.

14 *meum eſt conſilium* לי עצה li hetſah mihi eſt conſilium: quod quidem euenit, quod conſilium ſumatur ex rebus proprijs, & ſubſtantialibus, vt ſi diceres conſilium eſſe, cum quis calore imbecillo eſt, ad hoc vt concaleſcat rebus calidis veſcatur. Conſilium ergo contingit in ſcientijs, quæ ad praxim inſtituunt, vt medicina, agricultura, & ijs ſimilib.

& æquitas תושיה tuſciah, quod ſignificat aſſecutionem legis intelligibilis, quæ rebus ineſt &c.

mea eſt prudentia אני בינה ani vinah ego prudentia, mea eſt fortitudo: quę eam vim habent, ſapientię nos compotes fieri per ea, quæ iuxta naturę ordinem conſtituta ſunt, quę autem contingunt pręter hunc ordinem velut res quędam admirabiles, fortitudinis appellationem

tionem habent,quod per cauſas proprias non cognoſcantur,& quan do contempla io in illarum meditatione verſabitur, fortitudine vti dicemur.Prudētię item partes ſunt,vt politicam philoſophiam percipiamus,per quam res ciuiles conſtituuntur,qua ſcilicet ratione ciuium cætus conformentur,ex quo eodem fonte deriuantur quę ad pænas pertinent,quæ infligantur profligatis moribus. Cum autem philoſophiæ iſtius politicæ auſpicijs conſentaneo modo reges regnent,principatūq; exerceant principes,optimates,nobiles,& magiſtratus,ſe ſe ad normam huius philoſophicę rectitudinis congrua ratione conformantes,ideo inquit prudentia per me reges regnant.

15 *reges regnant* in populos.

& legum conditores hi leges condunt iuxta conſentaneum ordinem,& ęquitatem.

16 *principes imperant* ישורו iaſoru .i. dominantur.

Verſ. XVII. XVIII. XIX. XX. XXI.

17 Ego diligentes me diligo:& qui ^a mane vigilant ad me,inuenient me.

18 ^b Mecum ſunt diuitiæ,& gloria, ^c opes ſuperbæ, & iuſtitia.

19 Melior eſt enim fructus meus ^d auro,& lapide pre cioſo,& genimina mea argento electo.

20 In vijs iuſtitiæ ambulo, in medio ſemitarum iudicij.

21 ^e Vt ditem diligentes me, & theſauros eorum repleam.

VAR. LECT.

a Syr. me quærentes. b Syr. mea. c Syr. opes antiquæ. d auro electo. e Syr. magnifico diligentes ſpem, et horrea eorum impleo.

SALOMON ISACIDES.

17 *diligo* אהב ehau idem ac אאהב .i. diligam.

diligentes me אהביה ohaucha, quod ita ſcribitur, quaſi præpotens Deus inquiat amore proſequar legis amicos,quod quidem a R. Aharon audiui,citante Rab. Natan.

inuenient me ימצאנני yimtſauneni,vbi penultimum nun paragogi-

Nun ſignificat numerũ quinquagenarium quę partem eſſe volunt rationum quibus prudentia obtinetur.

cum eſt quinquaginta prudentiæ fores illos reperire curabo, qui me requirunt.

21 *vt ditem diligentes me* להנחיל אהבי יש lehanchil hoauai ies vt hæreditare faciam diligentes me quod exiſtit, cum ſcilicet mecum hæreditas inſignis exiſtat.

A ABEN EZRA.

18 *opes ſuperba* הון עתק hon hateK. Quod ſublimem ſignificat, & validum, iuxta illud recedant ſublimia ex ore veſtro.

p. reg. c. 2. v. 3.

& iuſtitia hoc loco idem ſignificat, ac fælicitas, qua ratione pariter illud explicandum eſt, iuſtitia de cęlo proſpexit .i. fælicitas.

Iuxta heb. pſ. 45. v. 12.

19 *& genimina mea argento electo* & prouentus meus melior eſt argento electo, vel etiam prouentus meus lectior argento inflexa voce נבחר in נבחרת niuchereth ad normã illorũ ſupbia tua decepit te verum magis arridet prima explicatio. Pertinent autem hæc ad declarandum ſapientię munus, quoad animi moderationem, & ciuilẽ conſuetudinem.

vbi nomen feminea vocis conſtruitur cum verbo maſculeo.

20 *in vijs iuſtitiæ ambulo* Verba ſapientiæ eadem ſunt, ac ſapientis: ſenſus autem eſt, eum qui ſapientiæ compos fieri velit huic viæ aſſueſcere oportere.

in medio ſemitarum iudicij ne à medio tramite ad ſiniſtram, vel ad dexteram deflectat.

21 *vt ditem* להנחיל יש vt hæreditare faciam diligentes me יש ies; quæ quidem vox connotat acquiſitionem rei ad omnem æternitatem duraturę, tum etiam facultatum, diuitiarumq; comparationem, iuxta illud ſubſtantia auri, & multitudo gemmarum, & vas precioſum, vbi יש ies .i. ſubſtantia, & facultas eſt vox generica, partes autem eius, aurum, gemmarum copia, & vaſa precioſa. Hæc eadem explicatio adhibenda eſt illis, & theſauros eorum repleam.

hæc c. 20. v. 15

LEVI GHERSOM.

17 *diligentes me diligo* Hoc itaq; intelligendum, nullum eſſe, qui eam non diligat, illum autem, qui eius amore inflammetur, atque deſiderio æſtuet, laborare vt eius veritatem aſſequatur, qui quidem tandem illam obtinebit, propterea quod mane vigilet, eamq; aſſidue conquirat.

18 *mecum ſunt diuitiæ, & gloria,* poteſt enim mortalis ad prudentiæ normam ſe conformans diuitiarum, gloriæq; compos fieri, ob morum conformationem, quorum ductu perfecta ratione ad hæc aſſequenda informatur; huic .n. arti non deſunt ordines, & rationes, quibus inſtruamur ad haſce perfectiones obtinendas.

opes ſuperba .i. ſtabiles opes, & habitus iuſtitię, & æquitatis quoad mores.

19 *melior eſt enim fructus* præſtãt autem fructus mei auro, ijdem

etiam

etiam argento ſunt anteponendi. Meum item eſt incedere per iuſtitiæ, ęquitatiſq; viam, in medio tramite, deducente ad iuditium, cum ſcilicet ad veritatem illius verba deueniant, falſaq; euertant, ibi dē etiam ęxiſtent præclarę quædam molitiones, quibus certæ illę vię ineantur.

21 *vt ditem* Ea ergo vtilitas conſequetur ex veritatis declaratione quoad hęc, vt eos qui me diligunt hęredes faciam v’ ies .i. hæredes inſtituam opinionis congruentis rebus exiſtentibus, à quo fœlicitas humana deriuatur cum ſecus contingat in ſententia, quæ rebus non conſentiat.

& theſauros eorum repleam Replebo item theſauros diligentium me .i. mentem veris hiſce opinionibus; nam ob ſingularem in me beneuolentiam contemplationi huic quodammodo alligati multa reperient, quibus mentis ſuæ horreum repleant.

Verſ. XXII. XXIII.

22 Do minus *a* poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quidquam faceret á principio.

23 *b* Ab æterno ordinata ſum, & ex antiquis, antequam terra fieret.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. creauit me in initio creationis. *b Syr. ante ſeculum me ſtabiliuit, & à principio antequam firmaret terrã.*

SALOMON ISACIDES.

22 *antequam quidquam faceret* antequam vniuerſum moliretur.

23 *ab æterno ordinata ſum* נסכתי nissachti, quæ vox eandem vim habet, qua illa primates hominum. Mich. 5. v 5.

A. ABEN EZRA.

22 *poſſedit me* Etiam hæc ſunt verba ſapientię:

poſſedit קנני Kanani, non diſſimili ſignificatione ab illis, qui creauit cælum, & terram. Gen. 14. v. 19.

in initio viarum ſuarum, quod perinde eſt ac ſi diceretur, pręcipuũ illud fuit, quod in animo habuit Deus, cui conuenit illud, quoniam ipſe eſt principium vię Dei.

antequam quidquam fieret quod perinde eſt ac ſi dicatur, quoniam ipſa eſt initium viarum Dei. Hæc autem ante omnia exiſtere dicitur, quod neceſſitatem prius exiſtendi, demonſtrat, non quod tem-

pore præceſſerit, cum tempus in eorum numerum veniat, quæ pro-
h.c, v.19. creata ſunt, iuxta illud, dominus ſapientia fundauit terram.

23 *ab æterno* ſcripturę familiare eſt, vt illa, quę antiqua ſunt priuſq̄ exiſtunt coniungat cum voce עולם holam, iuxta illud, ab ęterno
Ier.5.v.15. ille, & gentem de longinquo.

I ... *ordinata ſum* נסכתי niſſachti .i. electa fui, iuxta illud נסיכי סחון neſi-
oſue 13.v.21 che ſichō, electi ſehon.

ex antiquis ante primordia terræ.

LEVI GHERSOM.

22 *Dominus poſſedit me* Parabolice autem inquit prudentia, ad declarandam præſtantiam, dignitatemq; ſuam ſupra ſapientiam Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quidquā faceret, ex eo tempore, in vniuerſi effectione: quę quidem eam vim habent, in rerum exordio quæ, tunc condita ſunt, id præſtitū, quod ſingulari diuinæ prudentiæ tribuendum eſſet, orbes nimirum cæleſtes. Illud autem tibi perſuade, nunquàm caruiſſe Deum hac prudentia & ſapientia, quibus auſpicantibus orbem vniuerſum pro-
lib.5.bell.Dei creauit vt alibi declaraui, vbi etiam dubitationibus ſatisfeci; quando igitur temporis exordium fuit poſſedit me Dominus, ante alia opera omnia, quę mox ſubſecuta ſunt.

ab æterno ordinata ſum Ab eo tempore, quo orbis extitit donata ſum fortitudine, poteſtate dominandi, & pręſtanti ſublimitate.

& ex antiquis in principio, cum terra condita fuit.

Verſ. XXIV. XXV. XXVI.

24 Nondum erant abyſſi, & ego iam [a] concepta erā: necdum [b] fontes aquarum eruperant:

25 Necdum montes [c] graui mole conſtiterant: ante colles ego [d] parturiebar.

26 Adhuc terram non fecerat, & flumina, & [e] cardines orbis terræ.

VAR. LECT.

a Chal. genita ſum. b Syr. nondum erant aquæ in fontibus. c Chal. defixi eſſent. d Chal. condita ſum. e Chal. verticem pulueris orbis.

SALOM. ISAC.

24 *concepta eram* חוללתי cholalthi .i. creata ſum.

montes

25 *montes graui mole conſtiterant* in medio aquarum.

26 *adhuc terram non fecerat* terram Iſraeliticam, & cæteras regiones:

cardines orbis terræ primum humani generis parentem.

A. ABEN EZRA.

24 *concepta eram* חוללתי cholalti ideſt effecta fulj hæc autem vox principij ſignificationem habet, proximeq; accedit ad vim illorum & ad Sarain, quæ peperit vos. Iſai.51.v.2.

ſontes aquarum eru. erant נבכדי מים nicbadè maim fontes aquis graues, quæ quidem grauitas copiam, multitudinemque ſignificat; cuius generis eſt illud multiplica te, vt bruchus multiplica te, vt locuſta.

25 *montes graui mole conſtiterant* הטבעו hotbahu, ſimili forma dicendi illis, ſuper quid baſes eius ſolidatæ ſunt; vtrumq; autem nititur ſignificationi illorum, demerſi ſunt in mari rubro; cuius quidem ratio eſt, quod eorum fundamenta defixa, prorſusq; immerſa ſint in imis aquis: Nahu.3.v.15 Iob. 8.v.6.

26 *adhuc* עד לא had lo, quod explicabis iuxta paraphraſtem, qui vertit antequam.

fecerat, quod coincidit cum illis, ego Dominus feci terram.

flumina חוצות chutſuth, quæ vox plateas ſignificat; quibus innuitur ſuperficies vniuerſa continentis, quę ſub oculos cadit.

& cardines מראש i. e quod ſignificat ante, iuxta illud מראש meros .i. ante.

orbis terræ עפרות haphroth .i. plagarum terræ: quæ eam vim habent, ante orbem terræ .i. ante continentem: vbi diuerſis verbis idem repetitur.

LEVI GHERSOM.

24 *nondum erant abyſſi* Antequam exiſterent abyſſi procreata ſum, cum cęleſtes orbes dignitate atq; exiſtendi origine abyſſo ſint ſuperiores, antequam etiam fontes ibidem, fluuiorumq; maximorum copia exiſteret ex aquis.

25 *necdum montes* antequam montes ſua congrua ſede collocarentur, & antequam colles exiſterent concepta fui.

26 *adhuc terram non fecerat* Necdum Deus terram condiderat, & plateas, nobiliores nempe terræ partes, & ſublimiores, quæ quidem eſt id, quod oculis patet, tum etiam terram, & plateas, vbi idē immutatis verbis denuo declaratur.

Verſ. XXVII. XXVIII. XXIX.

27 Quando præparabat cælos[a] aderam: quando[b]

cer-

certa lege, & gyro vallabat abyſſos.

28 Quando *c* æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum:

29 Quando *d* circumdabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos. quando *e* appendebat fundamenta terræ.

VAR. LECT.

a Syr. cum eo fui. b Syr. quando fecit circulum ſuper faciem abyſſi. Chal. gyrum circumduxit ſuper faciem. c Chal. quando condenſabat nubes deſuper, & quando roborabat fontes abyſſi. Syr. quando roborabat nubes deſuper quando roborabat fontes abyſſi. d Syr. mari legem ponebat, & aquæ non prætergrediuntur os eius. e Ch. ponebat fundamenta. Syr. quando fecit fundamenta terræ, cum eo firmabam.

SALOM. ISAC.

vallabat abyſſos cum ſcilicet expandit terræ orbem ſuper aquas. חק chuK eſt terminus, quem prætergredi non liceat; חוג chug aũt idem ſignificat, ac ambitum, iuxta illud in circino tornauit illud.

librabat cum ſcilicet abyſſi fontes roborauit.

quando appendebat fundamenta terræ quod perinde eſt, ac ſi diceretur בחוקו bechuKot, quæ vox deſumpta eſt ex ea חק iuxta illud על כמים חקותיך

Aliter etiam libet explicare. Decreuit Deus, vt mare rubrum, quãdo eſt procreatum, eidemq; hanc conditionem impoſuit, vt Moyſi iter expeditum præberet.

A. ABEN EZRA.

27 quando præparabat בהכינו bahachino, beth, quod in hac voce, tum in ſubſequentibus, quando firmabat, quando circumdabat &c. temporis primordia, antiquitatemq; oſtendit; eaq; eſt vis, & ſenſus, tunc ego exiſtebam; vel nequaquam iſta me præiuere in rerum molitione: vox autem בהכינו bahachino eiuſdem eſt ſignificationis ac כונן שמים chonen ſamaim. i. qui firmat cælos; & illius fiat firmamentum.

certa lege, & gyro vallabat abyſſos בחוקו חוג becchuKo chug quo ſci-

ſcilicet tempore cæleſtes orbes abyſſi ſuperficiei circumpoſuit: eſt enim abyſſus veluti centrum חוג autem eandem vim habet, quam illa Iob 22.v.14. circa cardines cæli perambulat, circinus autem quo res in circuli figuram obſignantur מחוגה machoga appellatur à circulo, quem delineauit. Verbum autem בחוקו bechuKo daghes inſigniri debuiſſet, cum traducatur à verbo חקק iuxta illud & deſcribes in ea, vel etiam erunt duo diſtincta verba eiuſdem ſignificationis חקק & חוק cuius generis eſt vox illa, quis mihi det vt in libro inſculpantur &c. Ezec.c.4.v.1 Iob 19.v.23.

28 *æthera firmabat ſurſum* באמצו beammetſò, quod robur, firmitatemq; ſignificat, coinciditq; cum illis, quando præparabat cęlos.

librabat fontes בעזוז bahazoz quod ſignificat vim, & robur: hoc autem loco eſt infinitiua vox verbi perfecti, .i. roborare; firmitas autem & robur aquis etiam methaphorice tribuitur, iuxta illud, in aquis vehementibus ſemita, quibus etiam fortitudo conceditur, iuxta illud, aquas fluminis fortes & multas. Eſai.43.v.16 item 8.v.7.

29 *legem ponebat aquis* quod dicitur ſimili ratione qua illud, qui poſuit arenam terminos maris fœdere ſempiterno, & non prçteribunt eas.

LEVI GHERSOMITES.

27 *quando præparabat cælos* בהכינו bahachinò, quo tempore diſpoſuit Deus cælorum molem ad illum numerum, conſtitutionem, latitudinem, magnitudinem qua conſtat, tum etiam ſydera in ijſdem defixa, per quę inueſtigari motus opportune poſſent ex orbe ſublunari, tunc ego ibidem aderam; prudentia .n. Deus vſus eſt in diſponenda cęleſti ſphæra, vt ante commemoratum eſt; quando ſcilicet circũpoſuit circulum abyſſis, qui quidem abyſſi nihil aliud ſunt quã globus terræ, vt explicaui in lib. gen. centriq; vice funguntur cæleſti ſphærę comparati: ad normam igitur circini circumduxit illi cęleſtes orbes, circini pedes hinc inde à ſingulis cęlis circumducens.

28 *quando æthera firmabat ſurſum* Cum cælorum globum firmaret, eiq; firmitatem, ſtabilitatemq; concederet, itaut robore præcellerent tanquam res fuſiles, quod quidẽ conſentaneum fuit, quod voluerit Deus vt qualitatem acciperent, quę duritiem prçſeferret. Cui conſonat tritum illud, orbes cæleſtes prima die præteneros fuiſſe, ſecunda vero obduruiſſe.

librabat fontes בעזוז bahazoz .i. cum conceſſit Deus robur, firmitatemq; ijs, quæ ex prima materia conſtabant, apud fontes abyſſi, terrę nimium orbem; hæc enim vniuerſa ſingulari prudentia effecta ſunt, nam niſi terram ſtabili ordine firmaſſet, haud motus vſitatos cælorum orbes exercerent.

29 *quando circumdabat mari terminum* Tunc aderam cum mari terminum circumſcripſit; cum ſcilicet conſtituit, vt aquæ ſublunares

in

in vnum locum congregarentur, & appareret arida.

ne tranſirent fines ſuos לא יעברו פיו & aquę non tranſgredientur os eius, itaut quem locum Deus voluit apertum eſſe, nec aquis obrutũ, certa lege ſemper detectus permaneret.

fundamenta terræ Hæc eſt terrę pars obuia, & patens, elementum nimirũ in quo germinantia, & quæ viuendi vſum habent, degerẽt.

Verſ. XXX. XXXI.

30 a Cum eo eram cuncta componens: & b delecta-
bar per ſingulos dies, ludens coram eo in om-
ni tempore;

31 c Ludens in orbe terrarum; & deliciæ meæ eſſe, cũ
filijs hominum.

VAR. LECT.

a Chal. eram in latere eius nutrita. b Chal. per ſingulos dies lætabar ego coram eo omni tempore. Syr. in me lætabatur quotidie, & omni tempore. Syr. in me lætabatur quotidie, & omni tempore coram eo lætabar. c Syr. lætabar in orbe terrarũ, & laudabar inter filios hominũ. Ch. lætabar in orbe terræ eius, & laudes meæ in filijs hominũ.

SALOM. ISAC.

30 *cuncta componens* אמון amon .i. ad apud eũ nutriebar, ac creſcebam, quod vim non diſſimilem habet ab illis האמונים qui nutriebantur in croceis. Thr. c. 4. v. 5.

per ſingulos dies יום יום iom, iom, .i. annorum myriades.

31 *ludens in orbe terrarum* Per vniuerſas ętates, ab Adamo vſque ad Noemum, & à Noe vſq; ad Abrahamum, in quos illudebam, qui tunc exiſtebant.

deliciæ meæ proſpexi vſq; ad tempus illud, quo diluuio cuncta sũt obruta, vt me admitterent, reciperentue.

A. ABEN EZRA.

30 *cuncta componens* אמון amon, quę vox coincidit cum illa ſicut portare ſolet nutrix infantulum, vbi אמן amon eſt nomen idem ac כאמן ad vim illorum, vt eo tẽpore ſolita erat, quo illã nutriebat, & eiuſdem formę ac vnxit te Deus oleo lętitię.

Nu. 11, v. 12. Eſt. 2. v. 20. pſ. 45. v. 8.

&

30 *& delectabar* ואהיה שעשעים vechieh ſahaſuhim, & eram de-
liciæ; quod ita explicabis; poſt hęc autem deliciabar, cum iam
non amplius, vt paruula enutrirer. שעשעים ſahaſuhim autem eſt
nomen quod ſingulari voce caret, vt [illegible], poniturq; ſub-
ſtantiuum pro adiectiuo, vt & erit benedictio .i. & erit benedictus.
Ex quo non inepte dices, deſiderari particulam ב beth, in, vt ſit ſen
ſus, & eram in delitijs.

per ſingulos dies .i. tempore vniuerſo.

31 *ludens in orbe terrarum* Ea congrua erit explicatio, vt inquias
verſiculum hunc eſſe explanationem eorum, quæ paulo ante dicta
fuerant: cum enim inquit ludens in orbe qui eſt terra eius, explican
tur illa ludens coram eo omni tempore; hæc item deliciæmeę cum
filijs hominum explanant ſuperiora, per ſingulos dies deliciabar,
& delectabar.

cum filijs hominum את idē, ac עם .i. ſimul, cum Hæc autem eo ſpec
tant, ideo delicię meæ cum filijs hominum, quod ipſi me recipiant
& ipſa eorum curam geram, parq; ſit voluptas, qua vtriq; afficimur.

LEVI GHERSOM.

30 *cuncta componens* Eram apud Deum, qui alit, amplificat, & pręparat quę ad prudentiam pertinent. Hac ergo ratione eram in delicijs apud eundem per ſingulos dies, quod delectetur ſemper Deus, planeq; beatus ſit cum ſeipſum contemplatur, & comprehendit, ex quo ſapientiā, prudentiamq; ſuā cognoſcit; omni aūt tempore ludens eram coram eo, qui eſt ipſa ſua eſſentia, ſui ipſius comprehenſio, & in illo quod fieri poteſt in rebus effectis à prudentia, quæ apud Deum eſt.

31 *ludens in orbe terrarum* ipſa letitia, voluptateq; perfundebam mortales in orbe terræ eorum.

deliciæ meæ Eæ ſunt cum filijs hominum, cum illi ſumma afficiantur lętitia cum aliquid ad prudentiam ſapientiamque ſpectans aſſecuti fuerint.

Verſ. XXXII. XXXIII.

32 Nunc ergo filij audite me: Beati qui cuſtodiunt vias meas.

33 Audite diſciplinam, & eſtote ſapientes, & nolite ᵃabiicere eam.

VARIÆ LECTIONES.

a *Syr. ne erretis. Chal. ne conculcetis eam.*

SALOMON ISACIDES.

33 *nolite abijcere eam* אל תפרעו al tiphrahu: ne meam inſtitutionem irritam eſſe velitis.

A. ABEN EZRA.

32 *nunc ergo*, adhortantis, deprecantiſq; ſunt iſta.

beati qui cuſtodiunt, exagerationem continent iſta.

meas vias il'as ſcilicet, de quibus dicitur, demonſtraui illis viã, per quam ambulent.

33 *audite diſciplinam* præponit diſciplinam ſapientiæ, iuxta tritum illud, præmittat quilibet peccati timorem ſapientiæ ſuæ.

nolite abijcere eam ita explicabis; Ne ordinem peruertite; prius .n. aſſueſcendum eſt diſciplinæ; ſeu morum conformationi, deinde vero ſapientiæ danda eſt opera. Vel etiam ea vis erit; ne peruertatur, vel negligatur, vel abijciatur diſciplina, & inſtitutio.

LEVI GHERSOM.

33 *audite diſciplinam* præponitur morum conformatio.

eſtote ſapientes ſubſequitur deinde ſapientia.

nolite abijcere eam Ne deſides negligatis, quin ſapientiæ inuigiletis. Vel etiam hæc ita intelliges.

nolite abijcere eam Ne hæc inſtituta abijciatis, quæ vobis præcepi; ſunt .n. ſemita, & via, quibus ſapientię compotes efficiamini.

Verſ. XXXIV. XXXV. XXXVI.

34 Beatus homo, qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie, & [a] obſeruat ad poſtes oſtij mei.

35 Qui me inuenerit, inueniet vitam, & [b] hauriet ſalutem à Domino:

36 Qui autem in me peccauerit, [c] læder animam ſuam: Omnes qui me oderunt, diligunt mortẽ.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. cuſtodit limina oſtij mei. Chal. vt cuſtodiat poſtes portarum mearum. b Chal. habebit beneplacitum à facie Dei. Syr. quoniam proceſſiones meæ, vitæ ſunt proceſ-

ceſſiones,& procedit complacentia à Deo. c *Chal. diſperdit.*

SALOMON ISACIDES.

34 *qui vigilat ad fores meas,* vt primus ſcholas, ſynagogamq; ingrediatur,exeatq; poſtremus.

A. ABEN EZRA.

34 *Beatus &c.qui vigilat ad fores* Intelliguntur iſta de conſuetudine,& aſſidua ſtatione in domibus ſapientiæ: cum autem vſurpetur fores,& poſtes oſtij,idem diuerſis verbis repetitum eſt. Recte autem explicabis,oſtia eſſe ſapientiæ ſedē, poſtes vero & fores eſſe modum & ferramenta ſcientię cujuſque;primas nimirum notiones ex quibus argumenta,ſeu quæſtiones efformantur, quibus conformentur propoſitiones verę,quemadmodum innuunt illa, & obſeruat ad poſtes.

35 *inueniet vitam.* Vitę vox communis eſt tum corpori,iuxta illud quid mihi vita; tum pinguedini,vt vita carnium; &, quid pauper, niſi vt pergat illuc, vbi eſt vita? tum cibo, vt, ad victum ancillis tuis,tum etiam animo, iuxta illud, vide, dedi ante te hodie vitam,& bonum.Senſus ergo erit,qui me inueniet, vitā adipiſcetur, quod ad eos refertur,qui tranquille, imperturbatiq; viam oſtij ingrediuntur. Ezech.6.v.8. hic.17.v.17.

hauriet ſalutem רצון יפיק iappeK ratſon, beneuolentiam conditoris ſui ſibi comparabit.

qui autem in me peccauerit lædet animam ſuam Peccandi vero vox eādem vim habet,ac ſi diceretur,qui peccauerit in animam ſuam, quod eſt crimen grauiſſimum: vel etiam ſignificat errare, iuxta illud,funda collimabit in pilum, nec errabit; quod intelligendum de eo qui ſapientiæ compos non ſit effectus; diſſimilis alteri de quo hic,qui me inuenerit,inueniet vitam; hic enim cum errorum plena,fallaciq; via addiſcat,ſeipſum à veritate criminoſe diuellit.

qui me oderunt Hi ſunt,qui ſapientiam auerſantur, nec ea rite, & fundamentis opportunis innixi imbuuntur. Vel etiam ita hęc explicare poteris. Qui in me peccauerit.i. in me contumax,& auerſus fuerit,cum nimirum animum ad alia appulerit.

lædet animam ſuam .i. damnum animo infert,quem expertem reddit ſcientiæ.Qui me inquam oderunt diligunt mortem, vbi idem repetitur;dicuntur autem diligere mortem pari ratione cum illo, dilexit maledictionem,& veniet ei. pſ.109.v.17.

LEVI GHERSOM.

34 *Beatus* Beatus ille qui ijs obſequetur,quibus à me fuerit inſti

tutus ad me obtinendam, cum nempe ad fores meas euigilarit aſſidue, & obſeruarit fores, quando illi patefiet, quæ via ſit ineunda in ſingulis quæſtionibus.

33 *qui me inuenerit* Qui me compererit vitam immortalem aſſequetur, diuinamq; beneuolentiam ſibi conciliabit, Deus .n. votis illius opem benignus feret.

36 *qui autem* Qui vero peccauerit in me, haud nimirum iuxta inſtitutionis meæ normam iter habens, vt inſtrueretur ad me obtinendam, is lædet animam ſuam, exterminabit enim à ſeipſo virtutis abſolutionem.

qui me oderunt quicumq; aût me auerſatur, atq; à ſe longe arcet, mortem diligit, ſupremumque exitium, ad quod vergunt illius inſtituta: Conſtat .n. ab eo qui prudentiam deteſtetur, ſapientiam etiam reſpui, quod nulla prorſus declaratione indiget.

CAPVT NONVM.

Verſ. I. II. III.

1 Sapientia ædificauit ſibi domum, a excidit columnas ſeptem.

2 Immolauit victimas ſuas, miſcuit vinum, & b propoſuit menſam ſuam.

3 Miſit c ancillas ſuas, vt vocarent d ad arcem, & ad mœnia ciuitatis.

VAR. LECT.

a Syr. erexit. Chal. ſtatuit. b Chal. ordinauit. Syr. præparauit. c Syr. ſeruos ſuos. d Chal. in altitudine collium validorum. Syr. ſuper excelſa, & dicerent.

SALOMON ISACIDES.

1 *ſapientia ædificauit* in ſapientia prępotens Deus vniuerſum molitus eſt.

excidit columnas ſeptem Hi ſunt ſeptem dies, quibus vniuerſa ſunt effecta. Vel etiam alia erit explicatio, ſeptem columnas dici propter ſeptem libros quos ſacra lex ſortita ſit; nam illud, & factum eſt dum iret Aaron &c. eſt liber peculiaris, ex tractatu de ſabbato.

mi-

2 *miſcuit vinum* aquis vinum diluit,quaſi vinum generoſum ſinceram bibi non oporteat.

propoſuit menſam ſuam rerum omnium naturã ſicco, & humido conſtare voluit.

3 *miſit ancillas* Adamum nimirum, & Euam; vel etiam ſi lubet aliter explicare, Moſem, & Aaron.

A. ABEN EZRA.

1 *ſapientia* חכמות chochmot ſapientiæ, ad morem illorum filiæ diſcurrit .i. diſcurrerunt. nomen plurale cõſtruitur cum verbo vocis ſingularis.

excidit columnas חצבה chatſeuah Vox hęc petita ab ijs, qui marmora excidunt; quæ quidem in columnarum ſectione ęqualitatem, vel conſtitutionem, in cæteris vero reparari, ac expoliri res ſignificat. Gen.49.v.22

Non abs re autem dices ſapientiarum vocẽ adhibitam, vt intelligeremus ſapientiam ſibi domum conſtruxiſſe ex ſeptem artibus liberalibus, quod ipſum ſibi volunt illa excidit columnas ſeptem, quę vſui erient conſtructioni domus; quæ explicatio apprime conuenit illis, ſapientia ędificauit ſibi domum, vbi בית beth eſt vocis fæmineæ. Vel etiam columnæ ſeptem, erunt ſapientiæ columnæ; vox autem columnę demonſtrabit ſeptem artes liberales. quibus ſapientia innititur. Non deſunt autem qui iſta ſeptem diuerſa ratione explicent, verum cum vnuſquiſq; ſit in hac re ſibi arbiter, ipſamet veritas ſe ipſam prodet.

2 *immolauit* טבחה tauechah rem ſignificat ad ſacrificium mactatam, iuxta illud, reputati ſumus tanquam oues occiſionis; deinde vero deſeruit ad ſignificandum, cum aliquid coquitur, ſiue id fiat pigmentariorum more, ſeu ad coquos, vel piſtores referatur. Vtraque autem ſignificatio petitur à voce arabica, puncto addito in teth ad mactationem ſignificandam, & puncto adſcripto in cheth cum coqui res elixariue demonſtratur. pſ.44.v.23

miſcuit vinum ideſt diluit vinum, vinum enim mixtum eſt cum aqua eidem admiſcetur, quod quidem ita prodeſt potanti, quemadmodum concoctio veſcenti.

3 *vt vocarent ad arcem* על גפי hal gaphe. גפי vero idem eſt ac גבי gaue .i. ſuper ſummitates, ob litterarum labialium facillimam permutationem. קרת autem vertitur voce עיר .i. ciuitas; ſenſus autem eſt dimiſſas in varias partes à ſapientia ancillas ſuas, verum etiam ipſam proclamare cum ijſdem in locis excelſis ciuitatis, vt ab vniuerſis exaudiatur.

LEVI GHERSOMITES.

1 *ſapientia* intelligentia igitur ſibi domum ędificauit ex varijs ſapientię generibus cum prius ſcientiæ, quam prudentiæ quis compos fiat.

excidit columnas ſeptem .i. varias ſcientias, numerus .n. ſeptenarius
hic.c.24.v.16. dicitur de multitudine, vt ſepties in die cadit iuſtus, & reſurget: ſcientię igitur ſunt columnę prudentię.

2 *immolauit victimas* poſtea vero eſcam, potumq; preparauit mortalium generi, ex ſcientijs, & prudentia.

3 *miſit ancillas ſuas vt vocarent* ad vnum quemq; miſit ancillas, proclamat item eadem ſuper alas altiorum partium ciuitatis, vt eiuſdem verba ad omnium aures pertingant.

Verſ. IV. V. VI.

4 Si quis eſt [a] paruulus, veniat ad me. Et [b] inſipientibus locuta eſt:

5 Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miſcui vobis.

6 Relinquite [c] infantiam, & viuite, & ambulate per vias [d] prudentiæ.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. Chal. inſipiens. b Chal. indigentibus intellectu. c Syr. dimittite ſtultitiam. Chal. vecordiam à vobis amandate. d Syr. vias rectas cogitate.

SALOM. ISAC.

4 *veniat ad me* vt erudiatur, ſapientiaq; augeatur.

6 *relinquite infantiam* incautum fatuitatis, ſtoliditatiſue iter deſerite.

ambulate אשרו iſru, inceſſum ſignificat, & greſſum, iuxta vim illo-
Iob.23.v.11. rum veſtigia eius ſecutus eſt pes meus.

A. ABEN EZRA.

4 *paruulus* פתי peti, is eſt qui in vitijs, & fatuitate haud ita prorſus obduruit, quin ſpes relinquatur futurum, vt emendari queat; dicitur autem.

veniat ad me ſtatione ſua relicta huc declinet,

inſipientibus locuta eſt Hanc ergo ſermonis rationem cum inſipientibus adhibet.

5 *comedite panem meum* בלחמי be'achmi, vbi beth adſcribitur pro מ .i. veſcimini pane meo, idemque eſt de beth in ביין beiaiin .i. ex vino meo; quæ perinde ſunt, ac ſi diceretur, qui ſiti excruciamini ve-

venite ad aquas,omnia .n. ad diſcumbendum parata ſunt.

6 relinquite infantiam פתאים petaim, .i. eos qui infantia, & ſtoliditate laborent .i. deſerite ſimplices fatuoſue, voſmet ad me transferentes. Aliter etiam explicabis. Relinquite infantiam .i. quodlibet genus fatuitatis nam פתאים petaim eſt vox comprehēdens quālibet ſtoliditatē, ad illā formā, & diligitis ſimplicitatē, quod eſt eius formæ qua illud noli eſſe exaſperans, ſicut domus exaſperatrix. Aliter ēt explicabis, eſſe nimirum iſta verba ſapientiæ ad fatuos, itaut eos ita alloquatur: ab inſtitutis veſtris ſtolidis recedite, & vita fruemini, iuxta vim illorum, euigilate, & ſcitote, quoniā ego Deus. hic.c.4.v,5. Ezec.2.v.8 pſ.40.v.5.

ambulate אשרו iſrù, verbum deductum ex illis, & direxit greſſus meos.

per vias prudentiæ prudentia autem via eſt ſapientiæ, cuius domus ſupra ſeptem columnas eſt conſtructa.

LEVI GHERSOM.

4 veniat ad me vt inſtitutionem, ſapientiamq; acquirat.

& inſipientibus quiq; intelligendi facultate haud ita pollet, accedat, quo eandem expoliat, & abſoluat.

6 ambulate per vias prudentiæ viæ prudentiæ ita inſiſtite, vt gradatim ad hunc gradum proueh amini.

Verſ. VII. VIII. IX.

7 [a] Qui erudit deriſorem, ipſe iniuriam ſibi facit: &
qui arguit impium, ſibi maculam generat.
8 Noli arguere[b] deriſorem, ne oderit te. Argue ſapiē-
tem, & diliget te.
9 [c] Da ſapienti occaſionem, & addetur ei ſapientia.
[d]Doce iuſtum, & feſtinabit accipere.

VAR. LECT.

a Syr. qui corripit flagitioſum cupiet ſibi ignominiam. Ch. accipit ſibi ignominiam, & correptio impij, macula eſt ipſi. b Syr. ſceleſtum. c Chal. doce ſapientem. Syr. da tempus ſapienti, vt iterum ſapientia imbuatur. d Syr. Chal. oſtende iuſto, & addet ſcientiam.

SALOMON ISACIDES

7 *qui arguit impium ſibi maculam facit* מומו mumo .i. macula redũdat in eum qui arguit, impius .n. illum probris aſſicit, nec eidem obtemperat. Quare hinc monemur vetitum eſſe, ne cum ſeductoribus ſermonem habeamus, vel etiam ad illos corrigendos, ne ve prope ad illos accedamus.

Corrigendi cauſa colloquia cum aliquo vetita nõ reperio.

8 *da ſapienti* imbue ſapientia diſcipulum, qui idoneus ſit.

Doce iuſtum iuſtum ſapientia cumulato, tum ille ſcientia augebitur ex hac cognitione, tum etiam ex auſcultatione.

A ABEN EZRA.

7 *ſibi iniuriam facit* לוקח לו קלון lo Keach lo Kalon .i. ſibi ignominiam accerſit; nam deriſor eſt ex eorum genere profligatorum de quibus deſperatum eſt, vt ad bonam frugem reduci queant.

qui arguit impium ſibi maculam facit מומו mumò, macula ſibi; quod redundet macula in erudientem vbi repetitur id, quod dictum fuerat ſibi iniuriam facit. Is porro erit ſenſus: deriſorem eum á quo corripiatur odio conſectari; impium etiam eum á quo arguatur odiſſe; nam probra tum erudientis, tum arguentis hi patefaciunt, eoſdēq; conuicijs, verbiſq; ignominioſis conſectantur. Aliud etiam eſt exponendi genus, vt מומו mumo .i. macula eius ad ipſummet impium referatur q. d. qui deriſorem erudit, impiumq; arguit, ex labe eius eidem ignominiam parit, cuius ratio eſt, quod impius ſuas actiones rectas ſecum ipſe arbitretur. Vel etiam ille ipſe labes ſuas agnoſcit, ægre tamen fert, ſe ab altero corripi. Recte etiam ita hæc expones. Quando qui arguit deridet, oſtentatq; riſum, & cacchinum, quando inquam ita arguit, tunc ſibi conflat ignominiam; correctio .n. & eruditio huiuſmodi in ſuum dedecus, conuiciumq; redundat; id .n. merito illi eſt exprobrãdum. Qui pariter impium arguit, eiuſque ſordes detegit, ſibi conflat ignominiam, impius .n. illum probris inſectabitur. Quodſi iuſtus fuiſſet, haud ignominia notaretur, ex quo arguendi, aut erudiendi gratia id præſtat, non autem ad eundem deridendum.

8 *noli arguere deriſorem ne te oderit* is .n. ſibi ſapiens videtur.

argue ſapientem & diliget te; delectatur enim cum mores ſuos emendat, nec ſapientiam ſibi impenſe tribuit quę duo maxime inter ſe pugnant.

9 *da ſapienti* Quam ſapiens ſtulto præcellat declarare proſequitur quoniam ſapiens ſeipſum ſapientia auget ob illa, quæ eidem tradita fuerint: iuſtus item ſcientia cumulatur, ob illa quorum cognitionem acceperit; quæ quidem repetita eodem recidunt.

LEVI GHERSOMITES.

7 *qui erudit deriſorem* Commemorat autem ſapientiſs. Salomon hoc loco, quare ſapientia ſolum ſimplices, ſtultoſq; allocuta ſit, nõ autem illuſorem, vel impiũ; inquit enim erudiētē deriſorem, ſibi dedecus parere, is .n. ſapientem illudit à quo eruditur; qui item arguit impium maculam eius contrahit; iniquus .n. in eundem retorquere verbis conabitur labē, cui ipſe eſt obnoxius.

9 *da ſapienti* Sapienti præbe rem, vel aliquid ad ſapientiam pertinens, in ſapientia enim progreſſus adhuc habebit ob id, quod illi conceſſeris; nam ſapientia tua duce conabitur præterea, vt in eiuſdem contemplatione magis proficiat. Ea etiam erit horũ mens, quæ etiam magis probatur. Da ſapienti quod ad ſapientiam pertinet, vt optima morum conformatione magis adhuc abſoluatur.

Verſ. X. XI. XII.

10 Principium ſapientiæ timor Domini: & ſcientia [a] ſanctorum, [b] prudentia.
11 Per [c] me enim multiplicabuntur dies tui, & addētur tibi anni vitæ.
12 Si ſapiens fueris, [d] tibimet ipſi eris: ſi autem [e] illuſor, ſolus [f] portabis malum.

VAR. LECT.

a Syr. iuſtorum. b Syr. intelligentia. c Syr. per eã. d tibi met ſapiens eris, & amicis tuis. e Syr. improbus. f Syr. ſolus hauries ex eis malum. Mox addun tur hęc quę in alijs textibus deſiderãtur. *Qui nititur mendacijs paſcit ventos, & inſequitur aues cæli, dimiſit viã vineæ, oblitus eſt ſemitarũ operis ſui, cũ ambulet in deſerto abſq; aquis, & in via trita in ſiti ambulat. Etiã ipſe nihil congregabit.*

SALOM. ISAC.

10 *ſcientia ſanctorum prudentia* .i. radix prudentiæ eſt ſcientia ſanctorum, ſeu ſacrorum.

11 *addentur tibi anni vitæ* .anni vitę ij ſunt, quibus adminiſtrationi inopum, & diuitijs vacamus.

A. ABEN EZRA.

ſ.c.1.v.7. 10 *principium ſapientiæ* idem quod ſupra, timor Domini principium ſapientię.

ſcientia ſanctorum prudentia Horum vis eſt. Primordia prudentiæ ſunt ſcientia ſanctorum; ſanctorum autem ſcientia, de Deo opt. m.
Ioſ.24. v.19. intelligenda eſt, iuxta illud, quoniam Deus ſanctus eſt ipſe, cuius quidem ea eſt ratio, quod prudentiæ exordium ab eo petatur quod Deum exiſtere cognoſcamus. Non inepte etiam dices, ſanctorum ſcientiam eſſe, cum mentes ſeparatas, & à materiæ concretione ſegregatas exiſtere intelligimus, hæc .n. cognitio eſt prudentiæ origo; hinc.n. ad inueſtigationē ſuperioris dignitatis, & gradus euehimur: & quemadmodum ſi timor abſit, ſapientia etiam deſiderabitur; ita ſi ſcientia deſit, prudentia ſtare nequibit.

11 *per me* Verba ſunt ſapientiæ proclamantis, per me .i. propter me, & mea de cauſa multiplicabuntur dies tui.

& addentur ויוסיפו veioſiphu, & addent tibi, ſapientia nimirum, & timor domini annos vitæ addent, ad illos .n. hęc verba referri explicant aliqui. Fieri etiam poteſt, vt in ijs addent tibi deſiderentur ij qui rem ſint effecturi, ad illorum rationem, ſepeliuit eum in valle. Verum referuntur hęc ad peculiares ſapientiæ partes & ad inſtitutiones; quod nimirum iſta diuturnam vitæ vſuram ſint conceſſura, iuxta illud, quia ipſa eſt vita tua, & longitudo dierum tuorum.

12 *ſi ſapiens fueris* quod vim non diſſimilem habet ab illis, ſi iuſte egeris quid dabis illi?

ſi autem illuſor ſupple eris, aduerſatur ſuperioribus verbis, ſi ſapiens fueris.

ſolus portabis crimen, aut pęnam. Nam ולצת velatſeta ſi illuſor cōtinuum ſenſum facit ad legentis mentem, eſtq; eiuſdem omnino rationis ac illud וצמית vetſamita .i. ſi ſitieris, & iueris &c. ita hoc loco, ſi deriſeris, vel illuſor fueris.

LEVI GHERSOM.

10 *principium* Sapientia, & prudentia ſunt principium ſcientiæ ſanctorum, per prudentiam .n. inſtituimur ad intelligendam ſedē beatarum mentium, qui quidem eſt fructus eiuſdem.

11 *per me multiplicabuntur dies tui* Hęc prudentiæ verba ſunt, atque id contingit duplici de cauſa, primum quidem quod per iſtas morum honeſtate ornemur, per quos á quamplurimis piaculis ſeruamur. Deinde vero, quod cum peculiarem prudentis curam gerat Deus, ob eiuſdem prudētiam permulta aduerſa prudentiæ auſpicijs euadit, quod efficit, vt diuturna vita fruatur.

12 *ſi ſapiens fueris* tibi ipſi ſapiens eris .i. in tuam id cedet vtilitatem.

ſi

ſi autem illuſor ſolus detrimentum accipies, damnaq; experieris.

Verſ. XIII. XIV. XV.

13 Mulier ſtulta, & [a] clamoſa, plenaq; illecebris, & [b] nihil omnino ſciens,

14 Sedit in foribus domus ſuæ, [c] ſuper ſellam, in excelſo vrbis loco,

15 Vt vocaret tranſeuntes per viam, & [d] pergentes itinere ſuo.

VAR. LECT.

a Syr. deceptrix blandiendo. b Chal. neſcit bonum. Syr. vtilia neſcit. c Syr. ſuper thronum excelſum. Chal. ſuper ſellam eleuatam, & firmata. d Syr. Chal. quorum via rectæ ſunt.

A. ABEN EZRA.

plenaq; illecebris חומיה פתיות homiah pethaiut tumultuatur ſtolidìtatem, .i. vniuerſa eius tumultuatio, & ſtrepitus ſermoniſq; abiectio nihil aliud eſt quam mera ſtoliditas. Verum accentus athnach & reuiah, qui eſt in voce petaiuth huic explicationi aduerſantur. Quare ita explicari poſſunt, quaſi dicat mulier ſtulta nihil ſcit, vbi vox mulieris etiam infra vſurpabitur, cuiuſmodi multa ſunt loca. Is autem ſenſus erit, mulier ſtulta tumultuoſa eſt, & rebellis; mulier vero ſimplex, & fatua perſtrepit quidem, verum inconſiderate, abſq; vlla ſcientia; quod inſinuāt illa.

nihil omnino ſciens, Cum nimirum cognitionis rei cuiuſpiam ſit expers, vbi dictio מה mah conciſa eſt, ad normam illorum, & tranſijt עלי מה .i. aliquid. Vel etiam eadem dictio explicari poterit, vt ſit eadem ac מאומה meumah, vt ſcientia מה mah .i. nullius rei. Quod ſi quiſpiam exiſteret qui eam conſciam faceret, vel ſeipſa aliquid noſceret, forte caueret ſibi, & ab eo ſtrepitu abſtineret: paulo autem ante diximus, ſtultum eum eſſe de cuius recta inſtitutione ſit prorſus deſperatum; fatuum autem eſſe, de quo reuocando in rectum tramitem ſpes relinquatur.

14 *ſedit in foribus domus ſuæ* pęnas perſolutura, quod haud ſibi domum ſtruxerit atq; huiuſmodi alijs inuitamentis careat. Secus verò prorſus contingit illi, de qua ea vſurpantur in ſapientia ædificauit ſibi domum, immolauit victimas ſuas, miſcuit vinum ſuum, men-

ſamq. pręparauit; quorum ſenſus eſt, ſapientię neceſſaria eſſe inuitamenta, & pręparationem, non ita in dementia, quę eſt deſtituta quolibet apto apparatu, & ornamento.

ſuper ſellam, in excelſo vrbis loco in dementiam .n. quis incidit ob faſtum, & ſuperbiam, hac .n. de cauſa illi ſella tributa eſt: illud autẽ מרמי קרת merome Kareth idem eſt ac על גפי hal gaphe v. 3.

15 *pergentes itinere ſuo* המישרים ארחותם hamiaſſerim orchothã, qui integritate morũ præcellentes vitã degunt. Hos vero idcircò illa vocat, vt ab inſtituto recto itinere deijciat; verum qui errant idcirco vocantur, vt in rectam viam reducantur ab eadem.

LEVI GHERSOMITES.

13 *mulier ſtulta* Hæc vocem extollit; mulier verò blanditijs pelliciens, nullius prorſus rei ſcientia prędita ſermocinatur, vt mortales pertrahat, quo ſua veſtigia ſerquãtur. Corpus vero ſtulti mulieris ſtultæ appellatione inſigniuit, quod quietem, tranquillitatemq; cõſectetur, ideoq; animum à ſtudio ſapientiæ reuocet; quamobrem corpus eius, qui pellicitur blanditias, irritamentaq; amplectitur, nõ autem mens, quæ niſi ad bonum pertrahitur. Vel etiam horum is ſenſus erit, a muliere ſtulta vocem attolli; demulcentemq; mulierẽ haud perſpectum habere quid inquiat, vt illos ſeducat, cum nulla rerum cognitione calliditateue polleat.

14 *ſedet in foribus &c.* ea dementia laborat, vt quę vitia ſunt, virtutes arbitretur.

15 *vt vocaret pergentes itinere ſuo* eos nimirum qui rectum iter in rerum contemplatione inibant.

Verſ. XVI. XVII. XVIII.

16 Qui eſt [a] paruulus declinet ad me. Et [b] vecordi locuta eſt:

17 Aquæ furtiuæ [c] dulciores ſunt, & [d] panis abſconditus ſuauior.

18 Et ignorauit, quod ibi ſint [d] gigantes, & in profundis inferni conuiuæ eius.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. inſipiens. b Chal. mente captus dicit. c Chal. dulces. d Chal. quoniam gigantes deijcit ibi, & in profundis inferni omnes, qui inuitati ſunt ab ea. Syr. neſcit

fortes

fortes apud eam perire. Hæc addit *ſed profili, & ne moreris in illo loco, nec in illam oculos defigas; ita .n. tranſibis aquas extraneas, & flumen alienum præteribis, & ab aquis externis declinabis, neq; aquas externas potabis, vt multitudo dierum, & annorum vita addatur tibi*.

SALOMON ISACIDES

16 *& vecordi* excordi huiuſmodi ſermones habuit: quid autem inquit? hæc nimirum.

17 *aquæ furtiuæ* non eſt par voluptas quæ ex ſoluta percipitur illi, qua ex nupta quis perfunditur.

Id etiam pertinet ad preceptum, aquas furtiuas dulciores eſſe, vt illud præſtare ante omnium ora vereantur, verum latenter, & in abdito præcepta exequantur.

A. ABEN EZRA.

16 *quis eſt paruulus* Haud hac ratione illos compellauit, ſed ita appellantur ob id, quod illos ad extremum manet. Vel etiam eo nomine eos vocauit, vt exaggeraret, quam parum ſenſus habeant ij in maximis delectationib. atq; emolumentis ex eiuſdē ſocietate emergentibus, vt ideo eos aduocare coacta fuerit, cum ij in ignoratione excellentiæ eiuſdem verſarentur.

17 *aqua furtiuæ dulciores* Pertinent hæc ad ſcelus, & ſcortationē, quæ in abdito expletur, nā quo magis res vetita eſt eo propēſius ad illā humanus affectus aduoluitur; hęc ergo inquit vt ſtolidi, & excordis animus ſeducatur.

18 *& ignorauit* ſimplex nimirum qui ſtatim poſt eam iter habet ignorat, mortales omnes ibi in inferni vallibus, & profunditate exiſtere, eos nimirum quos illa vocauit. Aduerbium autem ꝑe ſam, infernum innuit. Abſoluta eſt prima pars in qua continetur narratio præſtantiæ ſapientiæ, & eiuſdem admonitiones, & inſtitutiones.

LEVI GHERSOM.

16 *declinet ad me*, Hunc vero qui intelligendi facultate non ita eſt excellenti, effatur, vt ſibi adhæreat, nec ſeipſum laboribus premat in contemplatione, quæ eſt mentis cibus, præſtat enim, vt mortalis alijs eſcis alatur, quod quidem fit, cum aquæ furtiuæ dulciores ſint, panisq; furto ſublatus alteri, quem in abdito edere neceſſe ſit ſuauior, & gratior eo, quem ex domo ſua acceperit; ita pariter mulier hæc viro perſuadet, iucundius eſſe animo, vt corporis illecebris blandimentisq; delectetur, pretermittatq; ſapientię acquiſitionem.

18 *& ignorauit* qui verborum lenocinijs eiuſdem eſt irretitus igno-

ignorat ibi mortuos eſſe, in domo ſcilicet illius; quoſq; eadem vocauit, deſcendere ad profunda ſepulchra, mortemq; oppetere, cum ex ſocietate illius vita frui nequeat. Atq; hæc ſunt quæ ad rerum explicationem hoc loco in mediū proferre opportunum duxi.

Pars Secunda.

PROVERBIORVM SALOMONIS. CAPVT DECIMVM.

Verſ. I. II. III. IV.

1 Prouerbia Salomonis. Filius ſapiens lætificat patrē: filius vero ſtultus [a] moeſtitia eſt matris ſuæ.

2 Nil proderunt theſauri impietatis: iuſtitia vero liberabit à morte.

3 Non [b] affliget Dominus fame animam iuſti, & [c] inſidias impiorum ſubuertet.

4 [d] Egeſtatem operata eſt manus remiſſa: manus autem fortiū diuitias parat.

Qui nititur mēdacijs, hic paſcit vētos: idem autem ipſe ſequitur aues volantes. } *deſiderantur in textu Habreo.*

VAR. LECT.

a Syr. confuſio. b Chald. non facit eſurire. c Syr. facultates impiorum perdet. Chal. ſubſtantiam impiorum expellet. d Chal. paupertas attenuat virum doloſum, & manus recti. Syr. manus autem iuſtorum ditabitur.

SALOMON ISACIDES.

1 *patrem* Is eſt ipſemet Deus O. M. Vel etiam pater proprie accipietur.

filius vero ſtultus ideo is moeſtā reddit matrē, quod domi aſſidue verſetur cū illa, quæ illius dementiā perſpiciens mærore afficitur.

Iuxta

Iuxta autem parabolam.

filius ſtultus is erit Roboam filius Nabat.

mæſtitia matris ecc eliæ mærorem demonſtrat. Eccleſia mater appellatur.

2 *nil proderunt theſauri* diuitias .n. ſuas iactabundus laudat, iuxta illud, & dixit Ephraim veruntamen diues effectus ſum. Oſeæ 12.9.

iuſtitia vero liberabit à morte צדקה tſedaKa .i. eleemoſyna. Quod ſi inquias, iuſtus qui facultates ſuas in eleemoſynam erogat, vnde aletur, en inquit ſapiens, non affliget dominus fame animam iuſti.

3 *inſidias impiorum ſubuertet* illos depellet, atq; deijciet.

4 *egeſtatem operata eſt manus remiſſa* qui in lege ſeruanda, & percipienda egens eſt, profert mendaces demonſtrationes.

manus remiſſa כף רמיה caph remiah, .i. bilances fraudulentæ operantur egeſtatem, quod iuxta nudum litteræ ſenſum ad mercatores referendum eſt. Vulgata habet manus remiſſa quod ita interpres conuertit, qđ qui fraudi nititur remiſſus fit, & iners.

manus autem fortium manus iuſtorum, qui rem ad veritatis normam ſolertius perpendunt, vtq; decet abſq; vlla iniquitate.

A. ABEN EZRA.

1 *filius ſapiens lætificat patrem* quod is illius ſapientiam animaduertat, perſpectamq; habeat.

moeſtitia matris ſtultus .n. aſſidue domi verſatur, materq; ob illũ grauiter dolet. Vel etiam cum patris mẽtio facta fuiſſet, mater etiã commemorata fuit.

3 *non affliget Dominus fame* in ſumma annonæ charitate non permittet iuſtum fame vexari.

inſidias ſubuertet idem Deus. הוות hauuath quod rebellionem ſignificans eundẽ ſenſum facit quem illa הוות להם houeh lahem. i. illos ad rebelliones excitans.

4 *egeſtatem* ראש ras, egens erit, qui ad fraudandum concinnarit lingulam bilanciũ, trutinaſq; adulterarit: qui vero ſolliciti ſunt, & laborant, nec fraudem faciunt, hi manuum ſuarum opera diuites euadent. 2. Eſdræ c.6.v

Alia etiam adhibeatur explanatio. Manus fraudulentà hominem indigentem efficiet.

LEVI GHERSOM.

1 *Prouerbia Salomonis filius ſapiens &c.* vſq; ad turris fortitudinis nomen Domini. Agunt hæc de probro impij, ſtultitiæ, deriſionis, inertiæ, dementiæ, ſupplantationis, odij, tum etiam de laude illorũ quæ his opponuntur. Filius ergo ſapiens lætitia perfundit patrem, quod is magis quam mater, quæ ad ſapientiam pertinent, intelligat. Verum qui dementia laborat matri dolorem affert, cum ſcientia careat; ex quo maiori afficitur dolore mater, quam parens, propterea quod is magis patrem vereatur, quam matrem. Quare ſapiẽs patri voluptatem, ſtultus matri mærorem afferat.

Cante lege nec.n. decretum diuinum euitare poſſumus niſi forte, auxilium afferri velit, quo diſcrimina euadam°.

2 *nil proderunt theſauri* nullum emolumentum percipiet mortalis ex theſauris, quos per ſcelus, & iniquitatem coaceruauit.

iuſtitia vero Verum qui eos erogat in eleemoſynam, mortem euadit conſtitutam, vitæq; ſpacium eidem à præpotenti Deo prorogatur. Secus autem prorſus accidit, diuitias per nefas congerenti.

3 *non affliget Dominus fame* à iuſtis Dominus haud alimenta deſiderari patietur. Verum iniquos idem abolebit, atq; iniquas machinationes in eoſdem conuoluet; properabitq; vt calamitatibus eoſdem vexet.

4 *egeſtatem operata eſt manus remiſſa* manum fraudulentam egeſtas efficit; cum enim deſidia torpeat, fraudem faciat neceſſe eſt, vt per iniuriam aliorum facultates auferat, atq; egeſtate premetur.

manus autem fortium qui vero ſolliciti ſolertiam adhibent vt coaceruent, ac diteſcant honeſta ratione, manu ſolerti diuitijs cumulantur.

Verſ. V.

5 Qui ª congregat in meſſe filius ſapiens eſt: qui autẽ ſtertit ᵇ æſtate, filius confuſionis.

VAR. LECT.

a Syr. qui operatur in æſtate. b Chal. in meſſe.

A. ABEN EZRA.

5 *Filius confuſionis* בן מביש ben meuis .i. confundens, parentib. .s. ſuis pudorem conflat, propterea quod deſes ſit.

LEVI GHERSOM.

5 *qui congregat in meſſe* Sapiens igitur filius, quique de rebus oportunis præſtandis cautus proſpicit, in meſſe congregat, alimenta nimirum, cum tunc eorum copia ſuppetat.

filius confuſionis qui autem alios pudore ſuffundit .i. motu tardus & piger, per meſſis tempeſtatem ſomno vacat; atq; ideo pane per annum vniuerſum carebit.

Verſ. VI. VII.

6 ª Benedictio Domini ſuper caput iuſti: ᵇ os autem impiorum operit iniquitas.

Me-

7 Memoria iuſti *c* cum laudibus: & nomen impiorum *d* putreſcet.

VAR. LECT.

a Chal. benedictiones. b Chal. in ore iniquorum operitur rapina. Syr. ori. c Chal. benedictio. Syr. in benedictione. d Syr. extinguetur.

SALOM. ISAC.

6 os autem impiorum iniquitas ſuper os impiorum operietur, itaut illos morti dedat.

7 *memoria iuſti* quicunque iuſti mentionem faciet, eundem etiã benedictione proſequetur.

nomen impiorum putreſcet putredo impietatis illorum nomina inuadet, itaut horum nomen vſurpare nemo velit, atq; ſeipſo obliuioni tradatur.

A. ABEN EZRA.

6 *Benedictio Domini* iuſti caput Dominus benedictione cumulabit. Vel aliter explanã. Dum adhuc vita fruitur in iuſti caput benedictiones redundabunt; memoria vero iuſti in benedictione erit, poſtquam vita ſpoliatus fuerit.

operet iniquitas יכסה חמס iecaſe chamas .i. operit iniquitatem; eam .n. impij os occultat, ne à ſe arceat, iuxta illud cum enim dulce fuerit in ore eius malum, abſcondet illud ſub lingua eius; quæ eadem explicatio illis eſt accommodanda, abſorbebit impius iniquitatem. Iob.20.v.12

7 *memoria iuſti cum laudibus* לברכה liurachah, cum benedictione, Recordabitur iuſti Deus ob benedictionem, qua illum cumulabit; iuxta illud, Dominus memor fuit noſtri, & benedixit nos. Quare ps.113.v.12 is erit ſenſus. Illius Deus recordabitur, eundemq; benedictione proſequetur.

nomen impiorum putreſcet obliuioni tradetur, tanquam arbor putrefacta, quæ non ſuccreſcit.

LEVI GHERSOM.

6 ſuper caput iuſti In iuſti caput benedictiones defluent, nimirũ vt ſit cordatus; iugiter .n. verſabitur in cogitatione bonorum, quæ quidem ſunt vulgata quædam apud mortales, quoad ſermones, & actiones. Vel etiam vox capitis inſinuabit rei primordia, in exordio .n. iuſtus pateſaciet benedictiones, quibus cumulatus incedit

 quan-

quando operatur. In impijs vero res ſecus habet, cum eorum mens ſemper in impietate, & iniquitate verſetur.

operit iniquitas Eorum pręterea os iniquitatem occultat, quam nefarie admittere decernunt; neq; crimen detegunt, ad quod ſe comparant, ſi enim id detegerent præſtare prohiberentur, quod nefarie animo machinabantur. Illud etiam non abs re dicemus per iſta inſinuari; cum nimirum iuſtus aliquid aggreditur ſemper benedictione ſe auctum experiri, tum etiam cumulari ſe bonis auxiliumq; præberi, vt optato fine fruatur; cum nihil præter honeſta, vtq; alijs benefaciat in votis habeat. Quare in negotij exordio ſperandum eſt ei, benedictiones impenſas iri; Si .n. cæteri conſcij ſint cogitationis illius, libentiſſime ſuppetias ferent. Impijs autem ſecus contingit; verentur .n. ſemper, ne potiantur ijs, quę vehementer appetunt, ſi alij id perſpectum habeant; quamobrem occultum alijs eſſe crimen volunt, quod præſtare nefarie moliuntur. Qua in re par pari illis refertur, cum memoria iuſti ſit in benedictione &c.

7 *memoria iuſti in benedictione* ſemper enim bono aliquo, & perfectione memoria eius augebitur.

nomen impiorum putreſcet horum nomen prorſus abolebitur, atque euaneſcet, ad eam rationē, qua ore cælant ſcelus, quod patrare cupiunt.

Verſ. VIII. IX.

8 Sapiens corde præcepta ſuſcipit: ſtultus a cæditur labijs.

9 Qui ambulat b ſimpliciter, ambulat c confidenter: qui autem deprauat vias ſuas, manifeſtus erit.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. Stultus labijs, capitur. b Chal. in perfectione. c Syr. in ſpe.

SALOMON ISACIDES.

8 *ſapiens corde præcepta ſuſcipit* Magnus ille parens Moſes, cum videret vniuerſum Iſraelem Ægyptijs illudendis, & contemnendis vacare, præceptis ſeruandis operam dabat, iuxta illud, tulit quoq;
Ex.c.13.v.19. Moyſes oſſa Ioſeph.

cæditur labijs ילבט yllabet, quod ſignificat dolorem, ſeu laborē q.d. labore fatigabitur. Habetur autem in ſiphre, in narratione, quę in-

incipit,& fuit populus vbi hæc ita explicantur נתלבטו aitlabetu .i. laborauerunt in via.

9 *manifeſtus erit* ידוע ijuuadeha.i. confringetur,& erudietur,ad ſenſum illorum,& contriuit cum eis,atq; comminuit viros Socoth. Iud.c.8.v.16

A. ABEN EZRA.

8 *ſapiens corde* cuius cordi ſapientia inſedit.

præcepta ſuſcipit quibus ab alijs inſtitutus fuerit.

ſtultus cæditur labijs אויל שפתים euil ſephataim, ſtultus labijs, qui ſcilicet ore ſtulta profundit.

cæditur ילבט yllabet .i. offendet,& impinget.

9 *ambulat confidenter* neque .n. calamitates expaueſcit,viarumq; quas recte inſtituit,deflexionem,ſeu declinationem.

manifeſtus erit ידוע ijuuadeha. Apud cæteros conſtabit hũc a recto tramite deuiaſſe, cum calamitates quibus obnoxius factus eſt, animaduertent,vt è contra alter confidenter ambulat. Aliter etiam id expones, ידוע ijuadeha .i. confringetur, iuxta illud והחליו viduah choli hoc eſt morbis vexatus,& effractus. Eſai.53.v.5

LEVI GHERSOM.

8 *ſapiens corde* Stultus autem is appellatur, qui rebus per cauſas opportunas indagandis non aſſueſcit,vt ideo via eius à dementia ſubuertatur,neque optata cõſequatur;eadem de cauſa feſtinat ſtultus ſermonem effutire,antequam mente conſtituerit,quid verum conſentaneumq; ſit,vt ſermone promatur,atq; ideo vecors ſtultus labijs appellatur. Verum cordatus ſibi ipſi præſcribit præcepta certumq; ordinem,quo in rebus agendis vtatur, vt ad conſtitutum ſibi finem comparandum inſtituatur;Stultus vero præcipitat,vt cogitata expleat,quæq; præſtat abſq; vlla compoſitione, atq; animo ſedato efficit. Qui ergo perfectionis,vel ſimplicitatis vias init,confidenter ambulat,nullusq; mortalis obſtat;quin in recte agendo diuinæ ſuppetię preſto adſunt: verum qui obliquum iter habet, atq; ad piacula obeunda ſe accingit, eius conatus omnibus patebunt,licet pro viribus eos occultare ſtudeat; vt ideo illis deſtituatur, quę ſceleſte præſtare decreuerat.

Verſ.X.XI.

10 Qui annuit [a] oculo dabit dolorem:& [b] ſtultus labijs verberabitur.

11 [c] Vena vitæ, os iuſti: & os impiorum operit [d] iniquitatem.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. oculo ſuo cum fraude. b Syr. qui manifeſte reprehendit pacem conciliat. c Sy. Chal. fons. d Chald. iniuriam.

SALOMON ISACIDES.

10 *qui annuit* is eſt qui oculorum nutibus alios ad ſcelus ſeducit.

11 *os impiorum operit iniquitatem* ore tegunt profligati iniquitatem, quam corde fouent, blandiunturq; ſuauitate labiorum, odiūq; imo pectore ſeruant: neque vero hęc explicatio coincidit cum ſuperiori, vt rei ſeries declarat.

A. ABEN EZRA.

10 *qui annuit oculo* ad crimen aliquod perpetrandum.

dabit dolorem ſibi ipſi dolorem afferet: is autem innuere dicitur, quod palam id præſtare vereatur, קורץ Korets autem idem eſt ac nutus. Aliter etiam hæc exponi placet קורץ Korets .i. ſubſannator dabit dolorem .i. amico dolorem creabit, is quippe in iras exardeſcet ſi ab alio ſe derideri animaduertet: poſtquam autem deluſor ſe excuſare volet, quod inquiat ſe ad illudendum haud feciſſe, labiis verberabitur, & implicabitur.

11 *vena vita* os iuſti eſt tanquā fons vitam afferens iis, qui ab illius ore diſciplinam hauſerint. Vel etiam os eius eſt fons vitæ, à quo vita emanabit, cum alios morum inſtitutione conformarit.

operit iniquitatem occultat iniquitatem, nec diſciplinam, rectāq; vitæ normam addiſcit.

LEVI GHERSOM.

10 *qui annuit oculo* vt viris damnum inferat nutibus ſuis.

dabit dolorem illos dolore afficiet, & ad iram excitabit, ignominioſumq; erit tū innuenti, tum nutibus petito; cum enim quis nutus perpendit quibus hic alium notarat, in illum ſermone abrumpit, atq; ideo ira inflammatur, & forte ita inde alter afficitur, vt dānum inferat ei, qui nutibus demonſtratus fuerat; eademq; opera nocebit, perniciemq; inferet vtriq; Fieri etiam poteſt, vt poſtea perſpicuum ſit negotium illud mendacijs inuolutum eſſe, doloreq; valde prematur quis ob illud, quod contra ſe per nutus illius oculos circumferentis eſt factitatum, atq; equidem qui labijs dementiam fouet haud id clam dictitabit, ſed ſermones effutiet, vt inter vtroſq; diſſidia ſerat, verum ילבט ijllabet .i. conſilium eius in præceps ruet nec vlli alteri nocebit, niſi ſibimet ipſi, cuius iniqua propenſio, &

mens

mens ſit animaduerſa.

11 *os iuſti* os igitur iuſti congruet omnino cum illo quod corde fouebitur, quod eſt fons vitæ.

fons vitæ illis qui iuſti verba auſcultant, inde.n.vitã hauriunt; os vero impiorum prorſus eſt diuerſum, nam haud conuenit cum illis quæ in animi latebris abduntur; nam ſcelus occultat, quod corde fouetur.

Verſ. XII. XIII. XIV.

12 Odium ſuſcitat [a] rixas; & [b] vniuerſa delicta operit charitas.

13 [c] In labiis ſapientis inuenitur ſapientia: & uirga in dorſo eius qui indiget corde.

14 Sapientes abſconderunt ſcientiam: [d] os autem ſtulti confuſioni proximum eſt.

VAR. LECT.

a Syr. iudicium. b Syr. omnes iniquos operiet confuſio. Sed caute vtere hac lectione, nam prima Petri c. 4. v. 8. ab Apoſtolo alludente ad hunc locum dicitur, quia charitas operit multitudinem peccatorum. c Syr. qui è labijs ſuis profert ſapientiam, virga percutit excordem. d Chal. ori ſtultorum conſumptio proxima. Syr. os feſtinum proximum effractioni.

SALOM. ISAC.

12 *odium ſuſcitat rixas* Etiam crimen, quod obliuioni traditum erat in memoriam reuocatur, cum quis criminibus ſe denuo cumulat; tunc enim odium poſtremo loco conceptum, priora ſcelera excitat, & refricat; hac enim ratione Ezechiel Iſraelitas arguit ob ſcelera Ægyptiaca, eiſq; inquit vnuſquiſq; offenſiones oculorum ſuorum abijciat; quam longo autem temporis interuallo odium hoc cohibitum fuerat, itaut niſi in præſentia Deus illis ſcelera obiectarit, cum crimina criminibus cumulata fuiſſent. Ezec. 20. v. 7.

13 *in labijs ſapientis inuenitur ſapientia* Cum quis prudentem arguit, tum is reſpondet, non inficior peccaſſe me, ſicut Dauid, qui reprehendenti Natan reſpondit, peccaui.

& virga in dorſo Verum excors non attendit, niſi cum vapulat, vt

de

de Pharaone conſtat.

14 *ſapientes abſconderunt ſapientiam* eam imo corde reponunt, ne vllo vnquam tempore aboleatur.

A. ABEN EZRA.

12 *odium ſuſcitat* odium in cauſa eſt, vt ſuſcitentur, prodeantq; in vulgus iurgia, & rixę.

charitas amor autem omnia ſcelera tegit, ea .n. occultat, ne ab alijs reſciantur. Odium autem, & charitas illum ſignificant, qui odio, vel amore ſit inflammatus.

13 *in labijs ſapientis inuenitur ſapientia* ab ijs qui illam conſectantur.

virga in dorſo neceſſe eſt vt ille virga plectatur, quod ſcientia imbui nolit.

14 *ſapientes abſconderunt ſapientiam* ſcientiam mente recondunt, ne illam vnquam obliuioni tradant; iuxta illud abſcondi in corde meo eloquia tua.

os ſtulti confuſioni proximum is proxime impendentis ruinæ ſibi artifex eſt ob ſuam dementiam, ab aliis enim in exitium protrudetur.

LEVI GHERSOM.

12 *odium ſuſcitat rixas* Licet nullũ crimen intercedat qui odiũ animo fouet, putat illud eſſe odioſum ſcelus, quod à ſcelere maxime ſit remotum, maliq; loco vertit quod cum malo nihil prorſus conueniat.

charitas autem operit delicta qui autem amore exardet, amici ſcelus haud noxam arbitratur.

13 *in labijs ſapientis* in prudentis labijs inuenitur ſapientia, quæ eſt bonorum omnium præſtantiſſimum, vt antea dictum eſt.

virga in dorſo excordi autem non ſatis eſt ſi tanto bono careat, quin etiam eidem adhęrebit, & à corpore plagæ nunquam aberunt; ab aliis enim damna, verberaq; reportabit ob turpitudinem actionum, ſermonumq; vanitatem, & fęditatem, quod ſcientia careat.

14 *ſapientes abſconderunt ſcientiam* Quæ ſapientes ſciunt corde ſeruant, nec vniuerſæ mortalitati euulgant, imperitæ .n. multitudinis plerique ex hiſce offenduntur, cum illorum captum excedant; atq; ideo abſtinent ſapientes ab hiſce rebus natura ſua optimis in vulgus proferendis, ob mala quæ inde fortuito ortum ducere poſſent.

os ſtulti confuſioni proximum eſt Secus vero eſt de ore ſtulti illa, n. patefacit, per quæ calamitas mortalibus immineat; qua de cauſa verba eius auditoribus damnum inferunt, quid illis mali inſit non penetrantibus.

Verſ.

Verſ. XV. XVI. XVII.

15 Subſtantia diuitis,[a] vrbs fortitudinis eius :[b] pauor pauperum, egeſtas eorum.

16 Opus iuſti ad vitam: fructus autem impij ad peccatum.

17 Via vitæ[c] cuſtodienti diſciplinam : qui autem increpationes[d] relinquit, errat.

VAR. LECT.

a Chal. Ciuitas eſt diuitiarum eius. Syr. ciuitates munitæ. b Syr. fractio. c Syr. Chal. cuſtodit diſciplinam. d Syr. odit.

SALOMON ISACIDES.

15 *ſubſtantia diuitis* illi qui in lege progreſſus habuit.

vrbs fortitudinis eius lex eſt vrbs munita.

pauor pauperum מחתת mechittath, .i. egeſtas pauperum eſt ſumma eorumdem calamitas, eo quod legis ſtudio non vacarint.

16 *opus iuſti ad vitam* Iuxta verborum ſonum hæc ſunt intelligẽda. Verum Allegorice ita inquies .;Salomon opus Sanctuarij, templiq; perfecit ad vitam Iſraelitarum, vt ſcilicet ibidem ſua crimina expiarent.

fructus autem impij ad peccatum fructus autem Manaſſis fuit ad peccatum, quod in templum introduxerit ſimulachrum.

17 *via vitæ* diſciplinæ cuſtodia eſt vitæ trames.

errat מתעה mathe .i. errare facit fallit tum ſe ipſum, tum alios.

A. ABEN EZRA.

15 *ſubſtantia diuitis* Facultates opulenti ſunt tanquam vrbs fortitudinis eius, quod ſcilicet illum quandoque calamitatibus incolumem, tutumq; ſeruent, licet ſapientia non ſit prædirus.

pauor pauperum pauperes autem, hoc eſt excordes à ſuamet egeſtate profligabuntur.

16 *opus iuſti* opera iuſti eo ſpectant, vt vitæ tramitẽ aſſequatur.

fructus autem impiorum ad peccatum prouentus autem ſceleſti, & fructus cogitationum eiuſdem eſt peccatum, quod ſcilicet noxã peccati ſubire machinetur.

17 *via vitæ* via ad inueniendam vitam eſt rectę inſtitutionis cõſeruatio. Qui vero increpationes deſerit, alios in errorẽ pertrahit.

Ali-

Aliter etiam libet iſta explanare, Qui cuſtodit diſciplinam, quiq; reprehenſiones in errorem pellicientis adſpernatur, is etiam vitæ ſemitam tenet, quæ quidem optima eſt expoſitio.

LEVI GHERSOM.

15 *ſubſtantia diuitis* Opulenti diuitiæ, quæ vſui ſunt, vt diſcrimina, calamitatesq; euadat ſunt velut vrbs munita, in qua bellorum tempeſtate homines tuti ſeruantur. Quamobrem opibus ſuis fidit, & in ijs ſe firmum, ac ſtabilem autumat.

opus iuſti ad vitam iuſti actiones ſemper inſtituuntur ad vitam, cũ per eas tum animi, nulliſq; finibus circumſcriptam, tum corporis vitam aſſequatur.

fructus autem impiorum fructus autem, & facultates impij, quibus alios defraudat egeſtatis, exitij, mortis deniq; animi tum corporis ſunt artifices. Quod quidem ita eſt euidens vt declaratione non opus ſit.

17 *via vitæ* Qui morum ſuorum inſtitutionem conſeruat, terit iter ad æternam, corporeamq; vitam, morum enim pręſtantia aptaq; conformatio proſunt quam maxime in rebus politicis, vt ideo hominum generi quis ſit acceptus: idem etiam ad perfectionem acquirendam quoad res intelligibiles valde conducit, vt ante dictum fuit.

qui autem increpationes relinquit is tum in opinionum errores labitur, tum alios reuocat à recta vitæ ſemita, multi .n. illius veſtigia premunt, cum hominis ſenſus, & cogitatio ab ipſis incunabulis ad malum ſint propenſa.

Verſ. XVIII. XXIV. XX. XXI.

18 Abſcondunt [a] odium labia mendacia: qui profert [b] contumeliam, inſipiens eſt.

19 In multiloquio [c] non deerit peccatum: qui autem [d] moderatur labia ſua prudentiſſimus eſt.

20 Argentum electum lingua iuſti: cor autem impiorum, pro nihilo.

21 Labia iuſti [f] erudiunt plurimos: qui autem [g] indocti ſunt, in cordis egeſtate morientur.

VAR. LECT.

a Syr. abſcondunt inimicitiam. Chal. inſidiatur inimicus labijs ſed forte eſt error interpretis in Bib. Reg. b Ch. detra-

detractionem. Syr. maledictionem. c *Chal. non ceſſat.* d *Chal. qui prohibet.* e *Chal contritio. Syr. rebellio.* f *Syr. multum amant, vel amare faciunt. Chal. multos placant.* g *Syr. Chal. ſtulti.*

SALOMON ISACIDES.

18 *abſcondunt odium* diſſimulator mendacijs os componit, odiũque ſeruat pectore.

qui profert contumeliam ita irridet, vt cęteris infenſus ſit ob ſocios contumelijs petitos.

19 *in multiloquio* qui loquax eſt, verbaq; ſuperuacanea ſerit, noxa ſe obſtringit.

20 *argentum electum lingua iuſti* lingua nimirum illius, qui ea ad alios corrigendos ſcit vti.

cor autem impiorum pro nihilo quod nimirum iuſti reprehenſiones non admittat. Tanchuma autem in ſuis allegorijs, ita diſſerit, pertinere iſta ad Hido prophætam, qui ad altare Bethel preces fudit, & verba habuit; Ioroboam aũt, licet eius manus aruiſſet, haud corrigẽti acquieuit, iuxta illud quod dixit, deprecare faciem Domini Dei 3. reg. c. 13. tui, non autem Dei mei, ſubditurq; & reuerſa eſt manus ad eum & facta eſt, ſicut erat prius .i. thura cremans, cultumq; deferens idolis, vſq; ad extremum vitæ

21 *erudiunt* ירעו ijrhu .i. paſcunt, quod ſcilicet multi, ob iuſtorũ merita, & preces alantur, ciboſue ſumant. erudire, & r[…]ſcere idem

A. ABEN EZRA.

18 *abſcondunt odium* item *in multiloquio* connectendi ſunt hi duo verſiculi. Qui tegit odium, illudq; in ſinu fouet, illius labia mendacijs ſcatent ex æquo, quod verborum copia, quam effutit, eo ſpectet, vt linguam ſuam á conuicio excuſet. Verum non deerit peccatum, nec ceſſabit criminis conuiciũ .i. nihil omnino reſpondere poterit, nec conuicio ſe purgare, aut excuſare ſe valebit.

qui autem qui vero linguam ſuam cohibet à contumelijs, ſapiens eſt, vt è contra alter ſtultitiæ notatur.

20 *argentum electum* Iuſti lingua eſt tanquam argentum probatiſſimum; ea .n. effatur verba cum delectu, & moderatione, quæ tã quam argentum putum putum, atq; probatum magna ſint in æſtimatione.

cor autem impiorum pro nihilo Quod ab eis addiſcas, per exiguum eſt. Alia etiam adhibeatur expoſitio. Cor .i. ſcientia eorum non multum probatur, cum ſecus accidat linguę iuſtorum.

S era-

21 *erudiunt plurimos* ירעו ijrhu, quod paſcendi ſignificationem habet, q.d. hominum multitudinem iuſtorum labia doctrina paſcēt voci autem.

iuſti opponitur cordis egens, & voci ſtultorum, reſpondet *multi* q.d. & ſtulti propter vecordem in errorem pertrahentem interibunt antequam ad ſenectutis ætatem deuenerint.

LEVI GHERSOM.

18 *abſconderunt odium labia mendacia* Qui ergo mendacia profatur ſtulto turpior eſt, magiſq; noxius, quod quidem fit, quod labia mendacia odium occultent, ex quo efficitur, ne quis ab huiuſmodi maleuolentia ſibi caueat, atq; ita illius retibus implicetur. Verum ſtultus ore loquaci conuicia profert, ex quo fit, vt qui ab illo odio habetur, ſibi cauere ſtudeat,

19 *in multiloquio* Cum autem duorum mentio facta ſit, quorum alter ſermone promit, alter ſilentio inuoluit ſua, deteriorq; ſit qui occultat eo, qui euulgat, modo explicarē aggreditur, genus aliud reperiri, quod præſtantiori ratione abſcondat, & inuoluat, inquitq; qui multiplicat &c.

in multiloquio Inquit autem eos, qui coram principibus viris ſermones frequentes habere ſolent, haud continere ſe poſſe, quin in multiloquio labantur, & peccent, nec .n. poteſt quis verborum, ſermonumq; copiam in rectum ordinem, normamue redigere.

qui autem moderatur Qui autem à multiloquio ſe cohibet prudens eſt, proſpereq; ſuccedunt ei quæ acquirit. In primis autem, & peculiariter conſentaneum eſt, vt qui de Deo ſermonem habet parciſſimus ſit verborum, vt explicaui in Eccleſiaſte, nam is longe ſuperioris eſt ordinis, quam vt à nobis pertingi queat.

20 *argentum electum* lingua iuſti eſt tanquam argentum abſque ſcorijs, quod ſolidę eſt naturæ, nec facile labefactatur.

cor impiorum pro nihilo Verum impiorum animus, & cor nonniſi breuiſſimi temporis vſuram in corpore habebit. Non eſt autem facta mentio linguæ impiorum, quod is haud cogitationes ſuas ore depromat, vt paulo ante dictum eſt.

21 *labia iuſti erudiunt multos* Neque vero ſatis eſt vt labia iuſta iuſto vitam afferant, quin etiam multos alios ſollicita cura inſtituēt & regent, quemadmodum paſtor greges paſcit.

qui autem indocti ſunt ſtultis autem non ſatis eſt, ſi alteri non proſint, niſi etiam ob ſuam inſcitiam ſibimet mortem, perniciemq; accerſant.

Verſ. XXII.

22 Benedictio Domini diuites facit, nec ſociabitur eis afflictio. VA-

VAR. LECT.

a *Syr.dolor non erit cum ea .*

SALOMON ISACIDES

benedictio haud neceſſe eſt vt quis labores impendat, quo diues fiat, ſatiſq; eſt ad id, vt diuina benedictione cumuletur.

A. ABEN EZRA.

22 *Benedictio Domini* ea ſcilicet quam iuſtis Deus impendit.illis diuitias acquirit.

nec ſociabitur eis afflictio Haud volet Deus, vt cum ærumnis benedictio coniungatur,cui contrarium eſt illud, in dolore comedetis. Benedictio ergo bonis cumulat,maledictio autem ſummam egeſtatem parit. Gen.3.v.17.

LEVI GHERSOM.

22 *benedictio Domini diuites facit* Ij opulenti fiunt,quorum peculiarem prouidentiam Deus habet;nec opus erit vt huiuſmodi diues labores impendat ærumnaſq; ſubeat,quemadmodum cæteris diuitibus euenit, qui ita laborant, vt a diuitijs nulla illis ſomni quies concedatur.Hęc autem ita ſe habent, quod Deus illius dirigat negotia vniuerſa,ob peculiarem curam quam eiuſdem gerit. Illud ēt hiſce verbis inſinuabitur,benedictione diuina ditari humanum intellectum ſapientiæ theſauris; quę quidem diuitię illius ſunt rationes,vt nullus cum illis dolor,laborue ſit coniunctus,cum ſint ad æternitatem ſtabiles,& firmæ. Caute hęc intellige,loquitur enim tanquam crucis hoſtis.

Verſ XXIII.XXIV.XXV.

23 [a]Quaſi per riſum ſtultus operatur ſcelus: ſapien-
[b]tia autem eſt viro prudentia.

24 [c]Quod timet impius veniet ſuper eum : [d]deſiderium ſuum iuſtis dabitur.

25 [e]Quaſi tempeſtas tranſiens non erit impius : [f]iuſtus autem quaſi fundamentum ſempiternum.

VARIÆ LECTIONES.

a *Syr.ſtultus quando ridet ſcelus operatur.* *b* *Chal.viro prudenti.* *c* *Syr.impius ad perditionem trahitur.* *d*

S 2 Syr.

ſapientia autem eſt viro prudentia Verum viri prudentia imbuti, quæ mente conceperant feliciter pro votis conſequentur;ſapientię .n. ope ſtudens,vt quæ cogitatione deſtinarant felici euentu, congruiſq; cauſis adhibitis,reipſa eueniant.

24 *quod times impius* Euenient impio calamitates,quas formidat; nec .n. diuina ope ab ijs ſubducetur:hic autem timor, & formido contingit,quod is ſibi conſcius ſit, haud ita ſua cordi eſſe diuinæ prouidentię,vt in lib.Iob diſſeruimus,& in lib.4.bellorum Dei.

deſiderium ſuum iuſtis dabitur Non ſolum ij mala huiuſmodi euadent,verum etiam facilis illis Deus concedet, vt bonorum quę in votis habebant compotes fiant.

25 *quaſi tempeſtas tranſiens* Quando autem procella,&tempeſtas ingruet,nonniſi ad impium abolendum vrgebit; perinde ac ſi finis tempeſtatis eſſet ad iniquum exitio mulctandum. Diuerſa autem prorſus ratione cum iuſto agitur;eſt .n. is fundamentum ad æternitatem duraturum,quæ eſt cauſa vt firmus perſiſtat,calamitateſq;ingruentes euadat,iuxta illud,ſaluabitur innocens, ſaluabitur autem in munditia manuum ſuarum. Iob,22.v.30

Verſ. XXVI.

26 Sicut [a] acetum dentibus, & fumus oculis: ſic [b] piger his qui miſerunt eum.

VAR. LECT.

a Syr. ſicut vua acerba dentes lædunt. b Syr. ſic nocet iniquitas illam perpetranti. Chal. ſic nuncius piger.

A. ABEN EZRA.

26 *Sicut acetum,* Sicut acetum cuius natura frigida eſt, denteſq; labefactat:aut ſicut fumus,cuius natura calida eſt,oculiſq; perniciē affert,ita piger peſſime habet eorum negotia à quibus miſſus ſit, ad aliquid præſtandum :ab huius ergo ſocietate operæ precium eſt vt diuellamur.

LEVI GHERSOM.

26 *ſicut acetum dentibus* Quemadmodum acetum dolore vehementi dentes afficit;quemadmodum etiam fumus oculis nocet;ita iners,& deſes doloris eſt origo illorum animo à quibus ſit miſſus, cum quod ſperabant diutius protrahatur.

Verſ. XXVII. XXVIII. XXIV.

27 Timor Domini apponet dies: & anni impiorum breuiabuntur.

28 ᵃExpectatio iuſtorum lętitia: ſpes autem impiorũ peribit.

29 ᵇFortitudo ſimplicis via Domini: & pauor his qui operantur malum.

VAR. LECT.

a Chal. ſpes. Syr. ſpes iuſtorum in gaudio. b Syr. roborat perfectos via Domini, & frangit operantes malum. Chal. & abſumptio his qui faciunt iniquitatem.

SALOM. ISAC.

28 *expectatio iuſtorum lætitia* quod hæc duret, lætitiaq; perfundantur.

ſpes autem impiorum peribit nec enim quod ſperabant, eueniet.

29 *& pauor his qui operantur malum* & inique ſe gerentibus pernicies, qui ſcilicet diuino calli haud inſiſtunt eandem prorſus adſpernantur.

A. ABEN EZRA.

27 *apponet dies* nec .n hominis ætas certis terminis eſt definita, ſed iuxta cuiuſq; naturam: natura autem ita confirmabitur, & vigebit, quemadmodum cuiuſq; rectæ erunt actiones, quod teſtantur illa, vt elongentur dies tui. Quod autem inquiunt diuinæ litteræ, & numerum dierum tuorum ad implebo, intelligendum eſt de eo ſpatio, quod iuxta naturæ ſuæ legem quis exæquare potuiſſet, quod quidem certum eſt, & definitum.

anni impiorum breuiabuntur decidentur anni, quos viuere potuiſſent; Deus .n. eorum vires debilitabit, aut eos inopinato, fortuitoq; caſu morte mulctabit, cum haud ab illis timeretur.

28 *expectatio iuſtorum* qua impiorum mortem ſe adſpecturos ſperabant, hæc inquam expectatio tandem lætitia explebitur, cum ini qui mortem obibunt.

ſpes autem impiorum ſpes qua iuſtorum exitium ſperabant.

peribit .i. in irritum cadent optata, quod verſiculo ſequenti declaratur.

29 *fortitudo ſimplicis* תם lattom .i. perfecto, quæ quidem vox eſt ſimi-

ſimilis formæ חמ chom. Vel etiam lamed vocis לתם lattom ſignificabit propter .i. propter perfectū, atq; ita erit nomen adiectiuū.
via domini eiuſdem nimirum præcepta.
& pauor מחתה mechità ideſt deiectio, ideſt hęc eſt via a qua deijcientur, propterea quod Deum ſint auerſati, iuxta illud, iuſti per eam ambulabunt, & impij in ijs offendent.

LEVI GHERSOMITES.

27 *timor domini* Hic viro diuturnius vitę ſpacium concedit, quam conſtitutum ſit, nam cum is in diuinæ prouidentiæ gremio iaceat, calamitates euadit, quibus preſſus ad mortem adigeretur ante naturæ ſeneſcentis ætatem. Verum impiorum anni decidentur, neq; ad conſtitutum tempus deuenient, immatura .n. eos morte praua illorum mulctabit deliberatio.
28 *expectatio iuſtorum* Illorum ergo expectatio eſt vita æterna iucunditate bonorum circumfluens, quæ quidem eſt finis lętitię, nam voluptates, lætitięq; corporis nulla ratione cum illa ſunt comparandæ, vt explicaui primo lib. de bellis Dei.
ſpes autem impiorum Hęc ſpes nihil aliud eſt, quam cum quæ corpori placent comparantur .i. res, & gaudia corpus delinientia, quę quidem abſumuntur, ociſſimeq; diſpereunt.
29 *fortitudo ſimplicis* Qui ergo iter ſuum ad perfectionem inſtituent, experientur à vijs Domini quoad legem, & præcepta, opem præberi, vt ſtabiles in ſemita perſeuerent, quam ingreſſi fuerant; ita .n. perfectionis coronidem adipiſcentur, quam expetebant. Verum eadem via prauis erit deiectio, nam longe recedit à fine, quem illi deſtinabant, nimirum ab iniquitate, mendacio, & violentia.

Verſ. XXX. XXXI. XXXII.

30 Iuſtus in ęternum non commouebitur: impij autem non habitabunt ſuper terram.
31 Os iuſti [a] parturiet ſapientiam: lingua prauorum [b] peribit.
32 Labia iuſti [c] conſiderant placita: & os impiorum [d] peruerſa.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. loquetur. Chal. notam facit. b Syr. amputabitur. c Chal.

c Chal. cognoſcent. Syr. cognoſcunt bonum, vel gratiam.
d Chal. peruertit.

SALOMON ISACIDES.

h.c.14.v.16. 30 *in æternum non commouebitur* Quando nutat haud perpetuo id fiet, licet enim cadat, mox reſurget.

Eſai.57.v.19. 31 *os iuſti parturiet* ינוב ianub .i. loquetur, iuxta illud ניב שפתים fructum labiorum .i. ſermonem.

32 *conſiderant placita* ידעון רצון iedehun ratſon .i. beneuolentiam ſibi conditoris ſui comparare, eundemq; delinire ſciunt rationem; etiam perſpectam habent, qua mortales ſibi deuinciant, amicitiaq; inter eoſdem conſeruetur.

A. ABEN EZRA.

30 *iuſtus in æternum non commouebitur* cum calamitatibus vexabitur, nunquam e ſuo ſtatu dimouebitur. Vel etiam, poſtquam mortem cum vita commutauerit, poſteritatem ex ſe relinquet, iuxta
hic.c.2.v.21. illud, qui .n. recti ſunt habitabunt in terra.

impij non habitabunt terram impiorum memoria, & proles ſimul interibunt.

31 *os iuſti parturiet ſapientiam* ינוב ianub, vox deducta a תנובה tenuuah quæ fructuũ copiam ſignificat, hoc eſt iuſti os fructum vberẽ ſapiẽtiæ ꝓferet: illud aũt ניב שפתים niu ſephataim nõ eſt diſſimilis dicendi forma ab illis, fructu labiorum ſuorum ſaturabitur: ac coin-
h.c.8.v.20.
Hoſ.c.13.v.19. cidit cum illis, inter fratres diuidet.

lingua prauorum peribit ſuccedentur labia peruerſa loquentis.

32 *conſiderant placita* ידעון iedehun .i. quæ placent, grataq; ſunt iuſti lingua proloqui ſciet. Os autem impiorum peruerſa noſcet effari.

LEVI GHERSOM.

30 *in æternum non commouebitur* ita iuſtus diuinæ prouidentiæ cordi eſt, vt nunquam nutet, & nunquã illius pedes è ſua ſtatione dimoueantur, ſtabilis .n. perſeuerabit in ſua ſede, neq; inde in alias migrabit terras.

impij autem non habitabunt ſuper terram Nonniſi breuiſſimo temporis interuallo certum aliquem locum colent, cum .n. ſceleratis actionibus aſſueuerint, quamplurimis etiam inuiſi erunt. Illud etiam iſta inſinuabunt.

in æternum non commouebitur .i. intra præſcriptum illi viuendi ſpacium non commouebitur, iuxta illud, & numerum dierum tuo-
Ex.c.23.v.13. rum implebo.

impij autem non habitabunt ſuper terram tempore illis conſti-

tuto,

tuto, cum futurum ſit, vt illorum ætas imminuatur.

31 *os iuſti* Os illius, qui rectis opinionibus ſit imbutus, effabitur ſapientiam, quæ ſtabile quiddam, æternumq; eſt; neq; vnquam à ſapientia congruus ſermo aberit; veritas.n. ſe ipſam prodit, omnibuſq; rationibus ſecum ipſa conſentit.

lingua prauorum peribit Lingua in errore verſantis, mendaciaq; ferentis quoad principia notiſſima, peribit .i. nullam vim, ponduſq; habebit, niſi conſentiant illius dicta ijs, quæ mox reperiuntur poſt illa pronunciata, & principia.

32 *labia iuſti conſiderant placita* ירעון רצון iedehun ratſon .i. linguæ iuſti mortalium propenſionem ſibi demereri ſciet, cum eius verba conſentanea, iucundaq; accidant.

os impiorum Secus autem impijs euenit, nec .n. ſibi beneuolentiam conciliant, ſed alios repugnantes, iratoſq; experiuntur, cum verba acerba, & iniqua proferant. Illud etiam in horum explicatione dicere poteris: labia iuſti, qui ſcilicet veras opiniones animo imbiberit, rationem callere, qua aſſequatur quod gratum ſit in rebus naturalibus, quarum contemplationi vacat, earumdem cauſis, quare ita res habeat inueſtigandis. Verum enim vero impios, qui opiniones veritati repugnantes amplectuntur, quiq; in principijs errant: effugiet quod in rebus gratum, iucundumque eſt, & inter ſe repugnantia, atq; figmenta loquentur.

CAPVT VNDECIMVM.

Verſ. I. II. III.

1 ᵃStatera doloſa, abominatio eſt apud Dominum: & pondus ᵇæquum, voluntas eius.

2 ᶜVbi fuerit ſuperbia, ibi erit & contumelia: ᵈvbi autem eſt humilitas, ibi & ſapientia.

3 ᵉSimplicitas iuſtorum diriget eos: & ᶠſupplantatio peruerſorum vaſtabit illos.

VAR. LECT.

a Syr. ſtateræ. b Syr. pondera iuſta amat. c Syr. in locum, quem contemptus aliorum ingreditur. d Syr. humilibus vero eſt ſapientia. e Syr. ſpes iuſtorum ædificabitur. f Syr. ſuperbia iniquorum profligabitur.

T Chal.

***Chal.** diripientes peruertentur, & conterentur. Forte interpr. in Bib. Reg. errat, & vertendum deriſores.*

SALOMON ISACIDES.

2 *ibi, & ſapientia* ſapientia etiam ſimul aduentabit.
3 *diriget eos* תנחם tanchem illos deducet.
vaſtabit illos ישדם ieſaddem, idem ac ישדדם ieſadedam.

A. ABEN EZRA.

2 *vbi fuerit ſuperbia* בא זדון ba zadon venit ſuperbia .i. vir ſuperbia præditus, adeſtq; contumelia. nam ſuperbus cæteros contemnet.

vbi autem eſt humilitas את צנועים eth tſenuhim .i. cum humilibus ſapientia, iniuriam .n. patienter ferunt, nec contumelioſe quidq̃ reſpondent. Porro humiles ij ſunt, quos pudet ſuperbe aliquid præſtare, iuxta illud humiliare ſe, & ambulare cum Deo.

3 *ſimplicitas* תומת thumat vox eiuſdem formæ ac ישרת oporteretq vt eſſet תממת

3 *diriget eos* ne impingant.

& ſupplantatio סלף ſeleph iniquitas, & fraus, qua alios circumueniunt.

vaſtabit eos Supplantatio, frauſq; ipſos crimino ſos ad exitium propellet atq; ita legendũ erit ישדם ieſaddem adhibito iod ad vocis initium. Quod ſi legatur ושדם veſaddem cum vau, is erit ſenſus: ſupplantatio in ipſoſmet nefarios redundabit; frauſq; eoſdem exitio percellet.

LEVI GHERSOM.

1 *ſtatera doloſa abominatio* Deteſtatur Deus illum, qui trutina fallaci perpendit opiniones, qui ſcilicet in meditatione rerũ haud ſibi ſcit cauere ab ijs, quę in errorem propellunt; id. n. efficit, vt grauiſſime labatur, atq. ad audaciam ſingularem, ac proteruiam obſtinatam adigatur. Verum placet Deo, vt iuſto pondere eas libremus, ne ſcilicet incrementum patiatur; quod proculdubio fit, cum ſeruantur inſtituta & ordines, quibus vir inſtruitur, vt errores quoad rerum contemplationem deuitet.

2 *ubi fuerit ſuperbia* Cum ergo aduenerit quis ſuperbia elatus, prauas fouens animo opiniones, qui audeat de rebus iudicium ferre abſq; vlla inueſtigatione, ſtatim poſt eum ignominia, contemptuſq; accedet, neq; .n. conuenient res ijs, quæ ab illo ſunt iudicata. Verũ enim vero ſapientia apud eos reperietur, qui modeſte, demiſſeq; de ſe ſentiunt, atq ad hunc ſe gradum extollere verentur; nituntur .n. propoſitionibus idoneis, aptiſq; argumentis.

ſim-

3 *ſimplicitas* תמת tumath Perfectio iuſtorũ eoſdem deducet ad culmen votorum ſuorum, efficietq; vt quę inueſtigabant, adipiſcantur.

& ſupplantatio Obſtinata autem peruerſorum mens eoſmet ad exitium adducet, pænituſq; abolebit.

Verſ. IV. V. VI. VII.

4 Non proderunt diuitiæ in die vltionis: iuſtitia autem liberabit a morte.

5 Iuſtitia [a] ſimplicis [b] diriget viam eius: & in impietate ſua corruet impius.

6 Iuſtitia rectorum liberabit eos, & in [c] inſidijs ſuis capientur iniqui.

7 [d] Mortuo homine impio, nulla erit vltra ſpes: & [e] expectatio ſolicitorum peribit.

VAR. LECT.

a Syr. perfecti. b Chal. rectam faciet. c Syr. in iniquitatibus ſuis. d Syr, Chal. quando moritur impius, perit ſpes. e Syr. ſpes iniquorum. Chal. ſpes illorum qui faciunt iniquitatem.

SALOMON ISACIDES.

6 *& in inſidijs* Incident iniqui in inſidias, quas ipſimet ſtruxerant, vbi facer textus mutilus, & mancus videtur, q. d. iniqui capientur in inſidijs, quas ipſimet machinati erant.

7 *nulla erit vltra ſpes* Cum impius vita functus fuerit ij etiam fallentur, qui in eodem ſpem ſuam collocabant.

expectatio ſolicitorum אונים onim .i. filiorũ ſpes, qui ſunt illorum robur, & diuitiæ irrita fiet; nam ob parentum demerita, haud bonis vllis gaudebunt Cum autem iuſtus vita functus fuerit, illius ſoboles habebit quid ſperet ob parentis iuſtitiam.

A. ABEN EZRA.

4 *non proderunt diuitiæ* Impijs diuitiæ, quibus pollent nihil proderunt, quando Deus in eoſdem ira exarſerit.

iuſtitia autem liberabit Vindicabit eos, ne ſceleratorum mortem obeant: vel etiam ſeruabit eos, ne niſi cum ad ſenium deuenerint e vita migrent.

5 *iuſtitia ſimplicis diriget viam* ne ſcilicet impingat, & corruat, vt teſtantur ſubſequentia, corruet impius.

6 *iuſtitia liberabit eos* à calamitatibus, & tuebitur.

& in inſidijs ſuis capientur illaqueabuntur ipſi artibus, inſidijſq; quas moliebantur in cæteros.

7 *nulla erit vltra ſpes* Diſperibit ſpes, qua alios ad egeſtatem redacturos confidebant.

expectatio ſollicitorum אונים onim, quæ vox deducitur ab און auen .i. iniquitas q. d. expectatio qua ſe inique geſturos ſperabant, irrita erit. Vel etiam אונים onim erit nomen adiectiuum .i. ſcelerati ad normam בגדים & טובים

LEVI GHERSOM.

4 *non proderunt diuitiæ* Nihil prorſus facultates mortali proderunt, vt euadat in die iræ, namq; exterminabitur. Iuſtitia vero & æquitate idem à morte ſeruabitur.

5 *iuſtitia ſimplicis diriget viam* vt votorum ſuorum compos fiat, nam propter huiuſmodi iuſtitiam diuina prouidentia peculiariter in eodem elucebit, cuius inſtituta ad integritatem, & æquitatem tendant; impius autem in ſua impietate corruet, cuius ſemita, viuendiq; conſuetudo ad impietatem pertineant. Corruet porro in media via, Deo deſideria, & conatus impios, quibus alijs nocere moliebatur, profligante.

6 *iuſtitia rectorum liberabit eos* ab ærumnarum moleſtia recti ſeruabuntur: iniqui autem, & contumaces ſeipſis implicabuntur eadē calamitate, quam alijs ſe illaturos cogitabant. Quare is erit ordo verborum, & in inſidiis, ſupple iniquorum, capientur iniqui iſti, qui commemorati ſunt.

7 *mortuo homine impio nulla erit vltra ſpes* Quoniam totus pæne moritur: ſpes etiam, quam in inſigni ſuo robore, & vi collocabat, euaneſcet. Vel etiam ea erit horum ſententia, mortuo impio ceſſabit ſpes, qua illius amici ab eius viribus, & facultatibus certum munimen ſibi deſpondebant. Expectatio etiam, qua eidem fidebant, futurum vt opem præſentem afferre poſſet irrita corruet; eodem enim vita functo vis omnis, & robur deſperibit.

Verſ. VIII. IX.

8 Iuſtus de anguſtia liberatus eſt: & tradetur impius pro eo.

9 Simulator ore decipit amicum ſuum: iuſti autem liberabuntur ſcientia.

VA-

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. ſubibit impius pro eo. *b Syr. flagitioſus. Chal. doloſus ore nocet amico ſuo.* *c Syr. roborabuntur.*

SALOM. ISAC.

8 *iuſtus de anguſtia liberatus eſt* poſtquam impius vita functus fuit. Quare hic verſiculus cum ſuperiori copulatur.

9 *ſimulator* Hypocrita ſeducens amicum ſuum in tramitem iniquum eidem ore perniciem parit.

iuſti autem liberabuntur ſcientia Iuſtus autem euadet per legis ſacroſanctæ ſcientiam, quæ de huiuſmodi cauendis præcepit, non amabis iniquum &c.

A. ABEN EZRA.

8 *de anguſtia liberatus eſt* נחלץ nechelats, ſimili dicendi charactere quo illud, eruite lapides i. eruet eum Dominus à calamitatibus humano generi conſtitutis. Leu. 14. v. 40.

tradetur impius pro eo propter eum impius in calamitates incidet, vt illius vices ſubeat.

9 *ſimulator ore* בפה חנף bephe chaneph. i. ore iniquus, qui in alterum falſa teſtatur, illum e medio tollere geſtiens, ſuo teſtimonio, vel certe fraudulentis criminationibus. Verum iuſti ſcientiæ, & peritiæ ſuæ opera euadent, & huiuſmodi diſcrimini ſe ſe ſubducent.

LEVI GHERSOM.

8 *de anguſtia* Quandoq; contingit, vt iuſtum à calamitate Dominus ſeruet, ac iniquum eadem premi patiatur, quo iuſti vice fungatur.

ſimulator ore Hypocrita, & ſceleratus ore ſuo amicum in diſcrimen ſummum adducet, nam ſermone ſuo pellicit alios ad crimina ſubeunda, ideoq; alios in exitium pertrahit.

iuſti autem liberabuntur Iuſti autem non ſolum alicui perniciem non inferunt, ſed etiam ſcientia ſua, & rerum cognitione alios ab impendentibus ærumnis liberabunt.

Verſ. X. XI.

10 In bonis iuſtorum [a] exultabit ciuitas: & in perditione impiorum erit [b] laudatio.

11 Benedictione iuſtorum exaltabitur [c] ciuitas: & ore impiorum ſubuertetur.

VA-

VAR. LECT.

a Syr. roborabitur. Chal. exultabit ciuitas eorum. b Ch. exultatio. c Chal. prouincia.

SALOM. ISAC.

11 *exaltabitur ciuitas* .i. durabit, & domus contabulatio ſublimis conſeruabitur, ne cadat. Cũ Iudæ reges adhuc innocentia, & integritate pręcellerent, ſanctuarij domus eorum precibus ſtabilis, ſirmaq; perdurauit.

A. ABEN EZRA.

10 *in bonis iuſtorum* Quando Deus probos beneficijs cumularit, tunc eorum ciues gaudebunt; cũ autem impij peribunt exultabũt.
11 *benedictione iuſtorum* Connectenda ſunt iſta cum ſuperiori verſiculo hac ratione. Iure quidem optimo illis gaudendum eſt, cũ propter benedictiones iuſtorum ciuitas exaltetur .i. illius ædificia in altum extollantur, & creſcant, Vel etiam id ad ciues referetur. Verum propter os impij falſa teſtimonio ſuo aſſerentis, aut verſutijs cęteros circumuenientis, eadem ciuitas vaſtabitur.

LEVI GHERSOM.

10 *in bonis iuſtorum* Ob iuſtorum fælicitatem, & bona ciuitas lætitia perfundetur, cum ab illa vniuerſa diligantur, quorum bona in eandem redundant. Secus vero eſt de iniquis, quorum bonis haud ciues lætantur, quin cum illi perduntur ſumma exultatione tripudiant.
11 *benedictione iuſtorũ exaltabitur* Proſperis rebus iuſtorum magnum incrementum, dignitatemq; ciuitas ſuſcipit, cum vniuerſos ſuos ciues hi beneuolentia, charitateq; complectantur. eorũdemq; benedictio in ciues deriuatur. Ciuitas autem quæ impij ore adminiſtratur, deuaſtabitur; is .n. prauas conſuetudines inducet, ex quibus conſequetur, vt ciuitas exterminetur.

Verſ. XII. XIII.

12 Qui deſpicit amicum ſuum, indigens corde eſt. vir autem prudens *a* tacebit.
13 *b* Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana: qui autem fidelis eſt, animi, celat *d* amici cõmiſſum.

VAR. LECT.

a Syr. in ſilentio habitat. b Syr. calumniator. Chal. accuſator criminoſus. c Syr. ſpiritu. d Chal ſermonẽ.

SALOM. ISAC.

12 *vir autem prudens tacebit* quando illum amicus deſpiciet, ſilentio vtetur, quemadmodum de Saule legimus, & deſpexerunt eum, & non attulerunt ei munera; ille vero diſſimulabat ſe audire. 1. reg. c. 10. v. 27.

A. ABEN EZRA.

12 *qui deſpicit* Qui amicum deſpicit, quem pre ſapientia qua excultus eſt ſummo in honore habere deberet, prorſus eſt excors.

vir autem prudens tacebit Contumeliam æquo animo prudens feret, tacebitq; ne ſocium contumelia afficiat, ac temnat: vel etiam tacebit, nec quidquam prorſus alteri reſpondebit.

13 *qui ambulat fraudulenter* הולך רכיל holeth rachil; huiuſmodi dicendi formula vſurpatur, quod res ſuſq; deq; permiſceat: Verum ambulare dicitur, quod cum arcanum aliquod ab altero audiuerit, ſtatim abeat, vt illud alteri patefaciat.

LEVI GHERSOM.

12 *qui deſpicit amicum* Vecors ſibi ſimilem excordem ludibrio habet, cum ſeipſum ſapientem, alterum vero dementem arbitretur

prudens autem tacebit Prudens autem haud quidem ſocium ſuum deludit, & contemnet, ſed ſilet, dum alter loquitur, attenteq; illius ſermones audit; licet autem is in medium ea proferat, quæ ipſe perſpecta habet, auſcultat tamen eius dignitati fauens, licet inde nihil percipiat emolumenti.

13 *qui ambulat fraudulenter* Ex praua autem hac conſuetudine illud etiam prouenit, vt fraudulenter ſe gerat, alijſq; perniciem procreet. Verum qui fidelis eſt, obtegit, & occultat ſibi commiſſa verba, licet ſacramenti, arcaniue religio nulla intercedat. Illa etiam erit horum mens, turpem illum eſſe, ſimilemq; fraudulento, qui quoad res diuinas abditiſſima ſapientiæ myſteria diuulgat, ita .n. hominũ generi grauiſſimi detrimenti eſt origo: ſed .n. qui ſpiritu fidelis eſt, ideoq; cauet ne illa præſtet, ob quæ peccandi aliis anſam præbeat, eã ſcientiæ partem occultat, cui alter non ſit idoneus.

Verſ. XIV. XV.

14 Vbi non eſt gubernator populus corruet: ᵃ ſalus autem, vbi multa conſilia.

Affli-

15 [b] Affligetur malo qui fidem facit pro extraneo:
qui autem cauet laqueos, ſecurus erit.

VAR. LECT.

a Syr. liberatio. b Chal. malus male agit contra iuſtū, eo quod fideiuſſor ſteterit pro extraneo, & odit eos, qui ſpem ſuam collocant in Deo. Syr. improbus male facit cum occurrerit iuſto, quod oderit ſpei compotes.

SALOMON ISACIDES.

14 *vbi non eſt gubernator* Quando Iſraelitæ calamitate prementur, nec ſollicito animo curabunt, vt accurate attendant, ſeq; demittant, atq; à criminibus reſipiſcant, tunc populus corruet.

15 *affligetur malo qui fidem facit* Impius, qui animum ſuum ad ſuperſtitioſa numina appulerit, conteretur.

qui autem cauet laqueos שׂנֵא תוֹקְעִים ſoneh toKehim, qui auerſatur ſtipulatores .i. qui odit cum ſeductoribus manus conſerentes, vt illorum conſilia ampleƈtantur, Rabbini autem id expoſuerunt de fideiuſſione ob diuitias.

A. ABEN EZRA.

15 *affligetur malo* רע rah, Hæc vox eſt nomen ſubſtantiuū; ירוע ieroha vero deſumptum eſt ex illo, conteres eos in virga ferrea. Quare ea vis erit, effringetur prorſus qui pro extraneo, quem haud ita norit, fideiuſſerit.

cauet laqueos שׂוֹנֵא תוֹקְעִים, qui cauet, ne manus conſerat, vt pro alio vadimonium præſtet ſecurus erit, nec fæneratorem formidabit.

LEVI GHERSOM.

14 *vbi non eſt gubernator* Propterea quod in bellis res inito conſilio nō geratur, populus in poteſtatē hoſtiū veniet: vbi autem multi ſunt conſiliarij, vt ſolertia adhibeatur in bello, populus ab hoſtibus ſeruabitur incolumis. Alia etiam erit vis horum. Propterea quod non ſit adhibita ſolers cura ad animum concupiſcentem debellandum, ideo populus .i. membra, animiq; facultates illius retibus implicabuntur: Verum in opportuno, multoq; conſilio ſalus ſita erit; cui quidem explicationi verſiculus conſequens congruit, vt nimirum arceamus intellectum, ne pro concupiſcente vadimoniū Deo præſtet, vt illius debita perſoluat, impius enim conteretur &c.

15 *affligetur malo* Senſus eſt, calamitate eum vexatum iri, exitiumq; ſubiturum, qui ſtipulatus fuerit pro facultate extranea ei, vt homo eſt, quæ quidem eſt excitans ad corporeas cupiditates. Verum qui odit manus conferentes .i. qui hac ratione vadimonium ſubire negabit, ſed intellectum ſuum informare ſtudebit ea cognitione, & opinione, quæ eidem ſit propria, & opportuna, ſecurus erit, nec formidabit, quin diuinæ prouidentiæ beneficia experiatur.

Verſ. XVI. XVII.

16 Mulier [a] gratioſa inueniet gloriam: & robuſti habebunt diuitias.
17 [b] Benefacit animæ ſuæ vir, miſericors: [c] qui autem crudelis eſt, etiam propinquos abijcit.

VAR. LECT.

a Syr. mulier pia viro adipiſcitur laudem, ſedes autē ignominiæ mulier quæ veritatem odit. Inertes etiam in diuitijs ſuis ſunt indigentes, fortes autem obtinent ſcientiam. Ch. mulier benigna diuidit gloriam, & robuſti currunt poſt diuitias. b Chal. retribuit bonum vir benignus. Syr. vir pius iacit ſibi pignora bona. c Chal. qui perdit corpus ſuum crudelis eſt. Syr. qui perdit corpus viri abſq; miſericordia.

SALOM. ISAC.

16 *inueniet gloriam* Iſraelitica ſynagoga ad diuinam gloriam proxime accedit, & ad eius legem. Hæbræū ſermone ſuo pgdit. Quare dic iam aeceſſit cū nūc longiſſimè diuellatur

& robuſti habebunt diuitias Filii vero Eſau diuitiis per furtum, rapinamq; auferenti ſe ſe proxime addicent.

17 *benefacit animæ ſuæ* propinquis ſuis pius, & miſericors beneficia impendit: crudelis autem propinquos ſuos cõturbat, & abijcit.

A. ABEN EZRA.

mulier gratioſa אשת חן eſſeth chen, quę ſcilicet gratia, & pulchritudine pręcellit.

inueniet gloriā תתמך tithmoch, apprehendet, ſeu fulciet .i. ita dignitatem tuebitur, vt propter formam in precio habeatur, gloriæ etiā voce diuitię inſinuabuntur, quod mihi arridet: inueniendi autem,

Verſ. XVIII. XIX.

18 Impius facit a opus inſtabile: ſeminanti autem iuſtitiam merces b fidelis.

19 c Clementia præparat vitam, & ſectatio malorũ mortem.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. opera iniquitatis. Syr. oppreſſionis.* b *Chal. veritas merces eius erit. Syr. veritas erit eius merces.* c *Syr. filius iuſtitiæ ad vitã, qui facit malũ ad mortẽ. Cha. ſicut qui facit iuſtitiam ſeruatur ad vitam, ſic qui ſequitur malum ſeruatur ad mortem.*

SALOMON ISACIDES

18 *impius facit opus inſtabile* פעלת שקר pehulath ſaKer, opus mendax; .i opus impij eidem mentitur, in eo .n. felicitatem ſuam ſitã arbitratur verum omnia deficiunt, & euaneſcunt.

ſeminanti autem iuſtitiam merces fidelis qui vero eleemoſinam diſſeminat opus ſtabile pręſtat, nam proculdubio certus eſt ad extremum ſeactionis ſuæ fructum relaturum.

merces שכר ſacher obſtructio, queadmodum quis aquę curſũ obſtruit, vt piſces expiſcari queat, ſeq ibidem piſcium copiam reperturum confidit cui ſimile ex illud Iob qui facit obſtructionem.

ita iuſtitia ad vitam iuſtitiæ veritas tendit ad vitam iuxta illud, in numeris כן בני veritatem ſignificat.

A. ABEN EZRA.

18 *ſeminanti iuſtitiam merces fidelis* Merces vero, quæ ſeminanti iuſtitiam à Deo concedetur, erit veritas, ſeminare autem iuſtitiam nihil eſt aliud quam iuſte agere.

19 *clemẽtia præparat vitam* כן הצדקה לחיים chen hatſedacha lechaim ita iuſtitia ad vitam. Quemadmodũ iuſtitię merces eſt veritas, ita iuſtitia eſt ad vitam, quam eius beneficio aſſequimur, animę nimirum vitam.

ſectatio malorum מרדף meradeph, eſt vox actiua tranſitiua, ſeu ad cor, ſeu ad quippiam aliud referatur: Atque ita expones; qui malum ſectari iubet, præſtat id ad mortem oppetendam, immatura enim morte obibit.

LEVI GHERSOM.

18 *impius facit opus inſtabile* Perditis moribus, prauiſq; opinionibus imbutus opus efficit, ex quo nihil emolumenti percipiatur, quia eſt merum hilum, & mendacium.

ſeminanti Qui autem iuſtitiam vel quoad mores, vel quoad opiniones ſerit huic duraturum, admirabileq; præmium reſeruatur, quod quidem eſt veritatis indagatio, ex qua fructus vniuerſi humanæ fælicitatis pendent.

19 *clementia præparat* צדקה כן chen tſedacha quemadmodum ex iuſtitia diſſeminanda conſequitur veritas, ita ex eadem vera vita emanabit; nam pars rei exiſtētis, quod eſt vita quædam, eſt veritas, vt in prima philoſophia declaratur.

ſectatio malorum mortem At .n. qui iniquitatem, impietatemq; ſectatur, tum moribus, tum opinionibus, inde caſibus mortis, aut extremo diſcrimini obnoxius erit.

Verſ. XX XXI.

20 Abominatio Domino cor prauum: & [a] voluntas eius in ijs qui [b] ſimpliciter ambulant.

21 [c] Manus in manu non erit innocens malus: ſemen autem iuſtorum ſaluabitur.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. amat Chal. vult. b Syr. ſine macula ſunt in via eius. c Syr. Chal. qui extendit manum ſuam contra ſocium ſuum, non erit innoxius à malo.

SALOMON ISACIDES.

21 *manus in manu non erit innocens* Tranſibit nimirū à manu Dei ad illius manum actionis pręmium, nec inſons erit à ſcelere, quod perpetrauerit.

A. ABEN EZRA.

21 *manus in manu* Adſtat Deus manui impij, atq; ideo non erit innoxius: ideo autem non erit inſons, quia Deus rependet debita illius capiti.

ſemen autem iuſtorum ſaluabitur ſemen iuſtorum eſt eorundem ſoboles, quæ ob parentum merita à calamitatibus eripietur.

LE-

LEVI GHERSOMITES.

20 *abominabile* Deteſtatur Deus eos, qui prauo ſunt corde, cum ab hac prauitate ſemper in errores pertrahantur quoad animi ſenſa, tum etiam alijs modis grauioribus.

& voluntas eius placentq; Deo qui rectam ineunt abſolutamq; rationem quoad contemplationem rerum, vt ab erroribus caueant.

21 *manus in manu* Damna repentina ingruentia quaſi per manus haud euadet impius, Deo haud ita curante, vt is huic calamitati ſubducatur.

ſemen autem iuſtorum ſeruabitur Verum enim vero huiuſmodi diſcrimina iuſtorum proles effugiet, Deo pro ſua peculiari prouidentia ita cauente. Illud etiam iſta inſinuabunt Quo tempore acerbiſſimæ calamitates quaſi de manu ad manum inopinatæ prement, vniuerſiq; illis erunt obnoxij, probris, improbisq; ſimul ob illas periclitantibus, euadet tamen ſemen iuſtorum, fructus ſcilicet in abſolutione intellectus ſiti; nec .n. huiuſmodi mala in intelligentē facultatem vim, acerbitatemq; ſuam exercere poterunt.

Verſ. XXII.

22 [a] Circulus aureus in naribus ſuis mulier pulchra & [b] fatua.

VAR. LECT.

a Chal. ſicut circulus. Syr. ſicut monile aureum. *b Chal. fœtido ſenſu.*

SALOM. ISAC.

22 *circulus aureus* Pulchritudo in fatua eſt tanquam circulus in naribus ſuis eundem fęde cōſpurcantis, qui in luto volutatur, cuiuſdem rationis eſt ſapientiæ ſtudioſus, qui à recta via deflectit.

& fatua סרת טעם ſarath taham .i. à legis inſtitutione diuulſa.

A. ABEN EZRA.

22 *in naribus ſuis* ſus .n. illum circulum in cęno volutabit, atq; diffringet; quæ quidem à ſimili petuntur, nam pari ratione pulchritudo eſt tanquam aurum; mulier vero demens eſt tanquam ſus rerū cognitione carens. Forma ergo illius fit turpiſſima, atq; in deformitatem abit, quando à ſapientię ductu, vel guſtu illa recedit. סרת ſarat autem habet eandem nominis formam, quam מגרת megarath:

LE-

LEVI GHERSOM.

22 *circulus aureus* Mulier pulchritudine præcellens, ſed mente capta ſimilis eſt inauri aureę quæ in abiectiſſimo loco collocatur, in ſuis nimirum roſtro fædiſſimo, ſeſe in cęno vo'utantis Monemur autem hiſce, vt á ſcortis longiſſime recedamus, quę licet forma præſtent, attamen proculdubio vecordia laborant, ideoque ad huiuſmodi turpitudinem, & ignominiam pelliciunt, ſed .n. per iſta adumbratur pulchritudo, aptaq; conſtitutio, qua præpotens Deus hominis materiam, & animi facultates inſtruxit, vt intellectui obſequiū præſtarent. Quodſi mortalis abſtineat á ſollicito ſtudio perfectionis illius, quæ eidem tanquam conſentanea propoſita, conſtitutaq; ſit, pulchritudo huiuſmodi, & apta conſtitutio in fędiſſimum locū proijcitur: quandoquidem vecors hic criminoſior eſt omnibus malis vniuerſorum animantium, nam ea facultate, & diſpoſitione, qua ornatus fuerat, vt abſolutionem intelligentis facultatis ſectaretur, actionibus turpibus inſeruit, atq; maiora damna infert, quam bruta & muta animantia.

Verſ. XXIII. XXIV. XXV. XXVI.

23 Deſiderium iuſtorum [a] omne bonum eſt: præſtolatio impiorum [b] furor.

24 Alij [c] diuidunt propria, & ditiores fiunt: [d] alij rapiunt non ſua, & ſemper in egeſtate ſunt.

25 Anima quæ benedicit, impinguabitur: & [e] qui inebriat, ipſe quoque inebriabitur.

26 Qui abſcondit frumenta maledicetur in populis: benedictio autem ſuper caput vendentium.

VAR. LECT.

a Chal. ad bonum eſt. Syr. in bonum. b Syr. ad furorem. c Sy. eſt qui ſeminat ſua, & multum introducit. Chal. eſt qui diſpergit, & rurſus additur ei. d Chal. indigentia erit ei qui recedit á rectitudine. Syr. eſt qui non ſua congregat, & modicum eſt illi. e Syr. quæ maledicit maledicetur. Chal. qui docet etiam ipſe diſcet. f Syr. Cha.

qui

qui prohibet frumentum in neceſſitate, illud hoſtibus ſuis relinquet.

SALOMON ISACIDES.

23 *præſtolatio impiorum furor* gehennnam illi fidenter prę̄ſtolantur, atq; expectant.

alij diuidunt propria indigentibus eleemoſinam impendentes, qui quidem maioribus diuitijs cumulabuntur.

alij rapiunt non ſua וחסך vechoſech, .i. alius cohibet ſupple ſeipſum, vt iuſte agat; verum id illi egeſtatem pariet.

25 *anima quæ benedicit* quæ diuitias ſuas liberaliter profundit, atq; ſemper benedicendi vox peſim Gallice ſignificat.

& qui inebriat qui ſcilicet indigentes vbertim ex ſaturat.

ipſe quoq; inebriabitur .i. affatim bonis cumulabitur ad ſatietatem.

26 *qui abſcondit frumentum* מנע בר moneha bar, qui prohibet filiũ ne legis cognitionem aſſequatur.

A. ABEN EZRA.

23 *omne bonum* אך ach .i. ſolum diminutiua particula Omnem cupiditatem a ſe reiiciunt, præter eam, quæ ſit rectæ actionis.

præſtolatio impiorum furor Impij ſperabunt futurum, vt furioſe ſe gerere poſſint, iracundie ſcilicet furorem in alios exerentes ira autem qua quis modũ excedit appellatur עברה heura .i. extra limites progreſſus.

24 *alij diuidunt* eſt qui in indigentes diuitias diuidat, cui adhuc diuitiæ adijcientur.

alij rapiunt non ſua וחושך chosech, alius vero cohibet diuitias ſuas à iuſto .i. à iuſte agendo, ne ſcilicet pauperibus eas ſuppeditet; verũ hic tenebris offundetur, quoniam ad egeſtatem redigetur, particula vero אך ach imminutionem demoſtrat cohibentis diuitias, præ amplitudine earum quę liberali addentur.

25 *inebriabitur* יורא iorè, quæ vox deſumpta eſt ex illa והורית להם & illos edocebis. Ea autem eſt explicatio, anima quæ benedictiones ſuas liberaliter impertitur, à Deo ditabitur, & magnificabitur, idẽ .n. Deus qui eundem cumulat, docet, præcipitq; vt indigenti ſuppetiæ ferantur, iuxta illud, ſed dabis viaticum de gregibus &c. Aliter etiam exponere lubet, vt anima quæ benedicit, & anima, quæ inebriat ſimul copulentur, eaq; ſit ſententia. Quicunq; beneficiis alios proſequitur, etiam ipſe ſaginabitur, nam יורא ſaginandi vim ha habet beneficiis, enim conferendis indigenti, copiam bonorum conſequetur. Deu. 15. v. 18.

Tertia deniq; ſit explicatio,

anima quæ benedicit .i. ſapienti, alios ſapientia auctos reddẽti poteſtas, dominatuſq; à Deo concedetur.

26 *qui abſcondit frumenta* בר bar .i. frumentum, quod paleis euentilatum ſit, vbi bar eſt eiuſdem formæ ac כג מת

maledicetur. יקבוהו ijKbuhu, quæ deſumptum eſt ex illis קבה לי quæ vox eſt verbi origo cuius quidẽ ſimilis forma eſt הנה item ארה quaſi ſit נקבה

vendentium משביר maſbir .i. annonam vendentis. Id ergo ita expones. Qui in charitate annonæ prouentus ſuos abſcondit, vt illos charius diuendat, hunc infauſtis precationibus populi proſequentur: fauſtas vero precationes impendent annonam diuendenti, cum vrgebit neceſſitas.

LEVI GHERSOM.

23 *Deſiderium iuſtorum* Iuſti nihil aliud expetunt, ſibiq; pro fine, & meta ad quam diſponantur proponunt, quam bonum, & honeſtum. Verum quod ſperant impij ex ſibi præſtituto fine, ira & furor eſt, cum ſceleribus ſolum ſtudeant ſe cumulare, quod quidem metri elegantia explanatum eſt, vnumquemq, ſcilicet horum compotem fieri votorum ſuorum, cum .n. iuſtus in vniuerſis ſuis actionibus honeſto fine moueatur, hoc illi Deus præmium concedet, vt animi bonis fruatur, nefarij vero cum iniqua in ſuis actionibus appetant ſibi ipſis mala accerſent.

24 *alij diuidunt propria* Spectant hæc ad illum, qui in rerum contemplatione ſit abſolutus quanto enim magis alios ſcientia imbuere ſtudebit, tanto maiori ſcientia, & prudentia augebitur, iuxta tritum illud: ex diſcipulis meis magis profeci quam ex vniuerſis, cum vero quis ſe continet, ne ęquitatem mortales doceat, id illi vitio cedit, perfectioniq; detrimentum affert; cum enim aliis pernegat, quę ad rectitudinem pertinent contemplatio etiam, ac rerum inueſtigatio imminuitur.

25 *anima quæ benedicit impinguabitur* Eadem etiam de cauſa, anima quæ alijs benedicit impinguabitur, & quæ inebriat inebriabitur; Viri benedicti anima aſſidue inhiantis benedictioni augmentoq; contemplationis hæc iucundiſſima pinguedine intelligibiliũ pinguefiet. Qui etiam aliis liberaliter impertit ea, quæ ex ſapientiæ pinguedine ſibi comparauit, is etiam ſe ipſum erudit, & docet; contemplationem enim hac actione admirabili ratione abſoluit, quod ad eam diſcipulis explanandam deſcenderit.

26 *qui abſcondit* Qui contemplationis ſuæ frumentum aliis diuidere negat, ab vniuerſis populis, gentibuſq; diris deuouebitur propterea quod viris prodeſſe nolit in rebus, ad quas præpotens Deus ſingularem opem contulerit.

benedictio autem ſuper caput vendentium in caput autem diuidentis doctri-

doctrinam, docentiſq; populos benedictio deriuabitur, quod ab iiſdem fauſtiſſimas precationes reportet: benedictione item cumulabitur in ipſamet contemplatione; hac .n. actione mirifice augebitur: benedictionem deniq; à Deo reportabit, premium huiuſmodi recte actioni referente. Illud etiam veriſimile videtur, referri etiam hos tres verſiculos ad hortationem, qua iuſte agendo, ac eleemoſinis diuidendis ſtudeamus.

Verſ. XXVII. XXVIII.

27 ᵃBene conſurgit diluculo qui quærit bona: ᵇqui
autẽ inueſtigator malorũ eſt, opprimetur ab eis.
28 Qui confidit in diuitijs ſuis corruet: iuſti autem
quaſi virens folium germinabunt.

VAR. LECT.

a Chal. qui conſurgit diluculò ad bonum, quærit beneplacitum Syr. qui quærit bonum, quærit beneplacitũ. b Chal. qui quærit malum, veniet ſuper eum.

SALOM. ISAC.

27 *bene conſurgit* שוחר טוב ſocher tou, vigilator bonus, qui in rectum iter mortales deducere ſtudet, eoſq; arguit, & inſtituit.

quærit bona רצון ratſon .i. beneuolentiam, Vehementer id expetit, vt iſ Deo ſiet accepti, illiſq; ſe pacatum, beneuolumq; reddat.

A. ABEN EZRA.

27 *bene conſurgit* שוחר טוב ſocher tou conſurgens diluculo bonus; qui ſcilicet diluculo conſurgit vt bene agat.

quærit bona רצון ratſon beneuolentiam Reconciliare ſtudebit ſibi ſocium, in quem noxam contraxit; vel etiam.

quærit bona .i. beneuolentiam diuinam ſibi demereri expetit.

qui autem inueſtigatur malorum Qui vero malum alteri inferre machinabitur.

opprimetur a תבואנו tauoennu, veniet illi .i. à Deo malum illud in eundẽ recidet, iuxta illud conuertetur dolor eius in caput eius &c.

28 *qui confidit* Qui ſuis diuitijs nititur, non autem Deo, nihil ex his præſidij percipiet; cadet .n. in poteſtatem illorum à quibus ad necem, & exitium quæretur: iuſti autem, qui in Deo ſpem ſuam collocant, non autem in diuitiis, germinabunt quaſi virens folium.

LEVI GHERSOM.

27 ***bene conſurgit*** שוחר טוב ſocher tou, Qui bonus eſt, bonumq; ſtudioſe ſectatur, Deo acceptus eſt, vt bono fruatur; cum enim à Deo ita homo ſit conſtitutus, vt bona anxie appetat, ideo dubio procul optati finis compos erit.

qui autem Malo autem opprimetur qui mala appetit, ſecus enim quam decreuerat, res male ſuccedent; quæ enim in alios machinabatur in ipſum recident, atque implicabitur retibus, quæ in alios occulte pararat.

28 ***qui confidit in diuitijs*** Corruet ille qui ita nititur ſuis facultatibus, vt ideo ſuperbe ſe efferre ſuper cæteros meditetur; neq; enim conſentaneum eſt, vt alteri quam Deo nitamur. Quemadmodum autē ſub folio germen enaſcitur, ita iuſti in germen ſe induent, vt proferant fructus, quos à Deo ſperauerant.

Verſ. XXIX. XXX. XXXI.

29 Qui ᵃ conturbat domum ſuam, poſſidebit ventos:
& qui ſtultus eſt ſeruiet ſapienti.
30 Fructus iuſti lignum vitę: & ᵇ qui ſuſcipit animas,
ſapiens eſt.
31 ᶜ Si iuſtus in terra recipit, quanto magis impius, &
peccator?

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. Qui ædificat domū ſuam in oppreſſione, relinquit filijs ſuis ſuſpiria. qui non congregat in domo ſua, diuidit ventos filijs ſuis. b Chal. ſuſceptrix animarum eſt ſapientia. Syr. exterminabuntur animæ impiorum. c Syr. ſi iuſtus vix viuit, impius & peccator vbi reperietur? Cha. iuſtus in terra roboratur; impij autem & peccatores de terra perdentur.

SALOM. ISAC.

29 ***poſſidebit ventos*** Iners vir, qui ſemper auras hæreditate adipiſcitur .i. vana ſectatur, qui neque legis ſtudio dat operam; neq; eandem opere exercet, ad extremum domum ſuam conturbat, .i. familiam

liam ſuam calamitate percellit, quod ea deſint, quibus veſcatur.

30 *fructus iuſti* eam habent mercedem, fructumq; actionum iuſti, vt ſint lignum vitæ. i. ad omnem æternitatem recte facta durent.

& qui ſuſcipit animas Qui ſapiens eſt, animas ſibi comparat, & acquirit, quæ ab eo rectum iter addiſcunt, ex quo videntur illæ ab eo efformatæ, & acquiſitæ iuxta illud, & animas quas fecerunt in Aaran. G.c.12. v.4.

31 *ſi iuſtus in terra recipit* Vt quid impius vana ſpe effertur, quo tempore res proſpero, feliciq; euentu ſuccedunt? an non etiam iuſtum noxæ, quam ſubiuit pœnas dantem animaduertit, cum adhuc inter viuos agit.

quanto magis impius אף כי aph chi; an non etiam multo magis impius pęnas perſoluet ſcelerum ſuorum, vel dum adhuc vitã trahet, vel dum mortem obibit?

A. ABEN EZRA.

29 *qui conturbat* Qui domum ſuam perturbat, præ ſua dementia hæreditate ventum, vanitatemq; aſſequetur.

qui ſtultus ſtulti autem ſeruum ſapiens hæreditario iure obtinebit, hunc .n. à ſtulto ob ſapientiam comparabit. Vel ſtultus ſapientis ſeruus erit.

30 *fructus iuſti* Fructus cogitationum, quæ in animo iuſti verſantur, de ijs ſermone ſuo inſtituendis eſt tanquam fructus arboris vitalis.

& qui ſuſcipit animas לקח loKeach erudiens, quæ vox concidit cum illis לקח טוב leKach tou doctrina bona. Ea autem erit expoſitio. Sapiens eſt qui cæteros ſapientia imbuit, diſciplinaq; & recta inſtitutione auget, iuxta illud, te eleuat i. quid te edocuit. hic c.4. v.2.
Aliter etiam exponens. Iob.15.v.12.

qui ſuſcipit .i. qui acquirit: & comparat, iuxta illud, & adduxerunt mercimonia. Trito autem Rabbinorum ſermone emptiones appellantur מקח. Quare is ſenſus erit: ſapiens emit animas .i. ſeruos, & ancillas, vt e contra ſtultus ſapienti ſeruiet. Alius etiam adhibeatur explicationis modus.

qui ſuſcipit animas Sapientiæ ſuę auſpicijs alios ſapiens a calamitate eripiet.

31 *ſi iuſtus in terra recipit* Iuſto dùm adhuc eſt inter viuos beneſactorum præmium rependit Deus.

quanto magis אף כי aph chi .i. pari ratione impij pœnã eorũ, quæ geſſerint, antequã e viuis excedãt, reportabunt, vt etiam indicant illa, & reddens odientibus ſe contra faciem eius .i. ſtatim. deut.7.v.10

LEVI GHERS.

29 *qui conturbat* Qui domum ſuam ad exitium adigit, corpus ni-

mirum ſuum, & membra, facultateſq; animi itaut iis non v[illegible] ad vtilitatem ſibi conſtitutam percipiendam, poſſidebit venti hilum, ex quib. nihil emolumenti emergit.

& qui ſtultus eſt Cum autem ſe contineat, ne intellectus [illegible] et erga ea quæ propoſiti ſint finis in alterius ſeruitutē redigitur, quòd nimirū ſtultus cordati ſeruus ſit. Vel etiam vox ſerui, fortuitos casus ſignificabit; iſq; erit ſenſus: operam nimirum laboreq; vecordis in ſapientis vtilitatem ceſſurum; iuxta illud is præparat, iuſtus autem induetur.

30 *fructus iuſti lignū vitæ* iuſtus .n. laborat ad vitæ æternitatem capeſcendam; Sapiens autem eſt.

qui ſuſcipit animas .i. qui operā impedit, ac facultates animæ materię concretione conſtantis deducit, vt vniuerſę ſollicitæ excitent intelligentem poteſtatem ad huiuſmodi vitæ immortalitatem obtinendam. Vel etiam idē verbis immutatis repetetur, ad hunc ſenſum; fructus iuſti eſt arbor vitam conferens; quia nimirum non ſatis eſt iuſto ſi ſibimet vitam arripiat, niſi etiam aliis eandem obtineat. Sapiens ergo animas mortalium ſuſcipit, atq; ad diuinam ſeruitutem pertrahit, vt omnes vitę immortalitate fruantur.

31 *ſi iuſtus* En iuſto haud ſatis fit ſi vitæ compos ſit æternę; niſi ēt cū adhuc terrā colit trāquillitate fruatur, nec vllę aduerſæ rei terrore percellatur. Quod ſi ēt aliquādo ſe aliquo crimine obſtrinxerit, aliquāq; noxā incurrerit, tranquillā nihilominus vitam traducet; vt animaduertere poteris in Ioſaphat, qui ſocietate ineunda cum Achabo, noxa non caruit; illum tamen à pernicie ſeruauit Dominus, quādo ad eundem interficiendum exercitus Aramęus impetum fecit, propterea quod bonis verbis, rebuſq; excultus eſſet, vt in libro paralip. commemoratum eſt. Idem etiam contigit cum Dauide, cum ob mulierē ſe fœditate criminis deuinxit, inquit enim illi prophæta, Dominus tranſtulit a te peccatum tuum, neque morieris; propterea quod eius opera, ſi hoc vnum excipias abſolutiſſima, perfectiſſimaq; eſſent, vt ibidem commemoratur. Exprimitur ergo maiori pæna Saulem mulctatū, quam Dauid, licet non ita graue crimen eſſet Saulis, neque .n. tanta recte factorum copia affluebat, quanta Dauid; cum pleræq; eius actiones à rectitudinis, æquitatiſq. norma deuiarent.

CAPVT DVODECIMVM.

Verſ. I. II. III.

1 Qui diligit diſciplinam, diligit ſcientiam: qui autē
odit increpationes, inſipiens eſt.
2 ᵃQui bonus eſt, hauriet gratiam à Domino: qui
autem cōfidit in cogitationibus ſuis, impie agit.ᵇ
3 Non ᶜroborabitur homo ex impietate: & radix iu-
ſtorum non commouebitur.

VAR. LECT.

a Syr. benefiet viro, qui cuſtodit voluntatē Domini. Chal. bonus eſt qui ſuſcipit voluntatem Dei. b Chal. viri impij conſilium infringetur Syr. impius condemnabitur. c Chal. non dirigetur uir in iniquitate.

SALOMON ISACIDES.

2 *hauriet gratiam à Domino* יפיק iaphiK, elicit à Dominō animi tranquillitatem, qua optima in orbem inuehat.

confidit in cogitationibus איש מזמות is mezimmoth. qui nefarijs machinationibus ſcatet.

impie agit ירשיע iarſiha alios reos facit, vt malo mactētur, quod teſtantur illa; qui in vno peccauerit multa bona perdet. Eccl. 9. v. 18.

3 *non roborabitur* לא יכון loijcō haud ſceleratus ſtabilis erit, valideq; baſi innitetur.

A. ABEN EZRA.

1 *qui diligit* Qui ſcientiæ amore exardeſcit, inſtitutionem etiā amplectitur, qua mentem ſuam conformet.

2. 3. *qui bonus eſt. Non roborabitur* Hæc ſimul coniungenda.

hauriet gratiam יפיק iaphiK .i. elicit. Q. d. Vir bonus diuinam beneuolentiam elicit, hoc eſt ab illo gratiam init. Verſipellem vero, ſceleſtiſq; cogitationibus præditum Deus quan-

do

do iudicium exercebit reum faciet, quamobrem mox ſubditur non roborabitur, hoc eſt haud ſtabilis firmuſq; in impietate ſua hęrebit. *non commouebitur* quando ærumnis premetur.

radix ſymbolum eſt poſteritatis, quam illi cum vita defungentur poſt ſe relinquent. Aliter etiam hæc expones. Quemadmodum radix e ſuo loco difficulter amouetur, ita iuſti inconcuſſi, immotiq; perſiſtent, neç à ſua ſede, graduq; deijcientur.

LEVI GHERSOMITES.

1 *Qui diligit* Qui rectam morum inſtitutionem amat, ſcientiæ etiam amore tenetur, cum id maxime conferat ad adipiſcendum abſolutionem quoad ea, quę intelliguntur; ideo enim perſpicuum eſt, eum qui increpationes odio pertinaci reſpuat, abſolutione etiam morum ſpoliatum eſſe, ex quo eſt inſtar pecudis ratione carentis cum etiam eorum, quæ cognoſcuntur, perfectione careat.

2 *hauriet gratiam* Vir probus quæ vult impetrat à Deo, cuius prouidentia gaudet, eius namq; voluntas à diuina non diſſidet.

qui autem confidit in cogitationibus איש מזמות iſc mezimmoth. Sed enim qui machinationibus ſuis obſequitur, vt criminibus ſe obſtringat, ad mentem illorum nefas, & tantum piaculum factum eſt, à Deo reus fiet, & declarabitur, cum in hunc calamitates adducet ea ratione, qua in alios idem moltus fuerat.

3 *non roborabitur* לא יכון lo ijcon. Aedificium viri in ſcelere verſantis non perdurabit, leui enim de cauſa corruet; radix verò iuſtorum non commouebitur, ſed ſtablis ad omnem temporis diuturnitatem perſeuerabit.

Verſ. IV.

Mulier *a* diligens, corona eſt viro ſuo: & *b* putredo in oſſibus eius, quæ confuſione res dignas gerit.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. mulier honeſta. Syr. Virilis. b Chal. mulier mala velut putredo in ligno; ſic diſperdit oſſa viri ſui. Syr. ſicut fungus, & vermis in ligno, ita virum profligat mulier malum faciens.

SALOM.

SALOMON ISACIDES.

4 *eſt putredo* Mulier pudore ſuffundens, cuius actiones probroſæ ſint eſt tanquam putredo oſſa ſubintrans.

A. ABEN EZRA.

4 *mulier diligens* אשת חיל eſeth chail, vox hæc eandem vim habet, quam חילך chailecha, quod diuitias ſignificat, q. d. mulier quæ diuitias congerit eſt mariti corona, qui illius opera in prætio habetur, atque honore afficitur, quemadmodum diadema regium caput cęteris verendum reddit.

putredo in oſſibus mulier probroſa maritum ſuum dedecore afficiens; illa inquam, quæ rem familiarem effuſè diſtrahit eſt putredo in oſſibus, cui nulla proderit medicina.

LEVI GHERSOM.

4 *mulier diligens* Mulier ergò diligens, & in agendo ſollicita corona eſt viri ſui: deſidia verò torpens eundem ad exitium propellit, atq; ita in illum ſe gerit, quemadmodum putredo, quæ oſſa abſumit. Mulier etiam ſymbolum erit facultatis, quæ miniſtra eſt quædam intellectus, eidemq; ſuam operam defert, ſubminiſtrans ex ſenſibus quę contemplationi vſui ſint. Quod ſi illa vel non obtemperet, vel etiã negligenter ſe gerat prępoſtera, & probroſa eidem erit, tanquam oſſium putredo, arcebit enim ab eodem coronidem.

Verſ. V. VI. VII.

5 Cogitationes iuſtorum iudicia: & ᵃ conſilia impiorum fraudulenta.

6 Verba impiorum inſidiantur ſanguini: os iuſtorũ liberabit eos.

7 ᵇVerte impios, & non erunt: domus autem iuſtorũ permanebit.

VAR. LECT.

a *Chal. ſolertia. Syr. molitiones, ſeu conuerſatio.* b *Chal. ſubnertuntur impij, & non reperiuntur.*

SALOMON ISACIDES.

6 verba impiorum, Conſilium ſermone ſuo ineunt profligati, vt alios manibus, vel certe periuro teſtimonio vita ſpolient.

os autem iuſtorum Cum eorum nefaria conſilia iuſti intelligunt eos, qui ad necem exquirebantur machinationibus impiorum patefaciendis ſeruant. Quod ſi teſtes ſint illos mendacij arguentes elingues reddunt.

7 verte הפוך haphoch idem ac להפוך lehaphoch .i. tanquã inopinata conuerſione impij ſusq; deq; conuertuntur.

& non erunt pænitus enim abſumuntur, vt incolæ Sedom.

permanebit ſtabilis firmaq; durabit.

A. ABEN EZRA.

Tres hi verſiculi viciſſim nectuntur. Hæc autem erit explicatio. Cogitant iuſti, vt iuſta agant, impij autem conſilium ineunt, vt eoſdem fraudibus circumueniant. Cum autem id præſtare nequiuerint inter ſe verba habẽt de inſidijs parãdis in iuſtorũ ſanguinem, eiſq; morti tradendis. Verum os iuſtorum iuſta loquentium ab inſidiatorum manibus hos ſubducet.

verte הפך haphoc Deijciet Deus eos à ſedibus ſuis, domus autem iuſtorum, qui iuſta meditabantur ſtabilis erit, nec vnquam vacillabit.

LEVI GHERSOM.

cogitationes iuſtorum Nõ ſolum autem ea, quibus iuſti operam ſedulam nauant apta ſunt & conſentanea, ſed etiam quę mente cogitant ad iudicij trutinam exacta ſunt.

6 verba impiorum inſidiantur ſanguini Sermones impij ad perniciem ſpectant, quam ſibi pro fine conſtituerunt, ad ſanguinem nimirum inſontium profundendum: Secus verò eſt de iuſtis, quorũ verba ſpectant, ad ſeruandos innoxios à ſanguinis effuſione.

7 verte Subuertet Dominus impios, neq; breuiſſimo temporis interuallo ſubſiſtent. Haud ita cum iuſtis ſe habebit, illorum quippe domus permanebit, ideſt eorum poſteritas. Neq; verò opus eſt dicamus, eoſdemmet duraturos, ſtabileſq; futuros, cum etiam horum ſoboles inconcuſſa manſura ſit, iuxta illud, non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem.

Verſ.

Verſ. VIII. IX.

8 a Doctrina ſua noſcetur vir; qui autem vanus, & excors eſt, b patebit contemptui.
9 Melior eſt c pauper, & d ſufficiens ſibi, quã glorioſus, & indigens pane.

VAR. LECT.

a Syr. os prudens laudant mortales. Chal. Vir. laudatur iuxta intellectum. b Syr. deſpicietur velut ſtultus. d Chal. abiectus, qui habet ſeruos. c Syr. ſibi vſui eſt, & ſeruit.

SALOM. ISAC.

8 *Doctrina ſua noſcetur* לפי שכלו יהלל lephi ſiclò iehulal iuxta doctrinam ſuam celebrabitur. Vnusquiſq; iuxta cognitionem rerũ, qua excultus erit præmium reportabit, ſi nimirum in ſapientia multum, vel parum profecerit.

qui autem vanus איש נעוה לב is nahauè leu. Qui mentem ſuam affatim à lege ſacra reuocarit contemptui patebit. Vox autẽ נעוה nahaue idem ſignificat, quod illud נעויתי nahaueti ideſt audire neglexi, vel ſubtraxi me ab audiendo, atq; etiam eandem vim habet, quam illud בן נעות filij rebelles. Sed enim affirmandum eſt hũc eſſe cuius mens vaga ſit, & inſtabilis ad mentem illorum נע ונד nah vanad .i. vagus, & profugus, quemadmodum dicimus זעוה zahaueh à radice זע z ah. Eſaiæ.21.v.3 1.reg.20.v.30 Gen.4.v.12

9 *Melior eſt pauper* Qui ſibi abiectus videtur, & apud ſe perſonam ſerui induit præſtat illi, qui ſibi glorioſus apparet, ſibiq; alicui arti vacare ignominioſum ducit illud iactanter obtendens, ſe à nobiliſſimis ortum ducere, hunc enim is exitus manet, vt panis egeſtate laboret.

A. ABEN EZRA.

Iunguntur hi duo verſiculi ad hunc ſenſum. Propter os prudenter ſermonem ferens laudẽ ab hominibus vir conſequetur; vecors autem ludibrio habebitur. Qui verò abiectè de ſe ſentit, prudentiæq; ſuę operã ſeruum ſibi acquirit potior eſt glorioſo, opibuſq; large afluente, ac eas dementer dilapidante, qui mox ad eam redigendus ſit egeſtatem, vt pane indigeat. Glorioſus autem is, eſt, qui multis diuitijs abundat, nam מתכבד mitcabbed rerum copia afluentem, diuitijsq; grauem ſignificat, iuxta illud ככר בכר Gen. 3. v. [illegible]

caued meod diues valde. Vel etiã hoc loco glorioſus cũ paupere, ſeu contempto comparabitur, q. d. melius agitur cum paupere, & demiſſo, quam cum glorioſo apud ſe, verum pane indigente.

LEVI GHERSOM.

8 *Doctrina ſua* Vir intelligens iuxtà doctrinam ſuam celebratur, ſapientia enim ab vniuerſo hominum genere maximo in pretio habetur, omnesq; illius amore trahuntur, vt ante commemorauimus. Qui autem mente deprauata eſt, cum nimirum quoad ea, quæ mente arripiuntur implicetur erroribus probrum ſubibit; nec enim prœmiſſis mordicus adhærebit, ac ſibi conſtabit opinionum errore inuolutus, ſed expugnabitur facilè, & conuincetur cum aliquis cum eodem diſputabit, qua de cauſa ignominia afficietur.

9 *Melior eſt pauper* Præſtantior eſt qui ſibi abiectus, ſeruusq; eſt, vt ſcilicet opere ſollicito remdomeſticam gerat, agroſq; colat, vt ex ijs laborum ſuorum fructus decerpat, quam qui honore excolatur, velitq; ſibi a cæteris ſeruitium exhiberi, cum panis egeſtate laboret; demiſſio enim prioris ad extremum gloriæ vertetur, poſterioris verò gloria deniq, in ignominiam cedet.

Verſ. X. XI.

10 Nouit iuſtus iumentorum ſuorum animas: ª viſcera autem impiorum crudelia.

11 Qui operatur terram ſuam ſatiabitur panibus: qui autem ſectatur ᵇ otium ſtultiſſimus eſt.

Qui ſuauis eſt in vini demorationibus in ſuis munitionibus relinquit contumeliam. } *deſideratur in hebreo, & Syro.*

VAR. LECT.

a *Syr. impij autem claudunt viſcera ſua. Chal. miſerationes impiorum crudelitas.* b *Chal. vacua. Syr. feſtinat poſt vanitatem.*

SALOMON ISACIDES.

10 *Nouit iuſtus* Nouit quid iumento, quidue domeſticis ſui opus ſit.

11 *Qui operatur* Hæc iuxta verborum ſenſum intelligenda sũt. Allego-

Allegoricè autē indicant aſſidue in doctrina verſari nos oportere, ne rerum obliuio memoriam ſubeat.

A. ABEN EZRA.

10 *Iumentorum ſuorum animas* Nouit qua re indigeant bruta animantia, licet ratione careant. Verum viſcera impiorum ſunt crudelia .i. miſereri aliorum impij neſciunt.

11 *Qui operatur terram* Quoniam homo procreatus eſt, vt terram colat, atq; alimenta laboribus ſuis ſibi comparet, idcircò ea excolenda panibus ſaturabitur: qui verò leuibus conſectandis tempus terit, excors eſt.

LEVI GHERSOM.

10 *Nouit iuſtus* Animam iumenti ſui iuſtus perſpectam habet, neceſſariaq; alimenta ad corporis conſeruationem ſubminiſtrari curat. Pro anima autem iumenti intelligitur anima materiæ compage conſtans, viro vt cum brutis conuenit, non vt vir eſt attributa.

Viſcera autem impiorum Cū autem impij ergà corpus ſuum miſeratione vtuntur, ne ſcilicet cupiditates ſuas cohibeant ſæua quædam id eſt benignitas, cum prauis hiſce moribus perdantur.

11 *Qui operatur* Qui terræ colendæ, ſuisq; negotijs, ac arti operam ſedulam nauat ex ea viuendi adiumenta comparabit, quod eodem recidit, ac ſi diceretur, ſi quis terræ cultui vacet inde panis copiam ad veſcendum percipiet.

Qui autem ſectatur otium Verū qui vanas, temerariasq; opiniones ſectatur non ſolum pane egebit, ſed etiam vecors, & ſcientiæ expers erit.

Verſ. XII. XIII. XIV.

12 Deſiderium impij ᵃ munimentum eſt peſſimorum: radix autem iuſtorum ᵇ proficiet.

13 Propter peccata labiorum ᶜ ruina proximat malo: effugiet autem iuſtus de anguſtia.

14 De fructu oris ſui ᵈ vnuſquiſq; replebitur bonis & iuxtà ᵉ opera manuum ſuarum retribuetur ei.

VARIÆ LECTIONES.

a *Syr. ad malum præſtandum. Chal. deſiderat impius re-*

tia mali. b Syr. germinabit. Chal. permanebit. c Chal. corruit malus. Syr. capietur. d Vir probus. e Chal. iuxta bona.

SALOM. ISAC.

12 *Munimentum* מצוד metſod .i. venatio. Impij hoc maximè optant, vt ijs veſcantur, vitamq; ſuſtentent, quæ ſcelerati per fraudem, & rapinam venati fuerint.

Proficiet יתן yten dabit. Proferet quod conſentaneum erit; fructum nimirum opportunum.

13 *Propter peccata labiorum* Propter nefariũ crimẽ eorũ, qui per diluuij ætatem illud impiè iactabant, quis Deus eſt, vt illi ſeruiamus ſceleſti exitio mactati ſunt; iuſtus verò Noë calamitatem euaſit.

14 *De fructu oris* Dum adhuc terræ carceribus detinentur, ijs bonis veſcuntur, quæ mercedis loco ſacræ legi operam nauantibus conceſſa ſint; in futura autem æternitate cornu copiæ ſemper duraturæ ijſdem reſeruatur.

cornu copiæ familiaris vox hebreis.

A. ABEN EZRA.

12 *Munimentum* מצוד metſod .i. de venatione. Impius eadẽ venatione gaudere optat, quã iuſti.

Proficiet יתן ijtten dabit. Fructum feret, & ramos, ita vt impij venari nequeant. Vel etiam iuſtus quiſq; radices profunde aget ſoboles verò innuitur, quæ ex ijs relinquetur.

hic c. 10. v. 7. 13 *Propter peccata* Propter impietatem labiorum in laqueos incidet improbus, iuxtà illud, os ſtulti contritio eius.

Effugiet Euadet iuſtus calamitates probitatis ſuę ope, iuxtà illud multę tribulationes iuſto, & de ijs omnibus liberabit eũ Dominus.

Pſ. 34. v. 20. 14 *De fructu* ob fructus ſuos, quod ſcilicet iuſta loquatur quiſq; mercedem à Deo reportabit.

LEVI GHERSOM.

12 *Deſiderium* Illud maximè appetunt impij, vt compotes fiant artis fraudulentæ profligatorum, cuius ope violenter alijs diripiendis viribus ſunt firmis, vt etiam ipſi robur ſibi comparent ad nefarium opus obeundum: iuſti verò haud alia re aliena indigent vt corroborentur, cũ horũ radix illud prębeat, quo in rebus ſuis gerendis, tum quoad mores, tum quoad cõtemplationem firmentur, vt leui attentione perſpicuum ſit; radix enim, ſeu origo .i. quę ſub ſenſum cadunt. & primę rerum notiones, ac etiam mentis molitiones abunde in ſapientia, & prudentia veritatem ſuppeditant, quorum attenta meditatio eſt iuſtorum ars, & opus.

13 *Propter*

13 *Propter peccata* בפשע bephesah in rebellione Improbus vir labiorum ſuorum veneno rebellis eſt, nec enim ſermones ſuos pro feret prout æquum eſſet, ex quo ſuiſmet verbis reus fit. Secus verò eſt de probo, qui calamitatem euadit, quòd verborum ſuauitate, & apta quadam ratione ſermonis excellat, vt declaratum eſt.

14 *De fructu* Ex ſermone ſuo quis ad ſacietatem fructus demetit, multòq; magis ob rectè facta præmium reportabit, vt conſentaneũ eſt. Hæc autem à Salomone dicuntur, vt intelligamus vniçuique honeſtæ actioni præmium conſtitutum eſſe, ſi enim quis ſermonis ſui fructu non caret, multo magis id erit ſperandum de eo, quod quis rectè, vel iniquè geſſerit.

Verſ. XV. XVI. XVII.

15 Via ſtulti recta in oculis eius: qui autem ſapiens eſt
audit conſilia.
16 Fatuus [a] ſtatim indicat iram ſuam: qui autem
diſſimulat [b] iniuriam, callidus eſt.
17 [c] Qui quod nouit loquitur index iuſtitiæ eſt:
qui autem mentitur, teſtis eſt fraudulentus.

VAR. LECT.

a Chal. importune. Syr. eadem die. b Syr. callidus autem diſſimulat ignominiam ſuam. c Syr. veritatẽ eorum quæ videntur iuſtus eloquitur. Chal. qui atteſtatur veritatem, narrat iuſtitiam. d Teſtis fallax fraudulentus eſt.

SALOMON ISACIDES.

16 *Statim* ביום baióm in die. Ipſomet die, quo fatuus iraſcitur, furorem ſuum prodit, amicum ſuum palam ignominia notans, probrisq; appetens, nec animi ſui impetus coërcens.

Qui autem diſſimulat Prudens verò, ac moderatus contumeliam diſſimulat, nec in litem, certamenuè præcipitat. Medras autem hęc habet. Quo die procreatus eſt Adam, eodemmet eius noxa patuit, præpotens autem Deus, cum prudentię ſit fons, quæ condiderat

rat abolere noluit, ſed probrum diſſimulauit, ſententiamq; ſuam ad diem vnum ex ſuis diſtulit, hoc eſt vſq; ad mille annos.

17 *Quod nouit loquitur* יפיח אמונה iaphiac e munah. i. vera loquitur, In iudicio verax vera deponit, vt iuſtum demonſtret inſontem.

A. ABEN EZRA.

15 *Via ſtulti* ſtultus cum ſe rectum iter inire arbitretur, argumenti fidem non adhibet: ſed ſapiens eſt qui aliorum conſilijs acquieſcit.

16 *Fatuus ſtatim* ביום baiom ipſo die. Quo die ſtultus cum cæteris verſabitur eius ira, qua in alios exardeſcit dignoſcetur.

Qui autem diſſimulat כוסה coſeh tegens. Qui tegit conuicium quo a ſtulto appetitus eſt ſapiens eſt, iuxta illud ne reſpondeas ſtulto.

Alia explicatio, qui cōtumeliā ſubit haud illa tectus, ac quodammodo idut⁹, ſed nudat⁹ eſt, licet voci ערום harū ſciurek ſit adſcriptū.

ערום harum tum callidū tum nudum ſignificat.

17 *Qui quod nouit loquitur* יפיח אמונה iaphiach emunah, loquitur veritatem: Qui vera loquitur in iudicio iuſta iudicabit: qui verò falſa profatur eſt fraudator.

15 *Via ſtulti recta eſt in oculis eius* Rectum ſe tramitem inire ſtultus exiſtimans haud alios conſulit, qua de cauſa eius negotia peſſime ſe habent. Sapiens autem, licet iure niti poſſet rerum cognitione, qua excellit, aliorum tamen conſilijs obtemperat.

16 *Fatuus ſtatim indicat* Probrum ſuum ſtultus euulgat; quo enim die illius ſermones audiuntur ira etiam, & querelæ animaduertuntur ob id quod ad ignominiam, contumeliamq; eiuſdem redit, dementia huius mores, & conſuetudinē corrumpente, eodemq; in ipſum Deum ira efferueſcente. Cum autem ſapienti aduerſum quid contigerit ob conſilij orbitatem probrum ſuum occultat, cæteriſq; abditum vult, ne ab illis ludibrio habeatur.

17 *Quod nouit loquitur* Qui ſermone ſuo iuſta, veraq; profert, ac rite aſſueuit cum in teſtem aduocatur, procul dubio veritatis integer erit aſſertor, neq; ab æquitatis norma recedet: fraudator autem mentiendo aſſuetus quando ad teſtimonium ferendum depoſcetur iniquitatis, & mendacij amore inflammatus falſa teſtabitur.

Verſ. XVIII. XIX. XX.

18 Eſt ᵃ qui promittit, & quaſi gladio pungitur conſcientiæ: lingua autem ſapientium, ᵇ ſanitas eſt.

19 Labium veritatis, ᶜ firmum erit in perpetuum: qui autem ᵈ teſtis eſt repentinus, concinnat linguam mendacij.

20 Dolus in corde cogitantium mala: qui autem pacis ineunt conſilia, ſequitur eos gaudium.

VAR. LECT.

a Chal. ſunt qui dicant quaſi *gladios tumultuoſos. b Syr. Sanat. c Syr. labia veracia recta ſunt. Chal. dirigentur. d Chal. feſtinus lingua teſtis falſitatis. Syr. in iqua eſt lingua teſtis repentini.*

SALOM. ISAC.

18 *Eſt qui promittit* בוטה boteh. Quæ vox eandem vim habet, quam illud לבטא leuatteh .i. cum pronunciarit. Leuit. 5.4.

Et quaſi gladio pungitur כמדקרות חרב chemadKeroth chareu ideſt quaſi enſe confodiens. Eſt ergò qui ſermonem ferat tanquam gladio confodiens, is enim mortales inter ſe miſcet, illiſq; patrandæ necis anſam prębet.

Sanitas lingua autem ſapientis alterum alteri reconciliantis medicina eſt ita loquenti.

19 *Firmum erit* ſolidæ baſi nitetur, atq; ad æternitatem durabit.

Teſtis autem repentinus עד ארגיעה had arghiha ad breuitatem Teſtis fallax temporis momento breuiq; durabit, nam abſumetur, nec vllum progreſſum faciet, cum, vt aiunt, mendacia pedibus truncata ſint.

20 *Dolus in corde* Cum autem cogitationes fraudis plenas aſſiduè verſent nulla lætitia, voluptateq; perfunduntur, vt è contra pacis conſilia ineuntes gaudio perfruuntur.

A. ABEN EZRA.

18 *Eſt qui promittit* יש בוטה ies botteh, eſt pronunciator. Series horum cum poſtremis ſuperioris verſiculi verbis copulanda q. d. eſt, qui proferat verba, reſq; diuulget ſuo periuro teſtimonio, quod quidem ità noxium, graueq; eſt, ac ſi enſe tranſuerberaret.

Sapientium Qui adamuſim examinant teſtimonia, & mendacia, in eum prolata, qui confoſſus fuerat à teſte mentiente. Alia explicatio. Pertinent hæc ad eos, qui grauia, difficiliaq; vouent.

19 *Labium veritatis* hoc eſt eius qui vera teſtetur.

Teſtis repentinus ארגיעה arghiah, quietem ſignificat, & ceſſationem q. d. ceſſare faciam, & abolebo illam, hoc eſt linguam fallacem.

20 *Dolus in corde cogitantium mala* Qui animo fraudes machinantur, rixas ſcilicet diſſeminantes, deſumptum ex illis, prauo corde machinatur malum, & omni tempore iurgia ſeminat.

Pacis ineũt conſilia qui pacẽ cõſulunt, vt pax inter ſocios ineatur.

Gaudium innuitur ſalutis gaudium.

LEVI GHERSOM.

18 *Eſt qui promittit* יש בוטה ies boteh, eſt qui loquatur. Eſt qui ſermonem habeat, tantumq; verbis ſuis detrimenti mortalibus inferãt, qu antum qui gladio quempiam trãſuerberet, ob procacis linguæ verba, vel nomen contumelioſum.

Lingua ſapientium Sapientis lingua tantum abeſt vt perniciem inferat, vt medicamentum ſit, quo arceantur grauiſſimi morbi, hoc eſt linguæ diſſidia, vel fæditas morum, & opinionum.

19 *Firmum erit* יכון ijccon conſentiens aptumq; erit. Quod verũ eſt ſemper aptum conſentiensq; erit, nec vllo tempore mutatur. Verum lingua mendacis licet aliquando caſu quodam veritatem proferat, non durabit tamen niſi ad momentum temporis, quod ita breue eſt interuallum, vt illo breuius nihil excogitari poſſit iuxta acceptionem vocis ארגיעה arghihah: velut ſi ex gratia dicamus medicum ædificare propterea quod Ruben medicum ędificare cõtingat, nam ſolum mederi medicum verè ſemper affirmabimus.

20 *Dolus in corde cogitantium mala* Eſt calliditas, qua quis verſutus fiat, vt alijs aſtutè perniciem inferre poſsit, ſed enim fraus quam is molitur in pacis conſilia ineuntes, hoc eſt probos, quorum ſtudia & conſilia ad pacem, recteq; ad agendum ſpectant in eorundem gaudium, & voluptatem redundabit; nec enim detrimentum vllum accipient ex nefarijs machinationibus impiorũ, in quorum caput huiuſmodi ſcelus recidet, Deo iuſtos in eorum poteſtatem venire prohibente, qua de cauſa iuſtis gaudium continget, gaudium inquam ad ęternitatem duraturum, ex quo fiet vt profligati exitium ſubeant. Ea etiam erit horum ſententia, mentem nefaria machinantium aſſiduè cum fraude, doloq; detineri ad malum inferendũ; in animo autem conſulentium pacem ſemper gaudium reſidere: quamobrem in ſceleſti animo fraus, in iuſti autem mente lætitia ſtationem ſemper habet. Malum ergò improbo, gaudium autem iuſto ſemper coniunctum eſſe poetica elegantia demonſtratur, quod verum eſſe patet ex ijs, quæ antea declarauimus.

Verſ. XXI. XXII. XXIII.

21 Non contriſtabit iuſtum quidquid ei acciderit: impij autem replebuntur malo.

22 Abomi-

22 Abominatio eſt Domino labia mendacia: qui au-
tem fideliter agunt, placent ei.
23 Homo verſutus [b] celat ſcientiam: & cor inſipi-
entium [c] prouocat ſtultitiam.

VAR. LECT.

a Syr. non eſt bonum iuſto aliquid iniuſtum. Chal. non decet iuſtum aliquid iniquum. b Syr. Sedes eſt ſcientiæ. c Chal. repetit. Syr. inuocat malum.

SALOMON ISACIDES.

21 *Non contriſtabit* לא יאנה lò ieunch .i. non occurret *malum* און auen .i. ſcelus. Non obſtringetur iuſtus noxa, niſi ſit conſcius. Mens interpretis eſt, nō parietur iuſto malum.

23 *Celat ſcientiam* Prudens licet ſapientia præditus ſit, animo demiſſo eſt, multoque magis vecordem ſermonem occultat.

Prouocat יקרא ijKrà prædicat. Sublimi voce demens ſtultitiam ſuam prædicat.

A. ABEN EZRA.

21 *Non contriſtabit* לא יאנה lo ieunch, quod eandem vim habet, quam illud : אנה לידו innah leiado .i. occurrere fecit in manus eius, quod cauſam, occaſionemq; ſignificat.

Impij autem Licet ij cogitationibus nefarijs ſcateant, non poterunt tamen ſcelus aliquod, ſeu damnum iuſto procreare, atq; impo nere. Alia explicatio. Impij replebuntur malo, vbi calamitates innuuntur, quibus ſæpiſſime obnoxij erunt.

22 *Labia mendacia* .i. teſtis iniquus.

Qui autem fideliter agunt Hi ſunt iudices, quos Deus charitate amplectitur, cum fidem fallacibus teſtibus adhibere noluerint. Vel etiam hi fideliter agunt, qui iniqua teſtari nolunt.

23 *Celat ſcientiam* abdit ſcientiam in corde, ne illam obliuioni tradat. Cor autem ſtulti prodit, prædicatq; ſtultitiam ſuam, iuxta illud, dicet omnibus quod ſtultus eſt.

LEVI GHERSOM.

21 *Non contriſtabit* לא יאנה lo ieiunch non accidet : Non continget iuſto res vlla pernicioſa, Deo illum ſubducente à calamitate, quam illi inferre ſcelerati cogitabant, ne ſcilicet ratione aliqua lædatur. Eoſdem etiam illæſos ſeruabit Deus à morum prauitate, &

opinionum, ob peculiarem prouidentiam.

Cum Deus ſolē ſuum oriri faciat ſuper bonos, & malos caute intellige.

Replebuntur malo Profligati malis omnibus patebunt, ac omnibus rationibus ærumnis replebuntur, Deo peculiari curā non agente, vt improbi à malis ſubducantur.

22 *Labia mendacia* Hæc Deo ſummoperè ſunt inuiſa, cum per ea ad grauiſſima, ac penè incredibilia mala adducamur, vt ſuprà memoratum eſt in illis. Vir Belial &c. & ſex odit Deus &c.

Qui autem Placent Deo quàm maximè qui veraces ſe præbent in ſuis actionibus: neq; verò hoc loco dictum eſt labia veritatis, cum haud ſatis ſit, vt verba veritati congruant, niſi etiam actiones eidem conformentur.

23 *Verſutus* Prudens ſcientiam, cuius compos factus fuit in contēplatione occulta donec ei cōſtet eam verā & ab errore alienam eſſe, ne indè ignominiam reportet. E contrà verò ſtultus ſtatim alijs ſuæ dementiæ argumentum prędicat, nec probrum animaduertit, quo indè notatur.

Verſ. XXIIII. XXV.

24 Manus fortium dominabitur: quæ autem ª remiſſa eſt, tributis ſeruiet.

25 Mæror in corde viri humiliabit illum: & ſermone bono lætificabitur.

VARIÆ LECTIONES.

a *Syr. fraudulenta.* b *Syr. formidoloſi ſermo cor viri perturbat. Chal. verbum timoris in corde viri terrorem gignet.*

SALOMON ISACIDES.

24 *Fortium* hoc eſt iuſtorum *dominabitur .i.* diuitem reddet.

25 *Humiliabit illum* ישחנה iaschennah, idem ac ישחנה iaschennah .i. eum e mentis ſtatione dijciet.

& ſermone bono. Si in lege ſacra operam collocet ab ea mærori, qui in corde radices egit medicina fiet, nam prorſus depelletur: verū iuxtà illos, qui ישחנה iaschennah alloquendi vim habere interpretantur, ea erit ſententia: bona verba, quibus quis mærentem ſoļatur amicum, animum exhilarabunt.

A. ABEN

A. ABEN EZRA.

24 *Manus* Vox hæc bis vſui eſt *fortium* חרוצים charutſim, quod de ſumitur ex illis אז תחרץ az techarets, nunc te mouebis, diſcurſatio- Sam. 2. cap. 5. v. 24.
nem, motumq; ſignificat. q. d. eorum manus dominabitur, qui ſedulo ſe commouent, ad eà quæ ſunt neceſſaria vitæ comparanda.

remiſſa רמיה remiah, fraudatrix. Manus igitur alijs fraudem faciēs tributum ſolertibus perſoluet. Vel etiam vox חרוצים charutſim eos ſignificat, qui auro affluant, quod appellatur חרוץ charuts.

LEVI GHERSOM.

24 *Fortium* חרוצים charutſim .i. ſolertium. Manus ſolertium dominabitur; ij enim accurata diligentia facultates ſibi comparant quibus ad imperium in alios exercendum robur quærunt.

qua autem Diuerſa prorſus ratione a ſolertibus ſe habet remiſſa manus, hoc eſt deſides viri; illi enim torpentes deſidia nulli arti vacant, pro certo ſibi ſtatuentes ex deſidia alimenta ſe habituros. Vocem etiam חרוצים charutſim iuſtos ſignificare dicemus, quorum actiones vniuerſæ ex iuſtitiæ, æquitatisq; norma deſumptæ ſint, ex quo fraudem facientibus aduerſantur.

25 *Meror in corde* Quod ſi alicuius animum mærore affici cōtingat ſtudium ſingulare adhibendum eſt, quo huius vis, impetuſq; retundatur, & aboleatur; cum nihil inde emolumenti, detrimentumque grauiſſimum accipiatur, maximeq; ſapiente indignum ſit mærori ſuccumbere; ſtultum enim eſt ob id, quod præterierit excruciari: nec ob illa quæ futura ſunt grauius nos angi decet, in Deo enim mortalis ſpem ſuam collocet opus eſt. Neq; verò doloris ſedandi ratio deeſt, ſi enim quis bona verba mente admittat mæror voluptate deliniatur .i. qui mærore ſe proſterni patitur, ad ſenſum illorum faciem eius præcedet egeſtas. Illa etiam horum mens erit. Si quando res mæſta animum occuparit, is gaudio refrigerandus eſt; ex gaudio enim efficitur, vt contineatur virtus cordis, ne calorem omnem profundat. Monemur autem hiſce verbis mortalem ſeu ira, ſeu gaudio immoderatè haud affici oportere.

Verſ. XXVI. XXVII. XXVIII.

26 Qui negligit damnum propter amicum, iuſtus
eſt, iter autem impiorum decipiet eos.
27 Non inueniet fraudulentus lucrum: & ſubſtan-
tia hominis erit auri pretium.
28 In ſemita iuſtitiæ vita: iter autem a deuium du-
cit ad mortem.

VAR. LECT.

a Syr. iuſtus dat bonum conſilium amico ſuo. Chal. melior eſt iuſtus ſocio ſuo. b Syr. Chal. non obuia fiet venatio viro doloſo. c Chal. aurum precioſum. Syr. Subſtantia precioſa homo electus. d Chal. patrum noſtrorum ſorte error in Bib. reg. iracundorum.

SALOM. ISAC.

26 *Qui negligit* יתר iather condonans. Probus amici prauis moribus parcit, erroresq; condonat.

Iter impiorum.i. praua doctrina, qua ad nefarie agendum ſunt imbuti perditi in errorem trahentur.

27 *Non inueniet fraudulentus lucrum* לא יחרך רמיה צידו lo iacharoch remiah tſedò .i. non aſſabit fraudator venationem, quod perinde eſt, ac ſi diceretur; iter impiorum hos in deuia, erroreſq; deducet, ità vt torrere nequeant venationem, quam ſua fraude adepti erant: non aſſare autem idem ſignificat, ac haud illis fraus fæliciter ſuccedit; quemadmodum torrere ad ignem cum de venatione ſermo eſt in aucupio volucrum, qui ad ignem verſentur, rem proſperè ſucceſſiſſe demonſtrat.

Et ſubſtantia והון אדם יקר חרוץ vehon adam iakar charuts. In hoc verſiculo deſideratur vox aliqua ad hanc rationem; Subſtantia viri, ſupple qui eſt ſollicitus, eſt honorifica .i. diuitię probi viri ſunt glorioſę, nam חרוץ charuts eum ſignificat, qui veracem ſe ęquumq; præſtet, iuxtà illud, manus autem fortium ditat.

28 *Iter autem deuium* דרך נתיבה אל מות derech nethiua al maueth hoc eſt iter, ſemitæ ſupple iuſtitiæ non eſt mors, quod nimirum ſemita hæc morti non ſit obnoxia.

A. ABEN EZRA.

26 *Qui negligit* יתר iather, Eſt nomen exuberantiam, copiamuè ſignificans. q d. maior eſt rerum copia iuſto, quam ſit eius ſocio.

Iter impiorum nefariorum obliqua via eoſdem in errorem agit; errant enim cum a recto tramite deuiarint.

27 *Non inueniet* לא יחרך lò iacharoch Non aſſabit doloſus, neque elixabit venationem ſuam, illi enim ſurripietur.

Et ſubſtantia hominis Cum alijs etiam hæc conſtruenda, atq; ita exponenda. Subſtantia autem hominis, quæ honeſta ratione, non furto quæſita eſt, illa inquam eſt ſubſtantia hominis ſolertis negotiationi incumbentis, vt victum ſibi paret, nec fraudem facientis.

28 In

28 *In ſemita* בדרך bederech Propter ſemitam iuſtitiæ aſſequetur Iuſtus vitam, quæ animo attribuitur: vel etiam vitam ad diuturnum tempus protrahet.

Iter autem deuium דרך נתיבה אל מות derech natiuah al maueth .i. via ſemitæ, ſupple iuſtitiæ, non eſt mors; neq; enim anima cum corpore interibit; Aut etiam mortem impijs ſimilem non obibit.

LEVI GHERSOM.

26 *Qui negligit* יתר מרעהו iateher merchehu .i. proficit ex amico. Iuſtus arripit ab amico præſtantiam, cum ab eo præſtantiſſima addiſcat, quibus virtutibus abſolui queat. Secus autem contingit ſceleſtis, qui a ſocijs non niſi vitia ſibi deſumunt, vt Ex. gra. ſi quis aliquem improbitate laborare animaduertat, & feliciter ob impietatem proficere, ex hoc anſam arripiet deflectendi à via, quam inire deſtinarat, cum fortè iter ingreſſus eſſet, quo ad optatum finem perduceretur. Verum permittuntur hæc a Deo ob illorum conſilia dementiæ plena, tum quod per vias incertas, & inacceſſas deuiarint.

27 *Non inueniet* Fraudator haud manu ſua venationem torrebit. i. haud ea veſcetur, nec eam ſibi ad veſcendum parabit, quod illi ab altero ſurrepta ſit.

Subſtantia hominis Honorifici viri, & glorioſi, iuſti nimirum diuitiæ erunt aurum, quod omnium facultatum eſt præſtantiſſimum.

28 *In ſemita* ineunda ſemita rectam vitam nullis finibus circumſcriptam adipiſcemur.

Iter autem Haud huius itineris ſemita ad mortem adducit; vita enim quam hac terenda quis adeptus ſit haud vnquam mortis vim experietur.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

Verſ. I.II.III.

1 Filius ſapiens ª, doctrina patris: qui autem ᵇ il-
luſor eſt, non audit cum arguitur.
2 De fructu oris ſui, homo ſatiabitur bonis: anima
autem præuaricatorum ᵈ iniqua.
3 Qui cuſtodit os ſuum, cuſtodit animam ſuam: qui
autem ᵉ inconſideratus eſt ad loquendum, ſentiet mala.

VAR.

VAR. LECT.

a Syr. patri ſuo auſcultat. Chal. ſuſcipit doctrinam patris. b Syr. improbus, qui non recipit obiurgationem peribit. c Syr. vir probus. d Syr. diſperdentur. Chal. perditione. e Chal. qui aperit labia ſua, multus terror imminet ei. Syr. efficit confractionem ſibi.

SALOMON ISACIDES.

1 *Filius ſapiens doctrina patris* Deſideratur vox aliqua, filius nimirum ſapiens, ſupple amat, rogatq; patris caſtigationem. Alij etiam inquiunt propter parentis inſtitutionem ſapiens euadit filius.

Qui autem illuſor non audit is cum arguitur, quod caſtigationem non admittat.

2 De *fructu* Veſcetur aliquis bonis ob præmium, quod reportabit vitam adhuc mortalem trahens, propterea quod in ſacra lege ſe ſe exerceat, cui præterea venturo ſæculo rerum omnium affluentia reſeruatur.

Gen.23.v.8.ps.27.v.12. *Anima autem* Vota autem improborum nihil aliud ſunt quam iniquitas, iuxtà illud ſi placet animæ veſtræ. i. ſi vultis, & cupitis: item ne tradas me in animam tribulantium me. i. ne me illorum voluntati permittas.

Ezech.16.v.25. 3 *Inconſideratus ad loquendum* פשק שפתיו poſek ſephathau Qui aperit os ſuum, vt aſſiduè effutiat quæcumq; in mentem veniunt, nā פשק poſek eſt eiuſdem ſignificationis cuiuſmodi illa, pedes tuos dilatabis.

A. ABEN EZRA.

1 *Doctrina patris* Hunc pater erudit, quem inſtitutionem admiſſurum agnoſcit, quod ſapientia præditus ſit.

Qui illuſor Hic parentis increpationem non audiet, qui ideò illum erudire negat, vel quod ſubſannandi vitio laboret, vel quod caſtigationem non admiſſurum animaduertat, libenter, nec ijs, quibus obiurgatus, eruditusq; ſit obtemperaturum.

2 *Satiabitur* יאכל iocal, comedet, quæ vox duplici loco adhibenda hac ratione. Ex fructu oris ſui quiſq; bonum comedet; boni enim merces illi rependetur: anima autem perditorum a manu ſceleſti iniquitatem comedet: aut eodem ſcelere quo ſe obſtringit peteturs

3 *Qui cuſtodit os* Qui illud cohibet ne praua loquatur ſe calamitati ſubducet.

Inconſideratus פשק poſek ſephatau Qui aperit labia ſua deſumiturque

que ex illis dilataſti pedes ſuos, atq; ita intelligendum. Qui labia deducit ad rem, quæ minus honeſta ſit pernicie mulctabitur. Ezech 16. 25.

LEVI GHERSOM.

1 *Filius ſapiens* Paterna inſtitutio, qua filium ſuum à teneris inſtruit origo eſt, vt filius ſapiens ſit, illa enim in primis ad ſapientiam comparandam conducit.

Qui autem i luſor Ideò autem quis illuſor eſt, nec ſe ad ſapiētiæ ſtudium, virtutumq; coronidem obtinendam conuertit, quod parenti arguenti non auſcultet, vt accidit Adoniæ filio Haghiton, de quo habetur, ne verbo quidem increpans perculit, nec corripuit eum pater ſuus aliquando dicens quare hoc feciſti?

2 *De fructu* Qui ſapienter loquetur ſermone ſuo quodammodo paſcetur; cum enim aliquid ſermone ſuo proſabitur contemplatio abſolutior erit: multo verò magis fructus percipiet mentis ſuæ, a qua velut fonte ſermo dimanat. Fructus verò animi rebelliū eſt iniquitas, cum quęcunq; animo verſant, & conantur ad nefaria gerēda ſpectent. Non eſt autem facta oris mentio in hiſce, quod machinationes ſuas occultent; in quo quidem mirum in modum ſapientes ac contumaces inter ſe differunt.

3 *Qui cuſtodit* Qui os ſuum cuſtodit, coercetq; a loquacitate, ſe ipſum à quam plurimis ærumnis ſeruat, cum verborum licentia ſæpiſſimè maximas pariat calamitates, quas non niſi ſilentij ope mortalis ſcit euadere.

Inconſideratus, Qui verò os aperit, vt quę ſilere oporteret profundat ſibi ipſi ſępè numero exitium accerſit.

Verſ. IV. V.

4 a Vult, & non vult piger: anima autem b operantium impinguabitur.

5 Verbum mendax iuſtus deteſtabitur. impius autem c confundit, & confundetur.

VAR. LECT.

a *Syr. in omni tēpore in deſiderijs iacet qui opera non facit Chal. deſiderat anima pigri aliquid, & non obueniet ei.* b *Syr. Chal. valsdorum.* c *Syr. confundetur, & erubeſcet.*

SA-

SALOMON ISACIDES.

Vulgata lectio optima non eſt animus nolle ſignificat. 4 *Et non vult* ואין נפשו veain naphſo .i. & non eſt anima eius. Deſidis animus bona omnia appetit, nec illis potiri poteſt.

Anima operantium Probi affluent rerum copia, qua alantur: atq; hęc ad litteræ ſonum intelligenda. Allegoricè autem ita exponito. Gloriam ſapientię operã dantis iners videbit, eamq; ſibi depoſcet, ſed obtinere nequibit.

5. *Verbum mendax* Iuſtus deteſtatur quod mendacium adiunctũ habet, ſed ſceleratus illud amplectitur, atq; ita pudore, ignominiaq; cęteros ſuffundit.

A. ABEN EZRA.

4 *Vult* Deſiderat piger cibum. *non vult* ואין נפשו veain naphsò non eſt animus eius .i. nec deſidi rei alicuius copia ſuppetit.

Anima operantium, anima diligentium, qui res ſedulò gerunt pinguedine ſaturabuntur.

5 *Verbum mendax* .i. periuri teſtis ſermonem deteſtatur iuſtus

Gen.c.34.v.30 *Confundit* יביש iabis .i. impius deteſtatur iuſtum tanquam rem ignominioſam, iuxtà illud להבאישני lehabiſciani ignominioſum me reddidiſti. q.d. iuſtum ignominia ſuffundit, nec in precio habet.

LEVI GHERSOM.

4 *Vult* Inertis animus diuitias, variaq; ſapientię genera appetit, ſed horum compos fieri nequit, deſidia qua laborat hęc ab eodem arcente.

Anima operantium Verum diligens rem agentium cura potiſſima cauſa eſt, vt diuitię, abſolutioq; virtutum obtineatur.

5 *Verbum mendax* Virtutis amator mendacem ſermonem deteſtatur; illius enim amor longè virtutum cumulum arcet. vt diximus; iniquus autem ita illo vehementer delectatur, vt licet indè ignominia ſępe notetur, & ſępè probra grauiſſima ſubeat, mendacium tamen auerſari nolit.

Verſ. VI. VII. VIII.

6 Iuſtitia cuſtodit innocentis viam: impietas autem peccatorem ſupplantat.

7 Eſt quaſi diues, cum nihil habeat: & eſt quaſi pauper, cum in multis diuitijs ſit.

8 , Redemptio animæ viri, diuitiæ ſuæ: qui autem pauper eſt, increpationem non *f* ſuſtinet.

VARIÆ LECTIONES.

a *Syr. eum qui innocens eſt in via. Chal. qui ſimplices ſunt in via.* *b* *Chal. impius autem inſtabilis erit propter peccata ſua. Syr. peccator autem a ſuis criminibus perditur.* *c* *Chal. eſt qui ſeipſum diuitem facit, & nihil habet. Syr. ſunt qui ſeipſos ditant, & nihil habent.* *d* *Syr. ſunt qui ſe pauperes faciunt, & multum poſſident. Chal. eſt qui facit pauperem animam ſuam.* *e* *Syr. ſalus animæ viri, diuitiæ eius.* *f* *Chal. non recipit.*

SALOMON ISACIDES.

6 *Peccatorem* חטאת chattath peccatum, idem ac peccatorem; cũ enim impietate is planè inſtructus, & abſolutus ſit, peccati appellationem iurè obtinet. Quarè iuxta ſonum verborum hic erit ſenſus; peccatorem iniquitas ſupplantat .i. eum ſuſq; deq; vertit, & deturbat, סילוף ſiluph autem tranſuerſum agi, atq; impingere ſignificat, nõ diſſimili ratione dicendi ab illis, ſtultitia hominis ſupplantat greſſus eius .i. calamitates in eum adducit. Peccator peccati appellationem habet. hic.c.19.v.3.

7 *Eſt quaſi diues* מתעשר mithaſer. Eſt qui ſe diuitem oſtentet, cum rebus omnibus ſit deſtitutus. Aliter etiam expones. Eſt qui diuitijs maximis affluat, qui in negotij exordio nulla prorſus rei ſumma prçditus eſſet: & alius qui á maximis diuitijs in ſummam egeſtatem decidat. Aliter etiam exponito. Eſt qui diteſcat furto, à pauperibus bona ſubducens, qui tandem rebus omnibus expoliatus erit.

Eſt quaſi pauper quod bona ſua profusè in indigentes erogarit, verum huic ampliſſimæ facultates reſeruantur.

8 *Redemptio animæ* diuitijs ſuis vir animum ſuum redimit, quod illas in pauperes eroget.

Qui autem pauper eſt Illud etiam accedit, cum pauperi eas liberaliter impendit nulla increpatione in illum vti, neq; eundem pudore ſuffundere. Placet etiam alia exponendi ratio.

Redemptio animæ viri ſunt diuitiæ .i. ſacra lex.

qui autem pauper eſt quo ad res legis

increpationem non ſuſtinet .i. cauere ſibi neſcit, cum reprehenſus, inſtitutuſuè non ſit. Medras Aghada hæc habet. Pertinent hæc ad dimidiũ ſiclum, quod in ſacra lege præceptum erat, quod quidem

pauperi, ac diuiti pari erat debito ſoluendum; nè ſcilicet inops cō uitium, obiurgationemq; audiret a diuite maiorem ſe partem in communi omnium ſacrificio habere iactante.

A. ABEN EZRA.

6 *innocentis viam* Virum innocentiæ viam prementem *peccatorem* חטאת chattath peccatum .i. peccato obſtrictum ſupplantat, eumq; in obliquum trahit.

7 *Eſt quaſi.* 8. *Redemptio* Iunguntur hæc duo. Eſt qui ad diuitias prouehatur cum nihil antea haberet: & eſt qui ad inopiā relabatur cum ante diuitijs inſtructus eſſet, neq; alter alteri conditione ſuperior eſt, ſi enim diues propter ſuam opulentiam in vincula conijciatur, vt ſe redimat diuitias effundet, Verum inops vocem exactoris, præfectiq; non audiet.

LEVI GHERS.

6 *Iuſtitia cuſtodit* Conſuetudo igitur, qua quis iuſte ſe gerendo aſſueuit probo conſeruabit viæ rectitudinem, quam in ſingulis rebus expoſcit; ille enim integritatis ſemitam terit propter iuſtitiæ morem, cuius eſt tenaciſſimus. Secus verò ſe habet, qui impietati aſſueuit; ab illa enim ſupplantatur, tranuerſusq; agitur ab ijs ad quæ tendebat, ita vt animo deſtinata præſtare nequeat; quod quidem optimo iure illi contingit ob impietatem, cum præterea perditorum machinationes ſemper Deus irritas reddat, probis ab illorum poteſtate ſubducendis, vt in libro Iob explicauimus.

7 *Eſt quaſi pauper* Mortalium alij ſe diuites oſtentant, cum tamen rerum omnium inòpia laborent; alij etiam ſe inopes præſeferunt, qui ingentibus diuitijs domum refertam habeant. Idem prorſus cōtingit in ſapientiæ negotio, quibuſdam ſapientiam ſuam venditantibus, cuius omnino ſint expertes; quibuſdam verò ea ſe carere prædicantibus, qua in primis ſint exculti. Quare declarat hic ſapiens præſtantiſſimam eſſe conditionem eius, qui ſe inopem affirmet, cū diuitijs polleat; ita enim à quamplurimis ærumnis in diuitem impetum facientibus ſe ſubducit; quod idem eſt ac indigentem nullius increpationem ſuſtinere.

8 *Redemptio animæ* Cum multi ſint diuitis hoſtes, quod auide eius facultates appetant hic ſe ipſum redimit munificè in illos ſe gerendo, quos ita ſibi pacatos, beneuoloſq; reddit. Quæ cum ità ſint, qui diuitias iactat, quibus caret, ſibi graue diſcrimen, & increpationem procreat, cum auri, argentiq; quibus ſe redimat copiam non habeat; Inſignis pariter ignominia redundabit in uanum iactatorē diuitiarum ſapientiæ, quibus prorſus expoliatus ſit; vt è contrà nō niſi gloriam reportabit, qui ſe indigentem ſimulabit, cum tamen inſignem ſapientiæ cumulum obtineat.

Verſ.

Verſ. IX. X.

9 Lux iuſtorum [a] lætificat: lucerna autem impiorum extinguetur.
10 [b] Inter ſuperbos ſemper iurgia ſunt: qui autem agunt omnia cum conſilio, [c] reguntur ſapientia.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. exultabit. b Chal. attamen in ſuperbia venit contentio. Syr. Vir improbus cum contumelia malum operatur. c Chal. ſapientes ſunt.

SALOM. ISAC.

9 *Extinguetur* ידעך ijd hach. Vox hæc ſubſiliendi vim habet, quod flamma efferatur quando abſumitur.

10 *Inter ſuperbos* רק בזדון raK bezadon .i. ſolum ob faſtum rixa, ac diſsenſio ſeritur.

Qui autem agunt ואת נועצים eth hanobatzim .i. cum ijs, qui res conſulto agunt ſapientia eſt. hæc enim cum illis diuerſatur.

A. ABEN EZRA.

9 *Lux iuſtorum* Metaphorica ſunt hæc, cum .n. in lucē prodit exul- Pſ. 19. v. 2.
tat, ad normam illius, exultauit vt gigas: lux autē iuſtorum lumini
vēturi ſæculi ſimilis eſt, aut ſalutis ſplēdori. iuxtà illud habitātibus Iſaiæ. 9. v. 2.
in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis. Alia etiam explicatio eſt adhibenda, lucis enim, & lucernę vocibus animum innui veriſimile eſt. Comparatur autem anima iuſti, luci ſolis exorientis; impij verò lucernæ, quę lucis firmitatē caret, ac abſumitur.

Lætificat ישמח ſumitur actiuè, idem ac exultat iuxtà illud exulta anima mea.

Lucerna impiorum extinguetur quoniam immatura ętate obibunt; hic 20. v. 2.
cui conſentiunt illa lucerna Dei ſpiraculum hominis.

10 *Inter ſuperbos* רק בזדון raK bezadon tantum propter ſuperbiam Solum propter elationem, qua in ſocium tumidè ſe gerit ſuperbus lites, iurgiaq; ſeri t. q. d. à faſtu lites oriri.

Qui autem agunt Qui conſilium ineant, nè ſuperbè ſe gerant cum iis ſapientia eſt, vbi את eth idem eſt ac עם him .i. cum.

Caſtigatio.

Errat turpiſſime animos Hominis Dei partes eſſe exiſtimans.

LEVI GHERSOM.

9 *Lux iuſtorum*, Lux iuſtos lętitia ſemper perfundet, cum ea obtinebunt, in quibus ſingularem laborem impendunt, queq; ingenii ſui uiribus aſſequuntur: abſolutib autem huius lętitię erit poſtquã animus corporis ergaſtulis ſoluetur.

Lucerna impiorum Nefariorum conſilium, quo verſutiam, callidaſq; artes adipiſcuntur, quibus perditè agere queant, lucerna inquam illa extinguetur, & abſumetur.

10 *Inter ſuperbos* Qui cum ſuperbis conſuetudinem init prauum hunc morem ex illis arripiet, vt iurgia, diſſidiaq; inter mortales diſſeminet. Qui verò verſatur cum prudentibus cuncta maturè, cõſultoq; gerentibus, ex illis non niſi ſapientiam hauriet. Is etiam erit ſenſus Qui cęteros ad iurgia inflammat inter ſuperbos tantum reperitur, cũ fędus hic mos ſit ex eorum genere, quę ad ſuperbiam informant: ſapientia verò excultus, inter eos verſatur, qui matura conſultatione ſua agunt; ſapientię enim ſolemne eſt, vt in negotiis aliorum conſilio vtatur, quo conſulta ritè ſuccedant.

Verſ. XI. XII.

11 a Subſtantia feſtinata minuetur: quæ autem b paulatim colligitur manu, multiplicabitur.

12 Spes quæ differtur, affligit animam: lignum vitę deſiderium c veniens.

VAR. LECT.

a *Chal. Opulentia iniquitate poſſeſſoris acquiſita minuetur, Syr. ex iniquitate.* b *Syr. quæ autem iuſte congeritur. Chal. & qui congregat, & dat pauperi.* c *Syr. melior eſt qui iuuare incipit, quam qui ſpem ſuſpendit.* Chal. *melior eſt qui proijcit ſarculum. Sed arbitror eſſe errorem interpretis in Bib. Reg. nam pro* ודמכבר *eſt* דמשרי *.i. incipiens.*

Chal.

d *Chal. adducit. Sed forte eſt error interpretis in Bib. Reg., nam eſt veniens.*

SALOM. ISAC.

11 *Subſtantia feſtinata* Qui ſtudia ſua congeſtim, & deſultoriè agit *minuetur* hoc eſt ea paulatim obliuioni tradit.

12 *Spes, quæ differtur,* Qui in ſocio ſuo ſpem collocat, qui ne quidem minima præſtet.

Affligit animam מחלה machalah Animo ſuo ægritudinem infert, nec enim vox machalah eſt nomẽ ſubſtantiuum vt in illis auferam infirmitatem de medio tui, ſed eſt ad normam illorum נַעֲלָה גרה nahalath garah .i. participij vim habet. Exod. 23. v. 25.

Lignum vitæ Deſideratur aliquid in his verbis q. d. deſiderium cuius compos factus ſis, eſt tanquam lignum vitale. Expectatio qua Deus Iſraelitas præſtolatus eſt, vt reſcipiſcerent, quod tamen illi contumaces præſtare noluerunt, hæc deniq; in plagam cordis eorum conuerſa eſt. Quando autem eorum vota ex ſententia ſucceſſerunt, quod Dei voluntati obſequerentur, id illis fuit tanquam arbor vitalis.

A. ABEN EZRA.

11 *Subſtantia feſtinata* Quæ rapina furtoq; ſublata ſunt, haud diutius durabunt.

Quæ autem colligitur manu Labore, operaq; manuum partæ facultates amplæ, ſplendidæq; erunt, nec diſſimile eſt illud, benedicat te Dominus in pedibus .i. propter laborem pedum.

12 *Affligit animam* מחלה machalah morbum parit. Cuius ſpes protrahitur, Deo illam procraſtinante, itaut voti compos fieri nequeat, huius animus ægritudine afficietur.

Lignum vitæ Velut ſalubre lignum erit votum deſiderantis, cum illud adeptus fuerit, hic autem non alius eſt quã qui colligit manu.

LEVI GHERSOMITES.

11 *Subſtantia feſtinata* הון מהבל hon mehebel ſubſtantia ex vanitate. Facultates quæ ex rebus vanis congeruntur valdè minuentur.

Colligitur q. d. annonam quam in horreo recondideris, ex minutiſſimis granis conſtare, ex quibus deinde maximi aceruli fiunt, qua de cauſa qui ſimul congerit ſingulas, variaſq; partes laborum operumq; ſuorum, magnas diuitias acquirit. Vtilis ergo inprimis eſt hæc admonitio ei, qui ingentes diuitiarum cumuloſq;

coacer-

coacervare ſtudet, ne partem aliquam licet tenuiſſimam facultatū contemnat, ſed huius tenax hanc cæteris ſimilibus partibus addat; inde enim paucis pauca addendo multum fiet incrementum.

12 *Spes quæ differtur* Diuturno tempore protracta ſpes, cū quod ſperatur non obtinetur, animo affert ægritudinem optatæ rei ſpe ſemper laboranti.

Lignum vitæ Cum quis facile ſperatæ rei compos fit, voluptate perfunditur ſingulari, ac ſi id arbor vitalis eſſet.

Verſ. XIII. XIV.

13 Qui *a* detrahit alicui rei, ipſe ſe in futurum obligat: qui autem timet præceptum, *b* in pace verſabitur. Animæ doloſæ errant in peccatis: iuſti autem miſericordes ſunt, & miſerantur. *Deſiderantur in hebra*

14 Lex ſapientis, fons vitæ, *c* vt declinet a ruina mortis.

VAR. LECT.

a Chal. qui contemnet verbum, detrimentum patietur ab eo Syr. deſtruetur ab eo b Chal. bonis compenſabitur. Syr. liberabitur. Mox addit *Viro fraudulento non erit bonum, & viri ſapientis cuius opera recta ſunt, etiam via eius ponetur in capite. c Chal. a laqueo Syr. ijs qui declinant a laqueo mortis.*

SALOM. ISAC.

13 *Qui detrahit alicui rei* בז לדבר baz ledauar qui verbum contemnit. Qui ne minimum quidem ſacræ legis verbum contemnit, hunc exitum habebit, vt idcirco miſerrimus fiat.

In pace verſabitur ישלם ieſulam mercede afficietur. In Medras autem pſalmorum, illa qui detrahit &c. ad Dauidem ſpectare declarantur, qui ita Deum ſit alloquutus: Orbis vniuerſi rector, quis fructus conſtat ex amentibus, quos condidiſti? Reſponditq; Deus, ita viuas, vt tu etiam dementis perſonam tandē gerere oportebit, quod quidem contigit cum populatus regi Achis ſe ſtultum ſimulauit,

[illegible] uit,

uit, defluebantque ſaliuæ in barbam eius. 1 Reg.c.21.v.13.
14 *Fons vitæ* lex enim mortis pedicas cauere docet.

A. ABEN EZRA.

13 *Qui detrahit* לדבר בז baz ledauar, Qui contemnit verbum .i. coreptionem, & inſtitutionem, eius conſilia infelicem ſucceſſum habebunt, & ruent.

Qui timet præceptum Qui Deum veretur, eiuſdem etiam præcepta reuerebitur.

In pace verſabitur Sedebit in pace, & tranquillitate fruetur.

14 *Lex ſapientis fons vitæ* quoniam mortis laqueos euitare docet; impij verò illaqueantur.

LEVI GHERSOM.

13 *Qui detrahit* בז baz qui contemnit. Qui malum ſibi proximè impendens contemnit, neq; conſilium de illo arcendo inire ſtudet idcirċò exitium ſubibit, extremaq; patietur. Quamobrem ſummoperè dedecet, aliquem rem vllam negligere, atq; ideò improuida conſultatione ineunda negligenter agere.

Qui autem Qui diuina præcepta reuerentia proſequitur, eadem tum animo conſignans conſeruanda, tum re ipſa præſtanda, ſolus pace, tranquillitateq; fruetur; impendentia etiam ſibi damna contemnens, quod in Deum ſpem ſuam reiecerit.

14 *Lex ſapientis* Hæc ſapienti vitæ fons eſt, quod ex illa vitæ immortalitas dimanet, mortiſq; ruina vitetur; præterquam quod Deo ſapiens ob illam peculiari curæ eſt.

Verſ. XV. XVI.

15 [a] Doctrina bona dabit gratiam: [b] in itinere contemptorum vorago.

16 [c] Aſtutus omnia agit cum conſilio: qui autem fatuus eſt, [d] aperit ſtultitiam.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. intellectus bonus. b Chal. Via fortis direptorum peribit. Syr. iter impiorum ad perditionem. c Chal. omnis aſtuti opus ex ſcientia. Syr. cum ſcientia omnia callidus

dus agit. d Chal. ſibi expandit ſtultitiam ſuam. Syr. vaniloque ſermocinatur.

SALOMON ISACIDES.

15 *Vorago* איתן ethan difficultas. Grauis eſt hæc contemptorum via, tum illis ipſis, tum cæteris.

3 Reg. c. 1. v. 2 16 *Aſtutus* Prudens res ſuas maturo conſilio agit, quemadmodum cum Dauide factitatum eſt: quæramus Domino noſtro Regi adoleſcentulam vrginem.

Qui autem Pertinent hæc ad Aſſuerum iuxtà illud, & mittantur qui conſiderent per vniuerſas prouincias puellas pulchras &c. conſtabat enim haud illum vniuerſas accepturum, quamobrem qui vnicam tantum puellam haberet illam abſcondebat.

A. ABEN EZRA.

15 *Doſtrina bona* שכל טוב ſechel tou, intellectus bonus. i. qui recte agendo ſapienter ſe geſſerit, gratiam inibit a Deo, & a cæteris à quibus conſpectus fuerit.

vorago איתן ethan, fortis, dura. Ita obſtinati erunt contemptores, vt quamuis ſapiens omnes artes ſapientię adhibeat, eos a criminoſa via reuocare nequeat.

16 *Aſtutus*, Qui ob prudentiam, quam animo largè fouet opus ſuum ad ſcientię pręſcriptum pręſtat.

Qui autem fatuus eſt, Hic dementiam ſuam ante omnium ora patefacit. Alia explicatio aſtutus omnia facit cum ſcientia. i. propter ſcientiam q. d. ſapiens prudenter agit, vt ſcientia imbuatur.

LEVI GHERSOM.

15 *Doctrina bona* שֵׂכֶל טוב ſechel tou, bonus intellectus. Bonum ingenium, quo ſapiens excellit, gratiam illi conciliabit apud cęteros mortales, vt conſuetudinis huius ſuauitate allecti eiuſdem ſemitam ingrediantur.

Vorago איתן ethan. i. grauis, quod graue aſperumq; ſit huiuſmodi iter terere, ac ſi ſentibus, lapidibuſq; obſitum eſſet, atq; ideò dicitur robuſtum quidem eſt habitaculum tuum, ſed ſi in petra poſueris nidum tuum.

16 *Aſtutus*, Qui prudentia excellit omnia ſua ſcienter agit, vt ideò obtineat quę expetit: ſtultus autem in omnibus ſuis negotijs dementiam ſuam prodit, cum nullam agendi rationē aggrediatur pro vt conſentaneum eſſet; qua de cauſa quę appetit longe arceatur.

Verſ.

Verſ. XVII. XVIII. XIX.

17 Nuncius impij cadet in malum: legatus autem fidelis a ſanitas.

18 b Egeſtas, & ignominia ei, qui deſerit diſciplinam: c qui autem acquieſcit arguenti, glorificabitur.

19 Deſiderium d ſi contempleatur delectat animam: e deteſtantur ſtulti eos, qui fugiũt mala.

VAR. LECT.

a Chal. medicina. b Chal. pauper, & qui ignominioſus eſt deſerit diſciplinam. Syr. paupertas, & tribulatio diſciplinam irritam reddunt c Chal. qui cautus eſt in reprehenſione. Syr. qui cuſtodit correptionem. d Syr. deſiderium honeſtum e Chal. abominatio ſtultorum recedere a malo. Syr. inquinatio iniquorum diuulſa a ſcientia.

SALOM. ISAC.

17 *Nuncius impij cadet in malum* velut Balaham, qui dixit vade cum viris iſtis, qui quidem impiè ſe geſſit, nefaria conſulens Balacho, atq; ideò enſe vitam finiuit.

Legatus autem fidelis Hic ſuit magnus parens Moyſes.

10 *Deſiderium ſi compleatur* Cum quis optata conſequitur, voluptate animus inde perfunditur; quamobrem auerſantur impij, vt a malo recedant; cum deſiderijs ſuis explendis maximam delectationem ſentiant.

Si compleantur נהיה nihiah, quod effectum eſt, ab היה haiah, fuit: Aliam etiam ineamus explanationem. Deſiderat quam maximè Deus, vt eius voluntati morem gerant Iſraelitæ, quod ſi contingat, voluptate perfunditur, ſed enim impij maximè deteſtantur, vt repudiata impietate Deo obtemperent. tum Iſraelitæ, tum cæteri.

A. ABEN EZRA.

17 *Nuncius impij* Si nuncius ipſe prauus ſit, in malum cadet.

Legatus autem fidelis אמונים emunim, eſt nomen ſubſtantiuum, veritatemq; ſignificat, hoc eſt legatus verax medelam afferet ei, a quo deſtinatus fuerit.

18 *Egeſtas & ignominia* Diſciplinam auerſanti vtrumq; continget, vt & indigeat, & ab alijs contemnatur.

Qui autem acquieſcit Qui autem arguentis obiurgationem admiſſerit, honore afficietur, Deo illi honorem impendente, iuxtà illud, quicunq; honorificabit me, glorificabo eum.

1. Reg. 2. v. 30. 19 *Deſiderium* Connectitur cum ſuperiori verſiculo hac ratione, Qui in votis habet, vt increpationes obſeruet id illi perindè eſt, ac ſi huiuſmodi deſiderium animum deliniret, voluptateque perfunderet.

Qui fugiunt mala סור מרע ſur merah, deteſtantur ſtulti auerſum a male agendo, ubi סור eſt participium paſſiuum.

LEVI GHERSOM.

17 *Nuncius impij,* Qui deplorati legatus eſt ob hunc, cui vt domino ſuo ſeruitium defert calamitates experietur, ac exitium ſubibit.

Legatus autem fidelis Qui viri fidelis eſt nuncius tantum abeſt, vt hiſce malis ſit obnoxius, vt potius alteri medelam afferat, illumq; à malo ſubducat, ad quem hac de cauſa ab altero legatus fuerit.

18 *Glorificabitur* A mortalibus honore afficietur increpationem admittens ob ſingularem morum ſuauitatem; cum id prætereà ad ſapientiam in primis conducat: qui verò ſapientia excellit maximo in honore habetur, iuxtà illud gloriam ſapientes hæreditabunt.

19 *Deſiderium ſi compleatur* תאוה נהיה tahauah nihiah cupiditas debilitata. Cum cupiditas debilitatur, & edomatur intelligens facultas delectatione perfunditur, propterea quod imperium ſuum in animam ſentientem exerceat, quod quidem ſtultis eſt valdè inuiſum, ægrè enim ferunt, & ſe à male agendo contineri deteſtātur.

Verſ XX. XXI. XXII.

20 Qui cum ſapientibus graditur, ſapiens erit: a amicus ſtultorum, b ſimilis efficietur.

21 Peccatores perſequitur malum: & iuſtis retribuentur bona.

22 Bo-

22 Bonus relinquit hæredes filios,& nepotes: & cuſtoditur iuſto c ſubſtantia peccatoris.

VAR. LECT.

a Chal. qui habet ſocietatem cum ſtultis b Chal. malum erit ei. Syr. lædetur. c Syr. peccatorum diuitiæ, quas non vidit orbis.

SALOMON ISACIDES.

20 *Amicus ſtultorum* רועה roheh Qui ſtultis ſe addit ſocium, vt cum ijſdem amicitiam,ſocietatemq; ineat.

Similis efficietur ירוע ierohah .i. effringetur & collidetur.

21 *Peccatores perſequitur malum*. Perditum ità impietas inſectatùr,vt illum tandem è medio tollat.

22 *Bonus relinquit hæredes filios* Probus nepotes ſuos meritorum ſuorum,& diuitiarum hæredes facit:improbus autem ſuæ poſteritati hæreditatem relinquere nequit,quod illius facultates,& bona iuſto reſeruentur, vt teſtantur illa, conſtituit autem Eſter Mardochæum ſuper domum Aman. Eſter.c.8.v.2

A. ABEN EZRA.

20 *Amicus* רועה roheh,deſumptũ ex illo רעך rahach amicus tuus.

ſimilis efficietur ירוע ieroha .i. conteretur.

21 *perſequitur* תרדף teraddeph, verbum actiuum tranſitiuum.q.d. ſcelus quod perpetrat impius, hoc efficit, vt illum cæteri inſectentur.

Retribuentur bona Ijs qui iuſte ſe geſſerint rectè factorum præmia Deus elargietur.

22 *Bonus* Probus hæreditatem nepotibus ſuis relinquit: ſceleſtorum autem diuitias iuſtis Deus reſeruat, iuxtà illud præparabit quidem,ſed iuſtus veſtietur illis. Iob.c.27.v.17.

LEVI GHERSOM.

20 *Qui cum ſapientibus graditur* Qui ſapientes ſequitur, eorumq; ſocietatem quærit, procul dubio ſapiens euadit ex ijs,quæ a iuſtorum ſapientia didicerit:quin iuſtis retribuentur bona .i. concedet Deus maximum bonum,ſapientiam nimirum: qui autem cum improbis ambulat,eorumq; ſocietatem init, excidium non effugiet.

21 *Peccatores* Ita pernicies calamitaſq; ſceleſtos conſectatur,vt ad ſedem,quam illi colunt ſe transferat. Secus verò,virtute prædi-

tis accidit, nam Deus præ ſua peculiari prouidentia bona illis impendet, ita vt ad illorum locum hæc ſe conferre videantur.

22 *Bonus relinquit* Integer vir diuitias ſuas non ſolum ad filios, ſed etiam ad nepotes hæreditario iure tranſmittet. Criminoſus autem non modo opes ſuas nepotibus, ſed ne filijs quidem relinquit, cum illius facultates iuſto reſeruentur.

Verſ. XXIII. XXIV. XXV.

23 ᵃ Multi cibi in noualibus patrum: & ᵇ alijs con
gregantur abſq; iudicio.
24 Qui parcit virgæ, odit filium ſuum: qui autem di
ligit illum, ᶜ inſtanter erudit.
25 Iuſtus comedit, & replet animam ſuam: venter
autem impiorum ᵈ inſaturabilis.

VAR. LECT.

a Chal. multus cibus euenit pauperi. Syr. multi anni diuitias profligant, & homines penitus perierunt b & eſt qui præter ius mortẽ oppetit. c Syr. diligenter. Chal. mane quæret ei eruditionem, d Syr. indigebit.

SALOMON ISACIDES.

22 *Multi cibi in noualibus* רב אוכל ניר ראשים rau ochel nir raſcim. In magna Maſarà triginta tribus vicibus vox רב rau reperitur affecta Camets ſed hoc loco ſcribitur cum Cateph Camets coniungiturq; cum voce אוכל ochel per machaph. Vox autem אוכל ibidẽ inſignitur patach cum accentu in penultima ad normam illorum, & collegit vniuerſum אוכל ochel, cibum.

Voces horũ vocalium ſunt more rabinico.

Gen. 41. v. 35.

Quare iuxtà huiuſmodi vocales adſcriptas ea erit interpretandi ratio. Multus prouentus orbi conceditur ob pauperes q.d. inſignis legis cognitiõ ortum habet ex diſcipulis in lectione ſacra dubia acutè excitantibus, a quibus eorum præceptores acuuntur.

Et alijs congregantur ויש נספה veies niſpeh. Multi etiam ex illis exitium ſubeunt.

Abſq. iudicio quod iudicio careant, hcc eſt non aſſueſcant pro vt æquum eſſet. Quod ſi hæc ad fructus, ac annonam referantur ità interpretaberis. Quorumdam prouentus imminuuntur, quod Domi-

no

no decimas non exhibeant, neq; etiam in pauperes erogent quod conſentaneum eſſet. Rabbini etiam antiquiores interpretantur illa ויש נכפה veies niſpeh pertinere ad Angelum mortis miniſtrum, quod nomina permutet, ac immatura internitione mortales deleat. Quod ſi ita eſſet huius verſiculi vltima non reſponderent primis. fabula hæc de Angelo plane ridicula.

24 *Qui parcit virga*, Qui á filio caſtigando ſe cohibet ad extremum eundem odio proſequetur, quem deniq; in prauos mores degenerantem inueniet.

Conſtanter erudit שחרו מוסר ſicarò muſar .i. aſſiduè ſingulis matutinis temporibus natum inſtituit, quem in amoribus habet.

25 *Replet animam ſuam* לשבע נפשו le ſuuah naphſo .i. ad ſaturitatem animæ ſuæ, cum ſaturo ſimilis videatur.

A. ABEN EZRA.

23 *in noualibus patrum* ניר ראשים nir raſcim, aratio pauperum, vbi ניר eſt verbale, ad normam illorum ניר ו לכם ניר niru lachem nir, arate vobis arationem, atq; hæc erit vis. Multus cibus erit pauperibus, quando terræ ſemina credent, eandemq; colent, iuxtà illud, qui operatur terram ſuam, ſatiabitur panibus. Ierem. 4. v. 3. hic cap. 12. v. 11.

Et alijs congregantur ויש נכפה veies niſpeh, Et eſt vir qui abſumatur, eo quod careat peritia, iudiciouè arandi, & ſeminandi, iuxtà illud, erudit illum ad iudicium, vbi de ſeminandi ratione ſermo eſt. Eſa. 28. v. 26.

24 *Inſtanter erudit* שחרו ſicharò ſingulis diebus illũ mane erudit.

25 *Juſtus comedit* ad ſatietatem.

inſaturabilis תחסר techſor deficiet .i. venter impiorum cibo carebit, ac ſaturari nequibit.

LEVI GHERSOM.

23 *Multi cibi* Multa annona ſuppeditatur, quod pauperes terram colant; cum enim illi ea aranda laborant, agrorum domini licet nullum laborem impenderint, fructibus hiſce gaudebunt.

Et alijs congregantur ויש נכפה veies niſpeh, & eſt vaſtatus. Inter mortales pariter eſt qui immeritò nefarie mactetur malo, cum nihil commiſerit, propter quod ita iniuriosè ſit excipiendus; quod quidem ſæpè contingit. Ea etiam erit horum ſententia. Cum vbertate fructuum gaudemus, acceptum id habendum pauperibus terram colentibus, diligenterq; arantibus; cumq; tanta ſit copia, ij ad ſatietatem comedent. Quamobrem fruentur illo bono cum iudicio; ſed cũ rerum egeſtas erit, abſumetur vir abſque iudicio, iuxta explicationem ante allatam.

24 *Qui parcit virga*, Qui virgam cohibet a verberãdo filio vt ità

recte

rectè inſtituatur, illũ odit, cum ideò eruditionis expers futurus ſit.

conſtanter erudit שחרו ſicharò, Eum maturè, ab incunte nimirum ętate erudit, vt ità inſtitutus honeſtis eiuſdem moribus imbuatur

26 *Iuſtus comedit* Probus ad animi ſatietatem comedit, cum ciborum copiam habeat, tum ob peculiarem Dei prouidentiam, tum quod ſolers ſit in opportunis alimentis aptè comparandis.

venter autem Impij alimentis carebunt; cum violentiæ ſuæ fidãt, ac ex rapinis cibos ſe habituros ſperent.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

Verſ. I.II.III.

1 Sapiens mulier ædificat domum ſuam: inſipiens extructam quoq; manibus deſtruet.

2 Ambulans recto itinere, a & timens Deum, b deſpicitur ab eo, qui infami graditur via.

3 In ore ſtulti c virga ſuperbiæ: labiã autem ſapientium cuſtodiunt eos.

VAR. LECT.

a Syr. timet Deum b Chal. qui calumniator eſt in via ſua contemnit eum .i. Deum. c Chal. virga & tribulatio Syr. ſtimulus, & contumelia.

SALOMON ISACIDES.

1 *Sapiens mulier* חכמות chachmoth. Vox hæc inſignitur vocali pathach, cùm non ſit nomen ſubſtantiuum, nam ſignificat, ſapientia, qua mulieres pollent domum ædificari; illa enim huiuſmodi ſapien-

Fabulantur On a Chore ad mali ſocietatem vocatum, eiuſq; vxorẽ domi eſſe negaſſe, ſtatimq; diſcedentem Chore a terra abſorptũ.

tis opera ſtabilis conſeruatur, vt conſtat de vxore On filij Palach, quæ domum ſuam reſtaurauit, vt narratur in capite Chelech.

Inſipiens fatua verò opera ſua domum demolitur cuiuſmodi fuit vxor Corch.

2 *Ambulans recto itinere* Rectum iter ingreditur qui Deum veretur.

qui infami נלוז ne'loz. Qui deuium & obliquum tramitem init Deum contemnit.

3 In

3 *In ore ſtulti* Baculum elationis ore gerit ſtultus, vt conſtat de Pharaone, qui dixit quis Deus eſt, vt eius voci audiam.

cuſtodient eos hoc eſt ſapientes.

A. ABEN EZRA.

1 *Sapiens mulier* Mulieris ſapientia domum conſtruit, quemadmodum fatua eandem opera ſua vaſtat, & diripit.

2 *Recto itinere* בישרו beioſro in rectitudine eius, quod idem eſt ac recto tramite.

deſpicitur בוזהו bozehu, Qui perditam viam terit deſpicit verentem Deum.

3 *Virga ſuperbiæ* Innuitur lingua, quæ virgæ comparatur q. d. in ore ſtulti eſt virga, lingua nimirum, qua ob verborum arrogantiam cæduntur.

labia autem ſapientium qui haud arroganter locuti ſint.

cuſtodiunt תשמורם tiſmurem .i. cuſtodiet, hoc eſt vnumquodq; labium cuſtodiet eos.

LEVI GHERSOM.

1 *Sapiens mulier* חכמות נשים cachmoth naſcim, ſapientes mulierũ .i. vnaquæq; mulier ſapiens ſua ſapientia domum ædificat, quod illam ſartam tectam tueatur, diuitiaſq; conſeruet, quibus referta eſt domus.

inſipiens Hæc ergo domum ſuam diripit, quod domeſticæ rei nullam curam gerat. Pertinent etiam hæc ad mulierem ſapientem, hoc eſt facultatem, quæ intellectui operam ſuam defert, vt contemplationibus domus ædificetur; hæc enim maximè confert ad contemplationem abſoluendam. Verum ſtulta mulier nihil ob id excitatur, ſed manibus ſuis euertit quod ab intelligente facultate ſtrui oporteret.

2 *Ambulans* Qui rectum iter capit, Deum timet; ad id autem ab ipſomet Deo inſtituitur, tum ſacroſancta lege, tum peculiaribus præceptis: qui verò deflectit ab huiuſmodi recto calle Deum contemnit.

3 *In ore ſtulti* Ore ſtultus ſuperbiæ baculum gerit, quo ad exitiũ adigatur: ſecus autem ſe habent ſapientis inſtituta; cum enim ſe cæteris demittat, eoſq; ſibi beneuolos, & pacatos reddat eorumdem opera ab vniuerſis calamitatibus ſeruatur.

Verſ. IV. V.

4 Vbi non ſunt boues præſepe * vacuum eſt: , vbi

autem

autem plurimæ ſegetes, ibi manifeſta eſt fortitudo bouis.

5 Teſtis fidelis non mentitur: *c* profert autem mendacium doloſus teſtis.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. præſæpia munda b Chal. multitudo frugum in fortitudine bouis c qui loquitur mendacia.

SALOM. ISAC.

4 *Præſepe vacuum eſt* Quando non ſunt boues ne paleæ quidem in eo reperiuntur.

vacuum בר bar mundum, & vacuum q. d. vbi deſunt diſcipuli ſapientia inſignes, deeſt declaratio & perſpicuitas, quæ opportuna eſſet.

5 *Profert mendacium* aſſidue mentitur teſtis doloſus.

A. ABEN EZRA.

4 *Vbi non ſunt* Hoc verſiculo ad terram excolendam hortatur; atq; ità hæc erunt exponenda. Propterea quod deſint boues, præſepe vacuum, & mundum relinquetur, ibidemq; nullius rei copia erit. Libet etiam aliter interpretari. Vbi non ſunt boues vnica eſt
Gen. 42. v. 3. apotheca frumenti, nam בר bar frumentum ſignificat iuxtà uim illorum לשבור בר lisbor bar, ad vendendum frumentum, prouentum nimirum paleis expurgatum.

vbi autem Verum horrea multa bouum robore tritico replentur, quod inprimis mihi arridet.

5 *Teſtis fidelis* עד אמונים hed emunim, teſtis veritatum, qui vera loquetur.

non mentietur quando opera illius quis indigebit.

Profert mendacium non diſpari ratione periurus teſtis mendacia proloquetur.

LEVI GHERS.

4 *Vbi non ſunt boues* Ex eo quod aliquid adſit, vel deſideretur quippiam aliud conſequi contingit: velut ſi deſint boues, horrea annona refeſta eſſe, quæ a bobus abſumitur: quod ſi etiam ijdem adſint magna erit annonæ vbertas, cum magna frugum copia

bouum

bouum labore ſuggeratur. Illud etiam veriſimile eſt hiſce verbis inſinuari, ſi deſint boues, qui in præſepio mundo ſaginentur, tunc eſſe multam frugum copiam ob bouum robur. Monemur etiam facultatem animi materiæ compage conſtantem, quando illius opera intellectui non deſeruiet, veſci prouentu, & fructibus eiuſdem; animumq; ſumma pernicie affici, cum quæ ad ſapientiam obtinendam diſpoſita ſunt cupiditatibus terrenis explendis deſeruiant. Quod ſi huius induſtria intellectus ſeruituti deſudet hac opera, & robore magnum fructum reportabimus quoad illa, quæ ſub cōtemplationem cadunt.

5 *Teſtis fidelis* Qui non mentitur, ac mendacia auerſatur, velit nolit fidus veraxq; teſtis erit, cū rogabitur vt aliquid teſtetur, qui vero mendacia effutit, eſt mendax teſtis.

Verſ. VI. VII. VIII. VIIII.

6 Quærit [a] deriſor ſapientiam, & non inuenit: [b] do-
ctrina prudentium facilis.
7 Vade [c] contra virum ſtultum, & neſcit labia pru-
dentiæ.
8 [d] Sapientia callidi eſt intelligere viam ſuam: &
[e] imprudentia ſtultorum errans.
9 Stultus [f] illudet peccatum, & inter iuſtos mora-
bitur gratia.

VAR. LECT.

a *Syr. improbus.* b *Syr. inuenitur. Chal. vileſcit.* c *Chal. vade per viam aliam a facie ſtulti, quia in labijs eius non eſt ſcientia* d *Syr. ſolers in ſapientia ſua intelligit viam ſuam,* e *Syr. via ſtulti in errore.* Mox addit *domus iniquorum quærunt recte munditiam, & domus iuſtorum eam recipiunt. Chal. ſtultitia vecordium fraudulenta.* f *Syr. ſtulti faciunt peccatum & recti beneplacita. Chal. ſtulti ponunt comparationes in peccato.*

SALOM. ISAC.

6 ***Quærit*** Quando ſapientia opus habet animum ſuum ea expoliatum deriſor experitur.

7 ***Vade co tra*** Adde te ſocium ſtulto, ne finis tui ſis conſcius, ne ſcilicet ſapientiam calleas.

8 ***Sapientia callidi*** Prudentis ſapientia in eo ſita eſt, vt inſtituta ſua perſpecta habeat, hoc eſt ſuos mores, viuendiq; conſuetudinem ad lancem libret.

& imprudentia ſtultorum errans אולת כסילים מרמה iueleth cheſilim mirmah, ſtultitia vecordium dolus. Eorum ergo dementia haud aliud eſt, quam fraus, & dolus, quem mente reconditum ſeruant, à quo deniq; ad vecordiam traducentur.

9 ***Stultus illudet peccatum*** אוילים יליץ אשם euilim ialits aſam .i. pro ſtultis mulcta intercedit; cũ.n. crimina incurrant opus eſt, vt in illũ quem crimine petiuerunt diuitias profundat. Mulcta ergò pro ipſis intercedet, facultatibus ſuis pro offenſa erogatis, vt de Philiſtæis legimus, quid eſt quod pro delicto reddere debeamus ei? responderuntq; illi iuxta numerum prouinciarum Philiſtinorum quinq; anos aureos facietis &c. & dabitis Deo Iſrael gloriam ſi forte rele-
1.Reg.c.6.v.4 uet manum ſuam à vobis.

inter iuſtos morabitur gratia Deus enim illis placidus, atq; exorabilis erit.

A. ABEN EZRA.

6 ***Quærit deriſor ſapientiam***, vt ea imbuatur

& non inueniet Quod in deriſionis, ſubſannandiq; arte occupetur illius cognitionem adipiſci nequit.

Doctrina prudentium facilis Prudentes facile doctrinam arripiunt, vt ſuprà memoratum eſt, & ſcientia animam tuam oblectabit.

7 ***Vade contra virum*** מנגד minneghed. Cum hæc dictio mem adiũctum habet longe recedere ſignificat: quod ſi eidem adſcribatur Lamed rei propinquitatem, ſeu ad rem acceſſum ſignificat: mem ergo duplici vſui eſt. Id ergo perinde eſt ac ſi diceretur, abſcede à ſtulti conſpectu, ac procul eſto à ſtolido, atq; ſcientiæ experte, nam labia prudentiæ ſcientiam ſignificant: procul inquam eſto à viro, quem ſapientia haud præditum agnoueris.

8 ***Intelligere*** הבין hauin, quod eſt verbale infinitiui q d. etenim ſua ſapientia id reportabit, vt viam ſibi conſentaneam agnoſcat.

errans מרמה mirmah Amentium vecordia fraudem parit; meditãtur enim aſſiduè, vt alios fraude circumueniant perniciem illis parientes.

9 ***Illudet peccatum*** יליץ אשם ialits aſam locutionem ſignificat, ea-

ſem ratione qua illud, המליץ hamelits .i. per interpretem loquere- Gen.42.v.23
tur. Sententia ergo erit, ſtultus quiſq; ad peccatum perpetrandum loquetur ad mentem illorum; peccata ſua ſicut Sedom annunciauerunt.

gratia .i. beneuolentia, vt nimirum vnuſquiſq; amicum ſuum beneuolentia complectatur. Alia explicatio. Quãdo hoſtiam pro peccato faciet, deludet, dicetq; ſe nihil indè emolumenti habiturum; ideò nec illam adducit; excors enim haud peccatum formidat, qua eadem ratione ſe gerit in reliquis à Deo ſtatutis. Verum apud rectos hoſtia pro delicto eſt diuinæ beneuolentiæ cõciliatio, cum per eam a ſuis noxijs expientur. Explicare etiam hæc ità poteris. locantur in peccato & ideò haud graue arbitrantur, vel ſcelus, rapere, inique cæteros opprimere, ſceleribuſq; ſe contaminare. Verum inter integros non niſi Dei, hominumq; beneuolentia reperitur, quæ eſt recta via, atq; ideò ponitur gratia ſeu beneuolentia abſolute.

LEVI GHERSOMITES.

6 *Quarit deriſor* Licet deriſor ſcientiam appetat non tamen eius compos eſſe poteſt: ſecus verò id prudenti facillimum eſt, cum altiorem indaginem adhibeat in rebus ſapientiæ, in rerum nimirum ſacrarum cognitione, ſeu Angelorum diuinæ ſeuituti adſtantium.

7 *Vade contra virum* מנגד minneghed, longe te remoue a vecorde nec cum illo ſocietatem contrahas.

neſcit labia prudentia neq; enim percipies labia ſcientiæ, ſeu ſcientiam, illius ſocietate te ab illa arcente.

8 *Intelligere viam ſuam* Solertis ſapientia in eo maximè ſita eſt, vt perſpectas habeat vias, quas inſtituat, quomodo ſcilicet ſapienter ſe gerat in ijs inſtitutis, & gradibus quibus iuuetur ad optata ſua obtinenda.

imprudentia ſtultortm errans מרמה mirmah fraus. Amentium verò ſtultitia eſt fraudis cognitio, nec enim rite ſe gerere ſtudent, vt rectum ordinem ineant, quo votorum ſuorum metam attingant; quin in eo verſantur aſſiduè, vt nefaria pernicioſaq; machinentur; fraus verò, & ſupplantatio ex eorum ſententia certiſſimum adiumentum afferre videntur, vt ad eorum quæ optant culmen accedant. Hi ergo ſuas rationes agendi non intelligentes ad deſtinatam metam non pertingunt.

9 *Illudet* יליץ ialits loqui faciet. Crimen in cauſa erit vt ſtulti loquantur; cum enim viderint ſe non aſſequutos quod cupiebant, idq; a ſuis piaculis effectum inter ſe ſermones habebunt, & conquerentur, mirati quanam in re peccarint, & cauſas, quas explorauerint patefacient: atq; equidem noxam ſubijſſe ſe animaduertent, cum cauſarum vitia labeſq; contemplati fuerint.

9.a. *Inter iuſtos morabitur gratia* Inter iuſtos illud celebrabitur, & prædicabitur, quæ optabant feliciter ſucceſſiſſe, cum adminiculis opportunis vſi ſint; id enim maximè confert vt optato fine fruantur; cum præterea accedat, eos diuina ope iuuari.

Verſ. X. XI.

10 Cor a quod nouit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio eius non miſcebitur extraneus.
11 Domus impiorum delebitur: tabernacula verò iuſtorum b germinabunt.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. cor intelligens omni tempore mæſtum ſibimet mæſtum eſt b Syr. exultabunt.

SALOM. ISAC.

10 *Amaritudinem animæ ſuæ* Laboris ſui conſcius eſt quem ob legis ſtudium exantlauit. Quamobrem quando futuro æuo præmia reportabit, gaudio eius non miſcebitur extraneus. Alia ratione hæc interpretemur. Mærore angebantur Iſraelitæ cum captiuitate premerentur, ac etiam nec darentur ob ſanctimoniam retinendam, verum poſt modum illorum lætitiæ extraneus non ſe immiſcuit.
11 *Domus impiorum* domus Eſau delebitur.

Caſtigatio.

Vocantur ab Hebræis Chriſtiani nomine Eſau. Errat ergo turpiſſime, nam Chriſtiani nominis vſq; ad finem cum Chriſto erimus.

A. ABEN EZRA.

10 *Animæ ſuæ* Sermo eſt de facultate animi, qua concupiſcimus. *non miſcebitur* יתערב ijthareu, quæ vox eandem habet ſignificationem, quam illa ערב רב hereb rau q.d. conſentaneum eſt, vt mens corpus ſuum mærore ac moleſtia afficere, ieiunijs caſtigare, & ab huius ſeculi delicijs retrahere ſtudeat; gaudio autem, quo perfundetur nõ miſcebitur extraneus, hoc eſt imbecillitas, & labor voluptati eius non miſcebitur; voluptas autem hæc pertinet ad futurum ſeculum,

quam

quam nullus dolor perturbabit: vel intelligetur ſalutis voluptas iuxta illud lætatus ſum in ſalutari tuo.

11 *Tabernacula iuſtorum* Qui ædium ædificatione non delectatur velut impij ac abhorrent ab huius ſæculi deſiderijs, & tentoria incolunt, eos Deus tanquam arborem efflorescentem ſtabiliet.

LEVI GHERSOM.

10 *Cor* Mens noſcit amaritudinem animæ .i. defectionem & contumaciam facultatis, quæ cum brutis communis eſt, quod anima quædam ſit homini quodammodo aliena; ſed enim non immiſcebitur illius gaudio extranea aliqua vis, cum in contemplatione aliquid inueſtigarit.

11 *Domus impiorum delebitur* Licet ſceleſti domus firmiſſimo opere ædificata ſit, abolebitur tamen & corruet, haud Deo curante, vt aduerſa euadat, quin idem ſibimet infortunia & calamitates ſuis nefarijs actionibus accerſet: tentorium verò iuſtorum licet imbecilliopere conſtructum ſit, ſtabile tamen durabit, fructuſq; proferet.

Verſ. XII. XIII.

12 Eſt via, quæ videtur homini iuſta: a nouiſſima autem eius deducunt ad mortem.

13 b Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudij luctus occupat.

VARIÆ LECTIONES.

a *Syr. via eius mortis ſemitæ. Chal. finis eius eſt via mortis.* b *Syr. etiam in riſu dolebit cor.*

SALOMON ISACIDES.

12 *Eſt via* Eſt qui rectam viam ſuam arbitretur, licet crimine ſe obſtringat; iactat tamē nullum ſubeſſe ſcelus, vel noxam. Vel etiam. Inertis via recta videbatur Eſaù, qui erat agricola, ſed nouiſſima eius &c.

13 *Riſus dolore miſcebitur* Riſus etiam, quo cum nefarijs dum vitam trahunt corridere videtur, in poſterum, futuro nempè æuo illorum corda excruciabit; iuxtà illud à Deo pronunciatum, Vos clamabitis præ dolore cordis. Alia etiam explicatio. Tanquam per riſum Iſa. 65. ſcele-

ſceleſtus impietate ſe contaminat, ſed ad extremum cordis dolore cruciabitur.

A. ABEN EZRA.

12 Nectuntur hi duo verſiculi ad hanc explanationem. Eſt via recta homini propoſita, præcepta nimirum diuina. Quod ſi is ab hac ſemita declinarit iter mortis ingredietur.

13 *Riſus* גם בשחק gam biſkoch, etiam in riſu. Dictio etiam declarat quantum magis a via recta declinarit ad hunc ſenſum. Etiam propter riſum eius cor dolore afficietur, qui hiſce operam dabit, Deo illos dolore torquente, nouiſſimaque gaudij ob reddituum emolumentum triſtitia occupabit.

LEVI GHERSOM.

12 *Eſt via* Eſt qui ſe probum arbitretur, propterea quod veritatis lucem non aſpiciat, qui tandem animaduertet extremum illud ſibi reſeruari, vt tramitem ineat quo ad interitum deducatur, licet in illo natura ſua nullum ſit vitium, aut ſcelus.

13 *Riſus dolore* Vis huius prouerbij eſt, arbitrari quempiam in actionibus ridendi & diſſidiæ nullum ſubeſſe crimen, dolore tamen cor premi, quod hæc ſint cauſa, vt mens perfectione careat, qua eadem de cauſa extrema huius lætitiæ à mærore excipientur.

Verſ. XIV. XV.

14 Vijs ſuis replebitur [a] ſtultus, & [b] ſuper eum erit vir bonus.

15 [c] Innocens credit omni verbo: aſtutus [d] conſiderat greſſus ſuos.

Filio doloſo nihil erit boni: ſeruo autem ſapienti proſperi erunt actus, & dirigetur via eius. } *Deſiderantur in hebreo.*

VAR. LECT.

a Chal. euanidus corde. Syr. qui temerarius eſt in corde ſuo b Syr. vir probus ſaturabitur timore animæ ſuæ. c Chal. inſipiens d Chal. attendit ad bonum ſuum. Syr. diſcernit bonum a malo.

SALOMON ISACIDES.

14 *Stultus* Pertinent hæc ad Eſaū.
Vir bonus Hic eſt Iacob
Stultus סוג לב ſug leu .i: impius, non diſſimili ſentētia ab illis סיגים כסף cheſeph ſighim, argentum ſcorijs plenum; quaſi cor ſceleſti ſit ſcorijs plenū, ſeu ſint ipſæ ſcoriæ, סיג ſigh ergo ſignificat ſcorias, סוג ſug autem argentum ſcorijs mixtum.
& ſuper eum erit vir bonus Iuſtus iniquo ſuperior erit.
15 *Innocens* qui ſibi imponi facile patitur
credit omni verbo id eſt verſipelli fidem adhibet.
aſtutus conſiderat Prudens cauet ne litibus & diſceptationibus ſe implicet, moras enim nectit donec de æquitate certus ſit.

A. ABEN EZRA.

14 *Vijs ſuis replebitur* Duplici loco hæc vſui ſunt.
ſtultus סוג לב ſug leu, ſug vero eſt participium ad formam מול mul & eandem vim habet quam סור ſur .i. auerſus: ſcientia porro cordis appellationem habet. Quarè hæc ità expones. Vijs ſuis, vanitate nimirum ſatiabitur vir & qui ſapientiæ eſt auerſus; Deus enim actionibus eorum paria rependet, & illorum quę geſſerint fructus comedendos præſtabit. Gen. 8. v. 11.
ſuper eum מעליו mehalau de folijs eius, iuxta illud עלה זית hale zait folia oliuæ. Comparat autem eius actiones rectas quoad præcepta leuiora folijs & quod difficiliora fructibus, hac ratione: Ex folijs etiam ſatiabitur vir integer, ſacietas autem eſt rectè factorum merces. Alia explicatio.
ſuper eum מעליו mehalau .i. ſeipſo.
15 *Innocens* fatuus.
credit omni verbo vt á recta via deflectat.
Aſtutus conſiderat Prudens verò circunſpicit greſſus ſuos opportunos, & rectos; ſemitam videlicet à qua non recedat; quamobrem mox ſubditur ſapiens timet.

LEVI GHERSOM.

14 *Vijs ſuis replebitur* malis ſaturabitur.
Stultus cuius mens à recto tramite deuiat.
Super eum מעליו mehalau .i. ab ipſo. Ab illo deflectet probus, ne ſimul cum eodem perniciem incurrat ab vniuerſa eius crimina.
15 *Innocens* Facilis vir verbis omnibus credit: quarè ab omnibus facile abripitur, haud attentius ſpectans præſtare aliquid conſentaneum ſit nec nè, neq; prudentiæ norma vtitur ad optatum finem obtinendum. *Aſtutus*

Aſtutus Qui vero prudenter agit rimatur greſſus ſuos; rationes ni mirum agendi opportunæ ne ſint nec ne, quaue ratione ad optatam metam perueniendum ſit.

Verſ. XVI. XVII.

16 Sapiens timet, & declinat a malo: ſtultus ᵃ tran ſilit, & confidit.
17 ᵇ Impatiens operabitur ſtultitiam. ᶜ & vir verſutus odioſus eſt.

VAR. LECT.

a Syr. commiſcetur in eo confidenter. Chal. ſtultus feruet in ſtultitia, & confidit in ea. b Syr. leuis quodcunque facit non conſultat. Chal. Qui præceps eſt in ſpiritu ſuo reputatur ſtultus. c Chal. odio proſequitur differentem conſilium ſuum.

SALOMON ISACIDES.

16 *Sapiens timet* pœnas & ſupplicia.
declinat a malo calamitati ſe ſubtrahit.
Stultus tranſilit מתעבר mithabber ſeſe munit & corroborat, vt per vim, & ſcelus prætergrediatur
& confidit בוטח boteach labitur, & in terram decidit Non deſũt qui hoc loco confidendi acceptionem propriam eſſe ve int quod arti ſuæ fidat, atque hinc iactabundus inquiat nullo premar malo aut calamitate.
12 *Impatiens* Qui impatienter præcipitat ad iram ſuam vltione effundendam.
verſutus Qui praua conſilia animo verſat.

A. ABEN EZRA.

Hi duo verſiculi connectuntur q.d. qui Deum veretur crimina deuitat: ſtultus autem in alios ira correptus exardeſcit, ac ſe victoriam relaturum confidit: Impatiens autem, & ſingulis momentis ira excandeſcens ſtulte agit.
verſutus Qui cogitatione machinatur nefaria Deo infenſus erit.

LEVI

LEVI GHERSOM.

16 *Sapiens timet* Trepidat ſapiens in negotijs, ac pauet, qua de cauſa ſeipſum a clade tutum conſeruat: vecors autem iras exercet, & ad iras prouocat, quos iurè formidare debet, nihil inde damni ſibi illatum iri confidens: quamobrem turpi hac conſuedine varijs grauibuſq; calamitatibus vexatur.

17 *Impatiens* Qui non niſi celeriter, & in tranſcurſu res perpendit, nihil in iiſdē immoratus ſtulte agit, nam e demētiæ legibus eſt, vt opportuna remedia reijciantur.

verſutus Cogitabundus, qui totus eſt in animi machinationibus & longo temporis interuallo cunctatur, præſtandum aliquid ſit necnè.

odioſus eſt Cū quæ viri ab eo exigunt ægrè tantū obtineant inuiſus eſt; quod quidem contingit quod ſemper aliqua cogitatio in mē te verſetur poſtulatis repugnans, ita vt difficulter poſtulata concedat. Huiuſmodi præterea cūctatio efficit, vt permulta eius negotia peſſumdentur, qui enim anxius perpendit in ſingulis rebus conſentaneum ne ſit vt aliquid præſtet, hac ratione prætermittit quæ maximè agi oporteret. Conſentaneum ergo eſt, vt mortalis quidem vigilet, ſed ne totus in cogitatione defigatur, atq; opus eſt ne vel plus æquo in conſultatione immoretur, vel nulla circumſpectione ac conſultatione in negotijs vtatur.

Verſ. XVIII. XIX.

18 a Poſſidebunt paruuli ſtultitiam; & b expectabunt aſtuti ſcientiam.

19 c Iacebunt mali ante bonos; & impij d ante portas iuſtorum.

VAR. LECT.

a Syr. hæreditabunt ſtulti vecordiam. b Chal. corona aſtutorum eſt ſcientia. Syr. prudentes diuidunt ſcientiam.

c Syr. cadent. Chal. corruunt. d Chal. impij obſtupeſcunt in portis iuſtorum. Arbitror errorem interpr. in Bib. Reg. nam eſt, vt teſtatur ſyrus codex, venient impij ad portas iuſtorum.

SALOMON ISACIDES.

18 *Expectabunt* יכתירו jachtiru .i. capiti ſuo ſcientiæ coronam nectent, & deniq;

19 *Iacebunt mali ante bonos* futuro nimirum æuo.

A. ABEN EZRA.

Hi duo verſiculi coniungendi q.d. ſtultitia eorum eſt hæreditas.
18 *Expectabunt* יכתירו iactiru .i. coronabuntur Sapientes ſcientiæ diadema acquirent, & ad honores euehentur, atq; ideò iacebunt mali, hoc eſt fatui ſuccumbent quando à prudentibus, probis nimirum increpabuntur: voces autem impij, & iuſti bis vſurpantur.

LEVI GHERSOM.

18 *Paruuli* Qui ſe facile circumueniri, decipiq; patiuntur hæreditatem ſtultitiæ adibunt, cum nullam prorſus ſolertiam adhibeant, quæ ad finem aptè aſſequendum commoda ſit, ſed præcipites, quæ primò occurunt amplectuntur: prudentes verò cunctantur, vt ſciētiam adipiſcantur .i. attentè, animoq; miru in modum ſedato cuncta circumſpiciunt, vt tandem intelligant, quid præſtandum ſit, quæuè ratio ineunda, vt rebus potiri poſſint.

19 *Iacebunt mali ante bonos* Teſtantur hæc quantum impijs virtute præditi præſtent, cum videas, iniquos ſpectante iuſto deijci, atq; iniqui ante juſtorum portas reperiantur.

Verſ. XX. XXI. XXII.

20 Etiam proximo ſuo pauper odioſus erit: amici veró diuitum multi.

21 Qui deſpicit proximum ſuum, peccat: qui autem miſeretur pauperis, beatus erit.

Qui credit in Domino miſericordiam diligit. *Deſiderantur in hebræo & ſy.*

22 Errant qui operantur malum: mi-
ſericordia, & veritas præparāt bona.

VAR.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. ſocio ſuo. b Chal. contemnit ſocium ſuum pecca- tor c Syr. errant iniqui cum male agant. Chal. Peruerſi errant qui cogitant malum. d Syr. miſericordes & iu ſti faciunt omnia bona. Mox addit *facientes mala miſe- ricordiam, et fidem non intelligunt: miſericordia autem, & fides cum facientibus bonum. Chal. his qui cogitant bona.*

SALOMON ISACIDES.

20 *Etiam proximo* גם gam, etiam ſocio ſuo inuiſus eſt pauper, & à terra natus, qui ritè ſe conformare neſcit.

A. ABEN EZRA.

Hi tres verſiculi inuicem pendent.

20 *Etiam* Additamentum ſignificat, nectiturq; cum ſuperioribus & vir verſutus, hac ratione. Quemadmodum odio habetur qui cogitatione malum fabricatur, ità etiam ſocio pauper inuiſus erit propter inopiam; amici verò diuitum multi propter eorum affluentes diuitias. Qui verò contemnit ſocium, cui iurè honor deferendus eſſet noxa ſe obſtringit.

21 *Beatus erit,* Beatus beatorum ore prædicabitur.

22 *Qui operantur malum* חורשי רע chorese rah qui male ſeminant. Verè in errore verſantur, qui male ſeminant prauis ſuis actionibus, cum enim quis perperam ſeminat a recto itinere deflectit.

miſericordia & veritas Hæ præſto ſunt præclara animo verſanti.

LEVI GHERSOM.

20 *Etiam proximo* Diuitiarum, vel ſcientiæ egeſtate laborans etiam ſocio ſuo inuiſus erit: ſed qui diuitijs, vel ſcientiæ facultatibus pollet multorum amicitia gaudebit: diuitijs enim conferendis multos ſibi amicos conciliabit: quod idem contingit ſcientia alijs communicanda.

21 *Qui deſpicit* Qui ità alios deſpicere ſolet, vt ex hac turpi conſuetudine ad amicum etiam contemnendum progrediatur, piaculum incurrit.

Qui autem miſeretur Beatiſſimus erit qui miſerebitur curamque ge-

geret indigentium & abiectorum.

22 *Qui operantur malum* חורשי רע choreſe rah; machinantes malum. Qui nefariè machinātur deuio itinere feruntur, cum multi eorum conatibus obſiſtant, nè vota feliciter ſuccedant.

miſericordia & veritas Qui egregia animo moliuntur viæ pietatis, & veritatis inſiſtunt, veritatis verò voce ità illos iter inſtituturos inſinuatur quemadmodum arbitrabantur: miſericordia autem maioribus eoſdem bonis cumulabit, quam animo reputaſſent ob diuinam opem, quæ præſto adeſt, eoſdemq; amiciſſime comitatur.

Verſ. XXIII. XXIV.

23 ᵃ In omni opere erit abundantia; ᵇ vbi autem
verba ſunt plurima, ibi frequenter egeſtas.
24 Corona ſapientium, diuitiæ eorum ᶜ fatuitas ſtultorum imprudentia.

VAR. LECT.

a Chal. in omni quod ſollicitum te facit erit tibi commodum. Syr. In quacumque re ſollicitus fueris erit gaudium voluptatis: qui autem in domo ſua egenus eſt quietus erit, & iucundus. Omnem dolorem ſanat Dominus. b Syr. ſermo labiorum iniqui eis egeſtatem parat. Chal. labia ſuperflua in egeſtate erunt. c Chal. decus. Syr. conuerſatio, vel conuerſio.

SALOM. ISAC.

23 *In omni opere bono* Quacunq; in arte quis laboret, inſignis fructus conſtabit laboris.

verba plurima Verba varia, & nullius ponderis ad egeſtatem tantum pariendam faciunt.

24 *Corona ſapientium diuitiæ eorum* quod diuitijs ſcientiæ legis præditi ſint.

fatuitas ſtultorum imprūdetia אולת כסילים אולת iuueleth cheſilim iuueleth, dementia ſtultorum eſt dementia, hoc eſt improbitas, qua nefariè ſe gerunt eſt mera dementia, quod in ſapientia comparanda veterno ſe inuolui patiantur.

A. ABEN

A. ABEN EZRA.

23 *In omni opere* עצב hetſeu labore, quod duplici loco collocandum q. d. ex vniuerſo labore, quo ad vitæ neceſſaria comparanda quis deſudat maxima vbertas, & emolumentum conſtabit: ex labore autem ſermonis .i. ex verborum fœditate tantum inopia, rebus enim omnibus carebit.

frequenter אך ach particula hæc ſignificat ſolum & detrahit ex abundantia laborantis. Senſus eſt tantum abeſt vt ijs reliquiæ ſuperſint vt ad egeſtatē redigantur.

24 *Corona ſapientum* Diuitiæ coniunctæ cum ſapientia ſunt capitis ornamentum, & diadema; facultates enim ſapientiæ operam præſtant.

ſtultorum autem dementia Licet opum copia gaudeant nihil tamen illæ ad ſtultitiam à vecordibus remouendam adiumenti afferunt: ſtultitia enim eorum cum opibus eſt ipſa ſtultitia. Vel huiuſmodi ſtultitia eſt, vt ei nulla alia comparari poſſit.

LEVI GHERS.

23 *In omni opere* Ex vniuerſo labore, & induſtria quiſq; rerum vbertatem, & vtilitatem percipiet, vt quo magis laborat, eo maius emolumentum inde capiat.

verba plurima דבר שפתים deuar ſephathaim, verba labiorum. Sermonis labor & vana garrulitas nullum lucrum parit, ſed tantum egeſtatem.

24 *Corona ſapientium diuitiæ eorum* Diuitiæ ſapientiæ auſpicijs paratæ ſunt corona ſapientium; per has enim horum præclari mores dignoſcuntur, tum liberalitate exercenda, tum iuſtitia amplectēda.

fatuitas ſtultorum Fatuitas nimirum, quæ oritur ex tenuitate ſcientiæ origo eſt vecordiæ eorumdem: ex quo fit, vt horum conatus, & actiones infeliciter, & præpoſterè ſe habeant; cum præterea ab hoc vitio è mentis ſtatione deijciantur ob maximum laborem, & moleſtiam.

Verſ. XXV. XXVI. XXVII.

25 Liberat animas teſtis fidelis: & * profert mendacia verſipellis.

26 * In timore Domini fiducia fortitudinis; & filijs eius erit * ſpes.

27 Ti-

27 Timor Domini fons vitæ; [d] vt declinent a [e] ruina mortis

VAR. LECT.

a Chal. qui loquitur mendacia, doloſus eſt b Syr. timor Domini eſt ſpes valida, & fortis c Chal. protecti o d Sy. ijs qui declinant e Chal. à laqueis.

SALOMON ISACIDES.

26 *In timore Domini* De Abrahamo illud vſurpatum eſt nunc co
Gen.22.v.12. gnoui, quod times Deum, & paulo poſt ſecurus idē a Deo effectus
ibidem v.12. eſt, iuxta illud benedicam tibi &c.

ſpes מחסה machſeh confugium: confident enim & ſub vmbra meritorum parentis filij tuti latebunt.

A. ABEN EZRA.

25 *Liberat animas* Teſtis verax eos, qui neci addicti erant ſeruat; qui verò mentiri conſueuit prorſus eſt doloſus Copulantur autem duo verſiculi ſubſequentes.

26 *In timore* ביראת beijrath. Beth huius vocis ſignificat propter in vtriuſq; verſiculi principio; atq; hæc erit ſententia. Propterea quod Deum quis timeat ipſemet Deus erit fiducia roboris, vel fiducia firma timenti, vt incolumis euadat, quando calamitate vexabitur; filijs etiam huius propter parentis merita Deus erit tutiſſima ſpes.

27 *Timor Domini* Propter timorem Domini fons vitæ, ac ſi timor eſſet vitæ ſcaturigo timenti, vt laqueos mortis euadat, impios nimirum viros.

LEVI GHERSOM.

25 *Liberat animas* Qui vera teſtatur cùm de re aliqua rogatus fuerit, à pernicie & violentia homines ſubducit.

verſipellis Fraudator verò cùm interrogatur mendacia teſtimonio ſuo afferit, ex quo efficiet, vt aliqui per vim & ſcelus è medio tollantur.

26 *In timore Domini* Fortitudini diuinæ fidendum eſt ab ea ſeruatum iri qui Deum vereatur: ob parentis etiam merita filijs Deus præſidio clypeiq; loco erit, vt ab imminentibus cladibus eripiatur.

27 *Timor*

27 *Timor Domini* Hic eſt vitę fons, quod ab eo ſapientia emanet, per quam vitę immortalitas conceditur. Eadem etiam efficiet, vt laqueos effugiamus, tum quoad ea, quę ſub contemplationem cadunt, tum quoad caduca hęc, & corporea.

Verſ. XXVIII. XXIX.

28 In multitudine populi dignitas regis: & ᵃin paucitate plebis ignominia principis.

29 Qui ᵇ patiens eſt, multa gubernatur prudentia: qui ᶜ autem impatiens eſt, exaltat ſtultitiam ſuam.

VAR. LECT.

a *Chal. quando minuitur populus conteritur gubernator eius. Syr. conteritur rex in exitio populi.* b *Syr. qui dominatur ſpiritui. Chal. Qui longanimis eſt multæ prudentiæ eſt.* c *Syr. triſtis animo valde eſt ſtultus. Chal. qui præceps eſt ſpiritu, multiplicat ſtultitiam.*

SALOMON ISACIDES.

28 *In multitudine populi dignitas regis* Ad diuinam gloriam pertinet populorum multitudo iuſta, & meritis cumulata.

in paucitate plebis ignominia מחתת mechita excidiũ. Imperij contingit excidium quando populi Deo non adhęrent, quod Dei principatus ab iiſdem deficiat, & excidat (quod auertat Deus a nobis) & idolis honoris ſui partem impendat, & in illorum poſteritatem barbaros, & quibus diuina lux non eſt oborta Dominus inducat.

29 *Exaltat ſtultitiam* מרים אולת merim iuueleth .i. portionem dementię ſibi eximit.

A. ABEN EZRA.

28 *In multitudine* Particula in idem eſt, ac propter; atq; hæc erit accomodata explicatio. Propter multitudinem populi, quę regi ſubeſt is à mortalibus honore extollitur; quod ſi populo careat, cui imperet, exitio eſt obnoxius: æquum autem eſt vt qui Deum non ve-

veretur multitudinis populorum inopia laboret.

29 *Qui patiens eſt* Qui iram tardus concipit magna prudentia excultus eſt: qui autem eandem cohibere nequit animo eſt breui, & exili, atq; ideò impatiens ſeu iracundus appellatur קצר רוח katſer ruach .i. breui animo, & ſpiritu.

Exaltat ſtultitiam vt enim tardus ad iram ſtultitiam ſibi ſubijcit; ità hic cum furori indulget eandem extollit.

LEVI GHERSOM.

Quod cæteri principem vertunt his deducit a razah quod mærescere ſignificat.

28 *In multitudine populi* In eo maximè regis gloria ſita eſt vt ſubditorum multitudine floreat, quibus hoſtium conatibus validè opponatur: quod ſi idem populorum copia careat exitium, viriumq; eneruatio propè adeſt, cum quis ad illum bello expugnandum arma mouebit.

29 *Qui patiens eſt* ארך אפים erech appaim .i. lõgo ſpiritu. Qui aliqua in rè diuturna contemplatione, longaq; indagine vtitur multam prudentiam indè reportabit; ita enim veritatem expiſcabitur in eo, quod rimabatur.

qui impatiens eſt קצר רוח ketſar ruach, breui ſpiritu. Qui in contemplatione breui ſpiritu eſt, ac ſtatim iudicat ex repugnantibus ac veritatem demolientibus, ſibi præoptat quod ſtultum eſt, hoc eſt quę veritati aduerſantur.

Verſ. XXX. XXXI. XXXII.

30 a Vita carnium, ſanitas cordis: b putredo oſſium inuidia.

31 c Qui calumniatur egentem, d exprobrat factori eius: e honorat autem eum, qui miſeretur pauperis.

32 In malitia ſua f expelletur impius: g ſperat autem iuſtus in morte ſua.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. qui diuidit iram cordis ſui, medicina eſt carni eius. Syr. qui ſędat iram ſuam eſt ſibi medicus* b *Syr. tinea. Chal. ſicut putredo in ligno fortis eſt, ſic & inuidia in oſſibus*

oſsibus. c Chal. qui opprimit pauperem Syr. qui mala pauperi loquitur. d Syr. iram ciet eius creatori. Chal. opprobrium facit animæ ſuæ. e Chal. qui miſeretur patientis iniuriam, ipſum honorat. Syr. Qui honorat Dominum, miſeretur pauperis. f Syr. deſtruitur g Syr. qui confidit ſe peccatis carere iuſtus eſt. Chal. qui confidit ſe moriturum, iuſtus eſt.

SALOM. ISAC.

30 *Sanitas cordis* Cor, quod malo medicinam affert eſt vita carniũ .i. rerum à Deo procreatarum, carne ſanguineq; conſtantium. *putredo oſsium* vniuerſis autem eſt velut oſſium putredo.

inuidia קנאה Kinah zelus .i. vir ira inflammatus.

32 *Sperat autem iuſtus* Cum mortem obit ad ſedem delicijs omnibus circunfluentem ſe euolaturum ſperat.

A. ABEN EZRA.

30 *Vita carnium* Animus, qui nec ira corripitur, nec alteri inuidet, eſt tanquam medicina corporibus: vox autem *cor* cum alia cõnectenda eſt q.d. vita corporum, quibus medela adhibetur in eo ſita eſt, vt prædita ſint corde ſanitatem afferente, quod quidem eſt mens tranquilla, & hilaris, iucunditate ſua corpus morbis leuans, ac recreans.

inuidia Æmulatio, qua quis alterum male agendo æmulatur.

31 *Exprobat factori ſuo* quod hunc pauperie premi ſtatuerit; arbitratur enim violentus oppreſſor à Deo pauperem à ſua poteſtate ſubtrahi nequire.

qui miſeretur pauperis Honorem Deo defert qui pauperem iuuat; hunc enim Deus cibo, ac viatico leuari iuſſit, iuxtà illud ſed dabis viaticum de gregibus &c. Deu. cap. 15. v. 14.

32 *Expelletur* Quamobrem in malum, quo inopibus ſe damnum illaturum putabat impius propelletur, & corruet.

Sperat autem iuſtus Habet iuſtus quod ſperet, fidatq; Deo quo tẽpore perditus obit. Vel etiam iuſtus cum obit adhuc ſpem habet in morte ſua, vt conſtat de Ezechia.

LEVI GHERSOMITES.

30 *Vita carnium* Cor quod corpori medetur, iræq; modum po-

 nit,

ni.,& trãquillitatem præſtat, corpori vitam affert;ita enim ab iracundis actionibus coercemur, maximeq; confert, vt quæ mala inde conſequi ſolent tum nobis,tum cæteris,caueamus.Hac ergò de cauſa huiuſmodi cor carnium vita dicitur.

putredo oſſium inuidia Sed mens liuore,odioq; æſtuans etiam ipſamet oſſa abſumit ob grauiſſima mala,quæ indè dimanant.

31 *Qui calumniatur egentem* עשק דל Hoſek dal opprimens pauperem. Qui pauperem opprimit idem præſtat,ac ſi eius conditorem probris afficeret;nullum enim putat futurum,qui hunc ob imbecillitatem è manu ſua ſubducere poſſit.Quamobrem cum violentia illum opprimit huiuſmodi perſuaſioni nititur, nec illud in mentem recurrit,potentiſſimum eſſe Deum, inopemq; a violentis manibus ſubtractorum.

honorat autem Eadem de cauſa, qui pauperis miſeretur huius actionis præmium non niſi á Deo ſperat.

32 *In malitia ſua expelletur impius* Ob calamitatem,qua premetur a fide, & ſpe in Dominum impius propelletur; fame enim preſſus in Deum ira æſtuabit,& irritas contumelias in cælum iactabit.

ſperat autem Non deijcitur iuſtus a fide,ne; ob mortis inſtantis metum:quin cum mortem obibit ſpem ſuam in Deo collocabit.

Verſ. XXXIII. XXXIV. XXXV.

33 In corde [a] prudentis requieſcit ſapientia, [b] & indoctos quoſq; erudiet.

34 Iuſtitia eleuat gentem: [c] miſeros autem facit populos peccatum.

35 Acceptus eſt regi miniſter intelligens: [d] iracundiam eius inutilis ſuſtinebit.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. iuſti b Chal. in medio ſtultorum cognoſcitur ſtultitia: Syr. & in corde ſtultorum nõ cognoſcetur. c Chal. opprobrium populi peccatum. Syr. viles facit. d Chal. in offenſa eius confundetur. Syr. in ſapientia ſua aboletur iniquus. Mox addit *Qui confidit ſe peccato carere, iuſtus eſt: furor autem etiam ſapientes perdit.*

SALOM. ISAC.

33 *Requieſcit* תנוח tanuach tranquille reſidebit, nam verbum illud tranquillitate & quiete frui ſignificat

& indoctos quoſq; erudiet בקרב כסילים תודע beKereu cheſilim tiuadeah .i. in medio ſtultorum manifeſtabitur, exiguum enim illud ſapientiæ, quod animo repoſitum habet euulgat & prædicat; iuxta tritum illud, æneus nummus qui vnicus eſt in lagena ſonitum edit.

34 *Miſeros facit populos peccatum* חסד לאמים חטאת cheſed leumim catath .i. miſericordia gentium eſt peccatum, alteri enim rapta, alteri liberaliter concedunt.

A. ABEN EZRA.

33 *Requieſcit ſapientia* Animi quietem inueniet cum eam adeptus fuerit; ſapientes enim mentis tranquillitate fruuntur.

indoctos quoſq; erudiet בקרב כסילים תודע beKereu cheſilim tiuadeha .i. inter ſtultos euulgabitur; ſapiens enim illam indoctis aperiet vt fortè illa imbuantur. Alia explicatio in corde ſapientis ſapientia requieſcit, nec enim illam ſtultis patefacit.

cognoſcetur Stulti ſapientiam profundunt, ſtatim ac illa imbuti ſunt, nec diutius in corde quieſcere permittunt cum tamen in ſapientis animo moretur, cui quidem optime quadrat illud, omnem ſpiritum profundit ſtultus. Vel etiam non ineptè dices תודע tiuadeah propalandi vim habere, ad mentem illorum concriuit in eis Iud.8.v.16.
viros Sochot, quod ſcilicet eorum ſcelera calamitatibus, & ærumnis patefacta fuerint.

miſeros facit populos peccatum חסד לאמים חטאת cheſed leumim cathath, miſericordia gentium peccatum, pietas enim, quam exercent ij quibus veritatis lux necdū effulſit, tanquā oblatio pro peccato cenſebitur. Alia explicatio eleemoſina exaltat gentes æquitatis ſtudioſas; pietas verò gentium à fide alienarum crimen eſt, cum ad idolorum cultum referatur, cui ſuffragantur illa ad Nabuchdonoſor peccata tua eleemoſinis redime; quæ quidem explicatio mihi in primis probatur.

35 *Acceptus eſt* Huius verſiculi explanatio pendet ex primo capitis ſequentis verſiculo.

LEVI GHERSOM.

33 *Requieſcit ſapientia* Ita in prudentis corde ſapientia defixa eſt, vt poſtquam eam adeptus eſt nulla prorſus incidat dubitatio, cum per cauſas opportunas comparata ſit.

indoctos quosq. erudiet Neceſſe eſt, vt ſtultis conſtet, carere ſe rerum cognitione, nec veritatem ſi quando affulſerit penetrare.

Iam tranſierunt, quæ cæcus adhuc ſperat. 34 *Iuſtitia eleuat gentem* Cum Iſraelitæ ſua iuſte & ad æquitatis normam egerunt ſupra cæteras gentes euecti, omnibusq; terris ſuperiores effecti ſunt; ſed enim pietas quam exercent gentes tenebris inuolutæ quoad ea quæ ſpectant ad diuinam charitatem, vt cū ſe ipſos varijs ærumnarum generibus vexant, vel huiuſmodi rebus grauibus, quas ſibi ipſi grauiſſimo onere imponunt, ea inquam pietas vitio non caret, licet ij cæleſtia animo præſeferant, tantum abeſt, vt incrementi aliquid habeat quoad cultum diuinum.

35 *Acceptus eſt regi* Prudens ſeruus & ſolers regi cariſſimus eſt, vt è contra tardo gradu, ac veterno implicitus in ijs obeundis, ad quæ legatus fuerit eundem ira inflamant.

Caſtigatio.

Crucis hoſtis libenter Chriſtianam pietatem protereret, & pias inuentiones.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

Verſ. I. II.

1 *a* Reſponſio mollis *b* frangit iram: ſermo durus ſuſcitat furorem.

2 Lingua ſapientium ornat ſcientiam: os fatuorum *c* ebullit ſtultitiam.

VAR. LECT.

a Syr ſermo b Chal. auertit c Chal. eructat. Syr. euomit maledictionem.

A. ABEN EZRA.

1 *Reſponſio mollis* Verſiculus hic pendet ab extremis verbis ſuperioris capitis, ita vt vox illa ſeruus, tum & ipſa conſtruatur, tum ad aliud referatur ad hunc ſenſum. Beneuolentia regis eſt ergà ſeruum ſolertem, qui etiam verborum lenitate reſpondet, vt eum ab ira reuocet; indignatio autem in contumelioſum, & contumacem, aſpero ſermone vtentem: hic enim ſermo mærorē & irā regi ciet.

ſuſci-

ſuſcitat furorem יעלה iahaleh, aſcendere facit, nam iræ peculiare eſt cum illa inflammamur, vt aſcendere videatur, atq; in naribus cō ſpiciatur: quamobrem appellatur אף aph, quod nares ſignificat.

2 *ornat ſcientiam* תיטיב tetiu, quod eandem ſignificationem habet, quā illud בהטיבו behetiuo .i. apte, & opportune ſcientia vtitur.

ebullit יביע iabiah, ſcaturit, eiuſdem ſignificatiionis, ac torrens ſcaturiens, & redundans q.d. ſtultitia ab illorum ore nunquam ceſſat, perenne .n. fluet. hic c.18.v.4.

LEVI GHERSOM.

1 *Reſponſio mollis* Molli reſponſo ſedabit quis indignationem, qua alter in eum efferueſcebat.

2 *Ornat ſcientia* תיטיב tetiu recte facit; hoc eſt ſermo ſapientum rectam facit audientium mentem; ita enim hi rectas imbibent opiniones & ſapientia informabuntur.

Os fatuum Sermones verò ſtultorum in cauſa ſunt, vt dementia iudicetur, ac videatur emanare à ſcaturigine cordium eorum, qui horum verba auſcultant.

Verſ. III.IV.

3 In omni loco oculi Domini contemplantur bonos, & malos.

4 a Lingua placabilis, lignum vitæ: b quę autem immoderata eſt conteret ſpiritum.

VAR. LECT.

a *Chal. medicina linguæ. Syr. ſanitas linguæ.* b *Syr. & qui fructibus eius veſcitur, ſaturabitur ab ea. Chal. & qui comedit ex eo de fructibus eius ſatiabitur.*

SALOMON ISACIDES.

4 *Quæ immoderata eſt* וסלף בה ſeleph baha, cūm quis lingua nefarie vtitur.

conteret ſpiritum שבר ברוח ſeuer beruach, profligatio in vento. Ad extremum accerſet perniciem grauiſſimā, quę vento orientali comparatur; hic enim conſtitutus eſt ad puniēdos ſceleratos, iuxtà illud

ſicut

6 a Domus iuſti plurima fortitudo; & b in fructibus impij conturbatio.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. reprobat. b Syr. prudens autem cuſtodit increpationem patris. Chal. & qui ſibi cauet eius increpatione, callidus eſt. c Chal. in domo iuſti d Syr. fruges iniquorum peribunt.

SALOMON ISACIDES.

6 *Domus iuſti* Templum ſãctuarij, quod à Dauide viro iuſto ædificatum eſt, Iſraelitis tutiſſimum munimentum, & turris fortitudinis fuit. Quomodo a Dauide templum cõſtructum afferit quod a Salomone conditum eſt.

& in fructibus impij Sed cũ in illud a Manaſſe ſimulachrum inductum fuit, tunc violatum profanumq; effectum eſt.

A. ABEN EZRA.

Aſtutior fiet יערים iahrim .i. prudenter aget, cum increpationibus acquieſcet.

6 *plurima fortitudo* Iuſti domus eſt inſtar munitionis ſedes .i. horrei annona referti, nam paraphraſtes Ionathan pro ממגורות mamgoroth, habet horrea חסניא chaſnia cui conſentiunt illa non reponentur, nec recondentur. Hæc igitur ita explicabis. In domo iuſti ampla horrea frugibus referta ſunt. Ioel. cap. 1. v. 17. Eſa. 23. v. 18.

in fructibus impij cõturbatio illorum enim prouentus peſſum eunt, iuxtá illud, ſeminauerunt triticum & ſpinas meſſuerunt. Ier. 12. v. 13.

LEVI GHERSOM.

5 *Stultus irridet* ſtultus eſt patris inſtitutionẽ deridẽs, nec .n. ritè comparari ſapientia poteſt, niſi illa præmittatur: qui verò increpãti aures præbet ſapiens fiet, obiurgationibus enim admittendis ad ſapientiam obtinendam inſtruimur.

6 *Fortitudo plurima* Iuſti domus munita eſt, & firma duplici ratione, tum proprio robore, tum peculiari Dei prouidentia, qua iuſtum complectitur.

conturbatio Verum licet hęc ita ſe habeant, cum illam impius ſubibit, eadem excidium non euadet, aufereturq; ab illa tum munimen, tum meritum.

Verſ. VII, VIII, IX.

7 Labia ſapientium [a] diſſeminabunt ſcientiam: cor
ſtultorum [b] diſſimile erit.
8 Victimæ impiorum abominabiles Domino: [c] vo
ta iuſtorum placabilia.
9 Abominatio eſt Domino via impij: qui [d] ſequitur
iuſtitiam, diligitur ab eo.

VAR. LECT.

a Chal. notam facient. Syr. loquuntur ſcientiam. b Chal. noneſt ita. Syr. non eſt rectum. c Syr. gratas habet iuſtorum preces. Chal. oratione iuſtorum placabitur. d Syr. qui facit iuſtitiam.

SALOMON ISACIDES.

7 ***Diſſeminabunt ſcientiam*** יזרו iezaru .i. ſcientia coronabuntur, iuxtà vim illorum כמו זר זהב zer zahau .i. corona aurea.

diſſimile erit לא כן lo cheu .i. haud verum eſt.

8 ***Victimæ impiorum abominabiles*** vt Balach & Balaham.

vota iuſtorum .i. Moyſis.

A. ABEN EZRA.

Diſſeminabant ſcientiam ea quippe inſipientes imbuent

diſſimile erit לא כן lo chen non ita; ſtulti non ita alios docebunt, quemadmodum ſapientes. Aut non ita ſe res habebit, vt ſcientiam diffundere ſtulti ſciant, quod mihi veriſimile videtur.

8 *Abominabiles Domino* Deteſtatur Deus impiorum victimas, quod ex rapina offerantur.

placabilia רצונו retſono beneuolentia eius: quod Deus eorum precibus delectetur.

9 *Via impij* Deo deteſtabilis eſt, quod ad malum inferendum ſemita impiorum tendat.

qui ſequitur מרדף merraddeph qui ſequi facit, eſt enim verbum actiuum tranſitiuum, ſiue ad cor referatur, ſiue ad aliud. Senſus autē erit. Qui iuſtitiā proſequēdā præcipit, Deo inprimis carus erit, vt è contrà abominatio eſt Domino &c.

LEVI

LEVI GHERS.

7 *Diſſeminabunt* Doctrinam diffundent, & propagabunt inter mortales, rem ſcilicet veritati conſentientem, multoq; magis horum mens veritate efformabitur. Cor autem ſtultorum id efficiet, quod haud ità ſit .i. quod veritati non ità congruat.

8 *Abominabiles Domino* Ideò victimas nefariorũ deteſtatur Deus, quod harum præcipuus finis ſit, vt criminibus quis expietur, Deoque cultus deferatur: ij verò eas adducant ſordibus, quibus fœdati ſunt necdum elotis, & abiectis.

vota iuſtorum Iuſtorum preces ſunt victimis gratiores, quod ijs ſingulare inſit emolumentum natura ſua, victimis verò ſecundo quodam fine, vt nimirum excitemur; & alacres fiamus, vt in libro Leuitici explicatum eſt.

9 *Via impij* Hanc Deus auerſatur, quod ad impietatis noxam contrahendam, tum quoad mores, tum quoad animi ſenſa ab illis ineatur. E contra verò illũ beneuolentia complectitur Deus, qui tum moribus, tum opinionibus rectum, æquumq; ſectetur.

Verſ. X. XI.

10 ª Doctrina mala deſerenti viam vitæ: qui increpationes odit, morietur.

11 Infernus, & perditio coram Domino: quanto magis corda filiorum hominum?

VAR. LECT.

ª *Syr. Correptio eorum qui mala neſciunt manifeſta eſt.*
Chal. Diſciplina mali hominis errare facit viam ſuam.

SALOM. ISAC.

10 *Doctrina mala* מוסר רע muſar rah grauis caſtigatio. Supplicia grauia, & pænæ conſtitutæ, paratæque ſunt diuinum tramitem tranſilienti.

11 *Infernus & perditio* Patet Deo, præſentiſſimumq; eſt quidquid in ijs continetur.

quanto magis אף כי aph chi, quæ indicant dicendi rationem ductam a minori ad maius, vel à maiori ad minus.

A. ABEN EZRA.

Horum verſiculorum ſenſus mutuo cohęret.

10 *Doctrina mala* מוסר רע muſar rah, caſtigatio moleſta. Caſtigatio eſt tanquam res ingrata, & aduerſa à diuinæ legis ſemita deflecten ti; nec enim ea delectatur.

qui increpationes odit Hic repentino caſu morietur.

Quid blaterat hæreticus Iudæo peior Infernũ e medio tollens?

11 *Infernus, & perditio* Dominus autem ante cuius conſpectum infernus, & perditio aperta ſunt, exploratas habet cogitationes, & corda diſciplinæ ſemitam deſerentium, increpationeſq; auerſantium. Eos itaq; immatura morte mulctabit pænas ex illis repetens atq; ad inferni cruciatus detrudens.

perditio אבדון abadon, quod ab hominum conſpectu pereat, longeque remota ſit.

LEVI GHERSOM.

10 *Doctrina mala* מוסר רע muſar rah. Caſtigatio grauis. Diuinæ ſemitæ deſertor graui, acerbaq; caſtigatione indiget, vt inſtituatur: qui verò increpationes odit ſuomet malo inuolutus obibit, neque enim vſquam reſipiſcet. Vel etiam qui conſentaneam deſerit viam, quoad mores, vel opiniones praua inſtitutione, vitioq; laborat; qui item obiurgationem auerſatur, vt ante dixi, morietur.

11 *Infernus & perditio* Quomodo autem res æſtimanti in mentem veniet Deum hominum corda, quod manca, vitioſaq; ſint, perſpecta non habere? non ne etiam infernus, & perditio multo humilioris conditionis ante oculos diuinos fuerunt, cum vniuerſum moliretur? infernus enim eſt centrum circà quod verſantur orbes cæleſtes. Ex quo neceſſe eſt, vt centrum etiam diuinæ curæ ſubiectum arbitremur. Infernus autem appellatur שאול ſeol, quod quemadmodum ſepulchrum in humili terræ parte conſtituitur, ita cẽtrum abſolute omnium maximè imum ſit. Idem etiam appellatur אבדון abadon, quod remotiſſimum ſit à mutatione, á noua nimirũ aliqua forma recipienda. Cum ergò terra extremam, humillimamq; ſedem inter naturales formas obtineat, ideò locus ille à Salamone appellatur abadon. Perſpicuum autem eſt mortalium corda aliqua ratione ad Deum referri, vt alibi explicatum eſt.

Verſ. XII.

12 Non amat peſtilens eum, qui ſe corripit: nec ad ſapientes graditur.

VAR.

VARIÆ LECTIONES.

a *Syr. nec cum ſapientibus ambulat.*

A. ABEN EZRA.

12 *Ad ſapientes* Sapientum domum non adibit, cum enim futurum putet, vt ab ijs arguatur, ideò ab illis recedit.

LEVI GHERSOM.

12 *Non amat peſtilens* Deluſor inſtitutionẽ non amat; qua etiam de cauſa ſapientiæ amore non trahitur; atq; ideò ſapientes non adit, vt ab illis ſapientia imbuatur.

Verſ. XIII. XIV. XV.

13 a Cor gaudens exhilarat faciem: b in mærore animi deijcitur ſpiritus.

14 Cor c ſapientis quærit doctrinam: & os ſtultorum d paſcitur imperitia.

15 Omnes dies pauperis, mali: e ſecura mens quaſi iuge conuiuium.

VAR. LECT.

a *Syr. cor hilare pulchrum reddit corpus.* b *Syr. cor triſte ſpiritum dolore afficit.* c *Syr. iuſtorum.* d *Syr. improba eloquitur.* e *Chal. cuius hilaris eſt animus. Syr. & iucundi omni tempore ſunt quieti.*

SALOM. ISAC.

12 *Cor gaudens* Si diuino cordi gaudium afferas illius ſemita amplectenda.

Exhilarat faciem idem Deus ergà te vultum beneuolum præſeferet, votis tuis ſatisfaciens.

in mærore animi Quod ſi eidem dolendi anſam præbeas, ſpiritu

perturbato erga te ſe monſtrabit, quemadmodum legimus, tactus dolore cordis intrinſecus, delebo, inquit, hominem, quē creaui &c.

deijcitur ſpiritus רוח נכאה ruach necheah .i. cupiditate aliqua vexatur.

15 *Dies pauperis mali* Etiam ipſa ſabbata, & dies feſtorum ſolemnes; inquit enim Rabbi Samuel mutationem rationis viuendi exordium eſſe dolorum, quibus viſcera excruciantur.

ſecura mens Qui animo iucundo eſt ob diuitias, quibus præditus eſt, quaſi ingi conuiuio intereſſe videtur, cum omnia temporum interualla, & horæ iucundiſſimi conuiuij dies illi videantur, vt intelligamus vnicuiq; ſua ſorte gaudendum. Rabbini veró allegoricè hac de re commentati ſunt.

A. ABEN EZRA.

13 *Exhilarat* ייטב ietiu, deductum ex eo, bona adſpectu .i. eleganti vultu q.d. vultum decorum reddit.

deijcitur ſpiritus Quod ſi animus dolore effractus ſit, cum dolori ſuccumbat, ſcientiæ compos fieri nequit.

14 *Cor ſapientis* Animus veró prudentis, qui in hilaritate verſatur, nec aliquo huius ſæculi dolore cruciatur, ſapientiæ ſtudio vacabit.

15 *Dies pauperis* עני hani. Vox hæc deriuatiua eſt, ſignificatq; eum, qui mærore ſe vinci patiatur.

conuiuium משתה miſtch Deſideratur Caph comparationis particula, ad hūc ſenſum. Pauperis à diuitijs, & ſcientia imparati dies ærumnoſi ſunt, diuerſa ratione a corde pacato, & hilari, quod veluti quodam conuiuio gaudeat, hoceſt ita mens illius delectetur, quemadmodum qui ſingulis diebus potu, ciboq; diffluens voluptate perfunditur.

LEVI CHERSOM.

13 *Cor gaudens* Cor hilaritate delinitum ad contemplationem rectè ineundam mirificè confert; cum verò ira, mæroreq; perturbatur, proſternitur, & dolet. Quamobrem gaudiū iræ præſtat, vt ideò Eliſeus pſaltem adduci iuſſerit, quo voluptate animum demulceret, iuxta illud, nunc autem adducite mihi pſaltem; cumq; caneret pſaltes facta eſt ſuper eum manus Domini. Illud etiam apud Rabbinos receptum eſt. Quo tempore Iacob ob Ioſeph filium ſuum mærore, iraq; percuſſus fuit, Spiritu Sancto ſpoliatum fuiſſe, qui per id tempus in illo de more non requieuerit.

4.Re.c.3.v.15

Vide an Rabbini a ſuis de Jiramētis diſſentiant.

14 *Quærit doctrinam* Rerum ſacrarum cognitionem prudens quærit.

paſci-

paſcitur imperitia Ore ſtultorum fouetur cordis ſtultitia, quod a corde ad os ſermo progrediatur.

15 *Dies pauperis mali* Quicunq; imperitia laborans ſcientiæ indigus eſt, omnem ſuam ætatem infelicem tranſiget.

ſecura mens Qui verò alta mente præditus intelligentis facultatis vi excellit, per omnem ætatem gaudio fruitur, ac ſi diebus ſingulis conuiuium exhiberetur; cum præterea aſſiduè torrente iucundiſſimæ ſuauitatis ſciendi rigetur.

Verſ. XVI. XVII.

16 Melius eſt parum cum timore Domini, a quam theſauri magni, & b inſatiabiles.

17 Melius eſt vocari ad olera cum charitate, quam ad vitulum ſaginatum cum odio.

VAR. LECT.

a Chal. quam theſauri multiplicationis. b Chal. in quibus eſt turbatio. Syr. iniquorum. c Chal. prandium oleris, vbi eſt charitas.

SALOMON ISACIDES.

Et inſatiabiles מר ומהו בו mehumah vò ſtrepitus in eo. Quod omniũ voces conclament, theſaurum illum furto, violentaq; rapina coaceruatum eſſe, ad vim illorum, videte contritiones multas in medio eius, & calumniam patientes in penetralibus eis. Amos. 3. v. 9.

17 *Vitulum ſaginatum* שור אבוס ſor auus. Cuius os cibo obſtipatur, vt vel inuitus ſaginetur, cuiuſdẽ ſignificationis ſunt illa ברבורים אבוסים barburim auuſim i. anes barbaricæ; ſeu altiles: Comparatur 3. reg. c. 4. v. 23 ergò qui poſſidet bouem ſaginatum cum altero pugillum afferente, cuius modicum illud præſtantius ſit, quam bos ſaginatus ſceleſti crimine acquiſitus. Vel etiam. Melius eſt conuiuium oleris indigenti exhibitum cum beneuolentiæ ſignificatione, cum ſcilicet hilari, beneuoloſq; vultu excipitur, quam cum eidem edendæ præbentur carnes pingues cum iurgio, & ira.

A. ABEN EZRA.

16 *Theſauri magni* latrocinijs congeſti.

inſatiabiles מהומה בו mehumah vò conſternatio, & terror in eo, Iud. 4. v. 15. idemq; ſignificat, ac illud ויהם perterruitq; Dominus Siſarã, vt ſit ſenſus.

ſenſus. Sceleratus præ ingentium diuitiarum tumultu homines conſternabit.

17 *Melius eſt vocari* ארוחת aruchath melius eſt amicitiæ donum, quod bis repetendum, ob viaticum etiam iis præſtat eſui bonis altilis, vt quis ab altero ametur, quam vt ſaginato boue veſcatur, & tamen alter alterum odio proſequatur.

LEVI GHERSOM.

16 *Melius eſt parum* Longè præſtant tenues facultates cum diuino timore, & iuſtè comparatæ theſauris maximis, congeſtis ſtrepitu, & clamore, ob eorum lachrimas, qui vi, fraudeq; circumuenti ſunt; nam tenues diuitiæ ad fælicitatem, & diuturnitatem ſpectāt, ingentes verò perniciem, extremaq; damna efficiunt.

17 *Melius eſt vocari* ארוחת aruchath, diſcubitus, conuiuium. Satius eſt, & iucundius viro cum ſocia ſua cum qua amore coniungatur veſci oleribus, quam cum eadem bouem ſaginatum edere, ſi maleuolentia intercedat; ab illa enim excitantur rixæ, grauiſſimaq; damna inferuntur.

Verſ. XVIII. XIX.

18 Vir iracundus prouocat rixas; qui patiens eſt, ᵃ mitigat ſuſcitatas.

19 Iter pigrorum ᵇ quaſi ſepes ſpinarum: via iuſtorum ᶜ abſq; offendiculo.

VAR. LECT.

a Syr. extinguit. b Syr. plenum eſt ſpinis. Chal. tribuli, & ſpinæ. c Chal. trita eſt. Syr. munda, & pura.

SALOMON ISACIDES.

18 *Iracundus* Qui animi ſui impetus non coercet, vt tardus iraſcatur miſcebit lites.

qui patiens eſt Qui præceps non ruit in vltionem, & diſſidia, iram mitigat, quæ ſe ipſa lenitur, & euaneſcit.

19 *Iter pigrorum* Inertibus ſua via ſpinis ſepta videtur, nam משוכת meſuchath ſepem ſignificat, iuxtà illud, auferam ſepem, eius חדק chadek item ſpinas demonſtrat.

abſq; offendiculo סלולה ſelulah .i. trita, & abſq; vllo impedimento. Illud autem eſt Agadæ commentum, via Eſau eſt tāquam ſpina floſ-

tulis

culis lanæ implicita, quam ſi indè remoueas, aliundè emerget; ità nequit quiſpiam eorum manus euadere, niſi pecuniarum ope.

Iuſtè puniuntur ab Eſau Hebręi, et male parta malè dilabūtur. pſ. 39. v. 14.

A. ABEN EZRA.

18 *Prouocat* יגרה ieggareh irritabit, quod conſentit cum illis ידך מתגרת mitgarath iadecha, excitatione manus tuæ.

19 *iter pigrorum* Piger vbiq. ſceleſtum ſignificat. Spinarum ergò ſepi inertis via circūdata videtur, ità vt ex ea ſe explicare neſciat. *abſq; offendiculo* סלולה ſelulah eleuata Deſumitur hęc vox ex illis סולו כולו ſolu, ſolu, eleuate eleuate ſemitam. Alludit autem ad titulos præaltos, qui erigi ſolent in via, ne aberrent iter agentes. Eſt itē via obſignata, quod in eá ſint indices alti ad iter rectū capeſcendū. Eſai. 62. v. 10

LEVI GHERSOM.

18 *Vir iracundus* Qui facile iraſcitur rixas ſeret, vbi pax eſt, & tranquillitas: tardus vero ad iras iurgia, liteſque ſedabit, paciſq. auctor erit.

19 *Iter pigrorum* Spinis obſita videtur deſidis via ob difficultates, & ærumnas, quas illa obeunda experitur vbicunq. pedem defixerit.

via iuſtorum Qui in actionibus ſuis ſeduli ſunt tritam terunt ſemitam, quam facillimum ſit obire. Illud etiam hiſce verbis inſinuari placet. Iners in rerum contemplatione, qui congruam meditationem non adhibet, ità rem grauem ac difficilem peragere ſe exiſtimat, ac ſi ſpinoſæ ſepi inambularet: id autem contingit cum dubia, nodoſq. difficillimos reperiat in quæſtionibus, ex quibus ſe explicare non poteſt, quod eos conatus non præmiſſerit, quibus eam cognitionem obtineret, qua vera à falſis diſtingueret: ſapientis verò via regia & trita eſt, ità vt neque pede labatur, neque in itineris progreſſu offendat; hic enim in rerum indagatione congruis rationibus vtitur, eaque prius cogitat, quibus res declarari, veraq. à falſis ſecerni queant.

Verſ. XX. XXI.

20 Filius ſapiens lætificat patrem: & ſtultus homo [a] deſpicit matrem ſuam.

21 [b] Sultitia gaudium ſtulto: & vir prudens [c] diriget greſſus ſuos.

VAR.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. confuſio matris ſuæ. b Syr. demens excors eſt. c Syr. rectè ambulat.

SALOMON ISACIDES.

20 *Deſpicit matrem ſuam* .i. in cauſa eſt, vt à cæteris illa deſpiciatur.

21 *Stultitia gaudium ſtulto* Ipſamet vecordia apud vecordes gaudij loco ducitur.

A. ABEN EZRA.

21 *Dirigit greſſus ſuos* יישר ieiaſer .i. rectum iter quærit, quod ineat.

LEVI GHERSOM.

20 *Filius ſapiens* Hic patrem gaudio perfundit, quod maiorem percipiat voluptatem ex abſolutione ſapientiæ eius, quam mater. *ſtultus homo* Cum verò ad virilitatem peruenit demens, matrem ſuam contemptui obnoxiam reddit, quod illi inprimis praua filij inſtitutio tribuatur, qui apud eam in pueritia ſemper aſſederit. Vel etiam, quod magis probatur, inſinuabitur, etiam matrem à ſtulto ludibrio haberi.

21 *Stultitia gaudium ſtulto* Excors ſua ſtultitia gaudet, & delectatur, hoc eſt negotijs, rebuſq. incumbit cõgruis cauſis prætermiſſis. *dirigit greſſus ſuos* Prudentia pollens ad optata ſua obtinenda ritè ſe comparat propterea quod opportunis adminiculis vtatur.

Verſ. XXII. XXIII.

22 ª Diſsipantur cogitationes, vbi nõ eſt conſilium: ᵇ vbi verò ſunt plures conſiliarij, confirmantur.

23 Lætatur homo in ſententia oris ſui: & ſermo ᶜ opportunus eſt optimus.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. irritas reddunt cogitationes qui honorem deſerunt conſeſſui. Chal. vbi non eſt ſecretum diſsipantur cogitationes. b Chal. in multitudine virorum a conſilijs confirmabitur conſilium. c Syr. qui loquitur in tempore, bonum eſt ei. Chal. verbum in tempore ſuo valde eſt bonum.

SALOM. ISAC.

22 *Diſſipantur cogitationes* Vbi conſultatio non intercedit, cogitata optatum exitum non ſortientur.

23 *Lætatur homo* Iuxtà litteræ ſonũ hæc ita intelliges, Ob molle reſponſum, ſermoniſq; ſuauitatem virum in amoribus eſſe cæterorum. Rabbini verò hæc interpretantur de eo, qui ſtudijs ſuæ lectionis vacet, ſi ore ſuo opportunum reſponſum præbeat, tunc enim id illi accomodatur, lætatur homo in ſententia oris ſui, item *ſermo opportunus* nam qui de paſchate & feſtis opportuno tempore rogât, quam recte id præſtant?

A. ABEN EZRA.

Hi duo verſiculi copulantur.

22 *Conſilium* סוד ſod conſilium proprie ſignificat. Aliorum mente concepta labefactantur, quod conſilium initum non ſit: verum propter conſiliarios rata, firmaq; erunt illorum cogitata, qui multos in conſilio adhibuerint.

23 *Lætatur homo* Qui conſuluerit lætitia perfundetur, cum id euenire animaduerterit, quod propoſuerat.

ſermo opportunus Conſultatione deliberatum cum opportuno tẽpore contigerit, quam iucundum accidet ijs, qui conſilio acquieuerunt?

LEVI GHERSOM.

22 *Diſſipantur cogitationes* Propterea quod arcani, conſilijq; nulla opera in negotijs intercedat, cogitata irrita euadũt, nec ſuũ finem ſortiuntur: cum autem multorum opera vtimur maturè conſulentium, qua ratione ad optatam metam perueniendum ſit, res ipſa reſpondet cogitationi de re efficienda ſuſceptæ.

23 *Lætatur homo* Gaudio vir perfunditur cum ſibi rex,aut princeps aliquis ſermonis gratia adeundus;ſed operæ pretium eſt prius diligenter ſtudeat,quo eius ſermo opportuno ſit tempore .i. ea præmittat, quæ iure præire oporteat; nam ſermo in tempore quam iucundus?

Verſ. XXIV. XXV.

24 Semita vitæ [a] ſuper eruditum, vt declinet de inferno [b] nouiſſimo.

25 Domum [c] ſuperborum [d] demolietur Dominus:& firmos faciet terminos viduæ.

VAR. LECT.

a Chal. ſurſum intelligenti. Syr. eſt aſcenſus intelligenti b Syr. infimo. Chal. inferiori. c Syr. ſtultorum. d Syr. eradicabit.

SALOM. ISAC.

24 *ſemita vitæ ſuper eruditum* למעלה למשכיל lemahlah lemaſchil, eandemque vim habet,quam illud,& ſeraphim ſtabant deſuper illum q.d. ante ſapientem vitæ via exornata eſt,& rite præparata. Iſai. 6. v. 2.

A. ABEN EZRA.

24 *ſuper eruditum* למעלה lemahlah .i. quæ ſuperna eſt q.d. ſapiẽs laborat, vt conditoris ſui voluntati obtemperet, quo iter capere poſſit vitæ, quæ ſuperna eſt; hoc eſt animæ, quæ deſiderio flagrat redeundi ad Deũ, inferni ſedibus deuitatis in ima ſede cõſtitutis.

LEVI CHERS.

24 *ſuper eruditum* Vitæ via longè ſuperior eſt erudito; quanto enim magis præſtat id,quod intelligit,eo iucundior,& ſublimior erit prouida illius cura.Quamobrem in ſuis contemplationibus ad ſublimiora,& nobiliora prouehetur. Iſta igitur vocantur à Salomone למעלה lemahlah .i. ſublimiora,quæ dignitate præſtant,cum cæleſtes orbes elementis ſint nobiliores, quodq; in elementis ſuperiorem obtinet ſedem,dignitate etiam antecellat.Quamobrem via

vitæ

vitæ ſapientis ſuperior eſt q.d. pertinere id ad hoc, vt mortalis recedere curet ab illo, quod infimum ſit .i. ab inferno.

25 *Domum ſuperborum* Solo æquabit Deus fortium domus: terminos autem viduæ firmabit, cuius cõditio maximè imbecilla eſt.

Verſ. XXVI.

26 Abominatio Domini cogitationes malæ: & purus ſermo pulcherrimus firmabitur ab eo.

VAR. LEC.

a *Chal puri ſermones ſuaues ſunt. Sr. pura verba delectabilia ſunt.*

A. ABEN EZRA.

26 *Cogitationes malæ* רע rah .i. ſceleſti cogitationes *purus ſermo* טהורים tehorim Qui puri, ſinceriq; ſunt, reputantur vt argentum ab vniuerſis ſcorijs ſegregatum.

ſermo pulcherrimus אמרי נעם imre noham .i. eloquia ſuauia, quibus Deus delectatur.

LEVI CHERS.

26 *Cogitationes malæ* Mali machinationes Deo ſunt inuiſæ, quod exordia ſint labendi tum quoad mores, tum quoad animi ſenſa. Verba vero ſuauia, & iucunda labe carent, Deoq; accepta ſunt. Illa etiam poterit eſſe horum ſententia. Deteſtatur Deus improbi cogitationes, quod ſemper in improbitate voluentur. Quæ verò animo verſant ab impuritate remoti nihil aliud ſunt, quam ſermones, qui Deo iucundi accidant.

Verſ. XXVII. XXVIII. XXIX.

27 Conturbat domum ſuam qui ſectatur auaritiam: qui autem odit munera, viuet.

Per miſericordium & fidem purgantur peccata: per timorem autem Domini, declinat omnis à malo, } *Deſiderantur in hebræo.*

28 Mens iuſti meditatur [b] obedientiam: os impio-
rum [c] redundat malis.
29 Longe eſt Dominus ab impijs: & orationes iuſto-
rum exaudiet.

VAR. LEC.

a Syr. perdit ſeipſum qui munera accipit. Chal. perdit domum ſuam qui congregat mammonam iniquitatis. b Syr. fidelitate. Chal. meditatur in fide. c Chal. eructat. Syr. eloquitur.

SALOMON ISACIDES.

27 *Sectatur auaritiam* qui fęneratur, turpiq; lucro vacat.

Qui odit munera viuet Cum munera refugiat, multo magis rapinas auerſabitur.

28 *Obedientiam* לענות lahanoth reſponſionem .i. cogitatione verſabit, & perſpectum habebit, quid reſpondēdum ſit, antequam reſpondeat.

A. ABEN EZRA.

27 *Qui ſectatur auaritiā* Raptor domus ſuę direptionis cauſa eſt

28 *Obedientiam* לענות lahanoth Mens iuſti meditabitur, vt ad iuſtitiæ normam ius dicat.

redundat malis Tanquam fons malorum perennis eſt; praua enim eloquetur, vt ius peruertat: quamobrem ab impijs procul recedet Deus, votaq; iuſtorum exaudiet. Nec deſunt, qui vocem לענות lahanoth numeri multitudinis eſſe velint a לענה lahanah .i. abſynthiū ſed id valde eſt alienum, cum lamed non habeat ſceuà adſcriptum.

LEVI GHERSOM.

27 *Conturbat domum ſuam* Munera accipiens, vt ius dicat domui ſuę cladem infert, ſecus quam arbitraretur; qui verò illa reijcit, & aſpernatur vita fruetur, ſtabiliſq; conſeruabitur, quod ſoli Deo nitatur, nec in mortalium donis ſpem collocet.

28 *Obedientiam* לענות lahanoth idem hac לענין lehinian .i. negotium. Iuſtus ſemper intētus erit cogitationi rei, & negotij, ex quo emolumentum capiat.

Os

Os impiorum Perditorum ſermo damna, calamitatemque veluti propria reddet, cum ad malum ſemper, vt cogitationes iuſti ad bonum, inſtituat.

29 *Longe eſt Dominus* Impijs opem ferre, eorumq; voces admittere Deus negat: ſecus vero iuſtorum preces audit, quæq; optant concedit, quod argumento eſt, eorum precibus Deum aures præbuiſſe.

Verſ. XXX. XXXI. XXXII. XXXIII.

30 Lux oculorum lætificat animam: ᵃ fama bona impinguat oſſa.
31 Auris quæ audit increpationes vitæ, in medio ſapientium commorabitur.
32 Qui ᵇ abijcit diſciplinam, ᶜ deſpicit animam ſuam: qui autem acquieſcit increpationibus, ᵈ poſſeſſor eſt cordis.
33 Timor Domini ᵉ diſciplina ſapientię: & ᶠ gloriam præcedit humilitas.

VAR. LECT.

a *Syr. cor hilare.* b *Chal. deſerit.* c *Syr. odit ſe ipſum.* d *Chal. poſsidet ſapientiam. Syr. comparat ſapientiã.* e *Syr. fons vitæ.* f *Syr. laus humilis graditur ante eum. Chal. qui glorioſus eſt, ſit humilis.*

SALOMON ISACIDES.

30 *Lux oculorum* Qui in ſacra lege oculorum luce excellit, cum de re aliqua rogatur in promptu habet quod ſcitè reſpondeat. Verum iuxtà litterę ſonum, res oculis oblata ſui amorem excitat, animumq; voluptate perfundit, mœroremq; demulcet, velut hortus virens, fluuiorumq; decurſus.

33 *Gloriam præcedit humilitas* Sui demiſſio honoris, & glorię, qua quis cumulatur, eſt origo.

A. ABEN EZRA.

Quatuor hi verſiculi ſimul nectendi, eaq; explicatio adhibenda.

Lux quæ oculis hauritur cordi voluptatem affert: cum verò obiurgantem quis auſcultarit, in quo vita ſita eſt, & inter ſapientes commoratus fuerit, tunc increpationes maius incrementum afferent, quam ſi bonum quodpiã audiuiſſet.

32 *Qui abijcit* Qui diſciplinę ſtudio imbuitur eam recondit, atq; animo ſeruat: qui verò ab ea abhorret, eam nudare, & euulgare videtur, deſumpta ſignificatione ex illis כי פרוע chi paruha, quod eſſet nudatus q. d. qui abijcit ſapientum caſtigationem, ſeipſum neci tradere optat.

qui autem acquieſcit Qui auſcultat obiurgationem ab illorum ore manantem fit cordatus .i. ſcientia, & timore Domini augetur.

L E V I   G H E R S O M I T E S.

30 *Lux oculorum* Lux labore parata menti voluptatem, gaudiumq; affert; hæc enim cognitione rerum, quas contemplatione intelligimus ſummoperè delectatur; mirificè item afficitur mortalis ob honeſtam famam, ita vt pingueſcat, oſſaq; medulla repleantur: & deniq; gaudio hominis corpus pingueſcere conſtat.

31 *Audit increpationes* Qui inſtitutionem amplectitur, qua inſtruitur ad ſapientiam comparandam, quæ eſt animi vita inter ſapientes commorabitur, cum ita imbuatur, vt ſapiens fiat, & cum ſapientibus aſſiduam conſuetudinem habeat. Vel etiam in medio ſapientium commorabitur, vt ab ijs ſapientiam hauriat.

32 *Abijcit diſciplinam* Se ipſum odit qui morum conformationē repudiat, cum abſq; illa animus coronidem obtinere nequeat. Qui autem increpanti aures præbet fit cordatus, cum id ſit primum ſapientiæ comparandæ exordium.

33 *Timor Domini* A timore Domini ad inſtitutionem admittendam in ſapientia efformamur, quemadmodum ſui abiectio, & contemptus ad honorem, gloriamq; reportandam iter ſternit.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

Verſ. I. II. III. IV.

1 a Hominis eſt animam præparare; & b Domini gubernare linguam.

2 Omnes viæ hominis c patent oculis eius: ſpirituum ponderator eſt Dominus.

3 Reuela Domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuæ.

4 Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus: [f] impium quoq; ad diem malum.

VAR. LECT.

a Syr. ab homine eſt conſilium cordis. b Syr. a Domino ſermo linguæ. c Syr. Chal. mundæ ſunt in oculis ſui ipſius. d Chal. dirigit vias eius. e Syr. Chal. omnia opera Dei ſunt pro his, qui obediunt ei. f Syr. impius ſeruatur ad diem malum. Chal. impius ſeruatur in diem malum.

SALOM. ISAC.

1 *Hominis eſt præparare* Vir verba, conſiliaq; ſua animo diſponit. *Domini gubernare linguam* מענה לשון mahaneh laſcion reſponſio linguæ. Quando verò reſponſum parat, Deus illius verbis doctrinam impertit: vel etiam ſi ità merit us ſit aptum reſponſum à Deo ſubminiſtratur.

2 *Spirituum ponderator* Corda recenſet Deus, quod rectum, quodquè prauum ſit.

3 *Reuela* גל gol deuolue, proijce. In Deum deuolue omnia quibus opus habes, & quæ cogitas feliciter ſuccedent. Vel etiam. Preces ad Deum funde ob vniuerſa, quibus indigebis.

dirigentur cogitationes firma erunt & diuturna, quæ cogitabis.

4 *Vniuerſa propter ſemetipſum* למענהו lemahanehu ad ſuam laudē. Omnia operatus eſt Deus ad ſuammet laudem, atq; למענהו lemahanehu analogiam habet cum illis ענו hanu. Canite Domino in psal. 147. v. 7. laude, & confeſſione. Alia expoſitio למענהו lemahanehu ad teſtimonium ſui. Hoc eſt vt de ipſomet Deo omnia teſtimonium perhiberent, quod opera diuina teſtentur Dei fortitudinem & maieſtatē. Vtraq; autem hæc expoſitio habetur in commentarijs pſalmi mox adducti.

impium quoq; ad diem malum Reſeruat etiam deploratum in diem calamitatum, quæ omnia ad diuinam dignitatem, laudemq: pertinent.

A. ABEN EZRA.

1 *Hominis eſt animam præparare* hic enim animo ſuo recte cogitationes ordinat, & diſponit.

gu-

gubernare linguam מענה לשון mahane laſcion ſermo linguæ. Ad Deum ſpectat ſermonem præbere, nam priuſquam quis aliquid loquatur, id illi iam apertum eſt, iuxtà illud, non eſt ſermo in lingua mea. Deus etiam cum perſpecta habeat quæ mens exornat, quid etiam vir ſit reſponſurus añimaduertit, quod coincidit cum illis

ſpal.139.v.4.

omnes viæ hominis Viri ab impuritate ſegregati conatus patent oculis eius, hoc eſt diuinis, cum ſit ponderator ſpirituum, quibus voluntati eius morem gerimus.

3 *Reuela* Sedulò attendentem alloquitur Deus, quaſi inſtituta ſua, & conſilia eidem patefaciens: cum enim omnia Deus effecerit propter virum labe carentem, votis eiuſdem annuit, & quando aliquid poſtularit, liberaliter id concedit. Quod ſi ei tua conſilia aperias, quæ expetieris beneuole prębebit.

impium quoq; Particula quoque pertinet ad augendam vim petitionis viri integri q.d. etiam impium ad ſupplicij diem reſeruat .i. exitio impius mulctabitur, ne puro, & inſonti damnum inferat.

LEVI GHERSOM.

1 *Hominis eſt præparare* Licet ad virum ſpectet res, ac verba mente diſponere, indigebit nihilominus diuino auxilio, vt verba ſua ritè pronuntiare poſſit; quot enim ſunt verba, quę licet ſcite mente concepta, & ordinata eſſent, in pronuntiatione tamen confuſa ſint & perturbata?

2 *Patent oculis eius* זך בעיניו zach behenau mundę in oculis eius. Singula inſtituta ſua labe carere vir arbitratur, vt. E. gr. noxa carens videbitur mortali via, qua facultas intelligens in res fertur, æſtimatiuę autem praua, propterea quod, vt arbitratur ea vel delectetur, vel iuuetur.

ſpirituũ ponderator Opem verò prebens ad ſpiritus dirigendos, vt mens, & voluntas recto itineri inſiſtat, eſt ipſemet Deus, cũ ſua prouidentia probum ſeruet, ne fędis actionibus polluatur.

3 *Reuela* גל gol deuolue. Vniuerſa quę agis ad diuinam ſeruitutem referto, & cogitata tua rectè ſuccedent, Deo opem ferente, vt cupiditatum tuarum metam attingas.

4 *Omnia operatus eſt* Quęcunq. a Deo effecta ſunt certum finem, emolumentumq; adiunctum habent. Cum etiam impium ęrumnis affici calamitoſo die adſpicies, hoc vtilitate non caret; mirificè enim confert, vt honeſtam vitę conformationem indè petamus.

Verſ. V. VI.

5 Abominatio Domini eſt omnis arrogans, etiam

ſi ma-

ſi manus ad manum fuerit, non eſt innocens.

Initium viæ bonæ, facere iuſtitiam : acceptæ eſt autem apud Deum magis, quam immolare hoſtias. } *Deſiderantur in hæbreo.*

6 b Miſericordia, et veritate redimitur iniquitas : & in c timore Domini declinatur á malo.

VARIÆ LECTIONES.

a *Syr. qui extendit manum ſuam in proximum ſuum non prohibetur a malis Chal. a malo non mundabitur.* b *Chal. benignitate, & veritate expiatur.* c *Chal. timor Domini auertit a malo.*

SALOM. ISAC.

5 *manus ad manum non erit innocens* Superbe animum extollentis pęna quaſi per manus infligetur.

6 *In timore Domini* Diuini timoris impulſu mala cauemus.

A. ABEN EZRA.

5 *Manus ad manum* Manus Domini propter manum impij. q. d. manus Domini hunc exterminat, propterea quod fraudulenta manu vtatur, ideò non erit innocens ; pęnam enim criminoſorum perſoluet.

6 *Declinatur a malo* Timendo Deo nefaria auerſamur.

LEVI GHERSOM.

5 *Abominatio Domini* Arrogantia, & faſtus turpiſſimum eſt vitiũ, Deoq. deteſtabile; cum pręterea grauiſſimæ calamitatis origo ſit in rebus politicis, ac quędam præcipua cauſa, vt ab animo virtus, & abſolutio arceatur. Quamobrem qui fędę huic conſuetudini aſſueuerit malis aſſiduè implicabitur, nec effugiet repentinas calamitates, ne ijs obruatur. *De manu vult eſſe idē ac repente.*

6 *Miſericordia & veritate* Qui ęquitatem & benignitatem amplexus fuerit beneficijs in cęteros conferendis, ei condonabitur pęna, cui prope obnoxius eſſe debuiſſet.

Verſ. VII. VIII.

7 ª Cum placuerint Domino viæ hominis, inimicos quoq; eius conuertet ad pacem.

8 Melius eſt parum cum iuſtitia, quam multi fructus ᵇ cum iniquitate.

VAR. LECT.

ª *Syr. in voluntate Domini ſunt viæ hominis; etiam eius inimico pœnas retribuet.* ᵇ *Chal. ſine iudicio.*

SALOMON ISACIDES.

4 *Conuertet ad pacem* ישלים אתו iaſlim itto reconciliabit illi. Ob beneuolentiam, qua hunc Deus complectitur id reportabit, vt etiam hoſtes eidem reconcilientur.

A. ABEN EZRA.

4 *Conuertet ad pacem* Inimicos ad pacis fœdus cum illis ineundum Deus adducet; vbi particula quoq; amplitudinem diuinę beneuolentię ſignificat, cum ſit emphatica.

8 *Cum iuſtitia* Tenues diuitię honeſtè, iuſteq. congeſtę longè prçſtant ingentibus copijs, nefariè quęſitis.

cum iniquitate quod in iudicijs iniuſtè ſe gerendo eas quis compararit.

LEVI GHERSOM.

7 *Cum placuerint* Cum inſtitutio viuendi cuiuſpiam Deo accepta fuerit, idem ab illo ingruentia mala auertet: atq; eidem hoſtes reconciliabit, multoq; magis hunc tuebitur, nè pernicioſæ rixæ & diſſidia excitentur eorum, qui ante infenſi non eſſent. Non abs re etiam affirmabis, hiſcè diuinum auxilium innui, quo a Deo quoad opiniones iunetur, inquit .n. cum Deo eius inſtituta placuerint ab erroribus ſubducetur, quoad rerum contemplationem; prætérquã quod hoſtes veritatis, i. quæ aduerſantur contemplanti conciliabit, qui quidem hoſtes nikil aliud ſunt, quam dubia, quæ in qęſtione contingunt ob repugnantes prorſus atque contrarias cogitationes: Huiuſmodi autẽ recõciliatio erit, cum dubitationum explanatio afferetur, perſpicuumq́. fiet cogitationem illam veritati conſentire

ſtre in aliqua alia re. Atq; equidem haud opus eſt, vt commentationem illam, quæ cum veritate non congruat abſoluamus, ſed omnino ex animo amandanda, atq. eliminanda.

8 *Melius eſt parum* Præſtantiores ſunt tenues facultates iuſtè, laudabiliterq. partæ maximis prouentibus iniquè cumulatis .i. per vim, & rapinam, alijſq. nefarijs rationibus. Monent etiam iſta quomodo nobis agendum ſit in contemplatione, inquit enim, ſatius eſſe, vt pauca aliqua percipiamus, atq. ijs meditationem noſtram ritè abſoluamus, quam vt quam plurima abſq. recta norma contemplationis aſſequamur; id enim nos in opinionem indagatæ veritatis adducit, qua prorſus careamus. Quod ſi etiam veritas emerſerit, haud tamen conſentanea ratione id efficitur, neq; id ſcientiæ deſcriptione comprehenditur.

Verſ. IX.

9 Cor hominis a diſponit viam ſuam: ſed Domini eſt dirigere greſſus eius.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. cogitat.*

SALOM. ISAC.

9 *Diſponit* יחשב iechaſeu. Cogitat. Id vir excogitat, quo rectam ineat viam.

ſed Domini eſt Dominus autem eiuſdem greſſus dirigit, iuxtà vulgatum illud, venit quis, vt mundetur, præſentem opem experitur.

A. ABEN EZRA.

9 *Diſponit* יחשב iechaſeu Cogitat. Probus viam excogitat, quam ſibi inire par arbitretur; Deus autem viciſſim eiuſdem greſſus dirigit, ne labatur, atq. opem fert, iuxtà tritum illud, accedit quis, vt à labe purgetur, eidem auxilium præſto adeſt.

LEVI GHERSOM.

9 *Cor hominis* Mens viri explorat quam viam opportunam in rebus gerendis inire debeat, ſed cum cogitata præſtare vult diuino eget auxilio, quo dirigantur greſſus, & inſtituatur ad id, quod in præſenti negotio conſentaneum ſit, cum mortalis viæ ſuæ non ſit conſcius.

Verſ. X.

10 Diuinatio in labijs regis: in iudicio non a errabit os eius.

VAR. LECT.

a Chal. non mentitur.

SALOMON ISACIDES.

10 *In labijs regis* Labijs ſapientis ad iudicium ferendum aſſidentis diuinatio ineſt.

A. ABEN EZRA.

Deut.18.v.10 10 *Diuinatio* קסם Keſes. Deſideratur Caph comparationis particula, atq. eandem vim habet, quam illa, diuinans diuinationes q. d. fatidicus, ſeu fata decernens. Hoc verò nomen diuinationis commune eſt decreto omni, quod ex aſtrorum iudicio fertur; atq; ita
Dan.5,v.11. גזרים ghezarim appellantur fatidici, & decretores, qui aliquid euenturum decernunt. Ea ergò erit ſententia. Quemadmodum diuinatio res quædam eſt decreta, & inſtituta, ita regis labia dum ius reddit iuſta decernere decet, nec quemquam ſuis verbis fallere.

LEVI GHERSOM.

10 *Diuinatio* Sermo in labijs regis ſimilis eſt diuinationi vera euulgāti; illum enim nulla res latet, ad quod quidem multa conducunt, tum quod regis negotia in illius regno à Deo regantur, &
hic cap.21.v.1. decernantur iuxtà illud ſicut diuiſiones aquarum, ita cor regis in manu Domini. & quocunq; vult inclinat illud, tum verò quod cū quiſq. ab eo gratiam inire ſtudeat, non deſit ſuggeſtor aurem vellicans, qui de ſingulis veritatem patefaciat. Quamobrem os regium in iudicio labi non poterit, nam vera, iuſtaq; decernet, eiuſq; iudicia ad diuinam compacta normam videbuntur.

Verſ. XI.

11 Pondus & ſtatera *a* iudicia Domini ſunt; & opera eius *b* omnes lapides ſacculi.

VAR. LECT.

a Chal. pondus & ſtatera iuſta a facie Domini ſunt. Syr. bilances ſtateræ iudicium Domini. b Syr. omnia opera eius pondera veritatis.

SA-

SALOMON ISACIDES.

11 *Pondus & ſtatera* Declarant hæc pænas, & præmia mortalium actionibus paria referri.

iudicia Iuſtitia mortalium, & crimina à Deo velut pondere, & ſtatera librantur.

omnes lapides ſacculi Quemadmodum lapidum ſacculi alius ponderis, menſuræq; grauioris eſt, alius leuioris, ita omnia iuxta viri actiones penſitantur.

AB. ABEN EZRA.

11 *Pondus & ſtatera* Pondus, & penſitatio ad idem referuntur

ſacculi Ad numerum pertinent.

Domino .i. propter Dominum, ille enim præcepit, vt pondere, & trutina iuſtum vnicuiq; tribuatur.

opera eius ſtateræ nimirum.

omnes lapides ſacculi Quoniam ſiclus viginti obolis conſtabat, atque ideo nec maior, nec minor ſiclus erat futurus. Alia explicatio. Domini ſunt, quod eorũ æquitate, & rectitudine delectetur Deus.

LEVI CHERS.

Pondus Diiudicatio itaq; qua ſub contemplationem cadentia librantur, & ſtatera iuſti, & æqui, qua rectum, & futile diſcernitur, & penſitatur, Deo accepta referenda ſunt, cum diuino auxilio opus ſit ad hoc ſcitè, riteuè præſtandum, ob multos errores, quibus labi cõtingit. Eadem de cauſa, Dei opus erunt pondera vniuerſa in ſacculo conſeruari ſolita, quibus contemplationis ſeges perpenditur; recto enim ordine per ea inſtituimur, vt fallacem viam prætereamus, licet varij ſint ordines, ob varia rerum genera, quæ contemplatione comprehendimus. Hæc etiam eo ſpectant, vt moneamur æquitatem ponderum, & trutinæ ſeruandam; Dei enim intereſt intelligere, an hæc ęqualia & ſincera ſint. Quamobrem ab hiſce vitiandis caueamus oportet. Sed prior explicatio videtur commodior, iuxtà quam ſuperiora *diuinatio in ore regis* pertinebunt ad eam partem, quę in homine imperium obtinet, hoc eſt ad mentem. Ea verò regis appellatione decoratur, cum recte contemplatio ineatur, quãdo cæteras animi, corporiſq; facultates imperio coercebit, illæq; omnes eidem inſeruient. Conſtat autem haud labi mentem cum propria, peculiariq; vi res comprehendit, neq; enim lapſus contingit in re, quę ſolius intellectus ſit fætus, ſed allucinamur in veritate expiſcanda, propterea quod ſenſuum, & intellectus opera ſimul intercedere debeat ad illam obtinendam, vt in libris de anima

explicatur. Quamobrem in iudicio non errabit os eius, quod mem actione propria, & peculiari iudicium ferat, cui explicationi aptiſſime conſentit id, quod in illa pondus & ſtatera &c. adduximus, quod quidem hoc loco optime quadrat.

Verſ. XII. XIII. XIV. XV. XVI.

12 Abominabiles regi, qui agunt impie: quoniam iuſtitia [a] firmatur ſolium.
13 Voluntas regum labia iuſta: [b] qui recta loquitur diligetur.
14 Indignatio regis, nuncij mortis: & vir ſapiens [c] placabit eam.
15 In [d] hilaritate vultus regis, vita: & [e] clementia eius quaſi imber ſerotinus.
16 Poſſide ſapientiam, quia [f] auro melior eſt: & acquire prudentiam, quia precioſior eſt argento.

VAR. LEC.

a Chal. dirigitur, ſed forte melius firmatur. b Syr. verbum rectorum diliget. c Chal. extinguet. d Chal. in luce. e Syr. nubes ſerotina Chal. voluntas eius quaſi nubes in ſerenitate: ſed eſt error interpr. in Bib. Reg. nam pro כביתא *legendum in Syro* בכירתא *nubes ſerotina, ſeu temporanea. f Chal. argento lecto.*

SALOM. ISAC.

12 *qui agunt impie* עשות רשע haſoth reſah. Res prorſus deteſtabilis, & maxime indigna eſt, vt inique ſe gerat.

14 *indignatio regis* Regis indignatio eſt velut nuncius necem nuncians: vel eſt velut qui ad mortem inferendam a rege mittitur.

15 *in hilaritate* Qui a Deo benigno obtutu adſpicitur, quod quidem vita quędam eſt, vt ad eundem iter ſuum inſtituat neceſſe eſt. *clementia eius* רצונו retſono beneuolentia eius. Beneuolentia; qua quis regi charus eſt, ita benefica eſt, ac nubes a qua imbres defluūt.

A. ABEN

ABEN EZRA.

¶. Quinq; verſiculi hi coniunguntur.

12. *Regi* מלכים melachim reges: i. vnicuiq; regi.

15 *imber ſerotinus* מלקוש malKos, imber ſeu pluuia. Hæc igitur ita exponito. Maximè decet regem virum nefarium auerſari, ſi .n. iuſta geſſerit, ſolium eius ſtabilietur. Diliget etiam iuſta loquentem, hoc eſt verìdicum, probiq; ſermonis rex amore complectitur.

14 *Indignatio regis* Regis autem ira eſt velut angelorum mortis, qui impios internitioni dedunt.

placabit eam Sapiens hanc ſedabit, prorſuſq; exterminabit.

15 *In hilaritate* באור beor in luce. In luce autem, qua oculis ſuis ſapiens mirad iabit vita continetur.

clementia רצונו retſonò beneuolentia eius. Amor quo illum complectitur tanquam nubes imbrem infundens, à quo herbæ germinibus fœtæ reddantur.

16 *Poſſide* Quàm verò præclarum, opportunumq; eſt, ſi ſapientiā acquiras, qua regis ira deliniatur.

Auro חרוץ Charuts. Rem certam, ſtatamq; ſignificat, ad normam illorum, quod decreuiſti: aut erit nomen auri puri puti, cuius synonimum eſt כתם chethem.

LEVI GHERS.

12 *Abominabiles regi.* Humanæ igitur menti maximè inuiſa eſt nefaria actio, tum quoad mores, tum quoad animi ſenſa; morum enim improba conſuetudo efficit, ne regni ſolium firmetur, ſed vt animi facultates ab illius obſequio deficiant: Ex quo ab abſolutione arcebitur, quæ admodum parabilis erat, & eius viribus par; praua autem actio quoad opiniones ob cogitationes, formaſq; haud apta ratione in animum demiſſas ex ijs conſentaneam poteſtatem in rerum cognitione ab intellectu non acquiri curat; iuſtitia enim & æquitate ſtabile redditur ſolium, & principatus, quo hic in huiuſmodi pollet, qui quidem ſi hiſcè deſtituatur nullum emolumentum percipit.

13 *Voluntas regis* Amant reges labia iuſta, hoc eſt, qui priorum temporum hiſtorias veraci ſermone depromunt, quod quidem ſapientiæ maximè commodum eſt, cuius abſolutio ob ea, quæ a ſenſibus petenda ſunt nō niſi longo temporis decurſu obtineri poteſt; ita vt mirum ſit labentem hominum ætatem non ſufficere, vt conſtat de aſtrologia, multiſq; alijs naturalibus ſcientijs. Recto igitur ſermone in amoribus eſt, cum id maximè conducat ad veritatem indagandam, quando ſedula meditatione illi ſtudemus.

14 *Indignatio regis* Quando igitur rex iſte exardeſcit ob inſigne ſtudium, quod alicui rei impendit aliorum teſtimonijs nixus, quam poſteà ob aliquid ſenſu perceptum a veritate alienam cenſet ob teſtimonij fallaciam, huiuſmodi ira eſt tanquam mortis nuncius, & mortales a via vitæ ad mortem traducit; cum hic labor ad ſapientiã incaſſum ſumptus videatur: ſapiens verò hanc remouet, cum in rei exordio inſigni ratione ſe exercebit; vt intelligat an pars parti cõſentiat; quod ſi alteram alteri repugnare animaduertat, eam amplectetur, quæ è multis verſimilior ſit, vt intelligat cuiuſnam partis teſtimonium ſæpius adductum ſit; nam illa veritati magis conſentire videntur, quorum teſtimonia ſæpius repetuntur: atq; ex ijs quæ teſtium auctoritate intellexerit, illa magis veritati congruunt, quæ ſapientior vir teſtimonio ſuo roborarit. Ex ijs vero, quæ erroribus admixta cognouerit, cum nimirum ferè ſenſu id expertus fuerit, quo plus errore implicita ſunt, eo magis prætermittenda, tanquam quæ a veritate ſint maximè aliena. Alia etiam ratione ſapiens huiuſmodi iram aptè ſedare poſſe videtur, cum nimirum poſtquam ſenſu percepit diuerſum ab illo, quod auctoritatibus cõuincebatur, regredietur ad illa emolienda, ex quibus huiuſmodi error inductus fuerat, atq; tũ opera eorum, quę reliqua ſint, tum quę ſenſu adeptus ſit, ita quęſtionem euoluet, vt ad veritatem inueſtigandam tandem pertingat. Prudens etiam abſolutiore ratione iram hanc remouebit; nam illi ſolemne eſt, vt rei tantum operam impendat, quę vera ſit, & ab errore prorſus aliena. Quod ſi ex experientia error hic ortum habeat teſtis pene oculatus viſa monebit.

15 *In hilaritate* באור beor in luce. In vultus regis huius luce cum res meditationis ſeges comprehenditur vitę immortalitas acquiritur. Beneuolentia verò, quę inter eum, & cæteras facultates miniſtras intercedit, nubi comparatur ex qua ſerotina pluuia defluat, cuius ope optatus fructus germinum, finiſq; cõceditur, hoc eſt, hac ratione felicitatis vir compos ſit, quę eſt fructus omniũ optatiſſimus.

16 *Poſſide ſapientiam* Pręſtantius verò eſt ſapientiam acquirere, quam aurum; prudentię item poſſeſſio argenti facultate pręclarior. Huiuſmodi autem facultates cum ſapientia, & prudentia nulla ratione ęquari poſſe declarat. Sapientia verò præſtantiori rei comparatur, cum huius poſſeſſio nobilior, abſolutiorq; ſit prudentia, vt conſtat ex ijs, quę diximus, licet nonnunquam prudentia nobiliorẽ ſegetem habeat, & comprehendatur inter ea, quæ ad diſciplinam, & inſtitutionem pertinent. Atq; hæc prudentia eſt philoſophia politica, quæ fortè hoc verſiculo inſinuatur.

Verſ. XVII.

17 Semita iuſtorum ᵃ declinat mala: ᵇ cuſtos animæ ſuæ ſeruat viam ſuam.

VAR.

VAR. LECT.

a Chal. eſt declinare a malo. b Chal. qui cauet animæ ſuæ.

A. ABEN EZRA.

17 *ſemita* Callis, quo mala cauere ſciunt, iuſtorum propria, peculiariſq; eſt: qui vero ſibi conſultum vult, ne intereat, ſibi conſentaneam viam inibit, hoc eſt præceptorum, legiſq; diuinę inſtituta.

LEVI GHERS.

17 *Semita iuſtorum* Solemne iuſtis eſt, vt à malo recedant; prudẽter enim in ſua viuendi conſuetudine ſe gerunt, atq; ità aſſueſcunt, vt pernicioſa caueant, tum in politicis, tum in meditationibus: qui autem ſe incolumem ſeruare vult, memorata ratione viam ſuam cuſtodiat, oportet.

Verſ. XVIII. XIX.

18 *a* Contritionem præcedit ſuperbia: & ante *b* ruinam exaltatur ſpiritus.

19 *c* Melius eſt humiliari cum mitibus, *d* quam diuidere ſpolia cum ſuperbis.

VAR. LECT.

a Chal. ante interitum ſuperbia. Syr. contumelia, opprobriũ. b Syr. ante morbum exaltatio ſpiritus. c Chal. melior eſt humilis ſpiritu, & manſuetus. Syr. humilis ſpiritu, & oculis demiſſis. d Syr. quam qui diuidit prædam cum fortibus.

SALOM. ISAC.

19 *Humiliari cum mitibus* Præſtantius eſt cum mitibus, abiectęq; de ſentientibus ſocietatem contrahere, animoq; demiſſo cum illis verſari, quam cum ſuperbis opima ſpolia partiri.

A. ABEN EZRA.

18 *Exaltatur ſpiritus* Eſt qui animum extollat, & inflet, ſed præſtat animum demittere, & cum humilibus verſari, quam cum ſuper-

bis partem ſpoliorum accipere; tunc enim idem fraudator effectus exitium non diſſimile ab illis ſubibit.

LEVI GHERSOMITES.

18 *Præcedit ſuperbia* Exitij origo, & cladis, ſuperbiæ, animiq; tumori accepta referenda eſt, quod ex profligatæ huius conſuetudinis more ſatis planum eſt.

19 *Melius eſt humiliari* Vtilius vero eſt viro, vt animum demittat ſuum, & cum abiectè de ſe ſentientibus, & manſuetis verſetur, quã cũ turgidis cõſuetudinem ineat, partemq; prædæ cum il is partiatur, quam reportarunt ex victoria belli, quod ob faſtum illatũ ſit. Quod ſi quãdoq; emolumentũ aliquod ex fędo hoc more cõtingat, vt plurimum tamen mala ex eodem ortum ducunt: nam quod ſpolia diuidant, ſpectat ad vltionem; ita enim improbam hanc, abiectamq; conſuetudinem familiarem habent, vt grauiſſima clades idcircò in eos incumbat.

Verſ. XX.

20 a Eruditus in verbo reperiet bona; & qui ſperat in Domino, beatus eſt.

VAR. LECT.

a *Chal. qui contemplatur in verbo. Syr. intelligens verbũ.*

SALOMON ISACIDES.

20 *Eruditus in verbo* Qui animum rebus ſuis intendit, vt prudenter intelligat, & ad trutinã exigat ſua inſtituta, bonorum compos fiet.

qui ſperat in Domino Cum quis negotia ſua perpendit, præceptumq; aliquod animaduertit, cui aliquid difficultatis, vel impendij pecuniæ inſit, beneq; agit, beatus eſt .i, beatitatem inde reportabit.

A. ABEN EZRA.

20 *Eruditus in verbo* Refertur hoc ad ſuperio[illegible] s cohęret q.d. Qui demiſſionis ſtudio eruditur, vt alta d[illegible] ntiat, bona reperiet; à Deo enim beneficijs cummulab[illegible]

qui ſperat in Domino Qui in Deo ſpem co[illegible] quam voluptatem capiet [illegible] cum ſuperbo partie[illegible]

Beatus [illegible] bo[illegible] gnite [illegible] t, beatus erit.

LEVI

LEVI GHERSOM.

20 *Eruditus in verbo* משכיל על דבר maſchil hal dauar intelligens ſupra rem. Qui alicui negotio incumbit, diligenterq; attendit, quomodo in vnaquaq; re gerere ſe debeat, nec feſtinanter, aut temerè ſua agit, bona aſſequitur; cum ità inſtituatur ad optatum finem obtinendum.

Qui ſperat Qui autem, licet hæc ità ſe habeant, ſpe Deo nititur, nec cauſis, & rationibus induſtria ſua aptè comparatis fidit, beatus erit; à Deo namq; ad cupiditatum optatam metam deducetur, etſi in adminiculorum apparatu forte errauerit.

Verſ. XXI. XXII.

21 Qui ſapiens eſt corde, appellabitur [a] prudens: & qui dulcis eloquio [b] maiora percipiet.

22 [c] Fons vitæ eruditio poſſidentis: [d] doctrina ſtultorum fatuitas.

VAR. LECT.

a Chal. intelligens. b Chal. addet diſciplinam. Syr. addet ſcientiam. c Syr. fons vitæ eſt intelligentia ijs, qui agnoſcunt eam. d Chal. diſciplina.

SALOMON ISACIDES.

21 *Qui ſapiens* Qui ſapientiam à præceptore ſuo hauſerit, appellationem deniq; prudentis obtinebit, & a ſapientia ſua acumine ingenij excoletur.

Dulcis eloquio Cum autem ſermonis ſui ſuauitatem diſcipulis deguſtandam præbet, eoſq; dulcedine perfundit ob rationes, & voluptatem ſermonis, doctrinam amplificabit.

Fons vitæ Velut fons vitæ eſt mens ei, qui illa præditus ſit: ſac[illegible] contextus ea eſt expoſitio, intellectum, quo aliquis excul[illegible]e vitæ fontem.

[illegible]*ultorum* מוסר muſar. Flagella. A ſuamet dementia ver[illegible]portant; hæc enim intelligenda ſunt, ſtultos ab ipſa [illegible]ſtigari, ac vapulare.

A. ABEN EZRA.

21 *Sapiens eſt corde* Cuius animo ſapientia inſederit.

appellabitur prudens Qui etiam intelligat quæ non didicerit.

Dulcis eloquio מתק שפתים metheK ſephathaim dulcedo labiorum. Atq; ea eſt mens. Qui ſuauitatem labiorum, hoc eſt ſapientiam voluptate perfluentem, iuxtà illud melle dulcius, aſſequutus fuerit, doctrina augebitur.

22 *Fons vitæ* Intelligens facultas eſt quædam ſcaturigo, ex qua vita dimanat illis, qui hac exornati fuerint?

Doctrina ſtultorum Dementiæ eruditio non niſi fatuitas eſt.

LEVI GHERSOM.

21 *Sapiens* Qui animo ſuo ſapientiam repoſitam abundè habeat, prudens appellabitur, cum ſapientia ad prudentiam inſtruat, atq; etiam quoad rem ciuilem iuuet, vt eas artes amplecti quis ſciat, quibus cum vniuerſis amicitiam colat, & foueat. Licet verò conſentaneâ ratione hæc animo ſuo conſtituerit; ſuauitate tamen ſermonis maioribus bonis cumulabitur, quam ſibi perſuaſiſſet; illa enim mortalium animos allicit, & deuincit.

22 *Fons vitæ* Sapientiæ igitur, & prudentiæ vitæ fons ineſt, quæ ab ijſdem communicatur, indè enim id emanat, in quo tum corporis, tū animi immortalis vita ſita eſt. Et corporis quidē ob cognitionem rerum ciuilium, qua praui mores reijciuntur, malumq; ab hominum genere arcetur, ita vt non niſi emolumentum, & adiumentum ab ijſdem obtineatur. Vita verò perennis animi ex eo pendet, quod hoc adminiculum ſit ad amplificandam inueſtigationem in contemplatione, vt par eſt, quæ eſt origo veritatis indagandæ.

Doctrina ſtultorum Stulti autem nullum alium habent inſtitutorē, quam ſuammet dementiam, vt. E. G. cum aduerſum aliquid ſtulto accidit, quod ſolerter adiumenta opportuna ad optata obtinenda non compararet ob dementiam ſuam, eruditior erit, cum enim altera vice eadem præſtare voluerit, illa accuratè proſpiciet, quibus primo neglectis detrimentum ſenſerit, cum quæ cogitatione molitus fuerat, ſucceſſu caruerint, ſed enim vtilitas, quam inde percipit tenuiſſima eſt; demētia .n. efficit, vt in pari ſolū negotio, cauſaq; iuuetur, cum tamen multa alia ſupereſſent, quibus ſpoliatus felici etiam ſucceſſu careat; horum autem nulla cura angitur, niſi poſtquam oculorum inuolucrum ablatum videbitur, ob ea, quæ experimento animaduerterit, id verò maximè alienum eſt, vt ad huius tantum peculiaris negotij metam feliciter pertingat. Sapiens autem

tem, & prudens in ſuis negotijs vniuerſis vitæ fonte præditus eſt, in quo maxime a ſtulto diſſimilis eſt.

Verſ. XXIII. XXIV.

23 Cor ſapientis ᵃ erudiet os eius: & labijs eius addet ᵇ gratiam.

24 Fauus mellis, ᶜ compoſita verba: dulcedo animæ, ᵈ ſanitas oſſium.

VAR. LECT.

a Syr. cognoſcet ſermonem oris ſui. b Syr. Chal. doctrinam. c Syr. ſermo ſapientis. Chal. verbum ſuaue. d Chal. & medicina.

SALOMON ISACIDES.

23 *Cor ſapiētis* Sapiētis os à mente habet, vt rectè & eloquenter loquatur.

24 *Fauus mellis* qix tſupb. Mellis ſuauitas.

Verba compoſita .i. Sacræ legis verba.

> Q d. ſacræ legis verba ſūt velut mel ſuauiſſimũ.

A. ABEN EZRA.

Nectendi ſunt hi duo verſiculi.

23 *Erudiet os eius* Sapiens ſermone ſuo ſapientiam, qua excultus eſt prodet.

Addet gratiam, Vt doctrinam cæteris patefaciat maiorem addet mentis ſolertiam.

24 *Fauus mellis* Deſideratur particula cōparationis q. d. eloquia ſuauia, velut mellis fauus oblectant, & dulcedine perfundunt.

LEVI GHERSOM.

23 *Cor ſapientis* Quod ergo in ſapientis animo efformatum fuerit eiuſdem ore cæteris patefiet, verba enim conſentient cum ijs, quæ mente meditatus fuerit, ſiue pertineant ad politicam conſuetudinem, quod corde alteri quis honorem deferre nequeat, ſiue ad contemplationis materiam; hic enim ob ſingularem ſapientiam, qua pollet ita ſermonem inſtituere ſciet, vt animo repoſita ſermonibus congruant atq; etiam in ſermonibus ita ſe geret, vt ampliora obtineat, quam quæ in animo latebant, quod quidem contingit cum ſermo animo deſtinatus vnicum tantum finem habeat; hic autem ſermonem ità depromat, vt varios fines ſimul complectatur, ſingulique ſint vtiliſſimi. Idem etiam alia-

ratio-

alia ratione euenit in ciuili conſuetudine, nam præter verborum ſuauitatem, & oblectationem hoc emolumentum percipit, vt animos deuinciat, & in quamcunq; partem velit traducat. Idē etiam fit in contemplatiōne, quod ſermonem delectabilem reddat ijs, quibus hic ornatus, eleganſq; efficiatur.

24 *Fauus mellis* Verba ſuauia a ſapientis ore dimanantia ſunt velut mellis fauus facultati ſentienti, quando illo veſci contingat, iucundiſſimus. Mel inſuper preſens medicina eſt leniendis membrorum cruciatibus, cum contuſa fuerint, ſi ijs imponatur, atque etiam alijs morbis maximè prodeſt: non diſpari ratione ſermonis ſuauitas intelligentem animam oblectat, & in primis confert ad aptam corporis conſtitutionem conſeruandam, & ad improborum morum ægritudines depllendas.

Verſ. XXV. XXVI.

25 Eſt via quæ videtur homini recta, & a nouiſſima
eius ducunt ad mortem.
26 b Anima laborantis, laborat ſibi, quia compulit
eum os ſuum.

VAR. LEC.

a *Syr. viæ eius mortis ſemita.* b *Syr. anima doloribus vexata ſibi excruciatur, & ab ore eiuſdem perditio eidem adducitur. Chal. anima laborantis laborem ſuſtinebit, quia ex ore ſuo venit humiliatio.*

SALOM. ISAC.

25 *Homini* לִפְנֵי liphne coram viro. Arbitratur vir ſe rectum iter inire.

26 *laborat ſibi* ad neceſſaria comparanda.

compulit eum אכף עליו achaph halau. Supor illum incuruatur. Ideſt quando os eius incuruatur, ac cibum ad famem depellendam ſumit eius labores in eundem redundant, cum veſcatur ijs, propter, quę laborem impenderit.

A. ABEN EZRA.

25 *Eſt via* Viro proponitur conſuetudo, vt ſermonibus ſuauibus & iucundis det operam.

Nouiſſima eius Verum qui hanc deſeruerit in mortis tramitem incidet.

Deducunt ad mortem דרכי מות darche maueth viæ mortis, quod multę, variæq; ſint mortis cauſæ. Vel etiam eas rationes inibit, quibus ad necem adigatur.

26 *Compulit eum* אכף aehaph in cauſa fuit. q. d. quod quis perpetuus ſit in laboribus, efficitur ab ipſius ore, cum ſermonum ſuauitatem non didicerit, vt è contra ſapientia excultis eadem vitā affert.

LEVI CHERSOM.

25 *Eſt via* Vir aliquis ſuam viuendi rationem rectam arbitratur, nec detrimēta aduertit, quæ indè conſequuntur, cum extrema illius à morte excipiantur: monetur ergò ſapiens vt illam caueat.

26 *Anima laborantis* Sibi laborabit, quia labores ſubit, cum os incuruarit, & demiſerit .i. cum ab edendi cupiditate, potuſq. iucunditate os coercuerit, ita vt à ſapientiæ ſtudio, laboribuſq; ob eandē ferendis ab huiuſmodi cupiditatibus non auocetur, cuius quidem laboris fructus illi dumtaxat conſtabit, quod in diuitijs congeſtis nō euenit, cum alter ab altero paratis fruatur, nec amplius quid obtinebit, aliudue emolumentum percipiet, quam vt ex illarum aſpectu voluptatem capiat. Vel etiam. Cum quis aſſiduè deſudat ob alimenta comparanda, ſibi tantum deſudat, cum ab ore ſuo tantum ad id incuruatus, & abiectus fuerit. Eſt ergò hæc quædam inſtitutio vt mortalis à ſuperuacanea ciborum copia abſtineat, partemq. tantum ſibi neceſſariam deſumat: deindè verò, vt moderatione, parſimoniaq; quam maxima in facultatibus effundendis vtatur, deniq. vt ea paulatim ſibi compareт, quibus abſq. labore opportuna ad vitam tranſigendam ſubminiſtrentur.

Verſ. XXVII. XXVIII. XXIX. XXX.

27 Vir *a* impius *b* fodit malum: *c* & in labijs eius ignis ardeſcit.

28 Homo peruerſus ſuſcitat lites: *d* & verboſus ſeparat principes.

29 Vir *e* iniquus lactat amicum ſuum, & ducit eum per viam non bonam.

30 Qui *f* attonitis oculis cogitat praua, mordens labia ſua perficit malum.

VAR.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. calumniator. b Syr. machinatur. c Syr. & ab ore eius accenditur ignis. Chal. & in labijs eius ignis dat ſcintillas. d Syr. vanus inſectatur amicos ſuos. Chal. ſuſurro diuellit a ſe amicum ſuum. e Chal. rapto f Syr. innuit oculis ſuis, & praua cogitat, & labijs ſuis machinatur, & perficit malum. Chal. Qui annuit oculis ſuis, & cogitat peruerſa, annuens labijs ſuis perficit malum.*

SALOM. ISAC.

27 *ignis exardeſcit* כאש צרבת chees tſaraueth. Sicut ignis exardeſcens. Calamitas eſt tanquam ignis exurens ob impij labia .i. teſtis periuri, falſa aſſerētis. Vox autem צרבת tſaraueth idem eſt ac שורפת ſorepheth .i. comburens, ad vim illorum; & comburentur in ea

Ezech. 20. v. 47. omnes facies.

28 *verboſus* נרגן virgam .i. ſuſurro ſua obtrectatione & muſitatione, qua de alijs obloquitur orbis principem, & ducem Deum à ſe diuellit.

mens eſt qui oculis innuit pſ. 32. v. 8. 30 *Attonitis oculis cogitat* עוצה דעיניו hotſeh henau oculis innuendi ſignificationem hæc habent, non diſſimili ſententia ab illis איעצה ihatſah innuam tibi oculis meis.

Perficit malum כלה chillah .i. ab eo malum abſoluitur, cum eius opera profligata ſint, cladeſq; in orbem inuehatur.

A. ABEN EZRA.

27 *Et in labijs* In ſingulis eorum labijs malum eſt, tanquam ignis comburrens.

28 *Verboſus* נרגן nirgat delator, vel qui verſutè diſſidioſa verba ſerit.

29 *Vir iniquus* Profligate ſe gerens.

Lactat amicum, Eum ſeducit, vt ſuo exemplo perditè agat.

30 *Attonitis oculis cogitat* עצה עיניו notſeh hemau qui oculos ſuos claudit, Qui obſtruit oculos, vt nefaria machinetur. Arbitror autem illa ויעצם עיניהו vaihatſem henehu claudit oculos ſuos: item

Eſai. 33. v. 15. ib. c. 29, v. 10 עצם hotſem claudet oculos veſtros, deriuari à verbo עצה hatſah, itaut Mem ſit participij nota, nam iuxta linguæ canones dicendum ſuiſ-

fuiſſet עצה אתם hotſch otham , quod idem ſeruatur in illis , & ape- Exod.2.1.6
ruit ותראהו & vidit puerum, vbi litteræ in affixi munus gerunt.

Hæc porro erit ſententia. Obturat oculos ſuos, ne mens poſt ocu los diſtrahatur, quo liberè ſcelerata machinari queat.

Perficit malum. Crimina ad exitum perducit quemadmodum ani mo commentatus fuerat.

LEVI GHERSOM.

28 *Vir impius* Vir Belial animo ſuo nefanda molitur; quod autem ab animo ad labia deriuatur argumentum eſt, quo malum corde la tens cognoſcitur; quod quidem tanquam ignis exurens perniciem affert: atq; id perinde eſt; ac ſi dixiſſet, grauiora damna illius ore inferri, quam animo deſtinaſſet; ſermones enim ſuos ita diſerte promit, vt ex illis acerbiſſima damna conſequantur.

28 *Homo peruerſus* Mendax iurgia, liteſq; inter alios ſuſcitat: nec id ſatis videtur, niſi etiam calumnias, querelaſq; excitet, quo princi pem, & magnatem à populo diſiungat, hoc eſt, vt illos ad defectio nem adigat.

29 *Vir iniquus* Hic blando ſuo ſermone ſeducit, vt eiuſdem cõ ſuetudinem amplectatur, atq; ideò ſermone illius in deuium iter adigitur.

30 *Attonitis oculos,* Qui oculos, aut illorum alterum claudit, vt me lius nefariarum rerum, & mendaciorum cogitationi vacet, deinde verò cogitata pręſtat labijs patefactis, ac ſermone habito, malum explet, & abſoluit; nec .n. ijs, quæ animo molitus fuerat pernicies aliqua illata fuiſſet, niſi verbis ea prodidiſſet.

Verſ. XXXI. XXXII. XXXIII.

31 Corona ᵃ dignitatis ſenectus, ᵇ quæ in vijs iu ſtitiæ reperietur.

32 Melior eſt ᶜ patiens ᵈ viro forti, & qui domina tur animo ſuo, ᵉ expugnatore vrbium.

33 ᶠ Sortes mittuntur in ſinum; ᵍ ſed à Domino temperantur.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. pulchritudinis. Syr. laudationis.* b *Syr. & in via iuſtitiæ laudatur.* c *Chal. lentus ira.* d *Syr. gi-*

 ganti

14 *Indignatio regis* Quando igitur rex iſte exardeſcit ob inſignē ſtudium, quod alicui rei impendit aliorum teſtimonijs nixus, quam poſteà ob aliquid ſenſu perceptum a veritate alienam cenſet ob teſtimonij fallaciam, huiuſmodi iræ eſt tanquam mortis nuncius, & mortales a via vitæ ad mortem traducit; cum hic labor ad ſapientiā incaſſum ſumptus videatur: ſapiens verò hanc remouet, cum in rei exordio inſigni ratione ſe exercebit, vt intelligat an pars parti cōſentiat; quod ſi alteram alteri repugnare animaduertat, eam amplectetur, quæ è multis verſimilior ſit, vt intelligat cuiuſnam partis teſtimonium ſæpius adductum ſit; nam illa veritati magis conſentire videntur, quorum teſtimonia ſæpius repetuntur: atq; ex ijs quæ teſtium auctoritate intellexerit, illa magis veritati congruunt, quæ ſapientior vir teſtimonio ſuo roborarit. Ex ijs vero, quæ erroribus admixta cognouerit, cum nimirum ferè ſenſu id expertus fuerit, quo plus errore implicita ſunt, eo magis prætermittenda, tanquam quæ a veritate ſint maximè aliena. Alia etiam ratione ſapiens huiuſmodi iram aptè ſedare poſſe videtur, cum nimirum poſtquam ſenſu percepit diuerſum ab illo, quod auctoritatibus cōuincebatur, regredietur ad illa emolienda, ex quibus huiuſmodi error inductus fuerat, atq; tū opera eorum, quę reliqua ſint, tum quę ſenſu adeptus ſit, ità quęſtionem euoluet, vt ad veritatem inueſtigandam tandem pertingat. Prudens etiam abſolutiore ratione iram hanc remouebit; nam illi ſolemne eſt, vt rei tantum operam impendat, quę vera ſit, & ab errore prorſus aliena. Quod ſi ex experientia error hic ortum habeat teſtis pene oculatus viſa monebit.

15 *In hilaritate* באור beor in luce. In vultus regis huius luce cum res meditationis ſeges comprę henditur vitę immortalitas acquiritur. Beneuolentia verò, quę inter eum, & cæteras facultates miniſtras intercedit, nubi comparatur ex qua ſerotina pluuia defluat, cuius ope optatus fructus germinum, finiſq; cōceditur, hoc eſt, hac ratione felicitatis vir compos ſit, quę eſt fructus omniū optatiſſimus.

16 *Poſſide ſapientiam* Pręſtantius verò eſt ſapientiam acquirere, quam aurum; prudentię item poſſeſſio argenti facultate pręclarior. Huiuſmodi autem facultates cum ſapientia, & prudentia nulla ratione ęquari poſſe declarat. Sapientia verò præſtantiori rei comparatur, cum huius poſſeſſio nobilior, abſolutiorq; ſit prudentia, vt conſtat ex ijs, quę diximus, licet nonnunquam prudentia nobiliorē ſegetem habeat, & comprehendatur inter ea, quæ ad diſciplinam, & inſtitutionem pertinent. Atq; hæc prudentia eſt philoſophia politica, quæ fortè hoc verſiculo inſinuatur.

Verſ. XVII.

17 Semita iuſtorum declinat mala: cuſtos animæ ſuæ ſeruat viam ſuam.

VAR. LECT.

a Chal.eſt declinare a malo. b Chal.qui cauet animæ ſuæ.

A. ABEN EZRA.

17 *ſemita* Callis,quo mala cauere ſciunt, iuſtorum propria,peculiariſq; eſt: qui vero ſibi conſultum vult,ne intereat,ſibi conſentaneam viam inibit, hoc eſt præceptorum, legiſq; diuinę inſtituta.

LEVI GHERS.

17 *Semita iuſtorum* Solemne iuſtis eſt,vt à malo recedant;prudēter enim in ſua viuendi conſuetudine ſe gerunt,atq; ità aſſueſcunt, vt pernicioſa caueant,tum in politicis,tum in meditationibus: qui autem ſe incolumem ſeruare vult,memorata ratione viam ſuam cuſtodiat, oportet.

Verſ. XVIII. XIX.

18 a Contritionem præcedit ſuperbia:& ante b ruinam exaltatur ſpiritus.

19 c Melius eſt humiliari cum mitibus, d quam diuidere ſpolia cum ſuperbis.

VAR. LECT.

a Chal. ante interitum ſuperbia.Syr.contumelia,opprobriū. b Syr.ante morbum exaltatio ſpiritus. c Chal. melior eſt humilis ſpiritu,& manſuetus. Syr. humilis ſpiritu, & oculis demiſsis. d Syr. quam qui diuidit prædam cum fortibus.

SALOM. ISAC.

19 *Humiliari cum mitibus* Præſtantius eſt cum mitibus, abiectęq; de ſentientibus ſocietatem contrahere,animoq; demiſſo cum illis verſari,quam cum ſuperbis opima ſpolia partiri.

A. ABEN EZRA.

18 *Exaltatur ſpiritus* Eſt qui animum extollat, & inflet,ſed præſtat animum demittere,& cum humilibus verſari,quam cum ſuper-

bis partem ſpoliorum accipere; tunc enim idem fraudator effectus exitium non diſſimile ab illis ſubibit.

LEVI GHERSOMITES.

18 *Præcedit ſuperbia* Exitij origo, & cladis, ſuperbiæ, animiq; tumori accepta referenda eſt, quod ex profligatæ huius conſuetudinis more ſatis planum eſt.

19 *Melius eſt humiliari* Vtilius vero eſt viro, vt animum demittat ſuum, & cum abiectè de ſe ſentientibus, & manſuetis verſetur, quã cũ turgidis cõſuetudinem ineat, partemq. prædæ cum il is partiatur, quam reportarunt ex victoria belli, quod ob faſtum illatũ ſit. Quod ſi quãdoq; emolumentũ aliquod ex fędo hoc more cõtingat, vt plurimum tamen mala ex eodem ortum ducunt: nam quod ſpolia diuidant, ſpectat ad vltionem; ita enim improbam hanc, abiectamq; conſuetudinem familiarem habent, vt grauiſſima clades idcircò in eos incumbat.

Verſ. XX.

20 ᵃ Eruditus in verbo reperiet bona; & qui ſperat in Domino, beatus eſt.

VAR. LECT.

ᵃ *Chal. qui contemplatur in verbo. Syr. intelligens verbũ.*

SALOMON ISACIDES.

20 *Eruditus in verbo* Qui animum rebus ſuis intendit, vt prudenter intelligat, & ad trutinã exigat ſua inſtituta, bonorum compos fiet.

qui ſperat in Domino Cum quis negotia ſua perpendit, præceptumq; aliquod animaduertit, cui aliquid difficultatis, vel impendij pecuniæ inſit, beneq; agit, beatus eſt .i, beatitatem inde reportabit.

A. ABEN EZRA.

20 *Eruditus in verbo* Refertur hoc ad ſuperiora, quibus cohęret q.d. Qui demiſſionis ſtudio eruditur, vt alta de ſe non ſentiat, bona reperiet; à Deo enim beneficijs cummulabitur.

qui ſperat in Domino Qui in Deo ſpem collocat, nequaquam voluptatem capiet ſpolijs cum ſuperbo partiendis.

Beatus erit Cum enim bonis inſigniter circumfluat, beatus erit.

LEVI GHERSOM.

20 *Eruditus in verbo* משכיל על דבר maſchil hal dauar intelligens ſupra rem. Qui alicui negotio incumbit, diligenterq; attendit, quomodo in vnaquaq; re gerere ſe debeat, nec feſtinanter, aut temerè ſua agit, bona aſſequitur; cum ità inſtituatur ad optatum finem obtinendum.

Qui ſperat Qui autem, licet hæc ità ſe habeant, ſpe Deo nititur, nec cauſis, & rationibus induſtria ſua aptè comparatis fidit, beatus erit; à Deo namq; ad cupiditatum optatam metam deducetur, etſi in adminiculorum apparatu forte errauerit.

Verſ. XXI. XXII.

21 Qui ſapiens eſt corde, appellabitur ᵃ prudens: & qui dulcis eloquio ᵇ maiora percipiet.

22 ᶜ Fons vitæ eruditio poſſidentis: ᵈ doctrina ſtultorum fatuitas.

VAR. LECT.

a *Chal. intelligens.* b *Chal. addet diſciplinam. Syr. addet ſcientiam.* c *Syr. fons vitæ eſt intelligentia ijs, qui agnoſcunt eam.* d *Chal. diſciplina.*

SALOMON ISACIDES.

21 *Qui ſapiens* Qui ſapientiam à præceptore ſuo hauſerit, appellationem deniq; prudentis obtinebit, & a ſapientia ſua acumine ingenij excoletur.

Dulcis eloquio Cum autem ſermonis ſui ſuauitatem diſcipulis degustandam præbet, eoſq; dulcedine perfundit ob rationes, & voluptatem ſermonis, doctrinam amplificabit.

22 *Fons vitæ* Velut fons vitæ eſt mens ei, qui illa præditus ſit: ſacri enim contextus ea eſt expoſitio, intellectum, quo aliquis excultus ſit, eſſe vitæ fontem.

Doctrina ſtultorum מוסר muſar. Flagella. A ſuamet dementia verbera ſtulti reportant; hæc enim intelligenda ſunt, ſtultos ab ipſa dementia caſtigari, ac vapulare.

A. ABEN EZRA.

21 *Sapiens eſt corde* Cuius animo ſapientia inſederit.
appellabitur prudens Qui etiam intelligat quæ non didicerit.
Dulcis eloquio מתק שפתים metheK ſephathaim dulcedo labiorum. Atq; ea eſt mens. Qui ſuauitatem labiorum, hoc eſt ſapientiam voluptate perfluentem, iuxtà illud melle dulcius, aſſequutus fuerit, doctrina augebitur.

22 *Fons vitæ* Intelligens facultas eſt quædam ſcaturigo, ex qua vita dimanat illis, qui hac exornati fuerint?
Doctrina ſtultorum Dementiæ eruditio non niſi fatuitas eſt.

LEVI GHERSOM.

21 *Sapiens* Qui animo ſuo ſapientiam repoſitam abundè habeat, prudens appellabitur, cum ſapientia ad prudentiam inſtruat, atq; etiam quoad rem ciuilem iuuet, vt eas artes amplecti quis ſciat, quibus cum vniuerſis amicitiam colat & foueat. Licet verò conſentanea ratione hæc animo ſuo conſtituerit, ſuauitate tamen ſermonis maioribus bonis cumulabitur, quam ſibi perſuaſiſſet; illa enim mortalium animos allicit, & deuincit.

22 *Fons vitæ* Sapientiæ igitur & prudentiæ vitæ fons ineſt, quæ ab ijſdem communicatur, indè enim id emanat, in quo tum corporis, tũ animi immortalis vita ſita eſt. Et corporis quidẽ ob cognitionem rerum ciuilium, qua praui mores reijciuntur, malumq; ab hominum genere arcetur, ita vt non niſi emolumentum, & adiumentum ab ijſdem obtineatur. Vita verò perennis animi ex eo pendet, quod hoc adminiculum ſit ad amplificandam inueſtigationem in contemplatione, vt par eſt, quæ eſt origo veritatis indagandæ.

Doctrina ſtultorum Stulti autem nullum alium habent inſtitutorẽ, quam ſuammet dementiam, vt. E. G. cum aduerſum aliquid ſtulto accidit, quod ſolerter adiumenta opportuna ad optata obtinenda non compararet ob dementiam ſuam, eruditior erit, cum enim altera vice eadem præſtare voluerit, illa accuratè proſpiciet, quibus primo neglectis detrimentum ſenſerit, cumquæ cogitatione molitus fuerat, ſucceſſu caruerint, ſed enim vtilitas, quam inde percipit tenuiſſima eſt; demẽtia .n. efficit, vt in pari ſolũ negotio, cauſaq; iuuetur, cum tamen multa alia ſupereſſent, quibus ſpoliatus felici etiam ſucceſſu careat; horum autem nulla cura angitur, niſi poſtquam oculorum inuolucrum ablatum videbitur, ob ea quæ experimento animaduerterit, id verò maximè alienum eſt, vt ad huius tantum peculiaris negotij metam feliciter pertingat. Sapiens autem

tem, & prudens in ſuis negotijs vniuerſis vitæ fonte præditus eſt, in quo maxime a ſtulto diſſimilis eſt.

Verſ. XXIII. XXIV.

23 Cor ſapientis [a] erudiet os eius: & labijs eius ad-
det [b] gratiam.
24 Fauus mellis, [c] compoſita verba: dulcedo animæ,
[d] ſanitas oſſium.

VAR. LECT.

a Syr. cognoſcet ſermonem oris ſui. b Syr. Chal. doctrinam. c Syr. ſermo ſapientis. Chal. verbum ſuaue. d Chal. & medicina.

SALOMON ISACIDES.

23 *Cor ſapiẽtis* Sapiẽtis os à mente habet, vt rectè & eloquenter loquatur.

24 *Fauus mellis* q̃r tſupb. Mellis ſuauitas.

Verba compoſita .i. Sacræ legis verba.

Q. d. ſacræ legis verba ſũt velut mel ſuauiſſimũ.

A. ABEN EZRA.

Nectendi ſunt hi duo verſiculi.

23 *Erudiet os eius* Sapiens ſermone ſuo ſapientiam, qua excultus eſt prodet.

Addet gratiam, Vt doctrinam cæteris patefaciat maiorem addet mentis ſolertiam.

24 *Fauus mellis* Deſideratur particula cõparationis q. d. eloquia ſuauia, velut mellis fauus oblectant, & dulcedine perfundunt.

LEVI GHERSOM.

23 *Cor ſapientis* Quod ergo in ſapientis animo efformatum fuerit eiuſdem ore cæteris patefiet, verba enim conſentient cum ijs, quæ mente meditatus fuerit, ſiue pertineant ad politicam conſuetudinem, quod corde alteri quis honorem deferre nequeat, ſiue ad contemplationis materiam; hic enim ob ſingularem ſapientiam, qua pollet ita ſermonem inſtituere ſciet, vt animo repoſita ſermonibus congruant atq; etiam in ſermonibus ita ſe geret, vt ampliora obtineat, quam quæ in animo latebant, quod quidem contingit cum ſermo animo deſtinatus vnicum tantum finem habeat; hic autem ſermonem ità depromat, vt varios fines ſimul complectatur, ſingulique ſint vtiliſſimi. Idem etiam alia

ratio-

alia ratione euenit in ciuili conſuetudine, nam præter verborum ſuauitatem, & oblectationem hoc emolumentum percipit, vt animos deuinciat, & in quamcunq; partem velit traducat. Idē etiam fit in contemplatione, quod ſermonem delectabilem reddat ijs, quibus hic ornatus, eleganſq; efficiatur.

24 *Fauus mellis* Verba ſuauia a ſapientis ore dimanantia ſunt velut mellis fauus facultati ſentienti, quando illo veſci contingat, iucundiſſimus. Mel inſuper preſens medicina eſt leniendis membrorum cruciatibus, cum contuſa fuerint, ſi ijs imponatur, atque etiam alijs morbis maximè prodeſt: non diſpari ratione ſermonis ſuauitas intelligentem animam oblectat, & in primis confert ad aptam corporis conſtitutionem conſeruandam, & ad improborum morum ægritudines depellendas.

Verſ. XXV. XXVI.

25 Eſt via quæ videtur homini recta, & *a* nouiſſima eius ducunt ad mortem.

26 *b* Anima laborantis, laborat ſibi, quia compulit eum os ſuum.

VAR. LEC.

a Syr. viæ eius mortis ſemita. b Syr. anima doloribus vexata ſibi excruciatur, & ab ore eiuſdem perditio eidem adducitur. Chal. anima laborantis laborem ſuſtinebit, quia ex ore ſuo venit humiliatio.

SALOM. ISAC.

25 *Homini* לִפְנֵי liphne coram viro. Arbitratur vir ſe rectum iter inire.

26 *laborat ſibi* ad neceſſaria comparanda.

compulit eum אכף עליו achaph halau. Super illum incuruatur. Ideſt quando os eius incuruatur, ac cibum ad famem depellendam ſumit eius labores in eundem redundant, cum veſcatur ijs, propter, quę laborem impenderit.

A. ABEN EZRA.

25 *Eſt via* Viro proponitur conſuetudo, vt ſermonibus ſuauibus, & iucundis det operam.

No-

Nouiſſima eius Verum qui hanc deſeruerit in mortis tramitem incidet.

Deducunt ad mortem דרכי מות darche maueth viæ mortis, quod multę, variæq; ſint mortis cauſæ. Vel etiam eas rationes inibit, quibus ad necem adigatur.

26 *Compulit eum* אכף achaph in cauſa fuit. q. d. quod quis perpetuus ſit in laboribus, efficitur ab ipſius ore, cum ſermonum ſuauitatem non didicerit, vt è contra ſapientia excultis eadem vitã affert.

LEVI CHERSOM.

25 *Eſt via* Vir aliquis ſuam viuendi rationem rectam arbitratur, nec detrimẽta aduertit, quæ indè conſequuntur, cum extrema illius à morte excipiantur: monetur ergò ſapiens vt illam caueat.

26 *Anima laborantis* Sibi laborabit, quia labores ſubit, cum os incuruarit, & demiſerit .i. cum ab edendi cupiditate, potuſq. iucunditate os coercuerit, ita vt à ſapientiæ ſtudio, laboribuſq; ob eandẽ ferendis ab huiuſmodi cupiditatibus non auocetur, cuius quidem laboris fructus illi dumtaxat conſtabit, quod in diuitijs congeſtis nõ euenit, cum alter ab altero paratis fruatur, nec amplius quid obtinebit, aliudue emolumentum percipiet, quam vt ex illarum aſpectu voluptatem capiat. Vel etiam. Cum quis aſſiduè deſudat ob alimenta comparanda, ſibi tantum deſudat, cum ab ore ſuo tantum ad id incuruatus, & abiectus fuerit. Eſt ergò hæc quædam inſtitutio vt mortalis à ſuperuacanea ciborum copia abſtineat, partemq. tantum ſibi neceſſariam deſumat: deindè verò, vt moderatione, parſimoniaq; quam maxima in facultatibus effundendis vtatur, deniq. vt ea paulatim ſibi compareт, quibus abſq. labore opportuna ad vitam tranſigendam ſubminiſtrentur.

Verſ. XXVII. XXVIII. XXIX. XXX.

27 Vir *a* impius *b* fodit malum: *c* & in labijs eius ignis ardeſcit.

28 Homo peruerſus ſuſcitat lites: *d* & verboſus ſeparat principes.

29 Vir *e* iniquus lactat amicum ſuum, & ducit eum per viam non bonam.

30 Qui *f* attonitis oculis cogitat praua, mordens labia ſua perficit malum.

VAR.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. calumniator. b Syr. machinatur. c Syr. & ab ore eius accenditur ignis. Chal. & in labijs eius ignis dat ſcintillas. d Syr. vanus inſectatur amicos ſuos. Chal. ſuſurro diuellit a ſe amicum ſuum. e Chal. rapto f Syr. innuit oculis ſuis; & praua cogitat, & labijs ſuis machinatur, & perficit malum. Chal. Qui annuit oculis ſuis, & cogitat peruerſa, annuens labijs ſuis perficit malum.

SALOM. ISAC.

27 *ignis exardeſcit* כאש צרבת chees tſaraueth. Sicut ignis exardeſcens. Calamitas eſt tanquam ignis exurens ob impij labia .i. teſtis periuri, falſa aſſerētis. Vox autem צרבת tſaraueth idem eſt ac צורפת ſorepheth .i. comburens, ad vim illorum, & comburentur in ea

Ezech. 10. v. 47. omnes facies.

28 *verboſus* נרגן virgam .i. ſuſurro ſua obtrectatione & muſitatione, qua de alijs obloquitur orbis principem, & ducem Deum à

mens eſt qui ſe diuellit.

oculis innuit 30 *Attonitis oculis cogitat* עוצה עיניו hotſeh henau oculis innuen-

pſ. 32. v. 8. di ſignificationem hæc habent, non diſſimili ſententia ab illis איעצה ihatſah innuam tibi oculis meis.

Perficit malum כלה chillah .i. ab eo malum abſoluitur, cum eius opera profligata ſint, cladeſq; in orbem inuehatur.

A. ABEN EZRA.

27 *Et in labijs* In ſingulis eorum labijs malum eſt, tanquam ignis comburrens.

28 *Verboſus* נרגן nirgat delator, vel qui verſutè diſſidioſa verba ſerit.

29 *Vir iniquus* Profligate ſe gerens.

Lactat amicum, Eum ſeducit, vt ſuo exemplo perditè agat.

30 *Attonitis oculis cogitat* עצה עיניו notſeh hemau qui oculos ſuos claudit, Qui obſtruit oculos, vt nefaria machinetur. Arbittor au

Eſai. 33. v. 15. tem illa ויעצם עיניהו vaihatſem henehu claudit oculos ſuos: item

ib. c. 29, v. 10 עצם hotſem claudet oculos veſtros, deriuari a verbo עצה hatſah, itaut Mem ſit participij nota, nam iuxta linguæ canones dicendum fuiſ-

fuiſſet עוצה אתם hotſch otham, quod idem ſeruatur in illis, & ape- Exod.2.6
ruit ותראה & vidit puerum, vbi litteræ in affixi munus gerunt.

Hæc porro erit ſententia. Obturat oculos ſuos, ne mens poſt ocu los diſtrahatur, quo libere ſcelerata machinari queat.

Perficit malum. Crimina ad exitum perducit quemadmodum ani mo commentatus fuerat.

LEVI GHERSOM.

28 *Vir impius* Vir Belial animo ſuo nefanda molitur; quod autem ab animo ad labia deriuatur argumentum eſt, quo malum corde latens cognoſcitur; quod quidem tanquam ignis exurens perniciem affert: atq; id perinde eſt, ac ſi dixiſſet, grauiora damna illius ore inferri, quam animo deſtinaſſet; ſermones enim ſuos ita diſerte promit, vt ex illis acerbiſſima damna conſequantur.

28 *Homo peruerſus* Mendax iurgia, liteſq; inter alios ſuſcitat: nec id ſatis videtur, niſi etiam calumnias, querelaſq; excitet, quo principem, & magnatem à populo diſiungat, hoc eſt, vt illos ad defectionem adigat.

29 *Vir iniquus* Hic blando ſuo ſermone ſeducit, vt eiuſdem cõſuetudinem amplectatur, atq; ideò ſermone illius in deuium iter adigitur.

30 *Attonitis oculos*, Qui oculos, aut illorum alterum claudit, vt melius nefariarum rerum, & mendaciorum cogitationi vacet, deinde verò cogitata præſtat labijs patefactis, ac ſermone habito, malum explet, & abſoluit; nec .n. ijs, quæ animo molitus fuerat pernicies aliqua illata fuiſſet, niſi verbis ea prodidiſſet.

Verſ. XXXI. XXXII. XXXIII.

31 Corona ^a dignitatis ſenectus, ^b quæ in vijs iuſtitiæ reperietur.

32 Melior eſt ^c patiens ^d viro forti, & qui dominatur animo ſuo, ^e expugnatore vrbium.

33 ^f Sortes mittuntur in ſinum; ^g ſed à Domino temperantur.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. pulchritudinis. Syr. laudationis. b Syr & in via iuſtitiæ laudatur. c Chal. lentus ira. d Syr. gi-

ganti. e Chal. prouinciam capiente ſed forte eſt error interpr. in Bib. Reg. nam מדינתא *urbem ſignificat. f Chal. in ſinum conſilij cadit ſors. Syr. in ſinum impij g Syr. ſed a Domino procedit iudicium. Chal. & à Deo egreditur iudicium eius.*

SALOM. ISAC.

31 *In vijs iuſtitia* Ob elemoſinam longam vitæ vſuram vir conſequitur.

32 *Dominatur animo ſuo* Motus animi temperat, & ſuas propenſiones coercet.

33 *Sortes mittuntur in ſinum* Secum ipſe vir ſortem iacit. *ſed à Domino temperantur* ſed ad Dominum ſpectat partem, quam ult cuilibet concedere.

A. ABEN EZRA.

31 *Corona dignitatis* Senectus eſt tanquam glorioſum diadema viri capiti impoſitum.

32 *Melior* Duplici loco vſui eſt. Patiens melior eſt viro forti; fortis autem licet alios ſibi ſubijciat, iræ tamen ſuæ imperare nequit. Qui verò animo ſuo dominatur ſolus, melior eſt vrbium expugnatore, cum aliorum opera indigeat.

33 *Sortes mittuntur* Quando autem ſortes in ſinum mittũtur, qua ratione caſuræ ſint ad diuinum ſpectat iudicium, atq; eadem ratione à Deo quis habet, vt animi impetus temperare poſſit.

LEVI CHERS.

31 *Corona dignitatis* Senectus igitur corona glorioſa eſt viro, cũ omnes ſingulari honore ſenes proſequantur; ad hanc. n. ætatem iuſtitiæ auſpicijs, moderationiſq; morum, & opinionum deuenitur, quibus qui caret immaturam mortem merito obibit. Vel etiam ea poterit eſſe mens horum. Senium in via iuſtitiæ dignitatis, ſplendoriſq; corona eſt, cum propter rectam morum, opinionumq; cõformationem, ac propter ætatem prouectam, qua hi gaudent ad altiorem gradum politicæ diſciplinæ, ſapientiæq; dignitatem prouehantur mortales; inueteratã namq; ſapientia, diuturnumq; tempus prudentiam parit ob multa, quæ ſenſuum experimento probata ſunt, tum etiam ob longum interuallum, quo in ſapientiæ ſtudio deſudatum eſt: & deniq; cum in ætate matura naturę vis æſtuans conquieſcat, & ſedetur.

32 *Me-*

32 *Melior eſt patiens* Qui iræ ſuæ fræna ſcit inijcere,& tolerantia vtitur,præſtantior eſt forti alium bello expugnante:qui verò volũtati ſuæ,cupiditatibuſq. imperat, atq; ad optata ſua obtinenda his facultatibus vtitur,laudabilior eſt vrbium debellatore;qua.n.ratione alteri imperabit, qui in animum ſuum imperium exercere non poteſt?

33 *Sortes mittuntur in ſinum* Multa ſunt,quæ fortuito,caſuq; euenire cenſentur,quorum tamen ordo & cõſtitutio verè à Deo pẽdet.

In ſinum Sors mitti ſolet in ſinum, quod eius ratio fortuita videatur cum tamen à Deo ita res conſtituta ſit : atq; ſortis ratio in narrationibus rerum prophæticarũ patet. Propè autem ſenſu conſtat,plerumq; fęlicibus, & fortunatis feliciſſima fortuna fortuito res contingere. E contra verò infortunatis infeliciſſimos euentus ſuccedere.Inquit ergò Salomõ,vt arbitror,fortitudinem in bello, vrbiumq; expugnationem à Deo eſſe,vt ideò inde quis gloriolæ auram captare nequeat,morum autem conformationem , qua vir ſuo ſtudio excolatur,ex ſuo arbitrio ortum habere, vt ideò glorię anſã maiorem habeat. Illud præterea accedit, quæ ex tolerantia dimanant ſolidiora,& firmiora bona eſſe,multoq;minori diſcrimini ob noxia,quã quæ ex fortitudine percipiuntur , quod idem contingit cum illo,qui animi moderationem adhibet,ſi comparetur cum vrbium debellatore;is .n. illud adipiſcitur,vt ſe prorſus cohibeat,ne alteri detrimentum vllum inferat.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

Verſ. I.

1 Melior eſt ª buccella ſicca cum gaudio,quam domus ᵇ plena victimis cum iurgio.

VAR. LECT.

a *Chal. Panis ſiccus cum tranquillitate.* b *Syr. victimis iudicij.*

SALOMON ISACIDES.

1 *Melior* Præclarè egit Deus,cum ciuitatem,domumq; ſuam deleuit,vt Iſraelitæ piaculis finem tandem imponerent.

Quam domus Cum ij in illa victimas iurgijs plenas offerrent.

A. ABEN EZRA.

1 *Melior* Adiungendus hic verſiculus duobus capitis ſuperioris

extremis. Melior eſt ei, qui animum ſuum coercet arida buccella, cũ tranquillitate, quam domus plena iurgij, & diſſidij, quibus aſſiduè ad iram concitetur.

LEVI GHERSOM.

1 *Melior* Perſequitur pàcis laudes, diſſidiaq; & rixas improbat, cum inquit, ſatius eſſe, vt ſicco pane veſcatur abſq; vllo obſonio tranquillitate gaudens, quam ſi iurgijs, litibuſq; obuolutus victimas, carneſq; ad ſatietatem comederet.

Verſ. II.

2 Seruus ſapiens dominabitur filijs [a] ſtultis, & inter fratres [b] hæreditatem diuidet.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. filio confuſione afficienti. Chal. filio impudenti. Sed forte melius, filio probrum concilianti. b Syr. diuidet lucrum.

SALOMON ISACIDES.

2 *Seruus ſapiens* Nabucdonoſor eo dignitatis euectus eſt, vt in Iſraelitas actiones ſuas fædè tranſigentes imperium exerceret, & coram illis ſpolia partiretur, eo quod trib. paſſibus ad Dei gloriam inceſſerit. Alia etiam explicatio. Aduena iuſtus melior eſt gentili profligato, qui quidem ſpolia, partemq́. Iſraelitis parem deſumebat, iuxtà illud, in tribu autem quacunq. fuerit aduena, ibi dabitis poſſeſſionem illi.

alludit ad fabulā de qua infra.

Vetera tranſiere.

Ezech. 47. v. 23.

A. ABEN EZRA.

2 *Filijs ſtultis* בן מביש ben meuis filius rubore ſuffundens. i. qui dementia ſua pudorem conciliant.

Diuidet partem capiet.

LEVI GHERS.

2 *Sapiens* Illud quoq́. alicuius ſeruo contingit, ſi ſolers, ſapienſq́. ſit, vt domini filio inertia, ac dementia laboranti dominetur, à ſuo .n. domino præficitur curæ, & opportunæ eiuſdem inſtitutioni: ſępè etiam euenit, vt idem cum fratribus .i. domini ſui filijs partem ſortiatur, cum ab hero animum agente præ beneuolentia, qua hũc amplectebatur, partem aliquã facultatũ hęreditario iure accipiet.

Verſ.

Verſ. III. IV. V.

3 ᵃ Sicut igne probatur argentum, & ᵇ aurum caminoꝫita corda ᶜ probat Dominus.
4 Malus obedit linguæ iniquæ; & ᵈ fallax obtemperat labijs mendacibus.
5 Qui deſpicit pauperem, ᵉ exprobrat factori eius; & ᶠ qui ruina lætatur alterius ᵍ non erit impunitus.

VAR. LEC.

a Chal. conflatorium purum eſt ad argentum. Syr. conflatorio probatur argentum. b Chal. Caminus ad aurum. c. Chal. ſcrutatur. d. Chal. falſitas, & accuſatio in lingua peruerſa. Syr. iuſtus non audit linguam ſceleſtorum. e. Chal. prouocat iram creatoris ſui. Syr. iram ciet eius conditori. f Chal. interitu. g Chal. non erit innocens. Syr. non reportabit miſericordiam.

SALOM. ISAC.

3 *Sicut igne probatur* מצרף matſreph conflatorium. Vas quo argẽtum expurgatur, quodq́. conficitur ex cinere combuſto ſupra teſtam figulinam appellatur מצרף matſreph. i. conflatorium.
aurum camino כור cur. Vox hęc ſignificat vas, quo aurum depuratur, & à ſcorijs ſegregatur, velut olla confracta. Conflatorium igitur ad argentum purgandum iuxta propriam artem, vt fornax ad aurum defęcandum conficitur: ſed .n. Dei eſt corda purgare, & probare, illorumq́. cogitationes introſpicere.
4 *Malus* מרע merah .i. impius.
obtemperat מזין mezin idem ac מאזין maazin .i. Mentitor aures accomodat linguę pernicioſę, & profligatę.

A. ABEN EZRA.

Tria hęc copulanda.
3. *Sicut igne* Sicut ad argentum expurgandũ eſt conflatoriũ, ſeu

vas,

vas, in quo conflatur; ad aurum autem deſęcandum eſt fornax, eadem ratione hominum mentes introſpicit Deus, & noſcit quiſnam improbus ſit, fraudeſq; corde verſet, quæ mox ab ore dimanent.

4 *Obtemperat* מזין mezin idem ac מאזין maazin .i. aures præbet.

5 *Qui ruina* Qui pauperis exitio lætatur non abibit impunè, ſingulis .n. tum iniquo pauperem ſubſannanti, tum ex alterius clade voluptatem capienti pænas Deus impendet.

LEVI GHERSOM.

3 *Sicut igne* Eſt quidem argento vas, quo artificio mortalium à ſcorijs ſegregari queat, quouè probari poſſit quantum ſcoriarum eidem ſit immixtum, quando aliqua pars ad trutinam librabitur, nec illi par pondus reſpondebit, cum leuius ſit: auro etiam vaſculũ non deeſt, quo purum putum reddatur; ſed humana corda à nemine alio probari poſſunt, quam ab ipſomet Deo.

4 *Malus* Pernicioſus iniquo ſermoni, quo delectatur aures præbet, & mutua quadam conuerſione mendax attendit, diligenterq; auſcultat ſermones nefarios, & à recta norma aberrantes, ita vt ex mendacio improbitas, ex improbitate mendacium ſequatur.

5 *Qui deſpicit* Qui indigentem ſannis excipit, quod inopia laboret, Deum probro afficit, cuius decreto id conſtitutum ſit, quemadmodum qui opus aliquod irridet, opificem etiam illius ludibrio habet. Qui verò alterius pernicie gaudet impunis non erit, nam ſimili calamitate obnoxius erit.

Verſ. VI. VII. VIII.

6 Corona ſenum filij filiorum; & ᵃ gloria filiorum patres eorum.

7 Non decent ſtultum ᵇ verba compoſita; ᶜ nec principem labium mentiens.

8 ᵈ Gemma gratiſſima expectatio præſtolantis: quocumq; ſe vertit prudenter intelligit.

VAR. LECT.

a *Chal. pulchritudo Syr. laus.* b *Syr. labia fidelia. Chal. labium exceſsiuum, ſeu ſuperfluũ.* c *Syr. nec iuſtum.* d *Ch. lapis gratioſus pulcher eſt in oculis poſsidentis illum.*

lum. Chal. lapis muneris gratia eſt in oculis eius, qui tollit illum.

SALOM. ISAC.

6 *Corona ſenum* Horum diadema ſunt nepotes, quos recto tramiti inſiſtentes adſpiciunt.

gloria filiorum Parentes vero probos eſſe ad filiorum gloriam ſpectat.

7 *Verba compoſita* שפת יתר ſephath iather .i. verba glorioſa, & ſuperba.

nec principem אף כי aph chi quanto magis. Principem ergo quanto magis verba mendacia dedecent.

8 *Gemma gratiſſima* Quando mortalis ad Deum accedit, illumq; precum muneribus proſequitur, atq; reſipiſcit, id Deo veluti lapides precioſi acceptum eſt.

quocunq. ſe vertit Omnium quæ à Deo poſtularit felix ſucceſſus concedetur.

A. ABEN EZRA.

6 *Corona ſenum* Nepotes .n. cum ſapientia præditi ſint, ſenibus honorem conciliant.

Gloria filiorum patres Qui nimirum ſapientia ſunt exculti.

7 *Non decent* לא נאוה lo nauah non appetuntur.

verba compoſita cum ſtultus non appetat conſilium, quod ab ore ſapientis prodit, quo ad dignitatem promoueatur.

Nec principem Verum nec principi illud eſt optandum, vt mentientis ore, vel ſermone ſit præditus, quemadmodum vecors id in votis habet.

Expectatio השחד haſſocad munus.

8 *Gemma gratiſſima* Deſideratur Caph particula comparationis; cui ſimile eſt illud, manum ſuam miſit ad clauum, quod licet non ſit huius loci, hic tamen explicabitur propter id, quod latet in voce תשלחנה lachna, miſit, quæ eſt numeri multitudinis: cuius ea vis eſt. Iud. 5. v. 26. Quemadmodum miſerunt manum ſuam ad clauum mulieres illæ commemoratæ in verſiculo ſuperiori, benedicta inter mulieres, ſi te geres vt illa, ideò maiore benedictione quàm illa cumulaberis. Hic ergo locus Salomonis non eſt diſſimilis, Sicut lapis precioſus eorum animas rapit, à quibus conſpectus fuerit, ita munera dominis ſuis, à quibus nimirum miſſa fuerint, gratiam conciliant; cum .n. munus excipere nefas ſit, qui illud accipit, muneris dominus dici nequit: ſuprà tamen in illis ne prohibeas bonum à domino ſuo, demonſtratur qui recipit.

Vis ex eo probet quod in hæbreo habeatur lapis precioſus eſt munus domini.

hic 3. v. 27.

LEVI

LEVI GHERSOM.

6 *Corona ſenum filij filiorum*. Cum ament ſuam ſimilitudinem, quæ in nepotibus perdurat. Neq; verò idem eſt de parentibus, cũ hic amor non ita redundet in auos, ſed gloria filiorum ſint ipſimet parentes.

7 *Non decent*. Nebulonem magnificus, dignitatiſq; ſermo non decet; cum ita perdatur: multo verò minus principi conſentaneũ eſt, vt vano, fallaciq; ſermone vtatur.

8 *Gemma gratiſſima* אבן חן השחד euen chen aſſocad lapis precioſus munus in oculis domini ſui. Munera igitur velut gemmæ gratiſſimæ accepta ſunt ijs, quibus donantur, perindè ac ſi eſſent lapilli precioſi illis exornato gratiam conciliantes. Quarè cuicunq; rei ſe liberalis adiungat, feliciſſimè illa ſuccedit.

Verſ. IX. X. XI.

9 Qui celat delictum, quærit amicitias: *a* qui alterò ſermone repetit, *b* ſeparat fœderatos.

10 *c* Plus proficit correptio apud prudentem, quam centum plagæ apud ſtultum.

11 *d* Semper iurgia quærit malus: angelus autem crudelis mittetur contra eum.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. qui negat occultare. b Syr. amicos, & domeſticos ſeparat. Chal. ſeparat amicum. c Chal. penetrat increpatio intelligentem magis, quam percutere ſtultum centies virgis. Syr. minæ cor ſapientis opprimunt, & pro increpatione torquetur ſtultus, & non ſentit. d Chal. verum vir amarus quærit malum.

SALOM. ISAC.

9 *Qui celat* Cum in alterum quis noxam contraxerit, atq; ille huiuſmodi offenſam diſſimulans, & occultans haud illam obiectat, neq; ſe iratum præſefert, mirum ſibi amorem conciliat ab illo, à quo crimine petitus fuerat.

Qui altero ſermone repetit Qui odium fouet, diutiuſq. conſeruat, atq. alteri exprobat, inquiens, hac, vel illa ratione te geſſiſti, hic inquam ſtatim ſeparat fœderatos .i. ſeparat à ſe mundi dominatorem, & ducem Deum ipſum, qui illud præcepto cauit. Non quęras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Leuit. 19. v. 18

10 *Plus proficit correptio* תחת thecath. Vox iſta accentum habet, quod in ſacris litteris alias nuſquam reperietur: Quarè arbitror eſſe nomen ſubſtantiuum, ac ſignificare terrorem idem, ac תחת chatath, eaq. erit ſententia. Demiſſio ob increpationem magis in cordato agnoſcitur, quam in demente ob centum plagas, quibus vapularit.

11 *Iurgia quærit malus* Cuius verba virulenta ſunt, & procacia ſemper malum quærit.

A. ABEN EZRA.

9 *Qui celat* Qui amicum ſuum amore proſequi ſtudet, etiam ſi aliqua ratione ab eo ſit offenſus, iniuriam diſſimulat, nec eã diuulgat.

Qui altero ſermone Qui verò rem iterat, vt altera vice crimine ſe obſtringat.

ſeparat fœderatos אלוף aluph .i. amicum præcipuum, qui te magis amet, quam tu illum.

10 *Plus proficit* תחת techath. Aliqui deducunt a verbo נחת nachath deſcendit, ſed tamen hoc alienum videtur.

11 *Semper* אף aph. Particula hæc oſtendit quam parum roboris apud ſceleſtos habeat obiurgatio, nam illa nihil prorſus iuuatur.

Malus מרי meri rebellis, vbi deſideratur viri vox .i. qui, defectionis reus eſt, cui Deus ipſe pęnas infligere meditatur.

Crudelis qui nulla miſeratione moueatur.

mittetur contra eum vt eum morti dedat.

LEVI GHERS.

9 *Qui celat* Qui crimen occultat, quo ab alio læſus eſt, nec eius recordationem habere vult, ſtudioſus eſt beneuolentiæ, quam ab altero ſibi conciliat.

Qui altero ſermone repetit Qui denuo aliquid præſtat, & obiectat, ſeparat ducem; memoria namq. criminũ magna damna procreat, ita vt prauus hic mos à populo ſuo principem, & magnatem abalienet.

10 *Plus proficit* תחת thecath decidet. In prudentem cadit increpatio, qua erudiatur, maioremq. inſtitutionis vim inde percipiet, quam ſtultus, licet centum plagis verberetur.

11 *Semper iurgia* Haud ſatis eſt, ſi verberibus inflictis inſtitutionem improbus non admittat, niſi etiam in pleriſq. negotijs nefarijs rebus inhians reperiatur; malus autem idem eſt ac contumax, &

rebellis, qui cum ob ſuam peruicaciam verbera patiatur, ſeq; graui calamitate premi animaduertat, obſtinatus tamen in ſceleribus perſeueret; ex quo non mirum videtur, ſi id ſortiatur, quod vehementer appetere videbatur; omnium .n. grauiſſima clade afficitur, cum mittatur à Deo qui ei plagam acerbiſſimam inferat, nec vlla pietate moueatur, propterea quod à Deo defecerit. Illa etiam erit verſiculi ſententia. Haud ſatis eſt ex obiurgatione nihil prorſus profeciſſe, niſi etiam defectioni aſsiduè inhiet: & licet ſęuus angelus in eum immittatur, à quo horrenda flagella ſuſtineat, criminibus tamen ſuis coronidem impietatis addit.

Verſ. XII.

12 Expedit magis vrſæ occurrere raptis fœtibus, quã fatuo confidenti in ſtultitia ſua.

VAR. LECT.

a *Chal. occurrit vrſus, & terror viro ſapienti, non commouetur, & ſtultus in ſua ſtultitia cadit. Syr. incidit cogitatio, & timor viro ſapienti, & ſtulto ſtultitia ſua.*

SALOM. ISAC.

12 *Expedit magis* Viro magis expedit, vt vrſam orbitatem inferentem obuiam habeat; quam ſtultum quempiam ad ſuperſtitioſum cultum ſeducentem.

A. A BEN EZRA.

12 *Occurrere* ſuà pagus. Occurrat quis potius vrſo filijs orbato, non autem ſtulto dementia percito; is .n. vrſo pernicioſior eſt.

LEVI GHERSOM.

12 *Expedit* Mente captum obuium habere cum dementia æſtuat res eſt diſcriminis magis plena, quam vrſæ fœtibus orbatę occurſus; facilius .n. a vecordis furore quis ad exitium adigitur.

Verſ. XIII. XIV. XV.

13 Qui reddit mala pro bonis, a non recedet b malum de domo eius.

14 Qui

14 [b] Qui dimittit aquam, caput eſt iurgiorum: [c]
& antequam patiatur contumeliam, iudicium
deſerit.

15 Qui iuſtificat impium, & qui condemnat iuſtum, Leuit. 7. 1
abominabilis eſt vterq; apud Deum.

VAR. LEC.

a Syr. non morietur. b Chal. Qui effundit ſanguinem ſicut aquam concitat iurgia. Syr. qui effundit ſanguinem iudicium excitat ante principem. c Chal. antequam exardeſcat lis, dimittenda eſt.

SALOMON ISACIDES.

14 *Qui dimittit aquam* פּוֹטֵר מַיִם porer maim aperiens aquam. Qui prior lites miſcet, ſimilis eſt foramen patefacienti in ſtagnantium aquarum uallo, & repagulis, per quę aquę effluant, hę namq. cum emiſſę fuerint, foramen per quod laxatę ſunt, latius ſubindè efficitur, ità contentio vires, incrementumq. acquirit.

Antequam patiatur contumeliam התגלע hitghaleha patefiat. Antequam probrum, crimenq. tuum patefiat litem deſere.

A. ABEN EZRA.

14 *Qui dimittit* פּוֹטֵר poter. Aperiendi vim habet. q. d. Qui fontibus viam aperit, illorum aquę latius dimanãt, miſcenturq. ità cum alijs, vt terram latè alluant: atq. eadem ratione litis exordium aquis comparandum eſt.

antequam patiatur התגלע hitgaleha .i. Antequam quis contentioſè ergà alterum litem ſuſcipiat, opus eſt, vt eam dimittat. Alia explicatio. Sicut aquarum eruptio eſt litis exordium, quod quidem à paruis initijs ortum habet, verum latè excreſcit.

Patiatur התגלע hitgaleha idem ac התגלות hitgaluth .i. reuelari. Antequam reueletur.

LEVI GHERSOM.

13 *Qui reddit mala* Qui pro beneficio malum rependit, reus eſt, vt nunquam ab eius domo calamitas diſcedat, atq. id duplici de cauſa: primo quidem, quod illum cæteri Beneficijs ornare non ſtudeat, ab illo malis bona compenſari animaduertentes, quocircà cum in

eius domu malum verſabitur, non recedet, nemine illud auertere curante: deinde verò reus hic eſt, vt à Deo iuſta pæna plectatur ob huiuſmodi fædam conſuetudinem, ob quam mortales bonis vniuerſis careant; quod quidem contingit, cum vir ſeſe Deo demittat ob beneficiorum copiam, qua à Deo iugiter cumulatur: quod ſi quis beneficos non agnoſcat, nec etiam Deum recognoſcet ob illa, quæ liberaliter elargitur: quamobrem repudiabitur Deus, ac probris ſceleratiſſime, contumelijſq. petetur.

14 *Qui dimittit* Altercationis igitur, diſſidijuè exordium ſimile videtur cum quis locum patefacit, ex quo aquæ perrumpant, a quibus foramen illud aſſiduo fluxu, & progreſſu magis, ac magis pateſiat. Quæ cū ita ſint prætermittēda ſunt ea, ex quibus diſſidia oriūtur, antequam lis ſuſcipiatur; poſtea namq; in dies latius ſerpit, augeturq; ità vt ſedari nequeat.

15 *Qui iuſtificat impium* Qui iuſtum decernit reum iudicio effectum; vel è contrà reum facit inſontem virum; vterq; Deo prorſus eſt inuiſus; illud .n. inprimis conuenit, vt à ſcelēſtis nos cohibeamus, eorumq; actiones deteſtemur, cum ità maximè iuuemur, vt ab illorum imitatione abſtineamus. Conſentaneum pariter eſt, vt pijs, honeſtiſq; viris nos adiungamus: atq; eadem omninò de cauſa eorum actiones laudibus proſequamur.

Verſ. XVI.

16 Quid prodeſt ſtulto ᵃ habere diuitias, ᵇ cum ſapientiam emere non poſſit?

Qui altam facit domum ſuam quærit ruinam, & qui euitat diſcere incidet in ruinam. } *Deſiderantur in hæbreo.*

VAR. LECT.

a *Chal. negotiatio.* b *cum non habeat cor ad comparandam ſapientiam. Chal. qui non habet cor, neq; ſcientiam.*

SALOMON ISACIDES.

16 *Quid prodeſt* למה זה lamma zeh ad quid hoc? Ad quid in manibus ſtulti eſt pretium, & diuitiæ ad ſapientiam addiſcendam, hoc eſt ad ſacræ legis cognitionem acquirendam.

Cum non poſſit ואין לב veen leu non eſt cor. Cum eam corde fouere, & conſeruare nequeat; neq. legis ſtudio vacet, niſi vt ad dignitates, atq. honores promoueatur.

A. ABEN

A. ABEN EZRA.

16 *Diuitias* מחיר mechir precium. Vt quid in manibus pretium habet ſtultus, quo ſapientiam ſibi comparare poſſit, cum corde careat .i. nulla illius cupiditate teneatur.

LEVI GHERSOMITES.

16 *Quid prodeſt* Quorſum vecors ſapientiæ vacabit, cum expers ſit eius, quod illam recipiat, nec illi admittendæ ſit aptus.

Verſ. XVII.

16 Omni tempore diligit qui [a] amicus eſt: [b] & frater in anguſtijs comprobatur.

VAR. LECT.

a Chal. ſocius. b Syr. frater ad tribulationem naſcitur. Chal. frater ad tempus anguſtiæ natus eſt.

SALOMON ISACIDES.

17 *Omni tempore* Semper ſocios diligito, vt itá tibi amicos compares.

frater in anguſtijs comprobatur יולד ijuualed. Edetur in lucem. Cum verò in anguſtijs verſaberis, tibi amicus inſtar fratris gignetur, qui opem ferat, ſociumq; calamitatis ſe tibi adiungat.

A. ABEN EZRA.

17 *Omni tempore* Omni quidem tempore amicus amicum beneuolentia proſequitur, verum vt frater eſt qui diligit, quando res noſtræ aduerſo curſu ferri incipiet, non autem omni tempore.

Comprobatur יולד ijuualed gignetur. Iuxta linguæ canones dicendum fuiſſet תולד tiuualed voce verbi fęminea .i. cum naſcetur calamitas.

LEVI GHERSOM.

17 *Omni tempore* Siue felicis, ſiuè aduerſę fortunę tempore amicus amico adhęrebit; id .n. peculiare eſt amicitię legibus obſtricti, vt amicum calamitate preſſum ne ad momentum quidem deſerat.

Comprobatur Qui alteri amicus efficitur in calamitate frater

ter potius eſt, quam amicus. Vel etiam. Amicus ab amico nunquam diuelletur, vt illius bonis ſimul gaudeat, & opem ferat eidem in aduerſis; frater autem non ita anxius eſt, vt felici tempore cum fratre ſit coniunctus, ſed in calamitatibus vehementer ad ſuppetias ferendas excitatur, natura ad id impellente, cum eadem compagine corporis, oſſiumq; conſtet.

Verſ. XVIII. XIX.

18 ª Stultus homo plaudet manibus cum ſpoponderit pro amico ſuo.

19 ᵇ Qui meditatur diſcordias, diligit rixas: & qui exaltat ᶜ oſtium, quærit ruinam.

VAR. LECT.

a Chal. filius hominis indigens intellectu pangit manum ſuam, & ſpondet fideiuſſionem pro amico ſuo. Syr. prabet manus ſuas. b Chal. qui diligit peccatum diligit rixã. Syr. qui diligit iniquitatem, diligit iniquitatem, & oppreſſionem. c Syr. qui extollit portam ſibi ruinam quærit.

SALOM. ISAC.

18 *Plaudet manibus* תוקע כף tokeah caph conſerens manus. Fide iubens manum conſerit de pecuniarum ſolutione ab altero pręſtãda. Aliter etiam exponito. Stultus manum conſerit, vt leges amplectatur deſiſcentium a recta fide, cum anteà corã amico ſpopondiſſet .i. iam Deo vadimonio ſe obſtriuxiſſet, ſe illius pręcepta obſeruaturum.

19 *Qui meditatur diſcordias* פשע peſah ſcelus. Qui in amicum nefaria machinatur, diligit rixas, contentiones .n. & iurgia ſectatur.

Mich. 7. v. 5. os & oſtium dem. *Qui exaltat oſtium*, Qui ſuperbè, & arroganter loquitur, iuxtà illud, cuſtodi oſtia oris tui.

A. ABEN EZRA.

18 Adhęrent hęc duo q. d. Qui manum porrexerit, vt pro alio fide iubeat apud fęneratorem, excors vocabitur. Illud pręterea libẽter conabitur, vt ob ſceleris, litiumq; amorem alter in litibus cum ipſo verſetur.

19 *Qui*

19 *Qui exaltat oſtium* Innuunt hęc oris repagula laxata. q.d. Qui vocem extollit, quę eſt oſtium ſermonis, vt lites miſceat, hic ſibi extremam perniciem inferri curat, oſtium autem os eſt ad mentem illorum, cuſtodi oſtiā óris tui. Mich.7.v.5.

LEVI GHERSOM.

18 *Stultus homo* Narrat in pręſentia ſapiens, eſſe aliquod auxilij genus, ex quo non niſi bona quis ſe relaturum autumet, cum tamē ad extremum grauiſſimo detrimento indè afficiendus ſit; quamobrem huiuſmodi auxilium non niſi dementis erit. Si .n. quis fideiubeat ſe alienum debitum perſoluturum, manumq; de more cum altero conſerat ex eo fiet, vt qui in oculis ferebatur, inuiſus fiat, illoque malo prætereà premetur, vt ei tota æris alieni ſolutio incumbat.

19 *Qui meditatur diſcordias* yea אהב oheu peſah. Qui amat malum. Qui optat vitium deprehendere in ijs quæ dicuntur, vel fiunt, eaq; nimis anxie, & acute perpendit, diſſidia, liteſq; amat, cum indè rixæ gignantur.

qui oſtium Qui attollit oſtium ſuū, vt in rebus eam proſpiciat rationem, qua ſe in ſublimioris dignitatis ſede collocet, ex quo fiat, vt in rebus crimen reperiat, ſe ipſum magnæ exiſtimationis, dignitatiſq; virum, ſummiſq; honoribus dignum reputans, hic inquam ſuam quęrit perniciem; nam ita grauiſſima mala in ſe accerſit, quod quidem eleganter hac metaphora oſtium attollentis adumbratum eſt; contingere .n. poteſt, vt qui in ſublimi oſtium ſuum ędificarit, inde corruat, & confringatur.

Verſ. XX. XXI.

20 Qui peruerſi cordis eſt, non inueniet bonum: &
[a] qui vertit linguam, incidet in malum.
21 [b] Natus eſt ſtultus in ignominiam ſuam: ſed [c] nec
pater in fatuo lætabitur.

VAR. LECT.

a Chal. qui peruerſus eſt lingua. b Chal. qui generat ſtultum, mæſtitia erit ei. Syr. qui gignit ſtultū ad confuſionem ſuam. c non lætabitur pater inſipientis.

A. ABEN EZRA.

20 *In malum* Quod nimirum perpetrare cogitabat.

21 *In fatuo* לנבל naual nebulo. Qui fatuum ſermonem depromit.

LEVI GHERSOM.

21 *Natus eſt ſtultus* Qui vecordem in lucem edit, id in ſuam perniciem præſtat; labore .n. cumulatur ob illius dementiam, eiuſq; vitia.

Nec pater in fatuo Cum fatuum, & nebulonem tum rebus gerendis, tum ſermone ſe prodet.

Verſ. XXII. XXIII.

22 Animus gaudens [a] ætatem floridam facit: ſpiritus triſtis exſiccat oſſa.

23 [b] Munera de ſinu impius accipit, [c] vt peruertat ſemitas iuſtitiæ.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. pulchrum facit corpus. b Syr. qui munera accipit iniquus eſt. c Syr. declinat enim viam iudicij. Chal. vt declinet a via iudicij.

SALOM. ISAC.

22 *Animus gaudens* Cum quis animo hilari, & ſereno eſt, idem vultum nitentem, florentemq; efficit.

23 *Munera de ſinu* Præpotens Deus de ſinu impij munera verborum accipit clanculum inter ſe, & illum.

Vt peruertat Vt iudicium cui ſceleſtus obnoxius erat, à malo ad bonum traducat.

A. ABEN EZRA.

22 *ætatem floridam facit* ייטב גהה ietcu gheah benefacit vt medicina. Deſideratur autem Caph ſimilitudinis particula. q.d. Cor hilare pro ſuo munere corpus adiuuabit, ac ſi eſſet medicina, nam iſtius munus eſt, vt lætitiam gignat, morboſq; depellat, iuxta illud לא
יגהה lo iigha non ſanabit a vobis plagam. Animus autem triſtis, qui
Oſ. 5. v. 16. propter ſæculi huius negotia ira afficitur, exſiccat oſſa, quibus corpus nititur, nec aliquod adiumentum ex medicina percipitur.

23 *De ſinu* Occultò munus accipit, vt à iuſtitiæ tramite, qui rectus eſt deflectat.

LEVI GHERSOM.

22 *Animus gaudens* Ex animi hilaritate corporis iucunda forma redditur; cũ ſanguis, calorq; à natura ingenitus latè per illius partes effundatur: animus vero deiectus, mæroreq; inuolutus ſecus quam lætitia præſtet, membra exſiccat, & areſacit, recipiente ſe ſanguine, & calore ad intimas corporis ſedes. Ex quo aperte intelligimus, hilaritatem laudabilem, è contrà verò mærorem vitio non carere.

23 *Munera de ſinu* Occulte munera accipit, ità vt à nemine id reſciatur, atq; id, vt à iuſtitiæ norma recedat.

Verſ. XXIV. XXV.

24 a In facie prudentis lucet ſapientia: oculi ſtultorum b in finibus terræ.

25 c Ira patris, filius ſtultus; & d dolor matris, quæ genuit eum.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. vultus prudentis hilaris eſt in ſapientia. Syr. facies prudentis intuetur ſapientiam.* b *Chal. in profundis terræ.* c *Chal. exaſperat patrem ſuum.* d *Chal. exacerbat matrem ſuam.*

SALOM. ISAC.

24 *In facie* Coram prudente, ſeu prudenti ſapientia obuia, & facilis eſt.

Oculi ſtultorum in finibus terræ Ita vt inquias haud ſapientia mihi parabilis eſt, cùm à me lõgè arceatur? quomodo in manu mea erit, vt varios ordines legales recenſeam, & comprehendam? ſed .n. ſapienti id facillimum eſt, qui modo duo capita, modo duo alia memoriæ commendat, & inquit: ità maiores mei ſe geſſerunt.

25 *Ira patris filius ſtultus* Velut Ieroboam, qui Deo infenſus eius iram exciuit.

Dolor matris Synagogæ Iſraeliticæ idem doloris acerbitatem intulit, quam in crimina protraxit.

A. ABEN EZRA.

Copulantur hi duo verſiculi.

24 *In facie prudentis* Sapientia coram prudente eſt, cum eam præ cæteris vel ab vniuerſis adipiſcatur.

Oculi ſtultorum Stultus oculis diſcurrit, vt ſapientiam in extremis orbis finibus inueſtiget, cum alios regionum ſuarum dementes ſibi ſimiles arbitretur, ideoq; mærorem parentibus infert, cùm in longinquas regiones transferre ſe velit.

LEVI GHERSOM.

24 *In facie prudentis* Prudens facile ſibi obuias ſapientiæ rationes reperit, cùm ex vniuerſis, quæ exiſtunt excitetur ad ſapientiam admirabilem comparandam: cum etiam ob eam, quia pollet ſapientiam, ſuperiora intelligat. E contrà demens cum ſapientiæ ſtudio vacabit, oculos in finibus terræ intentos habebit, ratus illam ibidem ſolum reperiri; quamobrem totum ſe inertiæ dedit.

25 *Ira patris* Stultus patrem aſſiduè ira ſuccendere matriq; dolorem acerbiſſimum inurit, quod illorum inſtitutionem repudiet.

Verſ. XXVI.

26 Non eſt bonum: damnum inferre iuſto, nec percutere ª principem, qui recta iudicat.

VAR. LECT.

ª *Syr. iuſtos, qui dicunt recta.*

SALOMON ISACIDES.

26 *Non eſt* לא גם gam lo. Etiam nõ bonum. Haud a Deo dictum eſt, vt Iſraeliticum nomen prorſus aboleretur, cum eidem viſum non ſit, vt omnes exitio plecterentur.

Nec percutere principem Nec etiam Deo viſum eſt, principes percuti, hoc eſt qui vitæ integritate inter eos excellerẽt, qui ſunt principes & liberales ob æquitatem, iuxtà illud. & dereliquam mihi
3. Reg. 19. v. 18. in Iſrael ſeptem millia virorum, quorum genua non ſunt incuruata ante Baal.

Principem נדיב nediu. Quæ vox eandem habet emphaſim quam
Eſai. 32. v. 8. illa, liberalis liberalia conſuluit, & ipſe propter liberalia ſtabit, vbi נדיב nediu à liberalitate ſuam ſignificationem deſumit, liberalemq; ſignificat.

A. ABEN EZRA.

26 *Non eſt bonum* גם gam etiam. Cum ſuperioribus iungitur, vimq; muneris exagerat, quod ab impio acceptum eundem ad mul

ctam

ctam inſonti irrogandam adducit. Quare hæc erit ſeries. Etiam illud non eſt cõſentaneum, vt iuſtus plectatur, mulctamq; ſoluat, vbi verbum ענש hanos efformatur à nomine ſubſtantiuo mulctæ. Nec etiam bonum eſt, vt principes verberentur, propter ſuam æquitatem.

LEVI GHERSOM.

26 *Non eſt bonum* Nec verò ſatis eſt ſtulto, ſi ità ſe gerat, niſi etiam pro arbitratu mala præoptet etiam ergà eum, in quem id minime conueniat, ita ut etiam iuſtum ob probitatem, qua excultus eſt puniat, principeſq; percutiat ob ſuam integritatem, nam quiſquis rectè agit, improbus illi videtur.

Verſ. XXVII. XXVIII.

27 Qui ᵃ moderatur ſermones ſuos, doctus & prudens eſt: & ᵇ precioſi ſpiritus vir eruditus.

28 Stultus quoq; ſi tacuerit, ſapiens reputabitur; & ſi compreſſerit labia ſua, intelligens.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. qui prohibet verba ſua noſcit ſcientiam. b Chal. qui humilis eſt ſpiritu vir intelligens eſt. Syr. longanimis, & patiens ſapiens eſt.

SALOM. ISAC.

27 *Qui moderatur ſermones* Scientia excultus haud loquax eſt, vel ſermone immodeſto.

precioſi ſpiritus קר רוח Kar ruach. Qui ſermonis parcus eſt, ſuaque moderatur verba, prudens eſt.

A. ABEN EZRA.

Hęc innicem connectenda, declarantq; ſilentij morem laudabilem eſſe q. d. Qui verbis parcit, & ſilet, ſcientia præditus eſt.

Precioſi ſpiritus .i. doctrinæ. q. d. Doctrina eius precioſa eſt, & rara, vt è contrà vecors vniuerſa, quæ ſcit, effundet.

28 *Stultus quoq;* Particula quoq; pertinet ad maiorem amplificationem laudum illius, qui ſermone ſit parcus, vt etiam ſtultus, qui ſilentio dat operam ſapiens habeatur.

LEVI GHERS.

27 *Qui moderatur* Vir igitur rerum cognitione præditus verba

continet, cum non loquatur niſi quando opus fuerit: prudens verò ſibi gloriam animi, ſplendoremq; comparat; neq; .n. multa magnatum conſuetudine vtitur, nec loquax eſt, ſed ſermones precioſos eſſe vult; .i. raros, neq; tamen ob faſtum hæc præſtat, vitio .n. turpidiniq. adſcriberetur.

28 *Stultus quoq.* Illud etiam emolumentum ex verborum parſimonia percipitur, vt per eam à viro quandoq. dementia pellatur, prudenſq. pariter habeatur qui labijs ſuis clauſtra ſilentij imponit, nec garrulus ſermonibus vacat.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

Verſ. I. II.

1. [a] Occaſiones quærit qui vult recedere ab amico: [b] omni tempore erit exprobrabilis.

2. Non [c] recipit ſtultus verba prudentiæ: niſi ea dixeris, quæ verſantur in corde eius.

VAR. LECT.

a Chal. deſiderium quærit ſeparatus. Syr. & in ſilentio ſuo cogitat deſiderabilia. b Chal. omne conſilium deridet. Syr. bonam doctrinam deridet. c Chal. non vult ſtultus intelligentiam, ſed in ſtultitia immoratur eius animus. Syr. ſtultus non amat ſapientiam, quia cor eius ſtultitiam cogitat.

SALOMON ISACIDES.

1 *Occaſiones quærit* לתאוה יבקש נפרד letaauah iebaches niphrad. Ob deſiderium quærit ſeparatus. Qui à Deo diuulſus eſt illius præceptis non obtemperans, cupitatibus, prauiſq; animi motibus obſequitur: atq. ita tandem omni tempore erit exprobabilis .i. inter ſapientes probrum ſuum prodet. Rabbini verò antiquiores de Loth id expoſuerunt, qui à cupiditate ſua abreptus ſe ab Abrahamo ſe-
Gen. 13. v. 1. iunxit, iuxtà illud, elegitq. ſibi Loth regionem circa Iordanē, & receſſit ab oriente, diuiſiq. ſunt alterutrum. Hic verò verſiculus ſpectat ad declarandum eius inceſtuoſum crimen, quod tandem in vniuerſis cœtibus Iſraeliticis, & ſcholis euulgatum ſit; Amonitas

& Moabitas, qui ex nefario illo congreſſu ortum habuerant, inter Iſraelitas admitti nefarium erat, iuxtà illud non veniet Amonita, vel Moabita &c.

2 *Niſi dixeris* כי אם בהתגלות chi im beithgaluth niſi in reuelãdo. Stultus hoc maximè delectatur, vt quæ corde ſuo latent in vulgus prodat.

A. ABEN EZRA.

Adhærent hæc duo.

1 *Occaſiones quærit qui vult* לתאוה letahauah. Propter deſiderium nam Lamed ſignificat propter.

Vult recedere נפרד niphrad huc, illucq; oberrans. Qui ſcilicet à ſedibus ſuis diuellitur, vt ſapientiam conſectetur propter vehementem cupiditatem, qua flagrat eius obtinendæ.

Omni tempore erit exprobabilis בכל תושיה יתגלע becol tuſciah ijtgaleha in omni ſapientia ſe miſcebit. Cum omnibus viris doctis miſcebit ſe, & conſuetudinem habebit.

2 *Non recipit* Stultus non delectatur, vt prudentia imbuatur, ſed maxima voluptate perfunditur, cum eius cor manifeſtatur, hoc eſt dementia; patefit cum .n. cor, ſeu animus licet longè ab oculis remotus ſit, proditur ob ſtultitiam, aut ſapientiam.

Mirum quã à vulgata diſſentiat Vult ergo A. Ezra eam adhiberi explanationem ob cupiditatem ſuã diuellitur vir a ſuis ſedib⁹ vt cum doctis aſſueſcat.

LEVI GHERSOMITES.

1 *Occaſiones quærit* לתאוה יבקש letaauah ieuaKKes ob cupiditatem quærit. Qui contemplationis rei ſeparatæ, & ſimplicis, ad quã cupiditas rapitur, metam quærit, intelligenda omni lege intelligibili, quæ in ſingulis rebus latet, mirificè delectabitur; hæc .n. eſt perfecta contemplationis ratio, cum res ad ſua principia, ſimplicesq; cauſas, à quibus ortum habet, reuocatur. Hæc etiam ità interpretari libet. Qui corporis cupiditatibus obſecutus ad aliquid expetendum trahitur, ſi contemplationi rerum ſeparatarum vacet, in ſingulis licet facilia, ac probabilia ſint dubius hærebit; ac illa placebunt, quæ aliena ſunt, in ijſq; deſudabit, quæ ad rem non faciant, cum non multum ſit exercitatus in contemplatione rerum, quæ à mentis machinatione ortum ducunt, & plus æquo cupiditatibus corporis morem gerere ſtudeat.

2 *Non recipit ſtultus* Vecors prudentiam non amat, niſi quando eiuſdem inſcitia, animusq. patefit, tunc .n. tantummodo vim prudentiæ magnam eſſe arbitratur, ſed deinde ad ſapientiam acquirendam, animoq; conſignandam non excitatur.

Verſ. III. IV.

3 * Impius cum in profundum uenerit peccatorum

rum, [b] contemnit: ſed ſequitur cum ignominia & opprobrium.

4 Aqua profunda [c] verba ex ore viri: vt torrens redundans fons ſapientiæ.

VAR. LECT.

a Chal. quando venit impius in ſtultitia. b Chal. venit & in ignominia, & opprobrio. Syr. venit ſuper eum ſtultitia, & opprobrium, & calumnia. c Chal. os viri.

SALOM. ISAC.

3 *Sequitur cum ignominia* ועם קלון חרפה oyhim Kalon cherpha. Cũ contẽptu opprobrium .i. Ignominioſum eſt alicui, cum ſibi probrum eligit, & ſcortationem.

4 *Aqua profunda* Fons ſapientiæ eſt velut fluuius ſcaturiens, & aquæ profundiſſime.

Ex ore viri איש iſc. Vir. ſeu robuſtus. In ſacris litteris cum viri vox vſurpatur, fortem, ſtrenuumq́. ſignificat, atq́. ob fortitudinem magnum, & excellentem.

A. ABEN EZRA.

3 *Impius cum in profundum* בבוא רשע beuo reſah, veniente impio: Cum impius in lucẽ editur ſimul cũ eo accedet contẽptus, quo alios ludibrio habet, atq́. illis deſpiciẽdis opprobrium, quo illos appetet, ſimul aderit. Senſus autem eſt, ex contemptu opprobrium oriri, quemadmodum flagitium eſt anſa flagitij.

4 *Aqua profunda* Verba ſapientis ſunt velut aquę profundæ, quæ pellucidę ſunt.

Torrens redundans Qua ratione torrens aſſiduè aquas ebullit, ità ſcaturigo ſapientiæ viri exhauriri nequibit.

LEVI GHERSOM.

3 *Cum in profundum venerit* בבוא רשע beuo reſah. veniente flagitioſo. Adueniente ſcelesto ſimul etiam contemptus adeſt, ſolemne.n. illi eſt, vt alios floccifaciat. Præter contemptum vero, & ignominiã, quæ is notatur ob fœdas, ignominioſasq́. actiones, cæteris eadẽ contumelioſa affinget maculas .n. & probra, quibus ipſe laborat, cæteris etiam inuri curat.

4 *Aqua profunda* Verba ſapientis ore prolata ſunt velut aquę profundæ; nec.n. eorum vim, finemq́. facile aſſequi poterimus, nec etiã illo-

illorum arcana penetrare licebit abſq. negotio, cùm ſint tanquam fluuius redundans, cuius aquæ nūquam vbertim emanare intermittant. Fons ſapientię ſemper ſcaturigo perrennis erit, tū quoad iſta, tum quoad cætera. Quare ſapiens maiori vi pollebit, vt maiora inueſtigare queat. Nec ineptè dices inſinuari ſapientis animum, à quo cuncta dimanant; quo .n. plura ex illo profluūt, eò plura ſuperſūt, quæ effluere poſſint.

Verſ. V. VI. VII.

5 Accipere perſonam impij non eſt bonum, [a] vt
declines à veritate iudicij.
6 Labia ſtulti [b] miſcent ſe rixis: [c] & os eius iur-
gia prouocat.
7 Os ſtulti [d] contritio eius: & [e] labia ipſius, ruina
animæ eius.

VAR. LEC.

a Chal. neque declinare a iudicio contra iuſtum. Syr. neq; etiam peruertere iudicium in iuſtum. b Chal. adducūt illum in iudicium. Syr. ingrediuntur iudicium. c Chal. os eius perducit eum ad rixam. Syr. adducit eum ad mortem. d Chal. pauori eſt ſibimet. e Syr. Illaqueat ſe ipſum labijs ſuis. Chal. labia eius ſunt laquei animæ eius.

SALOM. ISAC.

5 *Non eſt bonū* Non cōducit flagitioſis, vt allegoricè antiquiores Rabbini explicauerūt, eorum rationem haberi, dum in terris vitam degunt, cum futuro ſæculo pænas criminum perſoluant.

Vt declines à veritate Vtile autem iuſtis eſt, ſi cum illis quandoq; iniuſte agatur; cum trutina iuris adulterata rei fiunt; adhuc vitæ vſuram habentes; hi .n. inter viuos noxarum ſuarum pænas reddunt; futuro autem æuo beatitudine perfruentur. Sed non eſt alius ſenſus, quam qui à ſimplici ſacri contextus ſono emergit.

6 *Labia ſtulti* Sermones vniuerſi vecordis non niſi verbis contētioſis, & iurgioſis conſtant.

Iurgia prouocat למהלמות יקרא lemahalumoth iKra verbera vocat; Opifex eſt ſibi, vt verberetur.

A. ABEN

A. ABEN EZRA.

Tria hæc ſimul nectenda, quorum hæc erit explicatio. Haud operæ precium eſt, vt in iudicio profligati ratio habeatur; ideò .i. iuſtus eſt neſcius criminis.

6 *Labia ſtulti* Stultus autem .i. perditus ille, de quo ſit mentio, cuius labia ſunt in cauſa, vt litibus ſe immiſceat, hic inquam ore ſuo ad litem adducitur propter percuſſiones, & verbera, hoc eſt, quod conclamarit ad ſociũ percutiẽdũ, plagiſq; afficiendũ. Quare os eius erit contritio .i. ſibi ipſi exitium accerſet, & labia eius erunt ruina animæ eius .i. ſibimet cladem, offendiculumq; molita ſunt, vt ideò illius non ſit habenda ratio.

LEVI GHERSOM.

5 *Non eſt bonum* Nefarium eſt, vt crimino ſi ratio habeatur in iudicio, quo inſons iudicio perturbato cauſa cadat; ſi .n. iudex ſcelestum in iudicio honore proſequatur, iuſto os obſtrui contingit, ne opportuna reſpondeat, cum ſibi perſuadeat, iudicis animum parti ſecum in iudicio aduerſanti fauere.

6 *Labia ſtulti* Stulti os lites, diffidiaq; ſerit, cum non niſi calumnias, contumeliaſq; effutiat, idemq; plagas, grauiaq; verbera in ſe concitat, quibus vir perdatur.

7 *Os ſtulti* Huius ſermones excidium, cladem que inferunt, & ſunt ruina animæ eius .i. varijs rationibus lites ſerens ſibi ipſi calamitatem procreat, grauiaq; diſcrimina ſubit, cum præterea præ vecordia, qua laborat ſæpiſſimè cogitet in iudicio, in quo iuſto aduerſatur, vtilia ſe eloquuturum, cum tamen ſecus protſus ſe res habeat, tum etiam quod ea pateſaciat, quæ occultare opoi tuiſſet, ex quo male cedunt negotia, & quæ optabat.

Verſ. VIII. IX.

8 Verba a bilinguis, b quaſi ſimplicia; & c ipſa
perueniunt quaſi ad interiora ventris.
Pigrum deijcit timor; animæ autem effœminatorum eſurient. } *Deſiderantur in hebreo.*
9 Qui d mollis, & diſſolutus eſt in opere
ſuo e frater eſt ſua opera diſſipantis.

VAR. LECT.

a *Chal. ſuſurronis. Syr. maleſici.* b. *Chal. dolore afficient illum.*

illum. Syr. deijciunt illum in malum. c Chal. & deducent illum in profundum inferni. Syr. eadem illum adducunt ad manſiones inferorum. d Chal remiſſus in opere. e Chal. ſocius eſt viri diſſipantis.

SALOM. ISAC.

8 *Quaſi ſimplicia* כמתלהמים chemitlahamim, idem ac מהלומות mahalumoth Verba hæc ſunt contuſiones, & verbera.

9 *Mollis, & diſſolutus* Qui à ſacra lege ſe diuellens totum philoſophiæ ſe tradit.

ſua opera diſſipantis .i. Satanæ.

A. ABEN EZRA.

Copulantur hæc duo.

8 *Quaſi ſimplicia* כמתלהמים chemitlahamim. Quaſi occulta. Sunt veluti verba abſcondita, & inuoluta; verba inquam fraudantis.

Ad interiora ventris .i. ad animum.

9 *Qui mollis* גם gam etiam. Particula hæc pertinet ad maiorem rei declarationem q. d. Qui verbis vtitur ſuſurronis, etiam ille remiſſus eſt in ſuis actionibus, ne illas abſoluat, cum fraude vtatur.

Frater eſt ſua opera diſſipantis Frater eſt domini perdentis quæ in ſua poteſtate ſunt: dicitur autem frater, quod ſimilis ſit perdenti opus ſuum, iuxtà illud fecit fratrem .i. ſimile fecit, qui .n. male agit, peccantis frater appellatur.

LEVI GHERSOM.

8 *Verba bilinguis* Delatoris ſermo, qui gratis conqueritur, nec iniuriam paſſus lamentatur, compactus eſt ad normam eorum, qui ſe vulneratos, & mancos præſeferunt, quo facilius aliorum pietatem in ſe excitent. Hæc ergò verba ità grauia ſunt eis, in quos pronuntiantur, vt animi recondita penetrent, menſq; ob illa vehementer angatur, grauiſſimum .n. eſt, ſi turpè aliquid dixiſſe, feciſſenè inſimuletur, cuius prorſus inculpatus, & neſcius ſit.

9 *Qui mollis* Ille etiam, qui deſidia inuolutus operi vacat ſimilis eſt ei, qui laqueis inſtructus ſit ad mortales circumueniendos, quod quidem varia ratione contingit, tum quidem, quod qui opus alteri demandauit, ſperet futurum, vt illud ritè, & ad artis normam abſoluatur, nec animaduertit quid ex illius artificis ignauia proueniat, quemadmodum qui laqueo implicatur, id non agnoſcit, niſi quando eſt irretitus. Deindè vero, ſi ſibi quis laboret, ob deſidiam,

& oſcitantiam artis fructum non percipiet, ex quo opus ſuum intermittere cogetur, quo ad vitam traducendam neceſſaria ſibi pares. Tertio ſi opus huiuſmodi ad virum, vt vir eſt ſpectet, ſi nimirum ſit rerum poſſeſſio, quæ à mente pendent; inertia humanam mentem laqueis corporeis conſtringi, & eiuſdem calamitatibus ſubeſſe curat. Atq; hæc opportuna viſa ſunt ad ſacri contextus explanationem. Commoda verò, quę indè emergunt quam plurima ſunt ob multa, quę in his latent, vt apertè conſtat ex ſingulis pronutiatis. Generatim verò pars hæc continet, quæ ſpectant ad fugãdam dementiam, impietatem, ignauiam, mendacium, dolum, odiũ, vitium, ſermonis copiam abſq; vlla opportunitate, vel fructu, męrorem, cęterorum contemptum, conſilijq; auerſionem.

Verſ. X.XI.XII.

10 [a] Turris fortiſſima nomen Domini: [b] ad ipſum currit iuſtus, & [c] exaltabitur.

11 Subſtantia diuitis, vrbs roboris eius, & [d] quaſi murus validus circumdans eum.

12 Antequam conteratur, exaltatur cor hominis: & antequam glorificetur, humiliatur.

VAR. LEC.

a Chal. Turris fortitudinis nomen Dei. b Chal. in ea curret iuſtus. c. Syr. & fortis. d Chal. quaſi murus eleuatum eſt habitaculum eius. Syr. habitatio eius in muris fortibus.

SALOMON ISACIDES.

10 *Et exaltabitur* Is qui à diuino nomine corroborabitur.

11 *Circumdans eum* במשכיתו bemaſchito. in penetralibus, ſeu tecto eius. Diuitiæ ergò illius ſunt in penetralibus tecti eius nam lapis, quo pauimentum domus ſternitur, & tegitur appellatur אבן משכית euen maſchit.

Mens auctoris eſt diuitię ſunt in domo ſtrata lapidibus pauimentia סכך ſachach.

A. ABEN EZRA.

Copulantur hi tres verſiculi.

10 *Ad ipſum currit* בו ירוץ bo iaruts. in ipſo curret. Diuini nominis

nis opè curret, Vel in ipſo conteret hoſtes ſuos, licet ירוץ iaruts ſcribatur cum ſcurek, iunta illud ארוץ aruts. in te conteram exercitum. 2.Reg.22.v.
& exaltabitur Quo tempore cum hoſtis obſidebit ab illo ſuperari nequibit. 30.

12 *Sicut murus* Particula comparationis vim, vſumq; habet à ſuperiori, eaq; erit expoſitio. Sicut turris fortitudinis, ità nomen Domini iuſto in anguſtijs poſito: opulenti verò facultates ei tanquam vrbs fortitudinis videntur, putatq; futurum, vt illarum ope exaltetur, quemadmodum iuſtus nomine diuino. Cenſet etiam diues tãquam murum editum opes ſuas in domo vndequaq; proſpiciente, nam paraphraſtes השקיף proſpexit vertit אסתכי.

LEVI GHERSOM.

10 *Turris fortiſſima* Diuinum nomen eſt velut turris munitiſſima, cum ab illo viro robur, viſq; tribuatur, ità vt à nulla re aduerſa poſſit expugnari: ſecurus item, & munitus idem erit, ne externo malo prematur ob ſingularem prouidentiam, atq; etiam cũ vir ille ſingularem coniunctionem cum Deo habeat; nam pro virium ſuarum imbecillitate aſſequi ſtudet rebus inditam legem intelligibilem, per quam ad Deum prouehimur, à quo ortum, naturamq; habuerunt in orbis molitione, cui quidem nititur cum nomen eius ſit validiſſimum, vt explicaui in libro bell. Dei. Iuſtus igitur ob munimentum, quo fulcitur, nomen nempè diuinum, excurret in cognitione eorum, quæ cupiet, ſeq diuina ope iuuari experietur; ita vt ſingulari vi, & robore firmatum ſe intelligat quoad ea, quæ inueſtigabat, multoq; magis illo, qui ſibi ipſi nitatur, quod laborarit in apta cauſarum ſerie adhibenda, vt rem ſequeretur, non tamen diuino auxilio innixus. Atq; hæc, quæ diximus magis opportuna adhuc intelliges ex ipſa allegoriæ ratione, nam cum deficere, debilitariq; ſoleat curſu mortalis, inquit tamen Salomon, futurum, vt hic corroboretur, & extollatur, licet rapido curſu latus fuerit, quod quidem veritati conſentit, vt explicaui.

11 *Subſtantia diuitis* Diuitiæ opulento ſunt inſtar vrbis munitiſſimæ, cum ſibi perſuadeat, vt arbitratur, ac peruidet, in ijs ſuum robur, & munimen ſitum eſſe; illæ inquam ſunt tanquam murus ſublimis; quicunq; .n. ad moleſtiam inferendam acceſſerit, illas anxie appetit. Atqui inter robur hoc, & illud, de quo paulo ante facta eſt mentio, planiſſimum eſt diſcrimen; ſuperius .n. abſolutum eſt; hoc autem non niſi quoad aliquid, & malo anſam, vt diximus, quãdoq; præbet, iuxta illud, & non audiet inops increpantis correptionem. Quamobrem facultates robur non ſunt, niſi ex opinione, & perſuaſione illas poſſidentis, non quod reipſa ita ſint.

12 *Antequam conteratur* Animi elatio, & faſtus; è contrà eiuſdẽ

demiſſio gloriæ, & dignitatis eſt origo, quod ex ipſa horum morum natura abſq; negotio patet.

Verſ XIII.

13 Qui priùs reſpondet, quam audiat, a ſtultum ſe eſſe demonſtrat, & confuſione dignum.

VAR. LECT.

a *Chal. ſtultitia eſt ei, & confuſio.*

A. ABEN EZRA.

Deut. 28. v. 49 13 *Prius reſpondet, quam audiat* Cum quis prius reſpondet, quam intelligat, iuxtà illud, gentem, cuius linguam non audies, ideſt intelliges, dementiæ notam ſubibit. Vel eidem adſcribetur ſtultitia, & ignominia, quâ ab illo, quem alloquitur, vel cæteris afficietur.

LEVI GHERSOM.

13 *Qui prius* Qui ante reſpondet, quam intelligat, prorſuſq; perſpectum habeat, quod reſponſurus eſt, amentiæ, igno miniæq; notam non effugiet; nam aliquando ex eo dedecus reportat, quod futilia, nec ad rem reſponderit. Oportet igitur te rectè rem percipere, antequam reſponſum præbeas.

Verſ. XIV. XV.

14 Spiritus viri ſuſtentat a imbecillitatem ſuam: ſpiritum vero b ad iraſcendum facilem, quis poterit ſuſtinere?

15 c Cor prudens poſſidebit ſcientiam: & auris ſapientium d quærit doctrinam.

VAR. LEC.

a *Syr. affectus, & propenſiones. Chal. infirmitatem, & ægritudinem ipſius.* b *Syr. dolore concuſſum. Chal. abiectum.* b *Syr. Cor mundum & rectum.* d *Syr. auſcultat.*

SALOMON ISACIDES.

14 *Spiritus viri* Vir eſt,qui fortitudine præſtans animum a dolore ſubigi non patitur;ſed quæcunq.eueniunt hilari animo prudenter excipit.

Suſtentat imbecillitatem ſuam Vi ſua & virtute ſe ſpoliari non patitur.

A. ABEN EZRA.

Adhęrent hi duo verſiculi,atq. ità explicandi. Anima viri ægritudinem tolerabit, corpusq. irrigabit, illa inquam, quæ ſapientia poſſeſſione referta dolores patienter ſuſtinet.

Spiritum ad iraſcendum facilem נכאה necheah.percuſſum. Hic eſt animus dolori, iræq. ſuccumbens ob huius ſæculi inania, quando ea obtinere nequibit.

Quis poterit ſuſtinere Cum deiectus erit ſpiritus, à quo corpus ſuſtentatur,licet in corpore conſeruetur,quis illum ſuſtinebit? Neq. vero ſpiritus hic quaſſatus ſapientiam adipiſcetur ; prudentis autem animus ęgritudinem ſuam patienter ferentis prudentię ſuæ ope ſcientia cumulabitur.

15 *Auris ſapientium* Sapiens quę euenerint ęquo animo ferens, ſcientię vacare diligenter ſtudebit.

LEVI GHERSOM.

14 *Spiritus viri* Non ſatis eſt animo virili,vt corpus proſpera valetudine conſeruet,& firmet,vt ritè actiones ſuas obeat, niſi etiam dum morbo laborat corpus,ægra valetudo reparetur.Quod ſi animus ipſe ità vexetur vt ſuccumbat, & langueſcat, quid illum recreabit? nec .n. aliquid eſt, à quo ille reparari queat; materiæ .n. peculiare eſt, vt ab alio regatur,non autem ipſa alia foueat:atq; ità corporis,animiq. actiones diſtinguuntur.

15 *Cor prudens* Prudentis mens rerum ſacrarum cognitionem ſuamet ope comparabit,nam ob ſingulare acumen,quo prædita eſt rebus inter ſe collatis aliam ex alia intelligit. Sapiens verò ſcientiam,auribus alijs præbendis,arripere ab illis ſtudebit,qui illa cumulati ſint, cum ſibi perſuadeat, haud ſibi vires pares eſſe, vt id ſuamet vi aſſequi poſſit,

Verſ. XVI. XVII.

16 Donum hominis dilatat [a] viam eius,& antè principes [b] ſpacium ei facit.

17 Iu-

17 [c] Iuſtus prior eſt accuſator ſui: [d] venit amicus, & inueſtigabit eum.

VAR. LECT.

a Chal. dilatat eum. b Chal. ſuſtentat eum. Syr. conſtituit illum. c Chal. iuſtus eſt prior in iudicio ſuo. Syr. iuſtus est filius hominis in iudicio. d Chal. venit ſocius eius, & vincit eum. Syr. quando venit ſocius eius probat eum.

SALOM. ISAC.

Donum hominis Expoſitio litteralis non diſſentit à verborum ſono. Allegorica autem interpretatio pertinet ad eos, qui in pauperes facultates conferunt, quibus futuro æuo pars eadem amplificabitur: quin dum corporis ergaſtulis coercentur, ante magnates deducuntur, magnæq; exiſtimationis viri prędicantur.

A. ABEN EZRA.

Coniuncta eſt horum ſeries.

16 *Donum hominis* Innuuntur munera, quæ alteri oblata quempiam ab anguſtia in latiorem locum educunt.

Et ante principes Eos nimirum, qui muneribus delectantur.

Spacium ei facit ירחיבנו ianchenou, deducit eum. Munus hunc ante principes deducit, ne in iudicio reus fiat.

17 *Iuſtus* Quem magnates inſontem declararint.

Prior Qui munera obtulerat.

Venit amicus Etiam ſi accedat alter, qui in iudicio crimina in illum inueſtiget, eum tamen reum facere nequibit.

LEVI GHERSOM.

16 *Donum hominis* Cum viro ad magnatem ob ſua negotia accedendum erit, ſi illum antè muneribus deuinxerit, plana, apertaq; erit via, qua ad eundem aditus pateat, vt præſtet, quæ cupiebat.

17 *Iuſtus prior* Hac ergò ratione opus eſt, vt facultates opportuno tempore impendantur. Singularis præterea vtilitas percipitur ex eo, quod quis ad magnatem ingreſſus ſit antè litis actorē, nā maiorem fidē adhibere ſolemus ijs, qui priores ſuam cauſam expoſuerint: quo circa apud iudicem in iudicio innoxius erit, qui prior ad eundem acceſſum habuerit, illo huius verbis fidem præſtante.

Venit amicus Altero autem adueniente, qui repugnantia prorſus

ijs, quæ à priori dicta fuerant recenſeat, illa iudex veriſimilia non cenſebit, niſi poſt abſolutum, diligenſq; examen. Quamobrem à ſacra lege cautum eſt, ne iudex actorem audiat antequam adſit alter, qui in iudicio conuenitur, cum inde fiat, vt animus iudicis in eum, cuius ſermonem prius auſcultarit, magis propenſus ſit, quod idem Salomon hoc verſiculo voluiſſe videtur.

Verſ. XVIII. XIX.

18 [a] Contradictiones comprimit ſors, & inter [b] po-
tens quoq; [c] dijudicat.
19 Frater, [d] qui adiuuatur à fratre, quaſi ciuitas fir-
ma: & [e] iudicia quaſi vectes vrbium.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. contentiones.* b *Chal. fortes.* c *Syr. dirimit.* d *Chal. qui deficit a fratre ſuo. Syr. qui adiuuatur a fratre ſuo.* e *Chal. clauſa quaſi repagulo forti. Syr. ſerra eius ſicut turris repagula.*

SALOM. ISAC.

18 *Potentes* עצומים hatſumim. litem conſerentes. Qui validis inter ſe rationibus vtuntur, cauſam vtrinque ſuam pro viribus confirmantes, iuxtà illud, propè facite iudicium veſtrum, dicit Dominus, afferte ſi quid habetis. In libris autem doctrinalibus ea formula adhibetur, qui in iudicio נתעצמו nithatſemu .i. firmis rationibus altercati ſunt. Cum ergo illorum lites ſint arduæ, & validæ, ideo iidem potentes appellantur. Vox ergo עצומים hatſumim ſignificat robur, atque etiam obturare, & claudere, iuxtà illud ועצם vehatſam, & clauſit oculos ſuos. Eſai. 41. v. 21. Iſai. 33. v. 15.

19 *Frater qui adiuuatur* אח נפשע ach niphſah: frater rebellis; Eſt frater qui ab altero fratre rebellis fit, qui etiam munitiſsimam ciuitatem ſua defectione perdit, vt contigit Abraamo à Loth, Iacobo ab Eſau.

Et iudicia מדינים midianim. Lites diſſidia. Lites ergo, quæ inter fratres, intercedunt, ità eas dirimunt, ac diſiugunt, tanquam vectis, quo palatij fores occluduntur, ne alicui ad illud aditus pateat.

A. ABEN EZRA.

Copulantur hi duo verſiculi.

Qui adiuuatur נִפְשָׁע אָח ach niphſah. Frater rebellione petitus, nam ideò vſurpatur participium paſſiuum, quod iſte defectionis fuerit origo, fraterq; ab illo defectione ſit deſertus.

vectis Vocis huius vſus omnibus oſtijs eſt communis, atq; idcirco illius ſit mentio, quod oſtium robur nonniſi ex vectibus habeat.

Urbium אַרְמוֹן armon. arx. Hæc igitur ità exponito. Inter fortes, & potentes ſors diuidit, nè inter ſe bella gerant, & licet in fratrem frater grauiſſime rebellarit, longeq; grauius, quam vrbs munita à
3. Reg. c. 8. v. 22. ſuo rege deficiens, iuxtà illud, tunc receſſit & Lobna, licetq; contentiones fratrum tam ſint firmæ, quam vectes arcium, inter eos tamē ſors dirimet: meminit autem fratrum, quod inter eos, vt plurimum, ob paternam hæreditatem diſſidia oriantur.

LEVI GHERSOMITES.

18 *Contradictiones* Sors lites diſsidiaq; inter mortales ſedat, ob quæ alter ab altero diſsidet. Eadem etiam fortes, & validos dirimit, efficitq; ne alter alteri damnum inferat.

19 *Frater qui adiuuatur* נִפְשָׁע אָח ach niphſah defectione fratris offenſus. Licet frater alterius defectione petitus ſit, eſt tamen illi vtilior, quam vrbs munita, opportuno neceſsitatis tempore opem ferens, eundemq; ſeruans: neq; verò tunc illi defectionis crimen obijciet, cum eadem corporis concretione vterq; conſtet.

Et iudicia מִדְיָנִים midianim. lites diſsidia. Vir pariter, in quem frater diſsidia excitari, erit tamen eidem velut vectis palatij parietē parieti coniungens, quæ eſt quædam confibulatio, & coniunctio parietum, ædificijq; corroboratio: non diſsimili ratione hic erit in cauſa, vt frater ſtabilis conſeruetur, ac cauebit ne à validiori manu imminenti exitium ſubeat.

Verſ. XX. XXI.

20 De fructu oris viri * replebitur venter eius; & genimina labiorum ipſius, ſaturabunt eum.

21 Mors, & vita in manu linguæ: qui diligunt eam, comedent fructus eius.

VAR. LECT.

Chal. ſatiabitur.

SALOMON ISACIDES.

21 *Qui diligunt eam* Qui linguam ſuam amat, diuiniſq; laudibus aſſueſcit, illius fructibus veſcitur, dum adhuc vitæ carceribus cohibetur,

A. ABEN

A. ABEN EZRA.

Connectuntur hæc duo.

Comedent fructus eius Referuntur hæc ad illa, ex fructu oris &c. q. d. Si malè loquetur, mors ei contingent; ſin autem rectè, vitæ compos fiet.

LEVI GHERSOM.

20 *De fructu oris* Fructibus ſermonis ſui, ſiuè honeſti, ſiue nefarij ſint ad ſatietatem quiſq; replebitur; nam prouentu labiorum ſaturabitur. Vis autem metaphoræ in eo ſita eſt; eum nempe, qui blando, molliq; ſermone vtitur, reſponſis ſuis alterius iram delinire, fructuq; ſermonis non carere, cum à ſe malum arceat; qui verò dura verba habet, iram ciere, citoq; ingruente pernicie plecti.

21 *Mors & vita* Vtraq; in linguæ poteſtate ſita eſt, vt diximus; qui verò ſermone delectatur, procul dubio fructus ex illo percipiet pro vt rectus, improbuſuè erit, vt memorauimus.

Verſ. XXII.

22 Qui inuenit mulierem bonam, inuenit bonum: et a hauriet iucunditatem à Domino. Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum: qui autem tenet adulteram, ſtultus eſt, et impius. } *Deſiderantur in hebreo.*

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. ſuſcipit voluntatem ſuam a Deo. Syr. beneuolentiam.*

SALOM. ISAC.

22 *Qui inuenit* Hæc intelligenda, vt ipſamet verba ſonant. Vel etiam ita expones. Vir, qui bonam mulierem, vel bonum, ac beneuolentiam eſt adeptus, hic huiuſmodi fauorem, & beneficium à diuina beneuolentia elicuit.

A. ABEN EZRA.

22 *Qui inuenit* Nactus vxorem, quam expetebat, vt ſibi eſſet opportunum, parq; auxilium, in bonum ſuum inuenit, Deo pro benignitate ſua efficiente, vt illi adhęreat, quam idem ſtatuerit.

LEVI GHERSOM.

22 *Qui inuenit* Cuius facultates animi ità in ordinem redactæ ſunt, vt ſubiectæ principibus ſeruiant, eaſq; amore complectantur: cum nimirum menti omni conatu ſuam operam præſtent, hic bonū adeptus eſt; ita .n. perfectam viri abſolutionem conſequetur, & quę cupiebat obtinebit à Deo ſingulari prouidentia huiuſmodi viri rebus conſulente.

Verſ. XXIII. XXIV.

23 [a] Cum obſecrationibus loquetur pauper: & diues effabitur rigidè.

24 [b] Vir amabilis ad ſocietatem, [c] magis amicus erit, quam frater.

VAR. LEC.

[a] Chal. deprecationes loquitur pauper. Syr. mollia loquitur, & lenia verba. [b] Chal. Sunt ſocij, qui aſſociantur. Syr. Sunt amici qui ſunt amici. [c] Syr. & eſt amicus qui adhæret magis, quam frater.

SALOM. ISAC.

23 *Cum obſecrationibus* Supplex loqui ſolet pauper, inquiens, ità, vel ità rem eſſe tranſigendam. Ex quo morum inſtitutio deſumenda eſt, vt nimirum, licet diues dura reſpondeat, pauper tamen ſupplici ſermone vtatur; quod idem a diſcipulo ergà ſuum inſtitutorem præſtandum eſt.

24 *Vir amabilis* Cum quis ſibi amicos aſſiduè conciliat, forte tempus erit, quo ijs indigeat, qui quidem præſto aderunt. Quod ſi inquias, quęnam ſit vis illorum magis amicus erit, quam frater ea ſatis plana eſt; nam hunc illi maiorem beneuolentia amplectuntur, quam fratres, aut affines.

A. ABEN EZRA.

23 *Cum obſecrationibus* Cum aliquid à diuite pauper poſtularit, ſupplici ſermone vtitur.

Rigidè עזות hazut .i. ſæua, rigidaq; verba.

24 *amabilis ad ſocietatem* איש רעים iſc rehim .vir ſociorum. Qui amicos conciliat, nam רעים rehim habet eandem formam, quam [illegible] ſigni-

ſignificatq; ſocietatem, ad vim illius, להתרועע lehitroheha. vel erit ex ordine quieſcentium in fine, velut באים baim q.d. Amicos amore complectetur, vt ſecum amicitiam ineant, & aſſocientur; nam amicorum aliqui maiori neceſſitudine obſtringuntur, quam frater.

LEVI GHERSOM.

23 *Cum obſecrationibus* Ab indigentia efficitur, vt pauperis lingua vitã obtineat, cum ſermone ad pietatem excitante vtatur, atque ità tantum abeſt vt diffidia ferat, vt iram, iurgiaq; à ſe arceat.

Diues effabitur rigidè Opulentus verò ſuis facultatibus fidens, quas ſibi tanquam munitiſſimam vrbem arroganter opinatur, ſæua profatur, ex quo cladem ſibi ſtruit, cum honeſtè verſari, & aſſueſcere nequeat cum vniuerſis, vt cum amicis par eſſet: quamobrem ab eorum beneuolentia excidit.

24 *Vir amabilis* Quandoq; inter amicos reperitur aliquis fratre coniunctior neceſſitatis tempore: atq; ideò operę precium eſt, vt quiſq; multos amicos ſibi paret, & beneuolos, non item multos ſodales, & ſocios; cum inter amicos aliqui reperiantur, qui alium ament ſola amicitia ducti, licet ſodales non ſint: ob ſociorum vero multitudinem, aliquorum ſocietas diſſuitur, quo alterius partis familiaritas conſeruetur.

CAPVT DECIMVMNONVM.

Verſ. I. II. III.

1 Melior eſt pauper, qui ambulat in ſimplicitate ſua, quam [a] diues torquens labia ſua, & inſipiens.

2 Vbi non eſt ſcientia animæ, non eſt bonum: & qui feſtinus eſt [b] pedibus, [c] offendet.

3 Stultitia hominis [d] ſupplantat greſſus eius: & contrà Deum [e] feruet animo ſuo.

VAR. LECT.

a Syr. quam ſtultus cuius via praua ſunt. Chal. quam ille qui peruertit vias ſuas, & ipſe eſt ſtultus. b Chal. feſtinus eſt pedibus in malum. c Syr. peccat. d Chal. inſtabilem facit viam eius. e Chal. Cor eius murmurat. Syr. conqueritur corde ſuo.

SALOM. ISAC.

2 *Vbi non eſt ſcientia* Mortali commodum non eſt, vt lege careat.

Feſtinus eſt pedibus peccats conculcat. Qui flagitio ſe obſtringit illud pedibus ludibundus proterit, inquiens, haud ita graue hoc eſt; quamobrem ab eodem perpetrando non me continebo.

Fabulæ quædam p̄termiſſæ.

3 *Stultitia hominis* Ob crimina, aduerſis vir premitur; cum præ ſua dementia conſuetudines ſuas peruertat, criminaq; incurrat, quorum pœnas perſoluat: cum vero calamitate vexatur, in Deum ira æſtuat, & in diuinum iudicium machinationes molitur, vt conſtat de fratribus Ioſeph, qui aiebant; quidnam eſt hoc, quod fecit nobis Deus. Gen. 42. v. 28.

A. ABEN EZRA.

Coniunguntur hi tres verſiculi q.d. Qui integritatis conſuetudinem amplectitur, præſtantior eſt peruerſo, qui nimirum propter oris, ſermoniſuè prauitatem hanc appellationem ſortitur.

2 *Vbi* ממ gam etiam. Particula hæc emphatica eſt, augetq; huius probrum, quod demens ſit. q.d. cum facultas animi, qua quis intelligit expers eſt cognitionis, qua à nefarijs moribus reuocari poſſit, non bene res cedet.

Feſtinus eſt pedibus Qui verò ad rapinam feſtinabit, piaculi noxam ſubibit.

3 *Greſſus eius* Induſtriam nimirum, artemq; eius, iuxtà illud opera greſſuum tuorum.

Contrà Deum feruet Iraſcitur, triſtatur, & cum vexatur, in Deo ſpem ſuam non collocat.

LEVI GHERSOM.

1 *Melior eſt pauper* Qui æquitatis, iuſtitiæq; normã ſequitur, licet inops ſit, longè præſtat in diuitias ſpem omnem roburq; reijcienti, qui ideò ad mores, inſtitutaq; flagitioſa amplectenda adigitur, cũ ſibi perſuadeat, diuitijs criminum ſuorum turpitudinem abolitam iri; atq; ità ratio explicari videtur, qua nonnulli opulenti ad crimina patranda adducantur. Vel etiam hæc erit ſententia, præſtantiorem eſſe indigentem ritè contemplationis rationem ingredientẽ diuite obliquam intelligendi rationem ineunte, cum vecordia laboret. Vel etiam duplex dementiæ genus inſinuatur, cuius altero opiniones futiles, & a veritate alienæ imbibuntur; altero verò rerum cognitione deſtituimur. Quarè hæc ita expones, longe excellere inopem ſapientia præditum diuiti excordi, vt in libro Eccleſiaſtæ declaratur.

2 *Vbi non eſt ſcientia* Cum quis peritia rerum ſpoliatus eſt, illud contingit, eius cupiditatem, & libidinem in id ferri, quod honeſtum

tum non ſit: qui verò præceps cupiditatibus obſequitur, crimine ſe adſtringit.

2 *Stultitia hominis* A viri demẽtia efficitur, vt negotia male ſuccedant; cum aliquid vehementer optarit, quod accomodata ratione illa non ſit aggreſſus, & poſt hæc, cum cogitata ex animi ſentẽtia non abſoluuntur, in Deum ira effertur, à quo plectitur, vt arbitratur, cum animo deſtinata irrita ſint, nec id à dementia ſua comparatum fuiſſe animaduertit.

Verſ. IV. V. VI. VII.

4 Diuitiæ addunt amicos plurimos: [a] à paupere autem & hi, quos habuit, ſeparantur.

5 Teſtis falſus non erit impunitus; & qui mendacia loquitur, [b] non effugiet.

6 [c] Multi colunt perſonam potentis: [d] & amici ſunt dona tribuentis.

7 [e] Fratres hominis pauperis oderunt eum: inſuper & amici receſſerunt ab eo. [f] Qui tantum verba ſectatur, nihil habebit.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. pauper ſegregatur ab amicis ſuis. b Chal. non liberabitur. c Syr. multi ſeruiunt ante faciem principis. d Chal. & malis dat munera. Syr. & ijs qui male agunt munera impendit. e Syr. omnes fratres. f Chal. vbi ſunt qui inſectantur verbis ſuis, nihil eis erit reſiduum. Syr. qui inſectatur verbis ſuis.

SALOM. ISAC.

4 *Diuitiæ addunt amicos* Quod multi diuitias ament. Idem etiam explicatur pertinere ad illum, qui ſacræ legis ſtudio vacet.

6 *Amici ſunt* כל הרע col hareha. Omnis amicus. Omnes amicitiam contrahunt, ſocijq; efficiuntur.

dona tribuentis .i. Tum eius, qui eleemoſynam impendat, tum etiam, qui ſtudio aſſiduo ſacræ legi operam ſuam nauet.

7 *Inſuper &* אף כי aph chi multo magis. Multo verò magis à ſocijs, ſodalibuſq; longè recedent.

Qui

Qui tantum Cum quis hunc, vel illum ſibi affinem, vel amicum iactat, verba, quæ in auras euaneſcant, vſurpat. Atq; hęc pertinent ad inopia laborantem, quoad legis peritiam, rectisq. actionibus deſtitutum, qui ea perſequitur, quę non ſunt; cum .n. legis mentem proferre volet, ob rerum ignorationem id rectè præſtare nequibit. Medras autem hæc explicat de Ioſeph qui apud parentem fratres ſuos ignominia notabat, quos viuentis artubus veſci inſimularet, vt ideò eorum maleuolentiam incurrerit. Is ergò pauper appellatur, quod mendacia fratribus affingeret, & in nullius momenti rebus verſaretur.

Meræ nugæ, & fabellæ ex Bereſcit Rabba.

Nihil habebit לא המה lo emmah legendum eſt לו lo .i. illi.

Et qui ſectatur Qui nimirum ex rebus emolumentum percipere ſtudeat. Porrò לו lo illi, ad Ioſeph refertur, quod in eundem redundaret calumnia; nam cum fratribus imponeret, hos viuentium membra edere, ſacræ litteræ ſuo teſtimonio ijs ſuffragantur, nam etiam ſceleris tempore, quo Ioſeph diuenditus eſt, hos hædos iugulare ſolitos teſtantur, iuxtà illud, & iugulauerunt hædum caprarum. Idem etiam hos ancillarum filios adſpernari calumniabatur, atque ideò in ſeruitutem venundatus eſt: & denique illos in alienigenas mulieres oculos conijcere criminabatur, ſed Deus inquit, adhuc te viuente crimen hoc in te reuoluam, quamobrem inquit ſacra hiſtoria, iniecit Domina ſua oculos in Ioſeph.

Gen.37.v.31.

Gen. 39. v.7.

A. ABEN EZRA.

Pendent inuicem quatuor hi verſiculi, in quibus laudes celebrantur in pauperes piè ſe gerentium, & ignominia diuitias ſuas profundentium in ſceleratos declaratur.

4 *Addunt amicos* Opulento diuitiæ amicorum numerum augẽt.

A paupere autem Quod ſi inopia laboret, ab amicis ſegregatur; hunc enim alter amicus ità a ſe arcet, vt tandem ab eo ſeparetur. Nec ineptè dices, hunc eſſe teſtem periurum, qui idcircò ad inopiam redigatur.

5 *Non erit impunitus* לא ינקה lo ijnaKeh. non erit immunis .i. nõ effugiet pænam.

loquitur יפיח iaphiach. Sermonem vox hæc ſignificat.

Ierem.41,v.1 6 *multi* רבים rabbim. Magnates; nõ diſſimilis vox ab illa. Opimates regis.q.d. Munificus autem, cuius animus liberalitate excultus eſt pauperibus diuitijs impendendis, adeò dignitate extolletur, vt magnates eum rogent, quo ſuppetias ferat, vel beneuolentiæ neceſſitudinem non deneget; cui conſentiunt illa, in muneribus vultum tuum deprecabuntur.

Pſ.45. v.13.

Et amici Vniuerſi ſocios ſe liberali adiungunt, à quo munera reportent.

7 *Receſſerunt* רחקו rachaku. Vox hæc multos ſignificat ſigillatim

coa-

coaleſcētes: nam vox מרעהו merehehu ſingularis eſt, ità vt ſit ſenſus ſinguli ſiggillatim recedunt, vt omnes prorſus procul abeant.

Qui tantum ſectatur מרדף meraddeph. Vox hæc tranſitiua eſt ad agentem, auctoremq́. rei, quæ efficitur; pauper n. eſt agens, qui curat ſectari; verba ſunt illa, quæ ipſe perſequi, & conſectari iubeat; fratres aut amici ſunt, quos verba petunt, iuxtà vim illorum, & inimicos eius inſectabuntur tenebræ: item illud, & inſequuta eſt amicos ſuos. Series autem rei pendet a ſuperioribus, nimirum ab illis, & a paupere amici eius ſeparantur. Omnes ergò fratres indigentis illum inuiſum habent, multoq́ etiam magis amici, qui iam ab illo receſſerunt, cum antea familiariter cum illo verſarentur, quod munera reportarent. Pauper ergò eſt, qui præcipit, vt nuncij, hoc eſt verba ſua eos inſequantur, quo fortaſsè amici ad priſtinam neceſſitudinē reuocentur.

Nihil habebit לא־המה lo emmah. nóh ipſi. Haud ipſi eidem aures præbent.

LEVI GHERSOM.

4 *Diuitiæ* A facultatibus multi amici diuiti conciliantur, quibus ille ſua opulentia prodeſt: inops autem tantum abeſt, vt amicos ſibi comparet, vt ab indigentia ſua ab ijs, quibuſcum amicitia deuinctus erat alienetur, quod ijs careat, quibus ad mutuam amicitiā colendam, & conſeruandam iuuetur.

5 *Teſtis fallax* Qui ſuo periurio ſcelus affinget inculpato, criminiſq; reum faciet, non euadet pœnam, quæ idcircò à Deo ſeueriſſimè repetetur, quod idem cum eo factitur, quí mentiri vult, cum idcircò ærumnas grauiſſimas incurrat, vt diximus.

6 *Multi colunt* Liberalitas eſt optima viri pars; cum magnates, & qui ſummo honore pollent, liberalem honore proſequatur, quo illius munificum animum experiantur; mortales etiam omnes generoſo ſocij adiunguntur. Quamobrem hac ratione diuitijs pollere præſtantius eſt, quam inopia laborare.

7 *Fratres hominis* Illud præterea experimur, pauperem etiam ſuis fratribus inuiſum eſſe, à quo nihil emolumenti percipiant, licet eadem oſſium, carniſq; compagine conſtent.

Inſuper & amici Neq; verò eſt cur inquias, eos, qui antea amici eſſent modo receſſiſſe; nam ab inopia, qua premitur id efficitur, vt eius fratres, & ſodales vana verba conſectentur .i. aliquid in eum cōminiſcantur, quod ad horum dignitatem imminuendam dixerit, aut effecerit, cum tamen non ità ſe res habeat.

Verſ.

Verſ. VIII.IX.

8 Qui autem [a] poſſeſſor eſt mentis, diligit animam ſuam, & [b] cuſtos prudentiæ inueniet bona.
9 Falſus teſtis non erit impunitus: & qui loquitur mendacia peribit.

VAR. LEC.

a Chal. qui poſſidet cor bonum. b Syr. qui fidelitatem ſeruat.

A. ABEN EZRA.

8 Hæc duo copulantur.

8 *Poſſeſſor eſt mentis* קנה לב Koneh leu. Qui acquirit cor. i. Qui ſcientiam comparat, nam ſcientia, & rerum peritia cordis appellationem habet.

Diligit animam ſuam Vitam ſuam diligit, vt eam vſq; ad ſenectutis ætatem producat.

Et cuſtos prudentiæ Poſtquam inquam prudentia excultus fuerit, eam conſeruat, vt bona obtineat; Deus .n. illum charitate ſua cumulat, tum in hoc æuo, tum in futuro.

9 *Falſus teſtis* Iniquus verò, qui ſcientiæ compos non eſt effectus exitium non vitabit.

LEVI GHERSOM.

8 *Poſſeſſor mentis* Qui rerum cognitione cumulatur, ſeipſum charitate proſequitur; ita .n. animi fælicitatem obtinet, prudentiamq. corde fouet, vt non adumbrato bono, ſed ſolidoq., certoq. fine conſtituto fruatur, ſcientia nimirum rerum ſacrarum, ſeu ſanctorum cognitione.

9 *Falſus teſtis* Qui quoad ſapientiæ res falſa teſtatur, cum in ijs quoad prima principia opus ſit aliorum teſtimonio, non abibit impunè; aures .n. præbentes labi curat in ijs, quæ ſub contemplationem cadunt: & qui mentitur in complatione, maximè verò in præcipuis rationum momentis, abolebitur; ita .n. efficit, vt perfectio, virtutumq. abſolutio longiſſimè arceatur.

Verſ. X. XI.

10 Non decent ſtultum deliciæ, nec ſeruum domi-

nari

nari principibus.

11 a Doctrina viri per patientiam noſcitur:& b gloria eius eſt iniqua prætergredi.

VAR. LECT.

a doctrina viri eſt patientia. Chal. intellectus hominis eſt differre furorem ſuum. b Chal. pulchritudo eius. Syr. laus eius.

SALOM. ISAC.

10 *Nec ſeruum* אף כי aph chi; Eſt locus à minori ad maius .i. multo etiam minus ſeruum principibus dominari decet.

11 *Doctrina viri per patientiam* האריך heerich idem ac להאריך lehaarich .i. Si vir iram cohibeat, hac ratione mente præſtabit.

Iniqua prætergredi Ad eiuſdem gloriam pertinet, vt ad mores ſuos conformandos excurrat.

A. ABEN EZRA.

10 *Non decent* Non eſt optandum, vt ſtultus voluptatibus perfundatur: reſpondet autem ſtulti vox ex aduerſo illi, & cuſtos prudentiæ inueniet bona. Rectè etiam pro ſtulto periurum teſtem interpretaberis.

Delitiæ Vt nimirum ſæculi huius delicijs fruatur.

Nec ſeruum Nec etiam ſeruum in principes, & honeſtos imperium habere decet.

11 *Iniqua prætergredi* עבר על פשע hauor hal peſah. ſupra ſcelus trāſire Gloria eius eſt, vt ſcelus pertranſeat, quo ab illo longe recedat: metaphorice autem hæc dicuntur; nam cum aliquis alterius crimē puniri vult, illi inſiſtere ſolet; cum autem idem condonatur, perinde videtur, ac ſi ab illo lōge recederet: atq; illud prętergrederetur.

Per patientiam האריך heheric, produci curat. Eſt verbum tranſitiuum ad verum agentem, ad hunc ſenſum. A viri prudentia, & doctrina furor protrahitur.

Ex gloria eius Honor eiuſdem, quo à cæteris afficitur in eo ſitus eſt, vt crimina inoffenſus prætergrediatur.

LEVI GHERSOM.

10 *Non decent* Amentem deliciarum compotem eſſe haud æquum eſt; quin illius vecordiæ conuenit, vt in vniuerſis ſuis negotijs prematur ærumnis.

Nec ſeruum Multo etiam minus par eſt, ſeruum in principes poteſtatem exercere, quod perindè eſt, ac ſi dixiſſet Salomon, conſentaneum non eſſe, vt vir eam facultatem dominari velit, cui ſeruitiũ exibendum ſit cæteris animi viribus hominem ad virtutum abſolutionem promouentibus; cum .n. ita ſit, humanæ actiones profligantur, ità vt animantium ratione carentium potius, quam hominis propriæ exerceantur.

11 *Doctrina viri* Viri prudentia iram produci curat, ne facile ab illa inflãmetur, quæ bilem ciere ſolent, ſi quando occurrant.

Iniqua pratergredi Ad eiuſdem etiam gloriam ſpectat, vt crimina diſſimulet, neq; rixæ mordicus adhæreat; ità .n. beneuolentia ſibi alios deuinciet.

Verſ. XII. XIII. XIV.

12 Sicut fremitus leonis, ità & regis ira: & ſicut ros ſuper herbam, ita & ᵃ hilaritas eius.

13 ᵇ Dolor patris filius ſtultus: & ᶜ tecta iugiter perſtillantia, litigioſa mulier.

14 Domus, & diuitiæ ᵈ dantur á parentibus: à ᵉ Domino autem propriè vxor prudens.

VAR. LECT.

a *Syr. beneuolentia. Chal. voluntas, ſeu beneplacitum.* b *Chal. filius ſtultus grauis eſt patri ſicut acida. Syr. confuſio patris.* c *Chal. ſicut ſtillicidium, quod diſtillat, litigia mulieris. Syr. tanquam guttæ ſtillantes cogitatio mulieris.* d *Chal. hæreditas parentum.* e *Syr. à Domino deſponſatur vxor viro. Chal. à Deo traditur mulier viro.*

SALOMON ISACIDES.

12 *Ira règis* Dei.

13 *Tecta iugiter perſtillantia* דלף טרד deleph tored. Stillicidium aſſiduum, pluuiæq; in domum defluentes vexant domeſticos, eoſdẽque domo pellunt, quod idem prauæ mulieris rixę efficiunt.

A. ABEN EZRA.

12 *Regis ira* In illos, à quibus ad iram inflãmatus fuerit regius eſt furor.

Sicut ros ſuper herbam Quod à rore herbam humectante præſtatur, à regis beneuolentia efficitur ergà eum, quem amore complectitur.

13 *Dolor patris* הוּת hauuoth. infortunia. Demens filius in cauſa eſt, vt parenti ſuo aduerſa contingant.

Tecta iugiter perſtillantia דֶּלֶף טֹרֵד deleph tored. Stilla expellens. Hoc eſt, vt ſtillicidium domeſticos è domo eijcit, ità mulierebrſ rixæ eoſdem a domo eliminant. Alia explicatio.

Iugiter טרד tored. quod nunquam quieſcat.

14 *A Domino autem* Poſtquam de flagitioſa muliere, & demente ſermonem habuit, ſubdit, domum, diuitiaſq; à patribus hæreditate ad filios tranſmitti; fieri tamen non poſſe, vt mulierem ſapientia præditam hæreditario iure ijſdem tradant, cum hoc ad Deum ſpectet.

LEVI GHERSOM.

12 *Sicut fremitus leonis* Ira regia diſcriminis plena eſt, cum perniciem illam uiro, cui iratus ſit, inferre poſſit, quam ira ſuadet: quapropter comparatur leonis catulo rugienti ad prædam faciendam. Eiuſdem autem beneuolentia ſimilis eſt rori decidenti ſuper herbas, eaſq; fouenti, & alenti. Quamobrem maximè cauendum eſt regi, ne in cæteros vehementius efferueſcat, cum ira, qua inflammatur grauiſſima ſit, maximeq; obeſſe poſſit.

13 *Dolor patris* הוּת hauuoth calamitas. Vecors parenti eſt ipſa calamitas, & pernicies, ob iram vehementem, & mærorem, quibus ſuccumbit ob nefariam agendi rationem filij. Idem etiam grauiſſimè angitur, cum ab vxore ſua iurgia, rixaſq; ſeri aduertit, quemadmodum ab aſſiduo ſtillicidio in domû iugiter defluente vexatur; hinc .n. efficitur, vt domi ſe continere grauiſſimum ducat, quod idem ob mulierem ſeditioſam contingit, vt explicabimus.

14 *Domus & diuitiæ* Obtinere quidem poteſt a maioribus ſuis hęreditariam domum, quę grata, iucundaq; ſit, ac egregias facultates: verum ſi mulierem ſapientia inſignem habeat, id eius generis eſt, vt Deo tantum acceptum ſit habendum; neq; .n. a libera eligendi facultate quodcunq; velis pendet, ſed omnino diuina opera intercedat neceſſe eſt.

Verſ. XV. XVI.

15 Pigredo immittit ſoporem, & anima diſſoluta eſuriet.

16 Qui cuſtodit mandatum, cuſtodit animam ſuam

ſuam: qui autem ᵉ negligit viam ſuam, ᵈ mortificabitur.

VAR. LECT.

a Chal. doloſa. Syr. anima ſuperba. b Syr. ſibi ipſi cauet. c Chal. qui ſpernit viam ſuam. d Syr. interimetur. Chal. morietur.

SALOM. ISAC.

15 *Pigredo* Ab inertia ſoporem inijci facer textus eleganter explicat: verum allegoria pertinet ad eum, qui negligenter ſe gerat in legis ſtudio; hic .n. ad extremum ſi quando de rebus ad ſapientiam pertinentibus rogetur, ſomno ſepultus iacebit.

Anima diſſoluta eſuriet Huius exitus erit, vt inopia laboret; quod idem contingit negligenter in doctrina capeſcenda ſe gerenti: qui nimirum legis ſuæ certa adminicula recipere, & conſtituere ſibi negat, ad extremum omnia obliuioni tradet.

16 *Qui negligit* Mortem oppetet qui inſtituta ſua attento animo penſitare nolet.

A. ABEN EZRA.

15 *Pigredo* Eſt nomen ſubſtantiuum. q. d. Pigredo ipſa eſt, quæ ſoporem in deſidem immittit. Eadem quoq; ratione qui alijs fraudem facere meditatur, fame premetur.

16 *Qui cuſtodit mandatum* Qui præcepta ſeruat, nec illa auerſatur ſeipſum à morte eripit.

Viam ſuam Quæ opportuna erit.

Mortificabitur Morte afficietur, Deo ità ſtatuente, immaturo adhuc tempore: ſcribitur autem יומת iaumath, quoniam morte mulctabitur à iudicibus, ſi euulgetur eum propalam præcepta contempſiſſe.

LEVI GHERSOMITES.

15 *Pigredo* Inertiæ peculiare eſt, vt ſomnolenti reddamur, vt ſenſu pateat; a torpore .n. vires alligantur, & eneruantur.

Anima diſſoluta Conſtat pariter, illum fame laboraturum, qui ad vitam ſuſtentandam neceſſaria per deſidiam ſe comparaturum ſperet, ideoq; torpeat, ne alicui arti ſe addicat, cuius ope acquirat ea, quibus vitam alere poſſit; nam ad neceſſarios vſus alimentis carebit. Ea etiam erit horum ſententia. Quemadmodum inertia ſoporem inijcit, ſentientemq; facultatem congruis actionibus ſpoliat,

liat, quod quiete, & voluptate facultates ſuas vti quis velit, ità torpentis animus eſuriet, nec actionibus vacabit, quibus ad rerum cognitionem euehatur; perſuadet .n. iners ſibi hac ratione ea ſe habiturum, quibus opus habeat, ex quo magis ſui abſolutionem negliget; atq. id euenit, quod deſidia virum arceat ab aſſequenda virtutum coronide.

16 *Qui cuſtodit mandatum* Seipſum ſeruat qui diuina præcepta lege comprehenſa obſeruat; cum per illam vir, tum quoad corporis, tum quoad animi rectam conſtitutionem inſtituatur.

Qui autem negligit Qui verò Deum contemnit, mortem non effugiet ob morum improbitatem, ac mentis inopiam; quæ quidem efficiunt, vt immatura ætate quis obeat, præter pœnas, quæ ab ipſomet Deo infligentur ob legem violatam, vt ex plurimis prophetarum teſtimonijs patet.

Verſ. XVII. XVIII. XIX.

17 ᵃ Fęneratur Domino, qui miſeretur pauperis: & ᵇ viciſſitudinem ſuam reddet ei.

18 Erudi filium tuum, ᶜ ne deſperes: ᵈ ad interfectionem autem eius, ne ponas animam tuam.

19 ᵉ Qui impatiens eſt, ſuſtinebit damnum: ᶠ & cum rapuerit, aliud apponet.

VAR. LEC.

a Chal. qui quærit commodare Domino miſeretur pauperis. b Syr. ſecundum eius opera retribuetur. Chal. retributio bona redditur ei. c quoniam eſt ſpes. d Chal. ad mortem eius ne attollas animum. Syr. ad opprobrium eius ne adijcias animum tuum. e Chal. vir iracundus ſuſcipit pœnam. f Chal. & quando exaltatur, ſuper onus ſuum addit.

SALOMON ISACIDES.

17 *Feneratur Domino* Cum quis æger decumbit, in limineq; mortis ambulat, tunc eleemoſina apud diuinam iuſtitiam intercedit pro liberali, inquiens, cum pauperes animam ageret ob famem, hos hic ad vitam reuocabat, abunde opportuna ſuppeditans: cur ergò

iſtius

iſtius animus longam cum corpore vitæ vſuram non habeat? cur membris non reſtituatur?

18 *Ad increpationem* Ne filio tuo plagam infligas, ex qua mortem oppetat.

19 *Qui impatiens eſt* Qui nimius eſt in ira pœnas dabit: quod ſi ira edomita hoſtem tuum diſcrimini imminenti ſubtraxeris, adhuc addes dies,& bona.

A. ABEN EZRA.

17 *Feneratur* Dominus mutuum dat,& fœneratur ei, qui pauperis miſeretur; diuitiæ .n. in viri manibus ſunt inſtar rei creditæ, & mutui. Viciſſitudo autem quædam intercedet, vt cum piè ergà pauperes afficietur, illius etiam Deus miſeratione moueatur.

18 *Ne deſperes* תקוה ies ti kuah. eſt ſpes. Sperandum eſt, cum illum caſtigaueris, ad diuturnum tempus vitam producturum.

Ad interfectionem eius Qua cęteros morti dedit.

Ne ponas animam tuam Vt nimirum ex eius prędа nutriaris, iuxtà illud, & ad ipſum animam ſuam apponit, vt nimirum ex ea alatur. Alia explicatio.

Ad interfectionem eius Cum alium interemerit, tu illum neci adiudicaſti, ſi illum non caſtigaueris; ex quo vehementi ira ſuccendetur. Alia explicatio.

Ne ponas animam Ne te ab illo reuoces; hoc eſt, ne ab illo corripiendo te contineas; vel ne eius inſtitutioni parcas.

19 *Qui impatiens* גדל חמה ghedol chamah. magnus ira. Sine filium iracundum, & furore percitum, vt ità det pœnas, quemadmodum peccato ſe obſtrinxit. Neq; verò eum liberare ſtudeas; cum .n. ſemel illum incolumem pręſtiteris, neceſſe erit, vt alias ſępiſſimè ad eum eripiendum labores.

LEVI GHERSOM.

17 *Feneratur Domino* Qui in pauperem liberalis eſt, perindè facit, ac ſi Deo fęneraretur, ad quem ſpectat viuentium eſuriem explere: quamobrem beneficium munifico Deus rependit, & eundem benedictione cumulat, quod ita geſſerit: atque ideò diuiti ad quodcumq; manum ſuam extenderit, benedictionem, rerumq. copiam tribuit; quo eius bonis indigentes gaudeant, vt in ſacris voluminibus memoratur.

18 *Erudi filium* A teneris filium tuum inſtrue; ità .n. ſperandum eſt, ad virtutum culmen prouectum iri: licet verò cum illum verberabis gemitu, ſtridoreq; auras repleat, ne fletibus huius, & queſtibus flectaris, vt pietate motus ab illo caſtigando deſiſtas, magis .n. illi conducit, vt plorans, ac fremens corrigatur, quam caſtigatione deſtitutus gaudio perfundatur.

19 *Qui*

19 *Qui impatiens* Qui modum irarum excedit, non euadet, quin abiectæ huius conſuetudinis pœnas ſoluat, nam cum hac ratione iurgia inter mortales excitet, ſi aliquando ob iram ſeruatus ſit, quod qui hunc appetebat timore perculſus ſit, immoderatum eius æſtum contemplatus; iræ tamen aſſueſcet, rurſumq; in alios excandeſcet; vt deniq; quiſpiam exiſtat, qui in hunc inſurgat, maloq; mactet: atq; hic praua huiuſmodi inſtitutione calamitatis ſibi opifex erit.

Verſ. XX. XXI.

20 Audi conſilium, & ſuſcipe diſciplinam, vt ſis ſapiens in ª nouiſſimis tuis

21 Multæ cogitationes in corde viri: ᵇ voluntas autem Domini permanebit.

VAR. LEC.

ª *Syr. in ſemitis tuis.* ᵇ *Chal. conſilium autem Dei ipſum permanebit.*

A. ABEN EZRA.

20 *Audi conſilium* Aurē mihi conſulenti adhibe, vt duas vias ineas à me tibi demonſtratas, vt nimirum ſapientia imbuaris obiurgante audiendo, ac ne declines poſt cogitationes eorum; cum .n. multis cogitationibus humana mens ſcateat, nulla tamen prȩter Dei conſilium conſiſtere poteſt.

LEVI GHERSOM.

20 *Audi conſilium* In ſingulis rebus conſilia audi, vt honeſtis moribus imbuaris, & recte inſtituaris ad ea, quæ opportuna ratione aſſequi voles. Ne etiam ſperne maiorum, legiſq; correptionem; inde .n. fiet, vt tandem ſapias. Illud etiam inſinuabitur. Conſilio meo obtempera, inſtitutionemq; admitte; id .n. adiumento tibi erit ad ſapientiæ poſſeſſionem; inſtitutionem namq; ſapientiæ acquirendæ præmitti neceſſe eſt, vt diximus.

21 *multa cogitationes* Illud etiam intelligas, oportet, non multū mortali conducere, ſi recte aliquid percipiat, ne labatur, quando in Deum noxa aliqua ſe obſtrinxerit, itaut pœnæ reus ſit, vel beneficio ſpolietur, quod illi a Deo conſtitutum fuerat: quod quidem hac ratione cōtingit, quod ſcilicet hominis mens multas cogitationes verſet, Deus autem aliquando efficiat, vt mortalis aliquam ſuſcipiat cogitationem propter quam ſequantur bona, vel mala, quæ a Deo con-

Qui tantum Cum quis hunc, vel illum ſibi affinem, vel amicum iactat, verba, quæ in auras euaneſcant, vſurpat. Atq; hęc pertinent ad inopia laborantem, quoad legis peritiam, rectiſq. actionibus deſtitutum, qui ea perſequitur, quę non ſunt; cum .n. legis mentem

Meræ nugæ, & fabellæ ex Bereſcit Rabba. proferre volet, ob rerum ignorationem id rectè præſtare nequibit. Medras autem hæc explicat de Ioſeph qui apud parentem fratres ſuos ignominia notabat, quos viuentis artubus veſci inſimularet, vt ideò eorum maleuolentiam incurrerit. Is ergò pauper appellatur, quod mendacia fratribus affingeret, & in nullius momenti rebus verſaretur.

Nihil habebit לא המה lo emmah legendum eſt לו lo .i. illi.

Et qui ſectatur Qui nimirum ex rebus emolumentum percipere ſtudeat. Porrò לו lo illi, ad Ioſeph refertur, quod in eundem redundaret calumnia; nam cum fratribus imponeret, hos viuentium membra edere, ſacræ litteræ ſuo teſtimonio ijs ſuffragantur, nam etiam ſceleris tempore, quo Ioſeph diuenditus eſt, hos hædos iugulare ſolitos teſtantur, iuxta illud, & iugulauerunt hædum caprarum. Idem,

Gen.37.v.31. etiam hos ancillarum filios adſpernari calumniabatur, atque ideò in ſeruitutem venundatus eſt: & denique illos in alienigenas mulieres oculos conijcere criminabatur, ſed Deus inquit, adhuc te

Gen.39.v.7. viuente crimen hoc in te reuoluam, quamobrem inquit ſacra hiſtoria, iniecit Domina ſua oculos in Ioſeph.

A. ABEN EZRA.

Pendent inuicem quatuor hi verſiculi, in quibus laudes celebrātur in pauperes piè ſe gerentium, & ignominia diuitias ſuas profundentium in ſceleratos declaratur.

4 *Addunt amicos* Opulento diuitiæ amicorum numerum augēt.

A paupere autem Quod ſi inopia laboret, ab amicis ſegregatur; hunc enim alter amicus ità à ſe arcet, vt tandem ab eo ſeparetur. Nec ineptè dices, hunc eſſe teſtem periurum, qui idcircò ad inopiam redigatur.

5 *Non erit impunitus* לא ינקה lo ijnaKeh. non erit immunis .i. nō effugiet pænam.

loquitur יפיח iaphiach. Sermonem vox hæc ſignificat.

Ierem.41,v.1 6 *multi* רבים rabbim. Magnates, nō diſſimilis vox ab illa. Opimates regis. q.d. Munificus autem, cuius animus liberalitate excultus eſt pauperibus diuitijs impendendis, adeò dignitate extolletur, vt magnates eum rogent, quo ſuppetias ferat, vel beneuolentiæ neceſſitudinem non deneget; cui conſentiunt illa, in muneribus vultum

Pſ.45.v.13. tuum deprecabuntur.

Et amici Vniuerſi ſocios ſe liberali adiungunt, à quo munera reportent.

7 *Receſſerunt* רחקו rachaku. Vox hæc multos ſignificat ſigillatim

coa-

coaleſcētes; nam vox מרעהו merehehu ſingularis eſt, ità vt ſit ſenſus ſinguli ſiggillatim recedunt, vt omnes prorſus procul abeant.

Qui tantum ſectatur מרדף meraddeph. Vox hæc tranſitiua eſt ad agentem, auctoremq́. rei, quæ efficitur; pauper n. eſt agens, qui curat ſectari; verba ſunt illa, quæ ipſe perſequi, & conſectari iubeat; fratres aut amici ſunt, quos verba petunt, iuxtà vim illorum, & inimicos eius inſectabuntur tenebræ: item illud, & inſequuta eſt amicos ſuos. Series autem rei pendet a ſuperioribus, nimirum ab illis, & a paupere amici eius ſeparantur. Omnes ergò fratres indigentis illum inuiſum habent, multoq́ etiam magis amici, qui iam ab illo receſſerunt, cum antea familiariter cum illo verſarentur, quod munera reportarent. Pauper ergò eſt, qui præcipit, vt nuncij, hoc eſt verba ſua eos inſequantur, quo fortaſsè amici ad priſtinam neceſſitudinē reuocentur.

Nihil habebit לא המה lo emmah. nōn ipſi. Haud ipſi eidem aures præbent.

LEVI GHERSOM.

4 *Diuitiæ* A facultatibus multi amici diuiti conciliantur, quibus ille ſua opulentia prodeſt: inops autem tantum abeſt, vt amicos ſibi comparet, vt ab indigentia ſua ab ijs, quibuſcum amicitia deuinctus erat alienetur, quod ijs careat, quibus ad mutuam amicitiā colendam, & conſeruandam iuuetur.

5 *Teſtis fallax* Qui ſuo periurio ſcelus affinget inculpato, criminiſq; reum faciet, non euadet pœnam, quæ idcircò à Deo ſeueriſſimè repetetur, quod idem cum eo factitur, qui mentiri vult, cum idcircò ærumnas grauiſſimas incurrat, vt diximus.

6 *Multi colunt* Liberalitas eſt optima viri pars; cum magnates, & qui ſummo honore pollent, liberalem honore proſequātur, quo illius munificum animum experiantur; mortales etiam omnes generoſo ſocij adiunguntur. Quamobrem hac ratione diuitijs pollere præſtantius eſt, quam inopia laborare.

7 *Fratres hominis* Illud præterea experimur, pauperem etiam ſuis fratribus inuiſum eſſe, à quo nihil emolumenti percipiant, licet eadem oſſium, carniſq; compagine conſtent.

Inſuper & amici Neq; verò eſt cur inquias, eos, qui antea amici eſſent modo receſſiſſe; nam ab inopia, qua premitur id efficitur, vt eius fratres, & ſodales vana verba conſectentur .i. aliquid in eum cōminiſcantur, quod ad horum dignitatem imminuendam dixerit, aut effecerit, cum tamen non ità ſe res habeat.

nari principibus.

11 *a* Doctrina viri per patientiam noſcitur:& *b* gloria eius eſt iniqua prætergredi.

VAR. LECT.

a doctrina viri eſt patientia. Chal. intellectus hominis eſt differre furorem ſuum. b Chal. pulchritudo eius. Syr. laus eius.

SALOM. ISAC.

10 *Nec ſeruum* אף כי aph chi; Eſt locus à minori ad maius .i. muto etiam minus ſeruum principibus dominari decet.

11 *Doctrina viri per patientiam* האריך heerich idem ac להאריך lehaarich .i. Si vir iram cohibeat,hæc ratione mente præſtabit.

Iniqua prætergredi Ad eiuſdem gloriam pertinet, vt ad mores ſuos conformandos excurrat.

A. ABEN EZRA.

10 *Non decent* Non eſt optandum, vt ſtultus voluptatibus perfundatur: reſpondet autem ſtulti vox ex aduerſo illi, Et cuſtos prudentiæ inueniet bona. Rectè etiam pro ſtulto periurum teſtem interpretaberis.

Delitiæ Vt nimirum ſæculi huius delicijs fruatur.

Nec ſeruum Nec etiam ſeruum in principes, & honeſtos imperium habere decet.

11 *Iniqua prætergredi* עבר על פשע hauor hal peſah. ſupra ſcelus trãſire Gloria eius eſt, vt ſcelus pertranſeat,quo ab illo longe recedat: metaphorice autem hæc dicuntur; nam cum aliquis alterius crimẽ puniri vult, illi inſiſtere ſolet; cum autem idem condonatur, perinde videtur, ac ſi ab illo lõge recederet: atq; illud prętergrederetur.

Per patientiam האריך heheric, produci curat. Eſt verbum tranſitiuum ad verum agentem, ad hunc ſenſum. A viri prudentia, & doctrina furor protrahitur.

Ex gloria eius Honor eiuſdem, quo à cæteris afficitur in eo ſitus eſt, vt crimina inoffenſus prætergrediatur.

LEVI GHERSOM.

10 *Non decent* Amentem deliciarum compotem eſſe haud æquum eſt; quin illius vecordiæ conuenit, vt in vniuerſis ſuis negotijs prematur ærumnis.

Nec ſeruum Multo etiam minus par eſt, ſeruum in principes poteſtatem exercere, quod perindè eſt, ac ſi dixiſſet Salomon, conſentaneum non eſſe, vt vir eam facultatem dominari velit, cui ſeruitiū exibendum ſit cæteris animi viribus hominem ad virtutum abſolutionem promouentibus; cum .n. ita ſit, humanæ actiones profligantur, ità vt animantium ratione carentium potius, quam hominis propriæ exerceantur.

11 *Doctrina viri* Viri prudentia iram produci curat, ne facile ab illa inflāmetur, quæ bilem ciere ſolent, ſi quando occurrant.

Iniqua pratergredi Ad eiuſdem etiam gloriam ſpectat, vt crimina diſſimulet, neq; rixæ mordicus adhæreat; ità .n. beneuolentia ſibi alios deuinciet.

Verſ. XII. XIII. XIV.

12 Sicut fremitus leonis, ità & regis ira: & ſicut ros ſuper herbam, ita & [a] hilaritas eius.

13 [b] Dolor patris filius ſtultus: & [c] tecta iugiter perſtillantia, litigioſa mulier.

14 Domus, & diuitiæ [d] dantur á parentibus: à [e] Domino autem propriè vxor prudens.

VAR. LECT.

a Syr. beneuolentia. Chal. voluntas, ſeu beneplacitum. b Chal. filius ſtultus grauis eſt patri ſicut acida. Syr. confuſio patris. c Chal. ſicut ſtillicidium, quod diſtillat, litigia mulieris. Syr. tanquam guttæ ſtillantes cogitatio mulieris. d Chal. hæreditas parentum. e Syr. à Domino deſponſatur vxor viro. Chal. à Deo traditur mulier viro.

SALOMON ISACIDES.

12 *Ira règis* Dei.

13 *Tecta iugiter perſtillantia* טרד דלף deleph tored. Stillicidium aſſiduum, pluuieq; in domum defluentes vexant domeſticos, eoſdēque domo pellunt, quod idem prauæ mulieris rixę efficiunt.

A. ABEN EZRA.

12 *Regis ira* In illos, à quibus ad iram inflāmatus fuerit regius eſt furor.

Sicut

Sicut ros ſuper herbam Quod à rore herbam humectante præſtatur, à regis beneuolentia efficitur ergà eum, quem amore complectitur.

13 *Dolor patris* הות hauuoth. infortunia. Demens filius in cauſa eſt, vt parenti ſuo aduerſa contingant.

Tecta iugiter perſtillantia דלף טרד deleph tored. ſtilla expellens. Hoc eſt, vt ſtillicidium domeſticos è domo eijcit, ità muliebres rixæ eoſdem a domo eliminant. Alia explicatio.

Iugiter טרד tored. quod nunquam quieſcat.

14 *A Domino autem* Poſtquam de flagitioſa muliere, & demente ſermonem habuit, ſubdit, domum, diuitiaſq; à patribus hæreditatę ad filios tranſmitti; fieri tamen non poſſe, vt mulierem ſapientia præditam hæreditario iure ijſdem tradant, cum hoc ad Deum ſpectet.

LEVI GHERSOM.

12 *Sicut fremitus leonis* Ira regia diſcriminis plena eſt, cum perniciem illam uiro, cui iratus ſit, inferre poſſit, quam ira ſuadet: qua propter comparatur leonis catulo rugienti ad prædam faciendam. Eiuſdem autem beneuolentia ſimilis eſt rori decidenti ſuper herbas, eaſq; fouenti, & alenti. Quamobrem maximè cauendum eſt regi, ne in cæteros vehementius efferueſcat, cum ira, qua inflammatur grauiſſima ſit, maximeq; obeſſe poſſit.

13 *Dolor patris* הות hauuoth calamitas. Vecors parenti eſt ipſa calamitas, & perniciei, ob iram vehementem, & mærorem, quibus ſuccumbit ob nefariam agendi rationem filij. Idem etiam grauiſſimè angitur, cum ab vxore ſua iurgia, rixaſq; fieri aduertit, quemadmodum ab aſſiduo ſtillicidio in domū iugiter defluente vexatur; hinc .n. efficitur, vt domi ſe continere grauiſſimum ducat, quod idem ob mulierem ſeditioſam contingit, vt explicabimus.

14 *Domus & diuitiæ* Obtinere quidem poteſt a maioribus ſuis hęreditariam domum, quę grata, iucundaq; ſit, ac egregias facultates: verum ſi mulierem ſapientia inſignem habeat, id eius generis eſt, vt Deo tantum acceptum ſit habendum; neq; .n. a libera eligendi facultate quodcunq; velis pendet, ſed omninò diuina opera intercedat neceſſe eſt.

Verſ. XV. XVI.

15 Pigredo immittit ſoporem, & anima diſſoluta eſuriet

16 Qui cuſtodit mandatum, cuſtodit animam ſuam

ſuam:qui autem *c* negligit viam ſuam, *d* mortificabitur.

VAR. LECT.

a Chal. doloſa. Syr. anima ſuperba. b Syr. ſibi ipſi cauet. c Chal. qui ſpernit viam ſuam. d Syr. interimetur. Chal. morietur.

SALOM. ISAC.

15 *Pigredo* Ab inertia ſoporem inijci facer textus eleganter explicat: verum allegoria pertinet ad eum, qui negligenter ſe gerat in legis ſtudio; hic .n. ad extremum ſi quando de rebus ad ſapientiam pertinentibus rogetur, ſomno ſepultus iacebit.

Anima diſſoluta eſuriet Huius exitus erit, vt inopia laboret; quod idem contingit negligenter in doctrina capeſcenda ſe gerenti: qui nimirum legis ſuæ certa adminicula recipere, & conſtituere ſibi negat, ad extremum omnia obliuioni tradet.

16 *Qui negligit* Mortem oppetet qui inſtituta ſua attento animo penſitare nolet.

A. ABEN EZRA.

15 *Pigredo* Eſt nomen ſubſtantiuum.q. d. Pigredo ipſa eſt, quæ ſoporem in deſidem immittit. Eadem quoq; ratione qui alijs fraudem facere meditatur, fame premetur.

16 *Qui cuſtodit mandatum* Qui præcepta ſeruat, nec illa auerſatur ſeipſum à morte eripit.

Viam ſuam Quæ opportuna erit.

Mortificabitur Morte afficietur, Deo ità ſtatuente, immaturo adhuc tempore: ſcribitur autem יומת iaumath, quoniam morte mulctabitur à iudicibus, ſi euulgetur cum propalam præcepta contempſiſſe.

LEVI GHERSOMITES.

15 *Pigredo* Inertiæ peculiare eſt, vt ſomnolenti reddamur, vt ſenſu pate ;a torpore .n. vires alligantur, & eneruantur.

Anima diſſoluta Conſtat pariter, illum fame laboraturum, qui ad vitam ſuſtentandam neceſſaria per deſidiam ſe comparaturum ſperet, ideoq; torpeat, ne alicui arti ſe addicat, cuius ope acquirat ea, quibus vitam alere poſſit; nam ad neceſſarios vſus alimentis carebit. Ea etiam erit horum ſententia. Quemadmodum inertia ſoporem inijcit, ſentientemq; facultatem congruis actionibus ſpoliat,

liat, quod quiete, & voluptate facultates ſuas vti quis velit, ità torpentis animus eſuriet, nec actionibus vacabit, quibus ad rerum cognitionem euehatur; perſuadet .n. iners ſibi hac ratione ea ſe habiturum, quibus opus habeat, ex quo magis ſui abſolutionem negliget; atq. id euenit, quod deſidia virum arceat ab aſſequenda virtutum coronide.

16 *Qui cuſtodit mandatum* Seipſum ſeruat qui diuina præcepta lege comprehenſa obſeruat; cum per illam vir, tum quoad corporis, tum quoad animi rectam conſtitutionem inſtituatur.

Qui autem negligit Qui verò Deum contemnit, mortem non effugiet ob morum improbitatem, ac mentis inopiam; quæ quidem efficiunt, vt immatura ætate quis obeat, præter pænas, quæ ab ipſomet Deo infligentur ob legem violatam, vt ex plurimis prophetarum teſtimonijs patet.

Verſ. XVII. XVIII. XIX.

17 a Fęneratur Domino, qui miſeretur pauperis: & b viciſſitudinem ſuam reddet ei.

18 Erudi filium tuum, c ne deſperes: d ad interfectionem autem eius, ne ponas animam tuam.

19 e Qui impatiens eſt, ſuſtinebit damnum: f & cum rapuerit, aliud apponet.

VAR. LEC.

a Chal. qui quærit commodare Domino miſeretur pauperis. b Syr. ſecundum eius opera retribuetur. Chal. retributio bona redditur ei. c quoniam eſt ſpes. d Chal. ad mortem eius ne attollas animum. Syr. ad opprobrium eius ne adijcias animum tuum. e Chal. vir iracundus ſuſcipit pænam. f Chal. & quando exaltatur, ſuper onus ſuum addit.

SALOMON ISACIDES.

17 *Fæneratur Domino* Cum quis æger decumbit, in limineq; mortis ambulat, tunc eleemoſina apud diuinam iuſtitiam intercedit pro liberali, inquiens, cum pauperes animam agerēt ob famem, hos hic ad vitam reuocabat, abunde opportuna ſuppeditans: cur ergò

iſtius

iſtius animus longam cum corpore vitæ vſuram non habeat? cur membris non reſtituatur?

18 *Ad increpationem* Ne filio tuo plagam infligas, ex qua mortem oppetat.

19 *Qui impatiens eſt* Qui nimius eſt in ira pænas dabit: quod ſi ira edomita hoſtem tuum diſcrimini imminenti ſubtraxeris, adhuc addes dies, & bona.

A. ABEN EZRA.

17 *Feneratur* Dominus mutuum dat, & fæneratur ei, qui pauperis miſeretur; diuitiæ .n. in viri manibus ſunt inſtar rei creditæ, & mutui. Viciſſitudo autem quædam intercedet, vt cum piè ergà pauperes afficietur, illius etiam Deus miſeratione moueatur.

18 *Ne deſperes* יש תקוה ies tikuah. eſt ſpes. Sperandum eſt, cum illum caſtigaueris, ad diuturnum tempus vitam producturum.

Ad interfectionem eius Qua cęteros morti dedit.

Ne ponas animam tuam Vt nimirum ex eius pręda nutriaris, iuxtà illud; & ad ipſum animam ſuam apponit; vt nimirum ex ea alatur. Alia explicatio.

Ad interfectionem eius Cum alium interemerit, tu illum neci adiudicaſti, ſi illum non caſtigaueris; ex quo vehementi ira ſuccendetur. Alia explicatio.

Ne ponas animam Ne te ab illo reuoces; hoc eſt, ne ab illo corripiendo te contineas; vel ne eius inſtitutioni parcas.

19 *Qui impatiens* גדל חמה ghedol chamah. magnus ira. Sine filium iracundum, & furore percitum, vt ità det pęnas, quemadmodum peccato ſe obſtrinxit. Neq; verò eum liberare ſtudeas; cum .n. ſemel illum incolumem pręſtiteris, neceſſe erit, vt alias ſępiſſimè ad eum eripiendum labores.

LEVI GHERSOM.

17 *Feneratur Domino* Qui in pauperem liberalis eſt, perindè facit, ac ſi Deo fęneraretur, ad quem ſpectat viuentium eſuriem explere: quamobrem beneficium munifico Deus rependit, & eundem benedictione cumulat, quod ita geſſerit: atque ideò diuiti ad quodcumq; manum ſuam extenderit, benedictionem, rerumq. copiam tribuit; quo eius bonis indigentes gaudeant, vt in ſacris voluminibus memoratur.

18 *Erudi filium* A teneris filium tuum inſtrue; ità .n. ſperandum eſt, ad virtutum culmen prouectum iri: licet verò cum illum verberabis gemitu, ſtridoreq; auras repleat, ne fletibus huius, & queſtibus flectaris, vt pietate motus ab illo caſtigando deſiſtas, magis .n. illi conducit, vt plorans, ac fremens corrigatur, quam caſtigatione deſtitutus gaudio perfundatur.

19 *Qui*

19 *Qui impatiens* Qui modum irarum excedit, non euadet, quia abiectæ huius conſuetudinis pœnas ſoluat, nam cum hac ratione iurgia inter mortales excitet, ſi aliquando ob iram ſeruatus ſit, quod qui hunc appetebat timore perculſus ſit, immoderatum eius æſtum contemplatus; iræ tamen aſſueſcet, rurſumq; in alios excandeſcet; vt deniq; quiſpiam exiſtat, qui in hunc inſurgat, maloq; mactet: atq; hic praua huiuſmodi inſtitutione calamitatis ſibi opifex erit.

Verſ. XX. XXI.

20 Audi conſilium, & ſuſcipe diſciplinam, vt ſis ſapiens in a. nouiſſimis tuis.

21 Multæ cogitationes in corde viri: b voluntas autem Domini permanebit.

VAR. LEC.

a *Syr. in ſemitis tuis.* b *Chal. conſilium autem Dei ipſum permanebit.*

A. ABEN EZRA.

20 *Audi conſilium* Aurē mihi conſulenti adhibe, vt duas vias ineas à me tibi demonſtratas, vt nimirum ſapientia imbuaris obiurgante audiendo, ac ne declines poſt cogitationes eorum; cum .n. multis cogitationibus humana mens ſcateat, nulla tamen pręter Dei conſilium conſiſtere poteſt.

LEVI GHERSOM.

20 *Audi conſilium* In ſingulis rebus conſilia audi, vt honeſtis moribus imbuaris, & recte inſtituaris ad ea, quæ opportuna ratione aſſequi voles. Ne etiam ſperne maiorum, legiſq; correptionem; inde .n. fiet, vt tandem ſapias. Illud etiam inſinuabitur. Conſilio meo obtempera, inſtitutionemq; admitte; id .n. adiumento tibi erit ad ſapientiæ poſſeſſionem; inſtitutionem namq; ſapientiæ acquirendæ præmitti neceſſe eſt, vt diximus.

21 *multa cogitationes* Illud etiam intelligas, oportet, non multū mortali conducere, ſi recte aliquid percipiat, ne labatur, quando in Deum noxa aliqua ſe obſtrinxerit, itaut pœnæ reus ſit, vel beneficio ſpolietur, quod illi a Deo conſtitutum fuerat: quod quidem hac ratione cōtingit, quod ſcilicet hominis mens multas cogitationes verſet, Deus autem aliquando efficiat, vt mortalis aliquam ſuſcipiat cogitationem propter quam ſequantur bona, vel mala, quæ a Deo

con-

conſtituta ſint ad illum vel puniendum, vel beneficio afficiendum. Curandum ergo ſedulo eſt, vt præ viribus ad Deum accedat, nulla enim ratione, ſi id deſit, quod a Deo ſtatutum eſt vllo conſilio, & vi quis euadere poterit: quin aperte ex pietur, quando aliquid commentus fuerit, quo a re aliqua ſe cohiberet, affluere cauſas, quibus ad illam prope adigatur, vt perſpicuum eſt ex multis quæ ex propheticis narrationibus repetuntur.

Verſ. XXII. XXIII. XXIV.

22 a Homo indigens miſericors eſt: & melior eſt pauper, quam vir b mendax.

23 Timor Domini ad vitam: c & in plenitudine commorabitur, abſque viſitatione peſſima.

24 Abſcondit piger manum ſuam d ſub aſcella; nec ad os ſuam applicat eam.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. Deſiderium viri eſt bonum ſuum. Chal. Deſiderium viri miſericordia eius. b Syr. vir diues qui mentitur. c Chal. & qui ſaturatus fuerit pernoctabit, nec viſitabitur a malo. d Syr, in ſinu ſuo.

SALOMON ISACIDES.

22 *homo indigens miſericors* תאות אדם חסדו taauath adam chaſdò. deſiderium hominis miſericordia eius. Miſericordia, & pietas in primis efficit, vt vir ſit in hominum deſiderijs

& melior Qui mentiatur, montes aureos pollicitus, & nihil præſtans, eo pauper præſtantior eſt.

23 *in plenitudine commorabitur* שבע ילין ſabeah ialin. Satur commorabitur. Qui Deum veretur, ita ſe gerit, vt nullius noxæ reus deprehendatur.

24 *manum ſub aſcella* בצלחת betſalachath. in lebete. Cum ab igne remouent, & exhauriunt, tunc deſes in illo manus calefacit. Vox autem eadem vſurpatur in paralip. coxerunt in lebetibus, cacabis, & ollis. Ex Leuita autem Iſace circumfertur vocem צלחת tſalachach ex paraphraſi Cald.æa deſumptam, vbi צלח tſalach ſcindendi vim habet frigoris, geluq; tempeſtate. frigus ergo appellatur צלחת tſalachath, quod frigus, geluq; manus findant, cutimq; diſrumpant.

2. paral. 35. v. 13.

Audiui

Audiui etiam eandem vocem veſtis ſciſſuram ſignificare, quã manus in ſinum induntur. Viſ eſt inertẽ hyemis tẽpore manus abdere.

A. ABEN EZRA.

22 *homo indigens* תאות אדם חסדו taauath adam chaſdo. Deſiderium hominis miſericordia eius. q. d. Pie ſe vir gerere optat in eos, qui pietate & benignitate opus habent. Vel vox תאוה eadem erit quæ Q. d. virum maxime decere pietatẽ
in pſ. נאוה קדש domum tuam decet ſanctitas. pſ. 1. v. 61. v. 5
melior eſt pauper Præſtat pauper mendaci ſe beneficum oſtentanti, & tamen fallenti ſpem; præclarius .n. hoc ſe gerit inops, vt iadicant illa, vir glorioſus, & promiſſa complens.

23 *timor Domini ad vitam* Deum .n. timemus propter vitam. *in plenitudine commorabitur* שבע ילין ſabeah ialin ſaturatus pernoctabit.

abſq; viſitatione peſſima Neq; .n. timore concutietur, nec laborum recordabitur, quos pridem pertulit. q. d. Non venient in mentem calamitates, cum Dei benignitate perfruetur ampliſſime.

24 *ſub aſcella* בצלחת betſalachath in vaſe, ad vim illorum, afferto vos nouum. Senſus ergo erit, manus deſidis perinde eſt, ac ſi in vaſe abdita eſſet. 4. reg. cap. 4 v. 20.

applicat eum Cum nihil reperiat, quod comedat, manum ad os applicare non poterit. Quamobrem neceſſe eſt, vt ad vitam ſuſtentandam neceſſaria vir comparet, non autem deſidiæ indulgeat.

LEVI GHERS.

22 *homo indigens miſericors eſt* תאות אדם חסדו taauath adam chaſdò. חסדו chaſdo
Deſiderium hominis iniquitas. Hominis cupiditas natura ſua vitioſa, probroſaq; eſt, cum humani cordis machinatio ab ipſis incunabulis in malum prona ſit. quamobrem illius vota nihil aliud ſpectant, quàm res materiæ ſordibus conſtantes, in quo cum mutis animantibus conuenit. Neq; ideo pauper, qui cupiditatem ſuam explere nequit mendaci præſtabit, ex rebus hiſce vanis, & mẽdacibus ad ſatietatem vſuram capienti Neq; etiam à vero diſſidet, viri conatus, & optata eo ſpectare, vt diuinam beneuolentiam ſibi conciliet, cui præſtando aptior eſt rerum cognitione tenui præditus, hoc eſt pauper, qui non ita multas opiniones animo imbiberit, quam mandax fallacium ſententiarum opinione imbutus. Ex quo fit, vt huiuſmodi pauperi ſola ſapientia comparanda ſit, mendaci vero prius elimi nandæ, abſtergendæq; ſint maculæ opinionum a veritate diſſidentium, quibus à Deo maxime arcetur. Maxima vero difficultas intercedit, vt a ſentiendi lapſu prauo ſubducamur; deinde vero eidem ſapiẽtia iuxta accomodatas rationes, veroſq; canones cõparanda eſt. prorſus contrarium .i. probrum, vt Leu. 20. v. 17.

23 *timor Domini ad vitam* Dei timor inſtituit ad vitam nullis ter-

minis circumſcriptam; quocirca qui Deum veretur, ſatietate per-fuſus durabit, neq; vnquam eſurie premetur, nec corporis cupiditatibus eſtuabit, nec in memoriam aliquid mali reuocabitur, quod cogitationem abripiat, cum à diuino timore coerceatur, ne turpia exoptet.

24 *abſcondit piger* Inerti idem contingit, ac ſi manus exiguæ ſiſci incluſiſſet, ex qua illas ægre abſtrahere poſſet; præ deſidia .n. manib. ſopitis, ligatiſq; videtur, itaut nullum opus præſtet; licetq; alimenta deſint, vt ideo oporteat aliqua arte neceſſaria ad vitam tranſigendam lucrari, manibus tamen ſuis imperare nequit, vt aliquid elaborent, quo vitam conſeruet; quod inſinuant illa, nec ad os ſuum applicat &c.

Verſ. XXV. XXVI. XXVII.

25 ª Peſtilente flagellato ſtultus ſapiētior erit: ſi autem corripueris ſapientem, intelliget ᵇ diſciplinam.
26 ᶜ Qui affligit patrem, & fugat matrem, ignominioſus eſt, ᵈ & infelix.
27 ᵉ Non ceſſes fili audire doctrinam, ᶠ nec ignores ſermones ſcientiæ.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. percute deriſorem, & inſipiens. Syr. ſtultus quando flagellatur prudens cauet. b Chal. vt intelligat ſcientiam. c qui deridet. Syr. qui contemnit patrem ſuum, & triſtem reddit matrem ſuam. d Chal. confuſione dignus. Syr. filius eſt pudorem inurens, & confundens. e Chal. Creſce, ſed in Bibl. Reg. pro [illegible] *legendum* [illegible] *Syr. Permane fili mi, auſculta correptionem. Chal. non erres a verbis oris eius. Syr ne obliuiſcaris ſermonis ſcientiæ.*

SALOM. ISAC.

25 *peſtilente flagellato* Ob plagas Pharaonis, & deletum Amalech Ietro reſipuit ad Dominum conuerſus, & proſelita eſt effectus.

26 *qui affligit* Perdit patrem, matremq; fugat filius ijs ignominiam

niam inurens, improbumq; terens iter; vt .n. exemplis agam, cum vidiſſet Sarah filium Agar Ægyptiæ idolis cultum deferentem, & verenda nudantem, inde effectum eſt, vt mater eij ceretur, quod Abraham graue viſum eſt.

27 *ceſſa fili mi* חדל chadal. Textus conciſus, & mutilus eſt, atq; ità exponendus. Iam ceſſa, finemq; pone aberrando fili ab eloquijs ſcientiæ, quo inſtitutionem admittere poſſis, nam ceſſa idem eſt ac abſtine, errorique modum ſtatue, cuiuſdem rationis eſt illud, & ceſ- Gen.41.v.49. ſauit a Paſchate; item, quia ceſſauit a numerando, quod copia numerum excederet. Num.9.v.13.

A. ABEN EZRA.

25 *Sapientior erit* יערים iahrim. Sapientiam obtinebit.

26 *qui affligit patrem* משדד meſadded. vaſtationem ſeu abolitionẽ curans. Eſt vox participij actiui ad hanc vim. Filius ignominioſus patrem aboleri iubet, matremq; effugere curat.

ignominioſus Qui parenti ignominiam inurit.

27 *ceſſa* חדל chadal. Abſtine ab errando propter verba ſcientiæ, & audi diſciplinam. Alia etiam adhibebitur explanatio, itaut verſiculi prima pars cum poſtrema iungatur ad hanc ſententiam. Ceſſa fili à rebus ſcientiæ, ſi audire voles diſciplinam, & deinceps in errore verſari.

LEVI GHERSOM.

25 *peſtilente flagellato* Quando deriſorem verberabis, vt emendetur, ſi id ſtolidus animaduertat, inde ſapiẽtiam arripiet, prudentiaq. excoletur, vt id deſiſtet, propter quod alter verberatus ſit, alteriuſq. plagis corrigetur. Quod ſi ſapientem ſolum verbis obiurges, ſcientia informabitur, cum animum ad virtutum abſolutionem propenſum gerat.

26 *qui affligit patrem* Ignominia, probriſq. progenitores ſuos afficiens ob morum improbitatem, tum etiam, quod cupiditatibus obſequatur, hic inquam parentem ſuum a prædonibus diripi curat, quo prædæ partem cum illis ineat. Vel etiam ſi forte ab illis mutuo acceperit, hi ad parentem huius accedunt, vt quæ filius debebat, perſoluat, eademq. de cauſa mater in fugam conijcitur. Quamobrem filios a prima ætate a parentibus recte inſtitui neceſſe eſt, ne ab ijs pernicies inferatur.

27 *ne ceſſes* Poſtquam autem filium hortatus eſt, vt inſtitutionis conformationem admitteret, eũdem denuo monet, ne ætatem vniuerſam in philoſophia politica terat, cum ſatis ſit, vt ad mores temperandos inſtruatur; qui gradus quidam eſt ad ſapientiam acquirendam.

Ne ceſſes Modum ſtatue fili, nec diſciplinæ ſapientiam ſemper audias, itaut in illa plus ęquo ſcientiæ ſermones vſurpes, cum nefas ſit, virum ætatem ſuam perdere in huiuſmodi inueſtigatione, vt in Geneſi declaraui. Illud autem in primis cõſentaneū eſt, vt magnopere enitaris in amore ſcientiæ; poſtquàm ex norma inſtitutionis id tibi deſumpſeris, ex quo rite, abundeque ad ſapientiam via ſternatur.

Verſ. XXVIII. XXIX.

28 Teſtis iniquus deridet iudicium: & os impiorum
a deuorat iniquitatem.
29 b Parata ſunt deriſoribus iudicia: & c mallei
percutientes ſtultorum corporibus.

VAR. LECT.

a Chal. profert. Syr. ſectatur, & inueſtigat iniquitatem. b parati ſunt dolores ijs, qui iudicium corroborant. c virgæ populo dementi. Chal. verbera corporibus eorum.

SALOM. ISAC.

28 *teſtis iniquus deridet* יליץ ialits. effabitur. Iniquus teſtis in aliū illa teſtatur, ex quibus iure verberibus, morteque afficiatur.

os impiorum deuorat Iniquitas, & ſcelus vorat impios.

29 *parata ſunt* Deus ipſe lepræ pænam conſtituit in eum, qui nefaria ſermone ſuo enarret.

A. ABEN EZRA.

28 *deridet* יליץ ialits. interpretabitur. Teſtimonia ſua vera, ſinceraq; eſſe affirmabit, ac ſi eſſet interpres. Vel certe pronunciabit ludibria in iudicia.

deuorat יבלע iebaleh. tegit. i. occultat ſcelera, ad vim illorum, Exod. 4. v. 19. quando ſanctuarium tegit, & operit.

29 *parata ſunt* Deus in deriſores iudicium exercebit, quod ludibrio, deriſioneuè iudicia ſint inſectati: verbera autem parata ſunt, ſtulti .n. a cæteris cæduntur, iuxta illud, & virga in dorſo imprudentium. ibi 26. v. 3.

LEVI GHERSOM.

28 *teſtis iniquus* Qui in alium falſa teſtatur, ideo nefaria, quæ animo

no machinatus fuerat ore prodit, vt a iudice ea ſententia feratur, quam periurus animo deſtinarat, quod illi opportunum eſt, cum al terius opera calamitatem inferat.

os impiorum Impij verò ore ſcelus tegunt, quodq; animo verſant, occultant, ne quis conſcius illius ſit, ac ita quæ optant ob ire poſ ſint, cęteris ab huius pernicioſis artibus ſibi non cauentibus &c. Futilis & frigida commētatio prætermiſſa.

29 *parata ſunt* Cum alios deriſione ſcioli quidam excipiant, nō deſunt, qui eos acerbiſſimis iudicijs inſectentur: ſtultorum vero corpori extrema parata ſunt, cum præ vecordia, qua laborant, in ho minum genus ignominioſa præſtent. Veriſimile etiam eſt, hiſce inſinuari fabuloſas narrationes inculcantem, quo ſapientiores in errores quoad contemplationem pelliciantur; quamobrem parata deriſoribus iudicia dicuntur, cum maxima damna inferant, niſi res animaduertatur. Cauendum igitur in primis eſt, ne narrētur niſi quę veritati conſentanea ſint, atque perſpectum habeat oportet, ſermonem ſuum maxime remotum eſſe ab ijs, quæ labi cogant, nam ex. gr. ſi quando aſtrorum perito ſydus ab altero magis diſtare videbitur, quam re ipſa ſit, qui illius auctoritati fidem adhibebit, huius artis contemplationi vacantes in errorem pertrahet huius pronunciatis nitentes. Stultos igitur Salomon appellat futilibus opinionibus imbutos, qui quidem intelligentia quadam, quem habitum vocamus præditi ſunt: cum autem hic ex ijs, quæ præmittuntur peſſime cedat, & euaneſcat ob illa quæ conſequuntur, ita eorumdem membra conteri conſentaneum eſt, cum conſectandis ijs, quæ ad corpus attinent in contemplatione ignominioſe labantur: nam cū in immoderato corporis cultu nimij ſint, congruam operam in meditatione rerum non collocant.

CAPVT VIGESIMVM.

Verſ. I.II.III.

1 ᵃ Luxurioſa res vinum, ᵇ & tumultuoſa ebrietas: ᶜ quicunque his delectatur, non erit ſapiens.

2 ᵈ Sicut rugitus leonis, ita & terror regis: ᵉ qui prouocat eum, peccat in animam ſuam.

3 Honor eſt homini, qui ᶠ ſeparat ſe a contentionibus: omnes autem ſtulti ᵍ miſcentur contumelijs.

VAR.

VAR. LEC.

a Chal. deriſorem facit *vinum. Syr. forte eſt vinum. b Chal. inebriat ſicera. Syr. ebrietas contumelioſa. c quicunque errauerit in ea. Syr. quicunq; ea exarſerit. d Syr. rugit ſicut leo furor regis. e qui illum ira inflammat. f Chal. qui ſuperſedet a contentione. g Syr. Chal. deridet.*

SALOMON ISACIDES.

2 *qui pronocat eum* Qui regi iram ciet.

3 *honor eſt homini* Honorificum eſt viro, ſi litibus finem ponat, vel ab ijs abſtineat.

ſtulti miſcentur יתגלע ijtgallah .i. patefiet. Probra vero, & ignominia vecordis a diſſidijs nequaquam ſuperſedentis patefient.

A. ABEN EZRA.

1 *Luxurioſa res vinum* לץ היין lets haiain deriſor vini .i. deriſor eſt, ſupple vir vini .i. tumulentus eſt deriſor.

tumultuoſa הומה homeh: tumultuoſus: Temulentus exclamat, vt ſibi vinum effundant.

non erit ſapiens Cum vino quis indulget, ſapientię cõpos non fiet.

2 *qui prouocat eum* Qui cum eo lites miſcet.

peccat in animam ſuam Cum regi honorem non impendit, eius animus noxam ſubit.

3 *honor eſt* Rex honorem impendit rixoſo viro quando quieuerit, & ſe a diſſidijs exemerit, illi inquam a quo ad iram inflammatus fuerat, quod indicat Cames aſcriptum.

contumelijs Litibus ſeſe inmiſcebit.

LEVI GHERSOM.

2 *Sicut rugitus leonis* Iram regis, qui in homine principatum tenet, intelligentis nimirum facultatis, quam in cæteras animi vires dominari oporteret, cum ita a Deo in rerum molitione conſtitutũ ſit, hanc inquam iram ita vehementem eſſe oportet, ac ſi velut leonis catulus ad prædandum rugitus ederet; cum .n. ab huiuſce regis ductu receditur, proculdubio exitij, extremæq; cladis iter initur Qui vero cum eo ſem coniungitur, ac parere negat, ſe noxa obſtringit, & ad perniciem adigit, tandemq nullius rei ſe compotem experietur. Qui vero hunc regem prouocat, is eſt, qui a ſuis cupiditatibus

tibus abripitur; cum vis ad appetendum excitans intelligenti plerumque repugnet, & ad extremam cladem adigat.

3 *Honor eſt* Glorioſum eſt viro, vt a litibus abſtineat, nam ob diuinam reuerentiam id præſtat, cum nulla mali cupiditate rapiatur; atq; ideo quæcunq; animo molietur recta erunt. E contra vero demens perturbatur, & ſeſe diſſidijs immiſcet, ex quo grauiſſimas calamitates ſubit. Id autem ſtulto contingit, quod vtiliſſimas ſibi ducat lites, præ tenui experientia, qua excultus eſt.

Verſ. IV. V.

4 a Propter frigus piger arare noluit: b mendicabit ergo æſtate, & non dabitur illi.

5 c Sicut aqua profunda, ſic conſilium in de corde viri: ſed homo ſapiens exhauriet illud.

VAR. LECT.

a Chal. penuriam ſuſtinet piger, & non tacet. Syr. deeſt pigro. b Syr. poſtulat in meſſe, & non eſt Chal. petet in meſſe, & non habebit. c Syr. aqua profunda verbum in corde regis.

SALOM. ISAC.

4 *propter frigus* Algorem timens deſes ſedentaneus iacet, neque vllum opus præſtat, ſtudioq; legis non vacat.

5 *Sicut aqua profunda* Doctrina ſapientis in animi penetralibus ſepoſita eſt: ſed .n. accedat prudens diſcipulus, illam ex huius præcordijs expiſcabitur, & hauriet.

A. ABEN EZRA.

4 *propter frigus* מחרף mechoreph. Mem vices gerit Beth ſignificantis in .i. in frigoris tempore.

mendicabit ישאל ijſaal. Precibus poſtulabit a meſſoribus, nec illi ob deſidiam eiuſdem quidquam impendent.

5 *Sicut aqua profunda* Deſideratur particula comparationis. q. d. ſicut aquæ profundę frigidæ, pellucidæq; ſunt; nullius .n. pedibus perturbantur, ita ſapientia, conſiliumq; quibus cor prudentis affluit ſincera, perſpicuaq; erunt.

ſed homo ſapiens Vir autem poſtquam prudentiæ compos factus fuerit conſilium ex corde ſuo hauriet, hoc eſt, ſibi ipſi magiſter erit, & ſuamet induſtria hanc comparabit.

LEVI

LEVI GHERSOMITES.

4 *propter frigus* Hæc ideo dicuntur, vt inflammetur ignauus ad virtutum coronidem procurandam, quarum ad extremum expers futurus ſit:iners .n. terram frigida tempeſtate non colit, nec eidem ſemina credit, vt operæprecium eſſet, ex quo fit vt conſentaneos ſeminum fructus non præbeat. Eadem ratione deſes in rei exordio corpus ſuum ad inſtitutionis conformationem recipiendam parare non ſtudebit, atq; ideo ſapientiam adipiſci nequibit, nec in illa vllam operam impendet:ex quo fiet, vt mens a Deo indita opportunos fructus non ferat.

5 *aqua profunda* Conſilium in viri animo latens non ita facile exploratur, ſed tantum poſt ſingularem indaginem, cũ ſit velut aqua profunda, cui quæ ſubſunt, difficile pertingi poſſunt: Verum prudens ſedula inueſtigatione, ac diligenti ſtudio conſilium ex illius animo hauriet.

Verſ. VI.VII.

6 Multi homines miſericordes vocantur: virum autem fidelem quis inueniet?

7 ª Iuſtus qui ambulat in ſimplicitate ſua, beatos poſt ſe filios relinquet.

VARIÆ LECTIONES.

ª *Chal. qui ambulat in ſimplicitate ſua, iuſtus eſt.*

SALOMON ISACIDES.

6 *multi homines* Sæpiſſime viri amicis ſuis nituntur, a quibus promiſſa beneficentiæ, & pietatis reportarunt, eoſq; cum ærumnis vexantur aduocant.

Virum autem fidelem Sed quotus quiſq; fidus reperitur, qui promittat, promiſſaq; præſtet?

miſericordes איש חסד iſc chaſdo. Vir miſericordiæ. Certo promittens, ſe pietate in quempiam vſurum.

A. ABEN EZRA.

6 *Multi homines* רב אדם rau adam Plerique e mortalium genere ſuam beneficentiam prædicāt, hoc eſt glorioſe quiſq; effert beneficentiam, quam exercuit. Verum quis inuenietur, qui beneficia conferat, nec eadem prędicet? Alia explicatio. Quis ille eſt qui de ſe vera loquatur? *iuſtus*

7 *Iuſtus* Qui integritatis ſemitę inſiſtit, iuſtus vocabitur. *beatus poſt ſe filios* Hi .n. propter parentum integritatem a cęteris honore afficientur, itaut etiam beati prędicentur. Beatitatem ergo ex parentum æquitate aſſequimur.

LEVI GHERSOM.

6 *multi homines* Pleroſq; mortales pietatem ſuam prædicare reperies; vnuſquiſq, enim erga quempiam ita, vel ita benefice ſe geſſiſſe narrat: quamobrem ſe beneficos, & liberales arbitrantur, cum tamen difficulter mortalem aliquem fidum, conſtatemq; reperias, qui id tantum præſtet, quod opportunum, conſentaneumue ſit, tantum abeſt vt ad ſummum benignitatis gradum pertingat; nec .n. pium, benignumq; illum licet appellare, qui ſemel tantum pie ſe geſſerit, niſi ſemper, & quandocunq; opus fuerit, ita aſſueſcat; neq; etiam fidelem iure voces, niſi huius præclaræ conſuetudinis conſtanter ſit tenax, vt ſemper verax, æquuſq; ſit. Illa etiam placet explanatio.

Multi homines Pleriq; illum aduocant, quem beneficio proſecuti ſunt, vt ab eodem par beneficium referant, ſed ægre exiſtet, qui beneficio ornatus fidus, gratuſq; ad beneficium pie liberaliterq; rependendum beneficio excitetur; quin ità immemor illius erit, ac ſi nulla re fuiſſet excultus. Spes ergo in mortali non eſt collocanda, ſed Deo tantum fidendum.

miſericordes חסדו chaſdo. Vau poſtremo loco adſcriptum forte paragogicum erit. Quare ea etiam erit ſententia, Contingit aliquando, vt quis pleroſq; viros pios, ac beneficos appellet .i. ſingularem ex pleriſq; ſed enim illud tibi perſuadeto, haud ita ſe rem habere; nam maximo negotio inuenire poteris tum benignum, & pium, tum candidum, & fidum.

7 *Iuſtus qui ambulat* Probus integritatis, æquitatiſque ſemitam capeſcens, quoad mores, & animi ſenſa, tum etiam ſincere quoad veritatis normam ſe gerens, non ipſe ſolum a calamitatib. ſeruatur, ſed etiam diuinæ prouidentiæ eius ſoboles maxime cordi eſt ob parentis merita: quin eadem cum a parente ſuo honeſte informata fuerit ad cultum diuinum id ſibi demeretur, vt peculiarem prouidentiam Dei propitiam experiatur.

Verſ. VIII. IX.

8 Rex, qui ſedet in ſolio iudicij, diſſipat omne malum [a] intuitu ſuo.

9 Quis poteſt dicere: mundum eſt cor meum: purus ſum [b] a peccato?

VAR. LEC.

a Chal. a facie ſua omnes impios. b Chal. a peccato meo.

SALOMON ISACIDES.

8 *rex qui ſedet* Id tum de præpotenti Deo, tum etiam de iudicibus ad veritatis normam ſe accomodantibus exponendum eſt.

A. ABEN EZRA.

8 *rex qui ſedet* Rex qui iudicij ſolio inſidet, vt iuſtitiam adminiſtret quemlibet, qui profligatus videatur exterminabit, ita n. regni ſui ſedem confirmabit.

9 *quis poteſt dicere* Quis ille eſt, qui iure affirmet, cor meum a pueritiæ meæ criminibus expurgaui, purus, ſolutuſq; ſum ab adoleſcentiæ noxis? ſed enim, nullus exiſtet huiuſmodi, qui incorruptum integritatis viam ſemper inuenerit, nec vnquam lapſus fuerit.

De communi hominum genere intelligendus eſt.

LEVI GHERSOMITES.

8 *rex qui ſedet* Hominis mens, quando iudicij ſolio inſidet, vt congrua ratione de rebus ad contemplationẽ pertinentibus iudiciũ ferat, & reliquæ facultates conſentaneum ſeruitium detulerint, vt ad veritatem attingendam promoueatur in rebus, quas dilucidatas volet, hic inquam vniuerſa mala ſua contemplatione diſpellit, & exterminat, quoad mores, & animi ſenſa; cauebit enim ab iis, quæ in errorem pelliciant, & facultatibus ſuis moderandis nefarias, turpeſq; cupiditates arcebit: quod quidem viro ad veritatis præſcriptum ſe coercenti maxime neceſſarium adiumentum eſt.

9 *quis poteſt dicere* Declaratur autem in pręſentia, huiuſmodi virum ægre inueniri, vt paulo ante diximus: inquit.n. quis de ſe prędicare poterit, veritatis inſtantem ſe aſſeclam eſſe, illudq; vſurpare mentem meam ab erroribus purgaui, mendacia caui; cum difficillimum ſit ob multa, quę nos erroribus implicant, & ab abſolutione contemplationis arcent quoad quamplurima? Quotuſquiſq; etiam de ſe affirmet ſceleris labe fœdatus non ſum, quoad res corporis & politicas, neq; in hiſce non niſi integre, & ad veritatis legem me geſſi.

Verſ. XXI.

10 Pondus, & pondus, menſura & menſura: vtrumq; abominabile eſt apud Deum.

11 Ex

11 ª Ex ſtudijs ſuis intelligitur puer ᵇ ſi munda, & & recta ſint opera eius.

VAR. LECT.

a *Syr. etiam operibus ſuis.* b *Syr. an purus ſit ipſe, & an recta ſint opera eius.*

A. ABEN EZRA.

11 *intelligitur* יתנכר jithnaccher. Verbum hoc cognoſcendi contrariam ſignificationem habet, & eiuſdem eſt ſententiæ, & alienum ſe oſtendit eis. Senſus ergo erit, futurum eſt, vt adoleſcentiam ſuam diſſimulet propter actiones, & ſtudia ſua. Gen. 42. v. 7.

ſi munda & recta Si peccati innoxius, ſi eius actiones rectæ ſint; vecors .n. adoleſcens ob ſtultitiam perſpectus fit: hic autem probis actionibus occultatur, & quaſi circumoperitur, itaut qui hunc intuiti fuerint eius opera agnoſcere nequeant, an ab adoleſcente profecta ſint, cum ita labe careant, & recta ſint.

LEVI GHERS.

pondus & pondus Pondera æquo leuiora, vel grauiora: menſura itẽ breuior, vel longior iuſto, vtraq; hæc Deo inuiſa ſunt, tum quoad mores, tum quoad animi ſenſa; morum .n. æqualitas, & rectitudo præſtantiſſima res eſt, itaut ad extrema non recedat, vt in philoſophia politica declatur; præclariſſimum item eſt quoad opiniones, quas quiſq; amplectitur nec de ſingularum rerum veritate detrahere, nec eandem plus æquo amplificare; vt exempli gr. Cum res aliqua manifeſtę nititur demonſtrationi, adhibenda non eſt infirmior probatio, vel pronũciata quædam communia apud omnes recepta, & euulgata; cum etiam parenti probatione euulgari non poteſt res aliqua, nec in eadem contemplatio eſt collocanda, nec ſolers meditatio in ijs adhibẽda, quæ aſſequi nequeamus, vt ẽt prætermittenda non eſt illius inueſtigatio, quod comprehendere poſſimus. Quę cum ita ſint, quis ille eſt, quem veritatis tenacẽ affirmare iure poſſis?

11 *Ex ſtudijs* Licet viri actiones, vt oculis ſubijciuntur recte conformatæ videantur, is tamen forte diſſimulator, fallaxq; erit, itaut quæ agit in fronte probitatis ſpeciem præbeãt, eius vero mens impura ſit, & ſceleribus ſcateat. Hic ergo pueri appellationem habet, non autem rex, quod intelligens facultas in eo ſerui vices gerat, non autem imperium obtineat.

Verſ. XII. XIII. XIV. XV.

12 Aurem audientem, & oculum videntem, Dominus fecit vtrumque.
13 Noli diligere ſomnum, ne te egeſtas opprimat: aperi oculos tuos, & ſaturare panibus.
14 a Malum eſt, malum eſt, dicit omnis emptor: & cum receſſerit, tunc gloriabitur.
15 Eſt aurum, & multitudo gemmarum, b & vas precioſum labia ſcientiæ.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. ſocius ad ſocium dicit, quod emit, & tunc gloriatur, & dicit. b Syr. & vaſa precioſa, & labia ſciẽtiæ.

SALOM. ISAC.

12 *aurem audientem* Diuinum opus ſunt aures, & oculi mortaliũ, ſummopereq; delectatur Deus auribus reprehenſionem audientibus, oculiſq; rerum euentibus proſpicientibus.

13 *noli diligere* Ne ſomniculoſus ſis, ne ad egeſtatem adigaris.

14 *malũ, & malum* Qui ſacræ legis cognitione ditatur per ærumnarũ, famiſq; flagella, illud ſæpe queritur, & heu clamitat ob hunc cruciatum, & anguſtiam; verum vbi ſapientia cumulabitur, labores, quibus functus eſt ſibi glorioſos prædicabit.

A. ABEN EZRA.

Nectenda ſunt hæc viciſſimi. q. d. Aures ad inſtitutionem auſcultandam, oculi vero ad ea obtemplãda, quibus corrigimur, procreati ſunt a Deo: quamobrem ne diligas ſomnum, oculi .n. nonniſi ad ſomnum ſtatis horis capeſcendum ſunt effecti, cum poſtea penetrãdis, ac arripiendis diſciplinæ inſtitutis vacare debeant.

13 *aperi oculos* A ſomno euigila, tunc .n. panis copia afflues. Emptorem etiam intuere vendentis merces vituperantem, quod deterrimæ ſint, vt eas vilius emere poſſit; cum autem diſceſſerit ſolus gloriatur, ſecumq; gratulatur, quod optima comparare ſciuerit: atque equidem ita ſe res habet; auro .n. gemmiſq; locuples eſt qui peritia loquendi, quiq. mercaturæ cognitione pollet.

12 *aurem audientem, & oculum* Vtraq́. hæc a Deo effecta ſunt velut adminicula ad veritatem quoad mores, & opiniones indagandam; cæteris .n. ſenſibus nobiliora ſunt, vt ex ijs repetantur primę rerum notiores, ſi ad ea, quę ſenſu percipimus nos transferamus. Sunt pręterea prępcipuę partes, quibus mortalis ſapientia cumuletur, quam alij ſibi comparauerant, nam auribus aliorum ſermones admittimus, & mente recondimus, oculorum vero opera legendis libris illorum res, ſermonesq́. intuemur. Quamobrem hi ambo ſenſus peculiarem prę cæteris operam pręſtant, vt vir quoad mores, & animi ſenſa abſolutus, veraxq́. euadat, licet nonnunquam vſui ſint mortalium generi ad crimina incurrenda, vt conſtat.

14 *noli diligere* Ne inertia ſopitus ſomniculoſus iaceas, vt ſolent ignaui; inde .n. facultates tuę profligabuntur, & ad egeſtatem adigeris.

Aperi Quodſi oculos ſolerter aperias diues eris pane, grauiſſimiſq; alimentis tum ſcientiæ, tum opinionum: per inertiam verò præter quam quod abſolutione virtutum carebis, illa etiam prima principia, quæ e ſenſibus petita apud tę repoſita erant abolebuntur & euaneſcent, itaut nullus ex ijs fructus tibi conſtet.

14 *malum eſt* Longe diſſimilis eſt ſapientiæ ab aliarum rerum poſſeſſione; cum .n. cætera argenti precio æſtimentur, ea ab emptore deprimuntur, & vitij inſimulantur, precioq; paria negantur, quod venditor exigit, poſtq̃. autẽ hic diſceſſerit, merces dilaudat, ſeq; eas non emiſſe dolet, atq; ideo vilia videntur quæ obtineret, & optima, quibus careat. Secus vero prorſus contingit in ſapientia comparanda; nec .n. eam quis ſibi vtilem arbitratur, niſi cum illam ſit adeptus.

15 *eſt aurum* Eadem de cauſa ſubditur, inter cæteras opes aliquas eſſe præſtantiſſimas, vt aurum, gemmarumq; copiam, nullum tamen vas precioſum ſcientiæ labijs par eſſe; cætera .n. ſunt in precio ob maximam illorum æſtimationem; ſecus vero cenſendum de ſcientiæ labijs; ea .n. vniuerſis rebus ſuperiora ſunt, & apprime inſtruunt ad grauiſſima adipiſcenda, cum ita vir ſcientia exornetur. Vel etiam ea erit ſententia. Cum quis partem eorum, quæ intelligũtur, aſſecutus fuerit, quæ quidem ſunt ſciendi adminicula, tunc præ cæteris celebrat quod mente conceperit, quod antea vilipendebat, quæ quidem laus illis verbis inſinuatur, cum inquit, eſſe quidem multam auri, gemmarumq; copiam, ſed ſapientiæ labia eſſe vas maximi precij, cum nos promoueant ad illud obtinendum, quod auro puro puto longe ſit præferendum;

Verſ. XVI. XVII.

16 Tolle veſtimentum eius, qui fideiuſſor extitit alieni: & pro extraneis aufer pignus ab eo.
17 Suauis eſt homini panis mendacij: & poſtea implebitur os eius calculo.

SALOM. ISAC.

17 *panis mendacij* Cum alterius vxore habenda ſummopere quis delectatur.

calculo חצץ chatſats .i. minutis lapillis, non diſſimili forma ab illis, & fregit dentes meos calculo. Thren. c. 3. v. 16.

A. ABEN EZRA.

16 *aufer pignus* חבלהו chabbeleu. Imperandi voce, pignus capito.
17 *panis mendacij* Propter quem quis falſa teſtatus ſit.

LEVI GHERSOM.

17 *qui fideiuſſor extitit alieni* Qui obſequitur facultati ad corporis cupiditates excitanti omnium rerum poſſeſſione ſpoliatur, & pro eo debitum perſoluet: intellectus igitur eſt qui pro alieno ſpondet .i. pro anima appetente, vt in lib. exordio diximus: ab illo igitur pignus accipitur, quo debitum ſoluat; intellectus .n. pœnæ obnoxius eſt, propterea quod nullam delectationem percipiat ex hiſce corporis actionibus, vt diximus.

17 *ſuauis eſt* Cum quis meditationi operam nauare aggreditur, mendacij pane delectatur, ſi erret, pœnaſq́;, & pręmia e medio tollenda arbitretur, & poſtea cibus ille ſuauis in calculos conuertitur, qui veſcendo non ſunt vſui, cum præterea dentes confringant, quibus ad veſcendum vtimur.

Verſ. XVIII.

18 Cogitationes conſilijs [a] roborantur: & [b] gubernaculis tractanda ſunt bella.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. diriguntur. Syr. propter prouocationes fit bellum.*

SALOMON ISACIDES.

18 *gubernaculis*. Cum ad pugnandum cum Sathana deueneris id aggredere munitus adminiculis pęnitentię, precum, & ieiunij.

A. ABEN EZRA.

18 *roborantur* תכון ticchon roboratur. Vnaquęque cogitatio firmatur propter conſilium, quod cum amicis quis iniuerit. Vel etiam feliciter ſuccedent quę præſtita e animo deſtinarit.

LEVI GHERSOM.

18. *cogitationes*. Cum autem quis cogitationibus inter ſe repugnantibus implicatur, conſilio inito tranquillitate, & quiete fruetur: id autem euenit cum molitionibus hiſce animi ſimul collectis vera a falſis ſecernuntur contemplatione ſuis numeris abſoluta, & animo ſedato. Quodſi duæ aliquæ cogitationes inter ſe pugnent alacriter bellum gere in eam, cuius opera a virtutum coronide arcearis; ita .n. tutus eris ab ijs, quibus grauiſsimis difficultatibus irretiris: nam inter ſe pugnantes cogitationes, quibus quis diſtrahitur perturbationem pariunt quoad rerum ſeriem. Intelligi etiam hęc poſſunt de nefarijs machinationibus mortalem ad crimina adducentibus. Tu igitur cum illis bellum gere prudenti conſilio, quod apte tibi conſtiterit, acumineq; ſolerti, ita ut improbas cogitationes compeſcas.

Verſ. XIX. XX.

19 Ei, qui reuelat miſteria, [a] & ambulat fraudulenter, & [b] dilatat labia ſua, ne commiſcearis.
20 Qui maledicit patri ſuo, & matri, extinguetur lucerna eius [c] in medijs tenebris.

VAR. LEC.

a Chal. qui reuelat arcanum delator eſt. b Chal. ei qui allicit labijs ſuis ne commiſcearis. Syr. qui fidelis eſt ſpiritu, rem occultat, & cum eo cuius labia ſunt feſtinantia ne commiſcearis. c Chal. ſicut caligo tenebrarum. Syr. ſicut papilla tenebroſa.

SALOM. ISAC.

19 *dilatat* פתה poteh blanditus. Qui tecum blando ſermone vtitur, vt te tranſuerſum agat.

20 *in medijs tenebris* באישון beiſcon, cum tenebræ, quam denſiſſimæ, & obſcuriſsimæ erunt, hoc eſt cum calamitatibus vexabitur auxilijs vniuerſis deſtituetur.

A. ABEN EZRA.

29 *dilatat* פתה poteh, labijs ſeductus. Qui ſcilicet aliorum blanditijs in deuia protractus eſt.

ne commiſcearis Cum .n. fraude vtatur, arcana tua deteget.

20 *lucerna* Spiritus nimirum quem ducimus, ſeu vita.

extinguetur Internicioni tradetur.

in medijs tenebris באישון beiſcion in obſcuritate tenebrarum. Iteratur idem q d. in tenebris interiturum. Vel etiam tenebrarum voce calamitates inſinuabuntur.

LEVI GHERSOM.

19 *ne commiſcearis* Ne ſocietatem contrahas cum vafro, ac arcanã patefaciente, cum id in communi hominum ſocietate perniciosiſſimum ſit; nec etiam te adiungas ſermones ſerenti, quibus a virtutis tramite ſeducaris. Hęc etiam non inepte intelliges de eo, qui rem difficultatibu inuoluat arcanis reuelandis, quando cogitationes varię, & repugnantes quoad principia Incidunt, quas conſilio, & ſolerti acumine, rebus rite examinandis, e medio tollere oporteat, hic .n. impoſtori perſimilis eſt, orbem ſuis fraudibus perdenti. Idem etiam dubitationibus animos perturbat, ea carens cognitione, qua illas excutiat, atq; ita cæteros graui calamitate mactat ob illa, quę animo hauſerint. Quamobrem caue, ne ſocietatem amplectaris cum dilatante labia ad ſermones de huiuſmodi habẽdos, quibus indagandis grauiſſimum diſcrimen ſubſit Atq; ideo operępretium non eſt, vt quis ſuperuacaneam operam collocet in illis inueſtigandis, ſeu conſilio cum alijs communicato, ſeu ſecum ipſe, niſi quando altius radices egerint in animo veritates opinionum, quoad legem, & contemplationem; tũc .n. impauidus ab aduerſis erit.

20 *qui maledicit* Parentes execratione parentis lucerna extinguetur, & in denſiſſimis tenebris relinquetur, inde .n. fit vt reprehenſionem refugiat, ac morum abſolutione careat. Accedit pręterea, hunc beneficia agnoſcere non ſolere, quibus ab illis benigniſſime exceptus fuerat, ex quo ita obdureſcit, gradatimq; perfricati animi fit, vt etiam progrediatur ad Deum ipſum e medio tollendum bonorum omnium fontem, a quo ſit effectus. Hoc inſuper

ciui-

eiuſdem omnem ordinem demolietur, cum nemo in alium beneficium conferat, niſi ſperet acceptum illi relatum iri, a quo collatum fuerit.

Verſ. XXI.

21 Hæreditas a adquam feſtinatur in principio, in nouiſſimo benedictione carebit.

VARIÆ LECTIONES.

a *Syr. quæ feſtina eſt in principio.*

SALOMON ISACIDES.

21 *Hæreditas* Ad extremum benedictione carebit hæreditas ad quam primo capeſſendam quis feſtinarit, & temerè precipitarit, vt filij Gad, & Ruben, qui partem ſuam feſtini ceperunt in Iordanis tranſitu, ac precipiti ſermone ſunt vſi, iuxta illud, & dixerunt, cau- Nu. 32. v. 16.
las ouium fabricabimus, & ſtabula iumentorum, paruulis quoq; noſtris vrbes munitas, primas .n. abiectiori tribuerunt, gregeſq; ſuos paruulis anteposuerunt. Hi vero deinde multis fere annis ante alias tribus in captiuitatem migrauerunt, vt conſtat ex ſeder Holam. In allegorijs autem Tanchuma illud habet, anno duodecimo Achaz excitaſſe Deum ſpiritũ regis Aſſur &c. reliquas vero tribus captiuas effectas anno ſexto Ezechie, qui quidem erat nonus Oſee filij Elah.

A. ABEN EZRA.

ad quam feſtinatur מבהלת meuoheleth .i. Que ex rapina cõgeſta fuit.

in nouiſſimo Finis eius cum rapina conflata ſit benedictione carebit, nec .n. imbres felicitatis in illum effundẽtur. Vox autem מבחלת mebocheleth ſcribitur cum Chet, vt intelligamus hæreditatem furto congeſtam penitus deteſtabilem eſſe Deo; nam ſignificat idem, Zach. 11. v. 8.
quod illa, & anima eorum nauſeauit in me.

LEVI GHERSOM.

21 *hæreditas* Felicitas ergo hereditatis in exordio virum perturbat, cum ſubito abſq; vllo labore acquiratur; ſed ad extremum benedictione carebit; cum .n. hæres nullum laborem impenderit re coaceruanda, illam magni non facit, neq; de ea conſeruanda ſollicitus eſt, vt ideo eandẽ facile dilapidet, vt conſtat ex hereditatis euentibus. Monemur preterea, ſapientie diuitias, quibus congeren-

dis alacriter inſudandum eſt,prçclariores,nobilioreſq; ijs eſſe,quas facili negotio intelligimus ; magnâq; eſſe felicitatem , cum ijs augemur , & diteſcimus . Qui vero abſq; labore , & ſolerti inueſtigatione,& vigilia res percipere volunt,horum exitus proculdubio benedictionis expers erit,nam in errore verſabuntur hac cognitione acquirenda, neq; fælicitas vlla inde emerget, ſed exitium, & quod illi prorſus contrarium ſit .

Verſ. XXII.XXIII.

22 Ne dicas: Reddam malum: • expecta Dominum,& liberabit te.
23 Abominatio eſt apud Dominum pondus, & pondus ſtatera doloſa non eſt bona.

VAR. LECT.

a Syr. reddam malum pro bono. b Chal. ſpera in Deo, & ſaluabit te. c Chal. non placet coram eo.

A. ABEN EZRA.

22 *reddam malum* אשלמה aſallemah. He vocis huius coniungitur ope machaph cum ſequenti. Senſus autem eſt; Ne dicas te par repenſurum ijs qui te malo affecerint .

expecta Dominum, Deum præſtolare , qui mala rependere poteſt , & te ab impiorum manibus ſubducet .

LEVI GHERSOM.

22 *ne dicas* Ne te iniuriæ vltionem ſumpturum ab eo affirmes , a quo male acceptus ſis, cum id fortem,conſtantemq; deceat, quem improbe facta non dedeceant: Verum Deo innitere, a quo ab hoſtium viribus ſeruaberis . Neque ad eundem enixe preces fundas , quo hoſce ſeuere excipiat, quod .n. poſtulandum eſt,abſq; alterius detrimento ſit,oportet .

23 *abominatio* Varia ponderum genera, & menſurarum deteſtatur Deus, hoc eſt in moribus inconſtantem agendi rationem , itaut cum hoc hac ratione , cum alio alia te geras ; conſentaneum .n. eſt eũdem erga vniuerſos te eſſe, hoc eſt,iuſtitiã,integritatẽq; in votis habere te decet;alteri .n. te perniciosum eſſe velle, in alterum beneficum, & liberalem, nefarium eſt; ſed nitendum eſt tibi , vt vniuerſos beneficiis ornes , ita .n. diuinam ſemitam capeſſes . Eadem

de cauſa diuinis oculis doloſæ trutinæ non placent, quibus pondera doloſa, & varia imponuntur.

Verſ. XIV. XV.

14 ᵃ A domino diriguntur greſſus viri: quis autem hominum ᵇ intelligere poteſt viam ſuam?
15 ᶜ Ruina eſt homini deuorare ſanctos, & poſt vota retractare.

VAR. LECT.

a Chal. a facie Domini greſſus viri. b Syr. quis eſt, qui dirigit viam ſuam. Chal. filius hominis non intelligit viam ſuam. c Chal. laqueus eſt viro, qui vouit ſanctuario, & poſtea tagit eum anima ipſius. Syr. laqueus eſt homini, qui vouit ſanctitatem, & poſtea voti pœniteat.

SALOMON ISACIDES.

14 *deuorare ſanctos* ילע ia'ah perdit. Cum mortalis piaculo obſtringitur, tunc ſanctitatem a Deo conceſſam perdit, & corrumpit ad mentem illorum bibent, & abſorbebunt. Abdiæ v.16

poſt vota Oportet etiam, virum poſt oblationes, votis ſe obſtringere, eaq; perſoluere, & pro ſe preces fundere.

A. ABEN EZRA.

29 *greſſus* Quibus ad iter agendum graditur.

quis autem intelligere Neſcit mortalis, quo tempore procedere debeat, donec a Deo ducatur, ac reducatur, ad quem id ſpectat. Idem etiam laqueos conſtituit incedenti, cum ſanctum deuorauerit: poſtquam autem laqueis irretitus fuerit, vota ſuſcipiet, quæ adducat: ſolers autem conſilium ſtolidum init, vt a voti obligatione ſeſe ſubducat.

deuorare ילע ialah, Deglutiendi vim habet, iuxta vim illius, abſorbebunt ſanguinem.

LEVI GHERSOM.

24 *a domino* Incedentis greſſus a Domino ſunt, cum opera diuina indigeat, quæ ſingulis paſſibus adſit, & comitetur.

quis autem Quomodo autem vir ſuam proſpiciat ſemitam, niſi

 diui-

diuina ope iuuetur? vt indicat illa, noui domine, quod non ſit hominis via eius; quod patet in politicis, cũ ſæpiſſime id obſtare, vel conferre noſtris conatibus animaduertamus, quod minime arbitrati fuiſſemus. Clarius etiam idem conſtat in contemplatione; nam licet pleraq; principia petantur ex ijs, quæ ſenſibus ſubijciuntur, hæc vſui non ſunt in ſingulis probationibus; rationes .n. & ordines, quibus ad hæc inſtruimur, a Deo tantum dimanant, vt alibi declarauimus.

25 *ruina* Mortalis, qui noxa obſtrictus ſit, deuorat, perditq; ſanctimoniam, quam a Deo perceperat; illam .n. benigniſſime tranſfundit Deus in eum qui apte conſtitutus ſit ad illam recipiendam: ex quo fit, vt inueſtigemus vota, hoc eſt intelligere ſtudeamus, quid in cauſa fuerit, quidq; obſtiterit, quo minus ad metam conſtitutã quis peruenerit; atq; illud nihil aliud eſt, quam interpoſitum piaculum, a quo effectum ſit, vt a propoſito ſcopo aberrarit; ſecus .n. quæ animo pingebat, ſuo feliciter euenilſent, votiq; reus fuiſſet.

Verſ. XXVI.

26 a Diſsipat impios rex ſapiens: b & incuruat ſuper eos fornicem.

VAR. LEC.

a *Chal. diſpergit.* b *Chal. voluit ſuper eos rotam. Syr. reducit ſuper eos currum.*

SALOMON ISACIDES.

26 *impios* Diſſipat Pharaonem, eiuſq; exercitum.
rex ſapiens Deus.
incuruat ſuper eos fornicem In eos rotam circumducit, par pari referens, cum .n. duros ſe præbere ſolerent, par a Deo relatum eſt, iuxta illud, induratum eſt cor Pharaonis.

A. ABEN EZRA.

26 *diſſipat impios* Eos in anguſtias deducet Deus, ac ſuper eoſdẽ rotam circumuertit, a qua proterantur, q.d. Hos conteret, quos deinde a ſuo conſpectu amandabit.

LEVI GHERSOMITES.

26 *diſſipat impios* Regum ſapientiam iniqui verentur, atq; ab illius conſpectu dilabuntur: quadrigæ vero rotas, quas ij ad alios profligan-

fligandos, & exterminandos circumducebant, in eoſdem conuoluet; laqueis .n. vincientur, quos cæteris comparauerant, & in foueam alijs conſtructam, decident. Pertinere hæc etiam poſſunt ad regem ſapientem, qui in homine fræna moderetur, hoc eſt ad intelligentem vim, hæc .n. ſapientia ſua impios fugabit, & profligabit, ſentẽtias nimirum a veritate alienas animo fouentes, qui ab erroribus reuocabuntur, nec quæ animo deſtinarant, conficient, quamobrem a calamitate grauiſſima ſubducentur: atq; id ex ipſis met ortum trahet cum ſuis erroribus perturbari incipient, vel alterius ope iuuabuntur, cum erudientur, vt erroris ſedem, locumq; animaduertant.

Verſ. XXVII. XXVIII.

27 Lucerna Domini ſpiraculum hominis, ᵃ quę inueſtigat omnia ſecreta ventris.

28 Miſericordia, & veritas cuſtodiunt regem: & ᵇ roborabitur clementia thronus eius.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. & ſcrutatur omnia interiora ventris. b Chal. præparatur.

SALOMON ISACIDES.

26 *Lucerna* Cum vir iudicio ſiſtetur, anima, qua informatus eſt, in eundem teſtimonium feret.

A. ABEN EZRA.

26 *Lucerna* Metaphorica ſunt hæc, cum hominis anima ex eius luce pendeat; atq; eius ſedes in capite eſt; vnde animæ lux præſtatur propter intelligendi vim, qua excellit, ex cuius luce ſplendor dimanat: quamobrem Domini lucerna appellatur, quaſi per eam ventris latibula perſcrutetur, hoc eſt cor mortalium, quod eſt cogitationum latibulum. Aliter etiam placet hoc exponere, lucernam Domini nihil aliud eſſe, quam diuinæ intelligentiæ lucem q.d. Lucerna Domini rimatur hominis animũ, ac ima ventris latibula perſcrutatur. Cum autem Deus regis mentem penetrarit, quidq; animus impiorum machinetur, prorſus perſpexerit, tunc miſericordiã ac veritatem emittet, quibus rex diſcrimini ſubducatur, eiuſq; ſolium firmabitur, cum pie, ac benigne ſe geret.

Caſtigatio.

Errat grauiſſime, ſi animum diuinæ lucis partem arbitratur, vt ab ea deſumptus ſit, licet.n. nullum alium auctorem habeat, præter Deum, diuinitatem tamen non habet admixtam. Videtur etiam alius error innui, animas ob exordio æternas; licet .n. materiæ concretione careant, a Deo in tempore cum ſingulis humani generis indiuiduis creantur, vt patet ex rerum geneſi, vbi Deus vitæ ſpiraculum inſpirauit.

LEVI GHERSOM.

27 *lucerna* Vt intelligamus, quis ille ſit rex, inquit, hominis ſpiraculum, hoc eſt intellectum eſſe lucernam Domini, cum profunda rimetur rerum omnium, quo illorum receſſus, & abdita, vt fas eſt, Dei ope iuuante penetret, a quo cum lumen, ac ſplendor dimanet in intellectum, veritatem rerum contemplationis finibus comprehenſam aſſequetur.

28 *miſericordia* Veritas, & pietas regem ſeruant, cum .n. in populum benigne ſe gerat, eiuſdem animas ſibi deuincit, ex quo regnum diuturnum, ſtabileq; efficitur, atq; ita extollitur, & honoribus cumulatur, ac vniuerſi ad eiuſdem ſeruitutem ſeſe abijciunt; quocirca regni, populiq; hac de cauſa perfectus eſt conſenſus, & conſtitutio &c.

Caſtigatio.

Seuere nimis inuehitur in corporis caſtigationem, quam ab intellectu prohiberi debere cenſet, ſed dum nimia pietate erga membra rapitur, in animi exitium ruit. Neſcit Euangelicæ doctrinę pręclara monumenta, qui perdiderit animam ſuam, inueniet eam.

Verſ. XXIX. XXX.

29 ᵃ Exultatio iuuenum fortitudo eorum; & ᵇ dignitas ſenum canities.

30 ᶜ Liuor vulneris abſterget mala: & plagæ in ſecretioribus ventris.

VAR. LEC.

a Chal. decus iuuenum. b laus. Syr. honor. c Chal. pauores, & plagæ occurrunt malo. Syr. contritio, & cru

ciatus

tiatus occurrunt malo. d *Chal.* & *punctura acus in interioribus ventris eius.*

SALOM. ISAC.

29 *exultatio* Vt iuueni glorioſum eſt, viribus excellere, ita ſenibus caniſies ornamento eſt.

30 *liuor vulneris* Rabbini hæc ita interpretantur. Qui ſe abſtergit, & fricat, vt nefaria loquatur, ad extremum vulnera, plagaſque ſubibit.

& plaga .i. hydropiſis.

A. ABEN EZRA.

Adhærent hæc duo.

30 *liuor* Cum quis liuidus redditur ob verbera.

vulneris Cum ſanguis effluit.

abſterget תמרוק tamroK. Vim eandem habet, quam illa accelerare fecit purificatoria: & polire lanceas. Senſus ergo erit. Qua ratione iuuenum gloria in virium robore ſita eſt, & ſenum canitiei cum ſapientia adiuncta eſt dignitas, qua a cæteris colitur, ita liuores, & vulnera dignitatem habent, cum ſceleſtum exonient, quando is impietate ſua ſe ſpoliabit. Plagæ pariter abditos corporis receſſus penetrantes, erunt nefarij pigmenta, quibus expoliatur. Eſt.2.v.9. Ier.46.v.4.

LEVI GHERS.

29 *Exultatio iuuenum* Quemadmodum iuuenum gloria collocata videtur in eorumdem viribus, cum tunc, per iuuentutis nempe ætatem maxima vi, roboreq; firmiſſimo præſtent: ita maxime glorioſum eſt ſenibus, in ſenectutis ætate conſtitutos eſſe, cum tunc animo foueant opiniones veritati conſentaneas ob cauſas ante commemoratas.

30 *Liuor vulneris* Pleriſq; malis nonniſi malo medicina paratur; liuores enim ex vulnere relicti nonniſi acerba re abſterguntur, cum nimirum adhibeatur medicina, quæ corrodat cutim, itaut pateſiat, pareturq; locus, a quo ſanies erumpat; in vteri autem plagis ictu illato penetralia pateſiunt, quo corruptus omnis humor remoueatur. Idem pariter præſtandũ eſt in afferenda medicina morbis morum, & opinionum: ei .n. qui improbitate morum laboret, medeberis, ſi contrariæ conſuetudini totum ſe dedat, quæ licet non ità probetur, ità tamen in ea ſe debet exercere, vt tandem ęgritudinem, morbumq; vniuerſum depellat. Non diſſimili ratione agendum cum eo, qui prauas opiniones tueatur, hunc .n. oportet loca vniuerſa ſolerter animaduertere, quibus ad huiuſmodi errorem per-

tra-

trahebatur, eaq; omnia cauere. Licet autem quandoq; contingat, contemplationem in illo, quod opportunum ſit, collocari oportere id tamen prohibendum non eſt ab eo, qui hunc curandum ſuſceperit, quo eundem ab huiuſmodi morbo incolumem prǽſtet.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

Verſ. I.

1 Sicut ª diuiſiones aquarum, ita cor regis in manu Domini: quocumq; voluerit, inclinabit illud.

VAR. LECT.

ª *Syr. riuuli aquarum.*

A. ABEN EZRA.

1 *Sicut diuiſiones* פלגי palghi. Deſideratur Caph particula comparationis.

quocumque voluerit Quocumq; Deus voluerit, illius cor inclinabit.

LEVI GHERSOM.

1 *Sicut diuiſiones* Cor voluntaſq; regis ita eſt poteſtate definita, quemadmodum riuuli, qui eo deriuari poſſunt, quo quis voluerit; pari etiam ratione a Deo regia voluntas eo deflectitur, quo eidem numini videtur. Inſinuant autem hæc actiones, cogitationeſq; regum diuinæ moderationi in primis ſubiectas eſſe, cum illi nihil aliud ſint, quam miniſtri, diuiniq; nuncij ad regni negotia tranſigẽda, pendentque vniuerſa ab æquitate diuinæ ſapientiæ: ſi enim regis actiones quoad hæc negotia liberæ, abſolutæque huius poteſtati permitterentur, quemadmodum cæteræ actiones ab eiuſdem libero arbitratu pendent, maximi diſcriminis id eſſet populis ſub eius regia poteſtate conſtitutis. Quamobrem non permittit Deus regibus totum regendi negotium, cum ſublimem ſublimior cohibeat, & moderetur. Hac ergo de cauſa inquit Eliu

Iob 34. v. 30. qui regnare facit hypocritam hominem propter peccata populi. Q. d. populorum criminibus effici, vt à Deo rex flagitioſus præficiatur: Ideo etiam ſibimet Deus iudicum ſententias tribuit, cum

Exod. 23. v. 7. inquit, quia non iuſtificabo impium; vt ibidem declaratum eſt. Hoc verò verſiculo præcipue inſinuatur rex ille antea memoratus, qui

qui in homine primas tenet, indicantq; iſta regem, hoc eſt, intelligentem facultatem quoad ſe attinet, noxa carere, cum omnia ei us vota ad bonum dirigantur ex inſita propenſione, vt ideo dicatur voluntatem regis eſſe in manu Domini, quemadmodum aquaru m riui eo deriuantur, quo idem cenſuerit. Verum noxam vir ſubit ob reliquas facultates.

Verſ. II. III.

2 Omnis via viri recta ſibi videtur: a appendit autem corda Dominus.
3 b Facere miſericordiam, & iudicium magis placet Domino, quam victimæ.

VAR. LECT.

a *Chal. dirigit.* b *Chal. Qui facit iuſtitiam, & iudicium complacet ſibi magis in illo Deo, quam in ſacrificio.*

SALOM. ISAC.

2 *appendit* תכן tochen idem ac מונה moneh .i. enumerat Deus hominum corda.

A. ABEN EZRA.

Connectuntur hæc duo. Explicatio autem hæc adhibenda. Vniuerſas vias viri oculis ſuis Dominus intuetur: dirigit autem corda, vt quæ ſibi placent, præſtentur, atque ideo nos agnoſcit.

recta ſibi בעיניו behenau in oculis eius. Oculi vero inſinuant diuinum intellectum: actiones autem, quibus miſericordiam, & iuſtitiam exercemus, longe gratiores ſunt Deo quibuſcumq; ſacrificijs.

LEVI GHERSOM.

2 *omnis via recta* Vniuerſa ſua inſtituta recta eſſe ſibi vir perſuadet, cum in ſingulis aliquid boni reperiat, ſiue illud vtile, ſiue delectabile, ſiue honorificum, ſiue æternum, ſiue deniq; quidpiam aliud ſit, cui boni ſpecies ineſſe videatur. Verum enim vero, qui hominum corda inſtituat, & efformet ad verum bonum obtinendum eſt ipſemet Deus; illius .n. auxilio in primis indigemus, quo ad huiuſmodi bonum pertingere, vel nos ipſos inſtruere poſſimus, ob multa quæ mortali obſtent, ne ad illud ſe comparet, cum etiam nonniſi diuinæ beneficentiæ auſpicijs hoc idem adipiſci poſſimus.
3 *facere miſericordiam* Longe Deo lectius eſt, vt vir pie, recteq; ſe

gerat in ijs, quæ ad communem ciuium ſocietatem, atq; etiam rerum contemplationem pertinent, quam vt ſacrificia offerat: id .n. efficit natura ſua, & vi, vt virtutibus quis abſoluatur: ſacrificijs vero licet inſint incitaméta, quibus ad abſolutionem virtutum appetendam excitemur, vt in pentath. explicaui, id tamen nonniſi per ſigna quædam, & nutus præſtare videntur, non autem ſeipſis. Hic præterea verſiculus idem inſinuat, quod Samuel illis verbis melior eſt .n. obedientia, quam victimæ, & auſcultare magis, quam afferre arietem; idemq; quod inquit Salomon, multo enim melior eſt obedientia, quam ſtultorum victimæ. Quorum omnium vis eſt, longe gratiorem eſſe Deo virum iuſte; & honeſte agendo, diuinæ legis inſtitutionibus ſeruandis aſſuetum, eo, qui piaculis ſe obſtringat, deinde vero ad illa expianda ſacrificia, hoſtiaſq; offerat.

Nota de antiquis ſacrificijs.

1. reg. 15. v. 22

Eccleſiaſt. 4. 17.

Verſ. IV.

4 a Exaltatio oculorum eſt dilatatio cordis: lucerna impiorum peccatum.

VAR. LEC.

a *Syr. lux oculorum, & dilatatio cordis, & lucerna impiorum peccatum. Chal. tumor cordis.*

SALOM. ISAC.

4 *exaltatio oculorum* Animi elatio.

Lucerna impiorum peccatum. נר nir. cultura. Cum quis cupiditates animi explere optat, impiorum culturam amplectitur, qui quidem nihil aliud animo agitant, & conantur, quam crimina, & impia.

A. ABEN EZRA.

4 *exaltatio* רום rum, eiuſdem ordinis ac גס ſug. i. qui ſuperbe oculos attollit, diſſimilis alteri, qui inclinauerit oculos ſuos ſaluabitur.

Iob. 22. 8. 29.

dilatatio cordis Cum quis corde magnanimo eſt ad calamitates patienter ferendas, Deumq; veretur.

lucerna נר nir, vbi deſideratur iod vocis ניר nir, quod arationem ſignificat; ſenſus autem eſt impius arabit .i. molietur, & machinabitur peccatum, hæc .n. tria ſynonima videntur.

LEVI GHERSOM.

4 *exaltatio oculorum* Qui ſuos oculos attollit ad id peruidendum

quod

quod ab humana códitione obtineri nequeat,licet cor ſuũ dilatet, hac ratione ſe habiturum ſperans quæ abſtruſæ, reconditæq; ſint inueſtigationis, hic inquam flagitioſam machinationem molitur quoad ſcientiam, & cogitationem, cum a rei exordio non attendat,quanam ratione ad rei explanationem promoueri queat,& an veritatẽ expiſcari poſſit,nec ne:Hoc autem vitium contingit ob ea quæ deſint, non quod aliquid præſtantius addatur intellectus di- Eccl.7.v.17.
gnitati,iuxtà illud,ne plus ſapias,quam neceſſe eſt,vt quid deſolaberis?

Verſ. V.

5 ᵃ Cogitationes robuſti ſemper in abundantia: ᵇ omnis autem piger ſemper in egeſtate eſt.

VAR. LEC.

ᵃ *Syr. cogitationes electi fideles. Chal. cogitationes collecta* (verterem potius *quæ electa ſunt*) *ad abundantiam.* ᵇ *Chal. pes feſtinus ad egeſtatem. Syr. flagitioſi (ſupple cogitationes) ad penuriam.*

SALOM. ISAC.

5 *robuſti* חרוץ charuts. Vir integer, qui veritatis ſemitæ inſiſtat, & æquitatem colat.

in abundantia Huius inquam cogitationes ſolum tendunt ad fælicitatem, & honeſtum lucrum.

piger אץ ats. Preceps quilibet,& moræ impatiens,qui tempus tradere velit,in egeſtate eſt.

A. ABEN EZRA.

5 *ſemper* אך ach. Solum. Cogitationes ſeduli viri eo ſpectant, vt aliquid amplius ſemper acquirat; cum .n. mercaturæ vacet, rerum copia affluet.

ſemper אך ach. Hoc vero loco hęc particula diminutiua eſt,imminuitq; vim operum impiorum,de quibus mentio facta eſt.

piger אץ ats. deductum ex illis אץ ברגלים ats beraglaim feſtinus pe- hic 19. v. 2.
dibus. Qui ad male agendum præceps ruit,ideo id efficit, vt rerum omnium copia ſpolietur,vbi etiam particula אך ach oſtendit quantum a viri ſolertis abundantia diſtent impij.

LEVI GHERSOM.

5 *Cogitationes robuſti* Solertis, & acuti viri cogitationes limitibus circumſcriptæ, & veluti iudicio deciſæ ſunt ab ipſo negotij exordio, cum nimirum actiones ſuas aggreditur, ad emolumentum, & copiarum incrementum ſpectant: in ſuis .n. negotijs aptam init rationem, ideoq; optato rerum fine potitur.

piger γ *n ats* feſtinus. Præceps vero in agendo nullam cautionem adhibens, vel attentam meditationẽ an conſentaneum id agere ſit, nec ne, quæue ratio ineunda, hic inquam nihil aliud reportabit quã rerum indigentiam, non autem cumulum bonorum, & incrementum. Atq; hoc explicare videtur, quod paulo ante commemoratum eſt, virum nempe, qui cor dilatet, oculoſq; ſuperbe extollat ad ea quæ minus conſentanea ſint, idcirco erroribus implicari, cum temere agat in huiuſmodi inueſtigatione, neque ab exordio rei ſolerter perpẽdat, an ad optatam metam, quaue ratione deuenire poſſit.

Verſ. VI. VII. VIII.

6 ᵃ Qui congregat lingua mendacij ᵇ vanus, & excors eſt, & impingetur ad laqueos mortis.

7 ᶜ Rapinę impiorum detrahent eos, ᵈ quia noluerunt facere iudicium.

8 ᵉ Peruerſa via viri, aliena eſt: qui autem mundus eſt, rectum opus eius.

VAR. LEC.

a opera cellariorum in lingua mendacij: ſed arbitror in Bib. Reg. interpretem non percepiſſe vocem באוצרות *quæ theſaurum ſignificat.* Syr. *qui congregat theſauros lingua mendaci. b Chal. diſsipabuntur, & euellentur illi qui quærunt mortem. Syr. ad perditionem, deſtruentur mortem quærentes. c Chal. rapina impiorum tollet eos. Syr. fractio impiorum veniet ſuper eos. d Chal. quia non ſe ſubmiſerunt, vt facerent iudicium. e Syr. qui peruertit viam ſuam, vir eſt extraneus.*

ScA-

SALOM. ISAC.

6 *qui congregat theſauros* ad vires ſuas amplificandas.
impingentur Sunt hæc illi mortis pedicæ.
7 *detrahent eos* יגורם iegorem, habitabit cum eis rapina .i. profligabuntur.
8 *peruerſa via viri, aliena eſt* איש וזר iſc vazar viri, & alieni. Peruerſa eſt via alieni viri, qui nimirum a diuinis præceptis fit alienus,

A. ABEN EZRA.

Tria hęc mutuo adhærent, hac ratione.

6 *qui congregat* פועל pohal opus. Opus, quod præſtat theſaurorum robur propter linguam mendacem falſum teſtimonium ferentem eo ſpectat, vt qui diuitias conflarit vanus ſit, & amandetur. Vel etiam, opus illud, ſeu conceruatio theſaurorum res futilis; & vana eſt, quoniam ex re inani, & mendacio ſunt conflati, atq; ideo opus illud exterminabitur.

impingentur ad laqueos mortis מבקשי מות meuak Keſe maueth quærentes mortem. Huiuſmodi homines teſtimonio ferendo periuri, mortem ſibi ſtudioſè quærunt.

7 *rapina impiorum* Eadem ratione præda, quam ex aliorum pernicie reportarint, quamq; in ſuos theſauros intulerint.

detrahet eos יגורם iegorem, ſerra ſecabit, deſumptum ex illo, ſerra diſſecauit illum. Huiuſmodi ergo præda eos pænitus confringet 1.paral.20.v.3.
& ad exitium detrudet.

8 *peruerſa via* Vox peruerſa eſt eſt thoar viæ .i. via peruerſi, quæ opponitur viæ recti.q.d. Via peruerſa, eſt viri via, & alieni viri via.

LEVI GHERS.

6 *Qui congregat theſauros* Ingentium theſaurorum aceruus quoad contemplationem principijs a vero alienis nititur, atque ea ex quibus huiuſmodi copia conflatur, nihil aliud ſunt, quam quid futile, prorſuſq; reijciendum, cum nihil horum omnino conſiſtere poſſit: hi autem theſauri mortem expetunt, & perniciem, cum per illos vitæ compotes fieri nequeamus, ſintq; merum figmentum, & hilum, ex quo pernicies, extremaq; calamitas animo infertur.

7 *rapina impiorum* Iniqui male ſentientes, qui ſpoliati ſunt cogitationibus, & principijs, quibus ad veritatis inueſtigationem iuuarentur, itaut ideo imbuti ſint opinionibus a vero alienis ob principia, ij inquam ab huiuſmodi errore quodammodo in vincula conijcientur, & a veritate aſſequenda arcebuntur, ob ea, quæ ex ijs principijs conſequentur; ex quo fiet vt in omnibus turpiſſime labantur; Hoc autem vitium quoad recte ſentiendum ijs continget, quod

rectam, aptamq; in contemplatione viam inire negauerint, itaut eis inſiſterent principijs, a quibus recto tramiti ad veritatis cognitionem expiſcandam, inſiſterent.

8 *peruerſa eſt via* Hac ergo de cauſa peruerſa erit via cuiuslibet huius generis viri, vel etiam alieni, cum illa perpendentur, quæ ex huiuſmodi principijs deducuntur; neceſſe .n. erit vt illorum contemplatio perturbetur, alienaq; admittantur, & veritati repugnantia, itaut ſtudioſe obſeruet primas rerum origines, & principia. Neque vero opus erit ei, qui ſe integrum, & purum ab huiuſmodi erroribus ſeruarit, quoad fundamenta, & primordia, vt in ijs operam collocet, quæ ex hiſce principijs conſequuntur. ſed ſolum in integritate, & iuſtitia.

Verſ. IX.

9 Melius eſt ſedere in angulo a domatis, quam cum muliere litigioſa, & in domo communi.

VAR. LECT.

a *Chal. tecti angulo. Syr. ſuper cornu tecti.*

SALOMON ISACIDES.

9 *in domo communi* בית חבר beth chaber. domus amici. Cum ingreditur quis amici domum ad ſermones ſerendos cum eius vxore. Medras autem Agadæ inquit, hoc eſſe vaticinium, quo inſinuatur diuini numinis præſentiam ab Iſraelitis tandem ablatam iri, cum eſſent tanquam mulier litigioſa: domus autem communis, ſeu ſocietatis appellatur, quod in ea additi ſint præpotenti Deo ſocij veluti ſimulachrum a Manaſſe in templo collocatum.

A. ABEN EZRA.

9 *in angulo domatis* Satius eſt ſedere ſuper angulum tecti, ſi enim domus corruerit, angulus tamen perſiſtet, cum ſit ædificij pars ſolidior: melius inquam eſt ſedere ſuper eum, ventorumq; impetum ſuſtinere, quam mulierem litigioſam ferre.

in domo communi בית חבר beth chaber vbi חבר chaber eſt nomen adiectiuum, cum ſubſtantiuum habeat accentum in vltima, ſignificatq; ſocietatis domum; q. d. futuram domum, in qua cum ea ſocietate coniungatur.

LEVI GHERSOM.

9 *melius eſt* Longe præſtat viro ſupra tecti pinnam a cæteris diſſitum

ſitum ſedere, & carere tuto loco, quo ab imbribus, pluuijſq; tegatur, quam cum muliere rixoſa morari, licet ſit in domo communi, quam nimirum multi incolant, cum huius moleſtias tolerare grauiſſimum ſit. Monemur etiam hoc verſiculo, magis è re intelligentis facultatis eſſe, vt iuuetur a muliere ſimul cum eadem procreata, vt illi obſequium præberet, ac contemplationem ineat, quam vt quiſpiam alius opem præſtet, vel alter illius curam gerat, qui impedimento futurus ſit; mulier .n. procreata, vt huic iugiter inſeruiret altercabitur cum alijs, cum nemo ab ea male geſta reſarcire poſſit, neq; iuuent auxilia, niſi cum ea pax, & beneuolentia intercedat, itant hæc libenter ſe ſubijciat ad conſentaneum obſequium exhibendum, quod quidem ita perſpicuum eſt, vt probatione nō egeat.

Verſ. X. XI.

10 Anima impij ᵃ deſiderat malum: non miſerebitur proximo ſuo.
11 Mulctato ᵇ peſtilente ᶜ ſapientior erit paruulus: ᵈ & ſi ſectetur ſapientem, ſumet ſcientiam.

VAR. LECT.

a Syr. non apparet in oculis ſociorum ſuorum. b Syr. improbo. c Syr. ſtolidus ſapiens fiet. d Chal. & in prudentia ſapientis aſſumet ſcientiam. Syr. ſapiens autem in conſilio, ſeu meditatione accipit ſcientiam.

SALOMON ISACIDES.

11 *mulctato* Caſtigationes, & verbera illuſoribus inflicta, fatuis ſapientiorem mentem inijciunt, vt reſipiſcant.

LEVI GHERSOM.

10 *anima impij* In votis habet profligatus, vt ſceleſte ſe gerat, nec gratiam init ab amico ſuo.

11 *mulctato* בענש bahanos. Quando magiſtratus illum plectet, ad normam illorum, cum illum plectent, atque בענש erit verbum tranſitiuum. Vel בענש bahanos, in mulctando. Cum illum ergo puniam, tunc incautus, & ſimplex ſapientiam acquiret.

ſectetur ſapientiam ובהשכיל vbhaſchil. Eſt verbum tranſitiuum. Cum efficiet, vt alter ſapientia cumuletur.

ſumet ſcientiam Corde ſuo ſcientiam reponet.

LEVI GHERSOM.

10 *anima impij* Conſtat ergo tibi, inlqui animum nihil aliud appetere, quam vt perdite agat, cum nullam apud illum gratiam amicus ineat, improbi conſuetudinem non probans; conſentaneum .n. eſſet, vt eos amore proſequeretur cum quibus ſocietas intercedit quemadmodum in ſublimi dignitatis gradu conſtitutis alterum ab altero diligi animaduertimus.

11 *mulctato peſtilenti* Cum mulcta deriſori irrogatur ob deploranda facta, tunc paruulus, qui ob ſingula ſe auocari patiebatur, ſapientia imbuetur; intelliget .n. viuendi conſuetudinem honeſtam haud eſſe: Quando autem ſapientia arripienda res ſuas feliciter ſuccedere animaduertet, tunc etiam doctrinæ, ac ſciētię obtinendę vacabit.

Verſ. XII.

12 a Excogitat iuſtus de domo impij, b vt detrahat impios a malo.

VAR. LEC.

a Chal. contemplatur iuſtus domum impij. Syr. intelligit iuſtus corda iniquorum. b Chal. impios in malum. Syr. detrudit ſceleſtos in malum.

SALOMON ISACIDES.

12 *excogitat* Iuſtus hic eſt ipſemet orbis moderator Deus, qui animum adiungit ad impij domum abolendam, vt conſtat ex hiſtoria Amalecitarum.

A. ABEN EZRA.

12 *excogitat* משכיל maſchil, intelligere faciens. Iuſtus doctrina imbuit, & erudit domum impij, iuxta illud, vir, & domus eius, vbi domus pro familia accipitur. Alia etiam erit explanationis ratio, itaut משכיל maſchil ſit verbum ad aliud non tranſiens ad hunc ſenſum. Prudentiam comparat, & ſapientior redditur ob impij domum, quę male ſe gerat, atq; ideo ab exitio non multum abſit.

vt detrahat impios מסלף רשעים mephalles reſahim, peruertit impios. Id diras demonſtrat, Deus .n. illos extremis deuouebit, & exterminabit, quod valde mihi probatur.

L E V I G H E R S O M I T E S.

12 *excogitat* Iuſtus domui iniqui proſperam fortunam parat, cũ nimirum in eius domo moratur, tunc .n. Deus in huius gratiam hunc benedictione cumulat. Vel etiam cum bonis huiuſmodi gaudent profligati ob parentes ſuos, inter quos aliquis iuſtus extiterit, propter quem cum ſceleſtis bene agatur, id in cauſa eſt, vt extermi-nentur, perditamq; ſemitam ineant, cum ſibi perſuadeant, profligatum ob ſcelera hiſce bonis cumulari: in quo quidem ſtolidus prӕterea errat grauiſſime, cum ideo ſtatim ſeducatur ab illo, quod in exordio cogitationis profuturum videbatur.

Verſ. XIII. XIV.

13 Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, a & ipſe clamabit, & non exaudietur.

14 Munus b abſconditum extinguit iras: c & donum in ſinu indignationem maximam.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. Deum inuocabit, qui non reſpondebit. b Chal. in abſcondito. c Syr. & qui prӕbere negat excitat furorẽ.

SALOMON ISACIDES.

14 *munus abſconditum* Eleemoſina.
donum in ſinu Hӕc etiam eſt liberalitas in pauperes.
indignationem Eleemoſina iras, grauiſſimamque indignationem extinguit.

ABEN EZRA.

13 *ad clamorem pauperis* Qui cum calamitatibus premetur ad illius opem implorandam exclamat.

& ipſe clamabit Idem etiam ad Deum, ſeu mortales exclamabit, cum ӕrumnis vexabitur.

extinguit iras יכפה אף ijchphe aph deijciet, & deprimet, idem ac יכף ijcaph, quemadmodum dicimus מכסה, & מכס, item מחוק, & מחק. Atq. hoc eſt verbum actiuum, quod duplici loco vſuuenit. q. d. Donum, quod in ſinu allatum ſit, ſeu occulte, iram vehementem ſedabit. Hoc autem verſiculo demonſtratur, ſi exclamatio nil proſit, dona liberaliter impendenda; hӕc .n. iram, furoremq; ſedant: nam

ſolemne eſt ijs, vt ante aliorum conſpectum effeſueſcant, verum largitionibus mites redduntur, ſapienteſq; efficiuntur.

LEVI GHERSOM.

23 *qui obturat aures* Qui indigentis clamorem audire negans aures occludit, ne pie cum illis agat, ac partem eorum, quæ a diuina liberalitate accepit, eidem præbeat, pari pœna a Deo punietur, a quo ad egeſtatem adigetur, hic .n. exclamabit, ſed non audietur; nec .n. mortales erga illum miſeratione mouebuntur, parq; pari reddetur. Ea etiam erit horum vis, futurum nimirum vt idem cum calamitate premetur, ad Deum vota fundat, a quo illa non audientur, qui etiam ita cum illo ſe geret, quemadmodum cum alijs hic aſſueuerat.

14 *munus abſconditum* Cum quis irato ſibi munera occulte defert, huius iram, furoremq; ſedat: donum etiam in ſinu .i. clam oblatum vehementiſſimam eius iram leniſ bit, proſſuſq; demulcebit.

Verſ. XV. XVI.

15 Gaudium iuſto eſt facere iudicium: a & pauor
operantibus iniquitatem.
16 Vir qui errauerit a via b doctrinæ c in coetu
gigantum commorabitur.

VARIÆ LECTIONES.

a *Syr. confractio.* b *Chal. intellectus.* c *Syr. cum filijs terræ requieſcet.*

SALOMON ISACIDES.

16 *gaudium iuſto* Magnam capit Deus voluptatē iudicio in iuſtos exercendo, vt vitam bonis omnibus cumulatam ſæculi venturi meritis circumfluentes obtineant: gaudio item iuſtus .i. Deus perfunditur, cum flagella, ærumnaſq; in iuſtos immittit, vt futuro æuo puri reddantur. Ita in Medras pſalmorum.

pauor operantibus iniquitatem Cum illi animum non adiungant, vt ad meliorem frugem redeant, nec fructum vllum ex hiſce calamitatibus percipiant, nec ærumnis vexati proficiant cōſternabūtur

qui errauerit Qui a ſacræ legis norma aberrat.

in cætu gigantum In cætu gehennæ erit.

A. ABEN EZRA.

15 *gaudium iuſto* Cum iudicia iuſtus exercebit, ſalutis gaudia per-

perfundetur; pauor autem, ſeu conſternatio iniqua gerentibus ingruet.

16 *qui errauerit* Cum ſapientiæ iter rectum ſit, qui ab ea diſceſſerit prauis actionibus, errat.

a via doctrina A via intelligendi, ſeu intellectus, nam השכל haſchel eſt adiectiuum, vel nomen verbale.

in cætu gigantum רפאים rephaim .i. mortuorum.

commorabitur Quieſcet, nec amplius aberrabit. Vel etiam ibi erit illius quies, nec partem cum iuſtis habere poterit, quod conſentaneum arbitror.

LEVI GHERSOM.

15 *gaudium iuſto* Cum iuſtitia apud mortales exercetur, id iuſto gaudium afferet; tunc .n. confidet, regni retibus haud ſe inuolutum iri, cum a nefarie agendo ſedulo abſtineat. Hoc idem agentibus inique eſt ipſa calamitas, & conſternatio; vehementer enim formidant, ne criminum ſuorum pœnas luant.

16 *Qui errauerit* Qui quoad animi ſenſa falletur, cum adultæ ætatis erit, in eorum cœtum migrabit, qui repentino caſu moriantur, ſimulq; cum illis mortem obibit. Vel etiam inſinuant iſta, verſari hunc in illorum cœtu, qui ad mortem, exitiumq; tendant, cum flagitijs ſuis maxime gaudeant, quibus aditus præbeatur ad improbas ſuas cupiditates explendas.

Verſ. XVII. XVIII.

17 ᵃ Qui diligit epulas, in egeſtate erit: qui amat vi-
num, & pinguia, non ditabitur.
18 ᵇ Pro iuſto datur impius: & pro rectis ᶜ iniquus.

VAR. LECT.

a Chal. vir qui egenus eſt, & diligit lætitiam, diligitq; vinum, & vnguentum non ditabitur. Syr. Vir indigens, & diligens gaudia, & vinum, & iucunditatem nõ ditabitur. b Chal. in commutatione iuſti. c Chal. direptores.

SALOM. ISAC.

17 *qui diligit epulas* שמחה ſimchah .i. gaudium. Qui diligit aſſidui conuiuij gaudium ad egeſtatem redigetur.

gerat in ijs, quæ ad communem ciuium ſocietatem, atq; etiam re-
Nota de anti quis ſacrifi-cijs. rum contemplationem pertinent, quàm vt ſacrificia offerat: id .n. efficit natura ſua, & vi, vt virtutibus quis abſoluatur: ſacrificijs vero licet inſint incitamēta, quibus ad abſolutionem virtutum appetendam excitemur, vt in pentath. explicaui, id tamen nonniſi per ſigna quædam, & nutus præſtare videntur, non autem ſeipſis. Hic
1. reg. 15. v. 22 præterea verſiculus idem inſinuat, quod Samuel illis verbis melior eſt .n. obedientia, quam victimæ, & auſcultare magis, quam afferre
Eccleſiaſt. 4. 17. arietem; idemq; quod inquit Salomon, multo enim melior eſt obedientia, quam ſtultorum victimæ: Quorum omnium vis eſt, longe gratiorem eſſe Deo virum iuſte; & honeſte agendo, diuinæ legis inſtitutionibus ſeruandis aſſuetum; eo, qui piaculis ſe obſtringat, deinde vero ad illa expianda ſacrificia, hoſtiaſq; offerat.

Verſ. IV.

4 [a] Exaltatio oculorum eſt dilatatio cordis: lucerna impiorum peccatum.

VAR. LEC.

a *Syr. lux oculorum, & dilatatio cordis, & lucerna impiorum peccatum. Chal. tumor cordis.*

SALOM. ISAC.

4 *exaltatio oculorum* Animi elatio.

Lucerna impiorum peccatum נר nir cultura. Cum quis cupiditates animi explere optat, impiorum culturam amplectitur, qui quidem nihil aliud animo agitant, & conantur, quam crimina, & impia.

A. ABEN EZRA.

4 *exaltatio* רום rum, eiuſdem ordinis ac סוג ſug. i. qui ſuperbe oculos attollit, diſſimilis alteri, qui inclinauerit oculos ſuos ſalua-
Iob. 22. v. 29. bitur.

dilatatio cordis Cum quis corde magnanimo eſt ad calamitates patienter ferendas, Deumq; veretur.

lucerna נר nir, vbi deſideratur iod vocis ניר nir, quod arationem ſignificat; ſenſus autem eſt impius arabit .i. molietur, & machinabitur peccatum, hæc .n. tria ſynonima videntur.

LEVI GHERSOM.

4 *exaltatio oculorum* Qui ſuos oculos attollit ad id peruidendum

quod

quod ab humana cõditione obtineri nequeat,licet cor ſuũ dilatet, hac ratione ſe habiturum ſperans quæ abſtruſæ, reconditæq; ſint inueſtigationis, hic inquam flagitioſam machinationem molitur quoad ſcientiam, & cogitationem, cum a rei exordio non attẽdat,quanam ratione ad rei explanationem promoueri queat,& an veritatẽ expiſcari poſſit,nec ne:Hoc autem vitium contingit ob ea quæ deſint, non quod aliquid præſtantius addatur intellectus dignitati,iuxtà illud,ne plus ſapias,quam neceſſe eſt,vt quid deſolaberis? Eccl.7.v.17.

Verſ. V.

5 a Cogitationes robuſti ſemper in abundantia: b omnis autem piger ſemper in egeſtate eſt.

VAR. LEC.

a *Syr. cogitationes electi fideles. Chal. cogitationes collecta (* verterem potius *quæ electa ſunt) ad abundantiam.* b *Chal. pes feſtinus ad egeſtatem. Syr. flagitioſi (ſupple cogitationes) ad penuriam.*

SALOM. ISAC.

5 *robuſti* חרוץ charuts. Vir integer, qui veritatis ſemitæ inſiſtat, & æquitatem colat.

in abundantia Huius inquam cogitationes ſolum tendunt ad fælicitatem, & honeſtum lucrum.

piger אץ ats. Præceps quilibet,& moræ impatiens,qui tempus tradere velit,in egeſtate eſt.

A. ABEN EZRA.

5 *ſemper* אך ach. Solum. Cogitationes ſeduli viri eo ſpectant, vt aliquid amplius ſemper acquirat; cum .n. mercaturæ vacet, rerum copia affluet.

ſemper אך ach. Hoc vero loco hęc particula diminutiua eſt,imminuitq; vim operum impiorum,de quibus mentio facta eſt.

piger אץ ats. deductum ex illis אץ ברגלים ats beraglaim feſtinus pedibus. Qui ad male agendum præceps ruit,ideo id efficit, vt rerum omnium copia ſpolietur,vbi etiam particula אך ach oſtendit quantum a viri ſolertis abundantia diſtent impij. hic 19. v. 2.

SALOM. ISAC.

6 *qui congregat theſauros* ad vires ſuas amplificandas.
impingentur Sunt hæc illi mortis pedicæ.
7 *detrahent eos* יגורם iegorem, habitabit cum eis rapina .i. profligabuntur.
8 *peruerſa via viri, aliena eſt* איש וזר iſc vazar viri, & alieni. Peruerſa eſt via alieni viri, qui nimirum a diuinis præceptis fit alienus,

A. ABEN EZRA.

Tria hęc mutuo adhærent, hac ratione.

6 *qui congregat* פועל pohal opus. Opus, quod præſtat theſaurorum robur propter linguam mendacem falſum teſtimonium ferentem eo ſpectat, vt qui diuitias conflarit vanus ſit, & amandetur. Vel etiam, opus illud, ſeu coaceruatio theſaurorum res futilis, & vana eſt, quoniam ex re inani, & mendacio ſunt conflati, atq; ideo opus illud exterminabitur.

impingentur ad laqueos mortis מבקשי מות meuak Keſe maueth quærentes mortem. Huiuſmodi homines teſtimonio ferendo periuri, mortem ſibi ſtudioſè quærunt.

7 *rapina impiorum* Eadem ratione præda, quam ex aliorum pernicie reportarint, quamq; in ſuos theſauros intulerint.

detrahet eos יגורם iegorem, ſerra ſecabit, deſumptum ex illo, ſerra diſſecauit illum. Huiuſmodi ergo præda eos pænitus confringet 1.paral.20.v.
& ad exitium detrudet. 3.

8 *peruerſa via* Vox peruerſa eſt eſt thoar viæ .i. via peruerſi, quæ opponitur viæ recti. q.d. Via peruerſa, eſt viri via, & alieni viri via.

LEVI GHERS.

6 *Qui congregat theſauros* Ingentium theſaurorum aceruus quoad contemplationem principijs a vero alienis nititur, atque ea ex quibus huiuſmodi copia conflatur, nihil aliud ſunt, quam quid futile; prorſuſq; reijciendum; cum nihil horum omnino conſiſtere poſſit: hi autem theſauri mortem expetunt, & perniciem, cum per illos vitæ compotes fieri nequeamus, ſintq; merum figmentum, & hilum, ex quo pernicies, extremaq; calamitas animo infertur.

7 *rapina impiorum* Iniqui male ſentientes, qui ſpoliati ſunt cogitationibus, & principijs, quibus ad veritatis inueſtigationem iuuarentur, itaut ideo imbuti ſint opinionibus a vero alienis ob principia, ij inquam ab huiuſmodi errore quodammodo in vincula conijcientur, & a veritate aſſequenda arcebuntur, ob ea, quæ ex ijs principijs conſequentur; ex quo fiet vt in omnibus turpiſſime labantur; Hoc autem vitium quoad recte ſentiendum ijs continget, quod

re-

ſitum ſedere, & carere tuto loco, quo ab imbribus, pluuijſq; tegatur, quam cum muliere rixoſa morari, licet ſit in domo communi, quam nimirum multi incolant, cum huius moleſtias tolerare grauiſſimum ſit. Monemur etiam hoc verſiculo, magis è re intelligentis facultatis eſſe, vt iuuetur a muliere ſimul cum eadem procreata, vt illi obſequium prębere, ac contemplationem ineat, quam vt quiſpiam alius opem præſtet, vel alter illius curam gerat, qui impedimento futurus ſit; mulier .n. procreata, vt huic iugiter inſeruiret altercabitur cum alijs, cum nemo ab ea male geſta reſarcire poſſit, neq; iuuent auxilia, niſi cum ea pax, & beneuolentia intercedat, itaut hæc libenter ſe ſubijciat ad conſentaneum obſequium exhibendum, quod quidem ita perſpicuum eſt, vt probatione nō egeat.

Verſ. X. XI.

10 Anima impij ᵃ deſiderat malum: non miſerebitur proximo ſuo.
11 Mulctato ᵇ peſtilente ᶜ ſapientior erit paruulus: ᵈ & ſi ſectetur ſapientem, ſumet ſcientiam.

VAR. LECT.

a Syr. non apparet in oculis ſociorum ſuorum. b Syr. improbo. c Syr. ſtolidus ſapiens fiet. d Chal. & in prudentia ſapientis aſſumet ſcientiam. Syr. ſapiens autem in conſilio, ſeu meditatione accipit ſcientiam.

SALOMON ISACIDES.

11 *mulctato* Caſtigationes, & verbera illuſoribus inflicta a fatuis ſapientiorem mentem inijciunt, vt reſipiſcant.

LEVI GHERSOM.

10 *anima impij* In votis habet profligatus, vt ſceleſte ſe gerat, nec gratiam init ab amico ſuo.

11 *mulctato* בענש bahanos. Quando magiſtratus illum plectet, ad normam illorum, cum illum plectent, atque בענש erit verbum tranſitiuum. Vel בענש bahanos, in mulctando. Cum illum ergo puniam, tunc incautus, & ſimplex ſapientiam acquiret.

ſectetur ſapientiam ובהשכיל vbhaſchil. Eſt verbum tranſitiuum. Cum efficiet, vt alter ſapientia cumuletur.

ſumet ſcientiam Corde ſuo ſcientiam reponet.

LEVI GHERSOM.

10 *anima impij* Conſtat ergo tibi, inqui animum nihil aliud appetere, quam vt perdite agat, cum nullam apud illum gratiam amicus ineat, improbi conſuetudinem non probans; conſentaneum .n. eſſet, vt eos amore proſequeretur cum quibus ſocietas intercedit quemadmodum in ſublimi dignitatis gradu conſtitutis alterum ab altero diligi animaduertimus.

11 *mulctato peſtilenti* Cum mulcta deriſori irrogatur ob deploranda facta, tunc paruulus, qui ob ſingula ſe auocari patiebatur, ſapientia imbuetur; intelliget .n. viuendi conſuetudinem honeſtam haud eſſe: Quando autem ſapientia arripienda res ſuas feliciter ſuccedere animaduertet, tunc etiam doctrinæ, ac ſciētię obtinendę vacabit.

Verſ. XII.

12 a Excogitat iuſtus de domo impij, b vt detrahat impios a malo.

VAR. LEC.

a Chal. contemplatur iuſtus domum impij. Syr. intelligit iuſtus corda iniquorum. b Chal. impios in malum. Syr. detrudit ſceleſtos in malum.

SALOMON ISACIDES.

12 *excogitat* Iuſtus hic eſt ipſemet orbis moderator Deus, qui animum adiungit ad impij domum abolendam, vt conſtat ex hiſtoria Amalecitarum.

A. ABEN EZRA.

12 *excogitat* משכיל maſchil, intelligere faciens. Iuſtus doctrina imbuit, & erudit domum impij, iuxta illud, vir, & domus eius, vbi domus pro familia accipitur. Alia etiam erit explanationis ratio, itaut משכיל maſchil ſit verbum ad aliud non tranſiens ad hunc ſenſum. Prudentiam comparat, & ſapientior redditur ob impij domum, quę male ſe gerat, atq; ideo ab exitio non multum abſit.

vt detrahat impios מסלף רשעים mephalles reſahim, peruertit impios. Id diras demonſtrat, Deus .n. illos extremis deuouebit, & exterminabit, quod valde mihi probatur.

LEVI GHERSOMITES.

12 *excogitat* Iuſtus domui iniqui proſperam fortunam parat, cũ nimirum in eius domo moratur, tunc .n. Deus in huius gratiam hunc benedictione cumulat. Vel etiam cum bonis huiuſmodi gaudent profligati ob parentes ſuos, inter quos aliquis iuſtus extiterit, propter quem cum ſceleſtis bene agatur, id in cauſa eſt, vt exterminentur, perditamq; ſemitam ineant, cum ſibi perſuadeant, profligatum ob ſcelera hiſce bonis cumulari: in quo quidem ſtolidus præterea errat grauiſſime, cum ideo ſtatim ſeducatur ab illo, quod in exordio cogitationis profuturum videbatur.

Verſ. XIII. XIV.

13 Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, a & ipſe clamabit, & non exaudietur.

14 Munus b abſconditum extinguit iras: c & donum in ſinu indignationem maximam.

VARIÆ LECTIONES.

a *Syr. Deum inuocabit, qui non reſpondebit.* b *Chal. in abſcondito.* c *Syr. & qui præbere negat excitat furorẽ.*

SALOMON ISACIDES.

14 *munus abſconditum* Eleemoſina.

donum in ſinu Hæc etiam eſt liberalitas in pauperes.

indignationem Eleemoſina iras, grauiſſimamque indignationem extinguit.

ABEN EZRA.

13 *ad clamorem pauperis* Qui cum calamitatibus premetur ad illius opem implorandam exclamat.

& ipſe clamabit Idem etiam ad Deum, ſeu mortales exclamabit, cum ærumnis vexabitur.

extinguit iras אף יכפה ijchphe aph deijciet, & deprimet, idem ac יכף ijcaph, quemadmodum dicimus כפה, & כוף, item פתוח, & פתח. Atq. hoc eſt verbum actiuum, quod duplici loco vſuuenit. q. d. Donum, quod in ſinu allatum ſit, ſi. occulte, iram vehementem ſedabit. Hoc autem verſiculo demonſtratur, ſi exclamatio nil proſit, dona liberaliter impendenda; hæc .n. iram, furoremq; ſedant: nam

ſolemne eſt ijs, vt ante aliorum conſpectum efferueſcant, verum largitionibus mites redduntur, ſapienteſq; efficiuntur.

LEVI GHERSOM.

23 *qui obturat aures* Qui indigentis clamorem audire negans aures occludit, ne pie cum illis agat, ac partem eorum, quæ a diuina liberalitate accepit, eidem præbeat, pari pæna a Deo punietur, a quo ad egeſtatem adigetur, hic .n. exclamabit, ſed non audietur; nec .n. mortales erga illum miſeratione mouebuntur, parq; pari reddetur. Ea etiam erit horum vis, futurum nimirum vt idem cum calamitate premetur, ad Deum vota fundat, a quo illa non audientur, qui etiam ita cum illo ſe geret, quemadmodum cum alijs hic aſſueuerat.

14 *munus abſconditum* Cum quis iram ſibi munera occulte defert, huius iram, furoremq; ſedat: donum etiam in ſinu .i. clam oblatum vehementiſſimam etiā iram leniet, prorſuſq; demulcebit.

Verſ. XV. XVI.

15 Gaudium iuſto eſt facere iudicium: ª & pauor operantibus iniquitatem.

16 Vir qui errauerit a via ᵇ doctrinæ ᶜ in coetu gigantum commorabitur.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. confractio. b Chal. intellectus. c Syr. cum filijs terræ requieſcet.

SALOMON ISACIDES.

16 *gaudium iuſto* Magnam capit Deus voluptatē iudicio in iuſtos exercendo, vt vitam bonis omnibus cumulatam ſæculi venturi meritis circumfluentes obtineant: gaudio item iuſtus .i. Deus perfunditur, cum flagella, ærumnaſq; in iuſtos immittit, vt futuro æuo puri reddantur. Ita in Medras pſalmorum.

pauor operantibus iniquitatem Cum illi animum non adiungant, vt ad meliorem frugem redeant, nec fructum vllum ex hiſce calamitatibus percipiant, nec ærumnis vexati proficiant cōſternabūtur

qui errauerit Qui a ſacræ legis norma aberrat.

in cætu gigantum In cætu gehennæ erit.

A. ABEN EZRA.

15 *gaudium iuſto* Cum iudicia iuſtus exercebit, ſalutis gaudio per-

perfundetur; pauor autem, ſeu conſternatio iniqua gerentibus ingruet.

16 *qui errauerit* Cum ſapientiæ iter rectum ſit, qui ab ea diſceſſerit prauis actionibus, errat.

a via doctrina A via intelligendi, ſeu intellectus, nam השכל haſchel eſt adiectiuum, vel nomen verbale.

in cœtu gigantum רפאים rephaim .i. mortuorum.

commorabitur Quieſcet, nec amplius aberrabit. Vel etiam ibi erit illius quies, nec partem cum iuſtis habere poterit, quod conſentaneum arbitror.

LEVI GHERSOM.

15 *gaudium iuſto* Cum iuſtitia apud mortales exercetur, id iuſto gaudium afferet; tunc .n. confidet, regni retibus haud ſe inuolutum iri, cum à nefarie agendo ſedulo abſtineat. Hoc idem agentibus inique eſt ipſa calamitas, & conſternatio; vehementer enim formidant, ne criminum ſuorum pœnas luant.

16 *Qui errauerit* Qui quoad animi ſenſa falletur, cum adultæ ætatis erit, in eorum cœtum migrabit, qui repentino caſu moriantur, ſimulq; cum illis mortem obibit. Vel etiam inſinuant iſta, verſari hunc in illorum cœtu, qui ad mortem, exitiumq; tendant, cum flagitijs ſuis maxime gaudeant, quibus aditus præbeatur ad improbas ſuas cupiditates explendas.

Verſ. XVII. XVIII.

17 ᵃ Qui diligit epulas, in egeſtate erit: qui amat vinum, & pinguia, non ditabitur.

18 ᵇ Pro iuſto datur impius: & pro rectis ᶜ iniquus.

VAR. LECT.

a *Chal. vir qui egenus eſt, & diligit lætitiam, diligitq; vinum, & vnguentum non ditabitur. Syr. Vir indigens, & diligens gaudia, & vinum, & iucunditatem nõ ditabitur.* b *Chal. in commutatione iuſti.* c *Chal. direptores.*

SALOM. ISAC.

17 *qui diligit epulas* שמחה ſimchah. gaudium. Qui diligit aſſidui conuiuij gaudium ad egeſtatem redigetur.

18 *pro iuſto datur impius* Iuſtus ſeruatur a diſcrimine, impius vero eius vices ſubiens calamitate plectitur, vt contigit Mardocheo, & Haman.

A. ABEN EZRA.

17 *epulas* שמחה ſimchah gaudium. Gaudium edendi, & conuiuiũ incundi virum egentem reddit, quod rerum omnium expers futurus ſit; idem etiam fit cum vini amico, ac pinguium, qui hæc in cibos adhibeat, diuitias enim congerere nequibit.

18 *pro iuſto* כופר cophec, vice. q.d. Iuſtus ex ingruentibus calamitatibus ſubducetur, illiusq; vice iniquus in exitium ruet.

LEVI CHERS.

17 *epulas* שמחה ſimchah gaudium. Qui gaudia corporis amat, eiuſdemq; cupiditatibus oblectatur ad egeſtatem detrudetur, cum in haſce voluptates diuitias profundat. Qui item vino deditus eſt, delicijſq; affluere geſtit, eadem de cauſa non ditabitur, quod quidem ijs, qui praua hac conſuetudine ſunt imbuti, ita pernicioſum eſt, vel etiam quoad res corporis, vt efficiat, ne vir aliquam animi abſolutionem, virtutumq; coronidem obtineat. & forte illa, in egeſtate erit & non ditabitur id inſinuant, egeſtatem nullam grauiorem eſſe ea, qua quis rerum cognitione caret: præſtãtiſſimas item diuitias eſſe, cum ijs, quæ ad cognitionem, pertinent abſoluimur.

18 *pro iuſto datur impius* Cum forte iuxta communis prouidentiæ ordinem noxium quid iuſto obuenire oporteret, pro illo Deus iniquum ſupponit, vt pro integris ſceleſti calamitatibus inuoluantur, quod quidem euenit, cum ob peculiarem prouidentiam, qua Deo cordi ſunt, ſubducantur probi hiſce ærumnis: Cum vero impij fructum hunc reportent ex ſuis criminibus, vt ab iiſdem aboleantur, vt conſtat ex allatis ad declarationem libri Iob, hac de cauſa profligati ad huiuſmodi calamitatem adiguntur.

Verſ. XIX.

19 Melius eſt habitare in terra deſerta, quam cum muliere rixoſa, & iracunda.

SALOM. ISAC.

19 *melius eſt* Hoc etiam pertinet ad demonſtrandum, quando diuini numinis aura mortales ſpoliantur.

A. ABEN

A. ABEN EZRA.

16 *in terra deſerta* in qua perferendus æſtus, ac gelu.
muliere rixoſa quæ marito ſubinde bilem ciet.

LEVI GHERS.

19 *melius eſt* Lōge præſtat, ut in ſolitudine moretur quam domi cum uxore rixoſa, & iracunda, quæ cum marito ſuo iras, iurgiaq; aſſidue exerceat. Declarant præterea hæc, iram turpem eſſe conſuetudinem, ut etiam gaudium ob corporis illecebras, & uoluptates.

Verſ. XX. XXI.

20 a Theſaurus deſiderabilis, & oleum in habitaculo iuſti: b & imprudēs homo diſſipabit illud.
21 Qui ſequitur iuſtitiam, & miſericordiam, inueniet vitam, iuſtitiam, & gloriam.

VAR. LECT.

a *Chal. argentum deſiderabile, & oleum in habitaculo ſapientis.* b *Syr. ſapientia, & prudentia filiorum hominum deglutiet illud.*

SALOMON ISACIDES.

20 *imprudens* כסיל chesil. Vecordia, imprudentiaq; præditus illud profundet.

A. ABEN EZRA.

20 *theſaurus* אוצר otſar. Nomen genericum vniuerſa præſtantiorum ciborum genera comprehendens, quæ a viro reponuntur: olei vero tantum facta eſt mentiō, quod inter cætera primas obtineat, cum illo cultum Deo deferamus. Mortales autem inter arbores cæteras oleæ principatum tribuerunt ob illius præſtantem pinguedinem, vt teſtatur tritum illud, ſapientis eſſe, oleum recondere, nec illo veſci.

& imprudens כסיל chesil ſtultus, Demens ergo diuerſa prorſus ratione a ſapiente ſtatim ac illud compararit, diſſipat etiam, & deuorat. Vox autem כסיל chesil ſi coniungatur cum אדם adam nomen erit generis .i. ſtultus hominum, velut זובחי אדם zòucche adam, hominum Hoſ. 13. v. 2.

minum ſacrificantes. Vel etiam is ſtultus erit. Vtrumq; autem mihi non ineptum videtur.

21 *qui ſequitur iuſtitiam* Qui iuſta decernere properat, iuſtitiæ veſtigia ſequi videtur.

inueniet vitam Longiorem vitæ vſuram capiet, & a Deo ſalutari ſuo ea obtinebit, quibus egebit.

& honorem Honorem etiam, quo ab hominum genere afficietur, reportabit: aut dabit illi Deus כבוד cheuod .i. diuitias, iuxta vim illorum כבד מאד cheuod meod. diues valde.

A. ABEN EZRA.

20 *theſaurus* In ſapientis domum theſaurus deſiderabilis, oleũq; inferetur, ob diuinæ prouidentiæ beneficium, quo peculiariter gaudet; cum præterea hic ſuas facultates conſeruet, nec eas niſi in vſus opportunos inſumat. Quodſi vecors huiuſmodi theſauro præditus ſit, alter aderit, qui illum abſorbeat, hic vero nulla huius parte veſcetur.

21 *qui ſequitur* Qui iuſtitiam, integritatemq; quoad mores, ac animi ſenſa conſectatur, ac benefice, & pie in cæteros ſe gerere ſtudet, animi, corporiſq; vita gaudebit, opinioneſq; veritati, & æquitati congruentes animo fouebit, ex quo gloriam reportabit, iuxta illud, gloriam hæreditabunt ſapientes: Atq; id contigit, quod cum recte ſentiat, eorum verba refellet, ſceleriſq; reos demonſtrabit, qui in iudicio illi aduerſati fuerint.

Verſ. XXII. XXIII. XXIV.

22 Ciuitatem fortium aſcendit ſapiens, & [a] deſtruxit robur fiduciæ eius.

23 Qui cuſtodit os ſuum, & linguam ſuam, cuſtodit ab anguſtijs animam ſuam.

24 [b] Superbus, & arrogans vocatur indoctus, qui in ira operatur ſuperbiam.

VAR. LECT.

a *Chal. detrahit. Syr. edomuit artes fortitudinis eius.* b *Chal. Deriſor, tumidus, ſuperbus, eſt nomen eius; faciens iram ſuperbia ſua. Syr. audax cuius nomen validum eſt, iniquitatem facit in furore ſuo.*

SA-

SALOM. ISAC.

21 *aſcendit ſapiens* Hic eſt Moyſes, qui inter angelos maximo robore præditos prouectus eſt.

24 *vocatur indoctus* לץ שמו deluſor nomen eius. Qui animo tumido, arrogantiq; eſt, ad extremum deluſor fiet, aures arguenti præbere denegans.

A. ABEN EZRA.

21 *ciuitatem fortium aſcendit ſapiens* Declarant hęc ſapientiam fortitudini, ac robori præſtare.

robur Vox hæc mœnia demonſtrat, iuxta illud, & deſtruentur muri tui firmi. deut. 28 v. 52.

fiducia eius Cui fortiores fidebant.

23 *Qui cuſtodit os ſuum & linguam* Vtraq; enim in ſermone ſocietatem habet. Sententia autem ea eſt, Qui hæc a verbis contumelioſis cohibet, ſeipſum a malis vniuerſis ſeruabit. Vel etiam hæc de illo exponenda, qui os ſuum a cibo, & linguam ſuam a nefarijs verbis, cohibet.

22 *arrogans* יהיר iahir. Vox hæc conuenit cum illa גבר יהיר gheuer iahir. Vir ſuperbus: q. d. Superbus arrogans deriſoris appellationē ſortietur. Apud Rabbinos autem illa vſitata eſt dicendi formula נתיהר עליהם בעברה nitiaher halehem beheurah .i. ira in illos æſtuauit, ſuperbeq;, & contumelioſe ſe geſſit: ira vero appellatur עברה heura .i. exceſſus, quaſi limites excedat iratus, & beneuolentię conſuetudinem prætergrediatur, & violet, iuxta illud, iniquitates meæ ſupergreſſę ſunt caput meum. Abac. 2. v. 5. Pſ. 38. v. 5.

LEVI GHERSOM.

21 *ciuitatem fortium* Sapiens ergo fortium ciuitatem ingreditur, eamq; ſapientia expugnat, cum ſapientia robori pręſtet, vt memoratum eſt ab Eccleſiaſte; idem etiam diripit munimenta ciuitatis, arceſq; munitiſſimas, quibus ciues fidebant. Declarant hæc pręterea ſapientię dignitatem, & commoda ex eadem dimanantia, etiam quoad illa, quę ad robur, & fortitudinem ſpectant, quę quidem ſapienti obueniunt, tum ob ſapientiam, qua excultus eſt, tum ob peculiare diuinę prouidentię beneficium, quo gaudet.

23 *qui cuſtodit* Qui os, linguamq; ſuam moderatur, ne ſermoni vacent, ſeipſum etiam a multis calamitatibus ſeruat, cum plurima crimina ex ſermone incurrantur, vt iam declarauimus.

24 *ſuperbus arrogans* Iniquus inflatus, qui nefarie agendo ſuperbe ſe gerit, deriſoris appellatione inſignitur; nam ad ſcelera patranda ab arrogantia, & faſtu adduci videtur, cęteros ludibrio habēs, quos

flocci

flocci facit, & ſuperbiæ æſtu ſannis excipit, & deludit. Quare huius generis aliqui reperiuntur, qui ſannis, & cacchinis perniciem afferant alijs, quos in nulla exiſtimatione habent, vt de illo conſtat, qui licet alterum odio inſequeretur, illi tamen noctu ſomno ſopito pedem præcidit, idq; tantum ioci, ludibrijue gratia. Quamobrem maximum dedecus reportatur ob deridendi vitium, & damna ex eodem ortum habentia.

Verſ. XXV. XXVI.

25 Deſideria occidunt pigrum: * noluerunt enim quidquam manus eius operari:

26 Tota die concupiſcit, & deſiderat: qui autem iuſtus eſt, tribuet, & non ceſſabit.

VAR. LEC.

a *Syr. quia noluit, vt manus eius operarentur aliquid.*

SALOM. ISAC.

26 *Qui autem iuſtus eſt tribuet* Iuſtus familiæ ſuæ neceſſaria ſubminiſtrat, quæ abunde a Deo ſuppeditantur.

A. ABEN EZRA.

Coniunguntur hæc duo.

25 *occidunt pigrum* Cupiditatibus ſuis deſes perimitur, quando votorum ſuorum compos fieri nequibit.

noluerunt enim Perinde ac ſi hic aliquid præſtare vellet, manus vero diſſuaderent.

26 *tribuet* Probus inerti largietur.

non ceſſabit Nec munera ſua continebit.

LEVI GHERS.

25 *deſideria* Iners cupiditate iugiter inflammatur coronidis virtutum obtinendæ, verum a deſidia retrahitur, quo minus huic comparandæ vacet, ex quo mortem obibit, nihilq; eidem præter cupiditates ſupererit, cum illius manus elaborare aliquid noluerint, quo vota ſuccederent.

26 *tota die* Æſtuat ſubinde piger deſiderio, ſed id nullam in eo impreſſionem facit.

qui iuſtus eſt tribuit Iuſtus autem opportunam actionem, ſtudijque par-

partem ſingulis rebus impendit,nec operam ſuam deeſſe vult ad artes,vel ſapientiam adipiſcendam.

Verſ. XXVII.

27 Hoſtiæ impiorum abominabiles, quia offeruntur ex ſcelere.

VAR. LECT.

a Chal. ſacrificium. b Syr. in iniquitate.

SALOMON ISACIDES.

27 *quia offeruntur ex ſcelere* Multo etiam magis deteſtatur Deus hoſtias, quæ vt Deus ſceleris auctor fiat, ac impio conſilio offeruntur, vt conſtat de victimis Balaham, & Balach, quę nonniſi ad execrationem gentis Iſraeliticę offerebantur.

A. ABEN EZRA.

27 *Hoſtiæ* זבח Zeuach, hoſtię, & vniuerſa, quę offeruntur, vt teſtatur illud, & obtuliſtis ſuper eum hoſtias tuas. Q. d. Auerſatur Deus hoſtias, quas aſſidue criminoſi offerunt: cum vero id pręſtent, vt callide ſe gerant, multo magis eas idem infenſas habet.

LEVI GHERSOM.

27 *Hoſtiæ impiorum abominabiles* Si victimas perditi Deo offerant. licet ad diuinum cultum id præſtent, eas tamen ille inuiſas habet; hi-n. illis adducendis quod a Deo conſtitutum eſt, in votis non habēt: quodſi etiam accurate rem meditantes, & ſingulari cogitatione peruidentes, hoſtias adducant, id tamen Deo abominabile eſt, cum ſacrificia offerant ad crimina abolenda, ſe tamen dum ſacrificio vacant criminibus nō expiantes. Atq; is mihi videtur poſſe cum eo cōparari, qui ad macularum ſordes diluendas aquis ſe intingeret, interim vero reptile, vel rem maculis fędatam manibus geſtaret. Et forte hęc etiam erit mens. Multo magis deteſtatur Deus hoſtias impiorum, quas adducunt animo praua molientes, quod eſt ſcelus, quo ſe obſtringunt.

Verſ. XXVIII. XXIX.

28 Teſtis mendax peribit: vir a obediens b loquetur victoriam.

Verſ. XXX.XXXI.

30 Non eſt ſapientia, ᵃ non eſt prudentia, non eſt
conſilium contra Dominum.
31 Equus paratur ad diem belli: Dominus autem ſa-
lutem tribuit.

VAR. LEC.

a *Chal. intelligentia.* *c* *Syr. non eſt conſilium ſicut Do-mini.*

SALOM. ISAC.

30 *non eſt ſapientia* Sapiens quilibet, ac prudens in nulla prorſus eſt exiſtimatione, ſi cum Deo comparetur; multoq; magis ſi ſua ſapientia abutatur in Deum, licet nobilis ſit magiſter, nullo honore afficietur.

A. ABEN EZRA.

Coniunguntur hęc duo, ad hunc ſenſum. Non eſt vir, cui prudentia, ſapientia, vel conſilium profit contra Dominum, hoc eſt, vt ab illius manibus ſubducatur aliqua horum ope, etiamſi ad fugam capeſcendam ad prælij diem, equum prępararit, ſe tamen ſubducere nequit, & diſcrimen euadere; Dei enim eſt, in columem pręſtare quem magis pro arbitratu voluerit.

LEVI GHERSOM.

30 *non eſt ſapientia* Nulli vſui ſunt ſapientia, prudentia, conſiliūque in ijs, quę quis animo in Deum machinatur; licet .n. is maxima ſapientia polleat, remq; apprime intelligat, & aptiſſimum deniq; cōſilium ineat, haud tamen diuinum decretum poterit immutare, vel illud aſſequi, vt conſtat ex ijs, quæ Ioſepho contigerunt, ac ex varijs hiſtorijs, quę in ſacris vaticinijs paſſim leguntur. Illam etiam mentem huius verſiculi forte affirmabimus. Haud nimirum opus eſt ſapientia, prudentia, conſilioq; illi, qui charus ſit Deo, proximuſq; eiuſdem curę, qui nempe Deo adhęſerit, vt votorum ſuorum compos fieri ſtudeat; diuinum .n. numen ita conatus, & ſtudia mortalis inſtituit, vt recte cogitata ſuccedant. Vtriq: autem explicationi optime conſentit, quod mox ſubditur.

31 *equus ad bellum* Inſtruitur ergo equus ad certaminis diem, vt ad irruptionem in hoſtem faciendam, eundemq; expugnandum,

præſidio ſit:ſed .n. mentitur equus, proditq; cum de ſalute agitur, quæ ſolum a Deo tribui poteſt. Quocirca ſæpiſſime exercitus validiſſimos, & maximos a tenuibus, infirmiſq; copijs profligatos reperies, quod clare demoſtrat, nullam vim habere bellicos apparatus ad diuinum decretum abolendum; ſuperuacaneos illi etiam eoſdem eſſe, cui diuinum præſidium præſto adſit.

CAP. VIGESIMVMSECVNDVM.

Verſ. I. II.

1 *a* Melius eſt nomen bonum, quam diuitiæ multæ ſuper argentum, & aurum, *b* gratia bona.

2 Diues, & pauper obuiauerunt *c* ſibi: vtriuſq; operator eſt Dominus.

VAR. LECT.

a Chal. electum eſt nomen bonum: b Syr. miſericordia. c Chal. obuiauerunt ſibi mutuo.

SALOM. ISAC.

1 *nomen* Supple bonum. Longe præſtat honeſta fama diuitijs maximis.

gratia bona Auri, argentiq; copijs anteponendus eſt fauor, & beneuolentia.

2 *diues & pauper obuiauerunt* Cum pauper diuitis opem implorat vt ſibi alimenta ſubminiſtret, diueſq; acerbis verbis in illum vtitur, tunc omnia a Deo mutantur, itaut hic ad egeſtatem redigatur, alter diuitijs cumuletur.

A. ABEN EZRA.

Connectuntur hæc inuicem.

1 *Melius* Duplici loco vſui eſt, hac nimirum ratione: Tum gratia, tum nomen honorificum diuitijs anteponenda; diues .n. & inops ſibi obuiauerunt. Atq; hoc ita intelliges, cum rerum cauſæ cælitus in terram deueniant, homines qui hiſce afficiuntur, eas obuias habere.q d. huic diuitias, alteri egeſtatem occurrere; quod quidem indicant illa, vtriuſq; operator eſt Deus, cum a Deo diuitiæ, pauperieſq; impertiatur, diuiteſq;, ac indigentes efficiantur Verum honorifica fama forte non eſt obuia; hanc .n. ſibi mortales comparāt præclare

geſtis,

geſtis, vt etiam gratia, quam ab illis inibunt, qui horum glorioſa ge ſta contemplati fuerint; quocirca multitudini diuitiarum hæc ſunt anteponenda.

LEVI GHERSOM.

1 *melius eſt* Conſtat inter omnes, famam viro parari morum probitate, ac recte factis, quod lectius eſt, quam ſi opulentiſſimis facultatibus inſtructus eſſet. Beneuolentia etiam, quam ſibi quis a cæteris conciliat, auro, & argento eſt præferenda; maiori namq; præſidio, & robori in calamitatibus eſt morum integritas, præclare facta, & charitas, quam ſi quis auro, argentoq; muniatur, vt trito prouerbio circumfertur, præſtantius eſſe habere amicum in foro, quam aurum arca reconditum.

2 *diues & pauper* Vt autem declaretur, diuitias haud ita præoptãdas, inquit, contigere, vt diues inopi mutuo occurrat, hoc eſt, paulisper diuitem a ſuis facultatibus decidere, inopem vero promoueri, & paulatim iiſdem augeri, itaut hi pares facultatibus euadant, Deo hunc ad pauperiem tradente, alterum ad diuitias prouehente. Illud etiam hiſce verbis inſinuari affirmabimus, obuiare ſibi pauperẽ, & diuitem, quod alter abſq; alterius opera vitam traducere nequeat. Atq; vt exemplis agamus. Si vniuerſi facultatibus pollerent, nullus eſſet, qui in vlla arte, ac opere inſudaret, communiſq; ſocietas interiret: Quodſi omnes paupertate laborarent, alter ab altero educari non poſſet. Quamobrem conſtat, aliquos a Deo diuites, alios inopes fieri, vt res creatæ cõſeruentur. Hæc etiam, diues & pauper obuiauerũt ſibi eandem habebunt ſententiam, quam illa, miſericordia, & veritas obuiauerunt ſibi, iuſtitia, & pax oſculatæ ſunt ſe. pſ. 84.

Verſ. III.

3 ᵃ Callidus vidit malum, & abſcondit ſe: ᵇ innocens pertranſijt, & afflictus eſt damno.

VAR. LECT.

a Syr. Aſtutus vidit improbum flagellari, & vehementer correptus eſt. b Chal. inſipientes tranſierunt, & mulctati ſunt. Syr. ſtulti autem pertranſierunt ſuper eum, damno affecti ſunt.

SALOMON ISACIDES.

3 *callidus* Prudens pœnam noxæ impoſitam animaduertit,

& abſcondit ſe Ne piaculum incurrat ſe maxime cohibet.

A. ABEN EZRA.

3 callidus Prudens, qui rerum prouidentia ſit imbutus imminentia mala proſpicit, dilabiturq;, ac ſe in latibulum proripit, donec furoris æſtus prætereuehatur, ac deferueſcat.

innocens פתיים petaijm. ſtolidi. Incauti vero impij ad ſcelera excurrentes mulctantur, ac pœna afficiuntur.

LEVI GHERSOM.

3 callidus Prouidus igitur vir, & ſapiens calamitatem præuidet, antequam eadem prematur, ſeq; ſubtrahit, vt eam effugiat. Improuidi vero ad id mentem non adijciunt, atq; ideo diſcriminis locum prætereuntes, ibidem pœnas, exitiumq; ſubeunt.

Verſ. IV. V.

3 [a] Finis modeſtæ timor Domini, diuitiæ, & gloria, & vita.

5 [b] Arma, & gladij in via peruerſi: cuſtos autem animæ ſuæ longe recedit ab eis.

VAR. LEC.

a Chal. merces manſuetudinis, Syr. extrema humilitatis.

b Syr. retia, & laquei in via peruerſa. Chal. pedica & laquei.

SALOM. ISAC.

3 finis modeſtiæ עקב hekeu. propter. Propter modeſtiam diuinus timor nobis inditur. Aliam etiam adhibe expoſitionem. Modeſtia eſt præcipua rei pars, & quoddam fundamentum: timor autem eſt id cuius minor ratio habetur, quodq; ſubſequitur, ad pedes .n. modeſtiæ timor incedit.

4 *arma, & gladij* צנים tſinnim. Vox hæc eandem vim habet, quam illa בצינים letſaninim, & conuenit cum illis, & veniet ſuper te חצן quæ ſignificant armatos viros, & latrones. Latrones igitur, & laquei ſunt abſconditi in via profligati .i. calamitates, & pœnæ eidem imminent.

Qui cuſtodit Qui vero rebus ſuis proſpicit, ſuaſq; actiones rite inſtituit, huiuſmodi diſcrimina euadet.

A. ABEN

A. ABEN EZRA.

4 *finis modeſtia* Modeſtiæ finis parit timorem Domini, iuxta vulgatum illud, præceptum ex alio ortum ducere.

& gloria כבוד chauod opulentiæ. A modeſtia opulentia comparatur. Vel efficitur ab eadem, vt huic cæteri honorem impendant.

& vita Vt ad multam ętatem vita producatur.

5 *arma* צנים tſinnim. Hæc vox deducitur a radice צן & vim illorum habet לצנינים ſpinaſq; ſignificat, quæ in perditi ſemitis reperiuntur, quibus tranſadigatur. Hinc præterea fit, vt qui ſibi ipſi inuigilat, nec piacula perpetrat, longe a ſpinis diuellatur.

LEVI GHERS.

4 *finis modeſtiæ* Modeſtiam, ſuiq; demiſſionem amplectenti ea merces rependitur, vt ad diuinum timorem animo imbibendum promoueatur; cum .n. abiecte de ſe ſentiat, ideo ſublimiora, & præſtantiſſima intelligere poterit. Cum autem diuinæ virtutis infinitã vim animaduertet præ viribus eiuſdem timori aſſueſcet, atque ideo iuuabitur, vt ſibi paret diuitias præſtantiſſimas quoad mores, & rerum peritiam, augeaturq; gloria, & vita quoad res politicas, vt facile conſtat ex ijs, quæ paulo ante recenſuimus.

5 *arma* צנים tſinnim frigus In via peruerſi, qui ſcilicet deuium iter habet, cum caute non proſpiciat, quę nam via opportuna ſit, vt arripiatur, in huius inquam via eſt, tum frigus, a quo cum aer refrigeratur, acerbe lædatur, tum laquei, quibus pedes implicentur. Qui vero ſibi cauet .i. qui ſedulus ſua inſtituta examinat, rectumq; iter tenet, a noxijs hiſce ſubtrahetur; neq; enim ſe diſcrimini committet, ſolerterq; intelliget, quidnam illud ſit, cui adipiſcendo ſtudere oporteat; qua item ratione impendẽtes, calamitates, diſcriminaq; euitare queat.

Verſ. VI.

Prouerbium eſt: ª Adoleſcens iuxta viam ſuam, ᵇ etiam cum ſenuerit, non recedet ab ea.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. erudi adoleſcentem. Syr. qui corripit puerum iuxta vias ſuas. b Syr. quamuis ſeneſcat.

SA-

SALOM. ISAC.

6 *adoleſcens* חנך chanoch. Imbue adoleſcentem. Quę adoleſcentem docueris, quando illum inſtruxeris, ſiue laudabilia, ſiue nefaria ſint, etiam cum ad ſenectam deuenerit, mordicus retinebit, nec vnquam deſeret.

A. ABEN EZRA.

6 *adoleſcens* חנך chanoch. Inſtrue. Adoleſcentem imbue nam vox חנך chanoch eiuſdē eſt ſignificationis, ac חניכיו chanichau, expeditos vernaculas ſuos, ſeu armis bellicis aſſuetos.

etiam גם gam. Particula emphatica, qua adoleſcentiam, ſenectamq; in hoc verſiculo includi declaratur.

LEVI GHERSOMITES.

6 *adoleſcens* Cum quis adoleſcentem inſtituerit, iuxta morem, quem naturę propenſione, vſuq; amplexus fuerit, id ſecum ſtatuens futurum, vt cum prouectioris ętatis fuerit, rectam ſemitam ineat, grauiſſime fallitur; nam experimento animaduertet, nunquam futurum, vt hunc ab huiuſmodi praua cōſuetudine reuocare poſsit, cum etiam quando conſenuerit ſeipſo ab ea non diuellatur.

Verſ. VII. VIII. IX.

7 ᵃ Diues pauperibus imperat: & qui accipit mutuum ſeruus eſt fęnerantis.
8 Qui ſeminat iniquitatem metet mala, & virga iræ ſuæ conſummabitur.
9 ᵇ Qui pronus eſt ad miſericordiam, benedicetur: de panibus enim ſuis dedit pauperi.

VAR. LEC.

a *Syr. pauper imperat diuiti, & ſeruus mutuum dabit fæneratori. Ita vertit Iſaac Maronita, ſed neſcio an recte.*
b *Chal. Qui bonum occulum habet.*

SALOMON ISACIDES.

7 *Diues pauperibus* Qui in ignorationis tenebris verſatur, procul dubio

dubio ſapientiæ ſtudioſo ſemper opus habebit.

8 qui ſeminat iniquitatem Qualem quiſq; ſementem fecerit, talem & meſſem reportabit: præmium etiam actionis par erit.

virga iræ ſuæ Palea, ſeu ſpicæ calamus abſumitur, & euaneſcit. Nec deſunt qui inquiant, virgam iræ ſuæ iræ nimirum poteſtatem, qua in mortales abutebatur abolitam iri, eiuſq; vim, & auctoritatem peſſum ituram.

A. ABEN EZRA.

Pendent inuicem hæc tria.

6 diues pauperibus imperat Diues pauperibus imperabit, cum nullius rei copia ſint inſtructi: mutuo autem accipientem, violenter in ſeruitutem rediget.

9 qui ſeminat iniquitatem Opulentus inique agens, vt in pauperes imperium obtineat, metet mala .i. pœna conſentanea afficietur.

viga iræ ſuæ Ira virgæ comparatur, iuxta illud, Aſſur virga furoris mei. & ſenſus erit. Quando in inopes ira efferueſcet, conſummabitur virga, nec enim præterea illis inſultare licebit, Deo illum abolente.

9 Qui pronus ad miſericordiam טוב עין tou hain benigno oculo. Qui e pane ſuo indigentibus impertietur coeleſtibus benedictionibus cumulabitur.

LEVI GHERS.

7 Diues pauperibus imperat In pauperes imperium obtinet diues, atq; hac ratione diuitię laude, dignitateq; non carent.

Et qui accipit. Cum vero diues alteri mutuo dat, mutuo accipiens proſternitur, & ſubditur velut ſi ſeruus eſſet ob beneficium, quo ab illo affectus eſt. Hac igitur ratione pauperibus diues imperat, quando illis beneficia confert.

8 Qui ſeminat Sed qui ſecus, quam diximus mortalibus dominari cogitat, ſeq; impotenter, & inique in eoſdem gerit, huiuſmodi imperium in illos diutius non durabit; malo enim ob nefaria, quę pręſtat, mulctabitur; cum enim iniquam ſementem faciat, paria reportabit iis, quæ inique præſtiterit, nam nullus alius fructus conſequetur, quam labor, atq; flagitia, non autem quippiam, ex quo aliquid emolumenti percipiatur. Illud præterea eueniet, vt ob crimen aliquod virga furoris eius abſumatur, cum nimirum poteſtate imperioq; ſpolietur, ita vt alios furoris virga verberare nequeat, velut antea ſolebat.

9 Qui pronus eſt Sed qui benignis eſt oculis, in alioſq; imperium exercet in eos beneficijs conferendis, benedictionem a Deo repor-

[illegible] vt ijsdem prodeſſe, & imperare queat, [illegible] elargiatur, nam ita ſe gerentem Deus [illegible].

Verſ. X.XI.

10 Eijce deriſorem, & [a] exibit cum eo iurgiũ, [b] ceſſabuntq; cauſæ, & contumeliæ.

11 [c] Qui diligit cordis mundiciam, propter gratiam labiorum ſuorum habebit amicum regem.

VAR. LECT.

a Chal. & expelle contentioſum. b Chal. & ceſſabit iurgium & ignominia. Syr. ceſſabit lis, & opprobrium, ne ſi ſedeat in conſeſſu, omnes probris afficiat. c Chal diligit Deus mundum corde, & in gratia labiorum ſuorum ſocius erit regis. Syr. & amat labia ſociorum regis.

SALOMON ISACIDES.

10 *Eijce deriſorem* Mali fomitem, ac propenſionem a te auellere ſtude.

11 *Habebit amicum regem* Qui labiorum puritate præſtat, amicum habebit regem, ideſt Deum, qui & hunc amabit, & cæteris in amoribus eſſe curabit.

A. ABEN EZRA.

10 *Eijce* Deriſorem a conſpectu tuo remoue; tunc .s. iurgia procul a te recedent.

ceſſabuntq; cauſa דין din iudicium. Nec enim in iudicium vocaberis.

& contumelia Nec contumelia appeteris.

11 *Qui diligit* Duplici loco hoc vſui eſt. Qui diligit cordis mundiciem & ſcelerum purus eſt, quæ ſcorijs comparatur: qui etiam labiorum gratiam diligit .i. Vir, quis in oculis fertur, quod peritia loquendi præſtet, vbi ſ:chen poteſt eſſe nomen thoar: Qui ergo vtraque hæc amore proſequitur, dignitate augebitur, ita ut etiam ipſemet rex cum illo amicitiam ſit initurus, quemadmodum habetur de Chuſai Arch ite, qui cum munditiei ſtudioſus eſſet, in Dauidis amoribus erat.

LEVI

LEVI GHERS.

10 *Eijce deriſorem* Cæteros deriſor odio, ſanniſq; proſequi ſolet, atq; inter alios diſſidia diſſeminare: quodſi hunc domo detrudas, cum eodem ſimul iurgia erumpent, ceſſabuntq; lites, & ignominia lites ferentis, aliosq; pudore ſuffundentis.

11 *Qui diligit* Sed cum quis ſincero corde præſtat, aliosq. amore ſincero proſequitur, huiuſmodi beneuolentia, & charitas, quam in ſocios ſuos, amicoſq. verbis prodit in eo imperium, ac poteſtatem obtinet. Vel etiam ea erit ſententia. Hic ea tantum ſermone profatur, quæ animo prçſtare decernat. Sed prior ſenſus verbis pręcedentibus magis conſentit.

Verſ. XII. XIII.

12 Oculi Domini cuſtodiunt ſcientiam: & ᵃ ſupplantantur verba iniqui.

13 ᵇ Dicit piger: leo eſt foris: in medio platearum occidendus ſum.

VAR. LEC.

a *Chal. protrudit verba prædonum. Syr. profligantur verba mendacij.* b *Syr. dicit piger quando mittitur.* c *Syr. ecce occiſor in platea.*

SALOM. ISAC.

13 *Dicit piger* Hos deſes vſurpat ſermones: leo foris eſt, quomodo ad legem addiſcendam progrediar?

A. ABEN EZRA.

12 *oculi Domini* Vſurpatur hçc dicendi formula in ſacris litteris de Deo, vſitato hominum more: oculi autem tum voluntatem, tum beneplacitum, vel eiuſdem intellectum ſignificant.

cuſtodiunt ſcientiam Cuſtodiunt viros ſcientia imbutos ab vniuerſis calamitatibus.

& ſupplantantur יסלף ieſalleph. Deus ipſe verba iniqui praua machinantis in ſcientia excultos peruertet, & irrita reddit.

13 *piger* Sceleſtus.

leo eſt foris Hçc ſermone vſurpat, ne ad victum procurandum prodeat.

occidendus ſum Leo enim me morti tradet.

LEVI GHERSOM.

12 *Oculi Domini* Sapientum mentem conſeruant oculi, ſeu prouidentia Dei, vt illorum cogitata, & conſilia reipſa eueniãt. Idem verò Deus iniqua verba demolitur, cum eos deijciat ab ijs, quę conſulto deliberauerant.

13 *Dicit piger* Ignauus domo non prodit ad opus ſuum, prę inſigni deſidia, qua torpet, inquitq; leonẽ foris eſſe, a quo diſcerpatur, ſi domo exeat, prędoneſq; forum occupare, a quibus iuguletur, ſi in illud ſe conferat.

Verſ. XVI. XV.

14 Fouea profunda os alienæ: Cui iratus eſt Dominus incidet in eam.

15 ᵃ Stultitia colligata eſt in corde pueri, & virga diſciplinę fugabit eam.

VARIÆ LECTONES.

ᵃ *Syr. Stultitia auolare facit cor pueri, & virga diſciplinæ longe eſt ab eo.*

SALOM. ISAC.

14 *Os alienæ* Idololatria.

Incidet in eam Qui Deo inuiſus eſt, in eam delabitur. Vox autem זעום zehum eum ſignificat, qui a Deo ſit acriter obiurgandus.

A. ABEN EZRA.

Mutuum hæc habent ſenſum. Velut fouea profunda eſt os mulierum alienigenarum erga eum, cui Deus iratus ſit. Quem ergò Deus infenſum habet, cuiuſq; morte delectatur, in eã corruet. Adoleſcens verò licet ſtultitiam corde foueat, virga caſtigationis verberari neceſſe eſt, vt ità ſtultitiam a ſe depellat.

LEVI GHERSOM.

14 *Fouea profunda* Cum quis aliena, pugnantiaq. loquitur, quæ nimirum veritati, aptiſq; fundamentis, & principijs repugnant, id prorſus ſimile videtur profundę foueę, in quam qui decidat nullum habeat adminiculum, quo inde exeat.

Cui iratus eſt. Ei iratus eſt Deus, qui in hanc foueam corruit, nam ſubinde a recto tramite, virtutumq; culmine recedet, ita vt ſemper in pernicioſo hoc inſtituto firmius obdureſcat.

15 *Stultitia colligata eſt* In rei exordio ſtultitia adiuncta eſt cordi pueri, cum fluctuet perturbatus, & deliberatione matura careat ad ea peragenda, quę deſtinarit, nec in ſuis negotijs conſentaneis, accommodatiſq; cauſis vtitur: neq; animo ſedato eſt, vt aptè intelligat, quid prçſtandum, quidue pretermittendum. Sed enim virga inſtitutionis ab huiuſmodi adoleſcente dementiam arcebit. Atq; ideò operę pretium eſt, vt a parentibus puer inſtituatur in negotiorum primordijs; tunc enim aptus erit inſtitutioni recipiendæ.

Verſ. XVI.

16 Qui calumniatur pauperem, [a] vt augeat diuitias ſuas, [b] dabit ipſe ditiori, & egebit.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. multiplicat ſibi malum. Syr. multiplicat malum. b Syr. qui dat ditiori eſt ſibi pernicies.

SALOM. ISAC.

Qui calumniatur עשק hoſech. opprimens. Qui tenuem opprimit, vt ſibi diuitias conflet, & congerat, ad extremum diuitias ſuas diuiti dabit, ideſt gentiū regibus, qui maximis diuitijs affluant, & procul dubio ad egeſtatem redigetur.

A. ABEN EZRA.

16 *Qui calumniatur* עשק Qui opprimit egentem אך ach etiam. Particula hæc detrahit illi, quod animo verſabat, vt diuitias augeret. q. d. Qui vi proterit egenum, vt copias ſuas amplificet, vel etiam vt diuitibus eas tribuat, ſolum id præſtat propter inopiam, vt nimirum ad eam redigatur, propterea quod alterum circumuenerit.

LEVI GHERSOM.

16 *Qui calumniatur* עשק hoſeK. Premens. Qui coercet appetentem facultatem, quæ corporis cupiditatibus inflammatur, cum nimirum huius propenſioni morem non gerit, id maximi lucri erit; quanto enim magis ijs cohibendis quis aſſiduè inſudabit, tanto minori cura, & cupiditate laborabit, atq; ideo maxima copia ad ſacietatem ſemper affluet. Qui verò diuiti dabit, qui nimirum cupidita-

tibus

tibus ſuis obſequetur, exinde ege[illegible]ate laborabit; tanto enim magis aſſidue eſuriet, quo plura deſiderabit, iuxtà tritũ illud, Homini exigua ſunt membra, quæ qui ſaturet, fameſcat, qui fame excruciet, ſatur ſit. Aliam etiam horum mentem eſse non ineptè affirmabis. Si pauper alium fraude circumueniat fortè ſollicitus, vt diuitias congerat, eo adigetur, vt operam ſuam omnem collocet in re ſua augẽda. Sed enim inops qui diuiti facultates elargitur ex hiſce muneribus nullum fructum reportat, tantumq; ad facultates imminuendas id pertinet; neq; enim diues oblata in pretio habet: quin pauperem contemnit, & ſubſannat, quod aliquid prębuerit, nec beneficium rependere ſtudebit, quod ſatis perſpicuum eſt in diuitibus. Verum prior explicatio magis arridet.

Verſ. XVII. XVIII. XIX. XX. XXI.

17 a Inclina aurem tuam, & audi verba ſapientium: appone autem cor b ad doctrinam meam.
18 c Quę pulchra erit tibi, cum ſeruaueris eam in ventre tuo, d & redundabit in labijs tuis.
19 Vt ſit in Domino fiducia tua, vnde & oſtendi eam tibi hodie.
20 e Ecce deſcripſi eam tibi tripliciter, in cogitationibus, & ſcientia.
21 Vt oſtenderem tibi f firmitatem, & eloquia veritatis, reſpondere ex his illis, qui miſerunt te.

VAR. LECT.

a Chal. fili mi inclina. b Chal. ad ſcientiam meam. c Chal. Quoniam dulcia ſunt, cuſtodi ea in ventre tuo. d Chal. dirigantur ſimul in labijs tuis. Syr. firma ea tanquam vnum ſuper labia tua. e Chal. Ecce ea tibi in tribus vicibus, in conſilijs, & ſcientia. Syr. vt notum tibi faciam conſilium, & ſcientiam. f Chal. veritatem, & verba recta, vt referas verba veritatis illis, qui mittunt te.

SA-

SALOMON ISACIDES.

17 *Audi verba* Auſculta ſermones, ex quibus legem addiſcas à ſapiente, quiſquis ille ſit.

Appone autem cor. Quod ſi magiſter tuus flagitioſus ſit, nè ex actionibus illius doctrinę exempla deſumas.

18 *Quæ pulchra erit*. Iucũdum tibi accidet alio tempore, ſi ea verba conſerues, ac mente recondas, nec vnquam obliuioni tradas. Verum vſquequo ea ità conſeruanda tibi ſunt? quoadvſquè nimirum, labijs meis apte conueniant, cum ſcilicet ea pronunciabis, vt à Deo ſpes mea firma pendeat.

19 *Oſtendi eam tibi*. Illud ſcias velim, in Domino ſpem tibi collocandam, & in ſacra lege exercitationem ineundam. Neq; vero inquias, quomodò artis meę labores prætermittam, vndè mihi alimẽta ſubminiſtrabuntur?

20 *Tripliciter*, שלשים Saliſcim tria. Tria tibi deſcripſi, Sacram legem pentatheuco compręhẽſam, & prophætica, & ſacra ſapientiæ ſeu hyſtoriæ monumenta.

21 *Vt oſtenderem tibi*. Hæc igitur triplici ordine tibi deſcripſi, vt ex ijs intelligeres firmitatem ſermonis, vt vera reſpondere poſſis.

His, qui miſerunt te. Ijs, qui dubia tibi proponent.

A. ABEN EZRA.

Hi quinque verſiculi connectendi;

17 *Appone cor*. Vt doctrina imbuaris.

18 *Quæ pulchra erit* Quoniam doctrina mea tibi erit oblectamento. Vel etiam quoniam amoenitate te perfundet, cum eam conſeruaueris in ventre tuo, quo quidem cor, menſq; innuitur.

Et redundabit יכנו ijconnu firma erunt. Ita verba in labijs ſuis firma erunt, vt memoriæ conſecrari poſſint.

20 *Deſcripſi eam tibi tripliciter* שלשים ſaliſcim, quod ſcribitur cũ vau ad hunc ſenſum. Tribus iam ante diebus, ideſt nuper deſcripſi tibi, vt veraces ſermones te docerem in libro conſiliorum, & ſcientiæ.

21 *Vt oſtenderem tibi firmitatem* קשט Keſte, quæ vox more verborum imitatur, vt ישר ijſte,

eloquia veritatis אמרים אמת amarſim emeth, Verũ iuxta canones linguæ dici oportuiſſet אמרי imre emeth: Nõ diſſimilis vero eſt forma illorũ טורים אבן turim euen, שגים בכף ſghim Cheſeph, ſed compendij gratia ita ſæpe factitatur.

reſpondere להשיב lehaſciu, quod eandem vim habet, quam illud, & retulit Moyſes verba populi ad Dominum. q. d. Quando tibi firmi-

tatem

tatem verborùm veritatis patefecero, eidem pariter referam ſermones.

Qui miſerunt te Referam Domino a quo miſſus ſum, vt te erudirem; intelligēdi enim facultas Dei nuncius appellatur, cum autem de Deo loquatur adhibet vocem שולחיך ſolechecha numeri multitudinis ad normam illius אלוה עושי elohah hoſeh. Deus facientes.

Vult Elohim habere vocē ſingularem Eloha.

LEVI GHERSOM.

17 *Audi verba ſapientium.* Vt ex eorum ſapientia efficiaris ſapiens *Appone cor ad doctrinam meam.* Nè verò tantum ſapientum ſermonibus nitaris, ſed ijs, quæ conſentient cum meis pronunciatis ſacrę legis fundamentis aptè hærentibus; à lege enim inſtitueris ad ea, quę ſcientię ope conparari nequeunt.

18 *Quæ pulchra erit.* כי נעים chi nahim quia iucunda. Quoniam iucundum erit, animumq; tuum oblectabit, ſi ſapientis ſermones altius mente inſculpſeris, ac conſentiant pariter labia cum mea ſententia, qua te inſtructum eſſe volui, & eam diſerte depromes.

19 *Vt ſit in domino fiducia.* Tu verò poſtquam ad hunc gradum euectus fueris, cuius mentionem feci, illud prætereà ſcias in præſentia volo, nè ſapientię, prudentiævè tuæ nitaris, ſed totus ſemper ex Deo pendeas, non reijciens cauſas, quibus ad optata conſequenda inſtruaris vt diximus; fruſtrà enim cauſæ præmittuntur, niſi à Deo res liberaliter concedatur.

20 *Tripliciter* שלשים ſaliſcim. pręclara. An non tibi deſcripſi res pręclaras, vt inſtruerem te quoad conſilium ideſt politicem, & quoad ſcientiā .i. rerum contemplationem? huiuſmodi autem arbitror appellari voce שלשים ſaliſcim quaſi dicas; quemadmodum rex populum vniuerſum regit, & moderatur, idemq; præſtatur ab eo, qui a rege ſecundus eſt, duces autem partē aliquā ex vniuerſo populo regunt; ita pari ratione duces appellantur præcepta, quibus quis dirigatur quoad res ſingulares in vnoquoq; prudentiæ, & ſcientię genere.

Verſ. XXII. XXIII.

22 a Non facies violentiam pauperi, quia pauper
eſt: neq; b conteras egenum in porta.
23 Quia iudicabit Dominus cauſam eius: & c configet eos, qui confixerunt animam eius.

VAR. LECT.

a *Chal. ne deprædesis pauperem.* b *Syr. neq; humilies egenum.* c *Chal. & vlciſcitur iniuriam animæ eorum. Syr. & retribuet oppreſsionem animæ eorum.*

SALOM. ISAC.

22 *Non facies violentiam* Ne diripias pauperem, quando eum egeſtate premi videris, atq; ideo tibi obſiſtere non poſſe inopem animaduerteris.

23 *Configet eos, qui confixerunt eum* קבע את קבעיהם Kauah eth Kouehehem diripiet diripientem eum. Deus diripiet animam diripiẽtis illum, nam lingua Aramæa rapina demonſtratur voce קביעה keuiha, & apud Thalmudiſtas קבען Kauhan direptor eſt, & prædo.

A. ABEN EZRA.

22 *Quia pauper eſt* Cum & pauper ſit, & ob ſuam egeſtatem dolore afficiatur, ideò ne eum depredẽris.

Ne conteras in porta Ibi enim adiutorium ſitum eſt, iuxta illud cum in porta viderem auxilium meum. Iob 31.v.21.

23 *Et configet* קבע kauah Diripiet, & expoliabit eos, iuxtà illud, numquid diripiet homo, quæ ſunt Dei, quod vos diripiatis me? Malac.3.v.8.

LEVI GHERSOM.

Non facies violentiam Ne violenter proteras pauperem, illud tibi perſuadens, tenuem illum eſſe, nulloq; damno ab eo te affectum iri, propterea quod indigus ſit, tibiq; obſiſtere nequeat.

Neq; conteras Ne ideo in porta egenum conteras, quod ibidem auxilium tibi præſto futurum intelligas, quo indigens deſtituetur.

23 *Quia iudicabit Dominus* Quia ibidem adſtabit te fortior, qui ex te vltionem, pœnaſq; ob pauperis calamitatem repoſcat. Deus nimirum ipſe, qui illius patrocinium ſuſcipit, animumq; diripiet illi vim inferentis, par pari rependens, hoc eſt vita illum ſpolians, qui alterius bona deprẽdatus fuerat.

Verſ. XXIV. XXV.

24 a Noli eſſe amicus homini iracundo: neq; ambules cum viro furioſo.

SALOM. ISAC.

6 *adoleſcens* חנך chanoch. Imbue adoleſcentem. Quę adoleſcentem docueris, quando illum inſtruxeris, ſiue laudabilia, ſiue nefaria ſint, etiam cum ad ſenectam deuenerit, mordicus retinebit, nec vnquam deſeret.

A. ABEN EZRA.

6 *adoleſcens* חנך chanoch. Inſtrue. Adoleſcentem imbue nam vox חנך chanoch eiuſdē eſt ſignificationis, ac חניכיו chanichau, expeditos vernaculas ſuos, ſeu armis bellicis aſſuetos.

etiam גם gam. Particula emphatica, qua adoleſcentiam, ſenectamq; in hoc verſiculo includi declaratur.

L E V I G H E R S O M I T E S.

6 *adoleſcens* Cum quis adoleſcentem inſtituerit, iuxta morem, quem naturę propenſione, vſuq; amplexus fuerit, id ſecum ſtatuens futurum, vt cum prouectioris ętatis fuerit, rectam ſemitam ineat, grauiſſime fallitur; nam experimento animaduertet, nunquam futurum, vt hunc ab huiuſmodi praua cōſuetudine reuocare poſsit, cum etiam quando conſenuerit ſeipſo ab ea non diuellatur.

Verſ. VII. VIII. IX.

7 a Diues pauperibus imperat: & qui accipit mutuum ſeruus eſt fęnerantis.
8 Qui ſeminat iniquitatem metet mala, & virga iræ ſuæ conſummabitur.
9 b Qui pronus eſt ad miſericordiam, benedicetur: de panibus enim ſuis dedit pauperi.

VAR. LEC.

a *Syr. pauper imperat diuiti, & ſeruus mutuum dabit fæneratori. Ita vertit Iſaac Maronita, ſed neſcio an recte.*
b *Chal. Qui bonum occulum habet.*

SALOMON ISACIDES.

7 *Diues pauperibus* Qui in ignorationis tenebris verſatur, procul dubio

dubio ſapientiæ ſtudioſo ſemper opus habebit.

8 *qui ſeminat iniquitatem* Qualem quiſq; ſementem fecerit, talem & meſſem reportabit: præmium etiam actionis par erit.

virga iræ ſuæ Palea, ſeu ſpicæ calamus abſumitur, & euaneſcit. Nec deſunt qui inquiant, *virgam iræ ſuæ* iræ nimirum poteſtatem, qua in mortales abutebatur abolitam iri, ejuſq; vim, & auctoritatem peſſum ituram.

A. ABEN EZRA.

Pendent inuicem hæc tria.

6 *diues pauperibus imperat* Diues pauperibus imperabit, cum nullius rei copia ſint inſtructi: mutuo autem accipientem, violenter in ſeruitutem rediget.

9 *qui ſeminat iniquitatem* Opulentus inique agens, vt in pauperes imperium obtineat, metet mala .i. pœna conſentanea afficietur.

viga iræ ſuæ Ira virgæ comparatur, iuxta illud, Aſſur virga furoris mei, & ſenſus erit. Quando in inopes ira efferueſcet, conſummabitur virga, nec enim præterea illis inſultare licebit, Deo illum abolente.

9 *Qui pronus ad miſericordiam* טוב עין tou hain benigno oculo. Qui e pane ſuò indigentibus impertietur coeleſtibus benedictionibus cumulabitur.

LEVI GHERS.

7 *Diues pauperibus imperat* In pauperes imperium obtinet diues, atq; hac ratione diuitię laude, dignitateq; non carent.

Et qui accipit. Cum vero diues alteri mutuo dat, mutuo accipiens proſternitur, & ſubditur velut ſi ſeruus eſſet ob beneficium, quo ab illo affectus eſt. Hac igitur ratione pauperibus diues imperat, quando illis beneficia confert.

8 *Qui ſeminat* Sed qui ſecus, quam diximus mortalibus dominari cogitat, ſeq; impotenter, & inique in eoſdem gerit, huiuſmodi imperium in illos diutius non durabit; malo enim ob nefaria, quę pręſtat, mulctabitur; cum enim iniquam ſementem faciat, paria reportabit ijs, quæ inique præſtiterit, nam nullus alius fructus conſequetur, quam labor, atq; flagitia, non autem quippiam, ex quo aliquid emolumenti percipiatur. Illud præterea eueniet, vt ob crimen aliquod virga furoris eius abſumatur, cum nimirum poteſtate imperioq; ſpolietur; ita vt alios furoris virga verberare nequeat, velut antea ſolebat.

9 *Qui pronus eſt* Sed qui benignis eſt oculis, in aliosq; imperium exercet in eos beneficijs conferendis, benedictionem a Deo reportabit

tabit, viribuſq; augebitur, vt ijſdem prodeſſe, & imperare queat, quod panem ſuum indigẽti elargiatur, nam ità ſe gerentem Deus benedictione cumulat.

Verſ. X.XI.

10 Eijce deriſorem, & [a] exibit cum eo iurgiũ, [b] ceſſa-
buntq; cauſæ, & contumeliæ.
11 [c] Qui diligit cordis mundiciam, propter gratiam la
biorum ſuorum habebit amicum regem.

VAR. LECT.

a *Chal. & expelle contentioſum.* b *Chal. & ceſſabit iurgium & ignominia: Syr. ceſſabit lis, & opprobrium, ne ſi ſedeat in conſeſſu, omnes probris afficiat.* c *Chal. diligit Deus mundum corde, & in gratia labiorum ſuorum ſocius erit regis. Syr. & amat labia ſociorum regis.*

SALOMON ISACIDES.

10 *Eijce deriſorem* Mali fomitem, ac propenſionem a te auellere ſtude.

11 *Habebit amicum regem* Qui labiorum puritate præſtat, amicum habebit regem, ideſt Deum, qui & hunc amabit, & cæteris in amoribus eſſe curabit.

A. ABEN EZRA.

10 *Eijce* Deriſorem a conſpectu tuo remoue; tunc .n. iurgia procul a te recedent.

ceſſabuntq; cauſæ דין din iudicium. Nec enim in iudicium vocaberis.

& contumeliæ Nec contumelia appeteris.

11 *Qui diligit* Duplici loco hoc vſui eſt. Qui diligit cordis mundiciem & ſcelerum purus eſt, quæ ſcorijs comparãtur: qui etiam labiorum gratiam diligit .i. Vir, quis in oculis fertur, quod peritia loquendi præſtet, vbi inchen poteſt eſſe nomen thoar: Qui ergo vtraque hæc amore proſequitur, dignitate augebitur, itaut etiam ipſemet rex cum illo amicitiam ſit initurus, quemadmodum habetur de Chuſai Archite, qui cum munditiei ſtudioſus eſſet, in Dauidis amoribus erat.

LEVI

LEVI GHERS.

10 *Eijce deriſorem* Cæteros deriſor odio, ſanniſq; proſequi ſolet, atq; inter alios diſſidia diſſeminare: quod ſi hunc domo detrudas, cum eodem ſimul iurgia erumpent, ceſſabuntq; lites, & ignominia lites ferentis, alioſq. pudore ſuffundentis.

11. *Qui diligit* Sed cum quis ſincero corde præſtat, alioſq. amore ſincero proſequitur, huiuſmodi beneuolentia, & charitas, quam in ſocios ſuos, amicoſq. verbis prodit in eo imperium, ac poteſtatem obtinet. Vel etiam ea erit ſententia. Hic ea tantum ſermone profatur, quæ animo præſtare decernat. Sed prior ſenſus verbis præcedentibus magis conſentit.

Verſ. XII. XIII.

12 Oculi Domini cuſtodiunt ſcientiam: & ᵃ ſupplantantur verba iniqui.

13 ᵇ Dicit piger: leo eſt foris: in medio platearum occidendus ſum.

VAR. LEC.

a Chal. protrudit verba prædonum. Syr. profligantur verba mendacij. b Syr. dicit piger quando mittitur. c Syr. ecce occiſor in platea.

SALOM. ISAC.

13 *Dicit piger* Hos deſes vſurpat ſermones: leo foris eſt, quomodo ad legem addiſcendam progrediar?

A. ABEN EZRA.

12 *oculi Domini* Vſurpatur hæc dicendi formula in ſacris litteris de Deo, vſitato hominum more: oculi autem tum voluntatem, tum beneplacitum, vel eiuſdem intellectum ſignificant.

cuſtodiunt ſcientiam Cuſtodiunt viros ſcientia imbutos ab vniuerſis calamitatibus.

& ſupplantantur יסלף ieſalleph. Deus ipſe verba iniqui praua machinantis in ſcientia excultos peruertet, & irrita reddit.

13 *piger* Sceleſtus.

leo eſt foris Hæc ſermone vſurpat, ne ad victum procurandum prodeat.

occidendus ſum Leo enim me morti tradet.

LEVI GHERSOM.

12 *Oculi Domini* Sapientum mentem conſeruant oculi, ſeu prouidentia Dei, vt illorum cogitata, & conſilia reipſa eueniãt. Idem verò Deus iniqua verba demolitur, cum eos deijciat ab ijs, quę conſulto deliberauerant.

13 *Dicit piger* Ignauus domo non prodit ad opus ſuum, prę inſigni deſidia, qua torpet, inquitq; leonẽ foris eſſe, a quo diſcerpatur, ſi domo exeat, prędonesq; forum occupare, a quibus iuguletur, ſi in illud ſe conferat.

Verſ. XVI. XV.

14 Fouea profunda os alienæ: Cui iratus eſt Dominus incidet in eam.

15 ª Stultitia colligata eſt in corde pueri, & virga diſciplinę fugabit eam.

VARIÆ LECTONES.

ª *Syr. Stultitia auolare facit cor pueri, & virga diſciplinæ longe eſt ab eo.*

SALOM. ISAC.

14 *Os alienæ* Idololatria.

Incidet in eam Qui Deo inuiſus eſt, in eam delabitur. Vox autem זעום zehum eum ſignificat, qui a Deo ſit acriter obiurgandus.

A. ABEN EZRA.

Mutuum hæc habent ſenſum. Velut fouea profunda eſt os mulierum alienigenarum erga eum, cui Deus iratus ſit. Quem ergò Deus infenſum habet, cuiuſq; morte delectatur, in eã corruet. Adoleſcens verò licet ſtultitiam corde foueat, virga caſtigationis verberari neceſſe eſt, vt ità ſtultitiam a ſe depellat.

LEVI GHERSOM.

14 *Fouea profunda* Cum quis aliena, pugnantiaq. loquitur, quæ nimirum veritati, aptiſq; fundamentis, & principijs repugnant; id prorſus ſimile videtur profundę foueę, in quam qui decidat nullum habeat adminiculum, quo inde exeat.

Cui iratus eſt. Ei iratus eſt Deus, qui in hanc foueam corruit, nam ſubinde a recto tramite, virtutumq; culmine recedet, ita vt ſemper in pernicioſo hoc inſtituto firmius obdureſcat.

15 *Stultitia colligata eſt* In rei exordio ſtultitia adiuncta eſt cordi pueri, cum fluctuet perturbatus, & deliberatione matura careat ad ea peragenda, quę deſtinarit, nec in ſuis negotijs conſentaneis, accommodatiſq; cauſis vtitur: neq; animo ſedato eſt, vt aptè intelligat, quid prçſtandum, quiduè prçtermittendum. Sed enim virga inſtitutionis ab huiuſmodi adoleſcente dementiam arcebit. Atq; ideò operę pretium eſt, vt a parentibus puer inſtituatur in negotiorum primordijs; tunc enim aptus erit inſtitutioni recipiendæ.

Verſ. XVI.

16 Qui calumniatur pauperem, [a] vt augeat diuitias ſuas, [b] dabit ipſe ditiori, & egebit.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. multiplicat ſibi malum. Syr. multiplicat malum. b Syr. qui dat ditiori eſt ſibi pernicies.

SALOM. ISAC.

Qui calumniatur עשק hoſech. opprimens. Qui tenuem opprimit, vt ſibi diuitias conflet, & congerat, ad extremum diuitias ſuas diuiti dabit, ideſt gentiũ regibus, qui maximis diuitijs affluant, & procul dubio ad egeſtatem redigetur.

A. ABEN EZRA.

16 *Qui calumniatur* עשק Qui opprimit egentem אך ach etiam. Particula hæc detrahit illi, quod animo verſabat, vt diuitias augeret. q. d. Qui vi proterit egenum, vt copias ſuas amplificet, vel etiam vt diuitibus eas tribuat, ſolum id præſtat propter inopiam, vt nimirum ad eam redigatur, propterea quod alterum circumuenerit.

LEVI GHERSOM.

16 *Qui calumniatur* עשק hoſeK. Premens. Qui coercet appetentem facultatem, qua corporis cupiditatibus inflammatur, cum nimirum huius propenſioni morem non gerit, id maximi lucri erit; quanto enim magis ijs cohibendis quis aſſiduè inſudabit, tanto minori cura, & cupiditate laborabit, atq; ideo maxima copia ad ſacietatem ſemper affluet. Qui verò diuiti dabit, qui nimirum cupidita-

tibus

tibus ſuis obſequetur, exinde ege ate laborabit; tanto enim magis aſſidue eſuriet, quo plura deſiderabit, iuxtà tritũ illud, Homini exigua ſunt membra, quæ qui ſaturet, fameſcat, qui fame excruciet, ſatur ſit. Aliam etiam horum mentem eſse non ineptè affirmabis. Si pauper alium fraude circumueniat fortè ſollicitus, vt diuitias congerat, eo adigetur, vt operam ſuam omnem collocet in re ſua augēda. Sed enim inops qui diuiti facultates elargitur exhiſce muneribus nullum fructum reportat, tantumq; ad facultates imminuendas id pertinet; neq; enim diues oblata in pretio habet: quin pauperem contemnit, & ſubſannat, quod aliquid prębuerit, nec beneficium rependere ſtudebit, quod ſatis perſpicuum eſt in diuitibus. Verum prior explicatio magis arridet.

Verſ. XVII. XVIII. XIX. XX. XXI.

17 a Inclina aurem tuam, & audi verba ſapientium: appone autem cor b ad doctrinam meam.

18 c Quę pulchra erit tibi, cum ſeruaueris eam in ventre tuo, d & redundabit in labijs tuis.

19 Vt ſit in Domino fiducia tua, vnde & oſtendi eam tibi hodie.

20 e Ecce deſcripſi eam tibi tripliciter, in cogitationibus, & ſcientia.

21 Vt oſtenderem tibi f firmitatem, & eloquia veritatis, reſpondere ex his illis, qui miſerunt te.

VAR. LECT.

a Chal. fili mi inclina. b Chal. ad ſcientiam meam. c Chal. Quoniam dulcia ſunt, cuſtodi ea in ventre tuo. d Chal. dirigantur ſimul in labijs tuis. Syr. firma ea tanquam vnum ſuper labia tua. e Chal. Ecce ea tibi in tribus vicibus, in conſilijs, & ſcientia. Syr. vt notum tibi faciam conſilium, & ſcientiam. f Chal. veritatem, & verba recta, vt referas verba veritatis illis, qui mittunt te.

SA-

SALOMON ISACIDES.

17 *Audi verba* Auſculta ſermones, ex quibus legem addiſcas à ſapiente, quiſquis ille ſit.

Appone autem cor. Quod ſi magiſter tuus flagitioſus ſit, nè ex actionibus illius doctrinę exempla deſumas.

18 *Quæ pulchra erit*. Iucūdum tibi accidet alio tempore, ſi ea verba conſerues, ac mente recondas, nec vnquam obliuioni tradas. Verum vſquequo ea ità conſeruanda tibi ſunt? quoadvſquè nimirum labijs meis apte conueniant, cum ſcilicet ea pronunciabis, vt à Deo ſpes mea firma pendeat.

19 *Oſtendi eam tibi*. Illud ſcias velim, in Domino ſpem tibi collocandam, & in ſacra lege exercitationem ineundam. Neq; vero inquias, quomodò artis meę labores prætermittam, vndè mihi alimēta ſubminiſtrabuntur?

20 *Tripliciter*, שלשים Saliſcim tria. Tria tibi deſcripſi, Sacram legem pentatheuco comprękēſam, & prophætica, & ſacra ſapientiæ ſeu hyſtoriæ monumenta.

21 *Vt oſtenderem tibi*. Hæc igitur triplici ordine tibi deſcripſi, vt ex ijs intelligeres firmitatem ſermonis, vt vera reſpondere poſſis.

His, qui miſerunt te. Ijs, qui dubia tibi proponent.

A. ABEN EZRA.

Hi quinque verſiculi connectendi;

17 *Appone cor*. Vt doctrina imbuaris.

18 *Quæ pulchra erit* Quoniam doctrina mea tibi erit oblectamento. Vel etiam quoniam amoenitate te perfundet, cum eam conſeruaueris in ventre tuo, quo quidem cor, menſq; innuitur.

Et redundabit יכונו ijconnu firma erunt, Ita verba in labijs ſuis firma erunt, vt memoriæ conſecrari poſſint,

20 *Deſcripſi eam tibi tripliciter* שלשים ſaliſcim, quod ſcribitur cū vau ad hunc ſenſum. Tribus iam ante diebus, ideſt nuper deſcripſi tibi, vt veraces ſermones te docerem in libro conſiliorum, & ſcientiæ,

21 *Vt oſtenderem tibi firmitatem* קשט Keſte, quæ vox morē verborum imitatur, vt ישט ijſte,

eloquia veritatis אמרים אמת amarim emeth, Verū iuxta canones linguæ dici oportuiſſet אמרי imre emeth; Nō diſſimilis vero eſt forma illorū טורים אבן turim euen, שיגים כסף ſighim Cheſeph, ſed compendij gratia ita ſæpe factitatur.

reſpondere להשיב lehaſciu, quod eandem vim habet, quam illud, & retulit Moyſes verba populi ad Dominum. q. d. Quando tibi firmitatem

tatem verborùm veritatis patęfecero, eidem pariter referam ſermones.

Qui miſerunt te Referam Domino a quo miſſus ſum, vt te erudirem; intelligēdi enim facultas Dei nuncius appellatur, cum autem de Deo loquatur adhibet vocem שׁוֹלְחֶיךָ ſolechecha numeri multitudinis ad normam illius אלוה עושי elohah hoſeh .i. Deus facientes.

Vult Elohim habere vocē ſingularem Eloha.

LEVI GHERSOM.

17 *Audi verba ſapientium.* Vt ex eorum ſapientia efficiaris ſapiens *Appone cor ad doctrinam meam.* Nè verò tantum ſapientum ſermonibus nitaris, ſed ijs, quæ conſentient cum meis pronunciatis ſacrę legis fundamentis aptè hærentibus; à lege enim inſtitueris ad ea, quę ſcientię ope conparari nequeunt.

18 *Quæ pulchra erit.* כי נעים chi nahim quia iucunda. Quoniam iucundum erit, animumq; tuum oblectabit, ſi ſapientis ſermones altius mente inſculpſeris, ac conſentiant pariter labia cum mea ſententia, qua te inſtructum eſſe volui, & eam diſerte depromes.

19 *Vt ſit in domino fiducia.* Tu verò poſtquam ad hunc gradum euectus fueris, cuius mentionem feci, illud præterea ſcias in præſentia volo, nè ſapientię, prudentiæve tuæ nitaris, ſed totus ſemper ex Deo pendeas, non reijciens cauſas, quibus ad optata conſequenda inſtruaris vt diximus; fruſtrà enim cauſæ præmittuntur, niſi à Deo res liberaliter concedatur.

20 *Tripliciter* שלשים ſaliſcim. pręclara. An non tibi deſcripſi res pręclaras, vt inſtruerem te quoad conſilium ideſt politicem, & quoad ſcientiā.i. rerum contemplationem? huiuſmodi autem arbitror appellari voce שלשים ſaliſcim quaſi dicas; quemadmodum rex populum vniuerſum regit, & moderatur, idemq; præſtatur ab eo, qui a rege ſecundus eſt, duces autem partē aliquā ex vniuerſo populo regunt; ità pari ratione duces appellantur præcepta, quibus quis dirigatur quoad res ſingulares in vnoquoq; prudentiæ, & ſcientię genere.

Verſ. XXII. XXIII.

22 Non facies violentiam pauperi, quia pauper eſt: neq; conteras egenum in porta.

23 Quia iudicabit Dominus cauſam eius: & configet eos, qui confixerunt animam eius.

VAR. LECT.

a *Chal. ne deprædeis pauperem.* b *Syr. neq; humilies egenum.* c *Chal. & vlciſcitur iniuriam animæ eorum. Syr. & retribuet oppreſsionem animæ eorum.*

SALOM. ISAC.

22 *Non facies violentiam* Ne diripias pauperem, quando eum egeſtate premi videris; atq; ideo tibi obſiſtere non poſſe inopem animaduerteris.

23 *Configet eos, qui confixerunt eum* קבע את קבעיהם Kauah eth Kouehehem diripiet diripientem eum. Deus diripiet animam diripiẽtis illum, nam lingua Aramęa rapina demonſtratur voce קביעה keuiha, & apud Thalmudiſtas קבען Kauhan direptor eſt, & prædo.

A. ABEN EZRA.

22 *Quia pauper eſt* Cum & pauper ſit, & ob ſuam egeſtatem dolore afficiatur, ideò nè eum depręderis.

Ne conteras in porta Ibi enim adiutorium ſitum eſt, iuxta illud cum in porta viderem auxilium meum. Iob 31. v. 21.

23 *Et configet* קבע kauah Diripiet, & expoliabit eos, iuxtà illud, numquid diripiet homo, quæ ſunt Dei, quod vos diripiatis me? Malac. 3. v. 8.

LEVI GHERSOM.

Non facies violentiam Ne violenter proteras pauperem, illud tibi perſuadens, tenuem illum eſſe nulloq; damno ab eo te affectum iri, propterea quod indigus ſit, tibiq; obſiſtere nequeat.

Neq; conteras Ne ideo in porta egenum conteras, quod ibidem auxilium tibi præſto futurum intelligas; quo indigens deſtituetur.

23 *Quia iudicabit Dominus* Quia ibidem adſtabit te fortior, qui ex te vltionem, pœnaſq; ob pauperis calamitatem repoſcat. Deus nimirum ipſe, qui illius patrocinium ſuſcipit, animumq; diripiet illi vim inferentis, par pari rependens, hoc eſt vita illum ſpolians, qui alterius bona depredatus fuerat.

Verſ. XXIV. XXV.

24 a Noli eſſe amicus homini iracundo: neq; ambules cum viro furioſo.

25 Ne fortè diſcas ſemitas eius, & ſumas [b] ſcandalum animæ tuæ.

VAR. LECT.

a *Chal. non commiſcearis cum viro bilioſo. b Chal. laqueum.*

SALOMON ISACIDES.

24 *noli eſſe amicus* אל תתרע al titrah. Ne ſocietatem ineas cum iracundo, hæc enim vox ſignificat ſocietatem.

A. ABEN EZRA.

Adhęrent hæc duo.

24 *Noli eſſe amicus* תתרע titrah, ne ſocietatem ineas.

homini את eth. idem, ac cum homine.

ſumas ſcandalum Ne tibi ipſi offendiculum conſtruas, vt ſcilicet laqueis implicêre, & peccato tuo adſtrictus intereas.

LEVI GHERSOM.

24 *Noli eſſe amicus* Ne iracundo te ſocium addas, ità vt cum illo amicitiam contrahas, neq; furenti te adiungas, vt euntē comiteris.

25 *Ne forte addiſcas* Ne fortè illius inſtituta amplectaris, ex quo id reportes, vt in grauiſſima diſcrimina te conijcias; iracundo enim grauiſſimę contingunt calamitates, à quibus perimatur.

Verſ. XXVI. XXVII.

26 [a] Noli eſſe cum his, qui defigunt manus ſuas, & qui vades ſe offerunt pro debitis.

27 Si enim non habes vnde reſtituas, quid cauſæ eſt, vt [b] tollat operimentum de cubili tuo?

VAR. LEC.

a *Chal. Ne pepigeris manum tuam in fideiuſsione pro ſocio tuo. Syr. Ne des teipſum fideiuſsioni, quod vultum reuerearis, confunderis a perſona. b Chal. ſubtrahetur tibi ſtratum. Syr. lectum auferent.*

SA-

SALOM. ISAC.

26 *Vades ſe offerunt* ערבים משאות horeuim maſſahot. Qui fide iubent, ſe fęnus perſoluturos iuxta, illud, ſi mutuaueris amico tuo mutuum aliquod. Deut.24.v.10

A. ABEN EZRA.

27 *Operimentum* Auferet lectum tuum, in quo recumbis, cum nullius alterius rei tibi copia ſuppetat.

L E V I G H E R S O M I T E S.

26 *Noli eſſe* Ne ex eorum ſis numero, qui vt vades fiant, manus ſuas conſerunt, & ſe pro ſocijs in ſeruitutem ſubijciunt, vt eorum debita perſoluant; hi enim fideiubent, ſe alienū fęnus perſoluturos.

27 *Si enim non habes* Si quando fęnerator accedat ad debita exigenda, cum nihil aliud habeas, quare eo te adigis, vt ſtratum tibi ſubducat, neq; lectulum, in quo cubes, tibi relinquat? Eſt etiam hæc optima adhortatio, ne animus pro facultate concupiſcente fideiubeat.

Verſ. XXVIII. XXIX.

28 [a] Ne traſgrediaris terminos [b] antiquos, quos poſuerunt patres tui,

29 Vidiſti virum [c] velocem in opere ſuo, coram regibus ſtabit, nec erit ante ignobiles.

VAR. LEC.

a *Chal. ne mutes. Syr. ne transferas.* b *Chal. qui a ſeculo eſt.* c *Syr. peritum.*

SALOMON ISACIDES.

28 *ne tranſgrediaris* תסג taſſegh. recedas. Ne a parentum tuorum conſuetudine, inſtitutiſq; recedas, teq; retro auoces. Vox autem תסג taſſegh eandem vim habet, quam illa, conuerſi ſunt retrorſum. Rabbini autem hoc vſurpant de eo, qui ciſtam vindemiæ tempeſtate viti ſupponit, vt grana colligat. quod in vite relicta demetēda nō ſint.

A. ABEN EZRA.

Copulantur inuicem hæc duo.

28 *quos poſuerunt* Termini, quos ſtatuerunt, & collocarunt maiores tui.

29 *vidiſti virum velocem* Illius arti operam dabis, qui in ea ſolers, veloxq; ſit, atq; in eadem exercitatus; ita enim eius dignitas augebitur, vt ante reges conſiſtere poſſit.

ignobiles חשוכים chaſuchim, tenebricoſi, ſeu pauperes, nam paraphraſis indigentis eſt חסכן chaſican, vnde populus inops a paraphraſte dicitur עמא חסכנא.

LEVI GHERS.

28 *Ne traſgrediaris* Indicant hęc non eſſe immutandos limites, quos maiores noſtri in terræ ſolo defixerint, vt a vicino aliquid detrahatur, quod tibi adiungatur. Monemur etiam non eſſe mutandas definitiones, & terminos, quos priores ſtatuerint, cum ex his vniuerſis emolumentum conſtet.

29 *vidiſti virum velocem* Pertinent hęc ad laudem ſolertiæ, & alacritatis, tum etiam ad eliminandam ſocordiam, inquit enim: Si videris ſolertem, & accuratum arti ſuæ incumbentem, hunc etiam in regum conſpectu adſtare intueberis, a quibus ob ſingularem diligẽtiam, qua pręſtat, aduocabitur: neque ante mediocris fortunæ viros verſabitur. Hęc ergo inſinuare videntur, a ſedulitate ſolertem ad dignitates euectum iri, & egeſtatem, rerumq; tenuitatem euaſurũ, iuxta tritum illud. Sex annis fames cuncta occupat; nec ad oſtium artificis pertingit.

CAP. VIGESIMVMTERTIVM.

Verſ. I. II. III.

1 Quando ſederis, ᵃ vt comedas cũ principe, diligenter attende, quæ appoſita ſunt ante faciem tuã.
2 ᵇ Et ſtatue cultrum in gutture tuo: ſi tamen habes in poteſtate animam tuam.
3 Ne deſideres de cibis eius, iu quo eſt panis mendacij.

VAR. LEC.

a Syr. vt canes. b Syr. ne ponas cultrum in ore tuo. c Syr. Si eſt vir inſatiabilis ne deſideres cibum eius. Chal. ne deſideres obſonia eius, quæ ſunt cibaria mendacij.

SA-

SALOMON ISACIDES.

1 *vt comedas* ללחום lilchom. ad comedendum.

Diligenter attende. Mentem adijce, vt intelligas, quis nam is ſit erga te, an auarus, an ſplendidus.

2 *ſtatue cultrum in gutture tuo* בלועך beloheKha. in maxillis tuis Quodſi illum auarum videris, ne re quappiam illius veſcaris.

Si tamen habes in poteſtate animam tuam Quodſi accubueris veſcendi cupiditate inflammatas, præſtat, vt inter dentes cultrum infigas. Rabbini vero id allegorice expoſuerunt pertinere ad diſcipulum ante ſuum præceptorem conſiſtentem; ſi enim diſcipulus reſponſũ ab illo ſe recepturum ſperet, illum interroget, & acute res penſitet, ab illiusque doctrina ſe augeri roget. Quodſi neget, ſilentio vtatur.

3 *Ne concupiſcas*, Ne illius præceptoris pulmenta deſideres, ſed ab eo te auellens ad meliorem magiſtrum te confer, neque illũ pudore ſuffundas quęſtionibus, propterea quod petitionibus tuis ſatisfacere neſciat.

A. ABEN EZRA.

Tria hęc ſimul copulantur.

1 *Vt comedas* ללחום lilchom. Vt pane veſcaris.

diligenter attende בין תבין bin tauin. quod ſignificat attentam meditationem, quod idem inſinuat illud, conſidero vecordes q. d. Eos intuere, qui coram te adſiſtunt; vt mores tuos, quibus in edendi cupiditate te geris, animaduertant.

2 *Et ſtatue* Particula, et idem eſt, ac aut.

In gutture Quę eſt ſedes, in qua cibi deglutiuntur, q. d. Aut pones cultrum in gutture tuo, quando facultatem concupiſcentem moderabere, ac fręno cohibebis. Ideo autem panis fit mentio, quod ſit veluti conuiuij fundamentum, vel etiam, quod ſit ſumma ciborum omnium, iuxtà illud, qui dat panem omni carni.

3 *panis mendacij* Deſideratur vox, vir Q. d. ſi ipſe ſit panis mendacia loquentis viri, ne illum, vel illius delicias deſideres.

LEVI GHERSOM.

1 *Quando ſederis* Cibus hic eſt ſapientia, qua veſcitur pars in homine imperium obtinens ideſt intelligens facultas. Cum ergo animo ſedato conſederis ad ſapientiam adipiſcendam, continget tibi, vt ea intelligas, quę ſub adſpectum cadunt, ſi tamen in poteſtate habebis animam tuam, vt veſcaris illius cibis, hoc eſt ſi imperium obtinebis in cupiditatem, quę menti dominatur.

2 *Et ſtatue* Spinas potius in gutture tuo ponas, & in ea parte qua

cibum

cibum deglutimus, a quibus eneceris.

3 *Ne deſideres.* Quod ſi palato tuo arrideat, illud tibi perſuadeto huiuſmodi eſcas eſſe mendacij panem, & res vanas, ex quibus nulla prorſus vtilitas capiatur, nihilq; reliquum ſit.

Verſ. IV. V.

4 Noli laborare, vt diteris: ſed prudentię tuæ pone modum.

5 Ne erigas oculos tuos ad opes, quas non potes habere: quia facient ſibi pennas quaſi aquilæ, & volabunt in cælum.

VAR. LECT.

a Chal. ne accedas ad diuitem, ſed in intelligentia tua recede ab eo. Syr. ne appropinques diuiti; ſed ſapienter ad illum accede. b Chal. ſi alligaueris oculos tuo in eum, non comparebit tibi. Syr. Si fixeris oculos tuos in illo non apparebit tibi. c quia faciet ſibi alas.

SALOM. ISAC.

4 *Noli laborare* Ne valde ſolicitus ſis de doctrina augenda tranſcurſim, & deſultorie rebus congerendis, & voraci lectione; nam tandem hęc omnia obliuioni trades.

5 *Ne erigas oculos* Si momento oculos deflectas, illoſq; claudas ſtudium illud euaneſcet, vbi התעיף hatahiph eiuſdem eſt rationis ac illa ונכפלה quod a paraphraſte vertitur והעיף duplicauit.

A. ABEN EZRA.

4 *Prudentia tuę pone modum* Abſtine a prudentia, qua ad diuitias comparandas vtaris.

5 *Ne erigas* התעיף hatahiph. Deducitur hæc vox ab illis תעופה tehupheh. Huius vero vis eſt. An oculos tuos in diuitijs defigere obtutum patieris?

LEVI GHERSOM.

4 *Noli laborare* Cum ea adeptus fueris, quæ tibi ſatis ſint, ne de facultatibus coaceruandis amplius angaris, id enim te a ſapientia longe

longe arcet, cum tempus in diuitijs cumulandis inſummas, diuerſo prorſus fine ab eo, qui proponendus ſit in facultatibus comparandis. nam ideo illę parantur, vt mortali ſint adiumento, quo curis omnibus ſolutus totus inueſtigationi ſapientię, & prudentiæ vacare poſſit.

5 *Ne erigas*. Quod autem emolumentum ex diuitijs capies? iam ad breuiſſimum temporis interuallum ſi in illis obtutum defigas abſumuntur, & euaneſcunt, cum facillime profundantur, plurimaq; exiſtant, a quibus minuantur, decimaq; pars detrahatur, opes enim ſeipſis facile dilabuntur, alaſque aſſumere videntur, vt ex diuitis in alterius domum migrent, quemadmodum aquilę in aſtra euolare commodum eſt.

Verſ. VI. VII. VIII. IX.

6 Ne comedas cum homine ᵃ inuido, & ne deſideres cibos illius.

7 ᵇ Quoniam in ſimilitudinem arioli, & coniectoris
ęſtimat, quod ignorat. Comede, & bibe, dicet ti
bi, & mens eius non eſt tecum.

8 Cibos, quos comederas euomes, & perdes pulchros ſermones.

9 ᶜ In auribus inſipentium ne loquaris: quia deſpicient doctrinam eloquij tui.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. qui habet oculum nequam. Syr. cum homine guloſo.* b *Syr. quia quemadmodum vir deglutit picem, ſic manducas, & bibis cum eo, & cor eius non eſt tecum. Chal. quoniam ſicut porta erigitur, ſic eleuatur in anima ſua.* c *Syr. coram inſipiente.*

SALOM. ISAC.

6 *In ſimilitudinem arioli* כמו שער chemo ſahar. Cum vox hæc partim inſigniatur puncto camets, & in vltima patac cum accentu, cõſtat eſſe verbum, non autem nomen; ſi enim nomen eſſet vbique affigeretur Camets, & accentus eſſet in penultima, ita enim vbique in ſacris voluminibus שער ſahar ſcribi ſolet. Hæc igitur erit explicatio, ita a-

uaro

uaro graue eſt, & acerbum ſi cibis illius veſcaris, ac ſi eiuſdem ori amariſſimum fel inſtillares, vox enim שער ſignificat ficus præcoces amaros.

8 *cibos* Hos ergo cibos, quos in illius domo comederis ad extremum euomes ob fœditatem, & fętorem.

Et perdes pulchros ſermones Cum eum blando ſermone ſis allocutus, eiq; adhęrens blanditus ſis, cuncta tamen perdes, & in auras cedent.

A. ABEN EZRA.

Coniungenda ſimul hęc.

6 *Cum homine iniquo* רע עין rah hain. oculi iniqui. Ne comedas panem oculi iniqui, vbi deſideratur vox viri, ideſt viri, qui toruis oculis aſpicit, vt etiam alio loco bonus oculo benedicetur, vbi deberet adſcribi vir boni oculi, ideſt, qui benigno obtutu reſpicit.

7 *In ſimilitudinem arioli* כמו שער chemo ſahar. Vox hæc eſt verbū præteriti temporis, deducta ab illis מאה שערים centum cogitationes: Q. d. Velut vir, qui animo deſtinet ſuo, verſetq; cogitationem, de te ita alloquendo, comede, & bibe, ita ſe geret ille.

Et mens eius non eſt tecum Nec te amore complectitur, quando eius panem comederis.

8 *Euomes* Oculo enim toruo te aſpiciet.

Perdes ſermones pulchros. Helluo enim iudicaberis, nec verba tua ſuauia aliquo in pretio erunt.

9 *Ne loquaris* In auribus inſipientis ne ſermonem habeas, vt eū caſtiges, quoniam doctrinam eloquij tui, ſermones nempe tuos ſuauitatis plenos vilipendet.

LEVI GHERSOM.

Poſtquam nos hortatus eſt ſapiens ne cibos caperemus cum illo, qui a nimijs cupiditatibus abriperetur, monet ne veſcamur pane auari, & inquit, ne comedas.

6 *Cum liuido* רע עין rah hain oculo auerſo. Ne comedas panem auari, qui auerſo oculo proſequatur veſcentem, neque eiuſdem cibos appetas.

In ſimilitudinē arioli כמו שער chemo ſahar. velut ianua. Cibus illius, quo veſceris grauis illi eſt, & acerbus, licet ore ad edendum, & potādum inuitet; panis autem, quem illo ægre ferente comedes viſceribus tuis delectationem nullam prębebit, ſubinde exitum quęrens, & euomes illum.

8 *Perdes pulchros ſermones* Iucundiſſimos ſermones, quos in menſa cum illo habueris perdes. Non inepte etiam auarus appellabitur, qui in rerū cōtemplatione prauas opiniones flagitioſe amplectatur,

ac

ac ideo inquit, ne deſideres cibos illius, neq; enim ſolent ab illo ſapida proponi. Hæc igitur ideo dicuntur, quod illius axiomata, & propoſitiones quoad prima principia, rerumq; origines iucundæ accidant ei, qui quoad corporis cupiditates ijſdem vtatur, vt memorauimus. Illud autem perſpicuum eſt, mentem huius cibi tecum non eſſe; cum hęc futilia ſint, & vaniſſima commenta, ex quo fiet, vt cibos tuos optimos, quos comederis, euomas, & perdas ſermones tuos pulchros, quorũ virtuti totũ te tradideras. Inquit autẽ cogitationẽ illius, qui in cõtẽplatione rite non verſetur, eſſe tanquã oſtiũ in anima eiuſdem, quod neceſſe ſit aſſidue patefactum eſſe, cum enim, quę conſequuntur aduerſentur prioribus fundamentis, ac principijs, hęc ad alia principia reduci oportebit, remque ita accommodare ſtudebit, ne aduerſetur ijs a quibus in errorẽ protractus fuerit &c.

9 *In auribus*, Ne coram inſipiente de rebus ſapientiæ ſermonem habeas; contemnit enim, vituperatque pondus, & vim verborum ac etiam ſapientiam, quæ illis ineſt.

Verſ. X. XI.

10 Ne a attingas paruulorum terminos, & agrum pupillorum ne introeas.

11 b Propinquus enim illorum fortis eſt, & ipſe iudicabit contra te cauſam illorum.

VARIÆ LECTONES.

a *Chal. Syr. ne mutes terminum qui a ſæculo eſt.* b *Chal. redemptor.*

SALOM. ISAC.

10 *Agrum pupillorum, ne introeas*, Ne in partem decidui granorum ingrediaris, & in angulum, qui pauperibus debitus ſit.

A. ABEN EZRA.

10 *Ne attingas* Repetit id quod ſubditur agrũ pupillorum ne introeas, cuius ſenſus eſt, ne horum agrum introeas, vt ſegetes demetas. Vel etiam, ne per vim introeas.

11 *Propinquus enim* Dominus enim, qui eſt eorum propinquus, ſiue redemptor agrum illum e manibus tuis redimet, fortis quippe eſt, nec ei obſiſtere poteris.

LEVI GHERSOM.

10 *Ne attingas*, Ne antiquos terminos mutes, agrorumq; fines, illud tibi perſuadens, eos, a quibus partem aliquam ſoli per fraudem abſtuleris infirmos eſſe, ac tenues cum ſint pupilli.

11 *Propinquus enim*, Nec enim illis deeſt vindex te fortior, qui illorum partes in litibus contra te ſuſcipiat, iuxta illud, ſi clamauerit ad me, exaudiam eum, quia miſericors ſum.

Verſ. XII. XIII. XIV.

12 [a] Ingrediatur ad doctrinam cor tuum, & aures tuæ ad uerba ſcientiæ.

13 Noli ſubtrahere a puero diſciplinam: ſi enim percuſſeris eum virga non morietur.

14 Tu virga percuties eum: & animam eius de inferno liberabis.

VAR. LECT.

a *Chal. introduc ad doctrinam.*

A. ABEN EZRA.

Tria hęc connectuntur.

12 *Ingrediatur ad doctrinam* הביאה hauiah. adduc. Ad diſciplinam adduc cor tuum .i. ad locum, in quo ſapientia informeris.

12 *noli* Ne etiam ſubtrahas a puero diſciplinam.

non morietur Illum liberabis, ne animus corpori mortem ſimilem oppetat. Vel ſeruabis, ne immatura adhuc ętate diem ſuum obeat.

LEVI GHERS.

12 *ingrediatur ad doctrinam cor tuum* Animum tuum adijce ad diſciplinam comparandam, ideſt ad philoſophiam politicam: poſtea vero aures adhibe ad audienda verba ſapientię, eorum nimirum, qui ſapientia, & prudentia ſint exculti.

13 *Ne ſubtrahas a puero* Ne ideo abſtineas a puero inſtituendo, quod tenera adhuc in ętate ſit conſtitutus; verberibus enim, flagellisq; infligendis illum ſeruabis ne intempeſta ætate corpus vita ſpolietur, nec altera pars, qua conſtat, vita careat, quam conſequi potuiſſet, illa ſcilicet nullis terminis definita, & bonis omnibus affluente.

14 *animam eius de inferno liberabis* Illius animam ab exitio, & extrema pernicie ſeruabis.

Verſ. XV. XVI.

15 Fili mi, ᵃ ſi ſapiens fuerit animus tuus, ᵇ gaudebit tecum cor meum.

16 Et exultabunt renes mei, cùm locuta fuerint rectum labia mea.

VAR. LEC.

ᵃ *Chal. ſi ſapiens eſt cor tuum.* ᵇ *Chal. lætabor ego in corde meo.*

SALOMON ISACIDES.

16 *Cum locuta fuerint* Illud ita fiet, quod animus tuus ſapientia ſit imbutus.

A. ABEN EZRA.

16 *Renes mei* כליותי chiliotai. Hęc vox eandem normam habet, quam illa, deſiderauit ſalutare tuum anima mea; in renibus enim concupiſcendi affectus præcipue demonſtratur, atque ideo dicitur exultabunt renes.

LEVI GHERSOM.

16 *Tecum* גם אני gam ani. etiam ego, qui te ad huiuſmodi perfectionem inſtitui, & abſolui.

16 *Exultabunt renes mei* כליותי chiliotai. cogitationes meæ. Lętitia, voluptateq; perfundeptur cogitationes meæ, quando audiam labia tua quoad ſapientiam recta locuta fuiſſe.

Verſ. XVII. XVIII.

17 Non æmuletur cor tuum peccatores: ſed in timore Domini eſto tota die.

18 ᵃ Quia habebis ſpem in nouiſſimo, & præſtolatio tua non auferetur.

VAR. LEC.

a Syr. vt ſit tibi nouiſſimum, & ſpes tua non pereat. Chal. vt ſint nouiſſima tua bona, & ſpes tua non conſumetur.

SALOM. ISAC.

17 *Ne æmuletur cor tuum.* Ne flagitioſorum proſperitati, & felicitati inuideas, vt ideò illorum impia inſtituta ſequaris.

18 *Quia habebis ſpem* כי אם chi im idem ac אשר. Q dr hoc ית. illud eſt propter quod ad extremum ſperes.

A. ABEN EZRA.

17 *Peccatores* Notos nempe apud omnes; ideo in voce בחטאים bachataim litteræ Beth adſcribitur patach.

ſed in timore Domini Sed virum Deum verentem æmulare.

18 *quia* כי אם chi im, quod ad rei veritatem confirmandam pertinet, nam ſignificat, equidem, profectò.

habebis ſpem in nouiſſimo In nouiſſimo ſperabis, ſeu in extrema vitæ tuæ parte. Vel etiam ſenectus innuitur, vel filij, quos poſt ſe relinquet.

non auferetur לא תכרת lo ticareth. non amputabitur: Non ſuccindetur ſpes tua, qua Deum tibi beneficia collaturum ſperabas.

LEVI GHERSOM.

17 *ne æmuletur cor tuum* Ne dicas, te illorum actiones imitari velle: ſed Deum verere quoad actiones, & cogitationes tuas.

18 *quia habebis ſpem* Ne in vlla re occuperis, quæ ad certum aliquem finem nō referatur, ac emolumentum: huiuſmodi autem ſunt actiones honeſtæ, & propoſitiones ad contemplationem pertinentes: neque enim ab horum ſpe cades, ſed ſemper in ijs firmus, & ſtabilis perſiſtes.

Verſ. XIX.

19 Audi fili mi, & eſto ſapiens: *a* & dirige in via animum tuum.

VAR. LECT.

a Syr. exultabit cogitatio mea in corde tuo.

SA-

SALOM. ISAC.

19 *Audi* Poſtquam ſapientiam adeptus fueris, cordis tui ſemitas tuto inire poteris, cum mens ſapientia exculta te ad crimina ſollicitatura non ſit.

A. ABEN EZRA.

19 *dirige in via* Caſtiga cor tuúm, ac rite animum inſtitue.

LEVI GHERSOMITES.

19 *Dirige* Animum tuum aſſueſce pręclaris inſtitutis, tum quoad mores, tum quoad opiniones.

Verſ. XX. XXI.

20 ᵃ Noli eſſe in conuiuijs potatorum, nec in commeſſationibus eorum, qui carnes ad veſcendum conferunt.

21 ᵇ Quia vacantes potibus, & dantes ſymbola conſumentur, & veſtietur pannis dormitatio.

VARIÆ LECTIONES.

a *Syr. Ne ſis ebrius in vino, & ne ſis carnium helluo.* b *Syr. quia vinolentus, & intemperans in carnium voracitate peribit: & qui dormit veſtietur pannis laceris, & diſciſsis. Chal: quia qui ebrius, et vorax eſt, inopia afficietur, & pannis ruptis veſtietur dormitatio.*

SALOM. ISAC.

21 *conſumentur* יורש ijuuares. Ad inopiam redigentur.
veſtietur pannis dormitatio Ignauia, & ſomnus aſſeclas ſuos laceris veſtimentis induet.

A. ABEN EZRA.

21 *veſtietur* Id ita exponito. Dormitatio ipſa ſomniculoſum detritis veſtibus induet.

LEVI GHERSOM.

20 *noli eſſe in conuiuijs* Ne cum potatoribus, & commeſſatoribus socie-

poſſeſſio, quę domino ſuo nunquam deficiat, cui inſuper illud additur emolumentum, vt gaudio perfundatur parens rite ſe gerentis quoad opiniones, morumque conformationem.

Qui ſapientem genuit, Sapientis genitor gaudet ob eiuſdem præclare geſta, & negotia, cum illud præterea accedat, vt maiori Dei cura gaudeat ob filij merita; in hoc ergo parentes gaudio efferuntur, eadẽ de cauſa, qua ob filij inſipientiã dolore, ęrumniſq; angũtur.

Verſ. XXVI. XXVII. XXVIII.

26 [a] Præbe fili mi cor tuum mihi: & oculi tui vias meas cuſtodiant.

27 Fouea enim profunda eſt meretrix: & [b] puteus anguſtus aliena.

28 [c] Inſidiatur in via, quaſi latro; & quos incautos viderit, interficiet.

VAR. LECT.

a Chal. pone fili mi cor tuum ad me. b Syr. puteus anguſtiæ, & tribulationis. c Chal. & ſicut rapina (ſen) oculis inſidiatur, & venatur filios inſipientis. Syr. & repente perdit, & multi homines iniquitatem multiplicant.

SALOM. ISAC.

28 *Quaſi latro* כחתף chechetepn. Repente.

quos incautos viderit בוגדים באדם תוסיף boghedjm beadam toſiph. rebelles in hominem addet. Numerum eorũ augebit, qui inter Iſraelitas Deo ſint infenſi, atque ſermo eſt de ſceleratis.

A. ABEN EZRA.

In hiſce verſiculis monemur cauendum à ſcortis.

25 *prabe fili mi cor tuum* Significat id animi attẽtionem ad ſermonem animo accipiendum.

Cuſtodiant תצרנה tiroſtenah, Ita quidem ſcriptum eſt, verum idem ſignificat ac ירוצו iaruſtu. excurrant. Percurrent oculi præceptorum meorum ſemitas.

27 *fouea profunda* Deſideratur Caph particula comparationis itaut dicas Sicut fouea.

puteus anguſtus צרה tſarah. Vox hæc latitudini opponitur, angu-

ſtiam-

ſtiamque ſignificat; nec enim poterit quis ex latere in aliud ſe conuertere.

28 *Quaſi latro* Cum prędari poterit tunc inſidias ſtruet.

Quos incautes viderit interficiet בוגדים באדם תוסיף boghedim beadam toſiph prædones in hominẽ addet. Prędonib' alios addet cõſimiles.

LEVI GHERS.

26 *Prębe fili mi aures* Ne aliud appetas, veliſque, quam vt virtutibus cumuleris.

Oculi tui vias meas cuſtodiant Eas ſeruent vias, ad quas te in hoc libro inſtitui, vt nimirum corporis cupiditatibus bellum indicas, mentiſque abſolutioni ſtudeas. Cum autem cupiditates, quibus maxime abſtrahitur mortalis fiat libidinis illecebrę, vinique voluptas ab ijs abſtinendum inprimis admonet. Vt ergo repudiemus fędę libidinis vitium inquit, meretricem eſſe tanquam profundam foueam.

Inſidiatur in via אף היא aph hi. etiam illa. Hęc inſidias ſtruit mortali, vt eum internicioni dedat. tanquam prędo: quod quidem per fraudem pręſtat, & per inſidias; cum nimirum quempiam aduocat, vt ſecum ſcortetur, à qua cum ille non caueat, interimitur.

Quos incautos viderit בוגדים באדם תוסיף boghedim beadam toſiph. prædones viro addet. Alij porro prędones eidem ſe ſocios adiungũt, vt eos neci dent, quos illa in caſſes per fraudem coniecerit, cum ad illam acceſſerint. Atque id planiſſimum eſt; meretrix enim cum parricidis ſocietatem contrahit, atque incautos artibus ſuis in eum locum pellic it, in quo ſiccariorum manu cadant.

Verſ. XXIX. XXX. XXXI. XXXII.

29 Cui væ? cuius ᵃ patri væ? cui rixæ? ᵇ cui foueæ?
cui ſine cauſa vulnera? ᶜ cui ſuffuſio oculorũ?

30 Nonne his, qui commorantur in vino, ᵈ & ſtudent calicibus epotandis?

31 Ne intuearis vinum quando ᵉ flaueſcit ᶠ cum ſplenduerit in vitro color eius: ingreditur ᵍ blande.

32 Sed in nouiſſimo mordebit vt coluber, & ſicut regulus venena diffundet.

VAR. LECT.

a *Syr. cui perturbatio? Chal. cui deformis adſpectus.* b

uaro graue eſt, & acerbum ſi cibis illius veſcaris, ac ſi eiuſdem ori amariſſimum fel inſtillares, vox enim שער ſignificat ficus præcoces amaros.

8 *cibos* Hos ergo cibos, quos in illius domo comederis ad extremum euomes ob fœditatem, & fętorem.

Et perdes pulchros ſermones Cum eum blando ſermone ſis allòcutus, eiq; adhęrens blanditus ſis, cuncta tamen perdes, & in auras cedent.

A. ABEN EZRA.

Coniungenda ſimul hęc.

6 *Cum homine iniquo* רע עין rah hain. oculi iniqui, Ne comedas panem oculi iniqui, vbi deſideratur vox viri, ideſt viri, qui toruis oculis aſpicit, vt etiam alio loco bonus oculo benedicetur, vbi deberet adſcribi vir boni oculi, ideſt, qui benigno obtutu reſpicit.

7 *In ſimilitudinem arioli* כמו שער chemo ſahar. Vox hæc eſt verbū præteriti temporis, deducta ab illis מאה שערים centum cogitationes: Q. d. Velut vir, qui animo deſtinet ſuo, verſetq; cogitationem de te ita alloquendo, comede, & bibe, ita ſe geret ille.

Et mens eius non eſt tecum Nec te amore complectitur, quando eius panem comederis.

8 *Euomes* Oculo enim toruo te aſpiciet.

Perdes ſermones pulchros: Helluo enim iudicaberis, nec verba tua ſuauia aliquo in pretio erunt.

9 *Ne loquaris* In auribus inſipientis ne ſermonem habeas, vt eū caſtiges, quoniam doctrinam eloquij tui, ſermones nempe tuos ſuauitatis plenos vilipendet.

LEVI GHERSOM.

Poſtquam nos hortatus eſt ſapiens ne cibos caperemus cum illo, qui a nimijs cupiditatibus abriperetur, monet ne veſcamur pane auari, & inquit, ne comedas.

6 *Cum inuido* רע עין rah hain, oculo auerſo. Ne comedas panem auari, qui auerſo oculo proſequatur veſcentem, neque eiuſdem cibos appetas.

In ſimilitudinē arioli כמו שער chemo ſahar. velut ianua. Cibus illius, quo veſceris grauis illi eſt, & acerbus, licet ore ad edendum, & potādum inuitet; panis autem, quem illo ægre ferente comedes viſceribus tuis delectationem nullam prębebit, ſubinde exitum quęrens, & euomes illum.

8 *Perdes pulchros ſermones* Iucundiſſimos ſermones, quos in menſa cum illo habueris perdes. Non inepte etiam auarus appellabitur, qui in rerū cōtemplatione prauas opiniones flagitioſe amplectatur,

ac ideo inquit, ne deſideres cibos illius, neq; enim ſolent ab illo ſapida proponi. Hæc igitur ideo dicuntur, quod illius axiomata, & propoſitiones quoad prima principia, rerumq; origines iucundæ ac cidant ei, qui quoad corporis cupiditates ijſdem vtatur, vt memorauimus. Illud autem perſpicuum eſt, mentem huius cibi tecum non eſſe; cum hęc futilia ſint, & vaniſſima commenta, ex quo fiet, vt cibos tuos optimos, quos comederis, euomas, & perdas ſermones tuos pulchros, quorũ virtuti totũ te tradideras. Inquit autẽ cogitationẽ illius, qui in contẽplatione rite non verſetur, eſſe tanquã oſtiũ in anima eiuſdem, quod neceſſe ſit aſſidue patefactum eſſe, cum enim, quę conſequuntur aduerſentur prioribus fundamentis, ac principijs, hęc ad alia principia reduci oportebit, remque ita accommodare ſtudebit, ne aduerſetur ijs a quibus in errorẽ protractus fuerit &c.

9 *In auribus*, Ne coram inſipiente de rebus ſapientiæ ſermonem habeas; contemnit enim, vituperatque pondus, & vim verborum ac etiam ſapientiam, quæ illis ineſt.

Verſ. X.XI.

10 Ne a attingas paruulorum terminos, & agrum pupillorum ne introeas.

11 b Propinquus enim illorum fortis eſt, & ipſe iudicabit contra te cauſam illorum.

VARIÆ LECTONES.

a *Chal. Syr. ne mutes terminum qui a ſæculo eſt.* b *Chal. redemptor.*

SALOM. ISAC.

10 *Agrum pupillorum, ne introeas*, Ne in partem decidui granorum ingrediaris, & in angulum, qui pauperibus debitus ſit.

A. ABEN EZRA.

10 *Ne attingas* Repetit id quod ſubditur agrũ pupillorum ne introeas, cuius ſenſus eſt, ne horum agrum introeas, vt ſegetes demetas. Vel etiam, ne per vim introeas.

11 *Propinquus enim* Dominus enim, qui eſt eorum propinquus, ſiue redemptor agrum illum e manibus tuis redimet, fortis quippe eſt, nec ei obſiſtere poteris.

LEVI GHERSOM.

10 *Ne attingas*, Ne antiquos terminos mutes, agrorumq; fines, illud tibi perſuadens, eos, a quibus partem aliquam ſoli per fraudem abſtuleris infirmos eſſe, ac tenues cum ſint pupilli.

11 *Propinquus enim*, Nec enim illis deeſt vindex te fortior, qui illorum partes in litibus contra te ſuſcipiat, iuxta illud, ſi clamauerit ad me, exaudiam eum, quia miſericors ſum.

Verſ. XII. XIII. XIV.

12 ᵃ Ingrediatur ad doctrinam cor tuum, & aures
tuæ ad uerba ſcientiæ.
13 Noli ſubtrahere a puero diſciplinam: ſi enim percuſſeris eum virga non morietur.
14 Tu virga percuties eum: & animam eius de inferno liberabis.

VAR. LECT.

a *Chal. introduc ad doctrinam*.

A. ABEN EZRA.

Tria hęc connectuntur.

12 *Ingrediatur ad doctrinam* הביאה hauiah. adduc. Ad diſciplinam adduc cor tuum. i. ad locum, in quo ſapientia informeris.

12 *noli* Ne etiam ſubtrahas a puero diſciplinam.

non morietur Illum liberabis, ne animus corpori mortem ſimilem oppetat. Vel ſeruabis, ne immatura adhuc ętate diem ſuum obeat.

LEVI GHERS.

12 *ingrediatur ad doctrinam cor tuum* Animum tuum adijce ad diſciplinam comparandam, ideſt ad philoſophiam politicam: poſtea vero aures adhibe ad audienda verba ſapientię, eorum nimirum, qui ſapientia, & prudentia ſint exculti.

13 *Ne ſubtrahas a puero* Ne ideo abſtineas a puero inſtituendo, quod tenera adhuc in ętate ſit conſtitutus; verberibus enim, flagellisq; infligendis illum ſeruabis ne intempeſta ætate corpus vita ſpolietur, nec altera pars, qua conſtat, vita careat, quam conſequi potuiſſet, illa ſcilicet nullis terminis definita, & bonis omnibus affluente.

14 *animam eius de inferno liberabis* Illius animam ab exitio, & extrema pernicie ſeruabis.

Verſ. XV. XVI.

15 Fili mi, ᵃ ſi ſapiens fuerit animus tuus, ᵇ gaudebit tecum cor meum.

16 Et exultabunt renes mei, cùm locuta fuerint rectum labia mea.

VAR. LEC.

ᵃ *Chal. ſi ſapiens eſt cor ſuum.* ᵇ *Chal. lætabor ego in corde meo.*

SALOMON ISACIDES.

16 *Cum locuta fuerint* Illud ita fiet, quod animus tuus ſapientia ſit imbutus.

A. ABEN EZRA.

16 *Renes mei* כליותי chiliotai. Hęc vox eandem normam habet, quam illa, deſiderauit ſalutare tuum anima mea; in renibus enim concupiſcendi affectus præcipue demonſtratur, atque ideo dicitur exultabunt renes.

LEVI GHERSOM.

16 *Tecum* גם אני gam ani. etiam ego, qui te ad huiuſmodi perfectionem inſtitui, & abſolui.

16 *Exultabunt renes mei* כליותי chiliotai. cogitationes meæ. Lętitia, voluptateq; perfundentur cogitationes meæ, quando audiam labia tua quoad ſapientiam recta locuta fuiſſe.

Verſ. XVII. XVIII.

17 Non æmuletur cor tuum peccatores: ſed in timore Domini eſto tota die.

18 ᵃ Quia habebis ſpem in nouiſſimo, & præſtolatio tua non auferetur.

VAR. LEC.

a Syr. vt ſit tibi nouiſsimum, & ſpes tua non pereat. Chal. vt ſint nouiſsima tua bona, & ſpes tua non conſumetur.

SALOM. ISAC.

17 *Ne amuletur cor tuum.* Ne flagitioſorum proſperitati, & felicitati inuideas, vt ideò illorum impia inſtituta ſequaris.

18 *Quia habebis ſpem* כי אם chi im idem ac אשר. Q dr hoc rn. illud: eſt propter quod ad extremum ſperes.

A. ABEN EZRA.

17 *Peccatores* Notos nempe apud omnes; idã ideo in voce בחטאים bachataim litteræ Beth adſcribitur patach.

ſed in timore Domini Sed virũq; Deum vereutem æmulare.

18 *quia* כי אם chi im, quod ad rei veritatem confirmandam pertinet, nam ſignificat, equidem, profectò.

habebis ſpem in nouiſſimo In nouiſſimo ſperabis, ſeu in extrema vitæ tuæ parte. Vel etiam ſenectus innuitur, vel filij, quos poſt ſe relinquet.

non auferetur לא תכרת lo ticareth. non amputabitur: Non ſuccindetur ſpes tua, qua Deum tibi beneficia collaturum ſperabas.

LEVI GHERSOM.

17 *ne amuletur cor tuum* Ne dicas, te illorum actiones imitari velle: ſed Deum verere quoad actiones, & cogitationes tuas.

18 *quia habebis ſpem* Ne in vlla re occuperis, quæ ad certum aliquem finem nõ referatur, ac emolumentum: huiuſmodi autem ſunt actiones honeſtæ, & propoſitiones ad contemplationem pertinentes: neque enim ab horum ſpe cades, ſed ſemper in ijs firmus, & ſtabilis perſiſtes.

Verſ. XIX.

19 Audi fili mi, & eſto ſapiens: *a* & dirige in via animum tuum.

VAR. LECT.

a Syr. exultabit cogitatio mea in corde tuo.

SA-

SALOM. ISAC.

19 *Audi* Poſtquam ſapientiam adeptus fueris, cordis tui ſemitas tuto inire poteris, cum mens ſapientia exculta te ad crimina ſollicitatura non ſit.

A. ABEN EZRA.

19 *dirige in via* Caſtiga cor tuum, ac rite animum inſtitue.

LEVI GHERSOMITES.

19 *Dirige* Animum tuum aſſueſce pręclaris inſtitutis, tum quoad mores, tum quoad opiniones.

Verſ. XX. XXI.

20 ᵃ Noli eſſe in conuiuijs potatorum, nec in commeſſationibus eorum, qui carnes ad veſcendum conferunt.

21 ᵇ Quia vacantes potibus, & dantes symbola conſumentur, & veſtietur pannis dormitatio.

VARIÆ LECTIONES.

a *Syr. Ne ſis ebrius in vino, & ne ſis carnium helluo.* b *Syr. quia vinolentus, & intemperans in carnium voracitate peribit: & qui dormit veſtietur pannis laceris, & diſciſsis. Chal: quia qui ebrius, et vorax eſt, inopia afficietur, & pannis ruptis veſtietur dormitatio.*

SALOM. ISAC.

21 *conſumentur* יורשו ijuuares. Ad inopiam redigentur.
veſtietur pannis dormitatio Ignauia, & ſomnus aſſeclas ſuos laceris veſtimentis induet.

A. ABEN EZRA.

21 *veſtietur* Id ita exponito. Dormitatio ipſa ſomniculoſum detritis veſtibus induet.

LEVI GHERSOM.

20 *noli eſſe in conuiuijs* Ne cum potatoribus, & commeſſatoribus ſocie-

ſocietatem, amicitiamq; contrahas; qui .n. ita aſſueſcit, facultates ſuas dilapidat, & ad inopiam delabitur.

21 *veſtictur pannis dormitatio* Socordiæ etiam turpe vitium a te abijce; hæc .n. natura ſua ſoporem inijcit, eademq; mortales pannoſis, veteribus, & laceris veſtibus induit ob indigentiam, & calamitatem, cuius illa fons eſt, & origo.

Verſ. XXII.

22 a Audi patrem tuum, qui genuit te: & ne contemnas cum ſenuerit mater tua.b

VAR. LECT.

a *Chal. Acquieſce patri tuo.* b *Syr. ne deſpicias ſenectam matris tuæ.*

A. ABEN EZRA.

22 *cum ſenuerit* Etiamſi mater tua ſenio confecta ſit, ne illam ludibrio habeas.

LEVI GHERSOM.

22 *audi patrem* Te inſtruentem audi, vt ſapientia imbuaris.

cum ſenuerit Licet vero mater tua conſeneſcat, hoc eſt animi facultas, qua ſentimus, cuius ope excipiuntur, quæ ſub ſenſum cadunt, ex quibus quæ intelliguntur in animum penetrant, ne inquam hac de cauſa ſapientiam ſpernas, eamq; perire arbitreris, propterea quod illa deficiant, quibus ad hanc promouemur, atque inſtituamur, vt multi philoſophi cenſuerunt, quia hac de cauſa mentem noſtram exitio obnoxiam ſunt arbitrati, cuius opinionis errorem demonſtraui lib. primo bell. Dei, atq; ibidem declaraui in dubium reuocari non poſſe intelligentis facultatis immortalitatem, cum nunquam intereat.

Verſ. XXIII.

23 a Veritatem eme, & noli vendere ſapientiam, & doctrinam, & intelligentiam.

VAR. LEC.

a *Chal. poſſide veritatem.*

Sca-

SALOMON ISACIDES.

23 *Veritatem eme* Quando veritatem abſque vllo pretio aſſequi nequibis, eam vel perſoluta mercede adipiſcere.

Noli vendere ſapientiam Ne inquias quemadmodum ſapientiam meis ſumptibus mihi comparaui, ita pretio mihi perſoluto eadem alios imbuam.

A. ABEN EZRA.

24 *Veritatem eme.* Deſideratur vox aliqua, libros nimirum eme, in quibus veritas continetur, emptoſque ne diſtrahas, & diuendas.

LEVI GHERSOM.

23 *Veritatem eme,* Veritatis cognitionem obtine, licet enim ita ſe habeat: nunquam tamen ea cognitio abolebitur, vt philoſophus cenſuit, qui eam cognitionem caducam eſſe, & deleri arbitratur. Haud ergo diſtrahere, & a te reijcere poteris habitum illum, quem contraxeris in quolibet ſapientiæ genere, & in philoſophia tum politica, tum diuina. quę prudentię & intelligentię appellationem habet; nam intelligendi habitus rerum cognitione amplificatus, nunquam peribit, vt diximus. Illud etiam explanauimus in lib. bell. Dei & de anima, quæ animo percepta ſunt, obliuioni tradi nequire.

Verſ. XXIV. XXV.

24 a Exultat gaudio pater iuſti; qui ſapientem genuit, lætabitur in eo.

25 Gaudeat pater tuus, & b mater tua, & exultet, qui genuit te.

VAR. LEC.

a Chal. exultando exultabit. b Chal. quæ peperit te.

A. ABEN EZRA.

24 *Qui ſapientem* Qui filium ſapientem genuit eo gaudebit, ideoq; inquit, gaudeat pater tuus, & mater tua, & exultet quæ genuit te, vbi idem repetitur.

LEVI GHERSOM.

24 *Exultat gaudio* Contemplare ergo in præſentia quęnam ſit illa poſ-

poſſeſſio,quę domino ſuo nunquam deficiat, cui inſuper illud additur emolumentum, vt gaudio perfundatur parens rite ſe gerentis quoad opiniones, morumque conformationem.

Qui ſapientem genuit, Sapientis genitor gaudet ob eiuſdem præclare geſta, & negotia, cum illud præterea accedat, vt maiori Dei cura gaudeat ob filij merita; in hoc ergo parentes gaudio efferuntur, eadē de cauſa, qua ob filij inſipientiā dolore, ęrumniſq; angūtur.

Verſ. XXVI. XXVII. XXVIII.

26 [a] Præbe fili mi cor tuum mihi: & oculi tui vias
meas cuſtodiant.

27 Fouea enim profunda eſt meretrix: & [b] puteus
anguſtus aliena.

28 [c] Inſidiatur in via, quaſi latro; & quos incautos vi
derit, interficiet.

VAR. LECT.

a Chal. pone fili mi cor tuum ad me. b Syr. puteus anguſtiæ, & tribulationis. c Chal. & ſicut rapina (ſeu) oculis inſidiatur, & venatur filios inſipientis. Syr. & repente perdit, & multi homines iniquitatem multiplicant.

SALOM. ISAC.

28 *Quaſi latro* כחתף chechetteph. Repente.

quos incautos viderit ובוגדים באדם תוסיף boghedim beadam toſiph. rebelles in hominem addet. Numerum eorū augebit, qui inter Iſraëlitas Deo ſint infenſi, atque ſermo eſt de ſceleratis.

A. ABEN EZRA.

In hiſce verſiculis monemur cauendum à ſcortis.

25 *præbe fili mi cor tuum* Significat id animi attētionem ad ſermonem animo accipiendum.

Cuſtodiant תצרנה tiroſtenah, Ita quidem ſcriptum eſt, verum idem ſignificat ac ירוצו iaruſtu. excurrant. Percurrent oculi præceptorum meorum ſemitas.

27 *fouea profunda* Deſideratur Caph particula comparationis ita ut dicas Sicut fouea.

puteus anguſtus צרה tſarah. Vox hęc latitudini opponitur, anguſtiam-

ſtiamque ſignificat; nec enim poterit quis ex latere in aliud ſe conuertere.

28 *Quaſi latro* Cum prędari poterit tunc inſidias ſtruet.

Quos incautos viderit interficiet כוגדים באדם תוסיף boghedim beadã toſiph prædones in hominẽ addet. Prędonib⁹ alios addet cõſimiles.

LEVI GHERS.

26 *Præbe fili mi aures* Ne aliud appetas, veliſque, quam vt virtutibus cumuleris.

Oculi tui vias meas cuſtodiant Eas ſeruent vias, ad quas te in hoc libro inſtitui, vt nimirum corporis cupiditatibus bellum indicas, mentiſque abſolutioni ſtudeas. Cum autem cupiditates, quibus maxime abſtrahitur mortalis fiat libidinis illecebrę, vinique voluptas ab ijs abſtinendum inprimis admonet. Vt ergo repudiemus fędę libidinis vitium inquit, meretricem eſſe tanquam profundam foueam.

Inſidiatur in via אף היא aph hi. etiam illa. Hęc inſidias ſtruit mortali, vt eum internicioni dedat, tanquam prędo: quod quidem per fraudem pręſtat, & per inſidias, cum nimirum quempiam aduocat, vt ſecum ſcortetur, à qua cum ille non caueat, interimitur.

Quos incautos viderit בוגדים באדם תוסיף boghedim beadam toſiph. prædones viro addet. Alij porro prędones eidem ſe ſocios adiungũnt, vt eos neci dent, quos illa in caſſes per fraudem coniecerit, cum ad illam acceſſerint. Atque id planiſſimum eſt; meretrix enim cum parricidis ſocietatem contrahit, atque incautos artibus ſuis in eum locum pellic it, in quo ſicariorum manu cadant.

Verſ. XXIX. XXX. XXXI. XXXII.

29 Cui væ? cuius *a* patri væ? cui rixæ? *b* cui foueæ?
cui ſine cauſa vulnera? *c* cui ſuffuſio oculorũ? *d*

30 Nonne his, qui commorantur in vino, *e* & ſtudent calicibus epotandis?

31 Ne intuearis vinum quando *f* flaueſcit *g* cum ſplenduerit in vitro color eius: ingreditur *h* blande.

32 Sed in nouiſſimo mordebit vt coluber, & ſicut regulus venena diffundet.

VAR. LECT.

a Syr. cui perturbatio? Chal. cui deformis adſpectus. b

Chal. cui malorum congeries? Syr. cui mala? c Chal. cui extrema oculorum prominent? d Chal. ijs, qui vadunt, & inueſtigant domum mixtionis Syr. ijs qui ita ſe detinent, ac ſi eſſet domus compotationis. Mox addit *Ne vino inebrieris, ſed loquere cum viris iuſtis, & ambula cum illis, & ſermones conſere. e Chal. cum rubuerit. f Syr. cum in calice ſui pulchram ſpeciem præbuerit. Chal. cum poſuerit in calice colorem ſuum. g Chal. recte. h Syr. ſed cogita meſtitias, quia finis viri eſt ſicut plaga colubri, & ſicut regulus qui volat. Chal. nouiſſimum autem eius ſicut coluber mordet, & ſicut aſpis quæ volat.*

SALOMON ISACIDES.

29 *Cui væ* Significant hæc clamorem, & vlulatum.

cui fouea שוחה ſuchah ſermo. Qui inimicitias cum alijs gerit, & ſuperuacaneis ſermonibus operam dat, hunc ad extremum gemitus, vlulatusque manent: cum loquax, & garrulus multis etiam ſe criminibus obſtringat.

Cui ſuffuſio oculorum? Cum enim plus æquo vino indulgeant, oculi rubore ſuffunduntur, quod eſt ignominioſum.

30 *Calicibus epotandis* ממסך mimſach. Nomen ſubſtantiuum eiuſdem formæ, ac ממכר mimchar.

& ſtudent לחקר lichKor. ad ſcrutandum. Studioſe .n. vinoſenti inquirunt, & ſcrutantur, quonam in loco vina generoſa ſibi famam parent.

31 *ne intuearis.* Ne in vinum oculos tuos cupide conijcias.

in, reditur blande יתהלך במישרים ijthalech bemeſciarim ambulat in rectitudine. Quando quis ebrietate diffluet quæcunq; crimina incurrit rectas actiones arbitratur, cum omnia ſua inſtituta, & vias rectas arbitretur.

in vino בכיס bachis in marſupio. Scribitur quidem בכיס bachis, ſed non prohibetur quin dicas בכוס bachos. q.d. Potator quidem oculos conijcit in calicem; mercator autem in huius crumenam.

venena diffundet יפריש iaphris, quod ſignificat morſu petere, ſeu pungere, nam bouum ſtimulus a paraphraſte vertitur פרש paris. In Thalmud autem habetur, ſtimulus bouum דריש פרשא. Non deſunt, qui voce מפריש maphris ſignificare velint, ſeparat, hoc eſt cum a vita diſiungit.

A. ABEN

A. ABEN EZRA.

29 *cui væ* Id perinde eſt, ac ſi nos cautos reddat, vt a vino caueamus. Vel dicitur væ, propter ea, quæ ex vino contingunt.

cuius patri væ אבוי auoi nomen ſubſtantiuum eiuſdem ſignificationis, ac אביון ebion, pauper .i. cui paupertas?

cui fouea? שיח ſiach .i. plagæ

cui ſine cauſa vulnera? Nam abſq; vlla cauſa temulento vulnera inferentur.

cui ſuffuſio oculorum? חכלילות chachlilut, oculorum rubedo propter effuſam vini compotationem.

30 *commorantur in vino* מאחרים maacherim vbi deſideratur verbum ſedere, q. d. qui longam moram in vino trahunt.

calicibus epotandis ממסך mimſach Eſt adiectiuum, ſignificatq; vinũ effuſum, iuxta illud vinum abunde effudit, ſeu infudit.

31 *Ne intuearis* Ne in vino obtutum figendo delecteris, etiam ſi calice eleganti propinatum ſit.

cum ſplenduerit in vitro color eius Cum in calice ſui ſpeciem exhibuerit vinum.

ingreditur Ingreditur calicem:

blande במישרים in rectitudine: vinum conſentaneum arbitrabere itaut damnum inferre nequeat.

nouiſſima eius Sed poſtquam compotatum fuerit velut ſerpens te mordebit.

31 *Venena diffundet* יפרש iaphris: punget Te quemadmodum ſerpens punget: regulus autem dicitur צפע propter calcaria, quæ in pedibus gerit.

LEVI GHERSOM.

29 *cui væ?* Cui nam damnum, perniciesq; infertur? quis nam litibus, diſſenſionibuſq; vexatur? quiſnam lamentis, querelisq; æthera pulſat? quiſnam dulore afficitur, & vulneribus abſq; cauſa ob quam illa ſint infligenda; quis deniq; oculos ſanguine perfuſos gerit, & vitiatos.

30 *non ne his qui commorantur in vino?* An non illis, qui vino epotando ſtudioſe inuigilant, quique ſollicite inueſtigant quodnam vinum ſit generoſius, quodque præſtantius ad potandum. Cum ergo ab huiuſmodi cupiditate ſe iugiter abripi patiantur, inde fit, vt ebrietate diffluant, grauiſſimaſq; ſubeant calamitates, cum ebrij inuicem ſibi damna inferant.

31 *ne intuearis vinum* In calice enim miram ſui ſpeciem exhibet: *ingreditur blande* יתהלך במישרים ithallech bemeſarim .i. vinum

ſuum curſum naturæ ſeruabit ad rectitudinē, & æqualitē vergit, vt ſolet generoſum vinum, quod in ſuprema calicis ſuperficie cum primo effunditur pars ſubtilior apparet; at vero corruptum, in quo fęxuſq; deq; conuertitur, apparebit, haud curſū conſtitutū ſeruare, quod .n. in ſuperiori calicis parte eſt, vergit ad ſubobſcurum colorem. Monet ergo ne ab optimo vini colore, & ſpecie, eiuſdemq; ſuauitate nos abripi patiamur.

32 *Sed in nouiſsimo* Iniquum hic exitus manet, cum inquam qui immoderatum vini vſum amet, vt quandoque tanquam colubri morſu percellatur, & velut a vipera perſtringatur; quod quidem plane perſpicuum fit ex grauiſſimis calamitatibus, quæ ebrietatem conſequuntur, propterea quod ex eadem rerum maxima ignoratio oriatur.

Verſ. XXXIII. XXXIV. XXXV.

33 Oculi tui videbunt [a] extraneas, & cor tuum loquetur peruerſa.

34 Et eris ſicut dormiens [b] in medio mari, [c] & quaſi ſopitus gubernator, amiſſo clauo.

35 Et dices, verberauerunt me, [d] ſed non dolui: traxerunt me, & [e] ego non ſenſi: [f] quando euigilabo, & rurſus vina reperiam?

VAR. LECT.

a Chal. extranea. b Chal. in corde maris. c Chal. & ſicut nauta, qui dormit in naui. Syr. ſicut nauta in fluctibus maris. d Syr. non paſſus ſum. e Syr. ſpreuerunt me, & neſciui. Chal. dirpuerunt me. f Chal. & rurſus addam quærere illud.

SALOM. ISAC.

33 *oculi tui videbunt extraneus* Quando ebrietate difflues, in meretrices obtutum defiges; vinum .n. cum incaleſcit te ad impudicas mulieres inſpectandas ſeducit.

34 *eris* Et eris haud tui compos tanquam qui in medio mari ſomnum capit.

quaſi ſopitus gubernator, amiſſo clauo בראש חבל beroſc chibbel .i. in vertice claui, nam nauis, malus monetur, ut facilius quis decidat.

35 ver-

35 *verberauerunt me* Quando euigilabit vini vi debilitata non aduertit damna, cui obnoxius fuerat, dum vino madeſceret, ac denuo ad bibendum ſtrenuus potator accedit.

A. ABEN EZRA.

33 *oculi tui videbunt extraneas* Supple, mulieres .i. oculi tui videndis meretrícibus oblectabuntur.

ſicut dormiens in medio mari Qui ſe arbitratur quieſcere, cum tamē moueatur.

34 *amiſſo clauo* כראש חבל beroſch chibbel in capite mali, חבל autem eſt nomen funis, qui ferro nauis alligatus eſt, ſenſus autem eſt, neſcire te quando commoreris, vel quando vela facias.

35 *& dices* Quando te vinum momorderit.

ſed non dolui, בל חליתי bal chalithi. Neſcio tempus, quo propter verbera ægrotaui.

traxerunt me הלמוני halamuni concuſſerunt me, nec ſenſi.

Quando euigilabo a vino meo.

& rurſus vina reperiam. Nunquam illud quęrere intermittam.

LEVI GHERSOM.

33 *oculi tui videbunt extraneas* Vt ergo nobis caueamus, inquit, ab ebrietate oculis videnda exhiberi extranea, illa inquam quæ haud ita ſiňt, ob varios vapores, qui ad cerebrum conſcendunt.

& cor tuum loquetur peruerſa .i. Falſa loqueris vel verba dementiæ ob eandem rationem.

34 *& eris ſicut dormiens in medio mari* .i. in naui, vbi ob vehementem nauis impulſum cerebri perturbatio conſequitur, eaq; apparent, quæ non ita ſint.

ſicut ſopitus gubernator amiſſo clauo בראש חבל beroſc chibbel Velut qui cubet in nauis prora, vbi magis quis perturbatur mari, celeriq; motu inſpiciendo.

35 *verberauerunt me* Tūc autem inquies, mihi verbera intulerūt.

ſed non dolui Ebrietas .n. efficit, ne verberum cruciatus ſentiatur.

traxerunt me הלמוני halamuni, contriuerunt me verbera, & vulnerator, ſed id non animaduerti, cum tunc ſenſu carerem. Licet vero hæc ita ſe habeant, te tamen ad ſe vinum rapit, itaut inquias, quando ab hac ebrietate euigilabo, quo vina adhuc repetere poſſim, quod quidem vinolentis eſt ſolemniſſimum.

CAPVT

CAP. VIGESIMVMQVARTVM.

Verſ. I.II.

1 Ne æmuleris viros malos, nec deſideres eſſe cum eis.
2 Quia rapinas meditatur a mens eorum, & b frau-
des labia eorum loquuntur.

VAR. LEC.

a *Chal. cor.* b *Chal. iniquitatem.*

A. ABEN EZRA.

Hiſce duobus verſiculis cauendum monet a viris nefarijs:

1 *Ne æmuleris viros malos* Vt eorum actiones imiteris

2 *quia rapinas meditatur mens eorum* Illi .n. hoc vnum animo voluunt, vt alios fortunis euertant:

LEVI GHERSOM.

1 *ne æmuleris* Ne huiuſmodi ſceleſtos ames, qui vino madentes in cæteros inique ſe gerunt: nec cum ijs conſuetudinem habere deſideres, cum nihil aliud animo verſent, quam vt alios diripiant, & verba eorum ſint cum labore coniuncta.

2 *& fraudes labia eorum loquuntur* עמל hamal & laborem. Vis corũ eſt, Huiuſmodi homines mendacia tantum effutire, quę quidem non citra inſignem laborem a mortali promuntur, cum ſermo hic qui in ore verſatur repugnet cogitationi, quæ in animo latet. Hæc ergo ſunt incommoda, & calamitates, quas reportat qui cupiditatibus ſuis obſequitur.

Verſ. III.IV.

3 Sapientia ædificabitur domus, & prudentia a robo-
rabitur.
4 b In doctrina replebuntur cellaria, vniuerſa c ſub-
ſtantia precioſa, & pulcherima.

VAR. LEC.

a *Chal. præparatur. Syr. firmatur.* b *Chal. in ſcientia.* c *Chal*

c *Chal. & ſuaui. Syr. replebuntur omni poſſeſsione, & gloria, & voluptate.*

A. ABEN EZRA.

Sapientiam amplectendam monemur, cum eius opera domus, & cellaria facultatibus volucrijs repleantur.

LEVI GHERS.

3 *Sapientia ædificabitur domus.* Sapientiæ auſpicijs ædificator domus ædificij hominis, i. animus, qui, quidem eſt hominis pars præcipua; quæq; poſt mortem durat.

Et prudentia roborabitur. Prudentia vero duce huiuſmodi domus abſoluetur, & exornabitur.

Et in doctrina replebuntur cellaria. Cum ſacroſanctæ legis arcana penetraris; huiuſce domus replebuntur cellaria, i. mens hominis.

vniuerſa ſubſtantia precioſa, & iucundiſsima Longe .n. iucundior, & glorioſior eſt viro huiuſce perfectionis poſſeſſio, quam quælibet precioſa facultas.

Verſ. V. VI.

5 Vir ſapiens, fortis eſt: vir doctus robuſtus, & validus;

6 Quia cum diſpoſitione initur bellum, & erit ſalus vbi multa conſilia.

VAR. LEC.

a *Chal. melior eſt vir ſapiens robuſto, & vir ſcientiæ magis quam qui accinctus (eſt) fortitudine ſua. Syr. melior eſt ſapiens forti, & doctus gigante robuſto.* b *Chal. quia in gubernaculis facies tibi bellum. Syr. in prouocatione.*

SALOMON ISACIDES.

5 *fortis eſt* בעוז bahoz in robore. Semper viribus pollet ſapiens.

A. ABEN EZRA.

5 *fortis eſt* בעוז bahoz .i. Vir ſapiens robore præditus inuenitur, *vir doctus robuſtus* מאמץ meammets Eſt participium actiuum q. d. Vi qui ſcientia prędittus eſt, vires firmat, & roborat.

LEVI GHERSOM.

5 *Vir ſapiens* גבר חכם בעוז bahoz .i. Vir fit ſapiens ob fortitudinem, & robur; mortalis .n. ſapientiæ fit compos ob vim, qua eiuſdem mens pollet, ad coercendas materiæ cupiditates, eaſdemq; prorſus expugnandas.

vir doctus robuſtus Qui autem doctrina refertus eſt, vires quibus præſtat mens, firmat, & roborát, vt cęteras facultates coerceat, atq; in ſuam poteſtatem redigat: quod quidem euenit, ob præſtantiam ſcientię, eiuſq; incredibilem amorem, quo ad ſe doctum rapit itaut in ea ſtudium, vigiliaſq; ſuas collocet vniuerſas, eidemq; inuigilet aſſidue, cæterçq; vires huic vni adipiſcendæ ſubijciantur.

6 *quia cum diſpoſitione initur bellum* Bellum geritur cum mali fomite nos ad terrenas cupiditates inflammante:

& erit ſalus vbi multa conſilia Huiuſmodi autem malum euademus, quando multi conſilium præbebunt ad haſce cupiditates ſuperandas.

multa conſilia ברב יועץ berou iohets. In dignitate conſiliarij Ea etiã erit horum mens Propter dignitatem, & diuitias conſulentis aures præbentur libentius, maiorq. eſt in ſapientia progreſſus, cũ adiumenta, & artes ſubminiſtrantur, quibus mali fomes edometur; Illud præterea accedit, facilius hanc praui cupiditatem expugnari, quod ſapientię poſſeſſio, incredibiliſq; voluptas, quæ ex ſapientia obtenta conſequitur corporis facultates contumaces debellet: Quare hoc verſiculo declaratur cauſa, quare doctrina fortem faciat, & robuſtũ.

Verſ. VII.

7 Excelſa ſtulto ſapientia[a]: in porta non aperiet os ſuum.

VAR. LECT.

a *Chal. murmurat ſtultus aduerſus ſapientiam.*

SALOMON ISACIDES.

excelſa ראמות ramoth Lapidis precioſi genus vox hæc ſignificat, quod difficulter reperiatur, iuxta illud, ראמות וגביש ramoth vegabis i. vralia, & gabis lapis precioſus. Is ergo ergo erit ſenſus, ſapientiã ſtulto videri maximi precij tanquam gemmam, & margaritas, difficulterque comparari, eaq; ſecum vſurpare; qua ratione in ſacris voluminibus me exercebo? quãdo ſapientiæ compos fieri potero? verũ qui ſapientia præditus eſt, hodie quidem alicuius partem cognitione aſſequitur, partem vero altera die.

A. ABEN

A. ABEN EZRA.

7 *excelſa* Stulto ſapientia ſublimis eſt, quod eam aſſequi nequeat.
8 *in porta non aperiet os* Vbi ſapientum eſt conſeſſus, obmuteſcet.

LEVI GHERSOMITES.

7 *excelſa eſt ſtulto ſapientia* Haud ſecum ſtultus autumat, futurum vt ſapientiam obtinere poſſit, ideoq; hiſcere non audet quando cum ſapientibus in porta commorabitur.

Verſ. VIII. IX.

8 Qui cogitat mala facere a ſtultus vocabitur.
9 b Cogitatio ſtulti peccatum eſt: & abominatio hominum c detractor.

VARIÆ LECTONES.

a *Chal. vocabitur habens aſtutiam peſsimam. Syr. iniquus vocabitur. b Chal. aſtutia ſtulti. c Syr. improbus,* Mox addit *Et iniquos malitia reget. Chal. abominatio viri ſapientis deriſor.*

SALOM. ISAC.

9 *qui cogitat mala facere* Qui prauas animo machinationes molitur.

ſtultus vocabitur מזמות בעל bahal mezimmoth. Id mali ſibi accerſit, vt nefariorum auctor appelletur.

9 *cogitatio* זמת zimmath .i. Stultum conſilium.

peccatum Piaculo obſtringitur, qui huiuſmodi conſilium amplectitur.

& abominatio hominum detractor לץ lets deriſor Deridendi vitium mortalem Deo, viriſq; deteſtabilem efficit.

A. ABEN EZRA.

Copulantur hi duo verſiculi, ad hunc ſenſum. Qui mala cogitat ab ijs qui nomina imponunt uocabitur, praua cogitans, ad normam illorum: & appellabunt eum, Deum, dominum Iſrael, hoc eſt illum de nomine appellabunt. Ideo autē hanc appellationē ſortitur, quod ſtulti nefarię machinationes ad piaculum patrandum pertineāt, ut

dicant quę ſubſequuntur, cogitatio ſtulti peccatum.

abominatio hominum detractor תועבת thoeuath. Vox hęc conſtruitur cum ſequenti, ad vim illorum שנת לעיני ſinath lehene ſomnus oculorum. Isergo erit ſenſus, deluſor eſt hominum abominatio .i. id conſequitur, ut mortalibus ſit inuiſus, & deteſtabilis.

LEVI GHERSOM.

8 *qui cogitat mala facere* להרע lehareha, ad ſibi conſociandum. Eius autem, quod mox dixerat cauſam reddens, inquit, eum qui animo uerſat præclaram molitionem de adiungendis ſibi, & conſociandis cogitationibus, ſolerter ſtudere, vt compos fiat cogitationum, quæ circa id uerſentur generatim, quod cognoſcere cupiet, atq; hac ratione ſapientiam adipiſcetur, cum ita ad eam perueniamus, ut a philoſopho commemoratur in metaphyſicis: ita .n. facile ſeparantur quę ad inſtitutum conferent, ab inutilibus, & ea acquiritur cognitio, quę ab omni dubitatione ſit remota, ut ibidem declaratur.

9 *cogitatio ſtulti peccatum* Verum ſtultus longe ab hac ratione diſcedit, cum illius commentatio peccatum ſit, & uitium; ſuas .n. actiones abſq; ulla deliberatione, & conſilio obit, ut antea diximus.

abominatio hominum detractor לץ lets deriſor. Omnis pariter cõſultatio, & cogitatio deriſori eſt inuiſa, cum in ridiculis tantum rebus uerſetur, abſq; ullo maturo, prouidoque conſilio. Ea etiam erit mẽs horum uerborum, cogitationem ſtulti eſſe peccatum, & defectum, cum illam non circumſpiciat, examinetue, ſed ut primo quid in mẽtem uenerit, id pręſtet: deluſor autem cogitationes abominabiles fouebit, cum ob prauã conditionem ſuam abominanda tantum ad inſtitutum ſuum deſumat, & deteriora, quęq; magis ſint aliena; id .n. eidem maxime placet.

Verſ. X.XI.XII.

10 Si deſperaueris laſſus in die anguſtiæ: imminuetur fortitudo tua.

11 Erue eos, qui ducuntur ad mortem: & qui trahuntur ad interitum, liberare ne ceſſes.

12 Si dixeris: Vires nõ ſuppetunt: qui inſpector eſt cordis, ipſe intelligit, & ſeruatorem animæ tuæ nihil fallit, reddetque homini iuxta opera ſua.

VAR. LEC.

a Chal. ſi remiſſus fueris in die tribulationis arctabitur forti- tudo ſua. Syr. In die anguſtiæ libera eos, qui ad mortem du cuntur. b probibe. c Chal. non nouimus. Syr. ſi dixeris neſcio, ſcito Deum mentis cogitationes introſpicere, & tui Seruatorem, ſcire.

SALOMON ISACIDES.

10 *ſi deſperaueris* התרפית hathrapitha. ſi remiſſus fuerit, & deſes in ſacra lege.

imminuetur fortitudo tua Angeli, qui diuinę ſunt voluntatis miniſtri haud vires tuas firmabunt ita hæc a ſapientibus expoſita ſunt allegorice. Verum quoad litteralem ſenſum hæc ita ſint intelligenda. Si abiecto fueris animo, deſeſq; quando amicus tuus calamitate premetur, eiq; non adſtiteris.

imminuetur fortitudo tua Vires tuæ debilitabuntur quo die debitas tibi pœnas ſubibis, cui conſentiunt illa, ſi enim nunc ſilueris per aliam occaſionem liberabuntur Iudæi &c. Eſt cap. 4. v. 4.

11 *erue* חלץ hatſel infinitiui vox ad eruendum eos qui morti ſunt deſtinati, & qui trahũtur ad mortem. Si inquam opem huiuſcemodi viris ferre negaueris, neglexeriſue, hac de cauſa inquit Salom, imminuetur robur tuum.

12 *ſi dixeris* כי chi forte dices, nam כי ſignificat fortaſſe.

A. ABEN EZRA.

Tres hi verſiculi coniunctim ſunt exponendi.

10 *ſi deſperaueris* התרפית hathrapitha. Si remiſſus fuiſti, quando calamitate amicus tuus vexatus fuit, nec eum ſeruaſti.

imminuetur fortitudo tua Cum ærumnis premeris robur tuum ſuccumbet.

11 *Erue eos* חלץ hatſel. Id ita exponito. Si te continueris, quominus opem ferres captis ad mortem, quando ingruerit calamitas, & inquias, haud cõſcius vnquam fui, quo tempore ad necem ſit raptus, an non qui hominũ corda dirigit, vt diuinę voluntati morem geramus, quiq; nos ab interitu ſeruat, an non inquam is intelliget, penituſq; proſpiciet, te eum ſeruare noluiſſe?

reddetque homini iuxta opera ſua Rependetq; tibi ita gerenti iuxta opera tua; ærumnis .n. premeris, vt ille, nullumq; reperies, qui ſeruatrices tibi manus porrigat.

LEVI GHERSOM.

10 *ſi deſperaueris* Si remiſſe te geſſeris in conſentaneo ſtudio ſapientiæ, ſane tempore aduerſo vires tuæ imbecilles erunt, & impares, vt huiuſcemodi calamitati poſſis obſiſtere.

11 *erue eos* Ne te contineas, ne iſtos ad interitum captos, quiq; ad necem ducuntur, facultates nimirum intellectus ſerues: illæ .n. ſeruari dicuntur, quando ſapientia, virtutumq; abſolutio comparatur, quibus ſi careant interire, exitiumq; ſubire videntur.

12 *Si dixeris vires nō ſuppetunt* ידענו לא lo iadahnu. Si dixeris, haud vires noſtræ pares fuerunt ad haſce percipiendas cogitationes, quæ quidem cùm ſimul collectæ fuerint, cōferunt ſummopere ad animi ſenſa penetranda, an non Deus qui corda probat, & eadem perfectionibus cumulat, quiq; animum tuum rimatur, an non inquam conſcius eſt, num huic te ſtudio addixeris, prout vires tuæ pares erant; conſentaneaq; præmia actionibus viri rependet.

Verſ. XIII. XIV.

13 Comede fili mi, mel, quia bonum eſt, & fauum [a] dulciſsimum gutturi tuo.

14 [b] Sic & doctrina ſapientiæ animæ tuæ: [c] quam cum inueneris, habebis in nouiſſimis ſpem, & ſpes tua non [d] peribit.

VAR. LEC.

a Chal. quoniam dulcis eſt. b Chal. ſic ſapiens eſto in anima tua. c Chal. quodſi inueniſti, primis venient nouiſſima meliora. d Syr. ſuccindetur. Chal. conſumetur.

SALOMON ISACIDES.

13 *comede fili mi* Solent mortales melle veſci, quod gratiſſimum ſit, idemq; de ſapientiæ cognitione tibi ſentiendum, vt quemadmodum mel ſtudioſe comedis, quod ſuaue ſit palato, ita ſedulo ſapientiæ cognitioni vaces.

A. ABEN EZRA.

14 *ſic & doctrina* דעה dehe imperantis vox; quam Kamets inſigniri oporteret, vt רדה redah. Adſcribitur porro ſeghol ad normam illius

ſius [illegible] Hæc ergo explanatio adhibenda.

Mel & fauum, quæ tuo palato iucundiſſima accidant comede: ita pariter ſapientia imbuere, propter animum tuum, qui vita fruetur.

quam cum inueneris Si .n. ſapientię compos factus fueris.

habebis in nouiſsimis ſpem אחרית acharith, Extremis fruêre, quibus quidem innuitur vel ſenectus, vel ſoboles, quam poſt ſe relinquet iuxta illud [illegible]

Spes tua non peribit Spe, qua Deũ voluptate perfundis, nõ excides:

LEVI GHERSOM.

13 *comede* Quamobrem ijs veſci ſtude, quæ ita iucunda ſint, & ſuauia animo, quemadmodum mel, & fauus palato; id autem eſt ſapientia.

14 *ſic & doctrina* Ita etiam ſapientię cognitio animum tuum iucunditate ſingulari perfundet.

quam cum inueneris habebis in nouiſsimis ſpem אחרית extremũ. Quod ſi ſapientia cumuleris inde ſummum bonum reportabis .i. fęlicitatem humanam.

Spes tua non peribit Nam hinc vitam aſſequeris, quę nũquam morti obnoxia, nulliſq. terminis circumſcripta ſit.

Verſ. XV. XVI.

15 a Ne inſidieris, & quæras impietatem in domo iuſti, neque b vaſtes requiem eius.

16 Septies enim cadet iuſtus, & reſurget: impij autem corruent in malum.

VAR. LEC.

a *Chal. ne inſidieris impię habitaculo iuſti.* b *Syr. diripias, Chal. neq, proijcias domum habitationis eius.*

A. ABEN EZRA.

15 *Ne inſidieris*, Ne optes, impiũ iuſti domicilio inſidias parare. Aliter etiam lubet hęc exponere. Ne ſimul cum impio conſpires ad inſidias parandas domui iuſti, vt eundem interficias.

ne vaſtes requiem eius רבצו rbutſo. Ne vaſtes caulas, ſeu ſtabula, vbi eius greges recubant.

16 *Septies enim cadet iuſtus*, quibus reſpondet illa, multę tribulationes iuſtorum, & de omnibus his liberabit eos Dominus.

impij.

impij autem corruent in mala In illos ruent mala, quæ in iuſtos machinabantur.

LEVI GHERSOM.

15 *ne inſidieris* Tu uir impie, ne iuſti domicilio inſidieris, vt eidem damna inferas, & prædam ex illius rebus facias.

neque vaſtes requiem eius Ne ſedem vaſtes, in qua iuſtus quietem capit.

16 *ſepties enim cadit iuſtus* Illud .n. contingit, vt ſi id præſtare cogitet, voti compos fieri nequeat; iuſtus namque ſępiſſime cadit, ſemper tamen diuina prouidentia comite vniuerſa euadit. Secus vero impius corruit, maloq; vel vni tantum ſuccumbit.

Verſ. XVII. XVIII.

17 Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas; & ruina eius ne exultet cor tuum.

18 Ne forte videat Dominus, & diſpliceat ei, & auferat ab eo iram ſuam.

A. ABEN EZRA.

16 *cum ceciderit* Cauendum monet, ne gaudeamus ob decretam a Deo pœnam in aliquem, licet ſit hoſtis.

18 *& diſpliceat ei* Q. d. haud illi placet, vt voluptatem capias ex pœnis, quas ab illo repoſcit.

& auferat ab eo iram ſuam Cum eius exitio delectaberis. Iram autẽ auferri. & quieſcere inſinuat futurum, vt ſtatutis pœnis in illum parcat, & eiuſdem miſereatur, quando tu ſæuus nulla in hunc pietate moueberis.

LEVI GHERSOM.

17 *cum ceciderit inimicus* Cum hoſtis tuus corruet, ne illius ruina delecteris, neque animus tuus voluptatem capiat cũ idem impegerit.

18 *ne forte videat Dominus* Ne forte animaduertat Deus flagitioſum tuũ morem in præsẽti negotio, & ab illo hoſte iram ſuam in te transferat ob tuam ſæuitiam; neque .n. malo gaudendum eſt, quod a rebus quam maxime abeſſe voluerit Deus; quod ſi quandoque malum aliquod cõtinget, id fortuitum eſt, & præter opinionem; vt locis ſuis declarabimus.

Verſ.

Verſ. XIX. XX.

19 a Ne contendas cum peſſimis, nec æmuleris im-
pios.
20 b Quoniam non habent futurorũ ſpem mali, & lu-
cerna impiorum extinguetur.

VAR. LECT.

a Chal. ne imiteris peſſimos. Syr. ne inuideas ſceleſtis. b Chal. quia non erunt nouiſsima bona peſsimis. Syr. quia perditi non habebunt extrema.

SALOM. ISAC.

19 ***ne contendas*** אל תתחר al tithchar: ne contendas æmulandi ſtudio cũ peſſimis viris, vt ijs ſimilis euadas: coincidit aũt vox iſta cum illis, quomodo contendere poteris cum equis? item, quoniam conferis te cedro. Ierem. 12. 5. Iere. 22. 15.

A. ABEN EZRA.

19 ***Ne contendas*** אל תתחר, al tichchar, Ne commiſcearis, ſocietatemq; ineas cum impijs, vt eorum actiones ſtudioſè imiteris.
non habebunt futurorum ſpem, mali. Impius prorſus abolebitur, nec enim poſtquam obierit filiorum, nepotumque ſobolem ſuperſtitem habebit. ***Lucerna impiorum extinguetur.*** immaturam enim mortem obibunt.

LEVI GHERS.

19 ***ne contendas*** Ne diſſidia cum perditis, extremaq; cęteris inferentibus exerceas, ne ab illis e medio tollaris.
nec æmuleris impios Nec inuideas fælicitati impiorum, qua illos gaudere animaduertes, ita ut illorum viuendi morem inire optes.
20 ***non habebũt futurorum ſpem*** אחרית extremũ. Nec.n. ſcelerati poſteritatem, vel aliquid aliud poſt ſe relinquent; lucerna .n. illorum extinguetur, prorſusq; abſumetur. Libet etiam vocem תתחר aliter exponere, vt ſignificet, Ne conſuetudinē cum profligatis habeas, vt eorum viuendi rationem amplectaris, quod quidem mihi magis probatur.

Verſ. XXI. XXII.

21 Time Dominum fili mi, & [a] regem, & cum [b] detractoribus non commiſcearis.

22 [c] Quoniam repente, conſurget perditio eorum: & [d] ruinam vtriuſque quis nouit?

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. & regnato. b Chal. cum ſtultis. c Chal. veniet interitus eorum. d Chal. calamitatem. Syr. terminum annorum eorum.

SALOM. ISAC.

21 *time Dominum, fili mi & regem* Regem etiam, qui corporis, ſanguiniſq; concretione conſtat verere, niſi quãdo te a diuino timore reuocabit, ſemper .n. Dei timor cunctis præponendus.

& cum detractoribus שונים ſonim duplicantes. Ne commiſcearis cum ijs, qui duos Deos, dualq; poteſtates affirmant.

ruinam vtriuſque quis nouit Exitium cultus, qui impuris dijs defertur, tum eorum qui eidem ſeſe ſuperſtitioſe addicunt quis perſpectum habet?

A. ABEN EZRA.

21 *time* Verbum hoc bis vſurpandum.

cum detractoribus שונים ſonim. Cum varijs, & inconſtantibus; deducitur .n. ex illis ישנא mutatus eſt color optimus ſup. auri, vbi paraphraſtes habet החליף hechelyph .i. mutauit. Hæc ergo ita explicatio. Verere Deum, & regem qui a Deo in ſolio ſit collocatus, vt iuſtitiam adminiſtraret.

& cum detractoribus שונים ſonim. Nec itẽ verſeris cum ijs, qui variant in nefarijs actionibus, ſubindeq; prauas verſant cogitationes.

22 *quoniam repente* Quoniam repente ab ijs pernicies in te deriuabit, niſi vtrumque verearis.

& ruinam, vo cuius eſt ſynonimum כידור chidur, ſignificatq; calamitatem, & anguſtiam.

quis nouit Quis tempus nouit, quãdo ab vtriſq; a rege ſcilicet, & Deo extrema ſint adducenda.

LEVI

LEVI GHERS.

21 *time Dominum* Deum timore proſequêre,eiuſq; præcepta, & legem ſedulo obſerua;regem etiã verêre,ſtatuta ſerua,nec ea paruipēdas,ſed timorē diuinū regius ſubſequatur,nec diuino regis timor aduerſetur, nec .n. rex timendus in ijs,quę diuino numini aduerſantur.

& cum detractoribus שונים ſonim mutantibus.Ne verſeris cum ijs,qui commutant Dei, regiſq; præcepta,hoc eſt, qui vtriuſq; leges conuellunt,repugnantiaq; ijſdem pręſtant.

22 *quoniam repente conſurget perditio eorum* Repentinum .n. illi ſubibunt exitium:quod aperte conſtat de ijs,qui diuina præcepta cōfringunt,cum grauiſſimis,repētiniſq; malis inde premantur. Idem etiam conſtat de ijs, qui regias violant leges, cum nihil reges lateat, ob eorum multitudinem, qui regiam affectent beneuolentiam, a quibus ea produntur, quæ contra leges fiunt, vt gratia apud eoſdem polleant.

ruinam vtriuſque quis nouit. Quodſi inquias conſultationem iniri, vt ab huiuſmodi calamitate ſeſe quis ſubtrahat; haud id in præſentia ſuccedit,quis.n. pernitiē nouit criminoſis a Deo ingruentē, vt ita ſceleratus vitam ſapienter commutare, huiuſmodiq; diſcrimen euadere ſciat? Idem etiam affirmandum de calamitate,quæ a rege adducatur,prēpterea quod quis eiuſdē leges temerauerit, neç .n. ſceleſtus eius,quod conſtitutum ſit prius ſit conſcius,ſed repente in carcerem truditur, donec eius cauſa diſcutiatur.

Verſ. XXIII. XXIV. XXV. XXVI.

23 Hæc quoque ª ſapientibus ᵇ Cognoſcere perſonam in iudicio non eſt bonum.

24 ᶜ Qui dicunt impio: iuſtus es: maledicent ei populi, & ᵈ deteſtabuntur eos tribus.

25 ᵉ Qui arguunt eum, laudabuntur: & ſuper ipſos veniet benedictio.

26 ᶠ Labia deoſculabitur, qui recta verba reſpondet.

VAR. LEC.

a *Chal. ſapientibus dico*. b *Syr. accipere perſonam*. c *Chal. neque dicere impio*. d *Syr. probris eos afficient*

gentes . *e Syr. pauperes iucunditate perfundẽtur. Legit Syrus* נסכנא *pro chaldæo* נסכני *f Chal. Oſculabuutur labia eorum, qui reprehenſi ſunt.*

SALOM. ISAC.

23 *hæc quoque ſapientibus* Vniuerſa, quæ deinceps dicentur pertinent ad ſapientes, qui iuri dicundo aſſident, ne ſcilicet in iudicio rationem, delectumq; perſonarum habeant, cùm id haud honeſtum, vtileq; ſit.

26 *labia deoſculabitur* Conſentaneum eſt, vt huiuſmodi virum omnes diſſuauientur, atq; oſculentur.

A. ABEN EZRA.

Quatuor hi verſiculi ſimul in explicatione ſunt coniungendi.

23 *Hac quoque ſapientibus* Hęc quoque ſapientibus, qui ſcilicet iudicandi peritiam habēt, perſpecta eſſe oportet; haud nimirum in iudicio rationem cuiuſpiam habēdā, idq; flagitium eſſe.

24 *qui dicunt* Iudex autem qui ſceleratum, dum iudicio ſiſtitur, inſontem affirmet, & iuſtum, populi imprecationibus expoſitus erit, cum haud iuſte, vt opus fuiſſet in iudicando ſe geſſerit.

25 *qui arguunt eum laudabuntur* ינעם ijnham ſuauis erit Deus Qui autem nefarium virum arguunt ſceleribus ſeſe contaminantem diuina voluptate, ſuauitateq; perfundentur.

veniet benedictio ברכת טוב birchath tou. Benedictio bona. Reſpondent hac illi maledicent ei populi. Dicitur autem hæc bona benedictio, quod hac illi ſint cumulandi.

26 *labia deoſculabitur* Qui in iudicio recta reſpondet, eius labia cæteri diſſuauiabuntur, quod eam vim habet, futurum vt eius verba eo loci habeantur, ac ſi labijs oſcularetur.

Mens auctoris eſt ea verba perinde futura, ac ſi is alterum ad beneuolentiam ſignificandam, deoſcularetur.

LEVI GHERSOM.

23 *Hæc quoque ſapientibus* Hæc ad monendos ſapientes ſpectant.

Cognoſcere perſonam Haud bonum eſt, vt cuiuſpiam rationem habeas, itaut a iudicij iuſto tramite deflectas ob perſonarum delectū .i. Res eſt nefaria.

24 *qui dicunt impio, iuſtus es* Par etiam eſt negotium de iudice, ſi impium proptereaquod perſonę rationem habeat, iuſtum aſſerat; hunc .n. infelici omine populi inſectabuntur, atq; inuiſum habebunt quamplurimi, cum inde mortales ad impium beneuolentiā, iuſtum vero odio proſequendum adducantur.

24 *qui arguunt eum* Sed enim qui ſceleſtos impietatis arguūt, eoſ

demque

demque ad recte agendum inſtituunt, gratiam, fauoremq; ab hominum genere inibunt, & ab iiſdem fauſto omine, ac votis cumulabuntur. Sed forte pertinent hæc vniuerſa ad iudices, qui nefarium inſontem, iuſtumq; eſſe affirmēt. Cognoſcēda autē perſona in iudicio, hoc eſt alicuius ratione habēda alteri partium, quæ in iudicium deſcendit honos impenditur; id.n. iudicium a recta ſua norma detorquet, cum ita aduerſarij querelis, rationibuſque ſilentium imponatur, cum is ſibi perſuadeat iudicis ſententiam propenſam eſſe in eum, cum quo iudicij aleam ſubeat. Vel etiam ea mens horum erit.

qui arguunt, laudabuntur [illegible] ijnham, Qui recta verba reſpondebit ita ijs charus eſt, ac ſi eoſdem oſculatus fuiſſet, cum mendacia inuiſa ſint, veritaſq; ſummopere ametur.

Illud autem præcipue inſinuatur hiſce verſiculis, admoneri nos ne parti alicui a qua altera penitus euellatur faueamus, ne ideo a perfecta contēplatione arceamur, ſi vi cuiuſpiā inueſtigationis vacādū erit, proptereaquod nimium ab altera aduerſante parte ſeduci oblectari, rapiq; ſe quis patiatur. Si.n. in hac rerum inueſtigatione opinionem a veritate alienam, veram eſſe quis affirmet, infauſta vota a quāplurimis reportabit. Qui vero vera argumētatione vtetur in quæſtionibus, quando rerum inueſtigationi rite vacabit, delectatione, ſuauitateq; perfundetur, ob benedictiones, quibus hunc poſteri proſequentur, cum illuſtrationem perpendent, a qua ad contemplationem omnibus ſuis numeris conſtantem in rebus ineundam dirigantur.

Verſ. XXVII.

27 Præpara foris opus tuum, ᵃ & diligenter exerce agrum tuum: vt poſtea ædifices domum tuam.

VAR. LECT.

a *Chal. ſtatue in agro. Syr. præpara in agro, & poſtea ædifica.*

SALOM. ISAC.

27 *præpara foris opus tuum* Hæc eſt Scriptura.

agrum tuum Doctorum varia ſcita: Fabellæ ſunt Hæbreo permittendæ.

domum tuam hoc eſt Talmud. Alia vero exponendi ratio eſt, iuxta verborum ſonum, primo quidem tibi agros acquire, ac vineas.

exerce agrum ועתדה Hattedaha quæ vox hircos ſignificat, .i. deinde vero hircos, gregeſq; in agris colloca; ad extremum ædifica domum .i. vxorem tibi adiunge.

A. ABEN EZRA.

27 *prępara* Filium alloquitur, quem cautum, monitumq; eſſe vult. *& diligenter exerce* ועתדה Hattedaha: opus illud præſta, quod iam præparaueris.
vt poſtea adifices ובנית vuanith. Vau huiuſce vocis ſignificat aut, ad eum ſenſum. Vel, ſi tibi nullum foris ſit opus, domum tuam conſtrue.

LEVI GHERSOM.

27 *præpara foris opus tuum* Illud para, quod te præmittere a ſenſibus petitum oporteat.
exerce agrum tuum Illud etiam in agro tibi compara, quod tibi opus futurum ſit, quando quæ ſub ſenſum cadunt indagabis; poſtea namque in rebus ſpeculatiuis tibi domum ædificare poteris.

Verſ. XXVIII. XXIX.

28 Ne ſis teſtis [a] fruſtra contra proximum tuum: [b] nec lactes quemquam labijs tuis.
38 Ne dicas: Quomodo fecit mihi, ſic faciam ei: reddam vnicuique ſecundum opus ſuum:

VAR. LEC.

a Chal. accuſator. Syr. teſtis mendax. b Chal. ne decipias. Syr. ne blanditijs delinias.

SALOMON ISACIDES.

28 *Nec lactes* Ne ſermone tuo amicum tranſuerſum agas.

A. ABEN EZRA.

28 *nec lactes* והפתית haphititha; He huius vocis eſt admirantis argumentum. Q. d. ne falſa teſteris, nec alium ad idem præſtandū pellicias. Aliter etiam hæc exponito. Quod ſi amicum tuum ſupplantaueris, ne inquias, quemadmodum is malo me mulctauit, ita cum illo me geram, illumq; decipiam, forteq; rationibus illius paria rependam; huius והפתית haphititha vis conſentit cum illis, quis decipiet Achab?
3. reg. c. 22. v. 20.

LEVI GHERSOM.

28 *ne ſis teſtis fruſtra* Ne figmenta in medium proferas, quando aliquid narrabis, ex quo ad inueſtigandam ſapientiam alios inſtitui oporteret; id .n. efficies, vt in opiniones a veritate alienas mortales trudantur. Velut ſi opinionē maiorum aliquam animaduertas, quæ non ita tibi arrideat, haud falſas narrationes in medium adduci oportet, quibus illam conuellas. Si autem qui illa imbutus eſt falſis nitatur argumentationibus, haud opus eſt, vt eam rationem amplectaris, qua a ſenſibus aliquid petas, quo eam refellas, id .n. grauiſſime implicat eos, qui huiuſmodi quæſtioni operam dabunt.

29 *Ne dicas* Ideo etiam haud conſentaneum eſt, vt inquias, quēadmodum is figmentis ſuis ſe mecum geſſit ad opinionem ſuam ſtabiliendam, & confirmandam, ita pariter agam, vt eandem aboleam, & paria ijs referam, quę ille optima arbitretur. Monet etiam cauendum a falſis teſtandis, quibus amicus periclitetur tuo ſermone ſeductus; itaut ſibi perſuadeat id criminoſum non eſſe, cum nihil agat, quod rei naturę aduerſetur, ſed tamen ex hoc ſermone dāna conſequuntur. Licet etiam quis falſis teſtimonio ſuo comprobādis calamitatem attulerit, haud tamen conſentaneum eſt, vt ex illo quis hac ratione pœnas, vltionemq; repetat.

Verſ. XXX. XXXI.

30 Per agrum hominis pigri tranſiui, & per vineam viri ſtulti.

31 [a] Et ecce totum repleuerant vrticæ, & operuerant ſuperficiem eius ſpinæ, & [b] maceria lapidum deſtructa erat.

VAR. LECT.

a *Chal. ecce pullulauit tota ſilua.* b *Syr. ſepes lapidum.*

SALOMON ISACIDES.

30 *hominis pigri* Qui nimirum in doctrinæ ſuæ lectione non verſatur.

31 *vrticæ* קמשונים Kimmeſonim .i. cardui.

operuerant .i. Operta erat terræ ſuperficies.

ſpinæ חרולים charullim. Fructeti genus, grandius carduis, verumque autem acutum eſt velut ſpinæ.

maceria lapidum deſtructa eſt Non diſſimili modo qui lectioni, ſtu-

dioq;

dioq; frequentius non vacat, primo quidem capitum initia obliuioni tradit, & denique ſapientum pronunciata commutat, itaut quod vetitum eſt licere, quod permiſſum eſt nefarium eſſe affirmet, atque opinionum portentis calamitatem orbis inuehat.

A. ABEN EZRA.

31 *repleuerant* עלה halah voce ſingulari, quaſi de ſingulis ſpinis ſit ſermo: voces autem קמשנים חרולים kimmeſonim charullim ſignificant ſpinas.

LEVI GHERSOMITES.

30 *per agrum hominis pigri* Monet deinde vitandam inertiam tum quoad actiones, tum quoad ſtudia, & contemplationem: qui .n. in agēdo deſes eſt, facultates ſuas perdit, ſibiq; auctor eſt, vt nullus eorum fructus exiſtat: inertia vero quoad indagandas res contemplationi ſubiectas, facultates haſce mētis abiectas, noxiaſq; reddit velut ſpinas, quæ proxime ad ſe accedentes lædunt. Inquit ergo per inertis agrum ſe pertranſiſſe, & agro colendo, ſerendoue non incūbentis. In illo ergo noxiæ tantum herbæ, ſpinæquę germinarant, lapidumq; maceries, quæ ad munimen, ſecuritatemq; fructuum agrū ambiebat, euerſa ceciderat, quam deſidia torpens reparare neglexerit. Idem etiam contingit vecordis vineę, quæ a Deo ſata fuerit, vt ſuauiſſimos fructus ferret, quibus mortalibus, ſuperiſq; voluptas afferretur; hæc autem vinea nihil aliud eſt, quam mens vt materiæ cōcretioni eſt alligata, facultatemq; adepta eſt ad res ſenſibiles percipiendas: ob inertiam ergo, qua ſe ſopiri in ſapientia comparanda patitur, emergunt tantum opinionum figmenta, quę a veritate longiſſime abſint, pernicioſæq; ſint viro quoad felicitatē tum ſciendi, tum rei politicæ, ſępeſq; remouetur, quæ circumambiebat, itaut cæteris animi facultatibus libera poteſtas relinquatur.

Verſ. XXXII. XXXIII. XXXIV.

32 Quod cum vidiſſem [a] poſui in corde meo, [b] &
exemplo didici diſciplinam.
33 [c] Parum, inquam, dormies, modicum dormitabis
[d] pauxillum manus conſeres, vt quieſcas.
34 Et veniet tibi quaſi curſor egeſtas, & mendicitas quaſi vir [f] armatus.

VAR. LEC.

a *Chal poſui cor meum.* b *Chal. ſuſcepi diſciplinam.* c *Syr. quodſi parum.* d *Chal. parum applicabis manus tuas ad pectus, ut dormias.* e *Chal. & veniet, & procedet paupertas tua.* f *Chal. Vir ſcutatus.*

SALOMON ISACIEDS.

34 *quaſi curſor egeſtas* Celerrime ea ad te accedent, quibus ad egeſtatem redigaris.

A. ABEN EZRA.

b 33 *parum dormies* Iam hæc ſupra declarauimus.

34 *curſor* כמהלך mithallech, deſideratur Caph particula ſimilitudinis quia caph *ſicut vir* ſupplet vices, qua eruditione imbuendum filium alloquitur.

LEVI GHERSOM.

32 *Quod cum vidiſſem* Cum ergo incommoda animaduertiſſem quæ ex deſidia quoad actiones, & contemplationem conſequuntur attente rem perpendi, eamq; inſtitutionem amplexus ſum, qua inertiam arcerem, ex qua huiuſmodi damna progrediantur.

33 *parum, inquam dormies* Illud etiam optimum eſſe conſiliũ perſpexi, vt qui ignauiam vult vitare modico ſomno vtatur, parumq; quieti indulgeat, parum etiam manus ſuas complicet, vt ſomniculoſis artubus quietis vſuram concedat: id autem ſi prœſtiteris haud vnquam egeſtate, reiq; alicuius inopia premeris, ſolertiæ .n. auſpicijs facile quibus alaris obtinebis, eaq; quæ ſollicite conſectaris, adipiſceris.

34 *& veniet tibi quaſi curſor egeſtas* Quodſi vnquam ad inopiam redigaris, egeſtas erit tanquam curſor, nec .n. diutius hœrebit, quẽadmodum ſolet vir armatus, qui haud diutius ſe detinet, citoq; receſſurus aduentat. Et hęc ad huius loci explicationẽ adduxiſſe ſatis nobis viſum eſt. Ex noſtro etiam ſermone quinam ſit horum fructus ſatis perſpicuum eſt.

CAP. VIGESIMVMQVINTVM.

Verſ. I.

1 Hæ quoque ^a^ parabolæ Salomonis, ^b^ quas tranſtulerunt viri Ezechiæ regis Iuda.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. parabolæ Salomonis profundæ. Syr. abſtruſæ. b Syr. quas ſcripſerunt amici Ezechiæ.

SALOM. ISAC.

1 *Hæ quoque parabolæ* Quando Ezechias ad regnũ euectus eſt ad haſce parabolas inueſtigandas ſecundas curas adiecit, ac in ſingulis vrbibus diſcipulos conſtituit, vt habetur in capite chelek, vbi habetur, diligenter inueſtigatum a Dan vſq. in Berſabeam, nullumq. ineruditum, indoctumque repertum fuiſſe.

tranſtulerunt הֶעְתִּיקוּ hehtiku .i. confirmarunt, roborarun tue.

A. ABEN EZRA.

Iam ad partem tertiam exponendam accedimus. Atque non immerito dices, hanc libri partem ſingularem fuiſſe inter Salomonis libros, a viris autem Ezechię ſapientia excultis haſce parabolas maxima ſuauitate affluentes translatas, & cum his congeſtas, coniunctaſque fuiſſe.

1 *Hæ quoque parabolæ Salomonis* Hic verſiculus a ſcriba adſcriptus eſt, quem Sebnam fuiſſe non iniuria affirmabis, cum is eſſet à ſcri-

4.reg. 18. v. 18. bendo regi Ezechiæ: Hic autem narrat cauſam exſcriptionis.

hæ quoque גם gam, vt priorum multitudo intelligatur.

quas tranſtulerunt Haſce parabolas exſcribi ſeorſim iuſſit ex eorũ libris, cum ſimul conſerti, coniũctiq; eſſent. Partis autẽ huius exordium ducitur a diuino cultu, & honore.

LEVI GHERSOM.

1 *quas tranſtulerunt viri Ezechię* Viri ſapientia inſignes, qui per Ezechię tempora degebant haſce parabolas tranſtulerunt. ideo autem videntur hæ ſeorſim a cęteris collocatę, quod decerptæ fuerint ex ſapientum ſcitis, atq; enunciatis, cęterę .n. quarum præmiſſa eſt mentio, ea ſerie, & ratione repertę fuerũt, quam habent inter Salomonis pronuciata.

Verſ. II.III.IV.V.

2 Gloria Dei eſt [a] celare verbum, & gloria regum inueſtigare ſermonem.

3 Cælum [b] ſurſum, & terra [c] deorſum, & cor regum [d] inſcrutabile.

4 [e] Aufer rubiginem de argento, [f] & egredietur vas puriſſimum.

5 Aufer impietatem de vultu regis, [g] & firmabitur iuſtitia thronus eius.

VAR. LEC.

a Syr. qui abſcondit. b cæli ſunt excelſi, Syr. ſublimes. c Syr. profunda. d Syr. non inueſtigatur. e Chal. colligite ſcoriam de argento, Syr. ſecernite ſcorias ab argento. f Syr. vt egrediatur vas parum. Chal. vt egrediatur vas a conflatorio. g Chal. Eijciatur impius a facie regis. Syr. confringetur iniquus ante regem. h Chal. & præparabitur in iuſtitia ſolium eius.

SALOM. ISAC.

2 *gloria Dei* Ad diuinam gloriam ſpectat quædam abſcondere, vt myſteria Quadrigæ Ezechielis, eaq; quæ Geneſi recenſentur.

gloria regum inueſtigare ſermonem Quando tu quæ in ad ſapientum gloriā pertinent inueſtigas, hoc eſt eorundē decreta, & ſcita res altius tibi eſt indaganda, ratioque rerum efflagitanda: ſed quando ſtudio vacabis ſacræ quadrigæ, operum naſcentis orbis, decretorū legumue ſacris monumentis conſignatorum, eorum denique quę infeſtus Dæmon accuſator criminatur, & replicat, vt de ſuis eſu, panno ex lino, lanaq; conſtantis, haud tibi ratio horum inueſtiganda eſt, ſed myſterio res inuoluenda, ac inquiendum, hæc a ſummo rege ita decreta, conſtitutaue ſunt.

Licet Hæbreus laudet, recte chriſtianus monetur, ne plus æquo ſupere velit.

3 *cælum ſurſum* Cælum quod cunctis ſupereminet, profundaque terræ haud perueſtigari queunt, vt nec etiam regis animus quoties n. illi ius dicendum? quot etiam bella eidem gerenda? quibus omnibus prouida cura adſlet neceſſe eſt quod ſi linguę omnes ſermonem ſererent, manuſq; omnium ſcribendo vacarent, haud ſatis eſ-

ſent ad deſcribenda imperij grauia, multaq; negotia.

2.reg.c.20.v.23. 5 *aufer* הגו haghò amoue, iuxta illud, amoto ergo illo de via Quemadmodum argenteum vas haud arte argentarij cōflari poteſt, niſi ſcorijs ęris purgetur, quas admixtas habet, ita populi non abſoluuntur a pęna, niſi a ſe reijciant criminoſos, in eoſdemq; rite animaduertant.

A. ABEN EZRA.

Quatuor hi verſiculi viciſſim adhærent, hæcque illis adhibenda expoſitio.

2 *gloria Dei* Quod ad Dei gloriam facit in narratione eorū, quę ab eodē ſunt effecta, hoc eſt quę ex nulla aliā re pręuia procreata sūt myſterijs inuolutum, arcanumq; eſſe voluit; quotus .n. quiſque eſt qui eius gloriam ſermone celebrare, eiuſq fines aſſequi poſſit? Neque vero mireris, ſi inuenias, annunciate inter gentes gloriam eius, ps.96.v.3. in omnibus populis mirabilia eius, hęc.n. ſpectant ad hoſtium abolitionem, amicorumq; ſalutem.

& gloria regum Eſt quidem regibus glorioſum res inueſtigare. Tu vero ne acutius rimeris diuina opera, quoniam cęleſtis moles homini ſuperior eſt, terra vero cum ima ſit, & profunda eidem nimium ſubiecta eſt.

Cor regum inſcrutabile אין חקר en cheKer .i. haud eſt inueſtigatio Reges vero, quibus arcanis ſapientię vacare conceſſum eſt haud inueſtigare poſſunt, hoc eſt eiuſdem gloriam penetrare nequeūt, nec itē intelligere poſſunt quæ ſurſum, quodue deorſum. Tu quoque quando contemplaberis, qua nam ratione aurifex ſcorias ab argento remoueat, moxq; vas quodcumque expetet ex argento depurato confletur, ita illud etiam non diſpari ratione reperies, quando rex impiū ſibi adſtantē eliminabit, tunc eius ſolium iuſtitia firmatum iri; illius .n. gloria, ſplendorq in eo maxime ſitus eſt, vt in iudicio ita accuratus ſit indagator, quoad vſque regni iura percalluerit.

LEVI GHERS.

2 *gloria Dei celare verbum* Vis horum eſt, cum quiſpiam aliquid à Deo votis expoſcit, haud e Dei gloria eſſe, vt quę poſtulat patefaciat, cum Deus rerum omniū ſit cōſcius; an non .n. animaduertis vxorem Ieroboam diſſimulaſſe cum ad Achiam Silonitem accederet, 3.reg.c.14.v.5. atque antequam in eiuſdem conſpectum aduentaret, hunc quę expetebat patefeciſſe, Deo illi arcana reuelante.

gloria regum inueſtigare ſermonem Secus vero ſe habet regum gloria; illi .n. rite inueſtigare debent quę proponuntur, itaut ius ad veritatis pręſcriptum, adminiſtrent: hi .n. illa tantum perſpecta habent, quæ exponuntur, cum ſecus in Deo accidat.

3 *cælum*

3 *cælum ſurſum, & terra deorſum* Licet altitudo, & profunditas natura ſua definita nō ſit rectis lineis,quibus circūſcribatur,itaut ijs ex vtroque latere aliquid addi queat,idque perpetuo ſeruetur, ſuattamen eſſentia definita , cum cęlum altum ſit quam maxime fieri poteſt,terræq; centrum quam maxime profundū ſit.Verum cor regis. & prouidentia quoad ea,quæ intelligere, proſpicereq; debet, quod ſępius ante eundem recurrant immenſa eſſe debet, nam argumenta,& negotia ſubinde mutātur,alteriuſq. generis pæne fiunt,ex quo varia conſequi ſolent,& plane infinita in vnoquoq. genere in multiplici rerū ſerie,vt vnaquaq. pars conſentaneum ſibi finem ſortiatur.

4 *aufer rubiginem* Quemadmodum ſcorijs defæcato argento aurifici vas puri argenti conflatur , ita cum a regis conſuetudine ſceleſtus,qui ante illius ora aſſidue obuerſabatur,&cōſulendi munus gerebat,amandatus fuerit, tunc eius ſolium firmabitur iuſtitia . Hæc autem ideo dicuntur, vt ſolerter rex inuigilet , ne inter ſuos miniſtros, & a conſilijs ſcęleratum aliquem,vel plures habeat,ne ab ijs, nihil huiuſmodi opinatus, a iuſtitiæ tramite auocetur.

Poterunt etiam hi verſiculi exponi de mente,quæ inter hominis facultates , principatum obtinet , quemadmodum diuina lege cautum eſt,quando hominum genus in lucem editum fuit &c. philoſophica aliqua prætermiſſa.

Verſ. VI. VII.

6 [a] Ne glorioſus appareas coram rege, & in loco magnorum ne ſteteris.

7 Melius eſt enim,vt dicatur tibi: Aſcende huc,quam [b] vt humilieris coram principe.

Hebræi hic adſcribunt initium ſequentis verſ. & habent,quem viderunt oculi tui.

VARIÆ LECTONES.

a *Chal. ne ſplendidus ſis in conſpectu regis . Syr. ne glorieris.* b *Chal. vt deijciat te coram dominatore,quem viderunt oculi tui.*

SALOM. ISAC.

6 *ne glorioſus appareas* אל תתהדר al tithhaddar, Ne te magnifice iactas coram rege,vt gloriam tuam oſtentes,atq; ſuperbe te agas coram eo,qui tibi dignitate ſit ſuperior, ſatius n. eſt, vt tibi dicatur,

aſcende huc, quam ſi abſque venia aliquem locũ ingrediaris, & inde te recedere iubeant.

quæ viderunt oculi tui Quod nimirum vera eſſe reipſa probaſti.

A. ABEN EZRA.

Vinciuntur hi duo verſiculi.

6 *ne glorioſus appareas* Ne velut ille veſte, curruq; ſplendidus ſis.

& in locum magnorum Vbi magnates verſantur ne commorēre.

7 *aſcende huc* Nam magis e re tua eſt, vt dicatur tibi aſcende huc, & nobiſcum morare, quam inſpectante rege e gradu deijciaris, cum ab eius conſpectu te abire iuſſerint.

quæ viderunt ראו rau Te deijci videbunt, nam ראו rau eſt pro יראו ijrau videbunt.

LEVI GHERSOM.

6 *ne glorioſus appareas coram rege* Ne tibi dignitatem, gradumq; coram rege impendas, ſed demiſſe ante illum verſare.

& in loco magnatum Ne tibi illis parem dignitatem arroges, itaut aſſideas cum illis in eorundem ſede.

7 *melius eſt enim* Præſtantius .n. eſt, vt ob inſignem tuam demiſſionem ad aſcendendum inuiteris, quam vt vilipendaris coram principe, ac magnate quē viderunt oculi tui, cũ quo nimirũ cõſuetudine antea vtebaris. Atque equidem pertinent hæc ad eum, qui cum aliquo familiariter verſaretur, qui mox ad dignitatē fit euectus, ne permiſſum ſibi arbitretur, vt eadem familiaritate vtatur, qua antea; nec .n. id ita decet, ſed illi is honor deferendus, quem præſens dignitatis gradus exigat.

Verſ. VIII. IX. X. XI. XII.

8 [a] Quæ viderunt oculi tui ne proferas in iurgio cito, [b] ne poſtea emendare non poſſis, cum deoneſtaueris amicum tuum.

9 Cauſam tuam [c] tracta cum amico tuo, & ſecretum [d] extraneo ne reueles.

10 Ne forte [e] inſultet tibi cum audierit, [f] & exprobrare non ceſſet.

Gratia, & amicitia liberat: quas tibi ſerua ne exprobrabilis fias. } *Deſideratur in hebræo.*

11 Mala

11 Mala aurea [g] in lectis argenteis qui loquitur ver
bum [h] in tempore ſuo.
12 Inauris aurea, & [i] margaritum fulgens [K] qui
arguit ſapientem, & aurem obedientem.

VAR. LECT.

a Syr. ipſe dixit, ne egrediaris ad iudicium velociter. Chal. ne ingrediaris ad iudicium cito. b Chal. vt non contendas poſtea, quando exaſperauerit te amicus tuus. Syr. *ne quando iudicaueris exprobret tibi amicus tuus. c Chal. iudica. d Syr. alterius. e Chal. exprobret tibi. f Chal. & famam tuam non peruertat. Syr. & multi te iudicent. g Chal. in cælaturis. Syr. pomum aureum in opere fuſili argenti. h Chal. opportune. i Chal. vaſa ſmaragdina. Syr. Sardium bonum. K Chal. correptio ſapientis in aurem audientem. Syr. ſic correptio ſapientis.*

SALOMON ISACIDES.

8 *ne poſtea emendare non poſſis* פן מה תעשה pen mah tahaſeh Ne forte id præſtes, a quo eo adducaris, vt ignores, quid tibi ad extremum ſit præſtandum.

9 *cauſam tuam tracta cum amico tuo* Tu quidem iuſte cauſam cum amico gerere potes: quodſi vel inuitus litem proſequi, & cum eodē diſceptare cogaris.

ſecretum reueles Ne ei tamen reuoces in memoriam probrum maiorum ſuorum, qui iam vita functi ſint, quod cæteri .i. amici ignorabant, quod quidem tu in medium profers.

10 *inſultet tibi* יחסדך iechaſſedecha .i. probro tibi vertatur; nam probrum Ægyptiorum paraphraſtice vertitur חסודא Ne probro te notet auditor, teque diffamatorem, alteriuſque famę notas inurentem appellet.

11 *mala aurea* Ideſt tanquam poma, quæ in argenti cælaturis ſint efformata.

in lectis משכיות maſchioth, Vox hęc vaſa ſignificat, quæ argento obducta ſint, iuxta illud, tegam, & operiam manu mea. Exo.33.v.2.2

verbum in tempore ſuo על אפניו hal ophnau .i. ſermo ſupra baſim pronun-

pronūciatus: huic autem voci ſimilis eſt altera portaui timores tuos
pſ. hebr. 88, v. 16. אפנה aphunah. i. timor recte fundatus .i. & fixus in meis præcordijs. Neque vero rotam ſignificat, ſi .n. id ita eſſet litteræ primæ adſcriberetur patach, quemadmodum contingit in voce אופנים ophanim, neque vero vnquam in hanc cadit chateph kamets.

margaritum fulgens וחלי כתם vachali chetem ornamentum confertum auro. חלי autem idem ſignificat, quod illa ornabatur inaure ſua, & חליתה cheliateha .i. monili tuo, q. d. חלאיה

fulgens כתם chatem, eſt ornamentum aureum idem ac כתם פז chetem paz ornamentum ex auro obrizo.

A. ABEN EZRA.

Connectendi ſunt hi quinque verſiculi, in tempore ſuo אפניו ophnau, aleph eſt additum, vt in illis מי אפסים me aphſaim aquæ nul-
Hoſ. 2. v. 13. lis terminis definitæ, & אזרוע ezrohah brachium. Vel etiam deduce
Ezech. 47. v. 3 tur a radice אופן ophan, quæ rotam ſignificat, quod in gyrum vertatur.

lectis משכיות maſchioth .i. obducta, & inuoluta. Hæc porro vniuerſa ita ſunt exponenda.

8 *Ne proferas in iurgio cito* Ne cito ad lites cum alijs miſcendas te abripi patiaris, ne ignominioſus euadas.

ne poſtea emendare poſſis מה תעשה באחריתה ma tahaſe beacharitah quid facies in fine? Quid tandem abſoluta lite præſtabis, vt ignominiæ notam euadas, quā tibi amicus inuret te explodens, ac litis leuitatem exprobrans, qua cum altero implicitus es.

9 *ſecretum extraneo ne reueles* סוד אחר ſod acher, ſecretum alterius Quod nimirum tibi ab alio de amico tuo commendatum ſit ne prodas in vulgus, dum in lite cum eodem verſaris.

10 *ne forte inſultet tibi* Ne forte audiens, tibi id probro vertat, teque fraudulentum appellet.

exprobrare non ceſſet דבתך לא תשוב dibbetecha lo taſub, & conuitiū arcani proditi reuocari nequibit, nec .n. quod oblocutus es, unquam aboleri poterit.

11 *mala aurea* Sicut forma grata eſt aurei pomi in clauſtris argenteis, quod apte, concinneque ſit argēto incluſum, ita eſt ſermo, qui debita moderatione, & conſentaneo modo ſit pronunciatus, non autem ad alterius ſecretum patefaciendum. Alia expoſitio. Debitus ordo eſt, ne alterius arcana prodas.

qui loquitur verbum דבר דבר dabar dauur, iuxta paraphraſis interpretationē דבר dauur ductū ſignificabit, quaſi dicas ſermo vectus ſuper rationes conſentaneas, rotaſq; apte conſentientes.

ſicut inauris aurea Sicut inauris aurea, & margaritum fulgens, eſt qui aures præbentem increpat, & arguit.

LEVI GHERSOM.

8 *ne proferas in iurgio cito* Ne citò, temereue contentioni, diſſidijſq; te immiſceas, id.n. tibi ſummopere cauendum eſt.

ne poſtea emendare non poſsis Pię viribus quid abſoluta lite ſis effecturus attende; te .n. flocci faciet amicus, turpia ignominioſaq; tibi obiecįàs, aut etiam tibi plagas inferens: an non ergo ſatius eſt, vt caueas, ne iſta tibi obueniant, neque huic agendi rationi te addicas.

9 *cauſam tuam tracta cum amico* quando continget, vt ab amico diſſidendum ſit, cum eodem ſermonem totum habeto de ijs, quę ad litem pertinent, nec alterius arcana diuulges, vt illum pudore ſuffundas.

ne forte inſultet tibi Ne forte id tibi ignominiæ ducatur ab eo, qui ſermonem tuum, quo ſecreta alterius prodebas, audierit.

exprobrare non ceſſet Ignominia, quam inde reportaueris haud fieri poterit, vt reuocetur, atque aboleatur.

11 *mala aurea* Poſtquam autem a fędo ſermone dehortatus eſt, ad laudabilem, honorificumq; inſtituit, aitque ſermonem pronunciatum iuxta conſentaneam rationem eſſe velut mala aurea canzellis argenteis obtecta, in quibus parua quędam foramina interniteant, e quibus facili obtutu malorum aureorum ſpecies emineat. Non ergo diſſimilis ab illis eſt ſermo rite pronunciatus; ſingularis .n. vtilitas percipitur ob id, quod intelligitur cum primum animus ſermoni intelligendo adiungitur; quod ſi quis illum magis penetrare ſtudeat, facili negotio in eo mala aurea comperiet, iuxta rationem in multis huiſce libri verſiculis ſeruatam vt explicauimus.

12 *inauris aurea* Quemadmodum aurea inaure cumulate abſoluitur ornamentum eius, qui monili aureo fit inſtructus, itaut alterum altero carere nequeat, ita ſe pariter res habet, cum quis alterum obiurgat, ſi aures præbeat; hęc .n. increpatio abſoluit omnibus ſuis numeris ornamentum, increpationem audientis; quod ſi quis aures præbere deneget, haud vſui erit, proderitue quando eum dictis caſtigabis, iuxta illud, ne arguas deriſorem, ne forte te odio habeat.

Verſ. XIII. XIV.

13 a Sicut frigus niuis in die meſſis, ita legatus fidelis ei, qui miſit eum; b animam ipſius requieſcere facit.

14 Nubes, & ventus, & pluuiæ non ſequentes, vir glorioſus, & promiſſa non complens.

VAR.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. Sicut quando deſcendit nix in tempore meſſis æſtum refrigerat. b Chal. animum domini ſui reficit. Syr. animam reducit. c Chal. diei nubium, & venti in quo non eſt pluuia ſimilis eſt vir qui gloriatur in dono falſitatis.

SALOM. ISAC.

31 *ſicut frigus niuis* Legatus fidelis eſt tanquam frigus ex niue proueniens, quod tempore meſſis a mortalibus expetitur: neque id de niue proprie eſt intelligendum, cum ea meſſium tempore vtilis nō ſit.

14 *nubes & ventus* Quemadmodum ſpes irrita cadit, quando cælum nubibus denſatur, ventiſque flantibus mortalis pluuias expectat, quibus nuſquam gaudeat, indeq; angitur, oculiq; fatiſcunt, ita cum quis glorioſe iactat, ſe hac vel illa ratione indigentem eleemoſina leuaturum exactoris opera, mentiturque, pauperis oculi ſemper intenti in id, quod daturum ſe pollicitus erat fatigantur, nihilque præbetur.

A. ABEN EZRA.

31 *ſicut frigus* צנת tſinnath, frigus ſignificat. Non inepte etiam clypeum ſignificare affirmabis, quod frigus ſit velut ſcutum, quo vir meſſium tempore a calore muniatur; nec diſpar eſt legati ratio.

animum ipſius נפש nephes, addendum ſicut deſiderat ad hunc ſenſum, redditq; reſponſum quemadmodum animus domini ſui exoptabat, cui non diſſimilia ſunt illa כי נפש הוא חובל chi nephes hu cubal vbi deſideratur vox חי chai. Alia etiam ineunda explanatio.

quod refrigeret tueatur legatus.

animam ipſius requieſcere facit ישיב iaſiu .i. reducit, quaſi domini animus diſcedenti legato coniunctus fuiſſet, eodemq; redeunte in domini corpus reductus ſit, quod is legatum fidum ſe præbuerit.

14 *nubes* נשיאים neſiim Nubes ita appellantur quaſi delatæ, quod ad extremas orbis plagas deferantur, & a ventis agantur.

pluuia non ſequentes גשם אין gheſem ain Non eſt pluuia, nubes nempe pluuia carent, qua terras largo imbre rigent.

vir glorioſus Ita vir mendax, quique ſe aliquid daturum mentitur cum nullius rei copiam habeat, nubibus perſimilis eſt: Neque vero ita agendum eſt.

LEVI

LEVI GHERSOM.

13 *ſicut frigus* Quemadmodum frigus ex niue prouenìens ęſtatis tempore iucundiſſimum eſt, vitalemq; calorem conſeruat, ne præ nimio aeris æſtu, qui illa tempeſtate immoderatus eſt, euaneſcat, eundemq; ad intima corporis pręcordia retrudit; ita legatus fidelis eum oblectat, a quo miſſus fuerit, dominoq; ſuo animum reddit, vitamq prębet, cum illius optata rite abſoluerit, riteq; legationis negotia obierit.

14 *nubes & ventus*, Qui munera dilaudat, nihilque præſtat, hoc eſt, qui ſe aliquid præbere oſtentat, nec id elargitur, nubibus, ventoq; comparatur, cum .n. terris incumbunt, ſpectatores pluuias ſperant, nulliq; tamen poſtea ex ijs imbres decidunt. Vituperatur ergo hoc loco hęc ſermonis liberalitas, cum inprimis ignominioſa ſit.

Verſ. XV.

15 [a] Patientia lenietur princeps, & lingua mollis confringet [b] duritiam.

VAR. LECT.

[a] *Chal. in patientia ſpiritus lactatur princeps.* [b] *Syr. Oſſa*

SALOMON ISACIDES.

15 *patientia lenietur princeps* Quando Deus iram ſuam differt, nec ſtatim pænas repoſcit, criminoſis curandum eſt ſedulo, vt illum precibus, & reſipiſcentia deliniant.

lingua mollis Precibus vacans, miſerationem q; excitans.

confringet duritiā vulgarē oſſa iudicis ſeuerā ſētētiā mitigabitq.

A. ABEN EZRA.

15 *patientia lenietur princeps* בארך אפים יפתה beorech apaim iepate ob patientiam princeps ſeducitur. Propterea quod princeps patienter ferat eos, a quibus ad iram ſit inflammatus, nec ex eis vindictam ſumat, tunc illorū hoſtes hunc ſeducent, atq; in illum vim habent ac pręualent. Horum igitur lingua mollis, & blanda oſſa confringet.

LEVI GHERSOM.

15 *patientia lenietur princeps* Longanimitate, iræq; tolerantia lenitur princeps, quādo in ſubditos exarſerit, ſi quis nempe verba illius audiens, haud excanduerit, ſed patienter illa pertulerit, nam inde fit, vt a ſe calamitatem arceat, quam princeps moliebatur repentinam

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. Sicut quando deſcendit nix in tempore meſſis æſtum refrigerat. b Chal. animum domini ſui reficit. Syr. animam reducit. c Chal. diei nubium, & venti in quo non eſt pluuia ſimilis eſt vir qui gloriatur in dono falſitatis.

SALOM. ISAC.

31 *ſicut frigus niuis* Legatus fidelis eſt tanquam frigus ex niue proueniens, quod tempore meſsis a mortalibus expetitur: neque id de niue proprie eſt intelligendum, cum ea meſſium tempore vtilis nō ſit.

14 *nubes & ventus* Quemadmodum ſpes irrita cadit, quando cælum nubibus denſatur, ventiſque flantibus mortalis pluuias expectat, quibus nuſquam gaudeat, indeq; angitur, oculiq; fatiſcunt, ita cum quis glorioſe iactat, ſe hac vel illa ratione indigentem eleemoſina leuaturum exactoris opera, mentiturque, pauperis oculi ſemper intenti in id, quod daturum ſe pollicitus erat fatigantur, nihilque præbetur.

A. ABEN EZRA.

31 *ſicut frigus* צנת tſinnath, frigus ſignificat. Non inepte etiam clypeum ſignificare affirmabis, quod frigus ſit velut ſcutum, quo vir meſſium tempore a calore muniatur; nec diſpar eſt legati ratio.

animum ipſius נפש nephes, addendum ſicut deſiderat ad hunc ſenſum, redditq; reſponſum quemadmodum animus domini ſui exoptabat, cui non diſſimilia ſunt illa כי נפש הוא חובל chi nephes hu cubal vbi deſideratur vox חי chai. Alia etiam ineunda explanatio.

quod refrigeret tueatur legatus.

animam ipſius requieſcere facit ישיב iaſiu .i. reducit, quaſi domini animus diſcedenti legato coniunctus fuiſſet, eodemq; redeunte in domini corpus reductus ſit, quod is legatum fidum ſe præbuerit.

14 *nubes* נשיאים neſiim Nubes ita appellantur quaſi delatæ, quod ad extremas orbis plagas deferantur, & a ventis agantur.

pluuia non ſequentes גשם אין gheſem ain. Non eſt pluuia, nubes nempe pluuia carent, qua terras largo imbre rigent.

vir glorioſus Ita vir mendax, quique ſe aliquid daturum mentitur cum nullius rei copiam habeat, nubibus perſimilis eſt: Neque vero ita agendum eſt.

LEVI

LEVI GHERSOM.

13 *ſicut frigus* Quemadmodum frigus ex niue prouenienſ ęſtatis tempore iucundiſſimum eſt, vitalemq; calorem conſeruat, ne præ nimio aeris æſtu, qui illa tempeſtate immoderatus eſt, euaneſcat, eundemq; ad intima corporis pręcordia retrudit; ita legatus fidelis eum obleſtat, a quo miſſus fuerit, dominoq; ſuo animum reddit, vitamq præbet, cum illius optata rite abſoluerit, riteq; legationis negotia obierit.

14 *nubes & ventus*, Qui munera dilaudat, nihilque præſtat. hoc eſt, qui ſe aliquid præbere oſtentat, nec id elargitur, nubibus, ventoq; comparatur, cum .n. terris incumbunt, ſpectatores pluuias ſperant, nulliq; tamen poſtea ex ijs imbres decidunt. Vituperatur ergo hoc loco hęc ſermonis liberalitas, cum inprimis ignominioſa fit.

Verſ. XV.

15 [a] Patientia lenietur princeps, & lingua mollis confringet [b] duritiam.

VAR. LECT.

[a] *Chal. in patientia ſpiritus lætatur princeps.* [b] *Syr. Oſſa*

SALOMON ISACIDES.

15 *patientia lenietur princeps* Quando Deus iram ſuam differt, nec ſtatim pœnas repoſcit, criminoſis curandum eſt ſedulo, vt illum precibus, & reſipiſcentia deliniant,

lingua mollis Precibus vacans, miſerationem q; excitans.

confringet duritiā vñ garē oſſa Iudicis ſeuerā ſētētiā mitigabit.

A. ABEN EZRA.

15 *patientia lenietur princeps* בארך אפים יפתה קצין beorech apaim iepate ob patientiam princeps ſeducitur. Propterea quod princeps patienter ferat eos, a quibus ad iram ſit inflammatus, nec ex eis vindictam ſumat, tunc illorū hoſtes hunc ſeducent, atq; in illum vim habent ac pręualent. Horum igitur lingua mollis, & blanda oſſa confringet.

LEVI GHERSOM.

15 *patientia lenietur princeps* Longanimitate, iræq; tolerantia lenitur princeps, quādo in ſubditos exarſerit, ſi quis nempe verba illius audiens, haud excanduerit, ſed patienter illa pertulerit, nam inde fit, vt a ſe calamitatem arceat, quam princeps moliebatur repentinam

verum is non a ſua cogitatione delere hanc prorſus poteſt.
confringet duritiam ונרגרם, oſſa Lingua autem mollis confringet oſſa, quæ inter maxima dura, validaq; recenſentur, hoc eſt iræ acrimoniam, duritiamq; mitigabit, eumq; omnino demulcebit virtu te. Ea etiam vim hæc habent. Si princeps patiens ſit, iráq; moderetur, inde fieri, vt nonniſi iuſtæ pænæ ab eo inferantur. Atque argumento id eſt, ſi nimium iræ indulgeat, æſtum hunc vniuerſa eiuſdē negotia pertur baturum, neminemq; futurum, qui eū à ſententia reuocare poſſet, ne ea prçſtet, ad quæ ab iræ impetu propellebatur. Quæ vero ſequuntur priori ratione ſunt exponenda. Eā denique mentem horum eſſe affirmabis, principem quando in quempiam ira efferueſcet, tolerantia leniri, cum nimirum haud ſtatim rogabitur, vt huiuſmodi virū incolumem eſſe velit: ſed aliquo temporis ſpatio iræ indulgere permittatur; ita. n. forte euadet, cum tempus erit, quo illius ira ſedetur. Huiuſmodi autem vtiliſſimum conſilium amplexus eſt Ruben, quando fratres rogauit, vt Ioſephum a diſcrimine ſubtraheret. Lingua ergo mollis, & blanda iræ duritiem, & furoris vehementiam ad breuiſſimum tempus mitigabit.

Verſ. XVI. XVII.

16 Mel inueniſti, comede [a] quod ſufficit tibi, ne forte ſatiatus euomas illud.

17 [b] Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui, ne quando ſatiatus oderit te.

VAR. LEC.

a Syr. partem tuam. b ne immittas pedes in domum amici tui.

SALOM. ISAC.

16 *mel inueniſti* Quemadmodum inuento melle, quod palato arrideat, haud eo te veſci oportet, ne ſatur idem euomere cogaris, ita pedem ſubtrahe a domo amici tui, licetq; affinitate tecum iunctus ſit, ne illius domum ſingulis diebus frequentes, ne forte tui ſacietate capiatur, teque inuiſum habeat.

Illud vero ad allegoriam pertinet: Ne aſſueſcas noxis contrahendis imprudenter, hoſtijſque quotidie in templum inferendis ad eas expiandas, quod quidem templum ſocij, vel amici appellationem habet, iuxta illud; hic dilectus me, hic amicus meus. Cantic.

A. ABEN

A. ABEN EZRA.

16 *quod ſufficit tibi* דיך daiecha, quod tibi ad veſcendum ſatis, opportunumque ſit.

euomas illud Mel .n. natura calidum eſt, nec illud corpus ferre, abſumereue poteſt, ideoq; euometur.

LEVI GHERS.

16 *mel inueniſti* Quando mel inueneris, ea nimirum quæ ad ſapiẽtiam pertinent, vt antea dictum eſt, illa tantum tibi aſſume, quæ ſatis ſint, neque ijs contemplandis vaces, quæ aſſequi nequeas, ne forte ideo euomere cogaris, quod adeptus eras, ob errores, perturbationemq; quæ in huiuſcemodi contingit. Id autem recte melli comparauit, cum ea ſit mellis natura, quemadmodum a Rau More recẽſetur, vt qui eo modeſte veſcitur non exiguum percipiat emolumentum, ſecus vero qui immoderatum eius vſum frequentet, reijcere cogatur ob ſtomaci perturbationem.

17 *ſubtrahe pedem* Ne amici domum oportunus, importunuſq; frequentes; inde .n. fit, vt tui ſacietate capiatur, teq; amare deſinat; id autem patet in ijs, quæ maxime mortalis optat; neque .n. grata ſunt, & optata, niſi diſtinctis interuallis obtineantur. Coniungitur autem hic verſiculus cum ſuperiori, cum maxime inter ſe cõueniant. Præſcribi etiam videtur in ijſdem ſapientiæ conſectandæ ratio, neque .n. ſtudium diuturnius, frequentiuſque quam par ſit in ea collocandum, cum vires fatigentur, indeque efficiatur, vt erremus, fallamurque in eadem conſequenda.

Verſ. XVIII.

18 a Iaculum, & gladius, & b ſagitta homo, qui loquitur contra proximum ſuum falſum teſtimonium:

VAR. LEC.

a *Chal. ſicut malleus.* b *Chal. ſagitta acuta.*

SALOMON ISACIDES.

18 *iaculum* מפיץ mephits, eſt militaris armamenti nomen.

A. ABEN EZRA.

Iaculum מפיץ maphits: Deſideratur in hac voce Nun quaſi dica-

mus מפיץ .i. diſpergens, & confringens, parèque vim illorum habet מפץ maphets malleus tu es mihi, eſtque inſtrumentū .i. malleus Ierem. c. 51. v. 20. Idem eſto iudicium de voce מן cum dicendum eſſe מגן tanſi.

falſum teſtimonium עד שקר Hed ſaker, eſt nomen ſubſtantiuum .i. teſtis falſi teſtimonij: adiectiuum etiam dicere poteris, vt vir falſi teſtimonij, qui nimirum falſa teſtatur.

LEVI GHERSOM.

18 *iaculum* Qui falſa in amicum quèpiam teſtari curat, ita ſe gerendo malleo, enſe, ſagittaq; acuta vti videtur, quibus homines interimat.

Verſ. XIX. XX.

19. Dens putridus [a] & pes laſſus [b] qui ſperat ſuper infideli in die anguſtiæ.

20 [c] Et amiſit pallium in die frigoris. Acetum in nitro qui cantat carmina cordi peſſimo.

Sicut tinea veſtimento, & vermis ligno, ita triſtitia viri nocet cordi. } *Deſideratur in hebreo.*

VAR. LEC.

a Syr. pes luxatus. b Chal. ſic erit ſpes deprædatoris in die anguſtiæ. Syr. ſpes iniqui. c Chal. qui tollit pallium a ſocio ſuo in die frigoris eſt ſicut ille, qui proijcit acetum ſuper nitrum, & probat cor dolor ſicut argentum vas & ſicut tinea in ligno, ſic ſtoliditas irritat cor hominis. Syr. qui proijcit acetum ſuper fidibus.

SALOMON ISACIDES.

19 *dens putridus* שן רעה ſen rohah .i. dens confractus.

pes laſſus רגל מועדת muhadeth, .i. labans, & inclinans, ad normam illorum ולא מעדו קרסלי lo mahadu Karſulai, non nutauerunt tali mei. 2. reg. c. 22. v. 37.

qui ſperat ſuper infideli Is .n. in anguſtijs mentitur, fallitque, quemadmodum dens effractus; & pes labans, & ſeſe inclinans.

20 *& amici pallium* מעדה בגד mahadeh beghed, Veſtis feſtiua, quam ab homine remoueri decet, quod vſu detrita, abſumptaque ſit; paraphraſtes .n. pro יעדי iaſer habet יעדי iahdi. Hęc igitur ita explicabis. Veſtis detrita, & pannoſa in die frigoris eſt tanquam acetum ſuper nitrum. נתר neter autem eſt, terrę mollis genus, quemadmodum illa, quam nos argillam appellamus; hanc .n. efformantes, Pſal. 64. v. 6.

tes, elaborantesq; artifices vaſa conficiunt:quodſi in eandem acetũ decidat diſſoluitur,neque vlli vſui eſſe poteſt.

qui cordi peſſimo carmina decantat. Hicvtriſq; ſimilis eſt. Quod nam autem carmen eſt ſeu canticum, niſi lex, qua a præceptore diſcipulus flagitioſus imbuitur, qui illam haud ſeruaturus ſit.

A. ABEN EZRA.

16 *dens* שן quaſi חץ שנון chets ſanun, ſagitta acuta, quæ acumine dẽtes polleãt: voce vero duali habetur שנים ſenaim, quod illorũ duplex ſit ordo.

putridus רועה roha confractus, quæ vox deducitur ab illa תרועם terohem, confringes eos. pſ.2.v.9.

laſſus מועדת muhadeth Eſt ad normam יעשבת, iuſaueth, ſcure K autẽ huius vocis eſt pro cholẽ. Ita ergo hęc explicabis Spes collocata in ſcelesto, & proditore, qui calamitatis tẽpore prodat, & fallat eidem fidentem eſt tanquam dens confractus cum eſt comedẽdum, ac velut os loco motus, quo tempore currendum ſit. Aliter etiã hæc exponere poteris, vt pro dente lapidis acumen, denteſq; intelligas, itaut dens, & pes quoad prouerbialem rationem coïncidant, eaq; mens erit. Spes in ſceleſto ſita, eſt ſicut petræ diſciſſæ dens, qui fallit pedem in eo gradum firmantis.

30 *& ammittit pallum* מעדה mahade quæ vox iuxta paraphraſtem remouendi vim habet, Qui aliquem pallio foueri non permittit, quando frigus vrget: acetum etiã ſuper nitrum haud inter ſe diſſident, parq; eſt ratio eius, qui cordi mærenti hilares cantiones concinat. Nitrum autem conſtat vſui eſſe ad veſtes abluendas, ſordeſq; purgandas. Si ergo aquæ huiuſmodi nitrum euanidum efficiunt, quanto magis acetum? Vis ergo horum erit. Qui a ſe abijcit veſtes, quiq; ægritudine laborat ſimiles ſunt omnino ijs vtriſque. Sunt.n. hæc tria intempeſtiua, & fructu carentia.

cordi peſſimo רע rah, quæ vox deſumptam habet ſignificationem ex illo תרועם terohem cõfringes eos. i. Qui animo eſt effracto, & cõſternato. Eſt ergo bene morati ægro nequaquam iram ciere, nec moleſtum eidem cantionibus, verbiſq; ſe præbere. pſ.2.v.9.

L E V I G. H E R S O M I T E S.

19 *dens putridus* Spes, qua quis amico perfido, fallaciq; fidit, perſimilis eſt denti confracto, cum quis cibum mandit, vel pedi luxato, cum quis in itinere capitur, ſperat .n. vir dentium opem adfuturã quando cibus ſumendus, fiditq; pedibus, cum iter habendum erit; ſed enim hæc viro nulli vſui eſſe poterunt, cum ita ſe habebunt. Non diſſimili ratione nullum emolumentum quis capiet ex amico quando ærumnarum tempore nulla illius ope iuuabitur.

20 *& amittit pallium* מעדה בגד mahadeh beghed. i. veſtis ornatus. Ornamentum igitur pallij parum conducet ad frigus arcendum, quando hyems vret; parum etiam iuuat acetum poſt nitrum ad veſtium maculas eluendas. Vel etiam acetum nitro

ſu-

ſuperfuſum nihil confert ad ſordes abſtergendas, licet vero hæc ſingula ſingillatim maculatas veſtes nitori reſtituant, quando ſimul cõmiſcentur, vis alterius ab altero aboletur, quod quidem ſenſuum experientia declarabitur. Non diſſimili modo qui iucundas cãtiones viro mærore deiecto cõcinit; qui nẽpe dolori ſuccũbens haud vires ſuas exerat ad hilaritatem animo excipiendam, corq; dilatandum, nihil prorſus cantilenis ſuis proficit. Illud etiam inſinuant hęc. Quemadmodum qui per hyemem frigore corripitur, conſuetis indumentis adiũgit ſplendidas, ornataſq; veſtes, quarum quidem duplex eſt fructus, cum vt frigus arceant, tũ vt ornamento ſint; quemadmodum etiam quis poſtquam nitrum veſti maculatę impoſuerit acetum deinde ſuper infundit, ex quibus quidem duplex vtilitas capitur, tum vt prorſus aboleatur macula, tum etiam vt aceti odore veſtes imbuantur, quo mucedo, ſituſue remoueatur, ita cum quis multas, variaſq; cantilenas animo mętore obruto canit, id aſſequitur, vt ſecundis cantionibus dolorem prorſus ex animo euellat, eundemq; præterea voluptate cumulet: Hæc porro ſecunda explicatio, vt arbitror in primis eſt accõmodata.

Verſ. XXI. XXII.

21 Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitierit da ei aquam bibere.

22 Prunas enim congregabis ſuper caput eius, & Dominus reddet tibi.

SALOM. ISAC.

21 *ſi eſurierit* Hæc ad litteræ ſonum intelligenda. Rabbini autẽ eadem de mali concupiſcentia, & fomite expoſuerunt. Si mali cogitatio fameſcet, teque ad eius cupiditatem criminibus explendam ſollicitarit, ad gymnaſij ſedem te ſubducito, ibiq; eius fami ſacrę legis panibus ſatisfacere curato, aquaſque ſubminiſtra, diuinæ nimirũ legis; ſunt .n. velut prunę, quas tu ex huiuſmodi ſtatione aſſumis, & hauris, vt in eiuſdem caput congeras.

congregabis חתה chotheh, Vox hæc prunas, carboneſq; e foco deſumi ſignificat, iuxta illud, לחתות lei actoah ad accipiendum ignem de incendio.

Iſai.30.v.14.

Dominus reddet tibi ישלם לך ieſalem lach. .i. Dominus te cum huiuſmodi mali fomite componet, ne ſcilicet ab illo ſubigaris.

A. ABEN EZRA.

21 *eſurierit* רעב raheb.

ſitierit

ſitiuerit צמא tſameh ſunt præteriti voces.

inimicus tuus שנאך ſonaach. vox hæc vocali patach eſt inſignita propter litteram gutturalem.

22 *prunas etiam congregabis* Quando cibi, potuſq; recordabitur a te ſubminiſtrati, eum incendes, perinde ac ſi prunas eiuſdem capiti igeſſiſſes, quibus aduretur, cauebitq; ne tibi damna inferat.

reddet tibi Rependet tibi beneficientię tuæ fructum.

LEVI GHERS.

21 *ſi eſurierit* Ne te contineas, quominus hoſtis tui miſeratione tangaris, ſiq; eſurierit, alimenta ſuppedites, ſiue ſitierit aquam propines: cum præclariſſima ſit conſuetudo, vt beneficio mortales vniuerſos, tum amicos, tum hoſtes proſequamur. Quod ſi ægrum id animo tuo videatur pro male acceptis beneficia referre, illud omni dubitatione remota apud te conſtans ſit, te hoc ita conferendo beneficio, pręterquam quod animum tuum præclara morum inſtitutione exornas, ex eodem vltionem deſumere.

prunas enim Id .n. hoſti ita graue eſt, ac ſi carbones in eius caput congeſſiſſes, quibus combureretur ob incredibilem pudorem, quo perfunditur ob liberalitatem tuā, qua beneficia damnis compenſantem, es proſecutus.

dominus reddet tibi Beneficium beneficio compenſabit.

Verſ. XXIII.

23 Ventus Aquilo a diſſipat pluuias, & facies triſtis b linguam detrahentem.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. concipit pluuiam.* b *Chal. ita lingua abſcondita.*

SALOM. ISAC.

23 *diſsipat* תחולל thecolel. Ventus aquilonaris gignit, paritque pluuiam.

& facies triſtis linguam detrahentem Lingua vero obloquendo aſſueta in cauſa eſt, vt præpotens Deus vultum iratum pręſeferat. In ea autem expoſitione ea eſt vis ſimilitudinis. Ventus aquilonaris ad pluuiam gignendam eſt effectus, quemadmodum lingua ad inflammandum.

A. ABEN

A. ABEN EZRA.

23 *diſsipat* תחולל Vox hæc vſui eſt in priori parte verſiculi, & in poſtrema, ideq. ſignificat ac חלילה chalilah, ideſt, abſit, ſignificatq; vētū pluuiā remouere, & arcere. Iuxta aliā explicandi rationē תחולל techolel coincidet cum ſignificatione illorū חולל איילות cholel aiaIob. 39. v. 1. loth, qui parere facis ceruas, & idē ſignificat, q̄ illa תכאיבו כאבנים ta
reg. 4. c. 3. v. 19. pſ. 97. v. 4. chiuu baauanim item illa תחל הארץ vidit, & doluit terra. Is ergo erit ſenſus. Ventus aquilonaris dolorem, imbecillitatemq; pluuiæ infert, eamq; ita diſpergit, & premit, vt prohibeatur, ne in terras defluat, cum nubes in varias plagas diſpellat.

linguam detrahentem לשון סתר leſcion ſater linguam occulte detrahentem Eadem ratione facies irata debilitat linguam, quæ occulte fraudulentia proloquatur; vultus inquam iram præſeferens huiuſmodi linguam imbecillam, debilemq; reddet, itaut eandem a fraude arceat; Eſt ergo hęc inſtitutio qua monemur, ne aures linguę obloquenti prębeamus.

LEVI GHERSOM.

23 *diſſipat* תחולל techolel .i. gignit. Quemadmodum autem ventus aquilonaris pluuias gignit, & procreat in Ieroſolymitana regione, in quam humores ex mari conſurgentes adducit, cum mare Iudeæ ſit occiduum, ita lingua occulta, quę alteri de amico fraudulenta narrabit, vultum iratum facit, & ira perfuſum reddit. Monemur ergo hoc loco a nefario huiuſmodi ſermone abſtinendum.

Verſ. XXVI.

ſupra. c. 21. v. 9. 24 Melius eſt ſedere ᵃ in angulo domatis, quam cum muliere litigioſa, & ᵇ in domo communi.

VAR. LECT.

a Chal. in angulo tecti. Syr. ſuper cornua tecti. b Syr. in domo diuiſionum.

SALOMON ISACIDES.

Innuit opinionem, quæ ſpiritum ſanctū rebus in ſidere auferunt.

24 *melius eſt ſedere* Hæc pertinent ad diuinitatem, quę a rebus ſe auocet:

muliere litigioſa Hęc eſt Iſraelitica ſynagoga, quæ actiones ſuas culpate impieq. geſſit, Deumq. ad iram concitauit.

domo communi בית חבר beth chauer. domus ſanctuarij, in qua idola arcæ diuinę adiuncta ſunt.

LEVI

LEVI GHERSOM.

24 *melius eſt ſedere* Præſtat viro, vt abſq; vlla ſocietate ſuper tecta domus ſeſe contineat, quam cum litigioſa muliere, diſſenſioneſque ſerente, & ad iras aſſidue ciente moretur, licet huiuſmodi domum colat, quæ multorum virorum ſocietate referta ſit.

Verſ. XXV.

25 Aqua frigida animæ ᵃ ſitienti, & nuncius bonus de terra longinqua.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. animæ laſſæ.

SALOMON ISACIDES.

25 *animæ ſitienti* Aqua frigida eam vim habet, vt animum labore obrutum refocillet,

& nuncius bonus Nuncium autem bonum parem illi vim habet: vt conſtat de Iacobo, de quo illud vſurpatur. Cumque vidiſſet plauſtra, Gen. 45. v. 27
& vniuerſa quæ miſerat, reuixit ſpiritus eius.

A. ABEN EZRA.

25 *Aqua frigida nuncius bonus* Similia ſunt hæc duo ob vtilitatem, quam ex ijs corpus percipit. Æquum autem eſt, vt vnuſquiſq; fælicia fauſtaque nunciet, & ab infauſtis narrandis abſtineat.

LEVI GHERSOM.

25 *Aqua frigida anima ſitienti* נפש עיפה nephes haiepha animus labore preſſus, & laſſus Quemadmodum animus labori ſuccumbens emolumentum, fructumq; ſingularem percipit ex aquis refrigeratis, quibus reuocetur ad corporis intimas partes calor vitalis, qui ab motum diſperſus erat, ita ſingularem quis haurit vtilitatem ex iucundo boniq; nuncio, quod ei de conſanguineis, amiciſue allatum ſit ex longe diſſitis regionibus; id .n. animum reuocare videtur, quemadmodum ab aquis frigidis animus labore victus redditur.

Verſ. XXVI. XXVII.

26 ᵃ Fons turbatus pede, & vena corrupta iuſtus cadens coram impio.

27 Sicut qui mel multum comedit, non eſt ei bonum, ᵇ ſic qui ſcrutator eſt maieſtatis opprimetur a gloria.

VAR. LEC.

ᵃ *Chal. ſicut qui obturat fontem, & corrumpit venam.* ᵇ *Chal. neque ſcrutari verba glorioſa.*

SALOM. ISAC.

26 *fons turbatus* מעין נרפש mahaian nirphas. Fons pedibus conturbatus.

iuſtus cadens coram impio Quando iuſtus impio cedit, eumque reprehendere veretur ob improbam viuendi rationem, id ita abominandum eſt, ac fons luto infectus, & vitiata ſcaturigo.

27 *ſicut qui mel multum comedit* Qui mel pluſquam oporteat comedit non recte agit. Inſinuatur autem per iſta, qui quadrigæ Ezechielis, & naſcentis orbis primordia acutius rimatur, vt hęc in vulgus depromat; qui .n. in rerum ignoratione verſantur, hæc ſannis excipiunt, rogantque quid ſuperne, quidue infra exiſtat.

qui ſcrutator eſt maieſtatis opprimetur a gloria חקר כבדם כבוד cheker cheuodam cauod. Scrutatio gloriæ eorum gloria. Quanam autem ratione conſentaneum eſt, vt ſapientum res inueſtigemus, quorum quidem gloria ſita eſt in ſcitis, & decretis ſuis? ſi nimirum rogemus quare ita ſtatuerint; curue huiuſmodi decreta, certis ſanctionibus, & ſcitis muniuerint.

A. ABEN EZRA.

Duo hi verſiculi quoad explicationem inuicem pendent: Fons autem, & vena ſynonima ſũt repetita, q.d. ſicut fons, qui pede fuerit turbatus, velutq; aquarum ſcaturigo, quæ vitiata ſit, ita eſt iuſtus, qui coram impio nutet, commoueaturue: hunc autem ideo fonti comparauit, quod eius os ſit tanquam fons, a quo reprehenſiones, inſtitutione ſiue dimanent, quem ab impijs turbari, & vitiari ſit nefas.

27 *comedit* אכול achol. Vox eſt imperantis ad hunc ſenſum. Tu quidem melle veſcere, ſed ſi nimius ſis in illius eſu haud erit e re tua, cũ conſentaneus tantum illius cibus ſit opportunus.

qui ſcrutator eſt Qui iuſtorum gloriæ inueſtigandæ vacat gloriam reportabit. Quare ea vis eſt, iuſtorum ſapientiam indagãdam in qua eorum gloria, ſplendorq; conſiſtat: idemq; eſt, ac mel comede opportunum, coinciduntq; iſta cum illis, comede fili mi mel, quia bo-

Cap. 24. v. 14. num eſt, nos quod ſublinitur, ſic & doctrina ſapientiæ animę tuæ.

LEVI

LEVI GHERS.

16 *fons turbatus* Fons a quo perenne aquę ſcaturiant, cænoq; fędatus ſit, itaut ſcaturigo a qua luto infecti fontis aquę defluebât, corrumpatur, comparatur iuſto, qui coram impio ſeſe inclinet, commotuſq; cedat; huius .n. ſplendor, decuſue ab impio aboletur, fædeque contaminatur, itaut cæteri ab amplectendis iuſti inſtitutis arceantur, quemadmodum quis ab epotanda fontis aqua ob luti ſordes cohibetur.

27 *ſicut qui mel multum comedit* Superuacaneus mellis eſus non præſtat .i. Sacrorum cognitioni plus ęquo immorari haud vtile eſt; ea .n. ſolum Sapientię pars arripienda, qua huiuſmodi exiſtere cognoſcamus, nec nimium ſtudium impendendum, vt inueſtigemus, quid ſint, quaue ratione huiuſmodi ſeſe habeant: neque .n. immoderata glorię horum inueſtigatio glorioſa eſt; cum mens hominis integram, perfectamq; veritatem horum adipiſci nequeat.

Verſ. XXVIII.

28 a Sicut vrbs patens, & abſque murorum ambitu, ita vir qui non poteſt in loquendo cohibere ſpiritum ſuum.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. vrbs diruta.*

A. ABEN EZRA.

28 *vrbs patens* פרוצה perutſah. Vrbs cuius muri direpti ſunt. *abſque murorum ambitu* Nec .n. mœnia ędificata ſunt vbi diruta erant; itaut ad arbitrium quiſq; prætergrediatur, exeatue. Huic ergo par eſt, qui repagulo careat, quo ſpiritus animi ſui cohibeat, vt parcus verborum ſermonem coerceat, cui quidē ſilentiū perutile eſſet.

LEVI GHERS.

28 *vrbs patens* Vir, qui ſibi pro arbitrio imperare nequeat ſubactæ vrbi ſimilis eſt, mænibuſq. expoliatæ, quibus aditus prędonibus ſolerti cuſtodia prohibeatur. Qui ergo volūtatis ſuæ fręna nō moderatur, plurimis calamitatibus eſt expoſitus, quod in cupiditatum ſuarum, volūtatiſq. poteſtatē veniat: qui vero cupiditatibus ſuis imperat, muri vicem obit; prohibet .n. ne direptor ſæuus ingrediatur animum ob turpes cupiditates.

CAPVT VIGESIMVMSEXTVM.

Verſ. I.

1 Quomodo nix in æſtate, & pluuiæ in meſſe: ſic indecens eſt ſtulto gloria.

SALOM. ISAC.

1 *in æſtate* בקיץ bakkaits. Ea tempeſtate, qua ficus ſoli exponuntur, vt areſcant, vtq; maſſa ex ijſdem conficiatur, quod declarant illa, panis, & ficus vt comedant pueri.

A. ABEN EZRA.

æſtatis nomẽ ad ficus etiã ſignificationem alludit vtrumq. .n. voce קיץ Kaits appellatur. 2.reg.c. 16. v. 2.

1 *quomodo nix* Qua ratione æſtiuo tempore nix importuna eſt quemadmodum etiam pluuia meſsium tempeſtate haud ad rem facit; ita ſtultum gloria dedecet, nec .n. operæprecium eſt, vt hunc cæteri honore proſequantur.

LEVI GHERS.

1 *quomodo nix* Quemadmodum ſi ningat per æſtatem intempeſtiuum eſt, vſitatoq; naturæ mori repugnare cenſetur: vt etiam pluuia meſſis tempore noxia eſt, nec opportuna, ita ſtultum gloria dedecet cum iuxta ſolemnem conſuetudinem haud is honore ſit afficiendus, idq; quam maxime cæteris noceat, cum ideo imperita multitudo in eam opinionem adducatur, ſapientem ſtulto non præſtare.

Verſ. II.III.IV.V.

2 ᵃ Sicut auis ad alia traſuolans, & paſſer quolibet vadens: ᵇ ſic maledictum fruſtra prolatum in quempiam ſuperueniet.

3 Flagellum equo, & ᶜ camus aſino, & ᵈ virga in dorſo imprudentium.

4 Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne efficiaris ei ſimilis.

5 ᵉ Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens eſſe videatur.

VAR.

VAR. LEC.

a *Chal. Sicut paſſer qui volat,& ſicut volueris volãs. Syr. Sicut paſſer,& animal alatũ volant in aere. b Chal. Sic maledictio gratis prolata non veniet. Syr. Sic maledictio errat,& vagatur. c Syr. ſtimulus. d Chal. virga corporibus ſtultorum. e Chal. Sed loquere cum ſtulto in ſapientia tua. Syr. alloquere ſtultum iuxta ſapientiam tuam.*

SALOMON ISACIDES.

2 *Sicut auis* Sicut paſſer volat:

& paſſer דרור deror. Sicut hirundo, quæ nidum repetit, ſic imprecatio abſq. vlla cauſa, in eum recidet, a quo prolata fuerit. דרור deror autem hirundinẽ ſignificat, hancq. appellationem a דרה derah .i. habitando ſortitur, quod ita domi, vt ruri verſetur.

2 *flagellum equo* Equo flagellum cõuenit, pariterq. virga ſtulti dorſo eſt conſentanea, impioq. verbera, caſtigationeſq. ſunt in prõptu.

4 *ne reſpondeas ſtulto* Ne cum ſtulto contentioſo ſermone agas, ne ei ſimilis, parq. fias.

5 *reſponde ſtulto* Tunc vero ſtulto reſpõde, quãdo accedet, vt te ad impurum idolorum cultum abducat, eundemq. ſtultitiæ ſuæ cõſcium facito. Rationes autem horum duorum verſiculorum in iiſdem clare patent, hoc eſt, ne reſpondeas ſtulto quoad illa, quibus ſi reſpõſum prębeas eidem par iudicaberis: ſtulto pariter reſpondeto quoad illa, quibus ſi non occurreres ſibi ipſi ſapiens videretur.

A. ABEN EZRA.

Quatuor hi verſiculi ſimul coniungendi.

2 *ſicut auis ad alia tranſuolans* כצפור לנוד כדרור לעוף catſippor lanud, chedderor lahuph. ſicut paſſer ad vagandum, & hirundo ad volandum Rationes aũtẽ, quas maiores ad nomina auium, & belluarum explananda attulerunt ſunt tanquam ſomnia, quæ carent expoſitione. Fit autem mẽtio paſſeris, & hirundinis, quod cum in ædibus cum viris commorentur, feſtinanter hinc, & inde tranſuolare cogantur propter eos, qui tum pertranſeunt, tum etiam commorãtur. Non diſpari modo infelices preces gratis prolatæ cito recident in eum, in ſtultum nimirũ a quo conceptæ fuerant: quod teſtantur illa ne reſpondeas ſtulto &c.

in quempiam לא lo. Hæc particula ideo cum Aleph ſcribitur, vt inſinuetur, imprecationem illam in eum deuolutam iri, a quo prolata fuerit, non autem in illum, quem alter diris deuouerat.

3 *fla-*

3 *flagellum, camus, virga* Nota ſunt hæc tria, ideoq; commemorantur, vt intelligamus tria illa verberibus excipienda.

4 *ne reſpondeas ſtulto* Quando te maledictione inſecutus fuerit.

ne efficiaris ei ſimilis תִּשְׁוֶה tiſueh, Ne forte eidem æqualis, quod idẽ eſt, ac ſimilis fias.

5 *reſponde ſtulto* Verum ſtulto compoſito ſermone, ſapienterq. reſponde, vt eiuſdem dementiæ obuiam eas, hunceque ſtultitiæ ſuæ certiorem redde, ne ſibi ſapiens videatur.

LEVI GHERSOM.

2 *ſicut auis* כַּצִּפּוֹר catſippor .i. ſicut paſſer:

& paſſer כַּדְּרוֹר cadderor ſicut hirundo Sicut paſſer facile e ſua ſede tranſuolat: ſicut etiam hirundo in domum remigrat, a qua prodierat, ita maledictio ſine cauſa prolata haud illum afficiet, qui ea petitus fuerat, pariterq. ab eodẽ ita facile depellerur, eumq. repetet a cuius ore prodierit, quemadmodum hirundo in ædem redit, a quá auolarat.

3 *flagellum equo* Iumentis ſtulti comparantur, quę cum ratione careant ab homine verberibus inſtituenda ſunt; equum enim pro arbitrio moderabitur vir, quando flagello inſtructus erit, quo illum verberet: aſinum etiam idem diriget, quando camo coercebit, vt aſinorum mos eſt: ſtultum pariter vt placebit vir inſtituet, quando virgarum operam adhibebit, itaut inſtitutionem admittat.

4 *ne reſpondeas ſtulto* Quando ſtultus te rei cuiuſpiam inſimulabit ob dementiam, qua laborat, ne quidquam reſpondeas, cum te aures prębere dedeceat eius limphatis ſermonibus.

ne efficiaris ei ſimilis Si eius verba ęſtimes, itaut ab illis te moueri turbariue patiaris dementiæ id erit tuæ.

5 *reſponde ſtulto* Stulto reſponde, vt illum ab errore reuoces, quo in ſapientię rebus laborat:

ne ſibi ſapiens eſſe videatur Quando huiuſmodi errore captus a vero alienam opinionem animo fouebit, haud tibi ſilentio vtendum eſt, cum operæprecium ſit, vt offendicula a mortalium conſpectu amoueas præ uiribus.

Verſ. VI.

6 Claudus pedibus, & iniquitatem bibens, qui mittit verba per nuncium ſtultum.

VAR. LEC.

a *Chal. qui currit pedibus ſuis: bibens iniquitatem, ſic eſt*

qui

qui mittit verba per manum ſtulti. Syr. de ſub pedibus ſuis bibit iniquitatem qui mittit.

SALOM. ISAC.

6 *claudus pedibus* Qui ſtulti opera in legationibus vtitur multorum pedes præcidit, quos denuo remittere debeat, vt rem a priore legato male geſtã reparet: idem vero iniquitatem bibit, quod eidem amici iraſcantur ob ſtulti legationem.

A. ABEN EZRA.

6 *claudus pedibus* מקצה mekatſeh idem ac קוצץ Kotſets, quemadmodum משגה & שגג ſogheg, & maſghe, hoc eſt, amputat pedes ſuos, & bibit iniquitatẽ; nefarie .n. cum eodem ſtultus ſe geret. Aliter etiam hæc lubet exponere, vocem מקצה meKatſeh deduci ab illis poſtquam eruti ſunt lapides; & puluis erasus הקצו qui eſt limus lapidibus ſupne inhærens. Vox vero מקצה mekatſeh ſignificabit elongat pedes ſuos ad longinquas partes, vel limum, neque pergit ad ea peragenda, quę opus erant. Leuit.14.v.41

iniquitatem bibens Ex piaculo bibit, quo ſe obſtrinxit mittendo ſtulto ad negotia ſua, quę male ſuccedent.

LEVI GHERSOM.

6 *claudus pedibus* רגלים מקצה .i. pedes pręcidit Qui ſtulti opera mittit verba, ei pedes præcidit, qui libenter iter fuiſſet habiturus, itaut deſtituatur neceſſarijs facultatibus ad iter peragendum: ita ſtultus ijs caret opportunis rebus, quibus in locum ad quem mittitur præſcripta tranſmittat; nec ea peritia pollet, qua rerum ordinem, & ſeriem ſibi præſcriptam, & tanquam in ore poſitam conſeruare poſſit. Idem vero iniquitatem bibit propter ea, quę a ſtulto referuntur, quod quidem duplici ratione contingit, tum quidem quod ſtultus ſermones non renunciet quemadmodum iuſſus fuerat, ex quo fiet, vt mittenti grata non reſpondeantur, ijſq; conſentientia, quę propoſita fuerant, ideoq; iniquum ſe pręb ebit ei, ad quem legatio deſtinata eſt, licet crimine, culpaq; careat; id .n. a legati dementia effectum fuit: tum quod ſtultus ſermones non referat vt iuſſus fuerat a reſponſum dante, ideo fiet vt negotia implicita ſint difficultatibus, conſentaneaq; gratia deſtituantur.

Verſ. VII. VIII. IX X.

7 Quomodo pulchras fruſtra habet claudus tibias: ſic

ſic indecens eſt in ore ſtultorum parabola.

8 Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurij, ita
qui tribuit inſipienti honorem.

9 c Quomodo ſi ſpina naſcatur in manu temulenti,
ſic parabola in ore ſtultorum.

10 d Iudicium determinat cauſas: & qui imponit
ſtulto ſilentium iras mitigat.

VAR. LECT.

a Chal. ſi dederis ambulationem claudo ſuſcipies verbum ab ore ſtulti. b Chal. ſicut fragmentum laminæ in funda. Syr. *Sicut lapis in funda, ſic qui laudat ſtultum. c Chal. ſpina aſcendit in manu ebrij, & ſtultitia in ore ſtulti. d Chal. multum dolet caro ſtulti, & ebrius tranſit mare. Syr. multum patitur caro ſtulti.*

SALOMON ISACIDES.

Eſai.38.v.14. 7 *pulchras fruſtra habet claudus tibias* דליו שקים מפסח daliu ſoKain mippiſſcah .i. eleuata ſunt claudo crura, & inæqualia, ad mentem illorum דלו עיני eleuati ſunt oculi mei, hoc eſt crura cuiuslibet viri claudo ſuis altiora videntur. Quod quidem prouerbij loco ſemper in ore ſtulti verſatur, id de ſapientiæ acquiſitione viu. pantis, quomodo ad ſapientiam comparandam accedemus, quæ difficilior, ſublimiorq; ſit, quam vt a me obtineri queat? annon tritum eſt prouerbium; inæqualia, & altiora claudo crura videri.

8 *mittit lapidem in aceruum Mercurij* במרגמה bemarghemah .i. in funda. Quemadmodum lapis haud ideo funda concluditur, vt in ea aſſeruetur, ſed ex ea proijciatur; ita cum honorem ſtultum deferimus, haud is diutius permanet. Rabbini autem eum qui legis doctrina imbuat diſcipulum ineptum, & ad id haud accomodatum, hunc ſimilem eſſe lapidem in Mercurium iacienti affirmant.

9 *quomodo ſi ſpina naſcatur in manu* Quemadmodum temulenti manui ſpinę adhærent, ita prouerbium ſubſequens, in ſtultorum ore altius defigitur. vt ijs tanquam ſpina tribuluſq. dolorem inferat: quod nam autem eſt huiuſmodi prouerbium? ſubſequens nimirum.

10 *iudicium determinat cauſas* רב מחולל כל rau mecholel col Præpotens Deus vniuerſa procreauit, vniuerſaq. iudicat, tam ſtultum, quã ſapientem: haud ergo opus eſt vt ſapientiæ operam nauemus:

impo-

imponit ſtulto ſilentium שוכר כסיל ſocher cheſil . mercedem dat ſtulto. Qui ergo mercedem ſtultis pręb et non eſt vt rex corporis ſanguiniſq; concretione conſtans, qui ſolum exercitatos præmijs proſequitur, ijſq; ſolum mercedem tribuit, qui in arte laborent: Deus ergo rerum omnium effector eſt, mercedemq; ſtultis præbet:

iras mitigat שוכר עברים ſocher houerim. Deus etiam peregrinis qui inutiles terant vias, & ab omni opere deſides ſe abſtineant, mercedem impendet. Verum medras agada vocem שכר ſocher, deſumit ex illis ויסכרו vaijſacheru, clauſiq; ſunt fontes abyſſi, tum etiam ab ijs עושה שכר .i. qui operabuntur lina. Deus nimirum ſtulto claudit aſtra quæ per ſolis tempora inſeruiant, a Septembri nimirum vſque ad poſterum: concludit etiam eos, qui maritimum iter habent, ne illud vſque ad Paſchatis tempus enauigent. Apud Rabbi Moſem illud reperij explicatum; רב מחולל כל .i. diuiti plurima ſunt, ob quæ alios laborare curet, quod ſi dementi mercedem perſoluat laboris ſui pręmium conferre videtur prætereuntibus, qui artis vitium animaduertant, vt oſtendant quomodo recte elaborãdum ſit, quaue ratione opus ſit conficiendum: ſed .n. hoc nihil ad rem facit, atq; ab hoc loco prorſus eſt alienum. Eſai.19.v.9.

A. ABEN EZRA.

7 *quomodo pulchras fruſtra habet* דליו daliu Vox hæc deſumitur ex illis, כי דליתני chi dalithani, quod ſignificat exaltaſti me: deſideraturq; ה He particula admirantis, ad hunc ſenſum. An eleuabunt, extollentq; claudi crura, cum is pedibus careat? q.d. prouerbium abſque intelligentia eſt tanquam corpus pedibus carens. Non inepta etiam eſt alia explicatio דליו daliu idem eſſe ac דללו dalalu .i. attenuarunt, autem daliu eſſe inſtar aleph in voce בזאו bazau, iſque erit ſenſus, velut attenuata ſunt crura claudi pedibus deſtituti, ita tenuis, imbecillaq; eſt parabola abſq; intelligentia. pſ.30.v.2.

8 *Sicut qui mittit* כצרור אבן במרגמה chitſror euen bemarghemah ſicut lapidis incluſio in purpura Qui honorem ſtulto defert facit vt qui purpuræ includit lapidem, qui quidem nullo in precio ſit habendus, cum ad ſplendorem, & honorificentiam nõ ſit eſformatus. Eſai.12.v.2. de lapide vulgari eſt ſermo.

in aceruum Mercurij במרגמה bemarghemah, Ea eſt res precioſa, & honorifica, ſynonimaque habet ארגמן argaman .i. purpuram, & itemq; רגמתם righmatham .i. ſplendorem, gloriamq; eorum. Hæc ergo ita expone Qua ratione ſe gerit qui lapidem abiectum purpura inuoluit, ita qui ſtulto honorem defert; qui .n. includit honorem impendenti; lapis vero ſtulto, purpura honori reſpondet. pſ.68.v.28.

9 *quomodo ſi ſpina naſcatur* Quemadmodum ad manus ebrij ſpina deuenit, qua cæteris dolorem infligat, ita pariter eſt parabola ex

Hhh ſtulti

ſtulti ore Parabola ergo in ſtulti ore ſpinæ comparatur dolore excruncianti cæteros, cum is prouerbiales ſententias vſurpet, quas idem vecors non intelligat.

10 *iudicium determinat cauſas* רב מחולל כל rau mecholel col. רב rau vero deducitur ex illis רבי המלך optimates regis. Ea ergo erit vis, optimatem, magnatemq; inter populum, omnes coercere, vniuerſiſq; imperare, ſtultoq; mercedem pendere, quem ſeruire cogat, ab eodemq; pænas rebellibus infligi, nam עברים ouerim rebelles ſigni-

Ierem.43.v.2 ficat, iuxta illud quare tu es contumax. Lubet etiam aliam deferre expoſitionem, hunc nempe verſiculum cum ſuperiori connectendum, voce autem רב rau ſignificari multitudinem, & copiam, iuxta illud רב לכם rau lachem, itaut is ſenſus emergat; ſtultus qui multus eſt in parabolis vulnerat vniuerſos tanquam ſpina in ebrij manu: qui vero mercedem tum ſtulto, tum peruicati perſoluit, legem infringit; nec .n. poſtea facultas erit qua ijdem coerceantur, inuitique cogantur ad ſilentium, ad quod faciunt illa trangreſsi ſunt, & pænis afficientur.

hic c.22.v.5.

LEVI GHERSOM.

7 *pulchras habet claudus tibias* דליו dalijo .i. altiora ſunt claudi crura, cum alterum altero ſit longius, ex quo efficitur, vt is recte incedere nequeat; idemq; eſt negotium de parabola, quam ſtultus ore verſet, nec .n. conſentit cum ijs, quæ ab eodem inſinuantur propterea quod in illa memoranda aliquid vel addat, vel detrahat.

8 *Sicut qui mittit lapidem* כצרור Sicut vinculum cui inſit lapis precioſus cum lapidibus fundæ, cui haud margarita ad ponenda eſt, ita haud ſtulto honor eſt tribuendus .i. ſapiētia, qua ille ſit prorſus indignus ſapientia vero honoris appellationē habet, quod in ea mortaliū decus, ſplendorq; conſiſtat; vt ideo dicatur, gloriam ſapientes poſſidebunt.

hic c.3.v.35. 9 *quomodo ſi ſpina* Quemadmodum ſpina in ebrij manus deuenit, a qua lædatur, eaq; excipere negligat, quæ vtilia futura erant, vel ſaltem quæ nullum damnum eſſent allatura; ita ſe res habet in prouerbio, quod a ſtulto vſurpetur, is .n. ex vniuerſis rationibus, quibus illud intelligi poteſt eas tantum, quæ noxiæ futurę ſint in medium profert.

10 *iudicium* רב מחולל rau mecholel. Quilibet princeps, qui in iurgijs, diſſenſioneque verſetur omnes morti præbet, perditque: idem vero ſtultos, nefarioſq; beneficijs cumulat, vt eos ſibi adiungat. Hic etiā alter ſenſus eſſe poteſt. Sæpe reperitur, qui vniuerſum mortaliū genus moleſtia, doloreq; afficiat, idem tamen benefacit ſtultis, criminoſiſq; quos aptos arbitretur, vt ſocios habeat. Et denique hęc aliam admittant explicationem. Princeps qui vniuerſos terrore percellit, debili-

debilitatque ob inſignia damna, quibus afficiuntur ſtultus videbitur: perditi vero, qui mercedem reportant ab eodem: ob incredibilem voluptatem, quam ex aliorum calamitate, exitioq; percipiunt, haud animaduertunt, ſe etiam ita lædi, calamitateq; premi; quo quidem eorum vecordia, morumq; improbitas plane declaratur.

Verſ. XI. XII.

11 Sicut canis, qui reuertitur ad vomitum ſuum: ſic imprudens, qui [a] iterat ſtultitiam ſuam.

12 Vidiſti hominem ſapientem ſibi videri: [b] magis illo ſpem habebit inſipiens.

VAR. LEC.

a Syr. qui contemnit. b Chal. melior eſt illo ſtultus.

A. ABEN EZRA.

11 *Sicut canis* Poſtquam canis cibum euomuerit, eundem ſubinde reſumit: ita ſtultus altera vice dementem ſe præbet in ſua vecordi actione, nec ullo pudore ſuffunditur.

12 *vidiſti hominem ſapientem ſibi videri* An contemplatus es virum qui ex oculorum iudicio ſibi ſapere uideatur? inertem nimirum, quiq; deſidia torpeſcat: his autem conſentiunt illa, ſapientior ſibi uidetur piger ſeptem &c. hic v.16

magis illo ſpem habebit inſipiens Sperandum eſt hunc ſibi ſapientem inerti dementiorem futurum. Vel etiam ita exponito Sperat tamē ſtultus futurū, ut magis ſibi eueniant, quæ a Deo expectat, quā inerti.

LEVI GHERS.

11 *Sicut canis* Quemadmodum canis ad id comedendum regreditur, quod iam euomuerat, nec animaduertit hoc ſibi noxium fuiſſe, ita pariter ſe res habet in ſtulto, qui dementiam ſuam renouat, poſtquam perſpectum habet ab ea ante calamitatem ſibi procreatam fuiſſe.

12 *vidiſti hominem* An virum animaduertiſti, qui licet ſapientiæ verè ſit expers, ſe tamen ſapientem arbitretur? maior ſpes relinquitur de ſtulto, quam de illo, futurum nimirum ut is ſapientiæ poſſeſſione fruatur, qui .n. ſibi ſapiens uidetur, ea ſapientiæ parte contentus eſt. quam ut arbitratur, adeptus eſt, nec amplius in illa comparāda laborat: ſtultus uero, qui ſibi ſapere non uidetur, imbecillitatis ſuę conſcius ſummum ſtudium in ſapientia adipiſcenda collocat.

Verſ. XXIII. XXIV. XXV. XXVI.

22 Dicit piger [a] : leo eſt in via, & [b] leæna in itineribus.

24 Sicut oſtium vertitur in cardine ſuo, ita piger [c] in lectulo ſuo.

15 Abſcondit piger manum [d] ſub aſcella ſua, & laborat ſi ad os ſuum eam conuerterit.

25 Sapientior ſibi piger videtur ſeptem viris loquentibus ſententiam.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. piger quando mittitur. b Chal. leo in plateis. c Syr. in lectulo ſuo volutatur. d Syr. in ſinu ſuo. d Chal. ſeptem reddentibus rationem. Syr. Ignauus qui ſibi ſapiens videtur melior eſt ſeptem rationem reddentibus.

SALOMON ISACIDES.

15 *manum ſub aſcella ſua* בצלחת batſallachath .i. In lebetem Ponit piger manum ſuam in lebetem calidum ad frigus arcendum.

16 *loquentibus ſententiam* .i. ſapientibus.

A. ABEN EZRA.

13 *Dicit piger: leo eſt in via* Cauſatur deſes, mæretq; ne progrediẽdum ſit ad laborandum in aliqua arte: Hæc ergo, quę a pigro pręſtantur, commemorat, ne ei ſimilis quiſpiam euadat.

14 *ſicut oſtium* הדלת haddaleth. Tau pertinet ad radicem huius nominis, vt קשת Keſeth: ſed etiam ת tau vicem ה he obire affirmare poteris.

Vertitur Verbum hoc vſui eſt cum in priori, tum in poſtrema huius verſiculi parte.

in cardine צירה tſiraha Vox hęc eſt ex caldaica paraphraſi תרתין צירין .i. duo cardines: Vniuerſa uero hęc ita explicãda ſunt. Oſtium aſſidue in cardine uoluitur, tum cum clauditur, tum cum aperitur; non diſſimili ratione piger in lectulo modo in hoc, modo in aliud latus uolutatur, nec ad ea comparanda conſurgit, quibus uitam ſuſtentet, ideoq; deinde ſubditur.

alias vide explicationẽ 19. v. 26.

abſcondit Aliter etiam hęc exponito. Cardo uertitur, eo quod patefacte

facťæ ſint fores,vt quiſq; ad opus ſuũ progrediatur, ſed tamen deſes adhuc in lecto deliciatur.

15 *& laborat ſi ad os ſuum eam conuerterit* Fatigatur cum diligẽter perſcrutatus fuerit, vt manum ad os adducat; verum rerum omniũ copia deſtituitur. Neceſſe eſt ergo viro ſolerti, vt ea, quibus vitam ſuſtentet, diligenter paret.

16 *ſapientior ſibi piger videtur ſeptem* Non immerito ſeptem illos eſſe affirmabis, qui regio conſpectui adſiſtant.

loquentibus ſententias Quiq; poſtquam interrogati fuerint a rege ſcite reſpondeãt. Haud ergo deſidis huius mores ſunt arripiendi.

LEVI GHERSOM.

13 *dicit piger* Deſes ob inertiam, qua torpet e domo ſua egredi negat ad aliquid peragendum, neque ſtudio rerum vacat; quodſi quandoque e domo progredi cogatur, obuiũ ſibi habere videtur truculentũ leonem in ea via, quam ſit initurus, & leænam in plateis, a qua diſcerpatur, ideoq; a foribus ædis ſuę ſeſe abſtrahere negat.

14 *Sicut oſtium vertitur in cardine ſuo* Quemadmodum oſtium ſemper in cardine ſuo voluitur, nec vnquam ab eo auellitur, ita iners nimius eſt ſomni amator, cum inertia ſomnum conciliet.

15 *& laborat ſi ad os ſuum eam conuerterit* Inquit aũt hyperbolicos ita inertia ſopitum deſidem, vt nec ori manum admoueat ad cibum capiendũ, perinde ac ſi manũ abſcondiſſet inurnula, eamq; inde abſtrahere nequiret: Hęc autẽ eo recidunt, ut declarent, ob inſignem deſidiam nec manuum quidem opera ad alimẽta neceſſaria uti uelle.

16 *Sapientior ſibi piger videtur ſeptem viris* Deſes maiori ſibi ſapiẽtia pollere uidetur, quam multi ſapientia exculti, qui cuilibet roganti cuiuſlibet rationem redderent.

Verſ. XVII. XVIII. XIX.

17 Sicut qui apprehendit auribus canem, ſic qui tranſit impatiens, & commiſcetur rixæ alterius.

18 Sicut noxius eſt qui mittit ſagittas, & lanceas in mortem.

19 Ita vir qui fraudulenter nocet amico ſuo: & cum fuerit deprehenſus dicit. Ludens feci.

VAR.

VAR. LECT.

a Chal. ſic eſt ille qui contendit, & rixatur in cauſa, quæ non eſt ſua. b Chal. Sicut ille qui deijciens ſe, emittit ſagittas acutas mortis: Syr. Sicut faſtuoſi proijciunt verba velut ſagittas acutas mortiferas. c Chal. ludens ludebam.

SALOM. ISAC.

17 *qui tranſit impatiens* Qui tranſit, ut ob alienam litem ſuccenſeat, ſimilis eſt ei, qui canis aurem prehendens ſe abſque ulla cauſa ab eodem morderi curat.

18 *Sicut noxius eſt* כמתלהלה chemithlahleha .i. Sicut qui laborat ſcintillis ignis excutiendis.

mittit ſagittas היורה זקים haioreh zikkim .i. qui ſcintillas ignis elicit emittitue, ad mentem illorum; & in ſcintillis, quas ſuccendiſtis, Eſaic.50.v.11 quę oĩa vim habent illorum ignis fulgor, ac ſcintillæ Aliter etiam זיקים ziKKim exponitur habet enim fundæ ſignificationem, coinciditq; cum illis lapides fundæ impoſiti זיקתא ziKta autem non diſſimilis uox in Talmud uſurpatur. Vt etiam quis ſagittas, mortemq; proijcit, ita ſe gerit uir fraudulentus, amicum a uitæ ad mortis uiam ſeducens.

& cum fuerit deprehenſus Cum autem quis alterum ſupplantare animaduerterit, tum is ſe iocari affirmabit.

A. ABEN EZRA.

17 *Sicut qui apprehendit* מחזיק machazik. deſideratur Caph uox cõparationis Qui auriculas canis apprehendit, a quo ſe continere deberet, ſimilis uidetur ei, qui excandeſcit ob litem alienam.

miſcetur rixa מתעבר mith habber .i Qui ira Inflammatur in lite, & diſſenſione. Ira uero עברה heura appellatur, quaſi exceſſus, quod rationis modos excedat.

18 *Sicut noxius eſt* כמתלהלה chemithlahleha .i. ſicut qui ſe inſanum facit, & ſimulat, non diſsimili forma ab illis ותלה ארץ מצרים uatelech erets mitſraim .i. dementata fuit terra AEgypti q. d. conſiliũ Gen.47.v.13. eorum irritum fuit. Ea ergo uidetur horum mens ſicut qui ſe mente captum fingit ſcintillas ignis emittit, ſagittas; telaq; lethalia proijcit.

Ludens feci משחק meſacheK .i. alios deridet.

ita vir Ita qui fraudulenter imponit amico, ſocio conquerenti ait

te

te ego deluſi: tibi ego impoſui. Sed enim huiuſmodi mores deteſtandi.

LEVI GHERSOM.

17 *ſicut qui apprehendit* Qui ſeſe ingerit, iraq; percellitur ob litem, quæ nihil ſua intereſt, ſimilis uidetur ei, qui cibum a cane depoſcat, ideoq; eiuſdem aures prehendat, qui quidem ita uidetur optare, ut ab eo morſu corripiatur.

18 *Sicut noxius eſt* כמתלהלה chemithlahleha Sicut quiſpiam ſe labore feſsú aitiumq; expertē ad malū præſtandū prǫſefert, qui cum poſtea locum accomodatum inuenerit ſcintillas igneas emittit, ſagittas, ac mortē iacit: huic autem conſentiunt illa. Contritum, humilemque ſe oſtendet, & cadet cum fortibus eius congregatio pauperum. pſ. heb. 10. v. 10

ita vir qui fraudulenter Ita attendenti conſtabit, qui alteri fraudulenter imponit, id præſtitiſſe ob ludibrium, atq; ſubſannandi gratia.

Verſ. XX. XXI. XXII.

20 Cum defecerint ligna extinguetur ignis: & ſuſurrone ſubſtracto iurgia conquieſcent.
21 Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem: ſic homo iracundus ſuſcitat rixas.
22 Verba ſuſurronis [a] quaſi ſimplicia, & ipſa perueniunt ad [b] intima ventris.

VAR. LEC.

a *Chal. conterunt eum. Syr. verba iracundi perturbant.* b *Syr. ad interiora cordis.*

SALOM. ISAC.

20 *cum defecerint ligna* Hæc duo inter ſe conueniunt, quoniam vt remotis lignis extinguitur ignis, ita amoto ſuſurrone, qui lingua profana liti vacantes inter ſe miſceat, ceſſabit diſceptatio.

21 *ſicut carbones ad prunas* Velut carbones igniti prunis fere emortuis exſuſcitandis, & ligna igni ſuccendendo ſunt accommodata .i. vir litigioſus ferendæ liti, & contentioni eſt, opportunus.

22 *quaſi ſimplicia* כמתלהמים chemithlahamim. Vox hæc idem eſt, ac מתלחמים mithlachamim .i. ſuſurronis verba ſunt tanquam bellum gerentia. Rabbini vero hanc eidem interpretationem adhibuerunt, in-

inquiuntq; idem eſſe,ac כמתלהם chę mith lahem .i. verba delatorũ ſunt eis tanquam mors.

ad intima ventris Hæc eſt mors ex hydropiſis morbo.

A. ABEN EZRA.

20 *cum defecerint ligna* כאפס beephes .i. quando non aderũt ligna.

iurgia conquieſcent ישתק ijſtok A paraphraſte autem vox maharis מחריש vertitur שתיק ſatiK .i. ſilentio vtens,q.d. ſilebit iurgator.

21 *ſicut carbones* פחם pechem. vox hæc deſumitur ex illis pluet

pſ.11.v.7. ſuper peccatores פחים pachim .i. laqueos, vbi duo hæ voces פחם pechem,& pachim פחים ſynonima ſunt omnino: פחם pachim autem eſt exigendum ad normam כסמיר ſamir, vt mem ſit radicale. Hic ergo verſiculus a ſuperiori prorſus eſt diuerſus.

pſ.37.v.1. *ſuſcitat rixas* לחרחר lecharchar .i. ad litibus ſeſe immiſcendum Deducitur vero ex illis אל תתחר al tithchar .i. ne miſcearis malignis.

Iud.5.v.26. 22 *verba ſuſurronis quaſi ſimplicia* כמתלהמים chemithlahamim vox hæc tranſpoſitis litteris deducitur ab illis,הלמה halemah percuſſitq; Siſſaram, & eſt verbum actiuum; ad normam illius התגלחו hitgale-

Iud.5.v.26. chu .i. poſtquam raſus fuerit Hazarius. Ita igitur expones; verba

num.6 v.19 ſuſurronis ſunt tanquam plagæ,& vulnera.

ſuſurronis נרגן nigan Eſt fraudulentus,ad mentem illorum venite, & percutiamus eum lingua .i. ſermonibus.

Ierem.18.v.18 *ad intima ventris* Hæc cor, mentemque inſinuant.

LEVI GHERSOM.

20 *cum defecerint ligna* Quemadmodum remota eſca lignorum ignis extinguitur, ita amandato ſuſurrone,iurgia, diſſidiaque ferente,ſilentium imponitur liti.

21 *Sicut carbones ad prunas* Quemadmodum e carbone prouenifit prunæ, quibus comburantur, aboleanturq; vniuerſa propinqua: vt etiam ex lignis excitatur ignis, quo res vicinæ abſumantur, ita ex ſeditioſo, contentioſoq; viro diſſidia inter mortales diſſeminari ſolent, ob quæ ruant, penituſq; e medio tollantur.

22 *verba ſuſurronis quaſi ſimplicia* .i. quaſi interrupta ſunt ſuſurronis verba; hic .n. mos eſt dementium,quiq; aliorum negotijs ſeſe inmiſcent, vt eam ſui ſpeciem præſeferant, perinde ac ſi interrupto ſermone vterentur, illud .n. ſępius vſurpant, haud tibi cuncta recenſebo; haud totam rei ſeriem tibi expono, quę quidem vehementem faciunt impreſsionem in auditoris animo, huiuſmodiq; verba in penetralia mentis audientis deſcendunt ad hanc ferme rationem, vt is ſibi perſuadeat, quę ab altero ſilentio prętermiſſa ſunt, longe grauiora eſſe ijs, quę narrata fuerint.

Ver.

Verſ. XXIII. XXIV. XXV. XXVI. XXVII.

23 a Quomodo ſi argento ſolido ornare velis vas fictile, ſic labia tumentia cum peſſimo corde ſociata.

24 Labijs ſuis intelligitur inimicus, b cum in corde tractauerit dolos.

25 c Quando ſubmiſerit vocem ſuam, ne credideris ei: quoniam ſeptem d nequitiæ ſunt in corde illius.

26 Qui operit odium e fraudulenter, reuelabitur malitia eius in concilio.

27 Qui fodit foueam, incidet in eam; & qui voluit lapidem, reuertetur ad eum.

VAR. LEC.

a Chal. ſicut argentum fæculētum; quo opertum eſt vas fictile, ſic labia incenſa, & cor peſsimum. b Chal. & in interioribus reponit fraudulentiam. c Chal. ſi deprecatus fuerit voce ſua. d Chal. mala. e Chal. in contritione. Syr. in corde ſuo.

SALOM. ISAC.

23 *quomodo ſi argento ſolido* כסף סיגים מצפה cheſeph ſighim metſuppeh, ideſt argentum ſcoriarum obductum vaſi fictili. Quemadmodum argenti ſcoriæ telluri admixtæ, quando illud expurgatur ita prorſus collucent, ac ſplendent, ac ſi purum argentum eſſent, licet nullo ſint vſui, ita non diſſimilia sũt labia exardẽtia, & cor iniquum; nam his mortales ſectantur, vt eos ſermonis lenocinijs decipiant, aliud quidem ore promentes, aliud animo fouentes.

cum peſſimo corde Ij ſe amicos præſeferunt, licet reipſa ſint hoſtes infenſiſſimi.

labia tumentia דולקים doleKim .i. maledica, queq; alios conſectantur, nam vox hæc coincidit cum illis quia perſecutus es me. gen. 31. v. 36

24 *labijs ſuis intelligitur inimicus* ינכר שונא iinnacher ſone .i. hoſtē ſe ſermone diſſimulat, ne infenſo eſſe animo cognoſcatur. ינכר iinacher autem diſsimulare, ſeu negare ſignificat.

26 *operit odium fraudulenter* במשאון bemaſſaon .i. in obſcuritate. Qui res ſuas agit in tenebris, & occultat Deo inuiſa in tenebrarū caligine, nam משאון maſſaon tenebricoſam uaſtitatem ſignificat, huius ad extremum flagitia reuelabuntur in publico conuentu, in quo hunc flagitioſum eſſe intelligent.

27 *qui fodit foueam* Vt de Balahamo conſtat, qui BalaKo perſuaſit ut curaret, Iſraelitas piaculo ſe obſtringere, quo conſilio uiginti quattuor mille Iſraelitę interempti ſunt, hic ergo cū ad Medianitas cōfugiſſet ad mercedem reportandam ob Iſraelitas, trucidatus fuit.

qui voluit lapidem Is deniq; eſt exitus inſidias alteri ſtruentis, ut in iiſdem capiatur.

voluit Qui lapidem a loco aliquo ad alterum reuoluit, ut cæteri offendant, impingantque. Agadah autem hæc exponit de Abimelech, qui ſeptuaginta fratres interfecerit ſuper lapidem vnum, qui
Iud.c.9.v.53. deniq; lapidis ictu interemptus fuerit, iuxta illud, & ecce una mulier fragmen molæ deſuper iaciens illiſit capiti Abimelech, & confregit cerebrum eius.

A. ABEN EZRA.

Quinque hic uerſiculi mutuo connectuntur.

23 *argento ſolido* ככף סיגים cheſeph ſighim .i. argentum ſcoriarū nam argenti uox cum ſighim .i. ſcorijs conſtruitur. q. d. argentum ſcorijs carens.

labia tumentia דולקים .i. ardentia, deducitur .n. a דלקת dalaKtha .i. cōbuſſiſti; argenti porrò fit mentio, quod exardeſcens flamma argento ſit ſimilis: teſtæ autem comparatur cogitatio, qua alium odio proſequimur. Quare hæc ita expones ſimilia ſunt argento ſcorijs repurgato, teſtæque obducto labia exardeſcentia, & ſuccendentia; ut .n. argentum plane cognoſcitur cum uaſi fictili inductum eſt, ita qui alios inuiſos habet, ſermone, labijſq; inflammatis ſe cognoſcendum prodit.

24 *cum in corde* בקרבו ישית מרמה ubkirbo iaſith mirmah, & in præcordijs ſuis dolū collocabit: hoc eſt in cordis ſui penetralibus fraudem reponet, qua amicum ſe circumuenturum machinatur.

25 *quando ſubmiſerit vocem* כי יחנן קולו chi iechanen Kolò quando uocem ſuam blandam, gratamq; reddiderit .i. quando te hoſtis blādo, benignoq; ſermone alloquetur, ne fidem adhibeas; fouet .n. corde ſeptem illa, quæ Deus in primis deteſtatur, ut eadem præſtet, ea inquam ſeptem, quæ recenſentur in uerſ. ſex odit Deus &c.

prou.c.6.v.16. 26 *qui operit odium* תכסה techaſſeh .i. teget ſeſe odium in hoſtis animo.

fraudulenter במשאון bemaſſaon .i. ad exitium ſuum, quo mulctabitur, odium, maleuolentiamq; ſuam occultat, tunc .n. in eundem ſta

tuta

tuta pæna patefiet in medio concilij, nempe in propatulo, & publico conſeſſu.

27 *qui fodit foueam* Exempla huius ſunt, tum qui foueam ſtruat in quam mox corruat, tum qui uoluit, rotatq; lapidem, quo alium percutiat, qui quidem in rotantem recidat; Deus .n. illius opera, a quo plagas reportabit, pœnam ab huiuſmodi repoſcet. Hanc etiam libet adducere expoſitionem.

qui voluit lapidem גולל golel Vox hæc eandem uim habent, quam גללו את האבן galelu eth haeuen, & reuoluerũt lapidem q.d. quemadmodum quis in gyrum ingens ſaxum uoluit, in eũdem locum idem uoluitur, ita qui malũ ſocio ſuo molitur, eidem ob noxius erit; illud .n. in auctoris caput reuoluetur. Gen.c.29. v.7.

LEVI GHERS.

23 *quo modo ſi argento ſolido* Quemadmodum argentum cum ſuis ſcorijs ſi teſtæ obducatur, ob ſpeciem quam ſui præbet, optimi argenti loco ducitur, licet haud ita ſit, quod autem ſub eodem latet res eſt in primis abiecta, ita ſe res habet in labijs, quibus licet quiſpiã alteri⁹ amicitiã, ſocietatẽue appetere uideatur, malũ tñ machinãtur.

tumentia דולקים doleKim idem ac רדפים rodephim .i. quæ ſectantur, ex uerbis enim amicus hic ęſtimabitur, præcordia tamen ea fouẽt, quę nullum afferant emolumentum: Verba etiam huius argenti ſimilia uidebuntur, licet reipſa ſint argentum ſcorijs concretum, quod argenti ſpeciem prębet, licet haud ita ſit.

24 *labijs ſuis intelligitur* ינכר ijnnacher .i. diſsimulabit Maleuolus ergo id labijs ſuis pręſtat, ne maleuolentia, qua laborat agnoſcatur: at enim animo uerſat fraudem, qua hoſtem ſuum in caſſes pelliciat.

25 *quando ſubmiſerit vocem* Quando ſermone grato blanditus tibi fuerit, ne ei fidas, poſtquam intellexeris, hunc ſe tibi hoſtem pręſtare; multa .n. flagitioſa animo occultat, licet ore uerba fallacia, & blanda promat.

26 *qui operit odium fraudulenter* במשאון beimaſſaon .i. propter deſertũ. Quaſi dicas tegit odiũ propter שאון ſaon .i. propter terram deſertam; ſperat .n. ſe illum in ſolitudine, terraq; deſerta reperturum nec alter ſibi cauet, cũ ille ſe amicũ ſimulet, ita .n. hũc e medio tollet nullo prorſus arbitro inſpectante. Deus autem quę in occulto facta ſunt patefieri curat in propatulo, & in cętu ſpectatorum, conſentaneamq; pęnam repetit ob ea, quę clam geſſit. Sed alia adhiberi poteſt explicatio, futurum vt Deus hunc puniat, quando hunc malo mulctabit, ſecus quam ille ſibi perſuadebat odium ſuum occultans, vt hoſti ſuo calamitatem inferret in vaſta ſolitudine in qua nullus teſtis reperiretur at enim Deus in hũc animaduertet, ita vt pęna ab omnibus intelligatur, cum ſit in loco omnibus conſpicuo. Et deni-

ſtulti ore Parabola ergo in ſtulti ore ſpinæ comparatur dolore excruciantiæ cæteros, cum is prouerbiales ſententias vſurpet, quas idem vecors non intelligat.

10 *iudicium determinat cauſas* רב מחולל כל rau mecholel col. רב rau vero deducitur ex illis רבי המלך optimates regis. Ea ergo erit vis, optimatem, magnatemq; inter populum, omnes coercere, vniuerſiſq; imperare, ſtultoq; mercedem pendere, quem ſeruire cogat, ab eodemq; pænas rebellibus infligi, nam עברים ouerim rebelles ſigni-
Ierem.41.v.1 ficat, iuxta illud quare tu es contumax. Lubet etiam aliam deferre expoſitionem, hunc nempe verſiculum cum ſuperiori connectendum, voce autem רב rau ſignificari multitudinem, & copiam, iuxta illud רב לחם rau lachem, itaut is ſenſus emergat; ſtultus qui multus eſt in parabolis vulnerat vniuerſos tanquam ſpina in ebrij manu: qui vero mercedem tum ſtulto, tum peruicaci perſoluit, legem infringit; nec .n. poſtea facultas erit qua iidem coerceantur, inuitique cogantur ad ſilentium, ad quod faciunt illa trangreſsi ſunt, & pænis afficientur.

hic c.22.v.3.

LEVI GHERSOM.

7 *pulchras habet claudus tibias* דליו daliu .i. altiora ſunt claudi crura, cum alterum altero ſit longius, ex quo efficitur, vt is recte incedere nequeat; idemq; eſt negotium de parabola, quam ſtultus ore verſet, nec .n. conſentit cum ijs, quæ ab eodem inſinuantur propterea quod in illa memoranda aliquid vel addat, vel detrahat.

8 *Sicut qui mittit lapidem* כצרור Sicut vinculum cui inſit lapis pretioſus cum lapidibus fundæ, cui haud margarita ad ponenda eſt, ita haud ſtulto honor eſt tribuendus .i. ſapiẽtia, qua ille ſit prorſus indignus ſapientia vero honoris appellationẽ habet, quod in ea mortaliũ decus, ſplendorq; conſiſtat; vt ideo dicatur, gloriam ſapientes poſſidebunt.

hic c.3.v.35. 9 *quomodo ſi ſpina* Quemadmodum ſpina in ebrij manus deuenit, a qua lædatur, eaq; excipere negligat, quæ vtilia futura erant, vel ſaltem quæ nullum damnum eſſent allatura; ita ſe res habet in prouerbio, quod a ſtulto vſurpetur, is .n. ex vniuerſis rationibus, quibus illud intelligi poteſt eas tantum, quæ noxiæ futuræ ſint in medium profert.

10 *iudicium* רב מחולל rau mecholel. Quilibet princeps, qui in iurgijs, diſſenſioneque verſetur omnes morti præbet, perditque: idem vero ſtultos, nefarioſq; beneficijs cumulat, vt eos ſibi adiungat. Hic etiã alter ſenſus eſſe poteſt. Sæpe reperitur, qui vniuerſum mortaliũ genus moleſtia, doloreq; afficiat, idem tamen benefacit ſtultis, criminoſiſq; quos aptos arbitretur, vt ſocios habeat. Et denique hęc aliam admittant explicationem. Princeps qui vniuerſos terrore percellit, debili-

debilitatque ob inſignia damna,quibus afficiuntur ſtultus videbitur: perditi vero,qui mercedem reportant ab eodem: ob incredibilem voluptatem, quam ex aliorum calamitate, exitioq; percipiunt,haud animaduertunt, ſe etiam ita lædi, calamitateq; premi; quo quidem eorum vecordia,morumq; improbitas plane declaratur.

Verſ. XI. XII.

11 Sicut canis, qui reuertitur ad vomitum ſuum: ſic imprudens,qui [a] iterat ſtultitiam ſuam.

12 Vidiſti hominem ſapientem ſibi videri: [b] magis illo ſpem habebit inſipiens.

VAR. LEC.

a Syr. qui contemnit. b Chal. melior eſt ille ſtultus.

A. ABEN EZRA.

11 *Sicut canis* Poſtquam canis cibum euomuerit, eundem ſubinde reſumit: ita ſtultus altera vice dementem ſe præbet in ſua vecordi actione,nec ullo pudore ſuffunditur.

12 *vidiſti hominem ſapientem ſibi videri* An contemplatus es virum qui ex oculorum iudicio ſibi ſapere uideatur? inertem nimirum, quiq; deſidia torpeſcat: his autem conſentiunt illa, ſapientior ſibi uidetur piger ſeptem &c. hic v.16.

magis illo ſpem habebit inſipiens Sperandum eſt hunc ſibi ſapientem inerti dementiorem futurum. Vel etiam ita exponito Sperat tamē ſtultus futurū,ut magis ſibi eueniant,quæ a Deo expectat,quā inerti.

LEVI GHERS.

11 *Sicut canis* Quemadmodum canis ad id comedendum regreditur,quod iam euomuerat,nec animaduertit hoc ſibi noxium fuiſſe, ita pariter ſe res habet in ſtulto, qui dementiam ſuam renouat, poſtquam perſpectum habet ab ea ante calamitatem ſibi procreatam fuiſſe.

12 *vidiſti hominem* An virum animaduertiſti, qui licet ſapientiæ vere ſit expers, ſe tamen ſapientem arbitretur? maior ſpes relinquitur de ſtulto,quàm de illo, futurum nimirum ut is ſapientiæ poſſeſſione fruatur,qui .n. ſibi ſapiens uidetur, ea ſapientiæ parte contentus eſt.quam ût arbitratur adeptus eſt, nec amplius in illa comparāda laborat: ſtultus uero,qui ſibi ſapere non uidetur,imbecillitatis ſuę conſcius ſummum ſtudium in ſapientia adipiſcenda collocat.

facta ſint fores, vt quiſq; ad opus ſuũ progrediatur, ſed tamen deſes adhuc in lecto deliciatur.

15 *& laborat ſi ad os ſuum eam conuerterit* Fatigatur cum diligẽter perſcrutatus fuerit, vt manum ad os adducat; verum rerum omniũ copia deſtituitur. Neceſſe eſt ergo viro ſolerti, vt ea, quibus vitam ſuſtentet, diligenter paret.

16 *ſapientior ſibi piger videtur ſeptem* Non immerito ſeptem illos eſſe affirmabis, qui regio conſpectui adſiſtant.

loquentibus ſententias Quiq; poſtquam interrogati fuerint a rege ſcite reſpondeãt. Haud ergo deſidis huius mores ſunt arripiendi.

LEVI GHERSOM.

13 *dicit piger* Deſes ob inertiam, qua torpet e domo ſua egredi negat ad aliquid peragendum, neque ſtudio rerum vacat; quodſi quandoque e domo progredi cogatur, obuiũ ſibi habere videtur truculentũ leonem in ea via, quam ſit initurus, & leænam in plateis, a qua diſcerpatur, ideoq; a foribus ædis ſuę ſeſe abſtrahere negat.

14 *Sicut oſtium vertitur in cardine ſuo* Quemadmodum oſtium ſemper in cardine ſuo voluitur, nec vnquam ab eo auellitur, ita iners nimius eſt ſomni amator, cum inertia ſomnum conciliet.

15 *& laborat ſi ad os ſuum eam conuerterit* Inquit aũt hyperbolicos ita inertia ſopitum deſidem, vt nec ori manum admoueat ad cibum capiendũ, perinde ac ſi manũ abſcondiſſet in urnula, eamq; inde abſtrahere nequiret: Hęc autẽ eo recidunt, ut declarent, ob inſignem deſidiam nec manuumquidem opera ad alimẽta neceſſaria uti uelle.

16 *Sapientior ſibi piger videtur ſeptem viris* Deſes maiori ſibi ſapiẽtia pollere uidetur, quam multi ſapientia exculti, qui cuilibet roganti cuiuſlibet rationem redderent.

Verſ. XVII. XVIII. XIX.

17 Sicut qui apprehendit auribus canem, ſic qui tranſit impatiens, & commiſcetur rixæ alterius.

18 Sicut noxius eſt qui mittit ſagittas, & lanceas in mortem.

19 Ita vir qui fraudulenter nocet amico ſuo: & cum fuerit deprehenſus dicit. Ludens feci.

VAR.

VAR. LECT.

a Chal. ſic eſt ille qui contendit, & rixatur in cauſa, quæ non eſt ſua. b Chal. Sicut ille qui deijciens ſe, emittit ſagittas acutas mortis: Syr. Sicut faſtuoſi proijciunt verba velut ſagittas acutas mortiferas. c Chal. ludens ludebam.

SALOM. ISAC.

17 *qui tranſit impatiens* Qui tranſit, ut ob alienam litem ſuccenſeat, ſimilis eſt ei, qui canis aurem prehendens ſe abſque ulla cauſa ab eodem morderi curat.

18 *Sicut noxius eſt* כמתלהלה chemithlahleha .i. Sicut qui laborat ſcintillis ignis excutiendis.

mittit ſagittas היורה זקים haioreh zikkim .i. qui ſcintillas ignis elicit emittitue, ad mentem illorum, & in ſcintillis, quas ſuccendiſtis,
Eſaie.50.v.11 quę oĩa vim habent illorum ignis fulgor, ac ſcintillæ Aliter etiam זיקים ziKKim exponitur habet enim fundæ ſignificationem, coinciditq; cum illis lapides fundæ impoſiti זיקתא ziKta autem non diſſimilis uox in Talmud uſurpatur. Vt etiam quis ſagittas, mortemq; proijcit, ita ſe gerit uir fraudulentus, amicum a uitæ ad mortis uiam ſeducens.

& cum fuerit deprehenſus Cum autem quis alterum ſupplantare animaduerterit, tum is ſe iocari affirmabit.

A. ABEN EZRA.

17 *Sicut qui apprehendit* כמחזיק machazik. deſideratur Caph uox cõparationis Qui auriculas canis apprehendit, a quo ſe continere deberet, ſimilis uidetur ei, qui excandeſcit ob litem alienam.

miſcetur rixa מתעבר mith habber .i. Qui ira inflammatur in lite, & diſſenſione. Ira uero עברה heura appellatur, quaſi exceſſus, quod rationis modos excedat.

18 *Sicut noxius eſt* כמתלהלה chemithlahleha .i. ſicut qui ſe inſanum facit, & ſimulat, non diſsimili forma ab illis ותלה ארץ מצרים uateleh erets mitſraim .i. dementata fuit terra AEgypti q.d. conſiliũ
Gen.47.v.13. eorum irritum fuit. Ea ergo uidetur horum mens ſicut qui ſe mente captum fingit ſcintillas ignis emittit, ſagittas; telaq; lethalia proijcit.

Ludens feci משחק meſacheK .i. alios deridet.

ita vir Ita qui fraudulenter imponit amico, ſocio conquerenti ait

te

te ego deluſi: tibi ego impoſui. Sed enim huiuſmodi mores deteſtandi.

LEVI GHERSOM.

17 *ſicut qui apprehendit* Qui ſeſe ingerit, iraq; percellitur ob litem, quæ nihil ſua interſit, ſimilis uidetur ei, qui cibum a cane depoſcat, ideoq; eiuſdem aures prehendat, qui quidem ita uidetur optare, ut ab eo morſu corripiatur.

18 *Sicut noxius eſt* כמתלהלה chemithlahleha Sicut quiſpiam ſe labore feſſū atriumq; expertē ad malū præſtandū prȩſefert, qui cum poſtea locum accomodatum inuenerit ſcintillas igneas emittit, ſagittas, ac mortē iacit: huic autem conſentiunt illa. Contritum, humilemque ſe oſtendet, & cadet cum fortibus eius congregatio pauperum. pſ.heb. 10. v. 10

Ita vir qui fraudulenter Ita attendenti conſtabit, qui alteri fraudulenter imponit, id præſtitiſſe ob ludibrium, atq; ſubſannandi gratia.

Verſ. XX. XXI. XXII.

20 Cum defecerint ligna extinguetur ignis: & ſuſurrone ſubſtracto iurgia conquieſcent.

21 Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem: ſic homo iracundus ſuſcitat rixas.

22 Verba ſuſurronis [a] quaſi ſimplicia, & ipſa perueniunt ad [b] intima ventris.

VAR. LEC.

a Chal. conterunt eum. Syr. verba iracundi perturbant. b Syr. ad interiora cordis.

SALOM. ISAC.

20 *cum defecerint ligna* Hæc duo inter ſe conueniunt, quoniam vt remotis lignis extinguitur ignis, ita amoto ſuſurrone, qui lingua profana liti vacantes inter ſe miſceat, ceſſabit diſceptatio.

21 *ſicut carbones ad prunas* Velut carbones igniti prunis fere emortuis exſuſcitandis, & ligna igni ſuccendendo ſunt accommodata .i. vir litigioſus ſerendæ liti, & contentioni eſt, opportunus.

22 *quaſi ſimplicia* כמתלהמים chemithlahamim. Vox hæc idem eſt, ac מתלחמים mithlachamim .i. ſuſurronis verba ſunt tanquam bellum gerentia. Rabbini vero hanc eidem interpretationem adhibuerunt,

in-

inquiuntq; idem eſſe, ac כמתלחם che mith lahem .i. verba delatorū ſunt eis tanquam mors.

ad intima ventris Hæc eſt mors ex hydropiſis morbo.

A. ABEN EZRA.

20 *cum defecerint ligna* באפס beephes .i. quando non aderunt ligna.

iurgia conquieſcent ישתק ijſtok A paraphraſte autem vox maharis מחריש vertitur שתיק ſatiK .i. ſilentio vtens, q.d. ſilebit iurgator.

21 *ſicut carbones* פחם pechem. vox hæc deſumitur ex illis pluet
pſ.11.v.7. ſuper peccatores פחים pachim .i. laqueos, vbi duo hæ voces פחם pechem, & pachim פחים ſynonima ſunt omnino: פחם pachim autem eſt exigendum ad normam כסמיר ſamir, vt mem ſit radicale. Hic ergo verſiculus a ſuperiori prorſus eſt diuerſus.
pſ.37.v.1. *ſuſcitat rixas* לחרחר lecharchar .i. ad litibus ſeſe immiſcendum Deducitur vero ex illis אל תתחר al tithchar .i. ne miſcearis malignis.
Iud.5.v.26. 22 *verba ſuſurronis quaſi ſimplicia* כמתלהמים chemithlahamim vox hæc tranſpoſitis litteris deducitur ab illis, הלמה halemah percuſſitq;
Iud.5.v.26. Siſſaram, & eſt verbum actiuum; ad normam illius התגלחו hitgalechu .i. poſtquam raſus fuerit Hazarius. Ita igitur expones; verba
num.6 v.19 ſuſurronis ſunt tanquam plagæ, & vulnera.

ſuſurronis נרגן nigan Eſt fraudulentus, ad mentem illorum venite, & percutiamus eum lingua .i. ſermonibus.

Ierem.18.v.18 *ad intima ventris* Hæc cor, mentemque inſinuant.

LEVI GHERSOM.

20 *cum defecerint ligna* Quemadmodum remota eſca lignorum ignis extinguitur, ita amandato ſuſurrone, iurgia, diſſidiaque ferente, ſilentium imponitur liti.

21 *Sicut carbones ad prunas* Quemadmodum e carbone prouenifit prunæ, quibus comburantur, aboleanturq; vniuerſa propinqua: vt etiam ex lignis excitatur ignis, quo res vicinæ abſumantur, ita ex ſeditioſo, contentioſoq; viro diſſidia inter mortales diſſeminari ſolent, ob quæ ruant, penituſq; e medio tollantur.

22 *verba ſuſurronis quaſi ſimplicia* .i. quaſi interrupta ſunt ſuſurronis verba; hic .n. mos eſt dementium, quiq; aliorum negotijs ſeſe inmiſcent, vt eam ſui ſpeciem præſeferant, perinde ac ſi interrupto ſermone vterentur, illud .n. ſępius vſurpant, haud tibi cuncta recenſebo; haud totam rei ſeriem tibi expono, quę quidem vehementem faciunt impreſsionem in auditoris animo, huiuſmodiq; verba in penetralia mentis audientis deſcendunt ad hanc ferme rationem, vt is ſibi perſuadeat, quę ab altero ſilentio prętermiſſa ſunt, longe grauiora eſſe ijs, quę narrata fuerint. Ver.

Verſ. XXIII. XXIV. XXV. XXVI. XXVII.

23 ᵃ Quomodo ſi argento ſolido ornare velis vas fictile, ſic labia tumentia cum peſſimo corde ſociata.

24 Labijs ſuis intelligitur inimicus, ᵇ cum in corde tractauerit dolos.

25 ᶜ Quando ſubmiſerit vocem ſuam, ne crediderís ei: quoniam ſeptem ᵈ nequitiæ ſunt in corde illius.

26 Qui operit odium ᵉ fraudulenter, reuelabitur malitia eius in concilio.

27 Qui fodit foueam, incidet in eam; & qui voluit lapidem, reuertetur ad eum.

VAR. LEC.

a Chal. ſicut argentum fæculētum; quo opertum eſt vas fictile, ſic labia incenſa, & cor peſſimum. b Chal. & in interioribus reponit fraudulentiam. c Chal. ſi deprecatus fuerit voce ſua. d Chal. mala. e Chal. in contritione. Syr. in corde ſuo.

SALOM. ISAC.

23 *quomodo ſi argento ſolido* כסף סיגים מצפה cheſeph ſighim metſuppeh, ideſt argentum ſcoriarum obductum vaſi fictili. Quemadmodum argenti ſcoriæ telluri admixtæ, quando illud expurgatur ita prorſus collucent, ac ſplendent, ac ſi purum argentum eſſent, licet nullo ſint vſui, ita non diſſimilia sūt labia exardētia, & cor iniquum; nam his mortales ſectantur, vt eos ſermonis lenocinijs decipiant, aliud quidem ore promentes, aliud animo fouentes.

cum peſſimo corde Ij ſe amicos præſeferunt, licet reipſa ſint hoſtes infenſiſſimi.

labia tumentia דולקים dolekim .i. maledica, quęq; alios conſectantur, nam vox hæc coincidit cum illis quia perſecutus es me. gen. 31. v. 36

24 *labijs ſuis intelligitur inimicus* ינכר שונא iinnacher ſone .i. hoſtē ſe ſermone diſſimulat, ne infenſo eſſe animo cognoſcatur. ינכר iinacher autem diſſimulare, ſeu negare ſignificat.

26 *operit odium fraudulenter* במשאון bemaſſaon .i. in obſcuritate. Qui res ſuas agit in tenebris, & occultat Deo inuiſa in tenebrarū caligine, nam משאון maſſaon tenebricoſam uaſtitatem ſignificat, huius ad extremum flagitia reuelabuntur in publico conuentu, in quo hunc flagitioſum eſſe intelligent.

27 *qui fodit foueam* Vt de Balahamo conſtat, qui BalaKo perſuaſit ut curaret, Iſraelitas piaculo ſe obſtringere, quo conſilio uiginti quattuor mille Iſraelitę interempti ſunt, hic ergo cū ad Medianitas cōfugiſſet ad mercedem reportandam ob Iſraelitas, trucidatus fuit.

qui voluit lapidem Is deniq; eſt exitus inſidias alteri ſtruentis, ut in iiſdem capiatur.

voluit Qui lapidem a loco aliquo ad alterum reuoluit, ut cæteri offendant, impingantque. Agadah autem hæc exponit de Abimelech, qui ſeptuaginta fratres interfecerit ſuper lapidem vnum, qui

Iud. c. 9. v. 53. deniq; lapidis ictu interemptus fuerit, iuxta illud, & ecce una mulier fragmen molæ deſuper iaciens illiſit capiti Abimelech, & confregit cerebrum eius.

A. ABEN EZRA.

Quinque hic uerſiculi mutuo connectuntur.

23 *argento ſolido* כסף סיגים cheſeph ſighim .i. argentum ſcoriariū nam argenti uox cum ſighim .i. ſcorijs conſtruitur. q. d. argentum ſcorijs carens.

labia tumentia דולקים .i. ardentia, deducitur .n. a דלקת dalaKtha .i. cōbuſtio; argenti porrò fit mentio, quod exardeſcens flamma argento ſit ſimilis: teſtæ autem comparatur cogitatio, qua alium odio proſequimur. Quare hæc ita expones ſimilia ſunt argento ſcorijs repurgato, teſtæque obducto labia exardeſcentia, & ſuccendentia; ut .n. argentum planę cognoſcitur cum uaſi fictili inductum eſt, ita qui alios inuiſos habet, ſermone, labijſq; inflammatis ſe cognoſcendum prodit.

24 *cum in corde* ובקרבו ישית מרמה ubkirbo iaſith mirmah, & in præcordijs ſuis dolū collocabit: hoc eſt in cordis ſui penetralibus fraudem reponet, qua amicum ſe circumuenturum machinatur.

25 *quando ſubmiſerit vocem* כי יחנן קולו chi iechanen Kolo quando uocem ſuam blandam, grataműq; reddiderit .i. quando te hoſtis blādo, benignoq; ſermone alloquetur, ne fidem adhibeas; fouet .n. corde ſeptem illa, quæ Deus in primis deteſtatur, ut eadem præſtet, ea inquam ſeptem, quæ recenſentur in uerſ. ſex odit Deus &c.

prou. c. 6. v. 16. 26 *qui operit odium* תכסה techaſſeh .i. teget ſeſe odium in hoſtis animo.

fraudulenter במשאון bemaſſaon .i. ad exitium ſuum, quo mulctabitur, odium, maleuolentiamq; ſuam occultat, tunc .n. in eundem ſtatu

tuta

tuta pæna patefiet in medio concilij, nempe in propatulo, & publico conſeſſu.

27 *qui fodit foueam* Exempla huius ſunt, tum qui foueam ſtruat in quam mox corruat, tum qui uoluit, rotatq; lapidem, quo alium percutiat, qui quidem in rotantem recidat; Deus .n. illius opera, a quo plagas reportabit, pœnam ab huiuſmodi repoſcet. Hanc etiam libet adducere expoſitionem.

qui voluit lapidem גולל golel Vox hæc eandem uim habent, quam גללו את האבן galelu eth haeuen, & reuoluerūt lapidem q.d. quemadmodum quis in gyrum ingens ſaxum uoluit, in eūdem locum idem uoluitur, ita qui malū ſocio ſuo molitur, eidem ob noxius erit; illud .n. in auctoris caput reuoluetur. Gen.c.29. v.7.

LEVI GHERS.

23 *quo modo ſi argento ſolido* Quemadmodum argentum cum ſuis ſcorijs ſi teſtæ obducatur, ob ſpeciem quam ſui præbet, optimi argenti loco ducitur, licet haud ita ſit, quod autem ſub eodem latet res eſt in primis abiecta, ita ſe res habet in labijs, quibus licet quiſpiā alteri amicitiā, ſocietatēue appetere uideatur, malū tñ machinātur.

tumentia דולקים doleKim idem ac רודפים rodephim .i. quæ ſectantur, ex uerbis enim amicus hic ęſtimabitur, præcordia tamen ea fouēt, quę nullum afferant emolumentum: Verba etiam huius argenti ſimilia uidebuntur, licet reipſa ſint argentum ſcorijs concretum, quod argenti ſpeciem prębet, licet haud ita ſit.

24 *labijs ſuis intelligitur* יִנָּכֵר ijnnacher .i. diſsimulabit Maleuolus ergo id labijs ſuis prę ſtat, ne maleuolentia, qua laborat agnoſcatur: at enim animo uerſat fraudem, qua hoſtem ſuum in caſſes pelliciat.

25 *quando ſubmiſerit vocem* Quando ſermone grato blanditus tibi fuerit, ne ei fidas, poſtquam intellexeris, hunc ſe tibi hoſtem prę ſtare; multa .n. flagitioſa animo occultat, licet ore uerba fallacia, & blanda promat.

26 *qui operit odium fraudulenter* במשאון bemaſſaon .i. propter deſertū. Quaſi dicas tegit odiū propter שאון ſaon .i. propter terram deſertam; ſperat .n. ſe illum in ſolitudine, terraq; deſerta reperturum nec alter ſibi cauet, cū ille ſe amicū ſimulet, ita .n. hūc e medio tollet nullo prorſus arbitro inſpectante. Deus autem quę in occulto facta ſunt patefieri curat in propatulo, & in cętu ſpectatorum, conſentaneamq; pęnam repetit ob ea, quę clam geſſit. Sed alia adhiberi poteſt explicatio, futurum vt Deus hunc puniat, quando hunc malo mulctabit, ſecus quam ille ſibi perſuadebat odium ſuum occultans, vt hoſti ſuo calamitatem inferret in vaſta ſolitudine in qua nullus teſtis reperiretur at enim Deus in hūc animaduertet, ita vt pęna ab omnibus intelligatur, cum ſit in loco omnibus conſpicuo. Et deni-

que ea vis erit, futurum vt calamitas, qua hoſtem ſuum vexare cogitabat diuina opera patefiat, atq; in frequentiſsimo cætu propaletur.

27 *qui fodit foueam* Atq; id quidem hac ratione continget, cum is in foueam deijcietur, quam hoſti ſuo ſtruxerat, licet haud aliis pateret hãc ad hoſtem perdendum effoſſam fuiſſe: cum item reuoluet in hunc ſaxum, quod alter ad perniciem hoſtis contorſerat, quæ quidem eſt pœna conſentanea.

Verſ. XXVIII.

28 [a] Lingua fallax non amat veritatem, & os lubricum operatur ruinas.

VAR. LECT.

[a] *Chal. os biſidum. Syr. os eiectionis.*

SALOMON ISACIDES.

28 *non amat veritatem* ישנא דכיו iiſne dachau. Qui linguæ ſuſurronis aures præbet odio inſequitur ſibi proſtratos, vt conſtat de Saule, qui cum liuidi detractoris ſermoni acquieuiſſet Dauidem inſectatus eſt, & Nobem contrucidauit.

os lubricum פה חלק peh calaK .i. os quod blando, molliq; ſermone vtitur.

operatur ruinas Cum .n. quis blando obloquentis ori acquieſcit a Deo arcetur, repelliturue.

A. ABEN EZRA.

28 *non amat veritatem* יִשְׂנָא דַכָּיו iiſne dachau: hæc tum in priori tũ in poſteriori verſiculi parte vſui ſunt ad hũc ſenſum. Vir protritus inuiſam habet linguam, quę mendacem ſermonem efferat; idem etiam deteſtatur os blanda proloquens, quodq; exitium inferat; cũ nimirum in cauſa ſit, vt alter emandetur, & depellatur.

LEVI GHERSOM.

27 *lingua fallax* Qui lingua mendaci laborat, eos odit, quos mendaciis ſuis attriuit, licet ab iis nullum detrimentũ reportarit: quin eoſdem odio proſequitur ſolum ob damna, quibus hos affecit ſibi perſuadens, inuiſum ſe illis eſſe ob mala, quibus affecti ſint.

os lubricum operatur ruinas פה חלק יעשה מדחה peh chalak iahaſeh midche .i. os blandum fugabit huiuſmodi odium q.d. Quando qui peſſumdati ſunt calamitatis ſuæ auctorem blando ſermone alloquẽtur, in eoq; ſpem ſuam collocare videbuntur, itaut nulla ratione cogitent, hunc illum fuiſſe, qui tanta mala ingeſſerit, tunc inquam os blandum expulſionem, ruinamq; remouebit.

CAP.

CAP. VIGESIMVMSEPTIMVM.

Verſ. I. II.

1 Ne glorieris in craſtinum, ignorans quid ᵃ ſuper-
uentura pariat dies.
2 Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, &
non labia tua.

VARIÆ LECTIONES.

ᵃ *Chal. quid paritura ſit hodierna dies.*

SALOMON ISACIDES.

1 *ne glorioſus appareas* Ne in pręſentia glorieris ob id, quod craſtina die ſit euenturum, ignorans quid ſuperuentura pariat dies; fieri enim poteſt, vt aliquid hodie ſuperueniat aduerſi, quod quæ inſequenti die te effecturum cogitaueras, irrita reddat.

A. ABEN EZRA.

Connectuntur hi duo verſiculi.

1 *ne glorieris in craſtinum* Ne te iactes glorioſe de eleemoſina ad craſtinam diem, itaut inquias cras hanc præſtabo.

pariat dies ילד ieled, quæ vox coincidit cum illis תולדות יעקוב toledoth Iacob .i. euentus, & caſus, quaſi euentus, & caſus pariantur: ne igitur glorieris ignorans, quid tibi ſit euenturum ob varia, quæ in dies contingunt, ne illud inſequenti die præſtare poſſis, iuxta illud vulgatum, ſi non hodie, quando? Gen. cap. 25. alludit forte qui non eſt hodie, cras minus aptus erit.

2 *laudet te alienus* Poſtquã negotia peregeris alieno ore lauderis.

non os tuum ante opus.

extraneus & non labia tua Idem diuerſis verbis repetitur.

LEVI GHERSOM.

1 *ne glorieris in craſtinum* Ne ob id glorieris, quod craſtina die te effecturum confidas. neque .n. conſtat tibi, quid eo die ſit euẽturũ: ea .n. forte tibi repente contingent, quæ impediant, quominus cogitata tua præſtare queas.

2 *laudet te alienus* Ea vero, quæ geſſeris haud tibi honorifice prædicanda ſunt, cum id ſit improbæ conſuetudinis; ſatius .n. eſt, vt ab alieno ore, non a tuo met laudibus extollaris.

Verſ. III. IV.

3 Graue eſt ſaxum, & oneroſa arena, ſed ira ſtulti v-
troque grauior.
4 [a] Ira non habet miſericordiam, nec erumpens fu-
ror: [b] & impetum concitati ferre quis poterit?

VAR. LECT.

a Chal. crudelitas eſt ira, & inundatio eſt furor. Syr. audacia eſt ira, & furoris impetus. b Chal. quis ſtabit coram zelo? Syr. quis ſtabit ante zelotem?

SALOM. ISAC.

3 *oneroſa* כֹּבֶד netel .i. pondus.

ira ſtulti Stultus qui Deo iram ciet, eãdem in vniuerſum redundere curat.

4 *impetum concitati ferre quis poterit* מִי יַעֲמֹד לִפְנֵי קִנְאָה mi iahamod liphne Kinah .i. quis ſtabit ante ęmulationem, Quis nẽpe obſtabit zelotypię, qua ęmulator vltionem ſumit?

A. ABEN EZRA.

3 *graue eſt ſaxum* כֹּבֶד אֶבֶן coued euen .i. ſaxi grauitas, hæ .n. duę voces syntacticę ſunt.

oneroſa arena נֵטֶל netel Vox hęc a paraphraſte exponitur ונטיל & tulit. Explicatio vero ea eſt, par eſt ſaxi, arenæq; pondus quoad grauitatem, at ſtulti ira vtroq; grauior eſt.

4 *ira non habet miſericordiam* אַכְזְרִיּוּת חֵמָה achzariut chemah .i. ſæuitiaq; (eſt) iræ, nam vox achzariuth conſtruitur cum chemah, quod ab ira ſæuitia ortum habeat.

nec erumpens furor שֶׁטֶף אַף ſeteph aph .i. furoris eſt inundare Hæc autem eruptio ſub oculos ponit actiones eius, qui furore percitus ſit, qui quidem furor eſt inſtar aquarum cuncta peruadentium. Hæc ergo eam vim habent, ſæuitia ex ira, & irruptio ob furorem inter ſe maxime conueniunt, quod vtraque grauis ſit.

impetum concitati ſpiritus quis ferre poterit מִי יַעֲמֹד לִפְנֵי קִנְאָה mi iahamod liphne Kinah, quis obſiſtet zelotypię. Quis inquam zelotypo obſiſtere poterit, cum zelotypia ijs vtriſq; ſit grauior, & acerbior, hæc .n. vtraq; illa gignit, vt teſtantur illa, quia zelus eſt furor viri, cum nimirum zelotypia iram gignat.

LEVI GHERSOM.

3 *graue eſt ſaxum* Eſt quidem ſaxum ferenti pergraue pondus, idemque eſt de arenæ onere; ſed enim vtroque grauius eſt ſtulti iram ferre.

4 *ira non habet miſericordiam* אכזריות חמה achzariuth chemah .i. ſæuitia eſt iræ. Ira ergo ad ſæuitiã adducit, qui .n. ira percitus eſt nulla eius miſeratione tangitur, cui iratus eſt.

erumpens furor שטף אף ſeteph aph. furoris eſt eruptio, Ira autem eſt tanquam aquæ vis cuncta permeans, & abolens. Verum enimuero inuidia longe grauior eſt, & acerbior; qui .n. inuidia laborat aliorum bonis contemplandis angitur, magiſq; tum ſibi, tum alijs mala optat, quam vt tum ipſe, tum alij bonis gaudeant, quemadmodũ narratur de duobus, cupido ſcilicet, & inuido, quorum mores cum rex perſpectus haberet, ea ſe ijs conceſſurum affirmauit, quę regiæ poteſtati, liberalitatiq; cõſentanea eſſent; poſtularet alter poſtulata relaturus: cum alter poſtea peteret duplo magis habiturus eſſet Cupidus ergo noluit anteuertere, vt duplo plus quam inuidus donaretur, ſed enim inuidus nihil ſibi vtile poſtulare voluit, cum ægre ferret cum altero bene agi, ſtatimq; regem rogauit, ſibi oculum erui, quo ſocius vtroque orbaretur.

Verſ. V. VI.

5 Melior eſt manifeſta correptio, quam amor abſconditus.

6 [a] Meliora ſunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oſcula odientis.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. pulchra ſunt vulnera diligentis, & mala oſcula odientis.*

SALOMON ISACIDES.

6 *fraudulenta* נעתרות nahtaroth. Vox hæc copiam, magnitudinemque ſignificat, iuxta vim illorum העתרתם hahtarthem .i. multiplicaſtis ſuper me verba. Ezech. 35. v. 13.

A. ABEN EZRA.

5 *correptio* Vox hæc duplici loco vſuuenit, ad hunc ſenſum. Correptio manifeſta, qua quis palam corripitur, melior eſt caſtigatione

bene-

beneuolentiæ abſconditæ, cum ſcilicet quis clam ab amicis increpā tur, ea inquam vtilior, atq; præſtantior eſt occulta; quod in propatulo quis pudore ſuffundatur, & ad bonam frugem reducatur.

6 meliora ſunt vulnera diligentis נאמנים neemanim .i. Valida ſunt diligentis vulnera, qui nimirum eum, qui caſtigatione indigeat publice vulneret, & contundat, itaut emendetur. Verum qui hoſtis eſt eundem oſculis ardentioribus, & plurimis petit, nec illum arguit, quo impietatis ſuę laqueis irretiatur.

fraudulenta נעתרות nahtaroth .i. conferta, & ſpiſſa oſcula. Vel etiā vehementia, itaut vox hæc reſpondeat ſuperiori נאמנים ad vim illo-
Ezech. 35. v. 13. rum העתרתם עלי multiplicaſtis, vel congeſſiſtis ſuper me.

LEVI GHERSOM.

5 melior Vtilior eſt correptio, & iurgium, quo quis amicum aperte inſectatur, vt eundem ſcelerum, quibus ſe contaminauit, arguat, amore, & beneuolentia occulta, cuius nulla ſigna, & argumenta pālam extent; huius .n. amoris nullus eſt fructus.

6 meliora ſunt vulnera נאמנים neemanim .i. fidelia. Vulnera, quę ab amico infliguntur, fide & integritate ſunt prædita; ad pręclarum .n. finem diriguntur, tum vt alter corripiatur, tum etiam, vt malis ſubducatur, quemadmodum illi contingit, qui cum fratrem, vel conſanguineum cęteris immodeſte animaduerterit mala inferre, vel eoſdem ignominioſis probis inſectari, qui quidem ſilentio vtantur, vt deinde acerbe ulciſcantur; hic .n. vt hunc diſcrimini ſubducat iiſdem inſpectantibus eum quam primū verberat ob ea, quæ in eos dixerit, effeceritue, atq; ita illos delinit, alterumq; ab horum manibus ſubducit. Verum ſecus contingit in oſculis maleuoli, qui quidem beneuolentiam pręſefert, vt alterum ſupplantet, atq; in arbitrij ſui caſſes adigat.

Verſ. VII.

7 Anima ſaturata calcabit fauum: & anima eſuriens ᵃ etiam amarum pro dulci ſumet.

VAR. LECT.

a Chal. quidquid amarum eſt dulce eſt animæ eſurienti. Syr. animæ eſurienti etiam amara dulcia erunt.

SALOM. ISAC.

7 calcabit fauum Pedibus proteret fauum qui ſatur eſt, ad ſenſum illo-

illorum conculcabimus inſurgentes in nos.

etiam amarum כל מר col mar .i. vniuerſa amara dulcia exiſtimat famеſcens: Hæc etiam exponenda ſunt de ſacræ legis ſtudioſo, qui ſe ſaturum præſeferat; hic .n. cum ſacrę legis verba egregio animi conatu non appetat, etiam rationes, quæ altius in animo defigantur nihili facit. Qui vero huius vehementi deſiderio exardeſcit ea etiā, quæ cum laboris acerbitate acquiſiuerit, ſuauiſſima arbitratur. pſ. 44. v. 6.

A. ABEN EZRA.

Calcabit תבוס tauus conculcabit.

etiam amarum pro dulci ſumet Vniuerſa quę amara ſunt quando quis eſuriet, ſuauia, iucundaq; iudicabit.

LEVI GHERSOM.

7 *Anima ſaturata* Qui animo ſaturo eſt, cum nimirum contentus ſit ſorte ſua, gaudeatq; ea parte, quā obtinuerit, hic etiam dulcia pedibus conculcabit, hoc eſt, haud a diuitijs ſe turbari patietur, nec ad eas acquirendas induſtriam ſuam conuertet, ne ad illas quidem, quæ ſuaui, iucunda, honeſtaq; ratione comparentur.

anima eſuriens Sed qui animi cupiditate, eſurieq; laborat, ita vehementer ad diuitias perturbatus abripitur, vt etiam quæ obtinentur difficulter, grauiterq;, ac acerba contentione, & per nefas ſuauiſſimæ videantur ob ſingularem harum facultatum cupiditatem. Huius ergo verſiculi quoad litteræ planum ſenſum veritas, viſque patet, & eſt quædam adhortatio, ne vir magna cibi copia opplere ſe ſtudeat, cum inde adducatur ad ſpernenda, quæ ſuauiſſima ſunt; tum etiam ne immoderata eſurie ſe angi patiatur, cum ideo etiam amara appetere cogatur, ſed vſitatam viuendi rationem amplectatur. Videtur etiam verſiculus hic cum ſuperiori coniunctus, itaut moneamur, oſcula maleuoli comparari mellis fauo, qui a ſaturo edatur, qui ideo cibos vtero congeſtos euomere cogatur; vulnera item amici ſimilia eſſe cibo amaro, quo fameſcens veſcatur, qui quidem ob eſuriem haud amaram vim ſentiat, ex quo quidem is fructus conſtat, vt amaris comedendis vitam protrahat; ſecus vero contingat faturo, fauo veſcenti.

Verſ. VIII.

8 Sicut auis • traſmigrans de nido ſuo: ſic vir qui • derelinquit locum ſuum.

VAR. LECT.

Syr. transferens nidum ſuum . b *Chal. qui mutat* . *Syr. qui inſtabilis mutatur a loco ſuo* .

SALOMON ISACIDES.

8 *tranſmigrans* Sicut auis, quæ a nido ſuo auolat, atq; hinc inde ſe transfert.

ſic vir qui derelinquit Sic ſapientis diſcipulus, qui a doctrinæ ſtudio reuocatur, ne ſcilicet lectioni ſuæ ſolerter inſiſtat.

A. ABEN EZRA.

8 *ſicut auis* Quamobrem quemadmodum paſſer a nido ſuo diuellitur ad alimenta comparanda, ita viro ſedes ſuę relinquendæ ſunt, vt ita paret ad vitam ſuſtentandum neceſſaria, ſatureturque.

LEVI GHERSOM.

8 *Sicut auis* Quemadmodum aues non ſine graui cauſa ſedes ſuas relinquunt, cum nimirum ob vehemẽtem vim æſtus, frigoriſq; acrimoniam in ijs vitam ducere nequeant.

ita vir Ita viro non niſi ob conſimilem cauſam e ſede ſua migrandum eſt, vt conſtat de Abrahamo, & Iſaac, qui e patria ſua abſcedere grauiſſima de cauſa coacti ſunt, ob famem nimirum, quæ in ijs regionibus oborta erat. Vel etiam id inſinuabitur, quemadmodum auis nido relicto, eo ſæpe ſpoliatur, aliumq; ſibi ſtruere cogitur, ita, qui ſuum locum temere deſerat, rerum omnium penuria premitur.

Gen. 12. & 10 & c. 46. v. 1. &c.

Verſ. IX.

9 a Vnguento, & varijs odoribus delectatur cor: b & bonis amici conſilijs anima dulcoratur.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. ſicut oleum, & aromata lætificant cor.* b *Chal. ſic vir ſuauis eſt amico ſuo in conſilio animæ ſuæ. Syr. ſic vir qui delectat amicum conſilio animæ ſuæ.*

SALOM. ISAC.

9 *Vnguento* שמן וקטרת ſemen vktoreth vnguentum, & ſuffitus, hoc eſt odor ex vnguento opobalſami, & ex ſuffitu animum voluptate perfundit

& bonis amici conſilijs מתק רעהו מעצת נפש meteK rehehu mehatſath naphes .i. dulcedo amici ſui maior, quam conſilium animi. Qui amicum ſibi adiungit, atq; eius ſermonibus delectatur, & ſuauiter afficitur præſtantius facit, quam qui ſuomet conſilio ducitur. Aliam etiam his adhibe expoſitionem. Qui ita recte conformat ſuas actiones, vt Deo iucundæ, ſuaueſq; contingant, præſtantius facit, quam ſi animi ſui cupiditates expleret.

A. ABEN EZRA.

9 *Vnguento* שמן ſemen .i. vnguentum quo inungimur, & קטרת ketoret .i. odor, cuius fragrantia animus recreatur.

& bonis amici Non diſpari modo magis animum exhilarat amici ſuauitas, quam conſilium cuius ipſe ſibi auctor erat: מתק meteK arcanum ſignificat .i. quando ei arcanum aliquod conſilium communicabit eius animum voluptate perfundet; iuxta illud יחדיו נמתיק סוד p.55.v.15. iachdau namtiK ſod .j. qui ſimul arcani ſuauitatem communicabamus.

LEVI GHERS.

9 *Vnguento* Cur quidē vnguentum, ſuffituſq; varij, odoris ſuauitate animum oblectent, ideo contingit, quod res quodammodo extraneæ in animum illabantur: ita ſecreti ſuauitas cum amico communicata ad conſilium accipiendum præſtantior eſt conſilio, quod quis ſecum ſine alterius ope deliberarit.

Verſ. X.

10 Amicum tuum, & amicum patris tui ne dimiſeris: & domum fratris tui ne ingrediaris in die [b] afflictionis tuæ. Melior eſt vicinus iuxta, quam frater procul.

VAR. LECT.

a Chal. amicum. b Chal. in die interitus tui. Syr. confractionis tuæ.

SALOM. ISAC.

10 *Amicum tuum* Is eſt ipſemet Deus, qui Iſraelitarum amicus appellatus fuit.

& amicum patris tui Qui patres tuos amore proſequebatur: hunc ergo ne deſeras, quem ſi dereliqueris pænas perſolues.

Fabulam admirare. *& domum fratris tui ne ingrediaris* Ne in prole Iſmaelis ſpem tuam reponas tibi propinquos futuros eſſe; illud .n. legimus, cũ Iſraelitæ in Babylonicam captiuitatem migrarent, ijs dixiſſe a quibus collo vinculis ferreis inſerto ducebantur, nos quæſo per viam fratrum noſtrorum, poſteritatis nimirum Phares, Iſmaeliſue adducite; tunc vero Iſmaelitas obuiam prodijſſe offerentes eis varia rerum genera ſale condita, & vtres inflatos.

quam frater procul Satius eſt vt inter vos commoretur, qui præſto ſit ijs a quibus vocatus fuerit quam vt accedatis ad fratrem qui longe recedat, inquiens, venient dies luctus patris mei &c. Gen.

A. ABEN EZRA.

10 *domum fratris tui ne ingrediaris*, Is .n. te odio inſectabitur, iuxta illud, fratres hominis pauperis oderunt eum. Prou. c. 19. v. 7.

melior eſt vicinus iuxta Potior eſt vicinus, qui tibi opem ferre poſſit fratre, qui quando in anguſtias redactus ſis, longe recedat a calamitate tua: quamobrem amicum tuum ne temere deſeras;

LEVI GHERSOM.

10 *Amicum tuum* Ne imprudenter eum abijcias, quo cum parentes tui, cum etiam tu amicitia coniuncti fuiſtis; illius .n. beneuolentia tibi ſummoperè cõducit. Neque uero tibi certo pollicearis quando calamitate premeris in fratris domum te abiturum, ut ideo huius amicitiam adſpernandam tibi perſuadeas; pręſtantior enim eſt qui tibi uicinus habitet, fratre, qui procul ſit, qui nimirum locorum interuallo diſſitus ſit; locorum .n. interualla beneuolentię uim ardoremq; imminuunt; qui uero prope adſtat, promptus etiam ſemper eſt, & expeditus, ut tibi opem ferat, ac in tuis negotijs uniuerſis tibi proſit.

Verſ. XI. XII.

11 Stude ſapientiæ fili mi, & lętifica cor meum
vt poſſis exprobranti reſpondere ſermonem.
12 Aſtutus videns malum, abſconditus eſt;
paruuli tranſeuntes ſuſtinuerunt diſpendia.

VAR.

VAR. LECT.

a Chal. ſapiens eſto fili. b Syr. & ceſſabit a me probrum mihi exprobantium. Chal. & reſpondebo verbum his, qui exprobrant mihi. c Chal. abſcondit ſe. d Chal. inſipientes tranſeunt iuxta illud, & penuriam ſuſtinent. Syr. diſpendium patiuntur.

SALOMON ISACIDES.

11 *ſtudie ſapientia* חכם chacham. Sapiens eſto, ſeu ſapias fili mi. *lętifica cor meũ* ושמח ſammach. Et tu meũ cor tecum ipſe lętare.

12 *aſtutus uidens malum abſconditus eſt* Prudens pęnas repeti animaduertens a terræ incolis, ſemet ſubducit, abditurque; a noxa .n. criminibuſue manum ſubtrahit.

paruuli tranſeuntes Inſipientes vero haud declinãt, quin iniquam ſemitam terunt, ideoq; plectuntur, & prorſus abolentur.

A. ABEN EZRA.

11 *ſtude ſapientia* In ſapientia ſtudium colloca, vt ea imbuaris. *& poſsis exprobranti reſpondere* אשיבה חרפי דבר aſiuah corephi dauar .i. reſpondebo exprobranti verbum, hoc eſt habebo, quod reſpondeam expobranti mihi, filio prudentia, rerumq; peritia exculto me carere.

11 *paruuli tranſeuntes* Fatui præceptorũ iuſta temere prætergreſſi ſunt, ideoq; pænas dabunt, immatura morte obeuntes.

LEVI GHERS.

11 *ſtude ſapientia* Sapientia imbuere fili mi, atq, ita cor meum exhilara, meq; ita inſtitues, vt in promptu ſit quod reſpondere poſſim exprobranti, cum me conuicijs tua de cauſa petet. Quodſi haud ſtrenuum te geras, id efficies, ne probrum reijcere valeam, illud veritus, ne flagitia tua in hominum ora incurrant.

12 *aſtutus videns malum* Qui prudentia, ſapientiaque pollet, mala quibus corpora premuntur, exitiumq; contemplatur, eiq; ſeſe ſubducit, cupiditatibus ſuis coercendis.

paruuli Sed ſeducti, qui nimirum a ſua cupiditate diſtrahuntur, crimina incurrunt, maloq; mulctantur.

Verſ. XIII. XIV.

13 Tolle veſtimentum eius, qui ſpopondit pro extraneo: & pro alienis, aufer ei pignus.

14 Qui benedicit proximo ſuo voce grandi, a de nocte conſurgens maledicenti ſimilis erit.

VAR.

VAR. LECT.

a *Chal. mane conſurgens maledictio reputabitur illi. Syr. non diſsimilis eſt illi, qui maledicit.*

SALOM. ISAC.

13 *Tolle veſtimentum* Qui pro alieno fideiubet, id reportat, ut a iudice fæneratori dicatur, tolle veſtimentum huius.

14 *qui benedicit* Eſt qui amicum ſuum laudibus ſingulis diebus proſequatur, ſed .n. laudes in imprecationes conuertuntur, cum de eodem mox vſurpetur, hunc prodigum eſſe, potentemq; nimium diuitijs, itaut ab illo vniuerſi mutuum petant, atque ita fiſcus regius in hunc excitatur ad diuitias emungendas, quæ quidē expoſitio habetur in maſechet Harechim. Rabbi Vero Tāchuma aliam etiam
nu.c.23.v.11. affert allegoricam explanationem, intelligi hæc de Balaham qui ſublimi voce Iſraelitis benediceret, iuxta illud, extollenſq; vocem ait, quos tamen ad piacula pellicere decernebat.

A. ABEN EZRA.

Connectuntur hi duo verſiculi.

14 *qui benedicit* Qui pro alieno fideiuſſerat, fæneratorem benedictione proſequetur elata voce, itaut a cæteris audiatur, ad gratiam ab eodem ineundam, ne cum mane ſurrexerit ad negotia ſua peragenda idem veſtes auferat. Verum ſi ſis infauſtę id precationis loco ducet, nec parcet, quin veſtimenta tollat.

LEVI GHERSOM.

connecti hūc verſ. cum ſuperiori. 13 *tolle veſtimentum* Ille ergo hāc calamitatem reportat, vt cum omnes vires pro appetēte facultate fideiubeant, menti veſtes ſuas, ornamentaq; detrahat, quę quidem nihil aliud ſunt, quam vis, qua ad intelligibilia percipienda prędita eſt.

14 *qui benedicit* Cum quis elata voce ſocio ſuo fęlicia precatur, idq; ſolemne habet, itaut ſingulis diebus ſummo mane ad id pręſtādum conſurgat, id inquam a Deo eidem maledictionis loco vertetur, quod hominem velut Deum habeat, ijſq; laudibus, ac benedictionibus hunc proſequatur ad eum morē, quo Deo impēdi hęc oporteret. Is ēt horum ſenſus eſſe poterit, eum qui ſublimi voce ſociū benedictionibus proſequitur ob beneficia in ſe liberaliter collata, itaut hic ſermo ad cęterorum aures deferatur, id efficere, vt poſt breue tēporis interuallum idem hoc maledicentię loco cenſeatur, cum inde ſequatur, vt alij haud ita honeſti accedant, ab amicoq poſtulent, quod alter reportarit: atq; vt rem exemplis tranſigamus, ſi Ruben

elatę

elatæ vocis præconio Simeonem proſequatur, quod generoſi vini lagena ab eo donatus fuerit, cum id improbus quiſpiam reſciuerit, Simeonem conueniet,eumq; rogabit,huiuſce vini copiam faciat,ex quo pro beneficio,quod in alterum contulit iacturam faciat. Oportet etiam non diſpari ratione, præ uiribus virũ caueret,ne amico beneficium impendat,ex quo damno afficiatur,vt exempli gratia,continget aliquãdo,inſignem aliquem magnatem a Simeone poſtulare, vt vini ſui munus tranſmittat, qui ſe falerno carere affirmet: quod ſi per id tempus Ruben accedat,Simeonemq; laudet ob præſtantis vini munus a Simeone accepto,id efficiet, vt Simeoni princeps iraſcatur. Sunt autẽ plane innumera ex quibus detrimentum accipi poſſit ob huiuſmodi fauſtam acclamationem. Illud denique ab his poterit inſinuari,qui inflatis tibijs extollat priorem cogitationem,quę in mentem venerit,cum alicuius rei contemplationi,ſtudioq; vacabit, id reportare, vt prætermittat præclaras machinationes,quæ quoad id efformari poſſent, quod quidem maledictionis loco vertetur, cum id illi contemplationis fures præcludat.

Verſ.XV.XVI.

15 ᵃ Tecta perſtillantia in die frigoris, & litigioſa mulier comparantur.

16 Qui retinet eam, quaſi qui ventum teneat, & oleum dexteræ ſuæ vocabit,

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. Sicut ſtillicidium,quod ſtillat in die pluuiæ,ſic litigioſa mulier,quæ rixatur.* b *Chal. Sicut ventus Aquilonaris grauis eſt,& vnguentum dexteræ eius vocabitur. Syr. ventus Boreas grauis eſt, & de nomine dexter vocatur.*

SALOMON ISACIDES.

15 *tecta perſtillantia* דלף טורד delepħ tored .i. pluuia a tectis decidens in ædem viros ab eadem expellit.

in die frigoris סגריר ſagrir .i. die, quo ob imbres vniuerſi domi coercentur.

comparantur Hæc duo æquantur, prorſuſque ſunt paria.

Verſ. XVII. XVIII. XIX. XX.

17 Ferrum ferro exacuitur, & homo exacuit faciem amici ſui.

18 ᵃ Qui ſeruat ficum, comedet fructus eius: & ᵇ qui cuſtos eſt Domini ſui, glorificabitur.

19 ᶜ Quomodo in aquis reſplendent vultus proſpicientium, ᵈ ſic corda hominum manifeſta ſunt prudentibus.

20 Infernus & perditio nunquam implentur: ſimiliter & oculi hominum inſatiabiles.

VAR. LECT.

a Chal. qui cuſtodit ficulneam. b Chal. qui obſeruat Dominum ſuum. Syr. qui proſpicit domino ſuo. c Chal. Sicut aquæ, & ſicut vultus qui non ſunt ſimiles ad inuicem. Syr. Sicut vultus vultui non ſunt ſimiles. d Syr. ſic corda cordibus non ſunt ſimilia. Chal. ſic cor filiorum hominum non eſt inter ſe ſimile.

SALOMON ISACIDES.

17 *homo exacuit faciem amici ſui* יחד iachad idem ac יחדד iechaded .i. Qui ſapientis præceptoris opera inſtruuntur, mutuis quæſtionibus acuuntur.

18 *& qui cuſtos* Quemadmodum qui fructibus ficus veſcitur, quã ſeruarit, ita qui dominum ſuum cuſtodit, honore afficietur, fructũq; reportabit ex ijs, quæ geſſerit.

19 *quemadmodum in aquis reſplendet vultus* כמים הפנים לפנים camaim hapanim lapanim .i. ſicut aquæ faciem repræſentat, quã ijſdẽ tu offers, quæ quod oſtendis reddunt, ita ſocio parẽ ſe præbet vir, vt quemadmodum is alteri ſe carum eſſe intelligit, ita beneuolum vultum eidem præferat.

20 *infernus & perditio* Nunquam ſaturantur infernus, & perditio, quominus ſceleratorum piacula recipiãt, admittantue, quemadmodum oculi improborum nunquam ad ſatietatem expleri poſsũt, cum aſſidue prauæ propenſioni ad crimina ſollicitanti obtemperent, cupiditatibuſq; eius obſequi ſtudeant.

A. ABEN EZRA.

17 *ferrum ferro* בברזל beuarzel Beth huius vocis duplici loco vſũ præbet, tum in ijs, faciem amici, & ſignificat propter.

exacuitur יחד iachad, duplicem vox hæc radicem habet, tum חדד chadad acuit, tum יחד iachad.

faciem amici Ira vero vultus appellationem habet, quod in eo in primis conſpiciatur: vt inſinuant illa, facies Domini diuiſit eos non addet vt reſpiciat eos, quæ quidem iram, furoremque diuinum ſignificant. Hæc igitur ita expones. Ferrum acuitur ob ferrum aliud, ita pariter vir ob alterius iram ad iram acuitur, cum nimirum ad contẽtionem cum eodem exercendam excitetur ab iram, qua ille ſit inflammatus.

18 *qui ſeruat ficum* Non inepte hæc cum ſuperioribus coniunges, nefas nempe eſſe ita diſceptare cum domino, vt ſocio: qui autem ab omni ſcelere ſe ſubducet, honorem a domino reportabit.

19 *Quemadmodum in aquis* כמים הפנים לפנים Camaim hapanim lapanim. Sicut aquæ creſcunt ob alias, quæ admiſcẽtur, ita etiam facies propter faciem .i. furor furore alterius augetur: ſic etiam viri animus malo cumulatur ob alterum, cui hic ſe inuiſum animaduertat: quæ quidem explicatio accomodata videtur.

20 *infernus & perditio* Horum autem fit mentio, propterea quod qui nulla cauſa amicum ſuum latenti odio inſequitur ad inferas ſedes detrudatur, quæ quidem nunquam expleri queant.

ſimiliter & oculi Non diſpari modo viri oculi videndi ſacietate nunquam laborabunt; cum .n. alios in exitium ruentes contemplabuntur, haud vnquam illud vſurpabunt, iam ſaturi ſumus adſpiciendo, iam ſatis caſtigati ſumus.

LEVI GHERS.

17 *Ferrum ferro* Quemadmodum ferrum ferro acuitur, ita in quæſtionibus condiſcipulus ab altero acutior redditur.

18 *qui ſeruat ficum* Quemadmodum qui ficum cuſtodit, eiuſdem fructibus veſcitur: quod ſi illius curam prætermiſiſſet, cæteri hos fructus depaſti eſſent; ita qui dominum ſuum ſeruat ab eodem conſentaneos fructus reportat. Arbitror autem Domini voce inſinuari eam partem, quæ in homine primas teneat, hoc eſt mentem; cum .n. eam quis cuſtodiet, ne cæteris animi viribus ſubiaceat, honor, ſapientiaq; acquiretur.

19 *quemadmodum in aquis* Quemadmodum aquis veſtigia quædã in eas adſpicientis imprimuntur, qui quidem vultus ſui effigiem cernere ſe putabit, cum in aquis ſeſe contemplatus fuerit, ita ſe res habet in humano animo; mortalis .n. intelligit, quid ille ſit, quæque eius forma, ob ea quæ ab eodem deriuantur, quæ quidem cum animo verſarit, mox ad ſeipſum cognoſcendum in ijſdem regreditur

tur, quodquidem declaratum eſt a me in libris de anima. & in primo de bellis Dei ibidem exponitur, quomodo intelligat mortalis vim hanc, qua pollet ad penetranda intelligibilia, ijs penitus carens, & expoliatus.

20 *infernus & perditio* Hæc eſt prima rerũ materia, quę in cauſa eſt vt res corrũpãtur, cum formis quibus imbuta fuerit nunquam contenta ſit, aliaſq; ſubinde concupiſcat, propterea quod facultates, quæ ab ijs efficiuntur, agentibus obtemperare nolint: non diſſimili modo mens hominis ijs, quæ cognouerit ſaturari nequit. Qua quidẽ ratione declaratur abſtruſum arcanum de mente, & materia; nam ſicut materia natura ſua formis caret, ad vniuerſas tamen recipiendas vim habet, itaut formis conueniat, ita intellectus quadam materię concretione obuolutus ad ea, quę intelligenda ſunt comparatur.

Mentitur hic philoſophaſter; nam de inferno ſunt intelligẽda.

Verſ. XXI. XXII.

21 a Quomodo probatur in cõflatorio argentũ, & in
fornace aurũ; ſic probatur homo ore laudãtis.
Cor iniqui inquirit mala, cor autem rectum inquirit ſcientiam. } *Deſideratur in hæbreo.*
22 b Si contuderis ſtultũ in pila quaſi ptiſanas ferien-
te deſuper pilo, nõ auferetur ab eo ſtultitia eius.

V AR. LECT.

a *Chal. conflatorium eſt argento, & fornax auro, & vir ex ore laudantium eum.* b *Chal. etiamſi percuſſeris ſtultum plagis inter cœtus, idq; piſtillo; non tranſibit ab eo ſtultitia eius. Syr. Et ſi verberaris in conſeſſu, nihil ei lucraberis, neq; ab eo ſtultitiam amouebis.*

SALOMON ISACIDES.

21 *quando probatur* מצרף matſreph Vt conflatorium ad argentum expurgandum effectum eſt; & fornax ad aurum probandum.

ſic probatur homo ore laudantis Ita vir probatur, expenditurq; iuxta laudes, quibus extollitur; cum .n. mortales illum laudent ob ea, quæ recte geſſerit, a populo dignoſcitur bonus, prauus ne ille ſit.

22 *ptiſanas* הריפות hariphot .i. triticum contuſum in mortario.

in pila מכתש machtes idem quod אסיתא aſita .i. mortarium, mola tunſilis.

pilo עלי heli pilum ſeu piſtillum quod ita vocabis, cum ſubinde attollatur, eoque aſſidue contundant.

A. ABEN EZRA.

21 *quomodo probatur* Ad argentum expurgandum eſt conflatorium,& ad aurum depurandum fornax;

ſic probatur homo Et vnuſquiſque purus, labeq; carens reperitur iuxta laudem, qua afficitur, iuxtà eam nimirum laudationem, qua eum proſequi decreuerimus.

22 *Si contuderis.* Verum ſi ſtultum valide in mortario contundas, haud tamẽ vnquã ab eo demẽtiam remouebis quemadmodũ a tritico cõtuſo cortex abijcitur, ריפות riphoth.n.triticũ cõtuſũ ſignificat.

21 *ſic probatur homo* ואיש veiſc. vox hęc eandem vim habet,quam
Eſ. li.40. v.26. illa ואיש veis .i. & vno quoque non deficiet.

LEVI GHERS.

21 *quemodo probatur* Argento defæcando notum aurifici vas conſtitutum eſt, vt auro etiam peculiare aliud, quo a ſcorijs diuidatur, idemq; de relinquis rebus affirmandum;ſingula.n. præclaram quandam rationem habent,qua a ſordibus diſcreta eſſe experimento cõſtet:Sed .n. ſtulto nulla ſpes,arſq; relinquitur,qua à ſordibus expurgari queat,a dementia nimirum,cum ſe ſapientem arbitretur.

22 *ſi contuderis* Quamobrem perſpicuum eſt,ſi huiuſmodi vecordem cõtuderis in pilo inter triticum,quod piſtillo tunditur ad corticem abijciendum,haud vecordiam ab illo te abacturum. Hæc autem hoc loco ideo commemorantur,quod dementia præcipua quędam ſit origo cur a virtutum cumulo quis arceatur,ſtultus.n. ijs contentus eſt,quę cum res cogitatione verſaré cæperit,primo ad ſpectum occurrerint.

Verſ. XXIII.XXIV.XXV.XXVI.XXVII.

23 [a] Diligenter agnoſce vultum pecoris tui,tuoſque greges conſidera.

24 [b] Non enim habebis iugiter poteſtatem, ſed corona tribuetur in generationẽ, & generationẽ.

25 [c] Aperta ſunt prata, & apparuerunt herbæ virentes,& collecta ſunt fœna de montibus.

26 Agni ad veſtimentũ tuũ:& hædi [d] ad agri precium.

27 Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos,& in neceſſaria domus tuæ,& ad victum ancillis tuis.

VAR. LECT.

a *Syr. paſcendis gregibus tuis,oues tuas noſcito.* b *Chal-*

næa

non enim in æternum poſſeſsio , neque pax erit a generatione in generationem. Syr. neq; tradit generatio generationi. c Syr. apparuit ver. Chal. humiliatum eſt fœnum. d Chal. ad negotiationem tuam. Syr. in cibũ tuũ.

SALOM. ISAC.

23 *diligenter agnoſce vultum pecoris tui* Ne tanquam ſit parui momenti negligas, vt aſſidue inuigiles, quid gregi tuo opus ſit.

24 *non enim habebis iugiter poteſtatem* Licet .n. diues auri, argẽtiq; ſis, haud tamen forte hęc diutius perdurabunt: quamobrem exigua hęc, quibus abundas ne contemnas.

25 *aperta ſunt prata* Quando Martio menſe germina prodeunt, appareta; vireſcens herba. & coaleſcunt germina, vt in flores ſeſe effundant, tunc tibi gratiſſimum erit, vt ex gregum velleribus veſtimenta tibi conficiantur.

26 *& hædi ad agri precium* Hirci agni precio pares erunt; horũ .n. carnibus veſceris, pelleſq; vendes.

27 *ſufficiat tibi* וְדֵי vede Satis ergo ſit tibi ad vitam ſuſtentandam, tuamq; alendam familiam lac caprarum. Quæquidem eſt plana expoſitio. Verum prouerbialiter ſe res habebit.

agnoſce vultum Qui plebi præfectus eſt, eam tanquam in ſinu foueat, lente, planeq; deducet, ita .n. fructibus veſcetur, copiæq. cornu perdurabit.

aperta ſunt prata Quando huius acroamata, ſeu dogmata late radices egerint, ſacraq. lex propagata fuerit illius opera, tunc agri erunt ad veſtimentum, diſcipuli nimirum ei gloriæ, ſplendidiq. veſtimenti loco erunt.

A. ABEN EZRA.

Quinque hęc ſimul coniungenda.

24 *poteſtatem* חֹסֶן chosen. Vox hæc theſaurum ſignificat.

26 *precium* מְחִיר meshir .i. argentum quod in permutationibus intercedit, iuxta illud, argentum pro vinea &c. atque vt arbitror eã idem vim habet illud מְחִיר כֶּלֶב precium canis .i. qui pro cane eſt per ſolutum, ſeu permutatum. 3. reg. cap. 20 verſ. 2. deut. 23. v. 18.

& apparuerunt A die nimirum præterito Explicationem autem hanc his vniuerſis adhibebis. Noſcito vultum gregis tui, qui in locũ aliquem progredi velit, ſolicitus nimirum attende, ne illius obliuiscaris. Neque vero ad dignitatis amplitudinem obtinendam animũ adiungas, cum regia poteſtas, theſaurusq. æternum durare nequeant.

apparuerunt herbæ Herbę virentes, fœnumq. tibi collectum eſt, ut gregibus tuis cibum ſuppedites, oues uero tibi ueſtimenta ſubminiſtrent, & erunt hirci ad agri precium.

Lac

lac caprarum חלב chaleu idem ac cibus .i. hędis veſceris ipſe, domeſticiq; tui, ancillęq; tuæ iiſdem vitam ſuſtentabunt.

LEVI GHERSOM.

23 *diligenter agnoſce* Quando e ſenſibus, quę intelligas petere voles, diligenter agnoſce vultum gregis, hoc eſt ea, quę ſub ſenſus cadunt, quibus rite inſtituaris:

tuoſque greges conſidera Attente perpende, quę ſenſu percipiũtur congruenter, quibus abſoluantur, quæ altera vice cogitatione verſaueris; inde .n. veram cognitionem obtinebis eorum, quę intelligere ſtudebis, neque vero tibi ſatis ſit, ſi ea obtineas, quę e ſenſibus emergunt, niſi ſecundas iiſdem adhibeas curas, cum inde innumeri errores contingant in intelligibilibus cognoſcendis, vt ſuis locis declarabitur: quamobrem eadem ſimilitudine hoc loco vſus eſt, qua **Cantic.cant. c.4.v.5.** in Canticis cum inquit, dentes tui ſicut grex ouium, vt ibidem explicauimus.

25 *non enim habebis iugiter poteſtatem* Conſentaneum autem eſt, vt inuigiles ſolerter in acquirendis iis, quę e ſenſibus petuntur hac ratione, cum non ſemper duret vis, roburq; quo mortalis pręſtat ad ſtudium in hiſce collocandum, eademq; obtinenda; cum .n. vita ſpoliatur, facultate hac caret, qua pręditus eſt, vt materię concretione conſtat, licet diadema regium humanæ mentis ob ea quarum cogitatione imbuta erat ſemper perſeueret, cum habitus intellectus ad æternitatem durent: conſtat autem, quæ ſenſu percipiuntur prius ad ipſos ſenſus deferri, horum deinde opera ad vim imaginandi, & copulandi tranſmitti &c.

CAP. VIGESIMVMOCTAVVM.

Verſ. I.

1 Fugit impius nemine proſequente: ª iuſtus autem quaſi leo confidens, abſque terrore erit.

VARIÆ LECTIONES.

ª *Chal. iuſti autem ſicut leo qui intendit cibo, ſperant in ſapientiam.*

SALOM. ISAC.

1 *fugit impius* Quando impiis exitium ingruit, fugam arripiunt, facileq; cadunt, licet nullus inſequatur.

iuſtus

iuſtus autem Iuſti autem in Domino ſpes ſuas reponentes, animo ſunt inconcuſſo, tanquam leo, qui robori ſuo nitatur.

A. ABEN EZRA.

1 *fugit impius* נסו naſu diffugiunt impij Vel etiam formidine perculli videntur, licet nemo vllus iniquus illos inſectetur, ſed tantum folii impulſi ſonitus.

iuſtus autem quaſi leo Quemadmodum autem leo interritus iacet, ita iuſti ſecuri degunt, nec vllo timore perturbantur.

LEVI GHERSOM.

1 *fugit impius* Equidem inter iniquos quoad animi ſenſa, moreſq. multi reperiuntur, quorum quiſpiam calamitatibus, variiſq. euentibur expoſitus ſit, ut ideo ſemper uereatur, ne calamitate prematur, fugamq; capiat, licet nullus perſequatur.

iuſtus autem צדיקים tſaddikim, iuſti. Quilibet autem iuſtus domi ſuæ ſecurus, abſq. ullo timore uerſabitur, & confidet tanquam leo, cuius oculis nihil formidoloſum occurrere poteſt.

Verſ. II.

2 Propter peccata terræ, multi principes eius: • & propter hominis ſapientiam, & horum ſcientiam, quæ dicuntur, vita dulcis longior erit.

VAR. LECT.

2 *Syr. & viri iuſti, qui ſciunt iuſtitiam longos facient dies ſuos. Chal. & filij hominum, qui intelligunt ſcientiam, durabunt.*

SALOMON ISACIDES.

2 *propter peccata* Ea eſt mortalium pæna, vt varios principes habeant, quo fiat, vt nulli obtemperetur.

vita dulcis longior erit יאריך iaarich prolongabitur. Verum propter virum prudentem diuina ira differtur, ne a mortalibus vitio repetatur.

A. ABEN EZRA.

2 *propter peccata* Mortales terræ incolæ multos habent principes, a quibus extrema patiantur. Verum propter virum prudentem, quique ea rerum ſcientia ſit prædıtus, qua eoſdem ab impietate reuocare ſciat, diu populus ille perdurabit.

LEVI

LEVI GHERSOM.

2 *propter peccata terræ* Propter impietatem terræ, quodq; mortales populi eius incolę exitij rei ſint, multi sũt princeps in illa, quod erit præcipuum adiumentum, quo nullo negotio prorſus aboleantur. Vt autem principum copia ad perniciem iiſdem facile inferendam maxime facit, ita illi ſtabiles ſunt, diuitiiſq. durant, ob uirum prudentia, rerumq. cognitione inſtructum, cũ ob illius merita omnes prouidam curam experiantur, iuxta illud, ſaluabitur innocens, ſaluabitur autem in munditia manuum ſuarum.

Iob 22.v.30.

Verſ. III.

3 Vir pauper calumnians pauperes, ſimilis eſt imbri a vehementi, b in quo paratur fames.

VARIÆ LECTIONES.

a *Syr. concutienti, & proſternenti.* b *Syr. in quo nulla eſt vtilitas.*

SALOM. ISAC.

3 *vir pauper* Iudex nimirum.
calumnians pauperes In iudicio pauperes expolians, quod ab eo in iudicando nullum munus reportet, hic inquam eſt tanquam pluuia agrum inundans, qui deinde nullos fructus ferat.
imbri vehementi סוחף ſocheph, ideſt inundans. Non diſſimilis uox apud Thalmudiſtas eſt in uſu; cũ inquiunt נסתחפה שדהו niſtachepha ſadehu .i. ager illius inundatus eſt.

A. ABEN EZRA.

3 *imbri vehementi* סוחף ſocheph, inundare ſignificat: uel etiam idem erit ac סוחב ſocheu .i. ſeorſina diuellens.

LEVI GHERSOM.

3 *Vir pauper* Vir inops imbecillos, tenueſq. opprimens ſimilis eſt inundanti pluuiæ, quę fruges ita perdat, vt alimenta deſint. Ex huius autem parabolæ doctrina intelligimus, pluuiæ in primis eſſe, vt germina alat, & pariter ab eadem germina necari. Sic cum opes adipiſcuntur viri, id fit, vt ita quę ad corpus cõſeruandum neceſſaria ſunt comparentur; Verum cum diuitias congerit alijs fraude facienda, is ſibimet artifex eſt, vt rebus omnibus careat.

Verſ.

Verſ. IV.V.

4 Qui derelinquunt legem, [a] laudant impium: qui
[b] cuſtodiunt, [c] ſuccendentur contra eum.
5 Viri mali [d] non cogitant iudicium: qui autem [e]
inquirunt Dominum [f] animaduertunt omnia.

VAR. LECT.

a Chal, gloriantur in impietate. Syr. laudātur in iniquitate. b Chal. qui cuſtodiunt legem. c Chal. contendent cum eis, vt conuertantur. Syr. magnificant ſeipſos. d Chal. non intelligunt iudicium. e Chal. requirunt coram Domino. f Chal. intelligunt omnia bona.

SALOM. ISAC.

5 *viri mali non cogitant iudicium* Nefarij diuinæ vindictę, pœniſq; quas daturi ſunt haud mentem adijciunt, vt iis animaduertendis a vitæ ſuæ inſtitutis recedant, ſeruenturue.

qui autem inquirunt Dominum Ij inquā boni, maliue conſcij erūt.

iudicium משפט miſpat .i. Iuſtitia, ita .n. interpretatus eſt Tanchuma, ſermonem habens de iſs, qui per diluuij tempora extiterunt.

A. ABEN EZRA.

4 *laudant impium* Legem diuinam labefactantes ſceleratum laudant, cum ab ijs non diſſimilem vitam inſtituant.

ſuccedentur contra Nempe ira efferueſcet vir in eum, qui a diuina lege recedat.

5 *viri mali* Qui nefarijs actionibus vacant, haud diuina iudicia animaduertunt.

Qui autem inquirunt Dominum Qui in ſacra æde, vbi preces funduntur, Dominum inquirunt, cum nimirum ab eiuſdem ore, quid velit explorant, hi prophætæ alicuius opera optima quæque intelligent.

LEVI GHERSOM.

4 *qui derelinquunt legem* Qui in diuinam legem rebelles ſunt, & contumaces, ſceleratum ob impie geſta laudant, ſuccenduntur q; in eos qui eandem ſeruent, cum legem eo loco ducant, vt illi nequaquam aſſueſcendum arbitrentur. Vel etiā ita intelligenda ſunt hęc, laudari a diuinę legis deſertoribus prauas opiniones, quibus ſceleratꝰ ſit imbutus quoad rerū principia, pręcipuaq; capita, cū inde aditus,

pateant ad legem deferendam. Sed enim ſeueri eiuſdem cuſtodes, ſuccenſent fallacibus huiuſmodi opinionibus, eorumq; vitia patefacere ſtudent.

5 *Viri mali* Quamobrem qui ſcelera ſibi pręoptant, perſpectá non habent normam veritatis opinionum, cum potius ea ſibi deligant ex quibus prauis actionibus inſiſiendum iudicent opportunum: ex quo fiet, vt rerum veritatem in contemplatione non aſſequantur. Verum qui Dominum inquirunt .i. diuinam legem ſeruant, vniuerſa ad veritatis amuſſim intelligũt, cum nulla cupiditate a rite obeunda contemplatione auocentur; quin a diuina lege ſuppetiæ feruntur, & inſtituantur, vt opiniones veritati conſentientes amplectantur, vt ex ijs quæ diximus, perſpicue patet.

Verſ. V. VI.

6 Melior eſt pauper ambulans in ſimplicitate ſua, quam diues a in prauis itineribus.

7 Qui cuſtodit legem, filius ſapiens eſt: qui autem b commeſſatores paſcit, c confundit patrē ſuū.

VAR. LEC.

a Chal. peruerſus in via ſua. Syr. pauper ambulat in ſimplicitate, & diues in vijs obliquis. b Chal. qui ſocius eſt commeſſatorum. Syr. *qui vana, & inutilia præſtat.*
c Chal. exaſperat patrem.

SALOM. ISAC.

6 *melior eſt pauper* Ille etiam, qui haud ita in ſacra lege peritus eſt, ambulatq; in ſimplicitate, qui nempe rectis actionibus aſſueſcit, diuiti longe pręſtat.

7 *qui autem commeſſatores paſcit* רעה זוללים rohe zolehim .i. qui ſibi nebulones ſocios adiungit, nam רעה rohe ſocios ſibi, amicoſq; acquirere ſignificat.

A. ABEN EZRA.

6 *ambulans in ſimplicitate ſua* Qui perfectum, integrumq; iter init *paſcit* רעה rohe ad eandem vim, qua רעה המלך ſocii regis.

7 *commeſſatores* זוללים zolelim, Qui auidi ſunt carnium edendarum, vt teſtantur illa, qui carnes ad veſcendum &c.

confundit patrem יכלים iaclim .i. patrem ignominia ſuffundit.

LEVI

LEVI GHERSOM.

6 *melior eſt pauper* Qui mediocrem rerum cognitionem eſt affe-cutus, in iiſq; prudenter, recteue ſe gerit, longe illi præſtat, qui obliquam addiſcendi ſemitam iniuit, atq; ita multa commenta addidicit, quod ſe ipſo ſatis patet.

7 *qui custodit legem* Prudentia vero conſpicuus eſt, qui legem cuſtodit, cum ab ea adducatur ad perfectam ſcientiæ, morumque inſtitutionem.

Qui autem commeſſatores paſcit Sed qui lege derelicta cũ cõmeſſatoribus conſuetudinem init, vt cupiditatibus materiæ contagione fædatis obſequatur, laborabit dementia, patremq; nefariis actionibus ignominioſum reddet, cum nempe hunc probris notabunt, fædis actionibus, negotiiſq; filii obiectandis.

Verſ. VIII. IX.

8 Qui coaceruat diuitias vſuris, & fænore, a liberali
in pauperes congregat eas.
9 Qui b declinat aures ſuas, ne audiat legem c ora
tio eius erit execrabilis.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. ei qui miſeretur pauperum congregat eas. Syr. relinquet eas illi, qui pauperum miſereatur.* b *Syr. qui obturat.* c *Syr. etiam oratio eius erit abominabilis.*

SALOMON ISACIDES.

8 *qui coaceruat* Qui vſura, & fænore diuitias coaceruat, id ad erogandum in pauperes facit, cum .n. magiſtratus reſciuerint, hunc inique partis opibus opulentum eſſe, eum diuitijs ſpoliant, quibus pontes conſtruunt, viaſq; reficiunt, quod quidem eſt in pauperes pium, beneficumq; ſe exhibere. Hęc ita à R. Tanchuma ſunt explanata.

A. ABEN EZRA.

8 *in pauperes* לחונן lechonen Eas ob virum congregat, qui huiuſmodi opes in pauperes liberaliter eroget.

9 *oratio eius ęrit execrabilis* Cum quis aures ſuas a lege audienda cohibet, etiam cum preces fundet, ærumnis oppreſſus, eas deteſtabitur Deus.

LEVI GHERSOM.

8 *qui coaceruat diuitias* Cum quis fænore, & lucro fædo rem ſuam auget, qui quidem alios per fraudem circumuenienti ſimilis eſt ob diuinam legem, a qua id vetitum ſit; is inquam id a Deo refert vt eædem opes ei a quo per fraudem quauis ratione ſublatæ fuerant, reſtituantur; cum .n. fænus, lucrumq; a pauperibus exigunt auari, quod mutuum aliquid poſtulent ob indigentiam, id a Deo tandem efficitur, vt diuitiæ ita cumulatæ in eius manus deueniant, qui eaſdem pauperibus eroget, & beneficum ſe, piumq; præſtet in indigentes, vt antea ſolebat.

9 *qui declinat aures ſuas* Cum aures ſuas quis a diuina lege audiēda abſtrahit, non tantū quæ agit inuiſa ſunt, quod apta conformatione careant, qua recte ſe gerat, ſed etiam preces, quibus Deo obſequium ſe deferre arbitrabitur prorſus deteſtabiles erunt; cum .n. a ſacra lege addiſcenda, eiuſdemq. ſemitis obeundis ſeſe reuocet, haud veriſimile videtur, eas aptum finem, normamq. cōſentaneam obtinere.

Verſ. X. XI. XII.

10 Qui [a] decipit iuſtos in via mala, [b] in interitu ſuo corruet, & [c] ſimplices poſſidebūt bona eius.

11 Sapiens ſibi videtur vir diues: pauper autem prudens [d] ſcruabitur eum.

12 [e] In exultatione iuſtorum [f] multa gloria eſt: [g] regnantibus impijs ruinæ hominum.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. qui errare facit iuſtos.* b *Syr. in foueam corruet.* c *Chal perfecti, & immaculati hæreditabunt bona.* d *Chal. contemnit eum.* e *Syr. in exaltatione ſeu corroboratione.* f *Chal. multa eſt pulchritudo Syr. multa laus.* g *Syr. ſtantibus impijs, diminuitur laus. Chal. cum conſurgunt impij inueſtigatur filius hominis.*

SALOM. ISAC.

10 *in interitu ſuo* בשחותו biſchuto .i. in foueam ſuam corruet, nā id deducitur a שחת ſachath,

11 *ſapiens diues: pauper prudens* Pertinent hæc ad præceptorem, & ad diſcipulum, qui quidem res altius inueſtigat, atque ideo quandoque præceptor ſapientia augetur.

12 *ruina hominum* אדם יחפש iechupas Adam .i. Ad quolibet ſcelerum genus vir is inueſtigabitur, ac exquiretur.

A. ABEN EZRA.

10 *qui decipit iuſtos* Qui iuſtos a recto tramite deducit, vt forte in nefaria impingant.

in interitu ſuo corruet In foueā corruet, quā alteri irretiēdo pararat.

& ſimplices poſſidebunt bona eius Poſtquam obierit is a quo in deuia protracti fuerint hæreditate illius bona iuſti adibunt.

11 *pauper prudens ſcruabitur eum* Pauper prudētia excultus id inueſtigare poterit, in quo alter licet imprudens ſibi ſapere videbatur.

12 *in exultatione iuſtorum multa gloria* Cum imperita plebs iuſtos exultantes, & voluptate perfuſos animaduertit, id ſibi in primis glorioſum cenſebit.

regnantibus impijs ruina hominum אדם יחפש iechupas adam Cum impij euehuntur, explorabitur vir; impij .n. cęterorum diuitias explorabunt, eaſq; violenter diripient.

LEVI GHERSOM.

10 *qui decipit iuſtos* Qui iuſtos in errorem protrahit, curatq; vt nefarium ineant tramitem, in quo is foueam ſtruxit, in quam corruāt, id a Deo reportabit, vt in foueam alteri paratam decidat.

ſimplices poſſidebunt bona eius Integri vero bonorum compotes erunt, ſecus quam fallax ſtatuiſſet. Vel etiam hæc inſinuabunt, integros viros, qui omnibus recta conſulant, vt bona obtineant, ſibi ipſis optima comparaturos, ex quo conſtat cuilibet euentura, que alteri ſiue mala, ſiue vtilia optarit.

11 *ſapiens ſibi videtur vir* Cum diues res ſibi felici euentu ſuccedere animaduertat, videtur ſibi ſapere, ſed pauper prudens ſcrutabitur eum; cum .n. ſapientia ſit excultus aliquid ab eius ore eliciet, quo ſordes eius, vitiaq; morum patefaciat; vt quandoq; contingit, cum teſtes examinantur, quorum verbis quid vitij inſit ſolerter intelligendum eſt: diues ergo haud ſe continebit quin pauperi prudenti id reſpondeat, ex quo mentis maculę deprehendantur. Continent etiam iſta hortationem, qua qui rerum ſcientia ſunt excultī excitantur ad ſapientiam ſuam cęteris communicandam; cum .n. qui ſcientię opibus affluit ob ingenij ſui celeritatem, facile res penetrat; ac aſſequatur: ex quo fit ut non multum ſtudium collocandum ei ſit in ſoluendis difficultatibus, quę contingunt. Cum autem quis tenui cognitione prędicus illum conueniet, dubitationes proponet, & quęſtionibus petet, has ille enodare ſtudebit, ex quo hiſce diſputationibus ſcientię cumulum ſibi adiunget, docebitq; illum, qui ſibi ſapiens videbatur.

12 *in exultatione* Dum autem iuſtis res proſpero curſu feruntur, magna intercedit gloria, cum ij hominum genus honeſte, & laudabiliter agere curent.

regnan-

regnantibus impijs Cum vero ſcelerati conſurgunt, & ad dignitates euehuntur conteptus vires in orbe acquirit, nam cum ij ſceleribus ſe cumulare ſcite ſciant ſedulo, demonſtrare curant etiam probros huiuſmodi flagitioſas actiones obire, cum conſentaneum arbitrentur, vt ad ſuas actiones reliqui omnes etiam ſuas moderentur, iuxta illud qui erudit deriſorem iniuriam ſibi facit. Vel etiam ea erit mens horum. Eue&is in honorum faſtigium inueſtigare homines probos, qui ab ſceleratorum metum ſe in latibula abdiderant, iuxta illud eue&is improbis, viros latere quamobrem ſolerter indagantur forte reperiri queant.

Verſ. XIII. XIV.

13 Qui abſcondit ſcelera ſua non *a* dirigetur: qui autem confeſſus fuerit, & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur.

14 Beatus homo, qui ſemper eſt pauidus; *b* qui vero mentis eſt duræ, corruet in malum.

VAR. LECT.

a Syr. non proſperabitur. b Syr. qui indurat cor ſuum.

SALOMON ISACIDES.

13 *qui autem confeſſus fuerit* Qui crimina confeſſus fuerit, eadéq; reliquerit, ne denuo iiſdē ſe contaminet, miſericordiā conſequetur.

14 *Beatus homo qui ſemper eſt pauidus* Beatus ille, qui ſemper pœnam, ſuppliciumq; formidat; ita .n. a noxis ſe continebit.

A. ABEN EZRA.

14 *qui ſemper eſt pauidus* Qui ſemper Deum veretur, nec in eundem ſceleribus ſe obſtringit.

qui vero mentis eſt duræ Qui vero animo ita eſt obfirmato, vt arguenti aures præbere nolit, eis calamitatibus obnoxius erit, quas cæteris ſe illaturum arbitrabatur.

LEVI GHERSOM.

13 *qui abſcondit ſcelera ſua* Qui crimina ſua tegit, occultatq; cum ſedulo inueſtigantur, haud felici rerum curſu vtetur; inde .n. fiet, vt mentiatur ob ſua piacula, pudoreq; ſuffundatur, quando ab eius ſermone diſſentient, quæ perpetraſſe conſtabit. Sed enim, qui culpam ſubiuerit ſcelerum, eaq; fateatur, atq; a ſe prorſus amandet prauas conſuetudines, miſericordiam obtinebit a præpotenti Deo, atq; etiam a mortalibus; is .n. licet huius ſcelere petitus, cum animaduerterit hunc facti pœnitere iniuriam condonabit.

14 *bea-*

14 *beatus homo qui ſemper eſt pauidus* Ter felix qui eum paueat,quẽ timere oporteat,id .n. in cauſa erit, vt accomodatis conſilijs ineundis ſapienter ſe gerat,vt calamitatibus,quas formidat ſeſe ſubducat.

qui vero mentis eſt dura Qui vero animo eſt peruicaci, ſibiq; pro Deo ſtatuit,quæ extimeſcenda eſſent,extrema patietur. An non animaduertere licet ob animum obſtinatum, tum primo conſtructum, tum reſtauratum templum prorſus abolitum fuiſſe; niſi .n. Sekechias contumaci animo fuiſſet,regiſque Babylonis iugo collum ſuppoſuiſſet,haud tunc e noſtris ſedibus migrare coacti fuiſſemus:idẽque cenſendum eſt de reſtaurato templo, nec .n. Romano imperio ſubiecti fuiſſemus,nec eius iugum ferre cogeremur. Mirum a Iudæo iudaicum obſtinationem affirmari.

Verſ. XV. XVI.

15 ᵃ Leo rugiens, & vrſus eſuriens princeps impius ſuper populum pauperem.

16 Dux indigẽs prudentia, multos opprimet per calũniã: qui autẽ odit ᵇ auaritiã, longi fient dies eius.

VAR. LECT.

a Chal. leo rugit,& vrſus clamat propter impium,qui dominatur ſuper populum pauperem. Syr. vrſus dat vocem, quod præficiatur iniquus populo pauperi. b Syr. fraudem. Chal. calumnias.

SALOM. ISAC.

15 *leo rugiens & vrſus eſuriens* נוהם nohem .i. rugiens.

eſuriens שוקק ſoKeK.i. frendens: ſicut rugitus eſt leonis proprius, ita vrſo conuenit שקיקה ſekika .i. fremitus: vtraq. autem vox clamorem ſignificat horum diuerſorum animantium.

16 *dux indigens prudentia multos opprimet* ורב מעשקות & multus in oppreſſionibus. Cum prudentia careat,ideo multus eſt in cæteris opprimendis;nec .n. vitæ ſuæ conſulit,vt dies proroget, dum multos per calumniam ſubiicit, premitue, qui enim haud lucro inhiat auaritiam deteſtatus, ad multam ætatem vitam traducit.

A. ABEN EZRA.

15 *leo rugiens* Deſideratur Caph,particula comparationis .i. quaſi leo rugiens.

vrſus eſuriens שוקק ſokeK voce deducta a שוק ſoK .i. more ferino diripiens. Non diſſimilis ab ijs eſt princeps impius in populum pauperem:comparaturq; pariter profligatus dux leoni, & urſo,cum per iniuriam indigentes dilaceret, diripiatue.

Qui autem odit שונאי ſone.adſcripto iod,vt oſtendatur de principe duceue ſermonem haberi.

LEVI GHERS.

15 *leo rugiens* Similis eſt leoni rugiēti ob ea, quæ præda rapturus ſit, vrſoq; ſe ſe cienti, & ad prædandū progrediēti impius princeps populi pauperis, cū hic nihil aliud moliatur, quam vt iis damna, perniciemq; inferat, in eoſq; fraudibus, iniurijſq; vtatur contra leges, quæ duci ſeruandę ſunt.

16 *dux indigens prudentia* Idem etiam ſeruatur a principe prudentia carente, qui ſæpiſſime iniurioſe agat.

Qui autem odit auaritiam Princeps vero, qui quæſtum deteſtatur, ijs longam vitæ vſuram concedit, quibus præſit, rectaq; inſtitutione regat, quos quidē a calamitatibus tutos, ſecuroſq. reddit: ſecus autem cenſendum de eo, qui eoſdem diſcerpere cupiat. Illud etiam hæc volent. Quemadmodum cū rugitus leonis a cæteris animantibus auditur, hinc inde diffugiunt, ita contingit cum principe abiecti populi, quem illi ferre nequeant; nam ſæpe ab illo deficiūt, quod idem affirmandum de imprudente principe, quiq. violenter in ſubditos ſe gerat: at enim eius, qui lucrum deteſtetur, diuturnum erit imperium.

Verſ. XVII.

17 Hominem, qui calumniatur animæ ſanguinem, ſi vſque ad lacum fugerit, nemo ſuſtinet.

VAR. LEC.

a *Chal. filius hominis, qui ſollicitus eſt de ſanguine animæ ſi vſque ad lacum fugerit, non comprehendent eum. Syr. Vir qui conſcius eſt ſanguinis animæ, vſque ad electos confugiet, & non adiuuabunt illum.*

SALOMON ISACIDES.

17 *hominem qui calumniatur animæ ſanguinem* אדם עשק בדם נפש adā haſuk bedam naphes. homo qui opprimit in ſanguine animam .i. Qui ſocium ſuum piaculo obſtringi, eiuſq; opera cædem fieri curat.

17 *vſque ad lacum* Is inquam ad ſepulchrum confugiet, vt inde ſuppetiæ ferantur, condoneturq; crimen, ſed a nemine ſuſtinebitur, neque ab æthere, itaut vires ſufficiant, quibus ſeipſo culpam expiare queat, itaut is in horto deliciarum ſit; alter diſcipulus flagitiorū in gehemnam trudatur. Ita hæc allegorice expoſita ſunt in Tractatu ioma.

A. ABEN

A. ABEN EZRA.

17 ***hominem qui calumniatur*** עשק Haſuk idem, ac עושק HoſeK .i. opprimens, cuiuſdem rationis ſunt אגור agur, idem ac אוגר ogher congregans, & alia multa. Qui violentus eſt in ſanguinem animæ, parricida nimirum; & cædis patrator, a ſuis flagitijs in huiuſmodi calamitatem detrudetur, vt in foueam deſcendat, necem ſibimet illaturus, ſeq; in calamitoſum locum coniecturus, neq; vero vllus exiſtat, à quo reuocetur. Aliam etiam his explicationem accommodato. Qui a ſe ipſo, & a diuitijs ſuis ſupplantatus fuerit, proptereaquod humanum ſanguinem effuderit, donec in ſepulcrum inferatur ſedes mutans hinc inde diffugiet ſibi ipſi maxime timens: lacus autem ſepulchrum ſignificat.

nemo ſuſtinet אל יתמכו בו al ijtmechu vo. Monentis ſunt hæc. Q. d. Ne alij hunc ſuſtineant cum ceciderit, neue vlla in eum miſeratione moueantur, cum quod ad diuinam imaginem factitatum erat, labefactarit.

LEVI GHERSOM.

17 *hominem qui calumniatur* אדם עשוק adam haſuK Mortalis ob flagitium humani ſanguinis, in quo effundendo ſcelerate ſe geſſerit a Deo hac pœna plectetur, vt a cæteris opprimatur, & proteratur, licet nullo eos malo affecerit; idem etiam ob multitudinem eorum qui inſectabuntur ita diffugiet, vt ad ſepulcrum deſcendat, neque quiſpiam ſit, quis cadentem ſuſtineat, auxiliumq; ferat: is vero inquiet, abſq; vlla cauſa ſe omnium inſectationi expoſitũ eſſe. Hæc ergo vniuerſa cędis patratæ crimen efficit, curatq;.

Verſ. XVIII.

18 ᵃ Qui ambulat ſimpliciter ſaluus erit: qui peruerſis graditur vijs, concidet ſemel.

VAR. LECT.

a *Syr. concidet in foueam.*

SALOMON ISACIDES.

18 *concidet ſemel* באחת beechath .i. in vna In malum aliquod decidet, nec vnquam cum ceciderit, ſurget.

A. ABEN EZRA.

18 *qui ambulat ſimpliciter* Qui integritatis iter obit, cui conſentiunt ſubſequentia, qui peruerſis graditur vijs, cũ ſcilicet inique ſe gerat.

vijs דרכים derachaim. Vox hęc non eſt tantum dualis numeri, ſed plures ſignificat; nam cum Beth באחת beechath adſcriptum habeat ſceua, id perinde eſt, ac ſi diceret, in aliqua pluriumviarum corruet.

LEVI GHERS.

18 *qui ambulat ſimpliciter* Qui syncere ſe gerit, recte agendo incolumis erit, profligatoſq; & ingruentia damna cauebit, licet ſemitæ quibus in malum ruimus multæ ſint, boni vero vna tantum:

Qui peruerſis graditur vijs, concidet ſemel באחת beechath in vna. Qui vero obliquum terit iter, a recto deuius, cum nonniſi duas vias propoſitas habeat, alteram quidem boni, alteram vero mali, eo a ſuo conſilio adigetur, ut eam deligat in qua offendens corruat, boni uero ſemitam deſerat.

Verſ. XIX.

19 Qui operatur terram ſuam ſatiabitur panibus: qui autem ſectatur otium, replebitur egeſtate.

VAR. LECT.

a *Syr. qui ambulat poſt vanitatem ſatiabitur egeſtate.*

SALOM. ISAC.

19 *egeſtate* ריש riſc egeſtas.

A. ABEN EZRA.

19 *ſectatur otium* מרדף ריקים meraddeph reKim .i. Sectari facit inopes; eſt .n. uerbum cuius actio in aliud permeat, in cor nimirum ad hũc ſenſum, Qui curat, ut cor inopes conſectetur: ij quos animus conſectatur ſunt pauperes; actio uero, qua quis hos inſequitur nihil aliud eſt, quam feſtinatio ad iter cum iis habendum. ריקים reKim autem indigentes ſignificat, & rerũ omnium inopia laborantes, cui conſentiunt illa נער וריק nahur uaric, excuſſus, & uacuus.

LEVI GHERS.

19 *Qui operatur terram* Qui terræ colendæ ſedulo ſtudet pane affluet, terra fructus ſuppeditante: qui uero in negotiis humanis

non laborat, ſed inania conſectatur, bonis omnibus carebit. Monemur etiam, cum quis in eo ſuam induſtriam collocat, ut quę in rerum intelligibilium poteſtate quadam, & ui continentur, re expleat, & in medium proferat, futurum ut iis abundet ad ſacietatem, quibus mens alatur: Qui uero leuia, uanaq; ſectatur, neque de animo uirtutibus cumulando ſollicitus eſt, rerum cognitione carebit.

Verſ. XX. XXI. XXII.

20 a Vir fidelis multum laudabitur: qui autem feſtinat ditari, non erit innocens.

21 Qui cognoſcit in iudicio faciem, non benefacit: iſte & pro bucella panis b deſerit veritatem.

22 Vir qui feſtinat ditari, c & alijs inuidet ignorat quod egeſtas ſuperueniet ei.

VAR. LEC.

a *Chal. viri fidelis multæ ſunt benedictiones. Syr. benedicetur.* b *Chal. peccabit vir. Syr. ob bucellam panis prodit virum.* c *Chal. eſt oculo nequam, & ignorat egeſtatem ſuperuenturam ſibi. Syr. feſtinat ditari oculo liuido.*

SALOMON ISACIDES.

20 *vir fidelis* איש אמונות is emunoth. Vir fidelitatum .i. qui decimas fideliter perſoluit etiam nullo alio arbitro præter Deum, qui quidem id cernet, huncq; benedictione cumulat.

qui autem feſtinat ditari Qui autem importune tempus trudere videtur, vt indigentium fortunis diteſcat, non feret impune.

21 *deſerit veritatem* יפשע גבר ijphſah gauer .i. iudicij normam peruertit.

22 *Vir qui feſtinat ditari* נבהל להון niuhal lahon: cum quis properat coaceruandis diuitiis, primitias rapicas, decimaſq; ab egeſtate occupabitur, mulctabiturq; rerum inopia, cum iis, quæ ab eo gerentur, diræ, egeſtaſq; ſit admiſcenda.

A. ABEN EZRA.

20 *vir fidelis* Qui fide optima ſe gerit.

Non 2 *multum*

multum laudabitur רב ברכות rau beracoth, .i. Multis benedictionibus cumulabitur; hunc .n. fauſtis precationibus vel viri, vel Deus proſequetur: id autem veriſimile eſſe, probat extrema verſiculi pars.

non erit innocens Non effugiet exitium qui in diuitijs congerendis præcipitabit.

21 *non benefacit* לא טוב lo tou Non bonum, quod etiam in poſteriori hemiſtichio repetitur, hancq; admittit expoſitionem. Haud æquũ eſt, vt in iudicio quis faciem agnoſcat, vt etiam nefas eſt, quempiam ob panis bucellam inique ſe gerere, aut rebellem, contumacemque ſe præbere.

22 *& alijs inuidet* איש רע עין is rah hain malo oculo. Hæc
hic v. 20. explicanda, vt ſuperiora, qui autem feſtinat ditari &c. Qui ergo di-
Deut. 15. v. 9. uitias congerere feſtinat liuidis oculis præditus vocabitur, ad normam illorum, & malignus ſit oculus tuus.

egeſtas ſuperueniet ei Quando opes congeſſerit, nec earum partem indigentibus liberaliter conceſſerit, ad egeſtatem redigetur.

LEVI GHERSOM.

20 *vir fidelis* Vir qui in ciuilibus negotijs ſincere agit, tum etiam in ijs quæ ad ſcientiam ſpectant, benedictionibus cumulabitur, atq; ob ſuam integritatem proſpero rerum ſucceſſu fruetur eorum, quæ in votis habuerit, tum etiam, quod diuinę prouidentię peculiari munere exornetur. E contra vero, qui nec in politicis, nec in ſcientia fidem ſuam probat, ſed tantum de ſceleſtis laborat, opibus intentus, vt cito opulentus fiat, nec veras opiniones amplecti ſtudet, itaut vel exiguo temporis ſpatio rerum explicationem, ſeriemque percurrat, is inquam haud calamitatem effugiet, ut perſpicuum eſt.

21 *qui cognoſcit in iudicio faciem* Haud conſentaneum eſt, vt iudex perſonarũ rationem habeat, cum .n. hic alterum eorũ, qui in iudicio verſantur honore efficiet, alterius rationibus ſilentium imponet, qui ſibi perſuadebit, iudicis animum in aduerſarium ſuum propendere, munus ergo vel leuidenſe accipiens iniquum ſe præbebit, iudicijque normam labefactabit. nam ob beneuolentiam in illum, a quo munere donatus fuerit, haud eidem aperire volet quid hic iure præſtare debeat, iudicijq; veritatem reticebit.

22 *vir qui feſtinat ditari* Tenax ergo, qui parſimoniæ aſſueſcit, maiores diuitias vel breuiſſimo temporis ſpacio ita ſe coacervaturum exiſtimans, haud animaduertit, fœdum eſſe vitium, improbamq; cõſuetudinem a qua egeſtas aduehatur, cum ita amicis careat, ideo diſcrimini, extremiſq; expoſitus ſit vel inuitus.

Verſ.

Verſ.XXIII.

28 Qui corripit hominem, gratiam poſtea inueniet apud eum magis, quam ille, [a] qui per linguæ blandimenta decipit.

VAR. LEC.

a Chal. qui biſidus eſt lingua.

SALOM. ISAC.

23 *qui corripit hominem* Qui alium criminum arguit, quibus contaminatus eſt, eundemq; ab illis reuocat.

poſtea אחרי Poſt aliquod tempus maiorem ab illo gratiam inibit, quam blandus aſſentator. In Medras Rabba inuenimus, vbicumq; reperias vocem אחרי achare, eam eſſe ſtatus abſoluti; vocem autem אחר eſſe ſyntacticam. Tanchuma autem inquit in hæc verba, eum qui corripit, intelligenda de Moyſe, qui reprehendit Iſraelitas, vt poſt Deum ſe conferent, qui quidem hominum grex appellantur, iuxta illud אדם אתם adam attem .i. homines vos: de Moyſe autem illud vſurpatum conſtat, inueniſti .n. gratiam coram me. Exod. 33.

ilie qui per blandimenta linguæ decipit Hæc vero pertinent ad Balahamum, qui in Iſraelitas optima, commodaq; verba efferebat, inquiens, quam pulchra ſunt tabernacula tua: Moyſes autem illud prædicabat, num. 24 v. 5.
cauete ne forte decipiatur cor veſtrū: Balaham autē inquiebat aſſentatus, & mentitus, morē cupiditatibus veſtis gerite, cum nemo id animaduertat, curetue. Non eſt Deus quaſi homo vt mentiatur: haud cum gentibus Deus rem habet, ſed vobiſcum, nec .n. aliquid mali efficiet. Salomon ergo vtrumq; innuit, cum inquit, meliora eſſe vulnera diligentis, quam oſcula fraudulenta. Deut. 11. v. 16. nu. c. 23. v. 19. hic c. 27. v. 7.

A. ABEN EZRA.

23 *gratiam poſtea inueniet* אחרי achare poſt. Inquit Salomon qui alium increpat poſt præcepta mea, maiorem gratiam apud ſpectatores inibit, quam qui lingua blanditur.

LEVI GHERS.

23 *Qui corripit hominem* Qui reprehēſione in quēpiam vtitur poſtquam illum damni conſciū fecerit, quod ad extremum laturus ſit, niſi a fæda illa conſuetudine ſeſe coerceat, ad illam rationem quam ſecutus ſum ipſe in verſiculo ſuperiori, is inquā gratiā ſibi apud eundē conci-

conciliabit maiorem, quam qui ſermone lenocinatus, profligatum morem laudet. Hæc autem eſt quędam inſtitutio, qua ad reprehendendum inſtruimur, vt ea ratio ineatur, qua reprehenſionis fructus conſtet, conſentaneum .n. eſt, vt præ viribus animum rapiat, itaut qui corripitur ad ſuum commodum, dignitatemq; caſtigationem hanc pertinere intelligat. Vel etiam iod vocis ימצא paragogi cum erit ad eam mentem, cum quis ab altero arguitur poſtquam animaduerterit incommoda, quæ ex reprehenſione reiicienda contigerint, hęc expertus inquit, profecto ſi huius cōſilio obtēperaſsem, calamitatem hanc effugiſſem Quamobrem caſtigator gratior erit reprehenſo, quam blandus adulator, a quo in diſcrimen ſit adductus, quem idcirco odio proſequetur.

Verſ. XXIV.

24 Qui * ſubtrahit aliquid a patre ſuo, & a matre, & dicit hoc non eſſe peccatum, * particeps homicidæ eſt.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. qui deprædatur patrem ſuum.* b *Chal. ſocius eſt viri diſsipantis. Syr. viro iniquo ſociatur.*

SALOM. ISAC.

24 *Qui ſubtrahit aliquid a patre ſuo.* i. A præpotentī Deo.

& a matre ſua. i. ab Eccleſia: qui nimirum alijs auctor eſt, vt ſcelus incurrant, Deum furto petit, a quo filios auocat, quos etiam bonis exſpoliat.

particeps homicidæ eſt Non diſſimilis eſt a Ierobohamo.

A. ABEN EZRA.

24 *& dicit hoc non eſſe peccatum* Qui inquit in furando haud vllam noxam contraxi, cum proculdubio hæc mea ſint.

particeps eſt homicidæ משחית maſchith Socius eſt ſuas facultates dilapidantis, cum ſeducatur, vt parentum rem diripiat.

LEVI GHERSOM.

24 *qui ſubtrahit aliquid a patre* Qui parentū ſuorū res furto ſubducit, neque vllo ſe crimine obſtringi affirmat, propterea quod his e viuis ſublatis hęreditate eandem ſit habiturus, ſocius eſt ſicariorum a quibus inſtituetur ad latrocinandum, & ad aliena vi auferenda, ex quo cæteris calamitatem inferet praua hac conſuetudine.

Verſ.

Verſ. XXV. XXVI.

25 a Qui ſe iactat, & dilatat, iurgia concitat: qui vero
ſperat in Domino b ſanabitur.
26 Qui confidit in corde ſuo. ſtultus eſt: qui autem
graditur ſapienter, c ipſe ſaluabitur.

VAR. LECT.

a *Chal. vir arrogans. Syr. vir auidus, & guloſus* b *Chal. impinguabitur* c *Chal. protegetur a malo.*

SALOMON ISACIDES.

25 *qui ſe iactat, & dilatat* Vt vniuerſas cupiditates ſuas expleat, *in iurgia concitat* Excitat aduerſum ſe Deum iudicem.

A. ABEN EZRA.

qui ſe iactat & dilatat רחב נפש rechau nephes; animo lato: qui quaſi lato animo ſit diuinum timorem non admittit.

iurgia concitat יגרה iegharch lites miſcebit.

26 *ſaluabitur* ידושן iedussan. i. ſaginabitur rerumq; copia ad ſacietatem affluet.

qui graditur ſapienter Qui ſapientum ſemitæ inſiſtit, vt Deo confidat a calamitate ſubducetur.

LEVI GHERSOM.

25 *qui graditur ſapiēter* Qui animo ſuo ſorte maiori, cupidoq; eſt, cũ vehemēter ſe affici patiatur ad cupiditates ſuas explēdas, id reportabit, ut diſſidia in ſe concitet; cum n. non ſuppetent, quæ appetit neceſſe erit, ut inquirendis iis, quibus gaudet, id in alios præſtet, ex quo ſibi iurgia accerſat. Sed qui in Deo ſpem ſuam reponit, omneſq; ſuas cupiditates in eundē refert, rerũ copia affluet, cõpos eorũ effectus quæ in uotis habebit. Illud etiam iſta poterunt inſinuare Magni animi uirum, qui aliis abunde præbet & effundit, ut beneuolentiam captet, eo ideo adactum iri, ut lites, diſſidiaq; in ſe ſuſcitet, cum ita facultates ſuas dilapidet, aliiſq; iniquum ſe præbere cogatur, cum ſpem ſuam collocet in iis amicis, quos temere opibus oneratos, ſibi neceſſitudine deuinctos arbitratur. His accedit, hunc horum animos infenſos ſibi reddere in quos antea rem profuderat ſuam

ij .n. iugiter commoda ab eodem ſe percepturos ſperantes, cum horum nullā ſpē relinqui animaduertent, hoc manū a temere elagiendo coercente, neceſſitudo, quæ inter hos intercedebat a maleuolentia excipietur, his ſibi perſuadentibus, haud amplius illi ſe charos eſſe, vt ideo manum præcluſerit, ac retraxerit. Spes ergo, qua ſibi perſuadebat mortales adiumento, roboriq; futuros irrita cadet, prorſuſq: inopinata contingent. Qui vero ſoli Deo fidit, votorum ſuorum fiet compos, eiuſq; menſa pinguium copia referta erit, cum ſecus prorſus animo prodigo ſuccedat.

26 *qui confidit in corde ſuo* Stultus non antea meditationem, animumq; rebus ſedatus adiungit, quam eas obtinere incæperit, animoq; ſuo ſpondet, haud conſilium rectum abfuturum, vt ideo in ijs incommode ſe gerat. Verum qui ſapienter res agit vniuerſa damna, impedimentaq; deuitat, quibus arceatur ab ijs quæ exordiebatur, cū iam cauſas premiſerit, quæ conducant ad obtinenda, quæ aggreſſus erat, ac remouerit, quæ impedimento futura eſſent.

Verſ. XXVII. XXVIII.

18 Qui dat pauperi non indigebit: ᵃ qui deſpicit deprecantem, ſuſtinebit penuriam.

28 Cum ſurrexerint impij, abſcondentur homines: cum illi perierint, multiplicabuntur iuſti.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. qui prohibet oculum ſuum a paupere, multæ erunt eius maledictiones.

SALOM. ISAC.

27 *qui dat pauperi* Eleemoſinam.

non indigebit Non incidet in egeſtatem, licet pauperi abunde præbeat, quod idem contingit præceptori, qui ſacram legem a diſcipuli ore nunquam abeſſe velit.

A. ABEN EZRA.

Hic c. 19 v. 17. *non indigebit* Deus .n. neceſſaria ſuppeditabit iuxta illud, lænератur Domino, qui miſeretur pauperis.

qui deſpicit מעלים עיניו mahlim henau. Qui oculos ſuos ab indigente auertit ſuſtinebit penuriā .i. multis infortunijs deuouebitur.

28 *abſcondentur homines* Qui ſcilicet ius dicunt, ij .n. ob impiorum præſentiā ſeſe ſubducēt: quibus ſubſcribit vltima pars verſiculi.

LEVI

LEVI GHERSOM.

27 *qui dat pauperi* Qui in indigentem facultates ſuas liberaliter erogat, ideo a Deo benedictione cumulabitur, nec vnquam egeſtate premetur, iuxta illud propter rem hanc, ſed qui ab inope oculos auertit, multas diras, penuriamq; ſuſtinebit; par .n. pari referetur.

28 *cum ſurrexerint impij* Cum impij poteſtate, imperioq; potientur occultantur quidem probi, & integri duabus de cauſis, tum probis ſeſe ſubducētibus, vt impiorū vim effugiant, tū viris flagitioſorū fœlicitatem formidātibus, cum ſcelerati potius, quam probi amentur, ex quo conſequitur, vt improbus alios ad improbitatis ſuæ normam inſtituat, & regat.

cum illi perierint Duabus de cauſis ſceleratis e medio ſublatis iuſti multiplicabuntur, tum quidem cum criminoſis amotis, redeant qui fugam arripuerant, tum etiam cum iiſdem e viuis cedentibus ſordes ſceleratorum patefiant, atque ideo iuſtitiam cæteri complectantur.

CAPVT VIGESIMVMNONVM.

Verſ. I.

1 a Viro, qui corripientem dura ceruice contemnit,
b repentinus ei ſuperueniet interitus, c & cum
ſanitas non ſequetur.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. Vir qui non recipit correptionem, & indurat ceruicem ſuam.* b *Chal. cito conteretur. Syr. repente profligabitur.* c *Chal. & non erit ei medicina.*

SALOM. ISAC.

1 *qui corripientem dura ceruice contemnit* מקשה ערף makſe horeph Qui ceruicem obdurat, ne increpationibus aures adhibeat.

repentinus ei ſuperueniet interitus פתע .i. cito, & quam primum confringetur.

A. ABEN EZRA.

1 *Viro qui corripientem* איש תוכחות is tochachoth: Vir increpationum .i. qui cū correptione indigeat, aſſidue arguitur, obſtinataq; ac dura ceruice ſe præbet, repente confringetur, abolebiturq;, atq; id citra vllum remedium.

LEVI GHERSOM.

1 *Viro qui corripientem &c.* איש תוכחות is tochechoth. Vir correptionum, Cum quis arguitur, itaut a Deo calamitatum flagellis caſtigetur, cruciatibuſque corripiatur, vt auocetur a criminibus tum morum, tum ſciendi, is tamen ſi in ſua contumacia perdurarit, nec a deuio tramite decedere voluerit, perniciem inopinatam ſubibit, itaut nulla arte inſtaurari queat, par namque pari reddetur; cum in medelam reſpuerit, quoue magis caſtigaretur magis etiam criminibus ſe obſtringeret, ideo irreparabili calamitate premetur.

Verſ. II.

2 In multiplicatione iuſtorum a lætabitur vulgus: b cum impij ſumpſerint principatum, gemet populus.

VAR. LECT.

a Syr. multiplicatur populus. b Chal. domino impiorum.

A. ABEN EZRA.

2 *In multiplicatione iuſtorum* ברבות biruoth Hæc eandem vim habent, quam illa, multa gloria eſt. hicc. 28. v. 12

LEVI GHERS.

2 *in multiplicatione iuſtorum* ברבות biruoth .i. Cum iuſti imperio potiuntur, vulgus lætitia perfunditur, ij n. amore proſequuntur eos, quibus præſunt, ſtudentque diligenter, vt eoſdem præ viribus recte inſtituant; cum præterea ob iuſtos diuinę prouidentiæ beneficium his impenſius tribuatur; quod ſecus prorſus improbis regnantibus contingit, vt planum eſt.

Verſ. III.

3 Vir qui amat ſapientiam, lætificat patrem ſuum: qui autem a nutrit ſcorta perdet ſubſtantiam.

VAR. LECT.

a Chal. qui adhæret meretrici. Syr. qui aſſociatur.

SALOM. ISAC.

3 *qui autem nutrit ſcorta* רעה roheh, qui cum ſcortis ſocietatem init,

init, iuxta vocũ ſonum. Rabbini autem id explicant pertinere ad illũ, qui hanc auſcultationẽ pulchram affirmet, ideoq; addiſcendam: aliam autem non ita iucundam, ideoq; prætermittendam: adminiculum autem ſibi petunt ex ſacro contextu, vbi vox זונות zonoth, nonniſi hoc loco, cum duobus Vau exſcribitur.

A. A B E N E Z R A.

3 *Vir qui amat* איש is .i. filius parenti lætitiam afferet.

qui autem nutrit ſcorta רעה rohe, quod eiuſdẽ eſt ſignificationis, ac רעך .i. ſocius tuus. Vel etiam iuxta ſignificationem illorum כמרעיתם iuxta paſcua ſua adimpleti ſunt, paſcere ſignificabit; quaſi dicas, Hos.c.13.v.6 qui ſcorta alit, cui ſignificationi conſentiunt, quæ ſubſequuntur, perdet ſubſtantiam .i. facultates ſuas dilapidat.

L E V I G H E R S.

3 *Vir qui amat ſapientiam* Qui ſapientiæ amore trahitur voluptati eſt parenti ſuo, ob præclaram inſtitutionem; qui vero cupiditatibus obſequitur, ſcortis alendis, tum paternas opes perdit, tum ſuas omnes, ac vniuerſas humanas perfectiones.

Verſ. IV.

4 Rex [a] iuſtus erigit terrã; vir [b] auarus deſtruet eã.

VAR. LEC.

a Chal. in iudicio ſtabilem facit terrã. b Syr. vir iniquus.

S A L O M. I S A C.

4 *rex iuſtus erigit terram* Si iuſta decernat terram ſtabilem reddit, & firmat.

vir auarus איש תרומות is therumoth. Vir elationum. .i. Vir ſuperbus, qui haud futurum ueretur, ut in iudicium uocetur. Rabbini autem illud pronunciarunt, iudicem ſi regi ſimilis ſit, quem nec amicos ſibi comparare, nec munera oblata recipere neceſſe ſit, hac ratione terram firmare. Quod ſi ſimilis ſit ſacerdoti per areas oberranti ad primitias poſtulandas, eandem diripere; & perdere.

A. A B E N E Z R A.

4 *Vir auarus* איש תרומות is terumoth .i. Vir exactionum, qui tributa exigit. Conſtat autem tributa, exactioneſq; quas a populo princeps refert, eſſe ſextam ephæ partem. q. d. Rex cum iuſte ſe gerit,

terram firmam ; ſtabilemq. reddit : ſed qui tributa ampliora ſumit, quam certo ordine, menſuraq. conſtitutum ſit, eandem demolitur.

LEVI GHERS.

4 *rex iuſtus* Rex iuſtitia terrã roborat, & firmat, cũ in eo recta, abſolutaq. vrbis adminiſtratio ſita ſit, ne alter alteri iniurioſus ſit: Quodſi qui imperio pollet, a iuſtitiæ norma deuiet, ob partem quã ex ſceleris patrati conſortio acceperit, vt exempli gratia, Si Ruben debeat Simeoni centum aureos, abſoluaturq. Ruben, quod centum aureorum partem regi detulerit, & tanquam primitiæ loco ſummã aliquam obtulerit, hac ratione terram vaſtabit, atq. ad exitium adiget, cum ita efficiatur, vt vrbis ordo perturbetur, vnoquoq. ſocium inique circumueniente, ſibiq. certo perſuadente, ſi munera principi præbeat ſe abſolutum iri. Quamobrem haud is a Salomone regio nomine eſt appellatus, cum nefarium ſit, huiuſmodi virum regia dignitate exornari.

Verſ. V. VI.

5 ᵃ Homo, qui blandis, fictiſque ſermonibus loquitur amico ſuo, rete expandit greſſibus eius.

6 ᵇ Peccantem virum iniquum inuoluet laqueus: ᶜ & iuſtus laudabit, atque gaudebit.

VAR. LEC.

a Chal. Vir qui diuiditur a ſocio ſuo. b Chal. Vir malus in peccato ſuo capitur. c Chal. iuſtus exultat & gaudet.

SALOM. ISAC.

5 *qui blãdis, fictiſq. ſermonibus* מחליק machalik, qui blãda loquitur.

6 *peccantem iuſtum iniquum* בפשע bephesah .i. Ob ſcelus improbis laquei accidunt: iuſtus autem, quod ſceleratorum iter non ſit ingreſſus, iubilabit, ac exultabit.

A. ABEN EZRA.

5 *homo qui blandis* מחליק machalik. Qui adulatorium ſermonem cum ſocio init, vt forte illum fraudibus circumuenire queat.

rete expandit greſſibus eius על פעמיו hal pehamau .i. greſſibus ſuis; vox .n. hęc coniungitur cum viro blandiente, ad eundem ſenſum
pſ 11.v.8. quo illa, & captio quam abſcondit, apprehendat eum, quod item teſtatur verſiculus ſubſequens peccantem virum &c.

6 *peccantem virum* בפשע bephesa .i. Propter rebellionem labentis iniquus laqueis implicabitur, vel etiam ob ſcelus lapſus irretietur.

&

& iuſtus laudabit Hoc ergo laqueis implicato ſecum ipſe iuſtus exultabit.

LEVI GHERS.

5 *homo qui blandis* מחליק machaliK. Qui blandum, molleq; iter ſocio pingit, itaut in flexuoſam, errorisq; plenā viam trudatur, ſe ipſo pedibus ſuis retia expandit, quod alterum illis irretire cogitaret.

6 *peccantem virum* בפשע bepheſah Ob mortalium ſcelera iniquus ſecum trahere in errores alios curat, iuxta tritum illud, væh ſceleſto, væh ſceleſti vicino. At.n. iuſtus huiuſmodi diſcrimen effugiet, exultabitq: tum inoffenſus, tum etiam ſceleſto e medio ſublato, iuxta illud, in perditione impiorum exultatio. Vel etiam is erit ſenſus, ſceleſto ob ſua crimina laqueos accidere, qubus capiatur; cum iuſto vero ſecus ſe rem habere; multis quippe bonis cumulabitur, itaut iubilet, aſſiduoq; gaudio triumphet ob ſingularem fœlicitatem ſuam, quod peculiari diuinæ prouidentię beneficio excultus ſit. hic c.11.v.10.

Verſ. VII. VIII.

7 Nouit iuſtus cauſam pauperum: impius ª ignorat ſcientiam.

8 Homines peſtilentes diſſipant ciuitatem: ſapientes vero auertent furorem.

VAR. LECT.

ª *Syr. deluſores.*

SALOM. ISAC.

7 *nouit iuſtus cauſam pauperū* דין דלים din dallim. Flagella pauperū intelligit iuſtus, & ea quibus indigent, eoſdemque ſolatur, & conſtantes reddit.

8 *diſsipant ciuitatem* יפיחו iapichu .i. Inflammant, igne flatu ſuo excitato.

A. ABEN EZRA.

7 *nouit iuſtus cauſam pauperum* Hic enim horum litibus proſequendis vacat.

impius ignorat ſcientiam Tum ſcientiam, id iuſtitiæ normā ignorat.

8 *diſsipant ciuitatem* יפיחו iapichu .i. laquei ciuitati ſtruūtur, q.d. Deum ob deriſores ciuibus laqueos, quibus implicentur, parare.

ſapientes auertunt furorem Sapientes vero ob prudentiam, qua exculti ſunt diuinam iram ſedabunt, laqueoſque deuitabunt.

LEVI GHERSOM.

7 *nouit iuſtus* Perſpectum habet iuſtus ius quodque debetur indigentibus, opportunaq: ijs ſubminiſtrari ſtudet ſeu illa ſint, quę facul- hic c.11.v.17 tatibus, mentis miniſtris ſuppeditantur, iuxta illud, benefacit animæ ſuæ vir miſericors, ſeu etiam ſint quibus indigeat, ut panis, & ueſtes: *impius ignorat ſcientiam* Iniquus autem animum ſuum conſentanea rerum cognitione non exornat: Secus prorſus iuſto ſe gerente cũ tũ cæteris, tũ abiectioribus facultatibus opportuna deeſſe non patiatur: iniquus vero, neque ſui nobiliſſimę parti congrua ſuppeditat.

Homines peſtilentes אנשי לצון anſe latſon. Deriſores iurgia, diſsidiaque ſerunt, quod patet ex eorum negotijs: ſecus vero ſapientes, pacem conciliari curant, iramq; & æſtum, quo quis in alterum exarſeſcit prorſus deliniunt.

Verſ. IX.X.XI.

9. Vir ſapiens ſi cum ſtulto contenderit, ſiue iraſcatur ſiue rideat, ª non inueniet requiem.

10 ᵇ Viri ſanguinum oderunt ſimplicẽ: iuſti autem ᶜ quærunt animam eius.

11 ᵈ Totum ſpiritum ſuum profert ſtultus: ſapiens ᵉ differt, & reſeruat in poſterum.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. non conteritur. Syr. non fert moleſte vel non indignatur. b Chal. viri ſanguinem effundentes oderunt ſimplicitatem. Syr. oderunt innocentem. c Chal. quærunt eam. Syr. amant eum. d Chal. omnem furorem ſuum. e Chal. ſapiens in prudentia reprimit. Syr. ſapiens in mente ſua cogitat.

SALOMON ISACIDES.

9 *ſi cum ſtulto contenderit* נשפט niſpat Diſceptat cum ſtulto.

non inueniet requiem Sapiens nihil proficiet, ſeu ſtulto vultum iratum, ſeu hilarem riſuq; decorum præferat, neutroq; animi firmitatẽ adipiſcitur. Conſtat .n. nobis, Deũ Amtſiæ vultum ridentem, beneuolumq; præſe tuliſſe, cum in illius poteſtatem Edomitas redegit,

hunc

hunc tamen, cum ab eorum cęde regrederetur, impuraque illorum idola duceret, iiſdem ſuperſtitioſum cultum impendiſſe: Achazi autem iratum ſe præbuit Deus, quem in poteſtatem regum Aramæorū venire voluit, ſed enim is Damaſcęnorum idola veneratione proſecutus eſt, a quibus Damaſcęnis opem latam affirmauit.

10 *iuſti autem quærunt animam eius* יבקשו ieuakKeſu. Vox hæc beneuolentiam, charitatemque ſignificat, eandemque vim habere mihi videntur, quæ a Dauid Abiataro dicta ſunt, ſi quis quæſierit animam meam, quæret & tuam. i. qui mihi beneficijs gratificabitur, tibi etiam gratificabitur; hanc autem interpretes non admittunt expoſitionem. p.reg.c.22.v.23.

11 *ſapiens differt* באחור ישבחנה beachor ieſabechenna. i. in poſterū, compeſcit eam. q. d. Cum ſtultus mentem ſuam totam depromit, accedit ſapiens, eumque improbat, & deprimit reſponſis ſuis, atque equidem uox שבח cōpeſcendi uim habet ad mētem illorum, משביח i. qui compeſcit ſonitum maris: item illorum, cum eleuauerit ſe ductus eius, tu compeſces eos. pſ.65.v.8.

A. ABEN EZRA.

9 *vir ſapiens ſi cum ſtulto contenderit,* את איש eth is. i. cum ſtulto. Quando ſapiens cum ſtulto in iudicium deſcendit, ſeu iraſcatur, ſeu rideat, nullam tamen cum ſtulto quies intercedet.

10 *Viri ſanguinum* Sanguinarij integrum virum oderunt, & iugulant.

iuſti quærunt animam eius Integri animum, eiuſq; ſanguinem requirunt. i. hæc inulta eſſe non patiuntur. Aliter etiam hęc expones, itaut animam eius referas ad quempiam ſanguinolentum, ad hunc ſenſum iuſti animum ſanguinem effundentis quærunt; vt eum morti dedant ob integrum. Vel etiam illud.

animam eius Refertur ad iuſtum aliquem, itaut idem repetatur.

11 *ſapiens differt, & reſeruat in poſterum* באחור beachor. quod non eſt diſſimile ab illo נזרו אחור conuerſi ſunt retrorſum, vbi אחור vel eſt nomen appellatiuum, aut adiectiuum, vel certe nomen, quod quidē arridebit intelligenti. Vox ergo אחור achor. i. poſterius, hominis cor innuitur, quod eſt poſt labiorum pronunciationem, & ita in illis תחת לשונו cor innuitur, quod linguę ſubeſt. Iſai.i. pſ.

reſeruat ישבחנה ieſabechennah. i. compeſcit, ſeu quieſcere facit idem enim ſignificat ac משביח maſbiach. i compeſcens ſtrepitum maris. Q. d. vniuerſos ſcientiæ ſpiritus exerit ſtultus, cæteriſq; diuulgat, iuxta illud, in corde prudentis requieſcit ſapientia, & in ſtulti corde dignoſcetur; ſed ſapiens ſcientiæ ſpiritum continet, cohibetq; corde, quod eſt poſt organa pronunciationis, nec eam ſtulto euulgat, vt teſtatur illud in corde prudentis requieſcit ſapientia. pſ.65.v.8. hic c.14.v.33

LEVI

LEVI GHERSOM.

9 *Vir ſapiens* Cum prudens ſtultū iudicabit,ſimulq diſc. ptabunt ſermoneſq; ſerent.haud hic patietur ſapientem ſermonem habere, vel cæptum abſoluere, ſed quandoq; huius verbis audiendis ira inflammabitur, nec eum ad dicendi finem pertingere permittet, quandoque etiam deridebit, ſanniſq; proſequetur, quod a ſapiente pronunciatum ſit, neq; eidem ſpatium concedet, vt ſermonem abſoluat,ne ſermone ſuo propoſitum finem obtinere queat. In his igitur verbis continetur quędem adhortatio, ne ſapiens cum ſtulto iurgetur.

10 *Viri ſanguinum* Hi virum integrum, probumque inuiſum habent.quod variam ab ipſis ſemitam ineant: iuſti autē maximo conatu, quæ volunt præſtare tentant. Viro etiam integro forte inſinuatur vis quædam excitatrix, cum omnes huius conatus, & vota ad integritatem,& perfectionem ſpectent. Sanguinolenti vero ſe abripi patiuntur a diſſidij auctore, hoc eſt a facultate ad cupiditates inflammante,atq; ideo priorem vim odio inſectantur: iuſti vero optata ſua prę vniuerſis viribus præſtare curant,cum nihil aliud in votis habeant,quam quod ſincerum ſit,vitioque careat.

11 *totum ſpiritum* Stultus quæcunq; optat, & vult ſtatim ac in mentē veniunt re præſtat,haud perpendens animo ſedato conſentanea ne ſint,vt in ijs operam ſuam collocet, necne: quambrem inde grauiſsima damna contingunt.

differt in poſterum באחור.i. ad extremum Verum ſapiens cupiditates turpes cohibet, cum extremū, hoc eſt, quod ad extremū ſit euenturū in mentē veniet, nec quę cupiditas ſuggerit,exequatur,donec perſpectum prorſus habeat, conſentaneum id ne ſit,an non: Quare hac procraſtinatione fœdā cupiditatem comprimit: Illud etiam hęc inſinuabunt, ſapientem quietem imponere, & ſedare cupiditates יחור ב beichur,cum nimirum auerſus, non autem aduerſus erit huic conſuetudini, quin ita aſſueſcat,vt oppoſitum eius quod ab ea præſcribitur, præſtet, cum ita huiuſmodi ægritudinibus medicina paretur Vel deniq; horum mens erit, ſtultum effutire ore ſpiritus ſuos vniuerſos, & quæcunq; velit,abſque vllo repagulo cum iurgatur cū altero, vt ideo garrulus iniquus, & turpis ſermone accidat: ſed cum id ſapiens animaduertet ſtulto cum ipſo diſceptante,illius ęſtum cohibebit,terga vertens,non uultum,atq, ab eo ſeſe diuellens.

Verſ. XII.XIII XIV.

12 Princeps, qui libenter audit verba mendacij omnes miniſtros habet impios.

13 Pauper & ᵃ creditor obuiauerunt ſibi: vtriuſque ᵇ illuminator eſt Deus.

14 Rex qui iudicat in veritate pauperes: thronus eius in æternum ᶜ firmabitur.

VAR. LECT.

a Chal. mediocris fortunæ vir. Syr. dolore affectus. b Syr. Deus illuminat oculos amborum. c Chal. dirigetur. Sed non video cur interpres in Bibl. regis non retinuerit, firmabitur cum id etiam ſignificet תקין *tekin*, magiſque faciat ad rem.

A. ABEN EZRA.

12 *princeps* Quando princeps mendacia proloquentibus aures præbet, tunc miniſtros habebit impios.

13 *& creditor* ואיש תככים is techachim .i. vir effractionum, Qui nimirum ab egeſtate ſit attritus, idemq; erit vis huius loci, ac illius מתוך ומחמס mitoch vmechamas .i. a dolo, & iniquitate redimet animas eorum, cuiuſdem ſignificationis ſunt illa תוכו לנגליך .i. effracti ſunt Radix ergo erit תכך tachach, vel תכה

obuiauerunt ſibi Quoniam egeſtas, & penuria a Deo decerni videntur, atq; a cælo deueniunt tanquam imber, qui in terras aduehatur; illis .n. obuiam itur, hæc obuiam veniunt.

vtriuſque illuminator eſt Deus Cum vterq; per egeſtatis tenebras iter habeat, Deus vtriuſq; oculis lucem præbebit, quando horum egeſtatem ſubleuabit, quod quidem iuxta cuiuſq; actiones præſtabit. Aliam lubet adſcribere expoſitionem, vt

creditor איש תככים is techachim ille ſit, cuius diuitiæ fraude, doloq; ſurreptæ ſint.

14 *rex qui iudicat in veritate* Regis qui tenuibus ex veritatis præſcripto ius dicit, nec magnatum rationem habet,

thronus firmabitur In æternum, tum ei, tum eius poſteritati.

LEVI GHERS.

12 *princeps qui libenter* Cum princeps mendacijs aures præbet, tūc vniuerſi eius miniſtri iniqui euadent, cum dominis ſuis morē gerere ſtudeant, & quādo illum impietate gaudere proſpexerint, perdite agendo aſſueſcent. Innuitur etiam forte principe mendacia audiēte ea facultas, qua ad corporis cupiditates titillamur; cū .n. illa in homine imperiū tenebit, ſecus quā oporteret, mēſq. cū cæteris animi faculti-

bus eidem inſeruiet, vis intelligẽs flagitioſa erit, cũ obſequium præſtet ad eas artes, adminiculaq; comparanda, quæ conducant ad vniuerſas propoſitas cupiditates explendas.

13 *pauper & creditor* איש תככים is techachim perplexus. Pauper ergo, qui rerum cognitione ſit deſtitutus, cum cogitationum copia careat, cuius opera hanc contemplationem aggredi queat, ideoque difficultatibus implicetur: Vir etiam, qui multis cogitationibus inter ſe pugnantibus diſtrahitur quoad quæſtionem, quæ enodanda eſſet, cum illæ obuiæ fiant inextricabili modo, ob cognitionis tenuitatem: hic inquam licet quæſtionis agnitionem ſingularem ſe habere arbitretur, attamen ob cogitationum variam repugnãtiam, quæ animum vexat irretitus, laqueiſq; validiſſimis implicitus videbitur, neq; in quam partem propendeat perſpectum habebit: Sed enim vtriuſq; oculos Deus luce perfundit, tum ob eam vim, quæ a Deo in mentem deriuatur, vt eæ iudicentur ſedes, quibus ad huiuſmodi inueſtigationem inſtruatur, tum ob illud, quod a Deo benigno influxu dimanat, quo ad modos huiuſmodi multarum inter ſe pugnantium cogitationum extricandos inſtituitur; id .n. grauiſſimum accidit in quæſtionibus quibuſdam grauioribus, itaut diuino ſit opus adiumento. Sacra autem lex in primis confert ad difficultates, nodoſq; huiuſmodi euoluendos in plurimis difficillimis quęſtionibus, in quibus difficulter mortalis veritati conſentaneas cogitationes a falſis deſcernere poteſt, vt alibi commemoratum eſt.

14 *rex qui iudicat* Cum rex ad veritatis normam tenues iudicat, vt in lucem eliciat accurata inueſtigatione quod cum aduerſario, alioue intercedit quoad huiuſmodi litis negotium, huius ſelium firmabitur, cum nimirum beatiſſimus ab vniuerſo populo idcirco prædicetur, qui illo mirum in modum delectatur: diuinum præterea adiumentum præſto erit, ut ſtabile eidem regnum conſeruet. In his etiam idem, quod paulo ante inſinuabitur. Voce igitur pauperum uocantur partes illæ aduerſantes, ſeu negantes in quibus non magis ueritas elucet, quam in cæteris; rex autem eſt humana mens, ut antea diximus, quę in homine primas tenet, quæ quidem cum in hiſce quæſtionibus ad ueritatis normam res exiget throno in omnem æternitatem duraturo inſidebit: quod ſi haud ita ſe res habeat, ſecus prorſus continget, cum dubitationes, quæ in ijs accidere ſolent eius ſint generis, ut clariſſima ueſtigia impreſſa habeant fælicitatis obtinendæ, uel amittendæ.

Verſ. XV. XVI. XVII.

15 Virga, atque correptio tribuit ſapientiam: puer autem * qui dimittitur voluntati ſuæ confundit matrem

b matrem ſuam.

16 In multiplicatione impiorum, multiplicabuntur ſcelera, et iuſti ruinas eorum videbunt.

17 Erudi filium tuum, &c. c refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ.

VAR. LEC.

a *Chal. qui non recipit correptionem. Syr. puer qui non caſtigatur.* b *Syr. patrem ſuum.* c *Syr. requieſcere te faciet.*

SALOM. ISAC.

15. *puer autem, qui dimittitur voluntati ſuæ* משלח meſullach: Qui a parente, ſuo permiſſus eſt arbitrio, ita ut quodcunq; libuerit efficiat, eo tandem deueniet, vt matrem pudore afficiat; Iſmael autem cum flagitioſus eſſet, Saram prouocauit, vt Abrahamo diceret eijce ancillam &c.

A. ABEN EZRA.

15 *virga* Qua puer verberatur.

correptio Caſtigatio item verberibus adiuncta, horum inquam ſingula inſipientem, & fatuum ſapientia exornant;

qui dimittitur Qui a patre ſuo nullis habenis correptionis coercitus ſuo ſe ductu moderatur matrem ſuam dehoneſtabit.

16 *iuſti ruinas eorum videbunt* Calamitatem ſceleribus non diſparem intuebuntur iuſti, & voluptate afficientur.

17 *refrigerabit te* ויניחך vinichecha .i. quietem tibi concedet.

& dabit tibi delicias Cum caſtigatione emendatus fuerit.

LEVI GHERS.

15 *virga, atque correptio* Flagellis, & correptione puer ſapientia excolitur; ita .n. honeſtis moribus informatur, quibus ſi careat, nulla ſemita relinquitur ad ſapientiam obtinendam: puer autem, qui ſuæ voluntati permittitur, tum recta inſtitutione, tum ſapientia caret, atq; ideo matri probro eſt ob improbitatem ſuam; præcipue uero cū in eandem plerumq. improbitatis filij culpa reijciatur; uniuerſis affirmantibus, id ab illa effectum fuiſſe, quæ puerum, a teneris recte non imbuerit.

16 *in multiplicatione impiorum* Cum impiorum numerus augetur, in orbe ſcelera cumulantur, & ad crimina maiora ſunt audaciores, quam cum alter ab altero diſſitus eſſet, cum ſibi inuicem auxilium

præbeant,ſimulq, ad quodcunq; ſcelus ſunt proiecti,quod ob multitudinem ſimul collectam difficile pænas luant: licet autem hi iuſtos inuiſos habeant, vt paulo ante dictum eſt, moxq. ſubdetur, iuxta illud, & abominatio impij rectus via,haud tamen eos lędere poterũt, iuſtis ab horum poteſtate ſeſe ſubducentibus,criminoſorum ruinam inſpectantibus cum ſcelerati exitum ſortiantur infeliciſſimum.

17 *erudi filium* Dum adhuc in tenera ętate conſtitutus eſt filium inſtrue, itaut recte inſtituatur, ac te quiete, animiq. tranquillitate frui permittat,quod egregie conformatus ſit, animo item tuo delicias ſubminiſtret, ob ſingularem lętitiam,quam ex illo percipies: illud prętere accedit, hac ratione ad ſapientiam habẽdam inſtitui, quę animum tuum voluptate perfundet,ob ea, quę ab illo ſapienter dicta audieris.

Verſ. XVIII.

18 ᵃ Cum phophætia defecerit, diſſipabitur populus: qui vero cuſtodit legem,beatus eſt.

VAR. LEC.

ᵃ *Syr. cum multiplicantur ſceleſti, ſcinditur populus.*

SALOM. ISAC.

Pro Iſmael codex Bibl. Ambroſ. habet Iſrael.

18 *cum prophatia defecerit* Quando Iſmaelitę ſibi auctores fuerũt vt vaticinij munus ſubtraheretur,quod prophætas ludibrio haberẽt & deluderent in varias partes diſtracti ſunt, & in prauos mores degenerarunt.

A. ABEN EZRA.

18 *cum prophatia defecerit* באין חזון bean chazon vis prophætię, Cum prophęta deeſt a quo populus corripiatur, tunc plebs profligatur,atq; in captiuitatem abducitur.

beatus eſt אשרהו aſrehu Tunc eum cęteri beatum prędicabunt illius bonis incrementum accipientibus.

LEVI GHERS.

18 *cum prophatia defecerit* Cum vaticinium ceſſat, aboletur populus, recteq; inſtitutiones, & reprehenſionis munus deficit: lex autẽ innuitur voce prophætię, cum ea quaſi per vaticinium conceſſa ſit, Hęc ergo inſtituit ad rectam conformationẽ; & honeſtas cõſuetudines, tum erga domeſticos, tum erga ciuium ſuorum multitudinem. Quodſi eadem deſit, haud fieri poteſt, vt pręclare verſari quis poſsit in ciuium multitudine cum .n. varia, diſsidentiq. mortalium natura ſit, moribus etiam inter ſe ſummopere diſsidebunt, ideoq. ſocie-

tas

tas eorum labefactabitur, niſi lex, quę eos temperat, & moderatur vnica ſit,atq; vnica norma,quam ſequantur.Qui ergo legem ſeruat, beatus eſt,cum ſeſe accomodet egregiæ,abſolutæq; inſtitutioni, atque ita viam ſibi ſternat ad ſapientiam, prudentiamq; ex eius principijs obtinendam.Illa etiam horum vis eſſe poterit,propterea quod haud ſatis plane compertum quis habeat, quid ex ſingulis rebus ſit euenturum,itaut plane intelligat, conſentaneum ne ſit, in illis obtinendis operam collocare, ſi vero operæprecium ſit, quæ nam apta ratio ineunda ad hæc conſequenda,idcirco populus diſſipatur, quæq; in primis optabat male cedent: vel etiam opportuna inſtitutione carebit, cum illius compos fieri velit, in quo conſequendo haud ſtudium impendi par erat.

qui vero cuſtodit legem beatus eſt Sed enim felix ille, qui legem ſeruat,qua reuocabitur ab ijs conſectandis,quorum conſentaneus fructus non conſtet,a qua etiam ſeruata auxilium feretur,vt votorum optatam metam attingat.

Verſ. XIX.XX.XXI.

19 Seruus verbis non poteſt erudiri: ^a quia quod
dicis intelligit, & reſpondere contemnit.
20 Vidiſti hominem velocem ad loquendum? ^b ſtul
titia magis ſperanda eſt,quã illius correptio.
21 ^c Qui delicate a pueritia nutrit ſeruum ſuum, ^d
poſtea ſentiet eum contumacem.

VAR. LECT.

a Syr. ſcit enim ſe non eſſe verberandum, vel vulnerandum Chal. qui cognoſcit iugum, nec patitur. b Chal. melior eſt ſpes de ſtulto, quam de illo. Syr. ſcito hoc meliorem eſſe ſtultum. c Chal. qui delitijs indulget a pueritia ſua, ſeruus euadet. d Chal. & ad extremum euertetur. Syr. ad extremum gemet.

SALOMON ISACIDES.

19 *quod dicis intelligit & reſpondere contemnit* Quãdo ſeruus reprehenſorem tacentem animaduertit, & poſtea nouos errores, nouaſq; noxas incurrit, ideo verberibus, pœnisq; eſt corripiendus: neq; vero ſermo eſt de ſeruo proprie, ſed de vniuerſis contumacibus in iudicium pronunciata.

20 *hominem velocem ad loquendum* בדבריו אץ ats biduarau .i. qui feſtinus, temerariuſq. eſt in reſpondendo.

ſtultitia magis ſperanda תקוה לכסיל ממנו tikuah licheſil mimmennu Maior ſpes de ſtulto eſt, quam de illo, hoc eſt, magis ſperandum eſt de ſtulto, quam de huiuſmodi temere loquente.

21 *qui delicate a pueritia nutrit ſeruum* .i. Qui mali fomitem delicijs fouet.

ſentiet eum contumacem מנון manon .i. Dominum experietur, cuiuſ-
Pſ.72.v.17. dem ſignificationis ſunt illa: ante ſolem ינון ianon dominatur nomē eius. Idem etiam in omnibus ſacrarum litterarum locis ſignificat vox נין nin .i. filius, quod filius poſt parentis obitum in eius res dominari incipiat.

A. ABEN EZRA.

19 *ſeruus verbis non poſt erudiri* Sola verborum opera ſeruus non eruditur, ſed flagella, caſtigationeſq; adhibendæ.

reſpondere contemnit Licet reprehenſionem intelligat, haud tamen corripienti reſpondebit, en ita me geram.

20 *vidiſti hominem velocem ad loquendum* אץ בדבריו ats biduarau Qui ad loquendum, vel in negotijs præceps eſt.

ſtultitia magis Hęc duabus rationibus ſupra explicata ſunt ad verſ. vidiſti hominem ſapientem &c.

21 *qui delicate nutrit* מפנק mephannech. Qui delicijs, voluptati-
hic.c.26.v.12 buſq; ſeruum alit.

poſtea ſentiet eum contumacem אחריתו יהיה מנון acharito yhieh manō Ad extremum erit filius Poſtquam delicioſe educatus fuerit tanquam filius eſſe volet. Vox ergo מנון manon deriuatur a נין nin filius,
pſ.72.v.17. ex qua voce efformatur verbum ינון שמו ianon ſemo .i. ante ſolem filij nomine appellabitur, cui conſentiunt illa, dixit ad me filius meus es tu.

LEVI GHERSOM.

19 *ſeruus verbis non poteſt* erudiri Qui ſuis cupiditatibus inſeruit, haud ſola verborum ope emendabitur, ſed opus erit, vt virga, vel huiuſmodi verberetur: ſed quando vir prudens erit, ne verbo quidem, aut ſermone grauiori opus erit ad eum caſtigandum, ſed ſatis erit leuis nutus, tenuiſq; reprehenſio, iuxta illud, plus proficit correptio
hic c.17.v.10 apud prudentem, quam centum plagæ apud ſtultum.

20 *vidiſti hominem velocem ad loquendum* Cum præcipitē in rebus ſuis quempiam animaduerteris, qui rem non agat animo compoſito, & conſultatione, maior ſpes relinquitur ei, qui dementia laboret, quæ ſapientiæ aduerſatur; is enim ſtoliditate ſua animaduerſa conſilio in ſuis negotijs vtitur; ſed præceps neminem conſulit, cum ſibi ſatis, ſuperq; ſapere videatur.

21 *qui delicate nutrit* Cū quis ſeruo ſuo, dum adhuc in tenera ætate conſtitutus eſt, voluptates, deliciaſq; ſubminiſtrat, haud ſperandum

dum futurum , vt is ſeruiat , ſed potius domini vices in dominum ſuſtinere velit. Monemur item ne delicias ſuppeditemus facultati nos ad corporis cupiditates inflammanti, dũ adhuc res in integro eſt, nec diuturnitate temporis vires quæſiuit; cum .n. hanc hominis menti inſeruire oporteat, ſi ita agatur, regnum tandem ſibi, poteſtatemq; auocabit, ac intellectus, qui imperare debuiſſet, in eiuſdem ſeruitutem redigetur.

Verſ. XXII.

22 a Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignandum facilis eſt, erit ad peccandum procliuior.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. viri furioſi multa ſunt peccata. Syr. iracundus multiplicat peccata.*

SALOM. ISAC.

22 *Vir iracundus* Hæc vt ſonant verba ſunt intelligenda.
prouocat rixas מדון madon .i. Diuinum iudicium in ſe aduocabit.

A. ABEN EZRA.

22 *vir iracundus* איש אף is aph; ira .n. quod in vultu maxime dignoſcatur hanc appellationem habet.

qui ad indignandum facilis בעל חמה bahal chemah .i. Furore percitus: חמה chemah autem .i. furor, eſt ira grauior, vt teſtantur illa iratus rex, & nimio furore ſucenſus, ira vero eſt, quę in vultu tantum proditur. Eſt. c. 1. v. 12

LEVI GHERSOM.

22 *vir iracundus* Qui iræ indulget, in ſe diſſidia, liteſq; excitat ob iræ vehemẽtiam, verbaq; abſurda, ac actiones ab ira expreſſas, ex quo acerbiſſimas calamitates ſubibit; quemadmodum .n. ab ira corpori pernicies, ita animo calamitas affertur; neq; .n. diuina lex hunc ira æſtuantem reuocare poterit ab iis, ad quę ab ira inflammatur, ex quo ad grauiſſima ſcelera perpetranda adducetur.

Verſ. XXIII.

22 a Superbum ſequitur humilitas, b & humilem ſpiritu ſuſcipiet gloria.

VAR.

VAR. LECT.

a Chal. elatio hominis humiliat eum. b Syr. demiſſo humilitas honores multiplicat. Chal. qui demiſſo eſt ſpiritu honores diuidit.

SALOM. ISAC.

23 *ſuſcipiet gloria* יתמך כבוד iithmoch chauod Animo ſummiſſus ad gloriam proxime accedet, illamq ſemper fouebit.

A. ABEN EZRA.

23 *ſuſcipiet gloria* יתמך iithmoch .i. ſuſtinebit. Etiam cum deprimitur ſuſtinebitur, ne honore ſpolietur. Vel etiam; qui animo demiſſo eſt a diuina gloria ſuſtinebitur.

LEVI GHERSOM.

22 *ſuperbum ſequitur humilitas* A ſuperbia vir deijcitur ab eo gradu, quem quis arroganter, abſq; meritis arripuerat; id .n. in cauſa eſt, vt a magnatibus ab ijs ſedibus reiiciatur, in quibus ipſi morantur, maioriq. etiam ignominia notabitur, quam par eſſet, quod clare ſenſu patet. Qui vero animo demiſſo eſt honórem ſuum abiectione, & modeſtia animi fulciet, & corroborabit, cum ſummo in honore a cæteris habeatur, qui etiam eidem prodeſſe ſtudent, quem coram ipſis demiſſe ſe gerere animaduertent.

Verſ. XXIV.

24 ᵃ Qui cum fure participat, odit animam ſuam: ᵇ adiurantem audit, & non iudicat.

VAR. LECT.

a Chal. qui diuidit cum fure. b Chal. iuſiurandum defertur ei, & non confitebitur. Syr. decernunt ſuper eum, vt det, & non fatetur.

SALOM ISAC.

24 *adiurantem audit* אלה ישמע alah iiſmah .i. Iuramentum audit; hinc .n. ſacramento obſtringi curant an eum videris, qui hoc vel illud mihi ſurripuit, qui quidem cum communicet cum fure, haud rem prodere vult.

A. ABEN

A. ABEN EZRA.

24 *odit animam ſuam* Ad mortem .n adigitur ob iuſiurandum, cũ furtum nouerit, illudq; euulgare noluerit, iuxta illud, & conſumet eam, & ligna eius &c. Zach. 5. v. 4.

LEVI GHERSOM.

24 *qui cum fure participat* Qui furti partem capit, animam ſuam odit, licet aliquam rationem excuſationis habeat, a ſe nimirum haud id abreptum fuiſſe; parte tamen prædæ admittenda grauiſſimum crimen incurrit, execrationem enim audiet eius, qui id perſpectum habeat, ſi quod nouit non indicet, qui quidem ob ſingularem ignominiam, qua ſe notatum iri animaduertit, ſi furtum prodat, ab eo euulgando ſe continet; quamobrem crimini, pęniſque grauiſſimis ęſt obnoxius.

Verſ. XXV.

25 ᵃ Qui timet hominem, cito corruet: qui ſperat in Domino ᵇ ſubleuabitur.

VAR. LEC.

a Chal. calumnia filij hominis accerſit ei offendiculum. Syr. iniquitas. b Chal. roborabitur. Syr. magnus erit.

SALOM. ISAC.

25 *cito corruet* יתן מוקש ijtten mokes. Deſideratur vox aliqua: q.d. ob criminis offendiculum inijci viro timorem. Aliam etiam lubet explicationem adducere ad litterę ſenſum. Cum quis ſe tenacem prębet, formidatq; ſi eleemoſinas liberaliter eroget, ſe opus habiturum cæteris formidãs, ex huiuſmodi pauore offendiculum concilia-tur: ſed prior expoſitio magis placet.

A. ABEN EZRA.

25 *qui timet hominem* חרדת אדם cherdath adam. timor hominis, Eſt verbum ſignificans tremorem, ſi eſt ſimilis illis, & perdet robur cordis eius, quod perinde eſt ac ſi dicatur, timor hominis, qui hominem tremitu percellit: hic inquam eidem offendiculũ cõciliat, Eccleſ. c. 7. 9.

qui ſperat in domino ſubleuabitur ישגב ieſugau, i. hunc Dominus a timorem inijciente ſubleuabit.

Aliter etiam hæc exponito. Dominus eos timore percellet, laque-

iſq; implicabit, quos pauperibus irretiendis collocarat. Et demum hęc ita explanabis. Timore anxium nec in Deo ſpem ſuam collocantem quę formidabat mala deprehendent.

LEVI GHERS.

25 *qui timet hominem* Cum quis illud formidat, quod pauere non oporteat, damnum, laqueosq; ſibi cõſtruit, vt exempli gratia, cũ ſceleſtus quempiam in via obuiam habuerit, quem animo formidoloſo conſternatoq; eſſe animaduertat, ideo inflammabitur ad damnum, perniciemq; eidem inferendam, quem facile ſe expugnaturum intelligat, atq; multa eiuſmodi varia exempla ſuppetunt. *qui ſperat in Domino* Qui ſpe firmus Deo hęret, nec ob ſingularem hanc fiduciam quidquam trepidat, vel leuiter mouetur iis, quę ſummopere quauis ratione ſint formidanda, is inquam extolletur, cõfirmabiturq; ad hoc diſcrimen euadendum, vt conſtat de Dauide, qui Deo fretus eſt turmis inſectandis, a quibus Siceleg igne abſumptus fuerat, vt etiam patet de Ezechia quando cum Senacherib rem optime egit.

Verſ. XXVI. XXVII.

26 Multi requirunt faciem principis: & *a* iudicium a Domino egreditur ſingulorum.

27 Abominantur iuſti virum impium, & abominantur impij *b* eos, qui in recta ſunt via.

Verbum cuſtodiens filius, extra perditionem erit. } *Deſideratur in hebreo.*

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. & a Domino iudicium viri. Chal. a facie Dei. b Syr. rectas ſemitas abominantur.

SALOMON ISACIDES.

26 *requirunt faciem principis* Vt ab eo ius obtineant. *& iudicium a domino egreditur ſingulorum* Siue is ſit inculpatus, ſiue etiam ſit reus. Sermonem autem habet ſacer contextus de gentium regibus.

27 *qui in recta ſunt via* ישר דרך ieſar darech Qui rectam viuendi conſuetudinem init.

A. ABEN

A. ABEN EZRA.

26 *multi* רבים rabbim : Magnates requirunt faciem principis, vt ab eo munera, vel auxilium reportent. Verum a Domino egreditur iudicium dignitatis viri, cum ad illum ſpectet cum ad honores euehere, tum ab ijſdem deijcere.

LEVI GHERSOM.

26 *multi requirunt faciem principis* Multi ſtudent principis beneuolentiam ſibi conciliare, vt in iudicio rem rite perpendat, ſed non animaduertunt iudicium viri a Deo, non a principe pendere: quamobrem id a Deo efflagitandum, ad quem iudicij ius ſpectat, cum princeps mentem accomodet ijs, quę a Deo pręſcribuntur, iuxta illud, ſicut diuiſiones aquarum, ita cor regis in manu Domini: quocumque voluerit, inclinabit illud. hic c.21.v.1.
Vel certe innuentur quęſtiones illæ, quibus mens ſeſe adiungere nequit, niſi a ſacra lege inſtituatur: inquitq; fruſtra requiri faciem principis, qui in homine principatum obtineat ad haſce quęſtiones euoluendas, cum ita non ſit abſolutum, ac perfectum viri iudicium, ſed id ad Deum pertineat.

27 *abominantur iuſti virum impium* Vt profligatus iuſto prorſus deteſtabilis eſt; ita iniquo rectum iter inſtituens prorſus eſt inuiſus: quod plane ad ſenſum patet. Atq; hæc hoc loco adduxiſſe ſatis, ſuperq; viſum eſt: quę vero commoda inde percipiantur tenui ſtudio patebunt.

CAPVT TRIGESIMVM.

Verſ. I. II. III. IV. V. VI.

1 Verba Congregantis filij Vomentis. Viſio quam locutus eſt vir, cum quo eſt Deus, & qui Deo ſecum morante confortatus, ait:

2 Stultiſſimus ſum virorum, & ſapientia hominum non eſt mecum.

3 Non didici ſapientiam, & non noui ſcientiam Sanctorum.

4 Quis aſcendit in cęlum, atque deſcendit? quis continuit ſpiritum in manibus ſuis? quis colligauit aquas quaſi in veſtimento? quis ſu-

ſcitauit omnes terminos terræ? quod nomen eſt
4 eius. *f* Et quod nomen filij eius ſi noſti?
5 Omnis ſermo Dei *g* ignitus, clypeus eſt ſperantibus in ſe.
6 Ne addas quidquam verbis illius, & arguaris, inueniariſque mendax.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. Verba Agur, filij Iachæ, qui ſuſcepit prophatiam, & dixit vir ad Ithiel, Ithiel, & Vcal. Syr. Verba Agur, filij Iachæ, qui recepit prophætiam, & corroboratus eſt, & dixit ad Ithiel b Syr. quoniam egentiſſimus ſum ego cogitationum c Syr. dic mihi d Chal. quis tenuit ventum in pugillis ſuis e Chal. quaſi in pallio. Syr. in ſudariolo f Chal. quis ſtatuit terminos Syr. quis conſtituit validos terræ g Chal. conflatus adderem interpreti Bibl. Reg. *igne Syr. omnes ſermones Dei electi, & adiuuat illos, qui in eo confidunt.*

SALOMON ISACIDES.

Salomon appellatur Agur quaſi collector.

1 *Verba congregantis* דברי אגור diure Agur .i. Verba Salomonis, qui prudentiam collegit, eamq; in hoc libro euomuit, ita .n. hæc a ſapientibus exponuntur.

Viſio Vaticinium hoc ideò appellauit, quod dictum fuerit ad Ithielem.

locutus eſt vir cum quo eſt Deus נאם הגבר לאתיאל neum haggheuer leithiel .i. locutus eſt vir propter Ithielem: Vir autem hic eſt ipſemet Salomon, qui hoc vaticinium de ſeipſo pronunciauit propter Ithielem, quod nimirum ſapientiæ ſuæ niteretur, ob inſignem auri, equorum, mulierumq; copiam, quam ne plus æquo ſibi cumularet monebatur. Hæc ergo de ſe vſurpauit Salomon Ithjeli, eſt mecum Deus, Vcal .i. præualebo: mulierum enim multitudinem mihi parabo, a quibus haud mihi mens eripietur: aurum mihi coaceruabo, nec a meo gradu deijciar: equorum greges poſſidebo, nec Iſraelitas in Aegyptum reducam.

Et qui Deo ſecum morante confortatus לאיתיאל ואכל leithiel veuchal .i.

propte-

Propterea quod mecum ſit Deus, en præualebo. Cum ergo mecum ſit Deus, ut res agam, haud vlla ratione offendam. lamed autem vocis לאיתיאל leithiel eſt cauſalis, ſignificatq́; propter, ad normam illorũ dicturuſq́; eſt Pharao לבני liinnè .i. propter filios Iſrael. Exod.14.v.3.

2 *Stultiſſimus ſum virorum* Propterea quod meæ ſapientiæ nixus ſũ in rebus, ob quas Deus dolet, ne noxa incurratur; tum etiam quod ſapientiam didicerim, nec ſanctorum ſcientiam adeptus ſim, nam conſtat, me multum addidiſſe, vel detraxiſſe verbis Moyſis.

3 *quis aſcendit* Quis cælos aſcendit ſicut Moyſes:

Quis continuit ſpiritum in manibus ſuis Quis fauillas fornacis manibus geſtauit.

4 *quis colligauit aquas* Congregatæ ſunt aquæ, ſtetit vnda fluens, cõgregatæ ſunt abyſſi Moyſe ad Deum preces fundente. Exod.15.v.8.

quis ſuſcitauit Quis conſtruxit tabernacula ſicut Moyſes, quibus cõſtitutis viiiuerſi orbis fundamenta iacta ſunt, & omnia orbis extrema. Hæc ita expoſita ſunt in Peſikata.

Quod nomen eſt eius Quod ſi inquias iam eius ſimilitudinẽ expoſitã potuiſſe, iam dicito, quodnam ſit nomen eius filij, quæ item eſt familia ex qua ortum duxit, vt cognoſcamus quis nam ille ſit.

Si noſti כי תדע chi thedah. Si noſti quis ille ſit, & quomodo nobis timendum non ſit, ne illius iuſſa tranſgrediamur.

5 *omnis ſermo Dei ignitus* Sermo diuinus purus, putuſq́; eſt, neque .n. quidquam eſt conſcriptum, quod vſui non ſit: ideoq; monitum me voluit.

arguaris, inueniariſq; mendax Huius rei te aperte arguit, cũ eiuſdem verbis addas, noxam te incurrere, multoq; etiam magis ſi detrahas. Alludit ad religionem Iudæorũ qui ne apicem quidem addi vel detrahi ſacro textui vnq̃ potuiſſe autumant.

A. ABEN EZRA.

1 *Verba congregantis* דברי אגור diure Agur. Fuit Agur Salomonis tẽpore vir integer, doctuſq́;, eaq́; etate maximo in honore habitus, vt ideo eius ſapienter dicta in librum ſuum Salomon contulerit.

Filij vomentis בן יקה Bin iakeh, filij Iakeh. Bin autem per chirich perinde excribitur, ac per tſerè, vt בריריס ris res, bin nun, ben lailah.

Viſio המשא hammaſa. Vaticinium, prophætia, propterea quod eleuet, extollatq́; Deus virum ad huiuſmodi munus.

quam locutus eſt vir Hic eſt Agur, qui ideo dicitur גבר gheuer .i. validus quod eius ſapientia late vires acquiſiuiſſet.

cum quo eſt Deus איתיאל ithiel אכל Vcal. Ithiel autem, & Vcal duo fuerunt ſapientes viri ſocii Agur, vel certe diſcipuli.

clypeus מגן Magghen. Mem eſt addititium, & eam vim habet, quam מגנן menaghen .i. pulſans, & ſanans.

6 *ne addas* אל תוסף al toſephe. Vox hac compoſita eſt ex יסף iaſaph, & ספה ſapha, quod eſt peccati additio: id vero aperte teſtatur ſceua ſubſcri- Ne addas ex vi compoſit. hebraicæ ſignificat ne crimine te obſtringas addendo.

ſubſcriptum Samech: prima porro littera compoſitæ dictionis eſt ducenda a חנוף ad normam ירי

Atque ut ad explicationem redeamus, dicendum eſt huius ſapientis dicta in ſeptem partes eſſe diuiſas, quæ omnes ad inſtitutionem, ſeu caſtigationem referuntur; ſingulas uero partes quatuor rebus conſtare, præter illam, poſtulaui duo &c. Hęc autem ratio eſt Rabbinis, maxime ſolemnis, cum inquiunt quatuor eſſe hominis affectus, quatuorq; addiſcentium conditiones. In hiſce autem uerſiculis inter ſe mutuo connexis quatuor elementorum fit mentio, cæli ſcilicet, quo ignis elementum demonſtratur calore, ſiccitateq; præſtans, venti ſeu aeris, qui humore caloreq; excellat; aquarum quæ humorem frigusq; ſimul complectantur, terræ deniq; quæ frigidum, aridumque eſt elementum. Ea porro erit explicationis ratio.

1 *Verba* Vox iſta duplici loco vſui eſt, tum hic verba Agur tum paulo poſt, verba prophætiæ, non diſſimili ratione ab illis, conſilium autem Achitophel quod dabat in diebus illis quaſi ſi quis conſuleret Deum. hebr. quaſi conſilium Dei haberet.

2.reg.c.16.v. 23.

quam locutus eſt vir Non immerito dices ab Ithiele, & Vcal Agur rogatum fuiſſe de diuinæ ſapientiæ rebus, hũc vero ſeſe demiſiſſe, & hæc de ſe protuliſſe.

2 *ſtultiſſimus ſum* Quid me rogatis, cum ſim mortalium omnium imperitiſſimus, itaut nec illa ſim præditus prudentia, qua quilibet vnus mortalis excellit. Neque vero rerum diuinarum ſapientiam, nec diuinam ſcientiam ſum adeptus .i. nullo prorſus ſapientiæ, aut ſcientiæ genere ſum imbutus, quis .n. ille eſt qui cælos aſcenderit q.d. quis ea virtute pollet, vt cælorum altitudine ſuperata terræ viſcera penetrare poſſit, cum ita profunda ſit. Sed enim nullum ego quantalibet ſapientia polleam huiuſmodi agnoſco. Quis ventos pugillis ſuis collegit, vt nimirum intelligat auditor, pugillos, manuſq; vniuſcuiuſq; nihil aliud eſſe quã eas facultates, quibus quiſque vult, & intelligit. Q. d. quis ventum colligauit ne perflaret? quis aquas concluſit, perinde ac ſi in nubibus, quæ veſtimento ſimiles ſunt conſtrictæ ſint, ne in terras defluerent.

Quis ſuſcitauit מי הקים mi heKim Quis ſtabiliuit terminos terræ, ne a ſua ſede dimouerentur: termini autem ſunt extremitates, quæ inter res conſtitutę ſunt.

Quod nomen Quodnam eſt eius nomen, aut eius filij, qui eum prę ſua ſapientia cognoſcat.

ſi noſti Si tu o Ithiel perſpectum habes virum, aut filium eiuſdem, alterius mihi nomen ediſſere, qui illum agnoſcat. Senſus ergo eſt. Non tãti ſum ipſe, vt illum cognoſcam, nec aliquis inter res procreatas exiſtit, qui eundem quantalibet ſapientia ſit exultus perſpectum habeat.

omnis ſermo Dei ignitus צרופה tſeruphah ignę purgatus, ad ſenſum

illorum

illorum, eloquia Domini, eloquia munda, quæ quidem nihil aliud ſunt, quam pręcepta diuina pura inſtar auri defęcati, inter quę pręcipuum locum obtinet illud, de ſapientia timoris Domini, ex quo haud vlli alteri rei præter hanc, vacare licebit. 11.pſ.heb.12 v.7.

ne addas Quamobrem o Ithiel ne illius verbis quidquam addas; iuxta illud, nec addas quidquam nec minuas. deut.12.v.32

& arguaris Ne forte reprehendaris, propterea quod pręceptis negatiuis non obtemperando, noxam ſubieris.

inueniariſq; mendax ניכזבת niczaueta Mendacij reus eris, cum alteri ſapientiæ operam dabis præterquam illi, quæ circa diuina præcepta verſatur: mendacem vero inueniri non diſſimilem vim habet ab illis, filij mendaces, qui ideo hanc ſortiuntur appellationem, quod diuino ſermoni iniuriam faciant. mendacem eſſe ſignificat iniuriam facere. Eſai.30.v.9.

Alia etiam explicandi ratio adhiberi poterit.

6 *Filij Vomentis* Filij Iakeh .i. filij eius, cui populi auſcultabant, Dauidis nimirum, propter quem Salomoni Bin IaKeh nomen eſt impoſitum) & Koheleth .i. Eccleſiaſtę. Agur autem eſt ſermo viri cum Ithiele propter mulierum, equorumq; negotium, cum is iactabundus dixiſſet, mulierum, equorumq; greges mihi congregabo, nec e mentis gradu deijciar, ſed enim præualebo, cunctiſq; ſuperior euadam.

2 *Stultiſsimus ſum virorum* Conſilio ergo mutato Ithiel ſubdit poſtea, ita me geſſi ac qui ſapientia non eſt imbutus, nullamque cæleſtium orbium ſcientiam habet, conſtat enim Eccleſiaſtem in votis habuiſſe, vt in iudicando abſoluere, reumq; declarare noſceret abſq; teſtibus, cum tamen a ſacra lege id pręſcriptum eſſet, vt nonniſi ex teſtium auctoritate, iudicium haberetur Quamobrem dictum eſt quęſiuit Eccleſiaſtes verba placita &c. vt nimirum voce e coelo delapſa ſibi reſponderetur, quod tñ non eſt conſecutus. Vel certe illa, quę ibidem ſubdidit, ſermones rectiſſimos, ac veritate plenos, inquit propter ſacram legem, de qua hic habetur, omnis ſermo Dei purus, ne addas quidquam verbis illius &c. Verum ipſe haud rem conſentaneam poſtulaui, id .n. expetij, quod a me flagitari nefas eſſet, quod tamen alijs licebat, ut Moyſi qui in cęlos aſcendit, & deſcendit; Aaroni, qui ſpiritum cohibuit, iuxta illud, & ſtans inter mortuos, & viuentes; Elię, qui veſtimentis aquas cohibuit, Ioſue qui firmauit terrę terminos, cum Sol in Gabbaon fixus conſtitit. Eccl. c.12. v.10. n.c.16.v.48.

Quod nomen Quod eſt eius nomen, cum eius poſteritas ad eorum famam, atque doctrinam pertingere non potuerit, ut etiam ipſe, qui ſum ex eorundem numero.

LEVI GHERSOM.

1 *Verba congregantis* דברי אגור diure Agur. Salomonem arbitror ſeipſum uocaſſe Agur ob ea, quę in hoc libro compræhendit, quęadmo- Quare Sal. appellet ſeipſum Agur. & Vomentem.

madmodum idem ſeipſum Eccleſiaſtem appellauit ob ea quæ in Eccleſiaſtę libro continentur. Agur ergo ſignificat collectionem, & cumulum;ſe autem filium IaKeh uocitauit .i. euomentem,quod nimirum apud ſe collectas haberet cogitationes prorſus contrarias in grauiſſimis quæſtionibus,euomereq; uoluerit onerofum pondus cogitationum,quæ ad ueritatis normam exactæ non eſſent, ut eas reſeruaret ſibi,quæ utiles eſſent,ueritatiq;conſentirent.

quam locutus eſt vir Narrat autem Salomon ſe hoſce ſermones cũ altero qui appellabatur Ithiel,eiuſq; altero ſocio Veali contuliſſe.

2 *ſtultiſſimus ſum virorum* Cum autem præ quolibet mortali inſcitus ſim,nec humana aliqua ſcientia in hiſce quæſtionibus abſtruſis imbutus ſim,nec ea facultate polleã,ut ſcientiã ſanctorũ adipiſcar,eorũ nimirum, qui cæleſtes orbes ſua ui mouent, & cient, maxime difficultates,tricæq; contingerẽt ob ingenij mei tenuitatem in iis quæſtionibus,quas infra commemorabo,iiſq; ſimilibus, niſi forte a ſacra lege ad eas euoluendas inſtrueret.Primo .n. dubitare contingit circa id quod apud omnes eſt uulgatiſſimum,quod cum ab æthere uires deriuentur,quibus terrena perficiantur; videmus .n. a ſole diei conuolutiones,anniq; conuerſionem oriri, ex quibus rebus naturalibus mirabilis vis inditur, cæteriſq; lunæ orbe ſubiacentibus; conſtat etiam a luna in hæc abiecta, & depreſſa impreſſiones mirabiles oriri; nec tamen res huiuſmodi magis perſpicua eſt in aliquo, quam in altero. Du bitatio ergo eſt huiuſmodi.

4 *Quis aſcendit in cælum* Quid ex rebus hiſce infimis cælos aſcendit,aut quid e cęlo in terras deſcendit,propter quod terræ cælos cõuenire, hæcq; interſe inuicem conſentire apte dicamus, itaut ab ęthere vires in terras conſentaneę defluant, ex quibus quæ terræ inſunt ad abſolutionem perducantur; hæc autem quæſtio abſtruſa eſt, maximeq; inuoluta ob varias rationes, quarum difficiliores tantum commemorabo, vt ita ſermonis breuitati conſulam. Prima ergo difficultas eſt neceſſarium videri, vt a quo influxus deriuentur ita ſe habeat reapſe,& actu,quemadmodum quod vim illam recipit, in prõptu eſt, & potentia, vt inquiunt philoſophi ad illam recipiendam. Exempli loco erit ignis, qui aliquid quod caloris vim percipere poſſet haud calefactum reddit actu, nõniſi proptereaquod calore ignis ipſe præditus ſit.Quæ cum ita ſint,cõſtabit illud de quo nulla prorſus ratione dubitari poteſt, cæleſtes orbes nulla præditos eſſe huiuſmodi qualitate, quæ ab iiſdem in hæc aſtris ſubiacentia dimanent, calore nimirum frigore, humore, & ſiccitate, ex quo grauiſſima difficultas oritur, quanam ratione huiuſmodi qualitates, quæq. ex iiſdem conſequuntur a cæleſtis machinæ viribus ortũ ducant,dimanentue. Altera vero quæſtionis in primis abſtruſę eſt difficultas, nimirum vnumquemque ſibi perſuadere,cum cogitatione quidpiam verſarit, rerum diuerſarum, quæq. inter ſe pugnent, diuerſa atq. inter ſe pugnantia

gnantia principia neceſſario conſtituta eſſe: vt ideo neceſſarium videatur, ordinem quendam, & conſenſum eſſe principiorum cum ijs, quæ ab ijſdem deducantur, ex quo quæ ita ſunt effecta, vt interire nequeant, haud principia habebunt rerum, quæ intereant, & corrumpantur. Cum ergo neceſſe ſit rerum, quæ non emarceſcunt exordia corruptioni non eſſe obnoxia, illud etiam oportet iudicemus, rerum quæ abſumantur, & pereant exordia etiam corrumpi, & euaneſcere. Id autem in primis diſſuadet, eorum, quæ in terris enaſcuntur, cæleſtem vim exordium eſſe; niſi forte certum illud eſſe ſtatuamus, rerum harum humilium aliquid in cęlos aſcendiſſe, cui finis, interituſq; ſit conſtitutus, vt cæteris omnibus terrenis rebus, ex quo in terras vires illæ defluant, quod tamen alieniſſimum eſt a veritate, vaniſſimumq; figmentum. Quodſi dubitationi huic finem imponere velimus, longiſſimo ſermone opus erit, qui haud hac explicatione contineri poſſet. Quare ſatis ſint, quæ commemoraui.

quis continuit ſpiritum Hæc eſt ſecunda dubitatio, quis .n. cohibuit ſpiritum, ſeu animum in manibus cæleſtis molis &c.

quis colligauit aquas Tertia dubitatio eſt, quis nam ille fuerit, qui aquas colligarit, itaut firmamentum eſſet in medio aquarum ſuperiorum, quemadmodum in Geneſi commemoratur, & a me expoſitũ eſt libro bell. Dei, illud .n. eſt neceſſarium, vt inter quemlibet cæli orbem corpus aliquod intercedat, quod formam non conſeruet ſuã, id autem aquarum ſuperiorum habet appellationem. Vis ergo dubitationis in eo ſita eſt, quod corpus hoc ſublime ijs careat rationibus, ob quas aliquid condenſari, congelariq; contingat. Neq; vero conſentaneum eſt, vt ratũ eſſe ſtatuamus, effectum fuiſſe orbẽ, ob frigus & calorem, qui ijs orbibus inſit, quiq; illorum ſit origo, quemadmodum conſtat de pluuia, quam patet partim ex frigore, partim ex calore coaleſcere, vt declarabitur in lib. ſignorum, & prodigiorum. Hæc ergo quæſtio abſtruſa eſt, & difficilis. Quodſi hęc latius proſequi vellemus, tũ etiamq; in hac quęſtione continetur, quid nimirum ſint aquæ ſuperiores, & quęnam ſit earum natura, ſermone opus eſſet prolixo. Qui vero, quæ in lib. de bellis Dei perſpexerit, nullo negotio huius difficultatis cognitionem aſſequetur.

Falſiſſima de animi cõmentatur origine.

Quis ſuſcitauit omnes terminos terræ? Eſt quarta dubitatio, quiſnam fuerit, qui terræ certos limites ſtatuerit, itaut pars hæc aperta eſſet, nec aquis perfuſa, vt ita rerum ordine, & natura exigente fieri oportuiſſet. Dubitatio ergo in eo ſita eſt, quod ſi dicamus, id contigiſſe ob cælorum influxum, vt philoſophus commemorauit, eadem dubia quæ in prima quæſtione difficultatem faciebant, hoc loco firma, ſolidaq; erunt. Illud præterea accedit, quod tum in lib. de bellis Dei, tum de cælo, & mundo explicatum fuit, ſi ſentiamus id aſtrorum viribus tribuendum, ſi inquam ita ſe res habeat, neceſſe erit, vt terra prorſus expoſita, & aquis nudata ſit ſecundum or-

tem integrum, cum aſtra circa terras gyro abſoluto, & integro circumvoluantur, cum tamen conſtet nobis terram nonniſi ad duodecim plagas apertam eſſe, vt a Ptolomęo commemoratur quod declaratur ex ijs eclypſibus lunæ, ex quibus Orientis, Occidentiſq; accolæ rem perceperunt. Et deniq; haud poteſt ſapiens horum cauſam aſſequi, niſi auxilium ſibi depoſcat ex ijs, quæ a ſacra lege quoad huiuſmodi ſunt recenſita.

quod nomen eſt eius aut quod nomen filij eius Vocat autem cauſam huic agenti proximam filij nomine, quod hæc originem trahat ab altera ſuperioris ordinis: Quare is erit verborum ſenſus. Effare queſo, quænam in hoc negotio ſit agens cauſa. Quodſi inquias cauſam hanc nonniſi alterius opera agere, nomenque ſortiri congruum, cum ex ea rerum vim deriuari conſentaneum ſit, vt ex ipſa vi nominis patet; nec deficere exempla in huiuſmodi nominibus, cum dicamus hominem a Deo procreari opera intellectus agentis; ab intellectu autem agente eundem effici opera virilis, fæmineique ſeminis ad huiuſmodi procreationem, actionemque accomodati, vt conſtat in naturalibus, contra vrgere licet in hiſce dubijs recenſitis haud nomen imponi poſſe agenti, vel eiuſdem ſoboli, itaut ex eo huiuſmodi res exiſtere apte queat. Quamobrem neceſſe erit, vt has cogitationes dubitationibus implicitas hiſce nominibus appelles, diuinoq; ſermoni tum ſacræ legis, tum prophætarum nitaris, ex quo veritas harum rerum patebit, ob quę dubitatio incidit: a quo item dubitanti ſatisfiet, quoad ea, quæ de mundi molitione recenſentur, neq; .n. opus erit deinceps vt cuiuſuis generis cauſas inueſtigemus, quæ de rebus intra naturæ fines conſtitutis ſoleant aſſignari, quod a me diſerte explanabitur lib. 5., de bellis Dei.

5 *omnis ſermo Dei ignitus* צרופה tſeruphah .i. Scorijs expurgatus eſt ſermo diuinus, puruſq. eſt eorum, quib. ad res ſuper vacaneas adducamur.

clypeus eſt ſperantibus in ſe Eos .n. ſeruat ab erroribus, & ab huiuſmodi rebus tuetur, quas hoc loco animaduertere licuit: error autem in hiſce hominem arcet a vera felicitate: quapropter in ſacra lege, & prophætis iacta ſunt horum ſemina, & fundamenta.

6 *ne addas* Ne diuinis verbis quidquam addas; ita .n. illa intelligenda ſunt, & penetranda, vt haud neceſſe ſit aliquid addendum iudicare. Quodſi in diuinis verbis attentum ſtudium collocare neglexeris, itaut illud a te prorſus reijcias, cum huiuſmodi vacare nolueris, atq; ita ea explices, vt vocem aliquam, vel plures deſiderari affirmes, deterrebit fortaſſe cæteros, argueto; exemplo, ne ita ſe gerant, ob grauiſſimas calamitates, exitiumq; quo preſſus fueris, ita vt mendax, vanuſq; reperiaris rebus omnibus expoliatus.

Verſ.

Verſ. VII.VIII.IX.

7 Duo rogaui te, ne deneges mihi antequam mo-
riar.

8 [a] Vanitatem, & verba mendacij longe fac a me.
Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi, [b]
tribue tantum victui meo neceſſaria,

9 Ne forte ſatiatus [c] illiciar ad negandum, & di-
cam: Quis eſt Dominus? aut egeſtate compulſus
furer, & periurem nomen Dei mei.

VAR. LECT.

a Chal. detractionem. b Chal. enutri me pane ſufficienti mihi. Syr. da mihi habitationem ſufficientem. c Syr. mentiar. d Chal. violem nomen Dei.

SALOM. ISAC.

7 *duo rogaui* Hunc ſermonem conuertit ad Deum.

8 *mendicitatem* ראש res .i. inopiam, & egeſtatem.

tribue tantum victui הטריפני hatripheni, Ciba me, & ale, nam vox hæc alere ſignificat, iuxta vim illorum, eſcam dedit timentibus ſe. l. 110 heb. ſp. 111. v. 5.

9 *ne forte ſatiatus* ne forte ob diuitias ex ſaturer:

illiciar ad negandum & Deum ipſum abnegem ſuperbia incredibili elatus. Quænam vero eſt hęc abnegatio, vt nimirum inquiam, quis eſt Dominus, quod idem ſonat, ac non eſt Deus.

& periurem ותפשתי שם taphaſti ſem Sacroſanctum illius nomen periurare in vſu habeam.

A. ABEN EZRA.

Hi tres verſiculi copulantur inuicem, ſuntq; ad Deum preces fundentis verba.

8 *vanitatem* שוא ſaù, quod mendacium ſignificat.

verba mendacij Ne ſim inique periurus teſtis.

& diuitias Particula & pro vel.

tribue tantum victui neceſſaria הטריפני לחם חקי hat ripheni lechem chuki Ale me pane ſtatuti mei, ſeu demenſi Verbum autem הטריפני malach. 3. v.
hat ripheni deſumitur ex illis, & ſit טרף tereph .i. cibus in domo 10.
mea.

neceſſaria 'pn chuKKi, .i. Suppedita id quod mihi conſentaneum ſit, & opportunum, vt eo vitam tranſigam.

9 *dicam: Quis eſt Dominus?* Quod quidem perinde eſt, ac ſi diceret: haud ego Deum agnoſco.

& periurem nomen Dei mei [illegible] aſſumam Quando iuſiurandum exigetur a me ob rem furto ſublatam, nomen Dei mei peierabo idem in teſtimonium falſo aſſumens: [illegible] hatephiſa autem nihil aliud eſt, quam diuini nominis commemoratio.

LEVI GHERSOM.

7 *Duo rogaui* Hæc inquit Salomon Deum allocutus Duo a te poſtulaui, quæ rogo ne mihi deneges antequam vitam obeam, cum haud liceat mortali vita functo perfectione aliqua virtutis ſe cumulare, ſed tantum dum inter viuos degit.

8 *vanitatem. & verba mendacij longe fac a me* Illud te rogo, ne res futiles, mēdacijſq; inuolutas adipiſcar, quo perturber, ac ſemper incertus hęream in meis ſtudiis; tum etiam ne operam collocem in rebus vanis, quæ merum ſint figmentum & chimęræ, vt ſi quis ſtudium impenderet in id, quod nullibi exiſteret, vt vacuum. Ini uere autem videtur voce vanitatis quod mendacium ſit, & figmentum: verbis vero mendacij quod inane ſit, & futile, aut e contra. Contingit autem mortalem ſtudium impendere in id, quod nullibi reperiatur quod ſibi certo perſuadeat id exiſtere, ſeu quod a propria opinione veriſimili decipiatur, ſeu quod falſa narrentur, ſeu deniq; quod huiuſmodi opinionem ab alijs hauſerit.

Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi Hęc eſt altera petitio, ne ſcientię inopem me eſſe velis, ne nimium ea prætermittam, & negligam, quæ mortalis aſſequi poſſit. Nec etiam me diuitijs ſciendi cumules, vt nimium ad id me conuertam cognoſcendum, quod hominis vires ſuperet: ſed tantum cibum conſentaneum impende intelligendi facultati, itaut nec deſit, nec ſuperſit. Atque equidem inſignis in primis grauiſq; eſt poſtulatio, quam inter infinitam multitudinem virorum nemo eſt qui obtineat. In quo quidem neceſſarium in primis eſt, vt quilibet mortalis rerum cognitioni vacans, ſedulo operam collocet.

ne forte Satiatus Ne forte ea curioſius inueſtigem, quæ uiribus meis ſint imparia, & inquiam, quis eſt Dominus .i. quid eſt Deus? cuius quidem cognitio huiuſmodi eſt, ut ſolimet Deo reſeruetur. Cum ergo huic inueſtigationi curioſius uacabo, eo adducar, ut Deū negem, Deumq; mihi fingam ex rebus quæ non exiſtant Cum pariter Deo, quod nō eſt affingam, eo adducar, ut eū negē, aliūq; credā.

aut egeſtate compulſus furer Ne etiam forte ad inopiam redigar, eamq; prætermittam inueſtigationem, quę intra mortaliū uires contineatur, ex quo nō conſtabit mihi, neceſſarium eſſe, Deum eſſe, qui res uniuerſas effecerit: Illud præterea mihi continget, quod ob huiuſmo-

iuſmodi contemplationem abiectam, ut Deum e medio tollam, Deumq; reperiri inficier, vt Epicurus, eiuſdemq; ſectatores opinabantur; illudq; mihi perſuadeam, diuinum tamen nomen violari, cum quod Dei appellationem habet, nominis ſolam vmbram præſe ferat, nec vllus vllibi ſit Deus, qui quidem eſt omnium grauiſſimus error, quiq; maxime ad exitium propellat, propterea quod plus æquo quis ſapere voluerit.

Verſ. X.

10 a Ne accuſes ſeruum ad Dominum ſuum, ne forte maledicat tibi, & b corruas.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. ne prodas. b Chal reus peragaris.

SALOMON ISACIDES.

10 *Ne accuſes ſeruum* Ne viro iudicium inducas, ac de eo apud Deum conqueraris, ſit licet ille ſceleratus, parenti ſuo extrema fuerit imprecatus, cæteraq; horrenda perpetrarit hoc loco recenſita, ne forte Deus tibi maledicat. Quod ita eſſe aperte teſtatur Hoſeas filius Beeri, vt habetur in Phe'achim, qui cum Iſraelitas accuſaſſet, inquiens, muta eos in aliam gentem, Deum audiuit dicentem ſibi, ſume tibi vxorem fornicationum. Hoſeæ c. 1. v. 2.

A. ABEN EZRA.

Hoc verſiculo a fraude facienda cauendum monet; mentionemque facit ſerui, qui effugiat, quæ eſt omnium fraus grauiſſima.

10 *Ne accuſes* אל תלשן al tallen. Ne reueles, linguaq; tua demonſtres ſeruum fugitiuum, qui ab idolatris fugiens ſeſe in terram Iſrael receperit, vt proſelytus euaderet ne domino ſuo reſtituatur, iuxta illud non trades ſeruum domino ſuo, qui ad te confugerit: habitabit tecum in loco, qui ei placuerit. deut. 23. v. 15 16.

apud Dominum ſuum Hæc vtraque dedecent, tum ne tradas ſeruum ad te confugientem, tum etiam, vt ibidem commemoratur, ne eundem apud Dominum ſuum querelis oneres.

& corruas ואשמת noſamtha Reus eris criminis, quod ad te confugerit propter Dei gloriam, vt ſub illius patrocinio tutus eſſet.

Caſtigatio.

Ne Forte quando lex Moyſis efflorebat admittenda expoſitio. Ea abolita abſq; dubio repudianda.

LEVI GHERSOM.

10 *Ne accuſes* Illud etiam ſecundo monere proſequitur de ſacræ legis uerbis, ne ſcilicet quis in illius ſtudio labatur, incertuſq; erret eiuſdem

eiuſdem legis ſermonibus fretus. Cum ergo ſacra lex ſit tanquam Dei ſerua, cum illi obſequium deferat, vt per eandem mortales virtutum abſolutione cumulentur, monet Salom. ne opinionum erroribus mortalis inuolutus, id legis affingat verbis, hoc n. perinde eſt ac ſi quis ſeruum apud eiuſdem dominũ criminis inſimularet, oblatrans, ſe ab eius ſeruo in errorem pertractũ fuiſſe: ſubdit autem ſi ita te geras, futurum vt a domino diris deuouearis, a Deo nimirũ te ad exitium, extremaq; propellente, propterea quod eiuſdem legem parui feceris.

Verſ. XI. XII. XIII. XIV. XV. XVI. XVII.

11 Generatio, quæ patri ſuo maledicit, & quæ matri ſuæ non benedicit.
12 Generatio, quæ ſibi munda videtur, & tamen non eſt lota a ſordibus ſuis.
13 Generatio, cuius excelſi ſunt oculi, & palpebræ eius [a] in alta ſurrectæ.
14 Generatio, quæ [b] pro dentibus gladios habet, & [c] commandit molaribus ſuis, vt comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus.
15 Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ, [d] dicentes: Affer, Affer. Tria ſunt inſaturabilia, & quartum quod numquam dicit ſufficit.
16 Infernus, & [e] os vuluæ, & terra quæ non ſatiatur aqua: ignis vero numquam dicit ſufficit.
17 Oculum qui ſubſannat patrem, & qui deſpicit [f] partum matris ſuæ, [g] effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. palpebræ eleuatæ. b Chal. cuius dentes ſunt ſicut gladij. c Chal. et molares vt cultri, ad comedẽdũ Syr. & molares ſunt cultri. d Syr. filiæ dilectæ. Chal. datæ. Sed neſcio quomodo interpres in Bibl. regijs hanc admiſeret interpretationem, nam מהבהבן id non ſignificat *Placet vero præclariſsimi, & antiquiſsimi*

quiſsimi codicis Syri Bibliothecæ Ambroſianæ lectio, habet enim רביבן *Neque vero abſre erit ſi aliqua de Ambrobroſiana Bibliotheca hoc loco inſeram. Cum Illuſtriſs. Card. FEDERICVS BORROMAEVS, neſcio an æquius litteratorum principem, quam Mæcenatem appellem, ad reuocandas in Italiam litteras longe admirabilem Bibliothecã conſtruxiſſet, viros in pleriſq; ſcientiarum, & linguarum generibus verſatos adiunxit, quos Ambroſiani Collegij Doctores appellari voluit, inter quos pro ſua incredibili benignitate me etiam prorſus immeritum adſcribi non eſt adſpernatus. Ne ergo apparatus aliquis librorum deeſſet tum Doctoribus, tum cæteris vniuerſis (eſt .n. Bibliotheca publici iuris, & ſingulis diebus accedentibus patet) impenſis potentiſsimis regibus plane paribus, ex vniuerſo pæne orbe conquiſiuit libros omnes eruditiores, & obtinuit, itaut Oriente etiam penetrato theſauros doctrinæ in Biblioth. adſportari curarit. Inter huiuſmodi extat ex intima Aegypto aduectus venerandæ antiquitatis codex Syrus, in quo vniuerſum Teſtamentum vetus continetur, qui ob præclariſsimas varias lectiones plurimi faciendus eſt, & a me in varia lectione horum Prouerbiorum adbibitus. e Chal. conſtricta vulua f Syr. ſenectam. g Chal. diffident eum.*

SALOM. ISAC.

13 *generatio, cuius excelſi ſunt oculi* Hæc demonſtrant ſuperbia intumeſcentes.

14 *pro dentibus gladios babet* Pro dentibus, qui extrinſecus cernuntur.

molaribus Hi ſunt dentes in intima parte ſiti.

commandit מאכלו״ת maachaloth. cultri .i. molares eius ſunt cultri.

15 *Sanguiſuga* עלוקה Haluka Iuxta interpretationem Menachẽ vt ſonat vox hæc intelligenda, & erit vox Arabica. Alij uero eandem interpretantur eſſe ſynonimum Seol .i. inferni, & deſcenſus; ita

autem

autem in Commentarijs allegoricis pſalmorum interpretatum reperimus, duas filias reperiri, gehennam ſcilicet, & hortum deliciarum, quorum altera aſſiduis vocibus ſceleratos, alter vero iuſtos ſibi depoſcat.

ſufficit הון hon .i. multum eſt nobis.

16 *os vului* עצר רחם Hetſer racham V iri cum muliere concubitus declaratur.

17 *deſpicit partum matris ſuæ* יקהת אם ijkehath em .i. qui deſpicit rugas, quæ in matris vultu coaceruatę coaluerunt, nam יקהת yKkehath collectionē, aceruūq; ſignificat, & deducitur ex illis יקהת עמים

Gen.49.v.10. ykehath Hamim .i. populorum congregatio vbi littera iod neceſſaria eſt ad nominis huius integritatem, vt in voce יפעת iphhath, & יעלת iahlath.

effodiant יקרוהו ijkKeruhu .i. ſuffodient eum, quæ eandem vim habet, quam an oculos noſtros vis eruere? Gall. forgar. coruus ergo

num.16.v.14 aduolabit, ſæuus etiam in ſuos fætus, qui oculos effodiet, illos nec vorans, nec ad aliquos vſus adhibens.

comedant eum filij aquilæ Aquila vero, quæ in ſuam ſobolem pia eſt huiuſmodi oculos vorabit, inq; ſuos vſus trahet. Coruus .n. ſæuus eſt & crudelis, iuxta illud, pullis coruorum inuocantibus eum &c.

pſ.147.v.9. aquila vero pia eſt, & benigna, iuxta illud, ſicut aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans expandit alas ſuas, & aſſumpſit eum, atque portauit in humeris ſuis.

A. ABEN EZRA.

11 *generatio quæ patri ſuo maledicit* Huiuſmodi genus eas contra-

v.16. het ſordes, quæ dilui nequeant. Quatuor hi verſiculi, quoad explicationem coniungendi ſunt cum ijs quatuor, quæ nunquam ſaturari queunt, quod aperte probat, cum hic habeatur generatio quæ patri maledicit, deinde ſubdatur, oculum qui ſubſannat patrē.

15 *ſanguiſugæ* לעלוקה lahaluKa Vox hæc prauitatem, peruerſitatemq; ſignificat, ſcribiq; oportuiſſet עקולה Hakula .i. peruerſa, iux-

Abac.c.1.v.4. ta illud משפט מעוקל miſpat mehuKal iudicium peruerſum, & iniquum, litteræq; tranſpoſitæ ſunt, vt כבש cheſeu כשב cheues, illæ vero voces duo, & tria producendæ orationis gratia ſunt vſurpatę.

filiæ .i. caſus, ſeu euentus, quod a Deo ortum habeant, cuiuſmodi ſignificationem habeat בנותיו benothau .i. eius euentus.

16 *ſufficit* הון hon Nomen eſt, diuitiaſq; ſignificat. Vel etiam ſi aliter velis explicare, vim facultatemq; ſignificabit, vt magna prę-ditus es facultate.

Gen 49 v.10. 17 *partum matris* יקהת ikhath ſocietatem, coniunctionemque ſignificat, eandemque vim habet, quam illa יקהת עמים iKhath hamim q.d. qui matris ſocietatem, conſortiumq; adſpernatur.

Hæc

Hæc ergo vniuerſa hac ratione recte explicabis. Eſt genus quoddam, quod parentem ſuum diris deuouet, quem tamen ſummo in honore habere deberet; idemq; matri ſuæ non benedicit, quæ lac ſugendum præbuerit, honoremq; ſibi, & fauſtas precationes demeruerit. Eſt & aliud genus, quod ſibi labe carens, gloriosūq; videtur, nec tamen a ſordibus ſuis lotum eſt. Hoc ergo ſi corporis ſui ſordes abluere nequit mul to minus ab animi impuritate, & impietate purgari pōt, & ſe tamen purū, piumq; arbitratur. Hoc autem loco ſuperbia elati innuuntur. Eſt tertium genus, cuius dentes gladij ſint, cum pauperes vi, fraudeque opprimat Eſt deniq; generatio peruerſorum, ſeu obliquum iter ineuntium, quod quartum genus efficit. Verum non deſunt quatuor ſoboles, ſeu pœnæ quibus a Deo plectantur; eſt enim

Pro ſanguiſuga, peruerſitatem exponit.

infernus In quem deijcitur primum genus eorum, qui parentibus ſuis maledixerint, qui quidem immaturæ mortis pœna punientur, iuxta illud, qui maledixerit patri ſuo, vel matri morte moriatur. Alteram pœnæ ratio eſt

Exod. 21. v. 17.

os vuluæ .i. vuluæ conſtrictio, nam vuluam adſtringet, ne prolem ſuſcipiat propter illud hominum genus, quod ſcortationis labe laboret, qui quidem ſobole, & poſteritate carebunt. Tertia pœna eſt

terra quæ non ſatiatur aqua, Quod nimirum cum terra deſtituta ſit pluuia ſemina exareſcant, atq; ita ſuperbi, & faſtuoſi fame deprimantur. Eſt ignis, qui ab æthere quandoq; demittitur, ut abſumat eos, qui pauperes ad exitium pe ruim, & fraudem adigunt, ut conſtat de igne, qui in huiuſmodi deſcendit per Eliæ ætatem, iuxta illud, & exiuit ignis a facie Dei. Vel etiam pro igne immoderatum calorem, æſtumq; intelliges inſtar ignis exurentem, quando pluuiæ imbres denegabuntur.

17 *oculum qui ſubſannat* Altera uero uice parētes cōmemorat, cū qui eos ſubſannant, & diris deuouent cæterorum omnium ſint ſceleratiſſimum genus: oculis autem deludentis patrem a quo corrigatur, cōſuetudinemq; matris a qua erudiatur adſpernātis, plaga, pernicieſq; inferetur; nam effodientur ij a fluuialibus coruis, qui nec fætuum ſuorum miſeratione mouentur, ijdemq; ab aquilis uorabuntur; ita ut ſepulchro inferri nequeant, è contra qui parentes ſuos honore afficiunt ad multam ætatem uitam producent.

filij aquilæ Quod pietate erga parentes, fætuſq; ſuos excellant.

LEVI GHERSOM.

11 *generatio, quæ patri ſuo maledicit* Quæ autem ante commemorauimus exemplis declarans inquit, eum qui crimìnoſe ſe gerens ſacri contextus uerba uitioſe intelligat, comparandum ei, qui parentes ſuos, a quibus in lucem editus, educatuſq; fuerit infauſtis precationibus proſequatur, nec eis conſentaneum honorem exhibeat; idem .n. plane contingit in ſacras litteras obliqua ratione ſtudium ſuum collocanti; ſi .n. ſacrę legis ſermonibus debitū honorem

impenderet, ſtudioſus eorum cognitioni vacaret, erroreſq; vitaret, qui quoad ſacra verba contingere poſſunt: ſed enim diuinam legem is flocci facit, licet innumerabilia prope bona, quoad rectam morũ, ſciendiq; inſtitutionem ex ea deriuentur, itaut ab eadem alatur animus, eaq; alimenta iugiter ſubminiſtrentur, quibus vitam nullis terminis definitam conſequatur.

12 *generatio, quæ ſibi munda videtur* Similitudine vero vtens, inquit de eo qui res inanes, mendacijſq; inuolutas ſtudio perſequatur, ſimilem videri generi illorum, qui ſibi ipſis labis expertes videantur, cum tamen a contaminationis ſordibus non ſint abluti, quibus & turpes ſunt, & cæteris ad eoſdem accedentibus fædiſſime olent; idẽ .n. eſt iudicandum de re inani, & futili; nam hæc, & quę mendacio ſubeſt vt ſunt animi eſca, e marcido corporis cibo comparantur, quando quis illo veſcatur; quæ vero ſuperuacanea ſunt, & indigna, vt in eſcam adhibeantur, ſordes ſunt, & inquinamenta. Cum autem animus ſcientia alatur, veritatem admittens mendacia reijcit, quibus ali, ſuſtentariq; non deceat.

13 *generatio, cuius excelſi ſunt oculi* Comparat autem eum, qui plus æquo ſapere velit, eaq; conſectetur, quæ aſſequi non liceat generationi fronte perfricata, generationi inquam elato ſupercilio incedenti; cum modeſtus vir, pudoremq; ſeruans ſecus ſe gerat: cum autem turpis hæc in primis, fædaq; ſuperbiæ conſuetudo ad grauiſſima crimina nos propellat, ita pariter in ſcientijs maximos errores, piaculaq; parit, vt antea declaratum fuit.

14 *Generatio, quæ pro dentibus gladios habet* Illum etiam, qui per Dei ſui nomen, inops mentis, diuinæq; dignitatis prædo periuret, illorum generi comparat, quorum dentes ſint tanquam gladij, quibus res diſcindantur, & effringantur, & cibi, quiq; molaribus ſint inſtructi, quibus pauperes commandantur, atq; e medio tollantur, miſeriq; ex hominum genere aboleantur: ille .n. non diſſimili modo ſcientiam vniuerſam demolitur, cum prauis, & vitioſis eiuſdem opinionibus facile in errorem propellamur. Quare a ſapientibus maxime eſt alienum, vt huiuſmodi exitioſis opinionibus lædi ſe patiantur.

15 *ſanguiſugæ duæ ſunt filiæ* Exagerans autem quam auide, copioſeq; alimenta deglutiat, opinionumq; ſuarum a veritate aborrentium vi permultos mentis indigos in exitium trahat, itaut nunquã ſatiari queat, inquit duas eſſe filias hirudinis, nam עלוקה halu Kah eſt vermis qui gall. appellatur artogim, qui humanum ſanguinem exſugens, nunquam ſaturatur, mirumq; in modum eo repletur, moxq; decidens ſanguinem euomit, reditq; ſubinde ad ſe replendum nunquam ita ſaturandus Vnumquodq; igitur horum trium, quæ dicũt, affer, affer, ſatiari nunquam poterit.

Tria ſunt inſaturabilia Tria ergo ſunt, quorum ſatietati nunquam ſatis-

ſatisfiat,quartumq; etiam accedit,quod nunquam inquiat,ſatis eſt.

infernus Hæc eſt prima materia, quæ quidem comparatur omniū infimæ,cæteriſq; ſuppoſitę parti,quod extremū inter elementa obtineat locum,prorſuſq; ſit natura ſua manca,& imperfecta,quod plane patet,cum non ſatis ſit illi forma aliqua exornari, niſi alias ſubinde mutet.

os vulua Hæc eſt prolis in vtero ſuſceptio, tunc .n. in aluo ſemen concluditur, vuluæq; os adſtringitur; verū huius auiditati a natura inditæ nunquam ſatisfit, cum ſemper nouam prolem ſuſcipere appetat.

terra Terra etiam nunquam aqua ſaturari poteſt, a qua germina alantur, ſi quando .n. pluat, alio adhuc imbre ſubinde indiget, qui quidem eſt perpetuus quidam ordo, qui nunquam intermittatur. Vel etiam mens horum erit, quæ mihi veriſimilior etiam videtur, ſemper eſſe aquas in terræ imis receptaculis, ventreq. itaut nunquam recedant,quin terræ venas,fonteſq, permeent.

ignis vero nunquam dicit ſufficit Quartum vero eſt, quod maxime ſimile ſit ei, quod per ſimilitudinem adumbratur, ignis nimirum, qui ideo ſigillatim a cæteris diſcretus fuit,quod nunquam dicat,ſatis eſſe quodcunq, ſibi aſſidue apponi cōtingat, quod poſſit abſumi. Pari autem ratione exitioſa huiuſmodi opinionū portenta, quæ ob cognitionis,ſcientiæq. tenuitatem inducuntur, nūquam ab hominū generi infligenda calamitate deſiſtunt, itaut quicunq. ſcientia careat,idcirco erroribus inuolui neceſſe ſit.

17 *oculum qui ſubſannat patrem* Cum ergo comparationem hanc abſoluiſſet,aliam deinde repetit,quoad eum,qui in ſacræ legis mente aſſequenda errorib. obruatur, proptereaquod eandem contemnat, quem quidem paulo ante æquarat generi illorum, qui parentibus ſuis extrema imprecarentur:inquit ergo oculum mentis,qui patrem ſannis inſectetur,ſacram nimirum legem, matriſq; adſpernetur collectionē,quæ nihil aliud ſunt quam ſacrę litterę, cū nimirum haud rite conetur intelligere, quid conſequatur ex ſingulis verbis atq; ex aceruo verborum legis,eorumq; ordine,quæ quidem inuicē ſibi conſentiant ex quo fit in veritatis ſenſu percipiendo labatur fœdiſſime, huiuſmodi inquam oculum volucres raptu viuere aſſuetæ effodient, quæ velociſſimo volatu circumferuntur, quod nimirum hic v.10.
extrema repentino caſu ſit ſubiturus,vt oſtendunt illa, ne forte maledicat tibi, & corruas: pertinent autem hæc per ſimilitudinem ad eum, qui paruipendat ſacrorum voluminum verba, itaut in ijs erret, haud animaduertens, quænam ſit ſemita, ob quam in huiuſmodi errores fuerit adactus.

Verſ. XVIII.XIX.XX.

18 Tria ſunt [a] difficilia mihi, & quartum penitus ignoro.

19 Viam aquilæ in cælo; viam colubri ſuper [b] terram; viam nauis in medio mari, & viam viri [c] in adoleſcentia.

20 Talis eſt via mulieris adulteræ, quæ comedit, & tergens os ſuum dicit: Non ſum operata malũ.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. abſcondita.* b *Syr. ſuper petram.* c *Chal. in virgine. Syr. viam viri in iuuenta.*

SALOM. ISAC.

18 *ſunt difficilia mihi* נפלאו niphleu .i. occulta, inuolutaq. mihi ſunt poſtquam ab oculis meis ſubtracta ſunt, neq. .n. quo abierint conſtat mihi, cũ maxima celeritate ab oculis meis ſeſe ſubduxerint.

20 *tergens os ſuum* מחתה machatah Vox hæc os inclinare ſigni-
4.reg.c.21.v.13. cat, iuxta illud, & demiſit os ſuum, & vertit ſuper faciem ſuam.

quæ comedit אכלה achelah. Ratio honeſta loquendi in ſacro contextu.

A. ABEN EZRA.

18 *difficilia mihi* נפלאו niphleu .i. abſcondita ſunt.

19 *os tergens ſuum* מחתה machatah, Vox hæc eandem uim hoc lo-
Iſai.45.v.22 co habet, quam ibi, מחיתי machithi .i. deleui ut nubem iniquitates tuas: Hæc autem uniuerſa ita explicanda ſunt. Quatuor hæc ita me latent, ut ea ſapientię meę uiribus aſſequi nequeã, me namq; fugit, qua ratione aquila in ſublimes cęlorum plagas euolet, ignara ubinam terrarum quietem ſit repertura: tum etiam quomodo coluber ſuper petram repere queat pedibus carens, haud conſcius ubinam loci quietem ſit habiturus: ignoro etiam uiam nauis inter fluctus diſcrimen ſubeuntis, dum in altum progreditur, prorſus neſcia ad quã plagam a uentis ſit deferenda. Ad extremum non percipio uiam uiri בעלמה behalmah .i. in adoleſcentula, quomodo nimirum uir in adoleſcentula ſcortetur, nihil Deum ueritus, præceptoq; de cauenda ſcortatione contraire audeat, nihil proſpectans, quid ad extremum ſibi reſeruetur.

20 *talis eſt via mulieris adulteræ* Illud pariter mihi non conſtat, quo-

quomodo ſcortũ nullo Dei timore agatur, mulieres enim viri voce comprehenduntur, itaque ſe gerat, ac ſi cibum ſumeret, eundemq; ab ore abſtergeret, ne illum comediſſe quis animaduerteret; cum enim uiris ſui copiam facit, negat, impudiceque iactat, haud ſe flagitium admiſiſſe. Ex quo homini ab ea cauendum eſt. Alia etiam explicandi ratio eſt accomodata. Ignoro viam aquilæ, neq; enim aquila veſtigium relinquit, ex quo intelligas vnde prætererit, quæ quidem omnia non diſſimili ratione ab vxore impudica facile præſtantur, hæc .n. ſcelus occultat marito. Salomon vero in hiſce verſiculis primo de duobus loquitur, tum de tribus, & denique de quatuor.

LEVI GHERSOM.

18 *tria ſunt difficilia* Tria ſunt, quorum viam aſſequi nequeam, cũ nullum in itinere agendo poſt ſe veſtigium relinquant. Eiuſdemq; prorſus rationis eſt quartum, quod etſi turpiſſima ſui veſtigia relinquat, a me tamen percipi nequeat. Prima igitur eſt aquilæ via per aeris tractus permeantis, cuius volantis nulla ſemita relinquitur, cum ad prædam faciendam ea ferri ſoleat. Altera vero eſt via colubri ſuper ſaxum incedentis; nec enim in lapide ſemita dignoſcitur, quam is preſſerit; verum eius via ad nocendum, exitiumque inferendum ſpectat, vt moris eſt ſerpentum Tertia autem eſt nauis via in altum prouectæ, nec enim conſtat, quo itinere inceſſerit cum ſubmerſa fuerit. Poſtrema deniq; eſt via viri בעלמה behalmah .i. in muliere nupta, cum nimirum illa vetito concubitu ſe fædat, id deprehendi in eadem non poteſt, ſed remanet fouea hoc iter ineunti, vt cum fædiſſime ſe quis cum muliere commiſcuerit, quæ in primis pulchra mulier, charaque erat, turpiſſima videatur: quod idem contingit mancam, vitioſamq; rationem quoad ſacras litteras intelligendas amplectenti; cum .n. quis ita ſtudens turpitudinem vitiumq; deprehenderit, quæ in maximo precio habebat, nullius momenti, abiectaq; arbitrabitur.

20 *talis eſt via mulieris adultera* Eadem de cauſa mulierem hanc nuptæ ſcortãti comparauit, quæ adult erata, abſterſiſq; verendis a ſe flagitium vllum admiſſum inficietur.

Caſtigatio.

Caue facile credas A. ABEN EZRAE, & LEVI GHERSOM vocem עלמה inimptam, fædatamq; ſignificare exponentibus, ſed conſule D. Hier. Ianſen. & alios auctores, qui illam fuſe explicant tum hoc loco, tum Iſai. cap. 7. v. 14. licet non deſint aliqui doctiſſimi ex noſtris, qui interpretes Hebræos ſequantur, illud ſibi perſuadentes ex hoc loco nihil imminui vim teſtimonij Iſaiæ capit. 7. v. 14.

Verſ.

Verſ. XXI. XXII. XXIII.

21 [a] Per tria mouetur terra, [b] & quartum non poteſt ſuſtinere.

22 [c] Per ſeruum cum regnauerit, per ſtultum cum ſaturatus fuerit cibo.

23 Per odioſam mulierem cum in matrimonio fuerit aſſumpta: per ancillam cum fuerit hæres dominæ ſuæ.

VAR. LECT.

a Chal. cõmouetur. Syr. ſub tribus nutat terra. b Syr. propter quartum. c Chal. propter. d Chal. propter odioſam, quæ fuit viro. e Syr. propter ancillam, quæ eijcit dominam ſuam.

A. ABEN EZRA.

21 *per tria mouetur terra* Propter tria contremiſcit, quatiturq. terra .i. terræ incolę.

22 *per ſeruum* Propter ſeruum nimirum, cui a Deo in eoſdem imperium ſit conceſſum, ob ſcelera eorundem, qui nulla vſpiam miſeratione moueatur: ob huius ergo imperium populi contremiſcunt.

per ſtultum Stultus ergo in imperij ſede ad eorum crimina plectenda collocatus, cum ſaturatus fuerit, inſolenter ſe geret, & arrogãter.

נבל naual eſt verbum ſignificat arroganter ſe geſſit, vel ſe nebulonem in agendo præſtitit.

23 *per odioſam mulierem* שנואה ſenuah Propter mulierem quando nuptui tradita fuerit, tunc .n. odio habebit eos quibus inuiſa fuerat a quibuſq. refugiebatur, cum eandem ad huiuſmodi ſtatum deuenire non libenter ferrent, ideoq. ijdem metu percellentur. Quare non immerito affirmabis, huiuſmodi mulierem ad hanc connubij conditionem prouectam, nonniſi ob hoſtium ſuorum ſcelera.

per ancillam Propter ancillam, cum dominæ ſuæ hęres euaſerit, in eandemq. imperium exercebit, ita dominę criminibus demerentibus. Conſentaneum igitur eſt, vt in primis crimina refugiamus, ne abiecti, & viles in nobilitate inſignes imperium habeant.

LEVI GHERSOM.

Parabolicos etiam inquit de ijs, qui in ſtudijs ſuis vana, fallaciq. ſemita incedunt, propter tria terram contremiſcere, quin imo propter quatuor non poſſe ſuſtinere, nimirum propter ſeruum, quando

quando regnum obtinebit, quem omnino regnare dedeceat, quemadmodum alienum eſt mendacium, & vana primas tenere, atq; in intelligente facultate ſedem collocare, cum oporteat in primis illud reijci, amandariue, itaut in animum ſola veritas penetret. Mendacium ergo eſt tanquam ſeruus, qui ad veritatem expiſcandam inſeruire debeat: deinde vero commouetur terra propter nebulonem, qui rerum inanium ſocietatem ſtudioſe ſectetur, quando pane fuerit ſaturatus, neq. .n. rem ita tranſigi congruum eſſet, cum æquū ſit ex huiuſmodi inſtituto eū ad egeſtatem redigi, ita vt alimentis, veſteq. careat, iuxta illud qui ſectatur viros inanes, replebitur egeſtate; neq. .n. vllum laborem in humanis negotijs adhibet: idem pariter ſentiendum eſt de re inani, & mendacio, quæ inter res vniuerſi haud connumeranda ſunt, cum nullibi gentiū exiſtant. Tertio autem cietur terra ob mulierem odioſam, quando nupta fuerit, cum haud oporteat virum illam vxorem habere, quam odio proſequatur, quod non diſſimili modo iudicandum eſt de mendacis, reiq. futilis neceſſitudine cum intelligente facultate, quas hæc ſummopere deteſtetur.

Quartum vero eſt, cum ancilla dominę ſuę hæreditario iure locum obtinet, hæcq. ſeruę vices obtinens eidem ancillatur, quod idem eſt negotium intellectus cum mendacio, & rebus commentitijs, opinio .n. mendacijs inuoluta eſt tanquam mancipium quoddam veritatis, vt commemorauimus, operæ precium autem eſſet, vt intelligens vis veritatis hęreditatem adiret, ancillę ſocietate reiecta, neceſſitudineq repudiata ob quā ad exitioſam quādā rationem intellectus propellabatur ob mendacium, & figmenta, quod idem ſimilitudine adumbratur, cum inquit propter ancillam cum fuerit hæres dominę ſuæ, vt .n. declarauimus lib. primo bellorum Dei, humana mens fęlicitatis fit compos, ob quamplurima, quę cognitione adepta fuerit, quę quidem cum eadem mente, quodammodo coaluerint. Cum autem vera falſis admixta fuerint, illud conſequitur, vt conſenſus hic, atq. neceſſitudo ex cōprehēſione intelligibiliū, proueniens lōge diſſimilis formę videatur, quam re uera ſit, ex quo fælicitas hæc admirabilis ortum trahens ex rebus cognitis, quę cum mente coaluerint, interibit: quod quidem inſignis cuiuſdam, reconditiq. ſtudij eſt, arcanaq. huiuſmodi ſunt a nobis declarata primo bellorum Dei.

Verſ. XXIV. XXV. XXVI. XXVII. XXVIII.

24 Quatuor ſunt minima terræ, & ipſa ſunt ſapientiora ſapientibus.

25 Formicæ populus infirmus, qui præparat in meſſe cibum ſibi.

26 Lepu-

26 [b] Lepuſculus plebs inualida; qui collocat in petra cubile ſuum:

27 Regem locuſta non habet, [c] & egreditur vniuerſa per turmas ſuas.

28 [d] Stellio manibus nititur, & moratur in ædibus regis.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal ſunt ſapientia, & erudita. b Syr. cuniculi. c Chal. congregantur omnes in vnum. Syr. congregantur omnes velut vnum. d Chal. aranea manibus tegumenta facit.

SALOMON ISACIDES.

28 *ſtellio* שממית ſemamith .i. aranea.

manibus nititur תתפש tetappes Apprehendit, quod telæ ſuæ fila veluti manibus aranea apprehendat, ijſq. ſuſpenſa adhæreſcat.

A. ABEN EZRA.

Hi quinque verſiculi ſibi inuicem reſpondent, & adhærent.

24 *ſunt minima terræ* Ex minimis terræ animantibus.

ſapientiora ſapientibus Maiori nimirum ſapientia quam ſapientes ipſi ſunt hæc imbuta a Deo, eadem ad hæc præſtanda ſapientia donante.

25 *populus infirmus* לא עז lo haz non robuſtus .i. cui uires deſunt.

præparat in meſſe cibum Sibi alimenta præparat iuxta uirium ſuarum facultatem.

26 *plebs inualida* לא עצום lo hatſum .i. Non numeroſa gens, iuxta

exod.c.1.v.7 illud, creuerunt, & quaſi germinantes multiplicati ſunt.

collocat in petra cubile ſuum Vt ibidem ſeſe abdat.

27 *egreditur vniuerſa per turmas ſuas* חוצץ chotſets Eſt uerbum neutrum ut ירד deſcendit, eandemq. uim habet, quam illa חדשיו חצצו

Iob.c.21.v.21. chodaſau chutſatſu .i. conglomerati, & conſtipati ſunt menſes eius, non diſſimili forma ab illis, quoniam impleti ſunt dies eius. Hoc ergo loco חוצץ chotſets idem erit ac מאוסף meuſaph .i. locuſtæ conglomeratæ, ſimulq. agminatim collectæ prodeunt, iuxta illud ſtultus colligit, & coaceruat. Aliter etiam explicare libet, vt חוצץ alludat ad chatſatſon Tamar .i. exeunt in ciuitatem Amorrheorum, quod

Gen.14.17. forte ibi multæ palmæ.

28 *Stellio*

28 *ſtellio* שממית eſt ferę nomen, ſimiæ ſcilicet. Nec inepte dices hoc eſſe animantis genus, quod homini ſimile ſit, tum quoad formam, tum quoad corporis conſtitutionem, quod teſtantur ſequentia, cum inquit, manibus nititur .i. apprehendit, cum ſcilicet, quidquid eidem porrigitur manibus excipiat. Huiuſmodi vero animal præ ſapientia, qua excultum eſt, frequens eſt in regum palatijs. Ab hiſce autem quatuor generibus, quæ ſingularem præſeferunt ſapientiam præ cæteris, qua ratione rem noſtram gerere debeamus, addiſcendum eſt.

LEVI GHERSOM.

24 *quatuor ſunt minima terræ* Orationem præterea ſuam proſecutus Salomon, duas ſimilitudines vſurpat de eo, qui rerum cognitione affluat, magiſq; in dies ſapere ſtudeat. In prima autem ſimilitudine exponit ſapientiam eius eſſe generis, cui comparando mortalem abiectione ſui uti oporteat, inquitq; quatuor eſſe minuta animantium genera, quę ſapientiora ſint ſapientibus .i. cęteris animantib. uniuerſis ſapientia præſtent, ut intelligat, conſentaneum eſſe, ſapienti, ut demiſſe de ſe ſentiat, ideoq; ſumma quædam rimari vereatur, quę intelligi, comprehendiq. non ſolent; ita .n. calamitatem euadet, quādo haud ſapere plus æquo uolet, cum imbecillitatis ſuæ conſcius ſit, imparemq, ſe ad huiuſmodi adipiſcenda cognoſcat. Primum ergo genus ſunt formicæ, quę infirmæ ſunt uiribus cum cęteris belluis comparatę, licet fortiſſimę ſint corporis mole penſitata, cùm ore ferant pondus, quod earundem corpore duplo ſit grauius: eædem autem ſingularem ſapientiam pręſeferunt alimenta ſibi opportuna meſsium tempore conquirentes, quę quidem aptiſsima eſt frugibus colligendis tempeſtas. Hinc autem ſapiens inſtituitur, ut nonniſi opportuno tempore, quo rerum compos fieri poſsit, contemplationi uacet, multoq; magis ab inchoando illius ſtudio abſtineat, quod nullo unquam tempore poſsit adipiſci. In ijs autem, quę ſupra allata ſunt, commemorauit Salomon modum ſapientiæ formicarum, cum æſtatis tempore alimenta ſibi coaceruent, inquitq; uade piger ad formicam. Alterum uero genus ſunt lepores populus infirmus, rupes ſibi deligens, quas colat, tutamq; ſibi inueniat ſtationem. Hinc autem monemur, in ijs tantum inueſtigandis accuratius operam defigendam, quibus uires ſint pares, tantumq ſapientiæ ſufficiat, qua ueritatem indagare ualeamus: cum nimirum diſfidentis fallacijs, fraudibuſq; occurretur, itaut is nulla arte illius, fallaciq; ratione a veritate repelli queat. hic 6.1.6.

27 *regem locuſta non habet* Rege carent locuſtæ, qui eaſdem coerceat, & ad arbitrium moderetur: illæ tamen certo tempore prodeunt, aptoq; ad frugū excidenda germina, quib. veſcantur. Hinc etiā ſapienti exempla petenda ſunt, vt opportuno tantum tempore cōſentaneoq; interuallo, quod labori ſatis ſit, in rerum cognitione augenda deſudet.

28 *ſtellio* שממית ſemamith .i. aranea. Hęc licet ſit mole corporis exigua, ſapientia tamen excellit, dum quaſi manibus aulæum texit, quo tanquam caſsibus implicet muſcas, apeſq; & huiuſmodi genus inſectorũ, quod retib. hiſce cohiberi poſſit; ita .n. ſibi alimẽta parat, vt in libris de animantium hiſtoria patet: eadem etiam regũ atria penetrat, indeq; ſibi eſcas depromit. Id etiam ſapientem monet, ne deterreatur a ſublimiorum rerum indagatione, quarum veritatem expiſcari queat, quemadmodũ exẽplo eſt aranea, quę regum domos penetrare non veretur, ex quo inde ſibi cibum abripere ſe poſſe animaduertit. Vel etiam affirmare poterimus illa.

moratur in ædibus regis, ſpectare ad id declarandum, licet aranea ſapientia polleat, errare tamen grauiſſime, cum id aggrediatur ex quo nulla vtilitas, ſed tantum interitus, & exitium oriatur, propterea quod a ſeruis domum purgantibus huiuſmodi caſſes abſtergantur, aboleanturq; quod quidem illi contingit, cum regum ædes ingredi audeat, a quibus longiſſime abeſſe oporteret. Idem ergo contingit plus æquo ſapere cupienti, nec enim inde aliquid emolumenti, ſed tantum damna, calamitateſq; ſibi accerſit.

Verſ. XXIX. XXX. XXXI.

29 Tria ſunt, quæ bene gradiuntur, & quartum quod incedit [a] feliciter.

30 [b] Leo fortiſsimus beſtiarum [c] ad nullius pauebit occurſum.

31 Gallus [d] ſuccinctus lumbos, & [e] aries; [f] nec eſt rex qui reſiſtat ei.

VAR. LECT.

a Chal. bene. b Syr. catulus leonis. c non fugatur a quoquam. Syr. neque formidat, neq; conuertitur ab omnibus animantibus. d Syr. qui deambulat inter gallinas. e Chal. hircus ſylueſtris, qui vadit in domum peregrini. Syr. aries qui primus ante greges incedit. Chal. (f) rex qui ſtat, & loquitur in domo populi. Syr. & rex qui loquitur inter populos.

SALOM. ISAC.

29 *bene gradiuntur* Quę cum fortitudine, roboreq; excellant, fœliciter incedunt.

31 *Gallus* זרזיר zarzir, & תיש tais, Quid ſint hęc, vt reſpondent quaterno numero prorſus ignoro; atq; ad verum ſenſum tais eſt ferę genus e'umbe, ſeu lumbis debilitatum.

rex qui reſiſtat ei מלך אל קום melech alKum Ingenue etiam fateor neſcire me, quid id ſibi velit.

Allegorice autem quinque hę partes ſingulis quaternis conſtantes de quatuor regnis exponuntur, propterea quod eorum imperium firmatum fuerit in Iſraelitas ob eorundem ſcelera, quibus diuinam legem, quinq; libris comprehenſam violarant, vt ideo quinquies eorum facta ſit mentio.

16 *Infernus* Regnum Babylonicum inferno innuitur, iuxta illud quod de Nabucodonoſor vſurpatur, qui dilatauit quaſi infernus animam ſuam. Abac. 2. v. 5.

Os vulua conſtrictio uuluę. Hoc eſt Medorum imperium, cum per illam tempeſtatem Iſraelitæ fætus ſuſcipere nequirent, ut teſtantur illa, miſſę ſunt per curſores regis, vt occiderent, atq. delerent omnes Iudæos. Eſt. 3. v. 13.

Terra quæ non ſatiatur Id eſt Græcorum regnum, cui nunquam ſatis fuit in Iſraelitas leges, ſuaq. edicta exitij ſancire.

Ignis Hoc eſt regnum Eſau, quod ira inflammatum incendia Iſraeliticæ gentis edidit, ita ut eadem die mulieres cum ſuis infantibus e medio tolli iuſſerit. pro Eſau Romanos, Romanorumq. ſucceſſores intelligit.

19 *Viam aquilæ in cælo* Hæc eſt Babylon, aquila ingens, aliſq. late ſeſe effundens:

Viam colubri Hic eſt Medus.

Viam nauis in medio mari Pertinent hæc ad Græcos, qui citiſſimi erant ad leges ferendas.

Viam viri in adoleſcentia Hi ſunt Perſę vel Romani, qui ſui imperij nullum vnquam finem futurum affirmarunt.

Talis eſt via mulieris adulteræ Hæc eſt calamitas, cuius ſibi opifex fuit Iſraelitica gens ſuperſtitioſum idolorum cultum, a Deo recedens amplexata, ex quo pænas haſce ingruentes in ſeſe experta fuit. Hæc .n. illud iactabat, nullo me crimine obſtrinxi: ex quo inuicem illud a Deo reſponſum, ideo iudicio meo es obnoxia, quod crimine te carere affirmaris.

21 *mouetur terra* .i. Iſraelitæ.

22 *per ſeruum* Pertinet id ad Nabuchodonoſor, qui ſeruus fuit Merodach Beladan, eiq; ab epiſtolis inſeruiuit. Fides ſit penes auctorē.

per ſtultum cum ſaturatus fuerit Hic eſt Aſſuerus, qui centum octuaginta dierum ſpatio epulas regias exhibuit.

23 *per odioſam mulierem* Ad Græcos id eſt referendum.

per ancillam cum fuerit hæres dominæ Referendum ad poſteritatem Eſau, quem Iacobo fas erat inſeruire, cũ tamẽ ſecus res ſucceſſerit.

25 *formicæ populus infirmus* .i. Zerobabel, vt teſtantur illa, ecce terra Chaldæorum, talis populus non fuit.

Eſai.23.v.13. *præparat in meſſe cibum ſibi* Nabuchdonoſor aliquando Deo honorem detulit per ætatem Merodach Beladan, qui litteras ad Ezechiã

Fides ſit penes auctorẽ. perſcribẽs, inquit, ſalus Ezechiæ, ſalus ciuitati Ieruſalem. Salus Deo magno. Nabuchdonoſor ergo, qui illi erat ab epiſtolis, eo forte die aberat, cumq; rediiſset eorum, quæ geſta fuerant conſcius factus inquit, Deum magnum appellatis, illumq; poſtremo adſcribitis. Ergo poſt nuncium excurrens illum reduxit. Quare propter huiuſmodi curſum ad regnum euectus eſt. Is ergo meſsis tempeſtate alimenta ſibi præparauit, formicam imitatus.

30 *lepuſculus plebs inualida* Hi ſunt Medi, & Perſę, qui quidem cubile in petra collocarunt, propterea quod templum Hieroſolymiticum ædificarint.

28 *ſtellio manibus* Romani poſteritas Eſau innuuntur, iuxta illud manus autem Eſau.

Gen. *moratur in ædibus regis* Romani, .n. Hieroſolymiticum templum ingreſſi, idem funditus deleuerunt.

30 *leo fortis* Hic eſt Nabuchdonoſor, iuxta illud, aſcendit leo de cubili ſuo.

31 *gallus ſuccinctus lumbos* Hi ſunt Medi, & Perſæ, qui ſimul conſpirantes, lumboſq; accingentes Balthaſarem interfecerunt, eidemq; regnum eripuerunt.

Daniel. 8.v. 21. *aries* Hi ſunt Græci, qui huiuſmodi voce ſunt appellati, iuxta illud, porro hircus caprarum rex Græcorum eſt.

Eſai.47. 8. & 10. *nec eſt rex* Spectant hæc ad Perſas, qui illud de ſe vſurpabant. Ego ſum, & non eſt præter me alius, iis .n. nemo vires ſuas apponere audebat, vbi אלקום alkum ſignificat, nemo ei poterat obſiſtere.

A. ABEN EZRA.

Tres hi verſiculi coniunguntur.

29 *& quatuor* Spectat id ad orationis ornatum, ſermonemq; producendum.

bene gradiuntur feliciter incedit Idem repetitur q. d. ſedate, & compoſito gradu incedunt.

30 *leo fortiſſimus* ליש lais, Leopardus feliciter incedit, quod robore præſtet, nec vllo timore percellatur ob ferarum, velut leonum, pardorum, vrſiq; occurſum, nec in fugam cedens vertatur, quod omnium ſit fortiſſimus.

31 gal-

31 *gallus* זרזיר zarzir Nomen eſt animantis, additamq; habet lumborum vocem, quaſi lumbis ſit expeditis. Eius autem fit mentio, quod pedibus ſit velociſsimis, beneq. incedat, cum prædam aſſequi poſsit, quando opus fuerit. Vel etiam expones, zarzir ſignificare apes, uel etiam aquilam.

aries Is quidem bene incedit, nec .n. illum grex præcedit Senſus ergo erit tanquam hircus, aut aries gregem præcedentes eſt.

nec eſt rex qui reſiſtat ei מלך אל קום melech alKum: alKum uero eſt dictio compoſita, ſed אל al non eſt dictio diſſuadentis .i ne, ſed ſignificat non: קום kum uero eſt participiũ paſsiuum, ut כיג .i. non eſt erectus cum eo. Q. d. tunc rex felici greſſu incedit, cum nemo ad bellum inferendum inſurgit, reſq; feliciter ſuccedunt, propterea quod iuſtitię tramiti inſiſtens nullum aduerſarium, hoſtemq. habeat.

LEVI GHERS.

Alteram vero ſimilitudinem afferens tria commemorat, quæ recte incedant, velociſſimo nimirum motu ferantur in quácumq; re, nullam prorſus rationem habentes, æquum ne ſit id, nec ne. Quartum etiam feliciter incedit, non diſſimili ratione a tribus ſuperioribus; diſtinxit autem ſingillatim quartum a cæteris tribus, cum id magis conueniat cum eo, quod per ſimilitudinem adumbratur, illo nimirũ qui ſapientia affluens magis ſapiat, quam oporteat.

leo fortiſſimus, Qui rapido curſu fertur ad quorumcumq; animantium occurrentium prædam faciendam; is .n. ad nullius adſpectum gradum conuertit, maxima fortitudine ſua fretus, ex quo quidem quandoq; damna patitur, cũ ſcilicet cõgreditur cum fortiore, a quo expugnatur, vt hiſtoriæ ſæpe meminerunt.

31 *gallus ſuccinctus lumbos* זרזיר מתנים zarzir mothnaim. i. Canis leporarius tenuitate lumborum præcellens, qui venatoribus maximo vſui eſt: is ergo canis præceps fertur curſu celerimo, nec vires ſuas æſtimat; an nimirum illæ ſuperiores ſint animanti, quod inſequitur, an ſecus ſe res habeat, ex quo ſæpiſſime exitium ſubit.

aries תיש tais. Id eſt animantis genus, quod curſu in primis excellit, ideoq; præceps pugnam aggreditur cum eo, a quo virib. ſuperetur, atq; inde extrema patiatur.

nec eſt rex qui reſiſtat ei Quartus autem eſt rex, cui nemo reſiſtat, quando ab eodem bello petitus fuerit, is .n. nimiæ ſuæ felicitati obſecutus ad alienas regiones inuadendas, in ſuamq; poteſtatem redigendas præceps excurrit, nec primo perpendit, iure ne, an per iniuriam id agat, atq; bellum aſſidue proſequitur, vt de Alexãdro legimus, tandemq; ab alio viribus ſuperiore expugnatus cadit. Idem pariter euenit ſcientiæ varietate inſigni, & locupleti; is .n. ſapientiæ ſuæ innixus haud ſollicitus in rei exordio perpendit, conſentaneum ne ſit rei cuiuſpiam ſolerti inueſtigationi vacare, atq; ideo turpiſſime fallitur, indeq; grauiſsimis calamitatibus fit obnoxius.

Verſ.

Verſ. XXXII. XXXIII.

32 a Eſt qui ſtultus apparuit poſtquam eleuatus eſt in ſublime: ſi enim intellexiſſet, ori ſuo impoſuiſſet manum.

33 b Qui autem fortiter premit vbera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit ſanguinem: & qui prouocat iras, producit diſcordias.

VAR. LEC.

a Chal. ne te extollas, ne ſis inſipiens; neque extendas manus ad os tuum. Syr. Ne deſiderijs indulgeas; ne probris afficiaris. Neque manus ad os tuum iniuſte apponas. b Chal. quia qui exprimit lac elicit butyrum, & de expreſſione furoris exit ſanguis, & de naribus vultus exit contentio. Interp. in Bibl. Reg. non percepit vim vocis הריצא *Syr. A pinguedine lactis exit butyrum, & ſi compreſſeris manum ſuper pruritum egreditur ſanguis, ita ex contentione facierum procedunt lites.*

SALOMON ISACIDES.

32 *eſt qui ſtultus appareat* אם נבלת im naualta .i. Si quando ab amico tuo ignominioſe habitus ſis, qui te criminibus, probriſq; inſectatus fuerit, ad extremum hac de cauſa honore excoleris.

ſi enim intellexiſti אם זמות im zammota .i. ſi cogitaſti. Quodſi tecũ ſilentio vti conſtituiſti, ori tuo manum admoue, & ſile.

33 *qui autem fortiter premit vbera* Quemadmodum .n. exprimendo lacte butyrum, nimiumq; emungendis naribus ſanguis educitur ita ira concitata, bileq; durius excita rixæ, & contentiones excitantur מיץ mits eſt expreſſio, iuxta illud, & expreſſit rorem de uellere.

Iud. 6. v. 38. Rabbini porro hæc ita explicant. Si ſtolide te geſſiſti in rebus ſacræ legis, dubitationib. quibus hærebas, præceptori tuo proponendis, itaut eidem fatuus, excorſq; viſus fueris, ad extremum ad dignitates, honoreſq; eueheris. ואם זמות im zamota Quodſi frænum ori tuo iniecisti, itaut illud occluderes, nec eundem quidpiam rogaſti, cum

Alluſio verborũ זמות & contrariũ ſignant.

is de

is de ſtudijs tuis te rogabit, tandem ori tuo manum adpones, obmuteſceſq; propterea quod interrogationibus ſatisfacere neſcias. Quẽadmodum .n. exprimendo lacte butyrum elicitur, ita præceptorẽ tuum ira inflammabis, quod cito rem non perceperis, in eaq; imprudenter te geſſeris.

A. ABEN EZRA.

32 *eſt qui ſtultus apparet* אם נבלת im nabalta .i. ſi imprudenter, ſtolideq; egiſti: dirigitur autem ſermo ad Ithielem, & Vcal.

ſi .n. intellexiſſes אם זמות im zammotha Si etiam malum cogitaſti: manum ori adponens ſermonẽ depromito. Alia etiam non diſplicet explicãdi ratio, præteritum nimirum futuri loco vſurpari, ita ut is ſit ſenſus. Quodſi te ſtulte geres, cum ad regnũ eueheris: vel etiam ſi cogitatione nefaria verſabis .i. ſi ſtulta te geſturum cogitabis, manum ori admoue, ne cogitatio illa iniqua prodatur.

Aliter etiam hæc exponito. Si piaculum incurriſti cogitans futurum vt alicui præferreris: ſi etiam iniqua cogitatione molitus fueris manum ori adiunge. Aliam deniq; exponendi rationem amplectere. Tecum ipſe perpende, an dementer te geſſeris, quando diuina ope ad dignitatem elatus es; quodſi nefaria machinatione animi es contaminatus, manum ori adijce.

33 *qui autem fortiter premit* מיץ mits. Vox hæc a tribus diſtinctis
verbis deriuatur primo ab illis defecit, qui conculcabat terram Eſai.16.v.4.
deinde vero ab illo, fæces eius, quas expriment, bibent omnes Pſ.75.v.9.
&c. & deniq; conuenit cum illis vt mulgeatis. Lac ergo, & ira expri- Eſai.66.v.11.
mi, emulgeriq; dicuntur. Quamobrẽ horum ſenſus erit. Cũ hæc tria premuntur, aliquid ex ijs elicitur, exprimiturq; quod in horum vi quaſi concluſum contineretur, agentiſq; opera educendum eſſet vt butyrum, & ira: Ira autem narium appellationem habet, quod in ijs maxime eluceat.

Qui prouocat iras Hæc ita intelligenda, qui nimirum nares emungit, hoc eſt; qui ſemper ira inflammatur, quaſi ira exprimatur, producit diſcordias. i. in cauſa eſt, ut cum cæteris diſsidia excitentur Hæc ergo ita intellige. Caue, ne ſtulte te geras, cum ideo ira concitetur, ira autem diſsidii, contentionumq; ſit fons, & origo.

LEVI GHERSOM.

33 *eſt qui ſtultus appareat* אם נבלת im naualta Si defatigatus es in illo aſſequendo, quod indagabas, id a tua arrogãtia eſt factitatũ, cum in tuam ſapientiam ſpem reijceres, huiuſce rei te compotem futurũ ratus, haud æquus æſtimator in exordio, an huiuſmodi veritatẽ aſſequi poſſes. Quodſi forte rem viribus tuis imparem non indicaſti, haud tamen ea prius comparaſti, quæ apta eſſent, conducerentue ad

verita-

veritatem contemplationis obtinendam. Nec inepte dices idem eſſe אם נבלת im naualta. ac אם נפלת im naphalta .i. ſi cecidiſti; arrogantia .n. & faſtus in rebus ſapientiæ ſupplantat, cadentemq. impellit, vt antea diximus.

ſi enim intellexiſſet אם זמות im zamota. Si malum cogitaſti manum ad os pone. Si nimirum ſublimi cuippiam quæſtioni enucleandæ cogitationem addixiſti, ne præceps ruas in huiuſmodi contemplationem, & abſtine, donec conſtet tibi, an aditus tibi aliqua prębeatur ratione, ut rite hanc inueſtigationem ingredi queas.

Inquit autem, manum ad os pone, ſimilitudini inſiſtens, qui .n. aliqua de re ſermonem eſt habiturus, haud operæ precium eſt, vt præcipitet ſermonem, donec perſpicuum eidem ſit, an id ſit opportunum, quin manu os premet, ne ſcilicet eloquatur.

Ea etiam erit horum verborum uis. Quod ſi cogitatione aliquid complexus fueris, propter quod os digito coercere debeas, ſi nimirũ errorem animaduerteris, quoad Dei inueſtigationem, quo ad eundem pernegandum adducaris, id certe a ſuperbia, faſtuq. tuo effectum fuiſſe conſtabit, cum ab arrogãtia tua impulſus ſis ad eam inueſtigationem aggrediendam, cui non pateret aditus, ideoq. in errorem nõ ferendum te detruſerit, ad Deum ſcilicet e medio tollendum. Inquit autem manum ori admoue, imitatus Iob illa vſurpantem, & ſi vidi ſolem cũ fulgeret, & lunam incedentem clare, et lætatum eſt in abſcondito cor meum, & oſculatus ſum manum meam ore meo, ita .n. ſe res habet, vt qui in huiuſmodi errat, vix ſuum errorem depromere queat, quin a cęteris Deum eſſe credentibus ſummum diſcrimen ſubeat. Si ergo hanc ſequamur interpretationem, vt arbitror in primis accomodatam, ea erit meus horum verborum אם נבלת im naualta. Si laboraſti ad ea inueſtiganda, quę conſentanea eſſent, & opportuna, huiuſmodi laborem ſubijſti ob elationem tuam, faſtumq. in ſapientia, quod nimirum in ſapientiam ſpem reijciens, ea neglexeris in ſtudij primordijs tibi apte diſponere, quæ intelligenda eſſent, quæq. inueſtiganda eſſent, vt ad veritatis indagationẽ promouereris. Nec diſſident illa, אם זמות im zamota. Si ea animo verſaſti, ob quæ digito os cohibendũ eſſet, ne mortales fœdæ tuę ſententiæ conſcij fierent, cum rerum omnium moderatorem Deum ſuſtuleris, abnegariſue, id tibi contigit, quod ſapientia tua cælum tibi contingere videreris, vt ideo illius contemplationi te addicere ſis auſus, cui nulla ſemita pateat &c.

Iob. 31. v. 26. & 27.

Nimius eſt hic auctor in huiuſmodi rebus philoſophicis.

3 *Qui autem fortiter premit vbera* Res ergo naturales, ex quib. partim vtilitas percipitur, partim nihil emergit emolumenti, ſunt hæ, quas commemorauit, ijſq. ſimiles, lacte nimirum premendo, quod eſt caſei pars optima ab homine butyrum elici, quod vtilius iucundiuſq. fit, quam caſeus: qui item nimius ſit in naribus emungendis, ſanguinem emulgere ob laborem, quo functus eſt, ſeq. ipſum læ-

lędere, qui deniq; plùs æquo ira ſe inflammari patitur, a qua abhorrere par eſſet, iras, contentioneſq; excitare, quæ maximarum calamitatum ſint fons, & origo.

CAPVT TRIGES. PRIMVM.

Verſ. I.

1 *a* Verba Lamuelis regis. Viſio, qua erudiuit eum mater ſua.

VAR. LEC.

a *Syr. Verba Muelis regis, prophetæ, quem erudiuit eius mater, & dixit ei. Chal. prophætia, & eruditio, qua erudiuit eum mater ſua, & dicit ei.*

SALOM. ISAC.

Verba Lamuelis regis Verba Salomonis regis, quibus illum Deus allocutus eſt, quod in Deum idem refractarius, iniquuſq; fuiſſet. Lamuel autem idem eſt ac לאל .i. Deo. Verba nimirum, quæ ad diuinam gloria pertineant, a rege pronunciata. Lamuel quid ſignificet.

Viſio משא maſſa. Vaticinium per parabolas, & ſimilitudines enunciatum, quo a genitrice ſua eſt inſtitutus.

Caſtigatio.

Hebræis ſua ſomnia permittamus. Sentiunt illi ad Solomonē hęc dicta fuiſſe, cum ille totam noctem in gratiam vxoris filiæ Pharaonis, cum eam duceret, & eadem die templum dedicaretur, inſomnem audiendis organis muſicis tranſigiſſet: ex quo poſtridie ad horam vſq; quartam diei ſomnum cœperit, quo factum fuerit, vt vſq; in horam diei quartam, pręter morem reiectum fuerit ſacrificium iuge, quod mane offerri ſolebat, quod templi claues ceruicali ſuppoſitas haberet.

A. ABEN EZRA.

In libri exordio ſe a patre ſuo ad ſapientiam capeſcendam eruditum oſtenderat; in præſentia autem teſtatur, ſe poſt parentis obitum a matre ſua Betſabea inſtructum, vt ſapientia imbueretur, caueretq; a mulieribus, & vino, quæ ſcelerum, impietatiſq; ſint fontes. Vt igitur matris ſuæ ſapientiam laudibus proſequeretur, Alphabetico ordine ſapientia præditam mulierem celebrauit, vt id æternæ memoriç poſteris eſſet monumentum.

Verba Lamuelis Hic eſt Salomon. Nec immerito is hoc Lamuelis nomine eſt inſignitus .i. cum ille Deus, quod vnicum Deum per eius ætatem venerarentur, nec idola colerent. Qui item eiuſdem ſedem temporum ſucceſſu obtinuit vocatus eſt Emanuel .i. nobiſcum Deus.

LEVI GHERS.

1 *Verba Lamuelis regis* Seipſum Salomon Lamuelem regem appellauit, eam dicendi rationem imitatus, quæ in ſacra lege vſurpatur, erat enim ſacerdos Deo altiſſimi: ſe ergo regem Dei appellat, quod a Deo regia dignitate initiatus eſſet.

Gen. 14. v. 18.

Viſioqua erudiuit eum mater Ea ergo, quæ ad Deum, vt finem præcipuè colendum pertinet, a matre ſua propoſita affirmat, cum ab eadem inſtituerctur, quorum quidem mentionem fecit in hoc libro cum ſingularis ex iiſdem percipiatur utilitas.

Vis interpretationis in eo ſita eſt, quod lemuel idem ſit ac leel .i. Deo, ſeu Dei iiſq; ſit ſenſus verba eius, qui a Deo rex ſit effectus.

Verſ. II. III.

2 *a* Quid dilecte mi, quid dilecte vteri mei, quid dilecte votorum meorum?

3 Ne dederis mulieribus *b* ſubſtantiam tuam, & *c* diuitias tuas ad delendos reges.

VARIÆ LECTIONES.

a *Chal. quale væ fili mi, væ fili vteri mei, væ fili votorum meorum. Syr. væ fili.* *b* *Syr. robur tuum.* *c* *Chal. vias tuas filiabus regum. Syr. vias tuas cibis regum.*

SALOM. ISAC.

2 *quid dilecte mi* Quid iſtud eſt, quod factitaſti, a me in lucem te editum affirmans, nec patrem tuum euulgans cum apud omnes ſit in confeſſo, iuſtiſsimum fuiſſe, quod ſi crimínoſus eris, ac inique te geras in matrem tuam culpā uniuerſi reijcient, a qua id ſit effectū.

dilecte vteri mei Quando parentis tui uxores fętum gerebant haud amplius viri congreſſum repetebant, uerum ipſa feſtinanter ad eundem ingreſſa ſum, ut filium candidum moribus, ac ſollicitum ſuſciperem: illud autem perſpicuum eſt, ſex poſterioribus menſibus uiri congreſſum cum mulieribus fętui ualde conducere.

Frigida ſane expoſitio, paſcanturq; huiuſmodi nugis Hebræi.

dilecte votorum meorum Reliquæ patris tui uxores uota fecerunt, ut eos filios ederent, qui regno eſſent apti; Verum ipſa uotis me obſtrinxi, ut ea ſobole donarer, quæ in ſacra lege ſtudioſa, ſapientiæq; ſale condita eſſet.

3 *ne dederis mulieribus ſubſtantiam tuam* חילך chelecha .i. vim Robur tuum ne debilites.

A. ABEN EZRA.

3 *diuitias tuas* דרכיך derachecha .i. vias tuas, quę vox bis vſu venit q. d. ne inſtituta tua eo tendant, vt regum inſtituta aboleantur.

delendos reges מלכין melachin. Nun huius eſt vocis adſcribitur pro Mem, vt in voce ימין pro jamim.

LEVI GHERSOM.

2 *quid dilecte mi* Matrem ſuam videtur Salomon alloqui, vt aliquid poſtulet, morem eidem geſturus: quæ ita mox reſpondet. Quid poſcam dilecte mi quem alui, dilecte vteri mei, qui viſceribus meis geſtatus es, quando tui ventrem gerebam, quod quidem ideo dictum eſt, quod aliquando ij filij appellentur, qui haud ſint vterini, vt conſtat de filijs Michol filiæ Saul, quos illa educauerat, licet haud in lucem edidiſſet, qui quidem filij Michol vocantur, licet ex Merob eiuſdem ſorore progeniti eſſent. 2.reg.21.v.8

Quid dilecte votorum meorum? Quid tibi deprecer, fili mi, in quem omnia uota mea tendunt, præ ſingulari charitate, qua te amplector, quemadmodum ſolet amicus, qui præfatus uitam amici uoto ſe abſtringit & iuſiurando. Vel etiam dilectum uotorum hunc appellet, quod eius cauſa aſſidue Deum uotis expoſceret.

3 *ne dederis mulieribus ſubſtantiam tuam* Ne uires tuas, quibus polles ad ſapientiam inueſtigandam, & aſſequendam cum mulieribus enerues; nimia .n. conſuetudo cum mulierib. a ſapientiæ ſtudio arcet, mortaliſq; animus ideo ſemper inſtabilis errat.

& diuitias tuas ad delendos reges Ne quæſo eo tui conatus ſpectent, ut conſilia, cogitationeſq; aboleas innumeras, quæ neceſſariæ ſint ei, qui rite ſapientiæ uacare uelit. Hæc igitur eo pertinet, ut intelligamus, eum qui in mulierum amoribus detineatur, prohiberi, ne ſtudium ſuum defigat in cogitationibus, adminiculiſq; ad ſapientiam conferentibus.

Verſ. IV. V.

4 ᵃ Noli regibus, o Lamuel, noli regibus dare vinum,
quia nullum ſecretum eſt, vbi regnat ebrietas.
5 ᵇ Et ne forte bibant, & obliuiſcantur iudiciorum,
& mutent cauſam filiorum pauperis.

VAR. LECT.

a *Chal. obſerua te a regibus Lamuel, a regibus, qui bibunt vi*

num, & à potentibus, qui bibunt ſyceram. Syr. A regibus caue Muiel. b Chal. ne forte bibas, & peruertas rationem tuam, & mutes iudicia. Syr. ne bibas, & obliuiſcaris inueſtigationis, & obliuiſcaris iudicij filiorum pauperum.

SALOM. ISAC.

4 *noli regibus* אל למלכים al lamelachim .i. non regum Haud decet reges vino indulgere, qui quidem ad Deum proxime pertineant.

lamuel למואל ad eandem rationem, qua למפני (itaut fit addititium)

noli regibus אל למלכים al lammelachim Haud reges decet, ebrietate obrui.

quia nullum ſecretum eſt ולרוזנים אי שכר ulrozenim e ſecher .i. & principum non eſt ſycera madeſcere; particula autem אי ſignificat non.

5 *obliuiſcatur iudiciorū* מחקק mechukkak, quod ſacræ legis monumentis conſignatum eſt.

A. ABEN EZRA.

4 *nullum ſecretum* אי שכר e ſecher part. אי idem ſignificat ac אין .i. non: quandoque etiam vocali Kirich inſignitur, vt אי נקי non eſt mundus.

LEVI GHERS.

4 *noli regibus.* Tu fili mi Lamuel, ne ea inſtituta amplectaris, quæ chara ſint, & accepta regibus voluptatum amiciſſimis, vinoque potando totos ſe dedentibus, quiq; rogant, vbinam ſit ſycera, qua diffluant; regem enim tuæ conditionis, qui ſcilicet ad diuinum cultum ſit ad regiam dignitatem euectus, maxime indignum eſt, vt ita ſe gerat.

ne forte bibant, & obliuiſcantur iudiciorum Is ergo rex cum ex ſacræ legis præſcripto iudicium feret, quando vino obrutus erit, peruertet iudicium oppreſſorum, & pauperum, quod grauiſſimum eſt crimen, cum contineat tum iudicij aboliti ſcelus, tum exitium pauperis animo ob calamitatem conſternato, quæ quidem vtraq; piacula ſunt non ferenda: ideo autem horum potius meminit, non quidem, quod eadem de cauſa etiam diuinum iudicium inique exerceri contingat, ſed vt commemoret grauiſſimam perniciem, quæ ex huiuſmodi vitioſa conſuetudine ortum trahit, vt ſolent ij, qui alium obiurgant, quem etiam morem ſeruat Salomon in pleriſq; reprehenſionibus hoc libro comprehenſis.

Verſ.

Verſ. VI. VII. VIII. IX.

6 [a] Date syceram mærentibus, & vinum his, qui amaro ſunt animo.

7 Bibant, & obliuiſcantur egeſtatis ſuæ, & [b] doloris ſui non recordentur amplius.

8 [c] Aperi os tuum muto, & cauſis omnium filiorum, qui pertranſeunt.

9 Aperi os tuum: decerne quod iuſtum eſt, & iudica inopem, & [d] pauperem.

VARIAE LECTIONES.

a Syr. datur. b Chal. detritarum veſtium non recordentur. Syr. iniuſtitiæ, & calamitatis. c Syr. aperi os tuũ in verbo veritatis, & iudica omnes filios impios. Chal. his qui non peruertunt iudicium, & iudica omnes filios peruerſorum. d Chal. iniuriam ferentem. Syr. & mærẽtẽ.

SALOMON ISACIDES.

6 *mærentibus* לאבד leobed pereunti; Date syceram ijs, quos hic exitus manet, vt pereant, impijs nimirum.

qui amaro ſunt animo Qui ob ſuam pœnam, fletumq; anguntur.

8 *cauſis omnium filiorum, qui pertranſeunt.* Hi ſunt pupilli, quorum auxilium præterijt, & irritum euaſit.

A. ABEN EZRA.

8 *qui pertranſeunt* חלוף chaluph .i. filios excidij, nam eãdem vim habet, quam illa כליל יחלף chalil iachaloph .i. prorſus exſcindet. Eſai. 21. v. 18.

Hos autem vniuerſos verſiculos ita expones.

Verba Lamuelis regis, Verba prophætiæ, & viſionis ſunt ea, quibus a matre ſua eſt eruditus.

Quid filĩ mi Quanto es in honore fili mi.

dilecte vteri mei Qui e meis viſceribus prodijſti.

dilecte votorum meorum Pro quo voto me obligaui, cum in lucem edendi fætus tempus adeſſet, ſi parientis dolores, ærumnasq; effugerem: Quamobrẽ te inſtitutũ volo, ne vim, roburq. tuũ in mulieres profũdas, neq. ita te inſtituas, vt regum vias deleas; dedecet .n. te eã

viuen-

uiuendi conſuetudinem inire, qua regum inſtituta aboleas, quib. maxime cauendum eſt, ne mulieribus, uinoq; uel ſyceræ ſe dedant; & cũ ab hiſce ſint obruti ſtatuta, legeſq, ſuis monumentis librorum conſignatas obliuioni tradant, peruertansq; iudicium eorum, qui aliorum ui premuntur.

7 *obliuiſcantur egeſtatis ſuæ* Vinum enim lætitia animum perfundit, atq; ideo haud amplius in mentem uenient labores, quando uino quis indulgebit.

8 *aperi os tuum muto* לאלם leillem, lamed ſignificat propter. i. propter eum, qui effari nequeat tu loquere.

filiorum qui pertranſeunt בני חליף bene chaluph. i. qui iam morti sũt adiudicati ob capitale iudicium; Horum igitur cauſam rite, ſolerterq; diſcutiendam curato.

LEVI GHERS.

6 *date syceram mœrentibus* Vinum, syceraq; eum tantum decet qui animum calamitatibus obſtrictum habeat, quiq; prope pereat, ut omnem animi angorem deponat.

7 *bibant, & obliuiſcantur* Fas eſt id ei, qui laborem ſubijt, & calamitatem, ut eorum obliuiſcatur; ſecus uero regibus; hos .n. decet in primis memoria conſeruare iudicij normam, quam rite obſeruent cum ijs a quibus adeuntur.

8 *aperi os tuum muto* Eius cauſa, quem iudicio tuo ſiſtant, qui quidem refellendi obiecta ordinem ignoret, quo ius ſuum patefaciat, ſermonem te ſerere decet, vt idẽ inſtituatur ad ea in medium proferenda, quibus cauſam ſuam tueatur. Mutus autem is eſt, qui cauſę ſuę nullam proferre rationem, nec de eadem ſermonem habere ſciat.

Filiorum, qui pereunt בני חליף bene chaluph. Hi ſunt uarij, & mutationi obnoxij, qui aliud corde foueant, aliud ſermone proferant. Iudex ergo integer id curet oportet, ne deſit huiuſmodi uiris iudicij æquitas licet cauſam ſuam diſerta oratione tueri nequeant, litiſq; ſuę rationes in medium proferre neſciant.

9 *aperi os tuum* Ita ius rite dicas ad amuſſim iuſtitiæ, quando de pauperis, & egeni cauſa ſententia ferẽda erit, ne propter illorũ imbecillitatem, aduerſarijq; potentiam cauſa hos cadere patiaris.

Verſ. X. XI. XII.

10 Mulierem fortem quis inueniet? a procul, & de vltimis finibus precium eius.

11 Confidit in ea cor viri ſui, b & ſpolijs non indigebit.

12 Red-

12 c Reddet ei bonum, & non malum omnibus diebus vitæ ſuæ.

VARIÆ LECTIONES.

a Chal. precioſior eſt lapidibus optimis. Syr. precioſior enim eſt lapillis precioſiſſimis, quibus nullum par precium eſt. b Chal. & non ſpoliatur, neq; indiget. Syr. & dactilis non indigebit. c Syr. fecit ei bonum.

SALOMON ISACIDES.

11 *& ſpolijs non indigebit* Idem hæc ſignificant, ac bonis non carebit.

A. ABEN EZRA.

10 *mulierem fortem* אשת חיל eſeth chail mulierem diuitias parantem; nam חיל chail diuitias ſignificat q. d. Quis inuenire queat mulierem rem facientem, roburq; parantem præ ſapientia, qua ſit exculta.

precium eius מכרה michraha. Vox hęc ſignificationem habet eandem, quam illa precio emet is ab eis.

11 *confidit in ea* Ideo mariti animus in ea confidit, quod rem familiarem adminiſtret.

& ſpolijs non indigebit Suppellectilem, quæ ab eadem paratur, nunquam deſiderabit.

12 *reddet ei bonum* Mulier autem marito bona rependit, propterea quod in eandem ſpem ſuam reijciat, nec unquam male de eadem mereatur.

LEVI GHERSOM.

10 *mulierem fortem* Abſoluit Salomon librum hunc deſcriptione materiæ, quæ menti ſeruitium defert conſentaneum, & numeris ſuis abſolutum, ita ut eadem perfectionis plane compos fiat. Hanc ergo mulieris ſpecie adumbrat, ut ſolet, mulieremq; ſtrenuam appellat, propter uim, & roburis firmitatem, qua intelligenti facultatii neceſſaria ſuppeditat ex ijs, quæ ſenſibus percipiuntur, & per ſenſus formam ſui exhibent: inquit autem difficillimum eſſe id reperire, eiuſdemq; precium, & ęſtimationem longe a margaritarum precio abeſſe, quod nihil cum eadem ſit conferendum.

11 *confidit in ea* Viri igitur animus confidit in ea, futurum nimirum ut ea subminiſtrentur, quæ in quæſtionibus e ſenſibus ante petenda ſint, nec item ſpolia defectura, quibus mentis familiæ alimenta præbeantur.

13 *red-*

LEVI GHERS.

13 *quæſiuit lanam*: Lanam, linumq; ſedulo perquirit, vt nendo elaboret veſtes, quæ domui ſuæ fiat opportunæ, quod manibus labore libentiſſime fungentibus efficit, vt ſolent ſerui, qui dominorum ſuorum iuſſa libenter, amanterq; obeunt, non autem vt ij, qui inuiti id præſtant. Hæc autem ideo Salomon inquit, quod quæ e ſenſibus petita ad animum deferuntur, prius varijs rationibus elaborata eſſe oporteat, atq; ita purgentur a varijs materiæ ſordibus, propeq; ad ſpiritalem naturam accedant, vt patet in libris de ſenſu, & ſenſibili.

14 *facta eſt quaſi nauis* Quemadmodum nauibus mercatores opulenti, e longinquis regionibus merces ſuas aduehunt, ita e longinquo hæc miniſtra facultas cibos animo adducit, quibus in quęſtionibus opportune eidem ſatisfiat, quando difficulter ſenſuũ opera veritas indagabitur, niſi terrarum variæ plagæ diſcurrantur, aut maiorum teſtimonia proferantur, quibus prorſus eſt fides adhibenda, veritati conſentire.

15 *de nocte ſurrexit* Hæc inquam nocturno tempore ſurgit ſedula operiq; accincta, vt familiæ ſuæ cibos, ancillisq; ſuis ſtatuta cibaria diſtribuat, quibus corporis incolumitatem tueantur, a qua pendet animi recta conſtitutio.

Verſ. XVI. XVII.

16 a Conſiderauit agrum, & emit eũ: de fructu manuum ſuarum plantauit vineam.

17 Accinxit foititudine lumbos ſuos, & b roborauit brachium ſuum.

VARIAE LECTIONES.

a *Chal. cogitauit in conſilio, & accepit agrum. Syr. agriculturam meditatur.* b *Chal. accingit.*

A. ABEN EZRA.

16 *conſiderauit agrum* De agro emendo cogitationem ſuſcepit. *de fructu manuum ſuarum* Quæſtus, quos illa manuum opificio facit innuũtur, quaſi inquias, opibus labore ſuo partis vineam ſibi ab agricola plantari curauit, nec .n. mulierum mos eſt, vt vineis ſtruendis vacent.

17 *accinxit fortitudine lumbos ſuos* Renes ſuos illa ſuccinxit, quaſi robore ſeſe inſtruxerit.

LEVI GHERSOM.

16 *conſiderauit agrum* Sæpiſſime in hoc libro inuenies huius generis ſolertiam ſimilitudine adumbratam fuiſſe, partim quidem vt domino ſeruitium exhibeatur, partim vero ut corporis incolumitas conſeruetur, quod etiam ad mentis obſequium pertinet. Hęc ergo agrum ſibi comparat, vineamq; conſerendam curat, ut ex ea fructus percipiat, quibus menti alimenta præbeantur.

17 *accinxit fortitudine lumbos* Vt expeditior ſit ad celerem curſum ineundum ad ea, quæ expetierit: brachia item ſua hæc firmat, ut actiones ſuas ſolerter, expediteq; obeat.

Verſ. XVIII. XIX. XX.

18 Guſtauit, & vidit quia bona eſt negotiatio eius: non extinguetur in nocte lucerna eius.

19 Manum ſuam miſit ad [a] fortia, & digiti eius apprehenderunt fuſum.

20 Manum ſuam aperuit inopi, & [b] palmas ſuas extendit ad pauperem.

VAR. LECT.

a Chal. ad vertibulum. b Chal. brachia ſua miſit iniuriam patienti.

SAL. ISAC.

19 *manum ſuam miſit ad fortia* בכישור Bachiſor. Vox hæc vertibulum ſignificat, inſtrumentum uidelicet muliebre, quo fuſum nendo continent.

apprehenderunt fuſum פלך phelech, Narbonenſi ſermone poſel.

A. ABEN EZRA.

pr.reg.c.25. v.33. 18 *guſtauit* טעמה tahamah .i. deprehendit, & intellexit non diſſimili forma ab illis, & benedictum eloquium, conſiliumue tuum. Q. d. ſolerti conſilio, negotiationi uácare utiliſſimum eſſe deprehendit, ideoq; non extinguetur eius lucerna.

20 *manum ſuam aperuit pauperi* Vt indigenti panem porrigeret.

LEVI GHERSOM.

18 *guſtauit* Vtilem eſſe mercaturam cognouit, ob fructum, quem inde mens percipiat, ideoq; ei ſedulo inſeruire ſolet, itaut ne nocturno quidem tempore lucerna extinguatur, ne inertia corripiatur.

19 *manum ſuam* Manum ſuam hæc uertibulo, fuſoq; admouet, ut lanam, linumq; neat.

20 *manum ſuam aperuit inopi* Pertinent hæc ad eius ſingularem ſolertiam, & virtutis abſolutionem, ea .n. agit, quibus mens debito ſibi

bi cibo non fraudetur, diuitias .n. congerit, quæ tum ſibi, tum *fa*miliæ ſuæ, & deniq; ut indigentibus neceſſaria ſubminiſtrentur, ſatis, ſuperq; ſufficiant.

Verſ. XXI. XXII. XXIII.

21 Non timebit domui ſuæ a *a* frigoribus niuis; omnes .n. domeſtici eius veſtiti ſunt *b* duplicibus.

22 *c*. Stragulatam veſtem fecit ſibi: byſſus & purpura indumentum eius.

23 Nobilis *d* in portis vir eius, quando ſederit cum ſenioribus terræ.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. a niue b Chal: coccineis. Syr. purpura. c Chal. ſtrata fecit ſibi. Syr. lectulum fecit ſibi. Syr. & vittas byſsi, & purpura. d Chal. notus in prouincijs maritus eius. Syr. inter vrbes maritus eius celebris.

SAL. ISAC.

21 *domui* .i. familiæ, domeſticiſq;

a frigoribus משלג miſſalegh a niue .i. a frigore niuali.

veſtiti ſunt duplicibus Veſtibus vario colore infectis.

22 *ſtragulatam veſtem fecit ſibi* Stragula ſcilicet, quæ ſint pulchra ornamenta ad normam illorum, lectulum meum ſtraui.

23 *nobilis in portis vir eius* Inter ſocios ſuos uir eius maxime conſpicuus eſt, & illuſtris, ob ueſtium ſplendorem, quas ipſa pararit.

A. ABEN EZRA.

21 *non timebit domui ſuæ* .i. Familiæ ſuæ. Cum .n. niuibus terra rigebit ſinguli eius domeſtici purpura, & cocco induti incedent.

veſtiti duplicibus שנים ſanim. Vniuerſa eius familia induta erit optimo quodam lini genere.

22 *purpura indumentum eius* ארגמן arghaman: numerandum id inter res colore infectas, colore nimirum purpureo, ſiue rubro.

23 *quando ſederit cum ſenioribus terræ* Eum iudices ſecum aſſidere iubebunt ob uxoris gratiam.

LEVI GHERS.

21 *veſtiti duplicibus* Hęc ideo dicuntur, partim quidem ut huiuſce mulieris ſolertia celebretur, quod opes neceſſarias pararit, partim uero, quod ea, quæ mēti ex rebus ſenſibus ſubiectis præbentur, ab errore ſint aliena.

22 *ſtragulatam veſtem fecit* Hęc item fecit ſtragula, & ornamenta quoad mores: ueſtimentum item eius ex ſerico, & purpura eſt, quod

nimirum eius veſtes precio, & dignitate ſint inſignes .i. mores eius præclari, & honeſti labe careant, nec turpi ſint aliqua conſuetudine contaminati.

23 *nobilis in portis vir eius* Cum igitur vir eius inter ſapientes aſſederit ſapientia conſpicuus erit, propterea quod ab vxore ſua eximie ſit ad comparandam ſapientiam excultus, & inſtitutus.

Verſ. XXIV. XXV.

24 a Sindonem fecit, & vendidit, & cingulum tradidit b Chananæo.

25 Fortitudo, & decor indumentum eius, & ridebit in die nouiſſimo.

VAR. LEC.

a Syr. veſtem xiliuam. b Chal. mercatori. c Syr. exultabit in die extremo.

SALOM. ISAC.

Chananæi mercatores paſſim in ſcrip. appellati vt Soph. 1. 11. Zach. 14. 21. Hoſ. 12. 7 quia maritima gens eſſet, & mercaturæ maxime dedita. Eſai. 23. v. 8.

24 *Chananæo* .i. mercatori.

25 *in die nouiſſimo* Quando mortem obibit, glorioſi nominis coronam reportabit.

ridebit Vniuerſo vitæ ſuæ ſpatio triumphabit læta ob extremum vitæ ſuæ diem, qui honorifici nominis gloria inſignis erit.

A. ABEN EZRA.

24 *Chananæo* Negotiatori, iuxta illud, Chananæi eius .i. inſtitores eius inclyti terræ.

25 *fortitudo & decor* Perinde ac ſi illa ſplendore, & robore indueretur.

in nouiſſimo die Cum ad ſenectutis ætatem deuenerit læta eſſe poterit, nihil omnino egeſtatem formidans. Vel certe hæc intelligenda de futuro poſt hanc vitam æuo.

LEVI GHERS.

24 *cingulum fecit* Cingulum, quod elaborauerat, mercatori tradit emendum, vt ex eius precio, quæ optauerit ſibi parare poſſit.

25 *fortitudo, & decor indumentum eius* Illa has induit fortitudinis, & decoris veſtes, quod præclare mores inſtituat ſuos, & cupiditates corporis coercere valeat, quod quidem efficitur, cum illa ſacræ legis ſemitas inierit.

ridebit in die nouiſſimo Quo die mortē obibit læta ridebit, de more eorum, qui dignitate, animiq. præſtantia excellunt, qui quidē nihil prorſus mortē formidant, cū vitæ vſuram nonniſi ad mentē virtutibus cumulandam peroptent, quod cum præſtiterint pęne mortem in votis habent, quam quidem vitam ſibi ducant. Verſ.

Verſ. XXVI.XXVII.

26 Os ſuum aperuit a ſapientiæ, & lex b clementię in lingua eius.

27 c Conſiderauit ſemitas domus ſuæ, & panem d otioſa non comedit.

VAR. LECT.

a Syr. in ſapientia. b Chal. lex gratiæ. c Syr. manifeſtæ ſunt ſemitæ domus eius. d Chal. panem pigredinis.

SALOM. ISAC.

27 *conſiderauit* Hæc obſeruat diligenter, quæ familiæ ſuę opus ſint, & quomodo veritatem, ſuiq; abiectionem amplectantur.

A. ABEN EZRA.

26 *lex clementiæ in lingua eius* Semper .n. parata eſt ad beneficentiam in cæteros exercendam.

27 *panem otioſa non comedit* לחם עצלות lechem hatsluth .i. Panem mulieris deſidia torpentis non comedit.

LEVI GHERS.

26 *aperuit os ſuum ſapientia* Ex eadem n. principia deſumuntur, & ſeries beneficentię, qua Deus in res creatas vſus eſt, declaratur; hęc .n. lingua ſua admirabilem Dei pietatem, prædicat quę etiam ſenſibus percipitur, quam erga res vniuerſas adhibuit.

27 *conſiderauit ſemitas domus ſuæ* Hęc aſſidue explorat, & contemplatur ſemitas, quibus in ſuam domum deducatur, & cum intelligēte facultate ſimul coniungatur, quo illi ſuppeditet ex ſenſibus contemplationi neceſſaria:

& panē otioſa nō comedit Nec inertis cibo veſcitur, reb. ſcilicet, quę apta cōformatione careāt, ſed .n. quęcūq; ex hiſce formis imaginãte vi cōprehēdit, mēti ſubijcit proſpectãda, vt reb. rite conformetur.

Verſ. XXVIII.XXIX.

28 Surrexerunt filij eius, & a beatiſſimam prædicauerunt: b vir eius & laudauit eam.

29 Multæ filiæ c congregauerunt diuitias: tu ſupergreſſa es vniuerſas.

VAR. LECT.

a Syr. beatitudinem illi dederunt. b Syr. & vir eius eam laudauit. c Chal. poſſederunt.

SAL. ISAC.

28 *multæ filiæ* Hæc eſt laus, qua illam vir., filijq; ter, quaterq; beatam prædicant.

A. ABEN EZRA.

28 *ſurrexerunt* Summò mane ſurgent eius filij, cum nunquam noctu lucerna extincta fuerit, eamq; hiſce laudibus lætabundi extollunt. Multæ quidem mulieres diuitias congeſſerunt, ſed tu ſuper greſſa es vniuerſas. עליה halith, non diſſimilem vim habet ab illis, & aſcendere fecit vnum de Ieuunculis ſuis .i. Tu eas omnes longe ſuperaſti, magiſq; excellis.

LEVI GHERS.

28 *prædicauerunt* Hæc ergo mulier, quæ ut decet ſe gerit, laudibus extolletur, tum quoad animi facultates, tum quoad mentem ipſam, hancq. laudem prædicabunt, multas quidem fuiſſe, quæ opes congeſſerit, ſed tu omnibus ſuperior euaſiſti,

Verſ. XXX. XXXI.

30 a Fallax gratia, & vana eſt pulchritudo: mulier timens Dominum ipſa laudabitur.

31 b Date ei de fructu manuum ſuarum, & laudent eam in portis opera eius.

VARIÆ LECTIONES.

a Syr. mentitur decor. b Syr. infructuoſa eſt pulchritudo.

SALOM. ISAC.

30 *fallax gratia* שקר החן ſeſeker hachen mẽdaciũ gratiæ. Mulier haud laudibus extollenda, quod forma præcellat, cum omnia ſint quid inane, & merum mendacium. Mulier vero, quæ Deum vereatur, hæc ſolummodum laudibus eſt celebranda.

31 *laudent eam in portis opera eius* Recte eius facta teſtantur hanc laude dignam eſſe, celebrandamq; in portis vrbis coram omnibus, qui accedunt, quiq. recedunt. Atq. hæc ſatis ſint quoad interpretationem.

Liceat vero allegorice hæc exponere de ſacra Dei lege, deq. ijs qui eidem addiſcendæ operam ſtrenue nauant.

10 *mulierem fortem* Hæc eſt ſacra lex.

quis inueniet Beatus ille qui eius compos fieri poterit.

de vltimis finibus מפנינים mippeninim Longe precioſior eſt margaritis.

11 *ſpolijs non indigebit* Fructus reportabit in hac vita, tum etiam futuro ſæculo, prœmiorum ſecurus.

13 *quæſiuit lanam & linum* Cum legem mulieri comparauerit haud diſce-

diſcedens a ſimilitudine ſermonem facit de ijs, quæ ad mulierum opificium pertineant. Parabola vero ita exponenda. Deſiderat lex ſacra volumina, & huiuſmodi, in quibus diſcipulorum turba deſudet.
14 *facta eſt quaſi nauis inſtitoris* Hæc ſui ſtudioſos benedictione, dapibuſq. cumulat.
15 *& de nocte ſurrexit* Ij nocturnas vigilias obeunt.
deditq. prædam Repetit præceptor diſcipulis ſcita ſua, & decreta ijſdem conſtituta.
16 *conſiderauit* זממה zamemah Fræna hęc inijcit, capiſtrumq. Eſau', qui fuit agricola.
& emit eum Eumq. e medio tollit, vt prorſus aboleatur.
18 *guſtauit* טעמה tahamah .i. ſermo eius.
in nocte בלילה balaila Deſideratur He. Qua nocte Aegyptij percuſſi ſunt, lux Iſraelitis affulſit, eoſdemq. tutata fuit.
19 *manum miſit ad fortia* בכישור Bachiſor. i. recte agendo vacauit.
apprehenderunt fuſum פלך phalech .i. bacillum cui innititur quiſpiam, vt qui baculo innititur.
20 *manum ſuam aperuit* Hęc liberalē ſe prębet illi, qui ſeipſum eidem credit, tanquam rebus omnibus indigeat, nec unquam ſuppetias negat.
21 *non timebit domui ſuæ a frigoribus* Quando ſcilicet impij ita puniũtur, vt ex niue in ignem proijciantur.
veſtiti ſunt duplicibus Cum ſcilicet depoſitum apud ſe quis reſtituit cum aperit manum pauperi cum etiam indigentem alit; hęc .n. omnia a gehennę niuibus ſeruant, vt exponitur in Tanchumah
22 *ſtragulatam veſtem* Hęc eſt gloria, qua ſapiens afficitur.
24 *cingulum tradidit Chananæo* Ei qui in mercatura ſit exercitatus, cingulum prębet, ut ſit expeditus ad negotia.
25 *ridebit in die nouiſsimo* Haud ijs dies iudicij formidanda eſt, quē ſecuri euadent, quin quocunq. tempore vitę vſuram habebunt, de iudicij die gaudebunt. In illum autem, quem haud dolere oporteat, ridendi vox apprime quadrat, vt deridebit vibrantem haſtam .i. nihil formidabit haſtam uibrantem.
27 *conſiderauit ſemitas* Rectum iter ſacra lex illos docet, ut a criminibus ſeſe abſtineant.
28 *ſurrexerunt filij eius* Diſcipuli.
vir eius Hic eſt ipſemet legiſlator Deus.
30 *fallax gratia* Ea quibus reges gentium prędití ſunt.
& vana eſt pulchritudo Eorũdem nimirũ dignitas, & pulchritudo.
31 *date ei* Poſt hunc uitæ curſum præbete ei fructus manuum ſuarum .i. gloriam, magnificentiam, robur, honorem, & imperium.

Interpres pro duplicibus intelligit in Sacr. Scrip. duplici voce repetita. deut. 33. v. 8.

Iob. 41. v. 21.

Caſtigatio ad verſ. 16.

Miſerime omnium. Experiuntur Iudęi, an qui ab Eſau ortum ducunt

cunt, a lege profligata coerceantur, & aboleantur. Vos portatis iugum, quod nec patres veſtri portare potuerunt.

A. ABEN EZRA.

30 *fallax gratia* Hic etiam uerſiculus laudem continet, qua a filijs ſuis afficitur, qui illud concinant, mulierem forma pręditam fallacem eſſe; formam uero, & pulchritudinem eſſe rem uanam.

31 *Date ei* Sunt hęc uerba mariti filios alloquentis: fructum laborum eius præbete illi, ut ob pręclare acta laudibus extollatur. Vel etiam. A ſuis met actionibus laudetur; dare autem loqui ſignificat, ad normam illorum, date Domino Deo ueſtro gloriam.

Dare loquẽdi vim habet Ierem. 13. v. 16.

LEVI GHERS.

30 *fallax gratia* Gratia qua pręſtant, quæ menti intelligenda proponũtur, ſæpiſſime in errorem adducit in grauiſſimis quæſtionibus, ſi eadem cum timore diuino non ſint coniuncta.

31 *Date ei* Huiuſmodi ergo mulieri, laborum ſuorum fructus concedetur, cuius quidem cauſa animus bonis perfuetur ob prouidentiã peculiarem, qua Deo curæ eſt, licet non idem ſequatur in rebus corporis contagione concretis, ut explicauimus lib. 4 bellorum Dei.

Laudent eam in portis opera eius In portis. n. prædicabitur probitas morum illius, optimaq; inſtitutio, diuinuſq; timor quibus in primis excellit Vtilitas autem, quę ex hiſce percipitur quoad rem ſimilitudine adumbratam, iam ſatis expoſita fuit Illud vero pręterea emolumenti iiſdem ineſt, per haſce parabolas inſtitui mulierem, vt ſedulo marito ſuo operam nauet, pariterq; domui ſuæ ritè adminiſtrandæ ſtudeat.

LAVS DEO.

MEDIOLANI,

Apud Ioannem Iacobum Cumum. M.DC.XX.